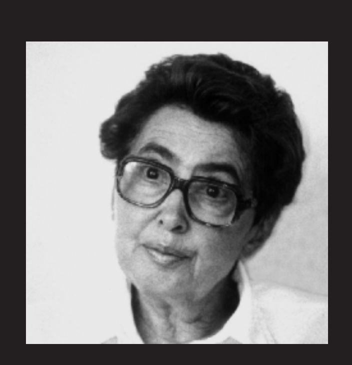
MONICA LOVINESCU

Jurnal esențial

zeitgeist

Volum apărut cu sprijinul
Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului
și Memoria Exilului Românesc

Monica Lovinescu (19 noi. 1923–20 apr. 2008), jurnalistă și critic literar, cea mai importantă voce feminină a exilului românesc. Fiica lui E. Lovinescu și a Ecaterinei Bălăcioiu Lovinescu. După absolvirea Facultății de Litere din București (1946) devine asistenta lui Camil Petrescu la seminarul de Artă Dramatică și colaborează la diverse publicații (*Revista Fundațiilor Regale*, *Kalende*, *Vremea*, *Democrația* lui Anton Dumitriu), cu pagini literare, cronică dramatică etc. Obține o bursă a statului francez și, în 1947, pleacă la Paris în condiții deosebit de primejdioase. (Mama ei, rămasă în țară, e arestată de comuniști și lăsată să moară în închisoare, ceea ce îi creează fiicei o traumă și un sentiment de culpă niciodată vindecate.) Imediat după abdicarea forțată a Regelui Mihai I cere azil politic în Franța. După câțiva ani în care face diverse încercări regizorale, traduceri și în care publică sub pseudonim, se dedică, din 1951, activității radiofonice și „țării din gând". Din 1962 trece la microfonul Europei Libere (lucrează aici până în 1992, la închiderea postului), unde devine una dintre cele mai iubite și, după caz, temute voci. Are emisiuni săptămânale ascultate cu enorm interes în România (deși sau tocmai pentru că postul era interzis): cronica de carte de la „Actualitatea culturală", precum și „Teze și antiteze la Paris". În ajunul zilei ei de naștere, în 1977, se face asupra ei o încercare de asasinat politic de către un terorist aflat în solda lui Nicolae Ceaușescu. Monica Lovinescu a fost căsătorită cu Virgil Ierunca și sunt, amândoi, unele dintre cele mai iubite și respectate figuri ale exilului românesc.
După 1990, cărțile i se publică constant la Editura Humanitas, cele mai importante fiind cronicile literare citite la radio (șase volume de *Unde scurte*), memoriile (*La apa Vavilonului* I și II), jurnalele, cronicile din *România literară* (*Diagonale*) și *Cuvântul din cuvinte*, primul roman distopic scris la noi. De asemenea un volum de *Întrevederi cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ștefan Lupașcu și Grigore Cugler*.
În pregătire se află ultimul jurnal al Monicăi Lovinescu, mai multe volume de corespondență (între care și cea cu mama ei) și un album de fotografii.

MONICA LOVINESCU

jurnal esențial

Ediție de
CRISTINA CIOABĂ

Prefață de
IOANA PÂRVULESCU

Colecția „Zeitgeist“ este coordonată
de VLADIMIR TISMĂNEANU
Redactor: Ioana Pârvulescu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Emilia Ionașcu, Dan Dulgheru

ISBN: 978-973-50-2839-8 (pdf)

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701
Bucureşti, România
tel. 021/408 83 50
fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online:
tel./fax 021/311 23 30
e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
www.libhumanitas.ro

Monica Lovinescu

În preajma zilei de naștere a Monicăi Lovinescu (s-a născut în 19 noiembrie 1923, a murit în 20 aprilie 2008), Editura Humanitas publică un *Jurnal esențial* al autoarei. Este o selecție, făcută cu mult discernământ și cu mână sigură de Cristina Cioabă, din toate cele șase jurnale apărute deja. Ceea ce ni se oferă acum este un concentrat de viață, asemenea esențelor de parfum stăruitoare, greu de uitat. Și este, în același timp, un prilej de recitire nu numai a unor însemnări zilnice, ci a întregii noastre istorii din 1981 până în 2000.

Am avut șansa ca, după publicarea unora dintre cărțile mele, să sune telefonul, iar la celălalt capăt să aud vocea cu perfectă dicție radiofonică și cu plăcuta răgușeală care-i dădea ceva iremediabil boem, a Monicăi Lovinescu. Urma o adevărată cronică orală a volumului abia apărut, o recenzie telefonică rotundă, ageră, generoasă, dovedind un lung exercițiu și un talent înscris probabil în genele ei de fiică de critic literar. Și pentru că, spre surpriza mea, autoarea iese din *Jurnalul esențial* mai vie și mai prezentă ca niciodată, îmi vine să pun și eu mâna pe telefon, să-i spun cât de mult mi-a plăcut „noua“ ei carte. Rândurile care urmează n-ar fi existat dacă aș fi putut s-o fac.

Redus la miez, decojit de redundanțe și de fraze-parazit, jurnalul Monicăi Lovinescu pune în lumină, ca oglinzile venețiene, faimoase pentru claritatea lor, un om fără ascunzișuri, frumos și curat. Nici o minciună – nici măcar acele benigne fraze

neadevărate cu care avem obiceiul să ne consolăm uneori pe noi înșine – nu încape în aceste pagini. Autoarea a avut, ca puțini alții, vocația și, mai ales, *vitejia* lucidității și a adevărului. Ceea ce nu înseamnă că nu s-a înșelat, că n-a fost păcălită de destule ori, ci doar că, oricât efort i-ar fi cerut, corecta mereu imaginea oamenilor și a lumii, în căutarea celei reale: o calitate umană și în același timp o „deformație“ profesională de jurnalist corect, de om conștient că a vorbi la microfon nu e un premiu, ci o teribilă responsabilitate.

Crescută în interbelic într-o lume liberă, educată estetic de mică, și-a descoperit, după plecarea din țară, în 1947 (în împrejurări care par desprinse dintr-un film de aventuri), și după stabilirea ei la Paris, o vocație etică. Le-a îmbinat pe amândouă și le-a îndreptat spre România. A vorbit la microfonul Europei Libere în numele est-eticului (după formula lui Ash) căruia i-a sacrificat orice altceva. Este triada, ca să nu spun treimea vieții ei: eticul, esteticul și estul. Acestora le-a dedicat tot timpul și toată grija. Dar să nu ne înșelăm: sacrificiile făcute de Monica Lovinescu (carieră, somn, cărți proprii și, într-o bună măsură, viața personală) nu sunt de dragul unor principii sau valori abstracte, ci de dragul unor oameni concreți pe care se făceau experiențe politice dezastruoase. Se simțea răspunzătoare pentru fiecare dintre cei în suferință sau în pericol, iar dacă exista cea mai mică șansă de ajutor pentru oricare dintre ei, necunoscuți sau cunoscuți, nimic n-o mai putea opri să li-l dea. Într-un scurt bilanț din 5 august 1999 spune: „În afară de întâlnirea cu V., sensul existenței mele acesta a fost: înfruntarea cu un sistem totalitar, un microfon, solidaritatea cu purtătorii de cultură ce se cereau salvați, încăierarea cotidiană cu călăii ascunși în cutele utopiei.“

A fost dintre oamenii privilegiați care au putut ajuta și ale căror cuvinte se transformă în fapte. A salvat vieți, și prea puțini mai par să-și amintească de asta. A ocrotit, a vegheat, a ridicat zid de cuvinte în jurul celor care protestau, a căutat căile cele

mai eficiente de luptă dreaptă. Dacă n-aș ști că se temea de vorbe mari, aș spune că a fost, în felul ei, o eroină, a ținut piept, alături de Virgil Ierunca și de alți doi-trei, unui întreg sistem represiv, așa cum, pe vremuri, câțiva oameni apărau o cetate împotriva unei întregi armate, creând impresia că sunt și ei o armată. Iar când n-a aflat la timp de vreo persecuție și n-a putut interveni (cazul Gh. Ursu), a suferit și a compensat prin sensibilizarea presei occidentale, pentru a împiedica, pe cât posibil, ca asemenea lucruri să se mai repete.

O descoperire pe care o fac citind acest jurnal vechi și mereu nou, și mereu impresionant, este că sincronismul, teoria lui E. Lovinescu, a funcționat perfect și în cazul Monicăi Lovinescu, însă cu semnul schimbat. Criticul teoretiza sincronizarea noastră cu Occidentul, trăirea în unul și același timp cu acesta. Monica Lovinescu, în schimb, are grijă să se sincronizeze cu Estul (în defavoarea ei), să fie mereu pe aceeași lungime de undă, chiar și la propriu, cu România. Află imediat tot ce se întâmplă în țară, înaintea celor care trăiesc în ea, ba mai mult, cei care trăiesc în România află adesea abia prin vocea Monicăi Lovinescu, de la Paris, ce e la ei acasă. „Trăim în fond la București“ – spune la un moment dat autoarea.

Se întâmplă uneori să nu recitești o operă clasică decât atunci când apare într-o nouă traducere și să constați, din nou, cât de importantă e cartea pe care o uitaseși în raft, și ce bucurie este s-o reiei. Această „nouă traducere“ este, în cazul de față, concentrarea celor șase jurnale ale Monicăi Lovinescu într-unul singur. Impresia la a doua lectură este chiar mai puternică decât la prima, pentru că aceea era ruptă, separată, de la un volum la altul, de intervale lungi de timp, pe când aceasta este adunată și ferită de redundanțe.

La a doua lectură, însemnările câștigă o nouă dimensiune. Acum a trecut destul timp pentru a se vedea ansamblul, evoluția

și transformările României în ultimele decenii. Prima lectură era bruiată de curiozitate, tentație inevitabilă în cazul jurnalelor contemporane: cine ce-a spus și ce-a făcut, cum „iese“ cutare sau cutare, micile istorii individuale. (Și la acest nivel apar noutăți de perspectivă prin evoluția biografiei tuturor personajelor din jurnal, care obligă mereu la comparații.) La a doua lectură bruiajul dispare, iar documentul istoric se decupează net din cotidian. Iese acum la iveală și adevărata statură a autoarei. Într-una din consemnările anilor ’80, Monica Lovinescu se amuză că diverși oameni din țară, care n-o văzuseră, dar o auziseră, și-o închipuiau mare, serioasă, îmbrăcată eventual în taior, și că s-au mirat aflând că e micuță și poartă blugi! (Recunosc că și eu m-am mirat, la prima întâlnire de la Librăria Kretzulescu, să văd o femeie veselă, plină de căldură, într-o rochie înflorată, pentru că feminitatea ei evidentă și fermitatea ei de luptător de mare clasă erau greu de asociat.) Astăzi, prin acest concentrat de viață, statura Monicăi Lovinescu (căreia, în celălalt capăt al firului biografic, adică în copilărie, Ion Barbu îi dedica chiar poemul *Statură*) dobândește alte dimensiuni. Dincolo de trăsăturile ei care puteau părea, de la distanță, severe, izbucnește o dragoste de oameni cum rar se poate întâlni. Când e dezamăgită de cineva o spune în treacăt, ascunzându-și rana, când, dimpotrivă, poate să spună că s-a înșelat sau că s-a grăbit cu o judecată negativă, e fericită și o afirmă răspicat. Ironia istoriei face ca perioada de după ’90 să-i ofere decepție după decepție, iar intelectualii, scriitorii să fie aici la concurență cu oamenii politici. Și totuși, Monica Lovinescu își caută fără să obosească noi prieteni, oameni frumoși pe care să-i poată admira și lăuda, între care „descoperirea lui Virgil“ care este Horia-Roman Patapievici, „emoționanta calitate umană a lui Vlad Zografi“, „umorul lui Dan C. Mihăilescu etc. etc.“ Dintre cei vechi, notează că se bizuie în continuare pe „prietenia exemplară cu Liiceanu“, prietenie care este, fără îndoială, unul dintre firele luminoase ale acestui jurnal.

În paginile acestea sunt surprinse, mai bine ca în oricare din cărțile apărute după 1990, furtunile psihologice colective pe care le suportam în perioada ceaușistă, cu toată grozăvia lor, dublată pe-alocuri și de comic, și de absurd. Cum se agăța lumea de zvonuri despre comploturi, lovituri de stat, atentate, boli și operații ale dictatorului, cum se puneau în circulație, pentru a teroriza psihic oamenii, ipotetice măsuri orwelliene, cum se spera mereu într-o salvare picată din cer. Între acestea, ca și între numeroasele provocări și sabotaje, Monica Lovinescu trebuia să discearnă, iar inteligența ei a ajutat-o să cadă rareori în capcană.

Jurnalul e eliptic, iute, fără cea mai mică grijă stilistică, cu un scop vădit documentar: „doar o agendă mai amplă, putând servi unei istorii a exilului sau a disidenței". E destinat așadar memoriei, nu literaturii, crede autoarea, dar formulările concise, unele aproape aforistice, îi depășesc adesea intenția. N-are timp de jurnal, pentru că e mereu contracronometru: „Prea neîntreruptă stare de urgență", scrie ea în 11 decembrie 1985. Abia după 1990 și, mai ales, după închiderea definitivă a microfonului Europei Libere, ritmul devine mai blând, iar notele capătă o anume tihnă a meditației și melancolia densă a celei care vede că-și pierde, pe măsură ce-i mor prietenii, bucăți tot mai mari din trecut. Martorul, cu tot omenescul lui, iese la suprafață din faldurile Istoriei. Multe pagini din anii din urmă dau seamă de scriitorul pe care Monica Lovinescu l-a sacrificat, de altminteri fără să-și plângă de milă.

Pagini cu deosebire emoționante sunt legate de prima și a doua întoarcere în țară, după aproape 50 de ani de exil. Acum Monica Lovinescu și Virgil Ierunca își verificau opțiunea și sacrificiul întregii vieți și, din fericire, au văzut că a meritat. Un singur exemplu: la aeroportul Otopeni funcționara care trebuie să pună viza pe pașaportul celor doi, „o fetișcană", izbucnește în plâns când citește numele, apoi iese din ghișeu și îi îmbrățișează.

Deși trăiește în exil, nu marii noștri exilați sunt figurile principale (dar, când apar, e ca într-o minunată piesă de teatru, cu

un Cioran atașant, un Ionesco fragil, un Eliade complicat, toți „strălucind de nefericirile Istoriei“), ci, culmea, în centru sunt oamenii din România, cu toate ale lor. De fapt, personajul principal al jurnalului este România. Eul propriu e neglijat – e unul din punctele în care autoarea nu seamănă cu interbelicii –, pentru că o interesează doar *ceilalți*, dar ar fi stupid să nu vezi, după cortina discreției, adâncimea sentimentelor ei bune și a marilor ei dureri, între care moartea mamei și remușcările cronice ale fiicei. În preajma autoarei e mereu V., Virgil Ierunca. Monica și Virgil, Pamina și Tamino în tinerețe, Baucis și Philemon după ce se trezesc că le-a trecut viața și că nu mai doresc decât să moară împreună.

„Doi oameni restabilind «binele» împotriva unui întreg stat organizând răul“, cum a spus Imre Toth despre ei, în 1982. Formulă care e și cea mai concisă prezentare a *Jurnalului esențial*.

Ioana Pârvulescu

Notă asupra ediției

Ediția de față a fost alcătuită pe baza celor șase volume de *Jurnal* publicate de Monica Lovinescu la Editura Humanitas între 2002 și 2006, cuprinzând însemnări din perioada 1981–2000 (mai puțin anul 1989): *Jurnal 1981–1984* (2002), *Jurnal 1985–1988* (2002), *Jurnal 1990–1993* (2003), *Jurnal 1994–1995* (2004), *Jurnal 1996–1997* (2005), *Jurnal 1998–2000* (2006).

Se știe că Monica Lovinescu a ținut jurnal și înainte de anul 1981, dar că toate însemnările făcute în tinerețe au fost distruse de autoare, nu înainte de a fi fost „topite“ în cele două volume de memorii intitulate *La apa Vavilonului*. Însemnările din anii de mai târziu, publicate în cele șase volume de *Jurnal*, ar fi urmat probabil să fie supuse unui tratament similar sau să fie reduse, într-un fel sau altul, la esențial:

> „Tot amân […] momentul când mă voi hotărî ce fac cu *Jurnalul* scris timp de 20 de ani (1981–2000). Îl supun tratamentului din *Vavilonul*? Îl comentez? Tai doar pasajele prea intime sau neinteresante? În orice caz, această operație din urmă va trebui efectuată. Dacă va rămâne timp.“ (5 august 2000)

Prezenta ediția oferă, sub titulatura de *Jurnal esențial*, o variantă „concentrată“ a celor șase volume amintite. Așa cum se întâmplă adesea în cazul consemnărilor de jurnal, acestea sunt făcute sub impulsul nemijlocit al prezentului, când întâmplările majore vin laolaltă cu cele care, în timp, își pierd din

însemnătate. Simpla privire asupra jurnalului, în întregul lui, poate distinge, prin recurența referirilor autoarei la anumite evenimente din epocă, importanța pe care ea le-o acordă. În acest sens, textul însuși ne-a oferit o îndrumare pentru realizarea selecției care, sperăm, îi va oferi oricărui cititor, cât mai direct și mai percutant, imaginea unei epoci și a conștiinței care a oglindit-o.

Decisiv este, în cazul ediției pe care o prezentăm, faptul că textul integral al *Jurnalului* a fost deja publicat. El este așadar oricând accesibil și la îndemnâna cercetătorului interesat să urmărească în detaliu o temă sau alta. Însă și pentru cercetător, nu doar pentru cititorul obișnuit, volumul de față poate prezenta interes, mijlocindu-i o privire de ansamblu asupra consemnărilor cu caracter istoric și, totodată, aducându-i mai aproape personalitatea autoarei.

Așa cum mărturisește Monica Lovinescu în „Cuvântul înainte", însemnările au avut, în anii '80, caracter de „agendă", însă treptat au luat forma unui jurnal propriu-zis. Acest fapt se oglindește și în cantitatea diferită de text pe care o cuprinde fiecare volum: primele trei cuprind, fiecare, notații făcute de-a lungul a câte patru ani, pentru ca, începând cu cel de-a patrulea volum (1994–1995), să acopere doar câte doi (sau trei) ani. Pe de altă parte, însemnările din anii '80 (1981–1988) sunt concentrate mai cu seamă pe evenimente, pentru ca în cele ulterioare (1990–2000) – și datorită trecerii de la hârtie la computer (în jurul anului 1995) – consemnarea să devină mai elaborată, acordând spații generoase scriiturii autoreflexive:

> „Din pricina computerului, am început să scriu din nou despre mine în acest jurnal. Exercițiul «tehnic» m-a împins spre o stare confesivă pe care o abandonasem odată cu narcisismul adolescenței și mania tinereții de a-și inventa sau amplifica dramele și problemele. Mă părăsisem, făcând din jurnal o simplă agendă – și era bine așa. Va trebui să revin spre o mai mare uscăciune sau să mă las de notația zil-

nică, reclamată, spun eu ca să mă scuz, de acomodarea cu monstrul, care a început să mă accepte mai ușor, așa că nu mai e nevoie de închinăciunea zilnică.“ (19 martie 1995)

Selecția ce a stat la baza volumului de față a încercat să surprindă această „evoluție“, păstrând totodată echilibrul în ce privește spațiul acordat fiecărui an în parte, precum și raportul dintre consemnarea de tip informativ și cea subiectivă. Prin urmare, decupajul s-a făcut atât prin renunțarea la fragmente mari, cuprinzând notația referitoare la o zi întreagă, cât și la fragmente mai mici, inserate în scrisul cotidian. Acest tip de selecție a fost facilitat tocmai de caracterul fragmentar al notației, ce dă autonomie părților fără a dezasambla întregul.

Pentru a nu-l îngreuna inutil pe cititor și, din nou, pentru că accesul la ediția completă este la îndemână, am optat să nu marcăm prin paranteze pătrate pasajele eliminate. Din același motiv, al cursivității lecturii, nu am mai dat note de subsol la cele câteva abrevieri recurente în text: FE (Free Europe), DST (Direction de la surveillance du territoire, serviciu de contraspionaj francez, care a funcționat între 2004 și 2008, când a trecut sub direcția DCRI, Direction centrale du renseignement intérieur), RFI (Radio France Internationale) și OFPRA (L'Office français de protection des réfugiés et apatrides).

Refuzând într-o oarecare măsură „pactul autobiografic“, Monica Lovinescu a scris, așa cum ea însăși mărturisește, mai mult „*despre* și *pentru* ceilalți“. Însă, dintre faldurile cotidianului, păstrat cu gândul „de a servi cercetătorului de mâine“, transpar contururile parcă mereu disimulate ale unui alt tablou: în spatele peisajului tumultuos al evenimentelor din cei 20 de ani, începe să se întrevadă tot mai distinct autoportretul unei personalități ce a marcat decisiv istoria noastră recentă. Cele două imagini suprapuse – evenimentele și eul care le parcurge – compun împreună un întreg ce se dezvăluie, credem, pe deplin, abia

în clipa în care e privit din această dublă perspectivă. Actualul *Jurnal esențial* oferă astfel cititorului nu doar o cronică a vremurilor recente, ci și, mereu cumpănit în talerele fine ale minții care le-a consemnat, un mod exemplar de a le înțelege și de a ne face să ni le asumăm.

Cristina Cioabă

Cuvânt înainte

Jurnalul acesta nu reconstituie o existență, ci o agitație. Am revenit la acest „gen“, abandonat la sfârșitul anilor ’50, în 1981, numai pentru că foile de agendă, oricât de încăpătoare ar fi fost ele, nu mai puteau adăposti cantitatea de notații – emisiuni, telefoane, apeluri și urgențe de la București, manuscrise, corespondență, vizite. De mai totdeauna ciuruită, memoria mea era incapabilă să înmagazineze totul. Aș fi intitulat aceste însemnări – ce merg din 1981 până în 2001 – *Agende*, dacă n-aș fi ales titlul pentru jurnalul zilnic și „sburătorist“ al lui E. Lovinescu.

Chiar dacă jurnalul meu – pe care n-aș îndrăzni să-l compar cu al tatei – nici ca valoare, nici ca interes – are și alunecări personalizate, „pactul autobiografic“ se anulează de la sine din moment ce paginile de față sunt scrise *despre* și *pentru* alții.

Cum exilul a luat niște proporții necunoscute în istoria noastră, cum fenomenul e aproape inedit, aceste notații (de fond sau de detaliu) mi s-au părut utile cercetătorului de mâine. Într-adevăr, cei de azi par împărțiți în două categorii distincte și chiar antinomice: unii, rarisimi, pentru care tot ce ține de exil este excepțional, alții – mai numeroși – nedispuși să-l ia în seamă și să-i confere sens și valoare. O bună parte din scriitorimea română pare a evita cât mai sistematic orice referire la exilați. În general, memoriile și jurnalele semnate de scriitori și apărute în ultimul deceniu nu țin seama de legăturile – uneori foarte strânse și active, mergând până la complicitate în mai multe

cazuri –, care se stabiliseră între scriitori din țară și alții din exil. Mai curios, unii dintre acești negatori cu orice preț sunt uneori aceiași de la care primeam mesaje stăruitoare. Presupun că și din acest punct de vedere – ca în atâtea alte domenii –, punerea la zi a trecutului reprezintă o condiție esențială a supraviețuirii.

În sprijinul nepredominării eului (inevitabil, dar cu insistență evitat) mai văd o dovadă. În prima jumătate a lui 1981 făcusem o călătorie aparte. Nu spre rădăcini, ca în Grecia sau în Israel unde ne îndreptasem spre izvoare, fie contemplând Partenonul, cu gândul la Socrate sau plângându-i pe atrizi, fie cutreierând prin Biblie în jurul Ierusalimului. De data aceasta ne loveam de necunoscut: New York și Mexic. Ciocnirea între ceea ce așteptam și ceea ce ne aștepta fusese atât de puternică, încât orice jurnal ar fi înregistrat-o și comentat-o până la sațietate. Nici o urmă a acestei schimbări de viziune în jurnalul ce urmează: eul este suprimat aici cu bună știință.

Totuși șocul a fost puternic. New York-ul mi-a oferit cea mai exactă ilustrare a Turnului Babel, nu atât prin mozaicul de limbi și de etnii, cât prin verticalitatea sa de unic reprezentant al utopiilor arhitectonice din vremea noastră. Desigur, credeam că-l cunosc din cinematograf și albume, de unde însă lipsea scara între propria și mărunta ființă și nemăsurata lui înălțime. Noaptea nu mai puteam dormi, privind de la etajul 20–30 la turnurile ce mă înconjurau. Iar ziua sufeream de un torticolis fizic, dar și de unul cultural. Dacă mă bucuram, fără să mă mir, de *Măiastra* lui Brâncuși (dimpotrivă, mă readucea acasă) sau de Marcel Duchamp, Man Ray, Max Ernst, Yves Tanguy de la Muzeul de Artă Modernă sau de *Guernica* (aceeași impresie ca în reproduceri, deși intensificată), dacă la Galeria Guggenheim deplângeam absența provizorie a lui Brâncuși din colecție, dacă ascultându-l în sala mică de la Carnegie Hall pe compatriotul nostru Dino Ghezzo dirijând *Pierrot Lunaire* de Schönberg îmi aminteam de versiunile înregistrate pe disc din aceeași com-

poziție, dacă mi se părea că mă plimbam prin filme ori de câte ori dejunam, cinam sau treceam prin China Town, Greenwich Village, Wall Street, Little Italy, înstrăinarea nu era mai puțin obsedantă, prin verticalitatea neasemuită a orașului. Unul dintre cele pe care mi se pare că-l cunosc cel mai bine tocmai fiindcă n-am stat în el decât vreo săptămână. Am rămas cu amintirea acută a New York-ului privit de la fereastra hotelului nostru, de pe 7th Avenue, ale cărei jaluzele nu le coboram nici noaptea, lăsând orașul să ne năpădească trezia și somnul. Din fericire, n-am stat acolo îndeajuns ca să ni se dezmorțească uimirea și astfel New York-ul este mai departe, pentru mine, locul unde secolul al XX-lea se poate recunoaște în elanurile sale cele mai puțin îndoielnice.

În vreme ce New York-ul mi s-a părut deci un fel de prezent al viitorului, Mexicul și-a propus parcă să-mi relativizeze, deformeze și răpească trecutul. Dracii împelițați din frescele ortodoxiei sau chiar monștrii de pe fațadele catedralelor Apusului nu mă pregătiseră în nici un fel să înfrunt rânjetul de smoală al măștilor aztece sau maya. Urcând pe piramidele de la Teotihuacán sau Chichén Itzá, nu te puteai sprijini pe nici o referință cunoscută. Erai nevoit să domesticești alte forme ale violenței. Din moment ce soarele se oprește din mers dacă nu i se oferă inima extrasă dintr-un om viu, altele sunt – sau ar trebui să fie – razele sale. Că soarele și-a abandonat adoratorii de atunci și că violenței aztece i-a urmat, devastatoare, cea spaniolă și catolică, nu uitasem, desigur. Formele de fanatism sau nihilism european le cunoșteam prea bine. Cele descoperite aici nu le completau și nici nu le scuzau. Mi se păreau cu totul diferite. Din această vertiginoasă înstrăinare, când ne petreceam zilele la Mexico, în admirabilul Muzeu Antropologic, ne-a scos N. Petra propunându-ne un drum până la Pueblo, unde își avea reședința de vară. Înconjurată de case de tip colonial spaniol, la poalele vulcanului, într-un peisaj de pe altă lume, își construise

o casă copiată întocmai după cea a bunicilor de la Sibiel. Izolată, conștientă parcă de fragilitatea propriei durate – a mai evocat-o și Virgil Ierunca –, ea ni s-a părut simbolică pentru un exil asumat până la absurd. Totul era românesc în ea, până la ștergare sau la cărțile din „Biblioteca pentru toți“. Pentru a duce paradoxul până la capăt, Virgil a citit, înainte de culcare, *Păr de Lup*, dramă de C. Rădulescu-Motru...

După astfel de întâlniri mă întorceam la Paris cu cel puțin câteva metamorfoze ale gustului. Or, la *Jurnal* revin – după mai bine de 20 de ani întrerupere – cu însemnări oarecare, omițând în schimb tot ceea ce ar fi putut ține de „pactul autobiografic“.

Intram din nou în „agitație“. Al cărei martor destul de fidel este acest *Jurnal*, ce n-ar fi văzut lumina tiparului fără generoasele insistențe ale lui Gabriel Liiceanu. A-i mulțumi mi se pare prea puțin...

Paris, martie 2002

1981

Duminică 6 septembrie

Găsesc într-o scrisoare a tatei către Rebreanu (din *Scrisori și documente*, ed. Nicolae Scurtu, București, 1981, p. 271), adresa și anul când am stat cu tata și mama la Paris dec.– ianuarie 1929, 19–21 rue Pasquier. Dintr-altă scrisoare, aflu că mergeam și la școală și îmi aduc brusc aminte cum am udat, ținându-le în gură, ca să-mi îmbrac haina, „les bons points“ (mici cartonașe) pe care le primisem în clasă.

P. S. Tata scria la *Memorii I*.

Marți 8 septembrie

Seara Greg (Ctin Grigorescu) cu Irène – *Retrouvailles*? Din trecut, scena cu mama care, la ora când, la Paris, ne căsătoream V. și cu mine, a invitat acasă (pe masă un buchet de *mariée*) pe Irène, pe tatăl lui Greg, pe Cioculescu, să le spună. Încântarea lui C(ioculescu) când a auzit că e V. „Va fi mai mare ca Lovinescu“ a conchis el elogiile.

Joi 10 septembrie

Telefon Lucian Pintilie: filmul Caragiale blocat mai departe. A scris 500 de scrisori (adică aceeași trasă în 500 ex.) și le-a trimis peste tot: de la *Scânteia* și șeful Securității la ziarele „anti“ (gen *Echinox*). Va mai aștepta și apoi va scrie 1 000 de scrisori.

Poate deci Pintilie să facă scandal? Va trece săptămâna viitoare să ne sfătuim pentru o strategie.

Vineri 11 septembrie

Seară la Eliade (reveniți din Italia), cu Marie-France și un văr prin alianță de-al ei, venit din București. Multe povești cu șerpi. La Ascona, Mircea a omorât un șarpe. Realizând apoi că nu era o viperă, cum bănuise, ci un șarpe inofensiv, a avut coșmaruri mai multe nopți, mama șarpelui venind să i-l ceară în somn.

Luni 14 septembrie

Eu: emisiunea Lacan, V. înregistrează prima emisiune cu *Patimile după Pitești*.

La Télé: *Sur les quais* de Elia Kazan, pe care nu-l văzusem în 1954. Mare păcat de a-l vedea dublat. Pentru prima oară Marlon Brando mi se pare un mare actor. În *Télérama* se vorbește de ambiguitatea acestui film pe seama delațiunii, când și Kazan, și Brando își „denunțaseră“ colegii în vremea maccarthysmului. Nu-i știam atât de anti-comuniști! De aceea să fie justificată „denunțarea“ celor „răi“ în acest film admirabil?

Vineri 18 septembrie

Seara Alexandru George. Rămâne peste noapte aici pentru că îi e frică (sau nu știe – e doar de ieri în Paris și pentru prima oară în Occident) să se întoarcă la gazdele lui de-o noapte, cam ciudate. A. G. deconcertant. Ni se spusese că e ascuns, tăinuit, confuz și monosilabic: e deschis, logoreic (cum spune și se scuză el) și… obiectiv. Interesat de toate așa încât literatura nu ocupa locul dintâi în convorbire. E și păgubos. Ca să-l lase să plece, tot felul de anchete cu generali și colonei de Securitate pentru care – ne confirmă – părem a fi inamicii numărul 1.

Duminică 20 septembrie

Seara Mihai Zamfir, cu noi detalii despre Conferința Scriitorilor. Ileana Mălăncioiu a fost cu adevărat îndrăzneață. „Se tot vorbește de obsedantul deceniu – a spus ea. Dar s-ar putea ca al nostru să nu pară mai târziu ca mai puțin obsedant și să ni se ceară socoteală pentru felul în care am trecut prin el." Nimeni nu ne spune nimic de Dorin Tudoran. Probabil că n-a fost prezent.

Luni 21 septembrie

Știri despre Calciu: a declarat a cincea grevă a foamei, atât pentru a protesta cât și pentru a se dezintoxica: i se pun droguri în alimente. E la Jilava, la spitalul închisorii. E deseori bătut, ultima oară pe degete. Refuză să facă cererea de grațiere sugerată de senatorul american de Pensylvania (Schwartz), care ar fi obținut promisiunea lui C. că-i dă drumul cu această condiție. Refuză și din demnitate, și din prudență, și-ar recunoaște implicit vinovăția și s-ar expune unui nou proces. Soția lui e disperată. Urmărită, prigonită, visul ei – irealizabil – e să ajungă până la Ambasada Statelor Unite.

Miercuri 23 septembrie

Din *Jurnalul* tatei: la botezul meu din 17 februarie 1924 au participat 60 de persoane (!).

Duminică 27 septembrie

Seara, telefon trăsnet de la New York: Cornel Dumitrescu. Doctorii americani i-au spus lui Bernard că are cancer, că medicii germani doar s-au făcut că-l operează, că mai are două până la șase luni de viață. Bernard s-a întors la München să facă scandal medicilor, să-și pregătească un volum, din cronici, iar Vlad Georgescu e din ianuarie numit șef. De ce ne temeam

mai mult, și în privința lui Noël, și a postului de radio s-a întâmplat deci. Catastrofă. Nici nu îndrăznim să-i telefonăm lui Noël acasă…

Marți 29 septembrie

Dejun și toată după-amiaza Alexandru George. Vorbește fără întrerupere de la 2 la 7. Și nu e nici o clipă inutil. Dar până și el se întreabă – el, care e exemplar ca intransigență etică – dacă atitudinea morală a scriitorului are vreo importanță (Ce știu eu dacă a existat Mallarmé?) Trebuie să-i explicăm până și lui de ce – pentru prima oară – presiunea unui regim introducându-se în cuvântul scriitorului, pe care-l forțează să-i denatureze sensul, să mintă deci – atitudinea etică devine atitudine literară –, opera lui „Mallarmé“, în acest caz e pătată și răspunde. Totul pornise de la Radu Petrescu cu imposibila lui izolare în literatură (*Părul Berenicei*).

Joi 1 octombrie

Seara la Mircea Eliade. Pleacă poimâine la Chicago. Vrea să se întoarcă înapoi în mai și să renunțe la catedră. Nu știe cui să dea cărțile de orientalistică. Le-ar dona Academiei Române, dar ar ajunge până acolo? Ușoară sfâșiere: pentru prima oară, anul ăsta, dă, sau are senzația de bătrânețe.

Sâmbătă 3 octombrie

Lucrez la emisiunea asupra Afganistanului. Încerc să-mi temperez entuziasmele și mai ales optimismul. Tot arătându-le cum rezistenții sunt stăpâni pe munți și văi, iar rușii retranșați în cazărmi, să nu dau iluzia celor din țară că mâine, poimâine se și liberează Afganistanul. Insist deci mereu asupra disproporției în material, armament și oameni. Dar nu prea cred când o scriu.

În noi, speranța mereu dezisă și care se tăinuie din ce în ce mai adânc, ca să n-o putem stârpi. Orice s-ar întâmpla. Știu că n-o să mă mai întorc niciodată în România, de pildă, dar *speranța mea n-o crede*.

Duminică 4 octombrie

Socialiștii francezi încep să semene într-adevăr cu comuniștii: aceeași dezinvoltură în minciună, demagogia acoperind realul și neținând seama de el. Diferențele – din fericire – mai există și sunt mari, în primul rând: libertatea. Amenințată? Mi-e greu a crede, dar cum faptele se încăpățânează să le contrazică teoriile, mai știu ce se poate întâmpla cu acești doctrinari înguști care dispun de toată puterea? În orice caz: suntem invadați de institutori, trăim sub domnia lor de cap pătrat.

Miercuri 7 octombrie

Seara, după mari pregătiri interioare, telefon, împreună cu V. lui Bernard. E uimitor. Că el e un om rațional, știe că tot trebuie să mori (!?), nu-i e frică deci de moarte, ci doar de durere (pe care va ști s-o suprime la timp – adică să se suprime). La sfârșitul lunii doctorii vor vedea dacă chimioterapia are efect, dacă nu, o vor opri. Are de ales, cum spune el, între cimitirul imediat și câțiva ani de amânare cu chimioterapie insuportabilă.

Sâmbătă 10 octombrie

După-amiaza Părintele Stăniloae cu fiica lui. A ținut să ne aducă ultima lui carte și a avut curajul să scrie o dedicație (nu toți îl au). Parcă visez la un alt timp, în care l-aș fi putut avea aproape și aș fi învățat și eu ceva din ortodoxie și despre Dumnezeu. Mare căldură, pace – amară – (timpul i se pare a merge spre sfârșitul lui), o umilință cinstită (ne-excluzând sentimentul valorii sale). Cuvinte simple, de toate zilele. Nici o emfază, nici o retorică.

Prin Nicu Steinhardt (și poate altădată Yvonne Rossignon) aș fi putut să cred. P. St. m-ar fi putut învăța ce e credința.

Duminică 11 octombrie

La Televiziune – prima emisiune din trei *Raymond Aron, spectateur engagé*. Spectacolul e el: al inteligenței angajate în bună credință și luciditate. Pură încântare.

De la Ionești mă întorc spre seară cu un extras din *Manuscriptum* (nr. 1, 79) despre *Jurnalul* lui Anton Holban. Deschizându-l, înțeleg de ce mi l-a trimis Barbu Brezianu: o fotografie din august 1924, la nunta bunicilor, în care sunt și eu (de câteva luni) în brațele mamei. Descopăr deci că ceea ce crezusem eu era fals: bunicul din partea Lovineștilor nu murise înainte de nașterea mea. Fâșii de trecut restituite brusc. Astfel odată, fără să știu de ce, mi-am amintit numele exact al bisericii pe care e fresca înaintașilor din partea mamei: Hurezani, iar nu Hurezul, cum fals îi indicasem Ilenei Vrancea pentru a identifica niște personaje din *Mălurenii*. Iar Cella Delavrancea mi-a amintit că pe primul meu pisic nu-l chema Kiki (era al doilea) ci Cașu. (El era mereu pe biroul tatei.)

Zilele trecute, dar neproducând de data asta vreo rememorare – o scrisoare a lui Steinhardt mi-a atras atenția asupra unei alte fotografii din *Secolul 20*, ultimul număr – pe biroul tatei o fotografie a mea la vreo 12 ani. Ce complot trebuie să fi fost și ce dovadă de curaj ca s-o lase, în loc să taie această fotografie (cu Jebeleanu în spate), ca pe coperta din spate a volumului de *Corespondențe* Lovinescu, în care colțul de birou cu portretul meu e tăiat.

Miercuri, 14 octombrie

Cu toții la Oana Orlea și Rodica Iulian. Suntem prea mulți ca să se discute ceva serios. Spre seară, începem oarecum să vorbim de *parti-pris*-urile estetizante de la București – pe

marginea *Jurnalului* lui Radu Petrescu, *Părul Berenicei*, în care înaintez (în ciuda culturii și scrisului lui) cu o enervare crescândă: nimic din contextul politic sau social al anilor ’60 nu trece în aceste pagini rezervate exclusiv literaturii. Dar poate fi literatura o „rezervație“?

Joi 15 octombrie

Continui *Părul Berenicei*. Enervată (deși mai puțin) deoarece nu voi putea scrie pentru radio exact ce cred. A-l ataca pentru „turnul său de fildeș“ ar însemna să dau argumente troglodiților neorealiști socialiști. A nu pune însă problema unui „jurnal“ (doar nu e un roman) de-realizant, nelăsând să filtreze nimic din teroarea asupra literelor (cel puțin asupra lor) ar fi un nonsens. Impas.

Vineri 16 octombrie

Îi voi trimite lui Mihnea știrile sosite la FE și o telegramă *Associated Press* despre incidentul de la Timișoara – o luptă între miliție și oamenii care voiau să ajungă la aeroport și să fugă cu un avion (evadați din închisoare și înarmați cu puști mitraliere – cum spune o versiune?). În orice caz au fost morți. Asta la 22 august. La 23, la paradă, manifestanții au scandat „Ceaușescu – carne“ și parada a fost întreruptă. Iar la sfârșitul lui septembrie, la Ploiești, au explodat două bombe, una în fața vitrinei unei librării cu operele complete ale lui Ceaușescu, a doua la un sediu local de partid – Cismărescu vrea să le dăm în presa franceză să le poată transmite și ei.

Duminică 18 octombrie

Greg și Odile (Grigorescu) la cafea, întorși din America încântați. Greg venise să ne arate *Jurnalul II* al lui Mircea Eliade, pe care nu l-am primit încă. L-am citit înainte de publicare și

după multe ezitări i-am scris lui E. să scoată cel puțin paragraful în care-l plânge pe scriitorul român cenzurat în însăși persoana… cenzorului suprem, Vasile Nicolescu, venit să-l vadă, și să adauge măcar câteva rânduri cu Goma, ciudat absent acolo unde sunt prezenți – mereu – emisarii regimului: de la Cândea la Paul Anghel. Din aceeași dorință – sau obsesie – de a nu se pune rău cu autoritățile din România, spre a continua să fie publicat, evită sistematic în *Jurnal* să citeze lungile noastre conversații imediat ce sosește la Paris pentru a-l pune la curent cu ce e nou în litere la București. Se preface că află totul de la „vizitatori". Pe V. și pe mine ne numește, bineînțeles, dar numai când nu e esențial.

Marți 20 octombrie

Reagan face o gafă monumentală privind războiul tactic nuclear numai în Europa, dând o armă nouă pacifiștilor din Germania și o lovitură lui Schmidt, Mitterrand la Mexico face oratorie pentru a susține subversiunea în America Latină, Hania e înlocuit în Polonia. Europa a început să valseze. Bineînțeles pe margini de prăpăstii. Cu scadențe care fac din Orwell un profet. Experții militari prevăd într-adevăr posibilitatea unui război atomic pentru… 1984 (!).

Miercuri 28 octombrie

Cu V. la Beaubourg două zile înainte de închidere, pentru expoziția *Paris – Paris*. Cum majoritatea pieselor expuse corespunde cu tinerețea noastră la Paris aveam simpla impresie de a ne fi întors acasă (nu din străinătate, ci din timp).

Miercuri 4 noiembrie

V. întors de la München. Cu *Pitești* apărut (foarte frumoasă coperta lui Pupăzan) și cu vești *foarte proaste*: l-a găsit pe Noël în ultimul hal de sfârșeală și vorbindu-i de niște „metastaze"

la ficat care s-ar fi cicatrizat în urma tratamentului. Ar fi deci și mai grav decât credeam.

Liiceanu i-a scris lui V. și i-a trimis cartea. Nego, altă scrisoare, să intervenim la Cioran – Eliade – Ionesco pentru bursa Humboldt a lui Liiceanu.

Duminică 8 noiembrie

Centenar Lovinescu în toate ziarele literare din țară. O actualitate polemică, patetică, de urgență, care – sunt sigură – l-ar fi încântat pe tata. În *România literară* Eugen Simion, Dimisianu, Șerban Cioculescu – dar, mai neașteptat pentru mine, aproape liric, Lucian Raicu.

Fac trei cronici despre *Jurnalul* lui M. E. Extrag doar întâlnirile cu românii – și mai ales – cei din țară. Care vor fremăta. Începând cu Noica…

Marți 10 noiembrie

Cismărescu telefonează – din surse serioase s-a aflat la FE – în bazinul carbonifer Motru, minerii de la suprafață și țăranii au aruncat cu pietre în elicopterul lui Ceaușescu și l-au sechestrat – pe un șantier de lucru – pe Bobu (însărcinat cu agricultura). În regiunea Giurgiu, mulțimea a atacat pe primul secretar de partid și pe adjunctul său. Acesta din urmă ar fi murit. După incidentele de la Timișoara și bombele de la Ploiești, situația explozivă se confirmă. Telefonez lui Mihnea B. și lui Goma să încerce a da știrile la ziare.

Vineri 13 noiembrie

La 16 oct. după decretele lui Ceaușescu, primul interzicând celor din localitățile rurale să se aprovizioneze în cele urbane, al doilea cu interzicerea stocării de alimente (cu pedepse de închisoare), au început grevele din regiunea Motru (minerii fiind în cea mai mare parte țărani navetiști). În orașul Motru,

manifestație cu ocupare de clădire oficială (probabil sediul de partid). Reacție brutală a miliției. Nu se știe care (arestări, răniți?). C. îl trimite pe Bobu, care e sechestrat și după ce crede regiunea „pacificată“, vine să-l „recupereze“. Atunci se produce incidentul cu elicopterul (în jur de 6 nov.).

Două zile numai de telefoane și enervări: americanilor le e probabil frică să nu „incite“ la revoltă. Muncitorii noștri au rămas niște țărani care iau, ca în 1907, furca; datul cu pietre în elicopterul lui C. e o metaforă care acoperă totul. Dacă s-ar da prin radio știrile imediat și s-ar asigura astfel legătura de la o regiune la alta (ca la cutremur), situația e atât de explozivă încât într-adevăr 1907 s-ar putea repeta.

Nici nu mai știu cum îmi fac emisiunile într-o astfel de atmosferă de… urgență. Aproape ca în 1977.

Vineri 20 noiembrie

Telefon Pintilie – demoralizat: filmul e stopat și nici una din cele cinci sute de scrisori de protest și scandal trimise din București „personalităților“ politice din România n-a sosit la destinație. În afară, bineînțeles, de aceea către șeful Securității. Care l-a chemat să știe ce vrea. Plângându-i-se de povestea cu scrisorile, acesta i-a răspuns că de asta se ocupa Poșta, apoi, la insistența lui P., i-a dat numărul biroului de Securitate „respectiv“ (cum s-ar spune la București). P. zice că românii nu sunt buni de nimic. Îi amintesc răzmerițele recente. Rectifică: intelectualul român. Îi amintesc Conferința Scriitorilor. Bref, după ce la început voia să lase filmul baltă și să se ocupe doar cu ce poate în Franța, în final se vede în rolul unui nou Goma. Îl sfătuiesc, mai *terre à terre*, să mobilizeze pe scriitori în jurul filmului și să nu-i creadă pe cei de la Secu care-i spuseseră că se așteaptă la scandalul la FE – ca și cum nu le-ar păsa. Le pasă! Zice că am dreptate.

Seara, Ioana Măgură direct de la Noël, de la spitalul lui Israel unde e internat. Cinăm cu ea, pe la 10 vine și Goma. Noi detalii

asupra dizgrațioasei opacități americane pe planul reacțiilor lor la terorism și a prudențelor „obiective". Și cum se luptă Bernard cu ei. Noël n-ar mai avea metastaze la ficat. Amândoi așteaptă de la Israel o minune. Așteptăm și noi. Mai greu nu e de așteptat, ci de crezut în ea.

Tot repertoriind cu Ioana și Goma aceste reacții americane, mi-am adus aminte brusc de impresia de *malaise* pe care mi-a lăsat-o în 1945–'46 nunta uneia dintre noi cu un ofițer american. Noi, toți tinerii bucureșteni de la această nuntă, eram cu sute de ani mai bătrâni, mai rafinați, mai inteligenți decât naivii și bravii cetățeni americani, reduși la universul strict al *prezentului* lor. Mă înfioram – de asta cel puțin mi-aduc precis aminte, la gândul transplantării fetei aceleia peste Ocean, printre astfel de oameni, de parcă o floare de seră avea să fie plantată printre scaieți. Convingerea că nu se poate exista decât în Europa și care m-a împiedicat în momentul războiului din Coreea să particip la panica cvasigenerală printre refugiații de la Paris și să-mi caut un loc aiurea. Dar în această seară de vineri îmi amintesc exact nunta, antiteză între două civilizații.

Vineri, 27 noiembrie

Ioana Bernard la telefon: Noël nu mai vrea să continue chimioterapia la Israel, se va întoarce probabil la München, renunțând la orice tratament.

Seara *La Tragédie de Carmen* a lui Peter Brook, la Bouffes du Nord. (Bizet transformat în muzică de cameră, de Marius Constant.) Pură și emoționantă perfecțiune.

Sâmbătă 28 noiembrie

Întreaga zi pentru scrierea a două cronici-bilanț cu Conferința scriitorilor. Am întins hârțile cu note pe masă ca pe niște hărți strategice. Și într-adevăr de strategie e vorba, singura soluție pentru a nu se zdrobi solidaritatea manifestată la Conferință ar fi un discurs de tipul următor: Partidul, care avea scriitorii

cei mai cuminți, și i-a radicalizat asmuțind asupra lor grupul Barbu, acum, pedepsind Uniunea și răpindu-i rând pe rând prerogativele, riscă să-i îndemne să transgreseze limitele problemelor de breaslă și să-și unească nemulțumirea cu cea generală. Pentru a închipui ce ar însemna această transgresare, vezi cazul Poloniei. Inaplicabil în România?

Duminică 29 noiembrie

Sună Doinaș, care ne căuta de vineri. Cinăm împreună. Întrevedere patetică nu prin expresie, ci prin reținere. Doinaș încordat, gata de explozie. D.R. Popescu încearcă să guverneze acordând câteva avantaje celor mai redutabili adversari ai lui. (Călătoriile lui Doinaș sau Manolescu.) În rest, nici o reuniune nu mai poate avea loc la Uniune fără ca ordinea de zi să fi fost mai înainte aprobată de CC. Obținând câteva avantaje care tot ar fi venit pentru scriitori (mărirea pensiilor, mai multă hârtie), D. R. presimte că le va înmuia rezistența și va putea guverna singur (adică partidul prin el). Deșliu, care-și depusese carnetul de partid când se desființase organizația de bază de la Uniune, *a fost exclus*. E printre cei care exasperează cel mai mult partidul.

Înțeleg și mai bine, văzându-l, de ce Doinaș e considerat de toți ceilalți ca un posibil șef al opoziției scriitorilor. Țoiu e – sau se crede – mai tactician și, reproșându-i radicalizarea, încearcă să-l liniștească.

Luni 30 noiembrie

Cred că după întâlnirea de azi cu N. Manolescu (de la 5 la 3 și jumătate dimineața) pun un punct final Conferinței Scriitorilor. Tacticianul ei – și motorul –, M. e precis, concis, fără paranteze și literatură, obiectiv, interesant și la curent cu toate. De la el aflăm că minerii de pe Jiu veniseră să facă joncțiunea cu cei de la Motru – securitatea le-a oprit camioanele. Tot de

la el, că temperatura maximă în case e de 14°, apă caldă numai de două ori pe zi (și nu prea caldă), școlile și spitalele neîncălzite. Chirurgii strănută și tușesc când operează.

Ce mai înseamnă scriitorii într-un astfel de context de ciumă a lui Caragea? Înseamnă. Sau ar putea însemna. A reuni zece scriitori pe un memoriu care să depășească problemele breslei pentru a atinge principiile – chiar și ale breslei – i se pare greu de conceput.

Joi 3 decembrie

La St. Germain-des-Près să vedem *Stalker* de Tarkovski. Mi-aduce aminte de butada lui Soloviov când pe la 3 dimineața niște prieteni voiau să plece de la o reuniune, „Cum să plecați, n-am discutat încă de nemurirea sufletului." Se discută, se insinuează, se simbolizează, cu cuvinte mari (cum numai în Răsărit se poate face) și imagini admirabile, doar despre nemurirea sufletului. Cineast mereu excepțional, spirit profund religios, Tarkovski nu mai regăsește totuși suflul din *Roubliov*. Să fie de vină prestigiul pe care îl are la el inconștientul, sau o cultură devenită provincială prin izolare? Facem sau nu o masă rotundă?

Duminică 6 decembrie

După masă mă duc să-l văd pe Noël. E ras în cap, cu figura înjumătățită, dar nu spectacular (poate pentru că mă așteptam). Speranțele i-au scăzut mult. Insistă din nou să-i facă V. necrologul. L-a ascultat pe acela al lui Sergiu Al-George. Discutăm un ceas jumătate de radio, Vlad Georgescu etc. Atât de impresionată încât nici nu-mi dau seama că nu fumez (nu suportă bineînțeles fumul). Spune: ca în Monteverdi, îmi vine să zic *lasciate mi morir*.

Seara nu ajung să adorm până la 5 dimineața. Evident se apropie sfârșitul – prin boală sau sinucidere.

Miercuri 9 decembrie

Cu N. Manolescu seară mai lungă la noi (doarme aici). Tur de orizont nu numai literar. Are privire de romancier (detaliile semnificative) și capacitatea de analiză (sau de sinteză) a unui critic: diagnostic exact. Ne întâlnim în toate, doar într-o anume fervoare intelectuală nu. Poate și pentru că nu avem timpul – sau pofta – să discutăm literatură.

Joi 10 decembrie

Reacții din lumea întreagă la greva foamei pe care o fac Saharov și soția lui.

Duminică 13 decembrie

V. mă trezește cu știrea de care ne tot temem de mai bine de un an: *starea de asediu* a fost *decretată în Polonia*, șefii Solidarității arestați, în afară de Wałęsa cu care s-ar negocia – armata ia puterea. Din două, una: fie rușii fac astfel economia unei intervenții și normalizarea va merge până la capăt, fie, cum i-a spus un polonez lui Goma la manifestația de azi dimineață (au fost toată ziua manifestații în fața ambasadei poloneze), ar fi doar o „paradă“ pentru ruși. Dar nu cred. Mâine iar manifestație sindicală de la Montparnasse la Invalides. Mi-aduc aminte de cele pentru revoluția maghiară și mă înfior: tot în același sacrificiu inutil se va termina?

Luni 14 decembrie

Ieri, Ella mi-a adus o tăietură de presă: la București *a murit*, la 91 de ani, Pica Dona. În fiecare seară îmi închid ochii pe portretul mamei făcut de ea pe când erau amândouă tinere la Institutul Delavrancea, portret pe care mi l-a trimis Cella (Delavrancea).

După emisiune telefonez Ioanei B. Noël tot vrea s-o convingă să-l omoare (!) ca să nu mai sufere.

Marți 15 decembrie

Când mă întorc de la dentist (abcesul) îl găsesc acasă pe Gabriel Liiceanu. Mă așteptam la un filozof desprins de realitate și dau peste cineva infinit mai aproape de noi decât îmi închipuiam. Punându-și întrebări asupra pedagogiei (altfel fertilă) a lui Noica și gata de răzmerițe interioare. Îi e greu să mai continue a fi doar în carte și nu în act. Pleșu a scris un articol împotriva patriotismului, el, de când e în Germania, n-a putut scrie un rând de filozofie. În acest timp Noica, irealist, sublim și îndărătnic, străbate țara în lung și-n lat pentru a găsi genii, a-i educa și a salva România prin cultură. Liiceanu, o revelație.

Miercuri 16 decembrie

45 000 arestări și nouă morți în Polonia. Polonia, mereu Polonia. Ca altădată pentru Budapesta, stăm agățați de radio, citim toate ziarele, de data asta ascultăm și televiziunea. Pentru prima oară în presa franceză de stânga Yalta repusă în chestiune. B.-H. Lévy scrie în *Le Matin* „La Honte de l'Occident". Într-un număr special din *Le Nouvel Observateur*, Jean Daniel pledează pentru antisovietism, J. Julliard reclamă renunțarea la împărțirea de la Yalta.

Vineri 18 decembrie

Mă chinui de la începutul săptămânii să găsesc un mijloc de a vorbi de Polonia într-o emisiune (*Teze*) care nu poate trece înainte de 2 ianuarie. Or, până atunci situația poate să evolueze în toate sensurile. Reacțiile franceze, și ele, se pot atenua sau pot lua alte forme. Pe de altă parte, e de negândit – emisiunea intitulându-se „Teze și Antiteze la Paris" – să nu mă ocup de Polonia, când toată lumea s-a înflăcărat de parcă am fi în Franța lui Michelet. Și apoi eu însămi sunt incapabilă să mă gândesc la altceva: între televiziune, *flash*-uri la radio și telefon, îmi petrec zilele cu o singură obsesie: Polonia.

Sâmbătă 19 decembrie

Am găsit soluția pentru Polonia: reacțiile de aici îmi vor servi de revelator pentru marea fisură dintre puterea de stânga și intelighentzia de stânga demarxizată în sferele ei înalte, și în opoziție cu intelighentzia medie de profesorași marxiști care a luat puterea. Pot astfel vorbi și de pamfletul lui Revel *La Grâce de l'État*, și de poziția unor „noi filozofi" (Glucksmann, Lévy) pentru care socialiștii francezi sunt „anacronici". Lucrez cu frenezie toată ziua.

Ger, ninsoare – Bernard dus cu ambulanța la aeroport, a trebuit să aștepte două ore decolarea. A ajuns la München într-o stare deplorabilă. În vocea Ioanei nu mai e nici o speranță.

Luni 21 decembrie

Parcă într-adevăr se apropie 1984: Polonia unde curge sângele și se pietrifică teroarea și în jurul meu se strâng amenințările. Christiane mai întâi, care nu e bine, Bernard apoi, fără speranțe și, pe deasupra prieteniei pe care i-o purtăm – soarta acestui post de radio. Dar, evident, Christiane înainte de toate.

Marți 22 decembrie

Christiane dusă cu ambulanța (și Odile) la Spitalul Foch. E deci atât de grav? Coșmarul se precizează. De duminică trăiesc în spaima asta.

Seara cu Manolescu. Ascult, vorbesc, dar toate pleacă și ajung la mine ca printr-o pânză de absență. Pe la 1–2 noaptea, telefonul Ioanei: *Noël Bernard a murit* lăsând prin testament ca V. să-i scrie necrologul.

Miercuri 23 decembrie

V. care a petrecut o noapte albă și o zi cu migrenă în fața foii albe, scrie totuși spre seară un necrolog pe care Noël l-ar fi ascultat fericit.

Luni 28 decembrie

Polonia începe să treacă pe planul al doilea al știrilor la Televiziune.

Seara la noi, după emisiune, Claudia Dumitriu cu o tânără de la Timișoara și *Orizont*, dna Babeți, din fosta echipă a „telejurnaliștilor" români. Cu ea vine nu numai toată Timișoara (unde sunt marile expoziții de pictură...), dar și Târgoviștea, deoarece e biografa „Grupului de la T.": Radu Petrescu, Mircea-Horia Simionescu, Țopa și Costache Olăreanu. Când îmi spune ce a însemnat pentru Radu Petrescu (care suferă de marginalizare) cronica pe care i-am făcut-o la *Părul Berenicei*, nu mai regret zilele de enervare cu care am plătit-o. Confirmă și „turneul" de descoperiri al lui Noica. Nu caută genii, ci destui tineri (până la 28 de ani) pe care el i-ar învăța greaca, iar Șora germana și pentru a salva cultura română. Patetic pariul lui. Vrea să înlocuiască singur universitățile distruse acum unele după altele.

Miercuri 30 decembrie

Seara telefon de la Odile: Ch. e azi mai rău și a făcut febră (38 cu 5). Doctorii sunt incapabili să se pronunțe, poate evolua și înspre bine și înspre mai rău. Reîncepe coșmarul atenuat o clipă.

Toată ziua la noi, G. Liiceanu. Totul în jurul lui Noica cu *Jurnalul de la Păltiniș* pe care l-a ținut L. Fabulos dialog socratic și nu mai puțin fabuloase sofisme. Dar chiar când e greșit, eronat, primejdios prin capacitatea intelectuală de a susține orice, Noica din acest *Jurnal* seduce, subjugă și-ți lasă regretul de a nu-l fi întâlnit când aveai între 25 și 28 de ani, singura vârstă când admite să-ți fie „antrenor". L. se zbate de fapt acum între recunoștință și o rebeliune amară. Impresia pe care ne-o face L. continuă să fie covârșitoare.

1982

Vineri 1 ianuarie

Azi la ora zece seara *a murit Christiane*.

Fusesem după-amiaza la Foch, la Christiane. Sufla greu și obosea imediat, dar nu părea în pericol. Avusese un coșmar (sau o dereglare datorată proastei circulații la creier) și îi spusese internului că „vin rușii“ și ceva cu Polonia. Subconștientul ei era plin de obsesiile noastre. Mai era puțin speriată și de „arătarea“ din camera ei, o bătrână fără minți. „Să ajung ca ea?“ – îmi spusese. Nu cred că-și presimțea moartea, dar îi era frică să trăiască diminuată. O consolare când mă gândesc la ea. Dar pentru mine – ruină.

Duminică 3 ianuarie

Pană de curent în cartier de la 6 dimineața la 7 seara. Lucrez mai întâi la lumina zilei (cam mohorâtă), apoi la aceea a unei amărâte de lumânări, până ce nu mai e nimic de făcut: dau telefoane, între altele lui Lucie (Rosetti) pentru florile la înmormântarea Ch. Cinăm imediat ce revine curentul, apoi mă pun pe lucru demențial până la 4 și jumătate dimineața. Scriu două emisiuni. Ca să mă abrutizez, să n-am când gândi. În a doua anunț – sub pretextul că era în editură și se interesa de literatura română – și moartea Christianei. Să știe cei din țară care-i scriau pentru noi.

Marți 5 ianuarie

Ne sculăm în zori de zi (pentru noi zori de zi...): avem întâlnire cu Odile și Greg la Ch. acasă pentru a ne alege – cei dintâi – ce vrem ca amintire. Luăm niște cărți, icoana la care ținea mama și pe care i-o dăruisem ei, darurile pe care ni le pregătise de Crăciun. Era, la Paris, casa permanenței mele. M-am tot mutat, dar din toate locuințele succesive, aici veneam să regăsesc – și regăseam – un fir, o continuitate. Acum parcelele de trecut zboară în toate sensurile.

Ne întoarcem pe la 2 după-amiaza acasă și toată ziua nu sunt în stare să fac nimic.

Miercuri 6 ianuarie

Înmormântarea Christianei. Înainte de închiderea sicriului suntem duși s-o vedem. E intolerabil. Nu mai e ea. S-a dus de pe față lumina, dăruirea către ceilalți până la uitarea de sine. Tot ceea ce făcea din Christiane un fel de sfântă laică. Pentru ea (mi-o mărturisise odată), preceptul „a-ți iubi aproapele ca pe tine însuți“ era fals; se iubea prea puțin pe sine și prea mult aproapele – pentru un echilibru existențial ar fi trebuit inversat. Acum, trăsăturile, dacă nu schimonosite, cel puțin bruiate, și o expresie ciudată o transformă, nu-mi vine să cred că a murit chiar așa senin în somn, cum spusese infirmiera.

Mă întorc acasă pe la 3. Nimic, bineînțeles, nu va mai fi ca înainte.

Joi 7 ianuarie

Cu Gabriel Liiceanu toată după-amiaza și seara. Mereu același acord profund. Vorbim de data aceasta mai puțin de Noica și mai mult de Eliade și Cioran. Despre primul, rezerve comune: Noica le citea (lui și lui Pleșu) scrisorile lui E. de la primul rând la ultimul, vorbind numai despre el: de la cel mai mic semn de boală până la cel mai infim rând scris despre el. În plus, în

România trimite scrisori tuturor celor ce-l adulează: Răzvan Theodorescu se plimba prin tot Bucureștiul cu o scrisoare a lui E., în care-l asigura că este cel mai mare medievist contemporan (!?)

În *Săptămâna* atac abject al lui Corneliu Vadim Tudor împotriva tatei. O nouă dovadă – jalnică – a actualității lui. Jenează mai departe pe rinoceri.

Luni 11 ianuarie

Seara, după emisiune, acasă, Ion D. Sârbu cu Goma. Cu totul altfel decât mi-l închipuiam din scrisori (firav și plângăreț). Un munte de om, fiu de miner, pasionat de mineri (are și teatru, și povestiri cu ei), și o viață aventuroasă chiar și pentru România, unde a mers din închisoare în închisoare, adică din aventură în aventură. Comunist din clandestinitate (în sfârșit întâlnesc și eu această ficțiune obsedantă), evadând mereu în timpul războiului, dar nu și după. Arestat din pricina unei piese cu mineri, pe care a rescris-o apoi punând piesa în 1941 (ceea ce nu-i împiedică pe securiști să-l rețină ori de câte ori se petrece ceva în Valea Jiului). Ultima în '77. Are și teorii interesante despre reabilitarea prostiei, calitate indispensabilă pentru a ocupa locuri în ierarhie, despre limba română care se „retrage“ – asediată de vulgaritate – despre satul românesc, devenit un mister (nimeni nu se mai duce pe acolo fără misiuni și sarcini…). Terorizat la ideea că la întoarcere s-ar putea să-l ia din nou la Securitate. Ar fi în stare să rămână numai din frica asta. Îmi amintesc că la colocviul de la Cluj fusese dintre cei mai îndrăzneți.

Joi 21 ianuarie

Mihnea mă caută – în stare de urgență, de două ori. L-a sunat Vasile Paraschiv, care era dat mort de vreo doi ani de zile. N-a fost oare pus de Securitate (a doua convorbire n-a fost deloc întreruptă) care are interesul (dar de ce atât de brusc) să se știe că e în viață? Mihnea, Anne și ceilalți au hotărât să nu spună

nimic la nimeni și să trimită la București, repede, două persoane, dintre care una din Sindicatul corectorilor CGT care a fost mereu alături de Paraschiv. După câte spunea la telefon, P. ar vrea să vină în Occident.

Luni 25 ianuarie

O schimbare la FE – Mike e numit, oficial, director.

Miercuri 27 ianuarie

Seara îl caut pe Cismărescu acasă. Să-l conving să rămână cât mai mult timp „director“ (are rol „istoric“, cum spune V.). Să-l întreb, mai ales, dacă „Shakespeare“ a anunțat vreo linie mai dură. Răspunde și nu prea. De fapt, îl cred: americanii nu vor anunța niciodată că s-a schimbat „linia“. Ar însemna că cea precedentă a fost greșită. Dar sunt mai supli. Au început atacuri împotriva „cultului“.

Sâmbătă 30 ianuarie

Pentru a face câteva rectificări la „dosarul Lovinescu“ al lui Popescu-Cadem din *Manuscriptum*, mă *hotărăsc să vorbesc despre închisoarea mamei*. La urma urmei, discreția mea exagerată o deservește: vorbesc de orice deținut politic, numai de ea, care a avut o atitudine exemplar de intransigentă și care s-a lăsat să moară ca să nu fiu eu șantajată, nu. Jumătate de zi în căutare prin arhive: găsesc caietul din Israel, unde în 1962 am cules mărturiile codeținutelor ei, dosarul cu prozele Monicăi Alfandari (Sevianu), pe care mi le-a adus fiul ei după ce murise. E lucrul cel mai „inteligent“ ce s-a scris asupra ei de cineva care i-a fost alături la Jilava.

Au trecut peste douăzeci de ani și nu suport mai ușor. Scriu o cronică probabil proastă pentru că e înghețată. Dacă mi-aș da drumul, ar șiroi microfonul de lacrimi.

Duminică 31 ianuarie

Livada cu vișini, retransmisie la televiziune după spectacolul de anul trecut al lui Peter Brook la Bouffes du Nord, pe care-l ratasem. Nu atât din lene, cât din credința că între Brook și Cehov nu puteau exista fuziuni exemplare. Îl socoteam dotat mai curând pe Pintilie pentru astfel de întâlniri. Complet greșit: acolo unde Pintilie se răsucește – și răsucește textul – pentru a se exprima pe sine, și o face de altminteri pasionant, Brook se dezbară și pe el și îl dezbară și pe Cehov de tot ce nu este esențial. Nimic „rusesc". Nici umbră de cehovisme. A dispărut și plictiseala – tot în sensul cehovian. O direcție de actori cum nu cred că mai există alta în clipa de față. Și o rigoare care, în loc să usuce, e o zi întâi a creației. E prima oară când mă simt total implicată într-un text cehovian. Fusesem surprinsă văzând *Carmen*. Credeam că e o stare de grație aparte. (Nu-l mai văzusem pe Brook de la un *Timon din Atena*, în care își lăsase actorul principal să țipe în stilul Comediei Franceze). Mă înșelasem. *Livada cu vișini* dovedește că starea de grație e la el, dacă nu permanentă, cel puțin repetitivă.

Miercuri 3 februarie

La *Săptămâna* sunt înnebuniți de atacurile lui V. dezvăluind antisemitismele lui Corneliu Vadim Tudor (care de două numere nici nu mai apare). Speranța lui E. B. că prin astfel de enormități mă/ sau *ne* (deoarece și V. e atacat) forțează reacția. Să intru (intrăm) în polemică cu el, ceea ce până acum reușisem să evităm. (Tăcerea noastră îl înnebunea în cel mai înalt grad. Și într-un fel a câștigat, deoarece contraatac.) În treacăt îi ironizez și cu fotografia lui V. în „cămașă verde", a cărei publicare o tot anunță de doi ani… și cu I. Caraion (căruia îi publică niște poeme legionare de la liceu) și care, deci, până acum a dejucat vigilența nu numai a Securității, ci a lui Ceaușescu însuși (au fost colegi la *Scânteia Tineretului*…).

Duminică 7 februarie

Mare serbare mare la Uniune pentru aniversarea lui Ceaușescu: versuri de Deșliu, de Daniela Crăsnaru (cei doi mai înfipți la Conferința de astă-vară, mai radicali). Printre recitatori: Cristina Tacoi. La discursuri D. R. Popescu (inevitabil) și Bălăiță (Cartea Românească *oblige*). Intermitențele curajului sunt la scriitorii români clinice.

Luni 8 februarie

V. îmi aduce *La Pensée des anciens Mexicains* de Laurette Séjourné. Atât aș fi vrut s-o citesc în Mexic, acum vreun an. Totul era însă epuizat. Când voi reuși acum s-o fac? Și cum, când orice lectură nu-mi este decât utilitară?

Am aflat zilele trecute – dar de la cine? – că Paul Dimitriu are un birou juridic (probabil cel al lui Cosăcescu) prin care face „afaceri“ (moșteniri etc.) cu Bucureștii, unde se duce din timp în timp. De aceea nici nu mai îndrăznește să telefoneze. Toți cei convinși că de ani de zile e un agent (în închisoare, în 1964, făcea reeducare marxistă) pot fi încântați de confirmare. Noi suntem triști. Ducea o mizerie neagră aici: plimba câini, făcea pe plasatorul într-un cinematograf. N-a mai rezistat. De unde și apropierea lui de Veniamin. Îl plângem deci, dar nu văd ce contact am mai putea avea cu el.

Marți 9 februarie

V. se întoarce cu un sac de la poștă. Ziare cu campanii de presă ale grupului, care se întețesc, dar și o veste care ne lovește neașteptat de tare: moartea lui Radu Petrescu. Nu-l cunoșteam, *Părul Berenicei* m-a enervat îndeajuns, dar era și un păgubos, și un conștiincios: servea literatura – pentru care intrase în sărăcie – și nu se servea de ea. *Rara avis* la București.

De la Liiceanu primim *Jurnalul de la Păltiniș* – întrevederile lui și ale lui Pleșu cu Noica. Sunt luni – poate chiar ani – de

când o lectură nu m-a mai pasionat atât. Cum s-ar spune Păltiniș pe grecește? Acolo, în orice caz, s-a refugiat un neo-Socrate în veacul nostru și în Balcani. Uit pentru această lectură – căreia îi ofer toate orele și clipele smulse de la emisiuni și lecturi utile – imaginea sâcâitoare a lui N. din ultima (mai ales) întrevedere pariziană cu el, protocronismele, naționalismele – chiar ceaușismele lui, uit c-am îndrăznit chiar să țip la el (cât trebuie să mă fi scos din minți!) și freamăt de imposibile nostalgii. Cum să nu-ți închipui existența intelectuală transformată, dacă „Păltinișul“ ar fi existat pentru tine la 20 de ani? Mă bate un vânt de blândă și lucidă autodepreciere. Mi se pare că nimic n-are sens din toată agitația noastră în fața acestui spectacol al ideii pure. Îmi va trece, desigur, deoarece totdeauna sfârșim prin a reveni în cotidian și în iluzii…

Nu e mai puțin adevărat că atunci când Noica coboară în cetate, farmecul dispare, chiar și pentru Liiceanu, a cărui răzvrătire se desenează în ultimele pagini.

Joi 11 februarie

Marcel Petrișor îi telefonează lui Marghescu. Are timp să-i spună că Secu îl omoară pe Calciu – după care e – bineînțeles, tăiat. Îi telefonez lui Mike. Sceptic – nu crede că s-ar putea întâmpla așa ceva când Haig e la București (vineri). Va avertiza totuși Ambasada Americană la București.

Vineri 12 februarie

Telefon de la Goma care mă caută: Bernard Poulet de la *Le Matin* a fost aseară bătut măr la Ploiești, când ieșea din casa lui Paraschiv, i s-au luat magnetofonul și aparatul de fotografiat, și a fost lăsat leșinat în stradă. La spital i s-au pus treisprezece copci. Acum e la Ambasada Franței la București. Duminică seara va fi înapoi la Paris.

Duminică 14 februarie

Se întoarce Bernard Poulet din România: în stare și mai lamentabilă decât se anunțase. Mâine apare articolul lui P. în *Le Matin*. Miercuri – conferință de presă. Deci Paraschiv se află mai departe în mâinile lor și telefoanele erau comandate de Secu pentru a se zvoni în Occident că trăiește. România va avea de-acum înainte acces la *Le Matin* prin fiecare dintre punctele de sutură ale lui Poulet: cincisprezece!

Miercuri 17 februarie

Conferința de presă Bernard Poulet. Mă recunoaște (dar eu nu-mi amintesc a-l fi cunoscut) și-mi vorbește de agresiunea împotriva mea din '77. E cu tot capul bandajat și ochii tumefiați și privindu-l de aproape îmi dau seama că în '77 funcționarul de la poștă care la țipătul meu i-a pus pe fugă pe agresori, m-a scăpat într-adevăr de la ceva mult mai grav. Mă întrebasem de-atunci mereu dacă voiseră să-mi dea doar o lecție sau să mă suprime. Răspunsul îl am acum: să-mi dea o lecție – ca lui Poulet – dar mult mai tare și pe care pașii cuiva fugind spre ei pe stradă a scurtat-o. Bietul Poulet, și el a strigat, dar cine să vină la Ploiești, când poliția de la putere e cea care bate? Strigase chiar „Haig", în loc de ajutor, gândindu-se că-i va impresiona cu vizita de a doua zi a lui Haig, care s-ar fi putut să afle și să protesteze (!!). Haig ar fi fost însă mult prea ocupat să se congratuleze cu Ceaușescu.

Cum își face regimul de la București propagandă. Paraschiv fusese de mult uitat. Agresiunea împotriva lui Poulet îl aduce în titlurile ziarelor și pe ecranele de TV din Franța. Întrebarea – singura interesantă – este de ce ei se comportă politic în România (ca și în Cehoslovacia și URSS) de parcă n-ar fi la putere, făcând terorism de stradă. Panică, eșec, presimțirea sfârșitului?

Sâmbătă 20 februarie

Toate zilele acestea știri despre represiunea în Polonia care se întețește. Primele acte de terorism. Și pe ziduri la Gdańsk, inscripția: „iarna a fost a voastră, primăvara va fi a noastră". Cu toate că n-a rămas urmă din încrederea mea în istorie, cu toate c-am trăit uitarea Budapestei și a Pragăi, cu toate că n-am nici un motiv – dar absolut nici unul – să dau speranței ce-ar fi trebuit să fie al ei – nu ajung să cred că „normalizarea" Poloniei este cu putință.

Dar oare nu așa gândeam și despre cea cehoslovacă?

Marți 23 februarie

Scrisoare de la Caraion, încântat de cronica prin care-l apăram împotriva lui E. B. Cade bine! Cea mai dezgustătoare pagină – atac din *Săptămâna*. Un așa-zis „jurnal" lăsat de Caraion în România (!) – cu pagini fotocopiate în așa fel încât să nu se vadă nimic și consacrat lui V. și mie. De fapt, presupunem, depoziții de-ale lui Caraion la ancheta celei de a doua arestări, larg completate de E. Barbu însuși. Tema principală: nu sunt fiica tatei; mama m-a făcut cu unul Paul Lahovary (un gazetar care trebuie de fapt să aibă vreo cinci-șase ani mai mult ca mine); între mama și mine era o iubire cam anormală care explică fanatismul meu actual etc. etc. Uitam: tata era… neputincios.

Îmi vine să vărs. Ies cu greu din această murdărie pentru a petrece seara la Rainer, cu Wolf von Aichelburg. Venit din Germania, cel care mi-a făcut când aveam vreo douăzeci de ani un horoscop uimitor este cu adevărat un domn.

Vineri 26 februarie

Manifestație organizată de „grupul Paraschiv" în fața Ambasadei. Vreo treizeci de persoane doar. Famelică deci. Dar decisă. Urlăm lozinci de parcă am fi vreo sută. În afară de anarhistul

român și prietenii lui din „grupul P.", noi, aceiași: Mihnea, Anne Planche, Goma, Paruit.

Miercuri 3 martie

Telefon de la Mike: a primit și el scrisoare cu amenințare de omor. E păzit. Nu știm dacă speriat sau nu. Caraion nu pare a vrea să răspundă. E dezgustat. Cam facil, nu?

Sâmbătă 6 martie

Îi telefonez lui Stroescu. Vorbim îndelung despre „jurnalul" lui Caraion. Simt – îmi și spune – că-l crede autorul cel puțin al unei părți din ce-a publicat E. B. (restul asezonat de el). Îi explic impresia noastră (rapoarte de la Secu) și-l împing să obțină o punere la punct radiofonică de la Caraion.

Total indignat pe Caraion (trebuie să-l calmez) îmi telefonează Chihaia care vrea să i se refuze microfonul E. L. până nu se explică public. Până și cei care „nu sunt de acord cu noi" (probabil cei de la *Apoziția*) – spune el – sunt indignați. Îi fac și lui aceeași teorie ca lui Stroescu.

Rezultatul? Mă montez și eu din ce în ce mai mult împotriva lui Caraion. Nu credem în continuare că e „Jurnalul" lui, dar la baza reconstituirii murdare a lui E. B. sunt *rapoarte la Secu* și *nu numai din timpul procesului lui, ci și apoi, după întoarcerea lui de la Paris*. Cum poate sta, fără să reacționeze, fără să ne scrie? Ce „râmologie" (de la râme, se poate spune?) care corespunde „șobolanocrației" lui Zinoviev.

Bine că plec la Megève.

Duminică 21 martie

Întoarcere la Paris la 12 noaptea. În vraful de scrisori care mă așteaptă, de la Dorin Tudoran: memoriul indignat al scriitorilor împotriva articolelor din *Săptămâna* cu „xenofilia deplasată" a lui Lovinescu – și un studiu asupra unui plagiat masiv al lui Ion Gheorghe.

Telefon pe la 1 dimineața lui Mihnea: ține neapărat să ne vadă, pe V. și pe mine, Vidrașcu, socrul lui Nego și mare comunist din ilegalitate. Luăm *rendez-vous* pe mâine seară.

Luni 22 martie

Cu Vidrașcu la Mihnea. Pentru prima oară am impresia că văd, în carne și oase, un personaj din romanele realist-socialiste: erou pozitiv, comunist cinstit și autodidact. Și bineînțeles dezamăgit. Deci există și această speță! N-am mai întâlnit-o. Mai atentă la această revelație decât la argumentele și zbaterile lui.

Marți 23 martie

V. aduce de la poștă și noua *Săptămână*. Data trecută fusese atacat Goma (și în paranteză E. Ionesco), mai înainte V. Acum din nou Goma, și eu, și iarăși V. Dar pentru prima oară seamănă a jurnal. Împreună cu Goma citim, comentăm, ascultăm și benzile trimise de la München cu interviul lui Caraion. Ne dezolăm cu toții că I. C. nu răspunde în nici un fel. După plecarea lui Goma, V. răsfoind emisiunile de la München (primite tot azi) dă la „Actualitatea românească“ din 12 martie și peste acest răspuns pe care I. Caraion l-a făcut așa cum se putea face: evocând declarații făcute, sub presiune, la Securitate, pritocite, aranjate, combinate cu manuscrise confiscate la percheziții. Mai mult ce putea spune, când de fapt, după detalii, noi ne dăm seama că cea mai mare parte îi aparține? Dar important nu e ce credem noi despre Caraion (credem mai de mult), ci să nu izbutească manevra lui E. B. Or, a reușit cu atât mai puțin (să ne despartă în văzul lumii de Caraion) cu cât, în aceeași emisiune cu răspunsul lui Caraion, V. își închide revista presei cu o frază în care refuză să înregistreze „documente de arhivă ale Securității pritocite de E. B.“. Deci atitudinea e unitară și fațada e salvată. Cât despre rest…

La cimitir (Montparnasse) la Christiane, cu Greg și Odile. Pentru prima oară văd și mormântul lui Brâncuși.

Vineri 26 martie

Excepțional – ca de obicei – articol al lui Liiceanu despre Noica pentru un ziar german. Orice rămășiță de sofism dispare din filozoful de la Păltiniș interpretat de L. Sunt convertită la imaginea lui ideală. Idealizată?

Sâmbătă 27 martie

Lucrez toată ziua – rescriind în fond – la articolul lui Dorin Tudoran despre plagiatul lui Ion Gheorghe – pentru a-l face de nerecunoscut, slujindu-mă de ficțiunea unui intelectual refugiat care mi-ar fi trimis acest studiu.

Duminică 28 martie

Șoc: Dorin Tudoran vrea să-i fie transmis articolul cu plagiatul lui Ion Gheorghe, dar... sub numele lui. A vorbit cu Virgil Tănase la telefon, soției și copilului li s-a respins viza de ieșire, lui nu i se dă răspunsul, și nici hotărârea de excludere din redacția *Luceafărului*, de unde a fost dat afară. Și toate articolele pe care ni le-a trimis i-au fost refuzate. Ion Gheorghe grăbește cât poate ieșirea cărții sale *Zicere din ziceri*, în care sunt și versurile copiate din Lao-Zi, dar în care își recunoaște sursa.

Dar tot ne e frică pentru el. Și-a dat înapoi și carnetul de partid... Îi telefonează din nou joi seara lui Tănase. Mike ne-a promis că dacă reușește să iasă, îl angajează la FE.

Sâmbătă 3 aprilie

Scriu pentru Vinerea Mare din nou despre Părintele Calciu reluând, în mare parte, ce spusesem acum doi ani. Deoarece, dacă s-a schimbat ceva, e doar în rău.

Miercuri 7 aprilie

Telefonez lui Alain Besançon, care e plecat la țară. Dau la telefon de băiatul lui: și mai anticomunist decât taică-său!

Vineri 9 aprilie

Revedem *Le journal d'un curé de campagne* (Bresson–Bernanos), care ne înfioară tot atât ca în anii '50. V. își amintește că a scris despre film în *Caiete de dor*, eu măsor șansa pe care am avut-o de a ne vedea tinerețea pariziană, coincizând cu Bernanos și Bresson (acela din *Le Journal*… deoarece pe urmă s-a pierdut în rigoarea lui glacială), iar nu cu sferturile de măsură de azi. Emoție albă.

Sâmbătă 10 aprilie

V. Tănase a fost avertizat de DST că Ceaușescu trimite pe cineva să-l omoare (din pricina articolului din *Actuel*) și sfătuit să plece undeva la țară cu întreaga familie pe vreo trei luni. Și asta cât mai repede. Flammarion i-a dat 20 000 de franci, *Actuel* îi caută un refugiu. Secretul trebuie păstrat deoarece „sursa" din preajma lui Ceaușescu care a dat informația DST-ului nu trebuie compromisă. Facem, cam năuciți cu toții, un plan de război, căutăm soluții. De fapt, nu e mai nici una până nu dispare Ceaușescu. A înnebunit. Îi dăm lui Tănase un revolver cu gaz, cumpărat după agresiunea mea din '77.

Miercuri 14 aprilie

În *Luceafărul* (10 aprilie) „răspuns" al lui Artur Silvestri la articolul lui Dorin Tudoran cu plagiatul lui Ion Gheorghe. În afară de insulte împotriva FE, nici un argument. Ba da: nu e plagiat, fiindcă n-a fost publicat decât într-o revistă, și revista e un „laborator al procesului creator în plină acumulație". Să citești și să nu crezi!

Joi 15 aprilie

Goma, și el chemat la DST: un ucigaș vine de la București pentru el (același ca pentru Tănase). Vede mâine pe „marele director" de la DST. Încerc, fără să-i spun direct, să-l conving

pe Tănase să ia contact cu el. E stupid să nu știe nimic unul de altul, noi, legați prin cuvânt, să știm de amândoi. Situația devine cel puțin incomodă. Spre deosebire de Tănase, Paul și Ana admirabil de calmi.

Scrisoare de la Ujică cu detalii despre persecutarea lui Dorin Tudoran. Pe 18 aprilie începe greva foamei.

Vineri 16 aprilie

Ana ne aduce vești de la întrevederea cu DST. Top secret până la 1 mai. Omul trimis de Ceaușescu să-l otrăvească pe Goma s-a predat la poliție. Cu o otravă fără urme: mori ca de infarct. Exact ce i s-a întâmplat recent în Germania unui tânăr pe care-l chema … Ceaușescu.

Duminică 18 aprilie

Goma și Ana cu detalii: romanul polițist e de cel mai prost gust, dar e sigur macabru. Cei de la DST spun că în afară de Gaddafi n-au mai văzut șef de stat care să se ocupe direct cu astfel de lucruri. Deoarece *le tueur* a fost trimis de Ceaușescu însuși! Vor ca Paul să organizeze (adică să inventeze) un cocktail, în care ucigașul să se prefacă că-i dă un pahar pe care o agentă de-a lor să-l răstoarne. În așa fel, cel care s-a predat ar fi acoperit și ar încerca să-și aducă familia din România… Deci tăcerea ar trebui să fie respectată câteva luni de zile. Aberant. E sigur că Ceaușescu a înnebunit! Dar cât timp vom mai avea noi toți – din țară și acum din afară – să-i suportăm nebunia?

Marți 27 aprilie

Scrisoare de felicitare de Paști de la… Patriarhie – cu *en-tête* cu tot, semnată de doi preoți – Vasile și D. Soare. Rezultatul emisiunii de Paști – dar ce curaj! Prin poștă, din România.

Lung telefon cu fetele să-mi citească scrisoarea lui Manolescu sosită din Canada, unde e la un colocviu (trimis de Uniune). Confirmă gravitatea atacurilor concertate ale grupului

împotriva Uniunii, confirmă și intuiția lui V. cu *Suplimentul Scânteii Tineretului* trecut în întregime în mâinile grupului. Tot așa cu impresia dezolantă lăsată de „apărarea“ lui Caraion prin radio. Ori nega violent totul, ori analiza și explica în ce circumstanță a dat la Secu declarațiile publicate acum. S-a creat ca o psihoză printre scriitori: se feresc unii de alții și mai ales de cei care au fost închiși. M. ține să-l convingem pe Caraion să „clarifice“ totul. N-o vom face. N-avem cum s-o facem.

Joi 29 aprilie

La manifestația organizată în fața Ambasadei, de Ligă, pentru Calciu, Paraschiv și ceilalți deținuți, printre care Carmen Popescu. De când nu mai dau rezultate (Calciu e de vreo trei ani în închisoare – în ciuda protestelor), manifestațiile au gust de cenușă.

Luni 3 mai

Treizeci de ani de la căsătoria noastră. E nuntă de argint sau de aur?

Remarcabilă *masă rotundă despre tracomanie* cu Poghirc, Mihnea B. și Matei Cazacu. Exemplele delirului tracoman sunt atât de irezistibile încât trebuie să ne străduim ca întreaga emisiune să nu devină doar prilej de haz și ca amenințarea acestei „Cântări tracice“ să fie analizată și serios.

Marți 4 mai

Ieri, Mihnea: Botez cu alți intelectuali au trimis un memoriu-protest lui Ceaușescu.

Aseară la jurnalul de la 11, bomba cu Polonia: manifestații monstru ale Solidarității la Varșovia și în alte orașe (Gdańsk din nou izolat). Parcă plutim pe alt pământ și până și atacul englez pentru insulele Malvine ni se pare a dobândi un sens.

Vineri 7 mai

Scandalul: „Meditația Transcendentală". Telefon de la Nicodim destul de năucit. Hăulică (prudentul, optimistul, niciodată alarmatul Hăulică) i-a spus azi prin telefon de la București că e „foarte grav" acolo, că sunt excluderi, că Ariana N. să nu se întoarcă în țară.

Scandalul „Meditația Transcendentală" pare ieșit dintr-o caricatură a unei nuvele de Eliade. (Și noi care îi reproșăm că inventează situații de negândit în România!) În cadrul Institutului de Psihologie, un grup făcea yoga și tehnici de meditație. Organizatorul – Nicki Stoian – a fost expulzat în Elveția. Organul MAI (*Apărarea Patriei*) a revelat faptele – *United Press* le-a reluat. Să fie numai atât, sau și un pretext, sau o provocare pentru radicalizarea pozițiilor înainte de Plenara ideologică de la sfârșitul lui mai?

Spre seară, telefon de la Hillerin (soțul Sandrei Vulcănescu) întors – înspăimântat, de la București. „E ca în 1952." Ar fi fost dați afară din posturi nu o sută, ci trei mii de persoane – mai bine zis personalități (până și din Comitetul Central), viceministru etc. Printre intelectuali e implicat și Andrei Pleșu. Acum sunt cu toții anchetați. Cea mai monstră anchetă a Securității. Institutul de Psihologie s-a suprimat. Cineva din cercurile Securității ar fi avansat că în realitate era vorba de un complot pentru a scoate România din lagărul socialist. Telefonez peste tot și cred că Mihnea are explicația cea mai bună: e un argument al lui Ceaușescu să convingă pe ruși cât le e de necesar. S-a servit de acest pretext (Meditația Transcendentală), să lichideze pe intelectuali, să lase impresia Rusiei că a salvat-o de un nou caz polonez și, pentru că nu e în stare să soluționeze criza alimentară, să facă saltul în teroare. Pretext neverosimil: toți membrii „sectei" – o mafie internațională – ar fi semnat că se angajează să țină secretul. Îl vede cineva pe Sorescu semnând așa ceva?

Joi 13 mai

Ieri telefon de la Liiceanu, la Paris. Catastrofat când îi spun de Pleșu. Vine la noi astă-seară.

Seara – Liiceanu mereu (hai să nu ne ferim de cuvinte mari) entuziasmant. Acum se tortureaza întrebându-se dacă n-ar trebui să se întoarcă pentru Pleșu. Telefonează de la noi lui Polac (german din România și care dă burse la toți românii bine), la care a sosit Cornel Regman. Vești mai potolite parcă. Epitetele aceleași: panică, disperare, dar faptele mai puțin grave. Nici Pleșu, nici Sorescu n-ar fi sub anchetă, cu toții (Șora confirmat) au fost dați afară din partid în genul de ședințe pe care-l știm. Sorescu dat afară de la *Ramuri*, nu și din Uniune. În schimb e în „Meditație“ și Sorin Dumitrescu.

Liiceanu ne povestește cum a început toată povestea cu cei doi veniți din Elveția (Stoian provocator?), iar la prima ședință de la Institutul de Psihologie, au venit vreo 40 de persoane, din curiozitate mai mult mondenă, au semnat cu toții că-și vor ține „mantra“ secretă (!), până și-au dat seama că la toți li se dăduse aceeași „mantră“ și a început o bășcălie bucureșteană care se termină acum în dramă. Dacă se termină…

Sâmbătă 15 mai

Americanii de la FE, care numai gazetari nu sunt, ci tot felul de funcționari declasați care se ocupă cu „poliția știrilor“ – expresia e a lui V. – și le verifică mereu, ezitau, îmi spune Mike, până și cu *Le Monde*, întrebându-se cu umor sau nu dacă Amber Bousoglou nu sunt oare eu (!?). În orice caz, ce au transmis din cele trei articole au tradus fărâmițat și răspândit. Chiar și sub domnia lui Noël era o luptă grea pe care o duceam să fim la zi și la febra așteptărilor. Acum devine din ce în ce mai greu. Tot Bucureștiul așteaptă comentariile cu „Meditația“, și noi le spunem bazaconii! Am făcut cu Mihnea efortul acesta de a avea

pagini întregi în trei mari ziare, și acolo (la München) nu știu să se servească așa cum trebuie de ceea ce le oferim.

Marți 18 mai

Ziua „Z.“ a înscenării otrăvirii ratate a lui Goma. Îl caut pe la 12 noaptea. A mers. Detalii mâine. Nu le dă prin telefon. La această cină-dezbatere „asasinul“ urma să-i ceară un autograf și altcineva să-i dea cu mâna peste paharul care ar fi trebuit să conțină otrava (aceasta din urmă se află în laboratoarele DST-ului...). Ceaușescu se crede pe un tron de Renaștere... Ce-o fi aflat și el că e Renașterea: morți violente prin otravă... Ce-a ajuns țara asta!

Cină Liiceanu. Tot despre Pleșu, „Meditația“ și perspectiva rămânerii lui aici care începe să i se pară greu evitabilă. Chiar posibilă dacă sosește viitoarea lui soție (Carmen) și se decide să plece din țară Pleșu. Calitatea lui umană (cea intelectuală nu mai avea nevoie de verificări) mereu fără greș.

Vineri 21 mai

Zi cu adevărat demențială, în care telefonul nu se oprește nici cât să ne lase să dejunăm sau cinăm. Și nici nu-l putem închide, veștile fiind prea importante. Când în jur de 12 noaptea încetează, îmi vine să caut cui să-i telefonez, într-atâta gestul a devenit mecanic.

Încep cu „bomba“ lui Mihnea. O telegramă *France Presse* de la Viena anunță remanierea guvernului român. Cad Verdeț (înlocuit cu Dăscălescu) și Burtică. Convocare a Marii Adunări Naționale. Comentariul lui Mihnea: cad „oamenii“ ei. Luptă pentru putere între ei doi, Ceaușescu și soția.

Pe la 5–6 începe a doua afacere a zilei cu un gazetar de la *France Soir*, cu știrea, încă incertă, a dispariției lui Tănase. La Goma, care se precipită acasă la Tănase și nu găsește pe nimeni, sosesc toți gazetarii. Iar la noi, cine nu telefonează!! Cel mai

mișcător Greg: vine de la Courbevoie (telefonul fiind mereu ocupat), să ne spună că noi și Goma trebuie să purtăm un aparat care să ne semnaleze peste tot prezența. Știrea la toate jurnalele de radio și televiziune, cu fotografia lui Tănase în fundal.

Luni 24 mai

După radio, la Palais de Justice, unde sunt convocată să dau o declarație despre Tănase. E prima oară când văd Quai des Orfèvres altfel decât în filme. Vine să-mi vorbească întâi unul de la DST, care a anchetat asupra agresiunii mele (Simon) și care-mi spune că a fost confirmat caracterul ei politic și că agresorii erau… sirieni! Apoi un biet comisar, tot scuzându-se că ei nu au de a face cu intelectualii, bate la mașină rezumând cu greutate și zbătându-se să se descurce printre referințele „culturale“. Totul ține mai bine de un ceas.

Duminică 30 mai

Lung telefon de la Pintilie: sigur pentru prima oară că nu mai are mult Ceaușescu. Până și el își ia dorințele drept realitate. Exasperarea e atât de mare, încât sunt așteptați rușii să vină în țară. Oamenii – depășiți de nebunia lui C. – nu se mai gândesc că ar putea face ceva. „Propria lor viață le-a devenit o ficțiune.“ Pentru a fi scos din „complotul Meditației T“, Sorescu s-a milogit peste tot și a căzut în genunchi. Dar nici de el nu e prea satisfăcut Lucian Pintilie – familiar de altminteri cu astfel de autodevorări și masochisme: e prima oară – spune el –, la dispariția lui V. Tănase, că și-a dat seama că P. Goma e un om liber – gata de protest – și el nu. Are generala cu *Flautul fermecat* la 13 iulie.

Luni 31 mai

Scriu cu mare caznă un articol despre cartea lui Caraion (prima în exil, apărută la Ion Dumitru, la München), *Insectele tovarășului Hitler*. De fapt, cazna a fost înainte: până m-am hotărât să dau eu serialului din *Săptămâna* răspunsul pe care

nu poate să-l dea el. Nu-i puteam lăsa interminabil această victorie lui Eugen Barbu, dar nici nu puteam să mă prefac a crede ceea ce nu cred: că totul ar fi o invenție și o pritoceală. Dacă n-a scris despre noi, de pildă, toate rândurile ce-i sunt atribuite, majoritatea sunt sigură că da, și acestea sunt sentimentele (resentimentele) lui față de noi. Cred că am găsit tonul și măsura. Cu atât mai greu cu cât *Insectele* sunt o carte nu slabă, ci inexistentă: interviuri și articole repetitive cu câteva interjecții și sudălmi. E bolnav de sine. Orice scrie i se pare menit operelor complete, chiar mărunțișurile.

Miercuri 2 iunie

Zi care începe mai liniștit, dar se zbârlește pe seară. La telefon Vlad G. destul de îngrijorat: doctorii i-au prelungit lui Cismărescu concediul medical. Îi telefonăm lui Mike acasă: va intra într-o nouă clinică pentru un tratament special și pronunță cuvântul „sarcom". Deci asta e, și știe! Să mai descriu efectul asupra noastră?

Botez (matematicianul disident) a trimis la *l'Alternative*, un manuscris în românește: o carte politică.

Luni 7 iunie

Dezgust citind presa după discursul lui Ceaușescu. Marin Sorescu se reabilitează scriind în *Flacăra* un poem – pe prima pagină – „Tricolorul". D. R. Popescu: o cuvântare prostituată. Ca să luăm doi scriitori. Deoarece de delirul unui Păunescu pentru care discursul lui C. la Plenară reprezintă cât bătălia de la Călugăreni, cine se mai poate mira? Sunt zile în care mi-ar veni să citesc literatură în altă limbă decât cea română.

Vineri 11 iunie

Telefon aseară de la un prieten al lui Dorin Tudoran, din München: nu i se dă viză, nu mai are nici carnet de partid, la reuniunea Pen-clubului de la Londra unde era invitat, a fost trimis altcineva să-l „scuze" și… să facem ceva. Ce?

Luni 14 iunie

La radio vorbesc cu Stroescu (Vlad Georgescu e plecat la Londra) și aflu că Mike va fi operat a doua oară. Dar cancerul n-ar fi atins nici un alt organ și nici osul. Suntem totuși foarte neliniștiți. Are concediu până în 15 iulie.

Apoi la Christinel și Mircea. Mircea lasă, în sfârșit, să scape ceea ce nu ne spusese încă: promisese, sau lăsase să se înțeleagă (și cui: lui Sorin Popa!) că dacă Bucureștiul l-ar propune (oficial, prin Uniunea Scriitorilor) pentru premiul Nobel, s-ar întoarce într-adevăr în țară, dar numai pentru a pune o floare pe mormântul mamei lui și alta pe mormântul lui Nae Ionescu. Romantic, dar neconvingător. Noroc – e chiar singurul noroc – că e din nou interzis în România. Sunt înfiorați de dispariția lui Tănase. Mircea, pe de altă parte, nu s-a putut opri să-l invite să colaboreze la enciclopedia lui americană pe Virgil Cândea, cu toate că-l știe general de securitate. Nu-i nimic de făcut. Absolut nimic.

Duminică 27 iunie

Telefon de la Christinel: sunt totuși de o generozitate care spală multe. Au primit banii după biletul Air France pe care-l trimiseseră unui necunoscut român pierdut prin India și pe care acesta nu l-a întrebuințat. Sunt 5 000 de franci pe care ei nu contau. Și atunci mă roagă să-i propun lui Goma. Cu atât mai extraordinar cu cât Paul nu face parte dintre admiratorii expansivi ai lui Mircea și nici n-are cu ei relații de mare prietenie. Totdeauna Eliade a fost așa: gata să ajute – chiar când nu avea sau avea mai puțin.

Marți 29 iunie

După-masă indigestă: citit prozele celor doi Ceaușești la Congresul Consiliului pentru cultură și educație socialistă + alte intervenții limbă de lemn, clei ideologic. Nici o surpriză, nici o hotărâre gravă (ne temeam de comasarea Uniunilor), ci numai greață.

Seara cu Mihnea și Catherine, pe care-i ducem la restaurantul românesc pentru cei 30 de ani ai Catherinei, care simte prăvălindu-se bătrânețea asupra ei. Nu pot să fiu prea ironică: mi-aduc aminte cu ce angoasă i-am spus lui Eliade, tot pe pragul celor 30 de ani, că timpul se precipită. Ziua mi se părea brusc că începe să galopeze. Mircea a avut tactul să nu râdă de mine.

Duminică 4 iulie

Ieri – alaltăieri (nu mai știu), telefon de la Hăulică: președinții de Uniuni au fost convocați la București să li se spună că Pleșu și Sorin Dumitrescu (pentru care s-a luptat Nichita Stănescu) au fost „spălați“ de păcatul „Meditației Transcendentale“. Au din nou dreptul la semnătură, sunt scoși din moartea civilă. Pleșu nu-și regăsește locul la Institut – unde s-au făcut compresiuni – dar e totuși salvat.

Joi 8 iulie

Securitatea, uimită poate de scandalul provocat de dispariția lui Tănase, a avut reacții lente. (Sau poate la început nu știau decât unii de foarte sus, ordinul fiind dat direct de Ceaușescu?) În orice caz, abia de câteva zile au reînceput scrisorile anonime, una fiind semnată tot cu „Garda“, lăsând să se înțeleagă că poliția franceză e de vină. Sanda ne-a adus-o luni la emisiune pe aceasta, scrisă cu litere de mașină de o șchioapă (din cele pe care le poate citi Ceaușescu fără ochelari) și în care se cere să dispărem noi, adică V., eu, Goma, Frunză („haidamacii“). Mihnea îmi telefonează azi că i-a sosit și lui o alta, cam în același stil. Amândouă din Germania.

Sâmbătă 17 iulie

Zi de bagaje (deci oribilă). Plec mâine cu Marie-France la Ileana Cușa, la Eygalières, unde-i vom regăsi pe Eliazi.

Telefon de la Liiceanu care ne tot caută de vreo șase zile de când e la Paris. Nu mai am când să-l văd. Pleacă și el în

august în țară să se căsătorească, cunoscând bine riscul de a nu mai putea să se întoarcă. (Cum s-a întâmplat cu Dorin Tudoran.) Nu e nimic de făcut decât de prevăzut, vag, cum s-ar putea protesta dacă nu i-ar mai da drumul.

Luni 19 iulie

Eygalières. Vacanțele n-au poveste. Totuși, de notat reacția lui Mircea Eliade la *Ethos*: e prea mare „Antologia rușinii“(!) Nu cumva mai curând îi displace pentru că supără Bucureștiul? Aflu de la el și Christinel că au primit de la București (prin ce emisar nu-mi spun) propunerea de a face o vizită acolo, contra asigurării că va fi propus de România pentru premiul Nobel(!!). A devenit o obsesie.

Amândoi – pentru prima oară – îmbătrâniți, ceea ce mă întristează îndeajuns pentru ca să trec pe planul al doilea iritarea cu premiul Nobel. Eliade lucrează după-amiezele în biblioteca din turnul în care se află camera mea, așa că ori de câte ori trec, îl văd căznindu-se să scrie cu degetele deformate de artrită. Se pregătise să-mi elibereze jumătate din birou, să pot lucra alături de el. Declin cinstea și-i prefer piscina, unde înot în fiecare zi, și dimineața și după-amiaza, cu Marie-France. Doar seara citesc din *Contre Sainte-Proust. Întoarcerea autorului* de Eugen Simion, onestă recapitulare a avatarurilor criticii moderne.

Miercuri 28 iulie

Paris: Mitterrand își anulează vizita în România din pricina „cazului Tănase“.

Vineri 30 iulie

Ieri seara lung telefon de la Cioran, care comentează cu V. lovitura de teatru Mitterrand – anularea călătoriei în România, iar cu mine viitoarea-i călătorie la Eygalières. Când îi spun că Ileana se duce în fiecare zi, singură, la mormântul lui Ioan, cu un trandafir cules proaspăt, nu vrea să creadă: „je vais lui parler

et lui apprendre le cynisme“. Retorism gratuit. Dar cum e de-o politețe rafinată, n-o va face evident niciodată.

Marți 10 august

Seara: Nego cu Cornel Regman și soția, și Goma. Regman ne confirmă moartea lui Karin Rex, pe care o bănuisem, după verbele la trecut din două articole ce-i erau consacrate. Niciodată nu se vorbește despre moarte în presa din România. Moartea nu există în socialism. În curând nu vor mai exista nici bătrânii. După 70 de ani nu mai poți fi internat în spital. S-ar pregăti – spunea Mihnea – o nouă lege: după 70 de ani nu mai ai dreptul la pensie, dar te ia statul în sarcină și te pune la azil. Orwell sau Ubu?

Joi 12 august

Apar, tot grație stăruințelor lui Mihnea, articole în *Le Monde* (Amber B.) și în *Le Canard Enchaîné* despre noua provocare a lui Ceaușescu: un plan de alimentare „rațională“ ca să nu devină populația *obeză*!! Numai cât sport face la cozi și tot ar feri-o de așa ceva. Dacă ar exista vreo dreptate, o astfel de palmă și derâdere față de un popor care a început să rabde de foame, ar trebui să-l coste tronul.

Sâmbătă 21 august

Cu Eugen Simion în Cartierul Latin toată seara. Pentru prima oară „i s-a spus“ să nu ne vadă (ca și lui Mircea Iorgulescu) și se ferea să vină acasă. Crede că cineva s-a infiltrat în cercul nostru. (Ideea lui Manolescu.) Crede că au devenit mai „atenți“ cu el de când a scris cu Crohmălniceanu un memoriu pentru apărarea lui Lovinescu (atacat de Vadim Tudor), care a fost semnat de zeci de scriitori. Rămâne uimit când află că-l avem. Ne confirmă cele spuse de Iorgulescu: emisiunile mai ascultate ca oricând, și cu influență. „Sfatul“, „rugămintea“,

„ordinul“ de a nu ne mai vedea provine din exasperarea Securității – și nu numai a ei – de-a ne ști atât de bine informați.

Duminică 22 august

Scriu, neinspirat, despre N. Steinhardt, la cei 70 de ani. Neinspirat, fiindcă nu pot spune esențialul: că e ca un sfânt. Restul nu e decât literatură.

Miercuri 25 august

Goma: agentul care urma să-l omoare pe el și să-l lichideze pe Tănase a primit de 23 August nu știu ce decorație a meritului socialist pentru această lichidare presupusă. Sunt mai proști decât credeam: nici nu știu să citească ziarele franceze care ar fi trebuit să-i pună pe gânduri, să le inoculeze bănuiala că agentul nu și-a pus planul în practică, i-a trădat. Din fericire sunt, din când în când, și imbecili.

Luni 30 august

Izbucnește – cu o zi înainte de data prevăzută, afacerea Tănase.

Marți 31 august

Conferința de presă Tănase – Goma – Spionul (Moțu Haiduc). Îmbulzeală nemaipomenită de gazetari, radio, televiziune. E probabil prima oară când ziariștii sunt invitați să vadă în direct un spion. Deoarece Domnul Z (pe numele pe care nu și-l dă, Moțu Haiduc – îl recunoaște în sală Cazacu), securist, fiu de ștab securist – în mijlocul celor două victime desemnate ale sale. Cel mai mult el va vorbi, povestind totul și confirmând că ordinul a venit direct de la Ceaușescu. Tănase mult mai potolit și măsurat decât ne așteptam (V. e aproape entuziasmat).

Acasă, repede, pentru a da un interviu la FE. Cum au la München un tehnician imbecil, nu se poate face sub formă de interviu, și atunci improvizez 10 minute. Iese bine, în ciuda

stării aproape de epuizare în care mă aflu. M-am sculat la 10 dimineața, să-i pun la curent la München. În aceeași stare scriu până la 4 dimineața alte 20 de minute de transmis mâine la prânz, prin telefon.

Miercuri 1 septembrie

Presa de ieri și de azi extraordinară. Tonul dat de editorialul din *Le Monde*: „Ceausescu démasqué“. În *France-Soir* (tot de ieri), „N. C., alias Caligula I-er“. Restul, cam la fel: Bokassa, gangsteri, flagrant-delict de asasinat etc. etc. Pagini întregi. Aseară toate canalele de televiziune cu conferința de presă, radio la fel. Visăm, inutil probabil, la un atac de apoplexie al lui Ceaușescu.

Luni 20 septembrie

Seara la restaurant cu Eliazii. Bârfim, destinși. Aflăm că Mircea nici n-a citit „interviul“ pe care i l-a acordat lui Căprariu și pe care i-l trimisesem, indignată, sperând că va da o dezmințire. De câte ori sunt gata să mă enervez pe el, mă înmoaie câte ceva. Astă-seară, mărturisirea că nu mai poate încheia vol. III din *Histoire des idées et des croyances religieuses*, așteptată de peste doi ani de Payot. Și nu dă vina numai pe mâini, ci pe greutatea de a se concentra. Îndârjirea din mine amuțește.

Miercuri 29 septembrie

Încep azi corecturile la *Agenda Sburătorului* (cred că acesta îi va fi titlul, „Jurnalul lui E. L.“ fiind prea pretențios și inexact). 100 de pagini cu greu – și sunt vreo 1 500, fiindcă mă opresc lung asupra câte unui cuvânt indescifrabil și prea rareori ajung să-l decriptez. *Agenda* începe cu 1923 – anul nașterii mele și chiar în uscăciunea notației directe și cu atenția concentrată asupra corecturii și descifrării sunt acoperită încetul cu încetul de imagini dezordonate (o față, casa din Câmpineanu 40, un

fragment de stradă, mobile), de parcă m-ar invada nu trecutul, ci un fel de *puzzle* nesemnificativ, din care nimic cronologic și coerent nu poate ieși. Dintr-o astfel de ceață și suprapuneri de imagini, cum să alcătuiești o biografie?

Sâmbătă 2 octombrie

Liiceanu, care își așteaptă acum soția să sosească în Germania. Povestirea „intervențiilor“ sale pentru acest pașaport e un adevărat roman. Redă într-adevăr cu mare acuitate a observației această lume între Kafka și Caragiale. Din București – dezvăluirea afacerii Tănase–Goma s-a transformat într-un fel de sărbătoare națională. La Radio și la Televiziune, în primele zile, s-a ordonat să nu se mai pronunțe cuvântul „Franța“ (!?). Lumea spera să cadă imediat Ceaușescu, nimeni neștiind cum.

Efectul emisiunilor noastre, disproporționat. Cei atacați de noi nu mai sunt salutați (Ulea, despre care a scris V. în legătură cu cazul lui Pleșu, Sabin Bălașa care nu mai primește comenzi de la ștabi). Rezumând acest prestigiu „mitic“, butada lui Imre Toth: V. și cu mine suntem o probă a… existenței lui Dumnezeu. Doi oameni restabilind „binele“ împotriva unui întreg stat organizând răul. Reacționăm invocând binecunoscutul umor al lui Imre Toth, dar L. pare a-l fi luat în serios.

Pleșu e în aceeași situație. L. n-a putut vorbi despre noi cu el, pentru că spune tot la toată lumea. Astfel, a fost imprudent, dezvăluindu-i lui Pleșu că va vorbi cu „prietenii noștri de la Paris“ să mai facă emisiuni pentru el, fiindcă s-a grăbit să repete peste tot. Dată fiind deci tăcerea în această privință a lui L., Pleșu se întreba uimit de unde știa V. detalii de la ședința lui de excludere. Pentru a-și restabili situația, Pleșu a telefonat lui Paler, care l-a îndrumat spre Păunescu. Acesta i-a cerut un articol („Arta și poporul“) pentru *Flacăra*, cu citate din Ceaușescu (așa s-a salvat Sorescu cu un poem, „Tricolorul“) și un memoriu către… el, Păunescu. După mult zbucium, Pleșu a refuzat. Înainte vorbise cu Noica, care-l sfătuise să fie ferm și să nu

„vorbească cu golanii" (Păunescu). Noica complet dezamăgit, obosit (de-abia mai „pâlpâie") și recomandându-le să plece în străinătate. Nichita Stănescu l-a salvat pe Sorin Dumitrescu prezentându-l pe la ștabi ca pe un „Eminescu al picturii". Și i-a promis lui Andrei Pleșu că vor face împreună greva foamei, dar „după vacanță"...

Va trebui deci să revenim asupra victimelor „Meditației" și a lui Pleșu.

Vineri 8 octombrie

Dieta poloneză a desființat „Solidaritatea".

Duminică 10 octombrie

Cu Pintilie lungă convorbire telefonică. Un nou „șef" la cultură: Ștefănescu. Îi plac maximele latinești. Știind-o, Pintilie a scris o scrisoare de protest împotriva cenzurării filmului unui coleg în care a pus ceva în genul „cum intrați în filmul acesta *manu militari*". Ștefănescu era încântat. Tot repeta „nu putem intra așa, *manu militari*". Ăsta-i nivelul. După ce a sperat că „afacerea Tănase" îl va răsturna pe C., Bucureștiul intelectual e acum dezamăgit. Cine să-l dea jos? Mitterrand? Nu, rușii. Mereu speranța că alții vor face ceva în locul nostru. Umor sinistru: până-n '56 se așteptau americanii, acum speranța e în ruși, să-l debarce pe C. Care, în așteptare, tot debarcă el pe alții.

Marți 12 octombrie

Grevă din nou și lupte la Gdańsk. Mitterrand condamnă „sistemul" însuși din Polonia. Cu comuniștii în guvernul francez? Mike telefonează că iar trebuie să facă economii până la sfârșitul anului: să repet câte un „Teze" la sfârșit de lună.

Miercuri 13 octombrie

Occidentul e mereu incapabil fie chiar de un gest simbolic: nu i s-a dat premiul Nobel pentru pace lui Wałęsa, cum se spera.

Dorin Tudoran o duce foarte prost: e dat afară de peste tot și îi e frică că-i vor „monta“ un accident. Alt mesaj primit de „fete“ de la Manolescu: spunea că situația lui s-a înrăutățit după ce-a văzut pe un gazetar de la *L'Express*, trimis de Goma.

Sâmbătă 16 octombrie

Mă străduiesc toată ziua să descurc ițele noilor campanii ale grupului lui Eugen Barbu. Contra lui Manolescu, Nițescu, *României literare*, Uniunii etc., cu același sistem de delațiune și insinuări că cei care nu sunt de acord cu el, Eugen Barbu, sunt agenții EL. Cronicile scrise trudnic sunt neinspirate. M-am plictisit să mă bălăcesc în acest noroi. Dar momentul mi se pare din nou grav și nu trebuie lăsat să treacă fără replică.

Miercuri 20 octombrie

Seara, Sorin Dumitrescu, să ne vorbească de „Meditația Transcendentală“ și de ce se poate face pentru Pleșu și Șora. Ne aduce cartea lui cu Nichita, pe care-l consideră ca pe un frate. Lungă discuție și estetică, și etică, personajul într-adevăr foarte bine, deși tipic bucureștean (Nichita „cel mai mare poet“ etc. – dar nu și despre el – îl crede pe Bernea mai puternic, mai concentrat). Nevoia de superlative, de impunere (nu a lui, repet, ci a scriitorilor pe care-i admiră și le dă dreptate este produsul unui provincialism exasperat de experiența comunistă). Scene la Casa Scriitorilor: Petre Stoica îi dă 100 de lei lui Velea, să țipe în gura mare lui Iulian Neacșu: „Tu, care-ai fost acasă la M. L. și V. I.“. Jebeleanu se topește de râs; Lăncrănjan înverzește, Iulian N. vrea să se bată, dar Velea și-a câștigat de băut… În Iugoslavia, unde a luat premiu, scriitorii i-au pus lui Nichita Stănescu (care vrea mereu Premiul Nobel) întrebări stingheritoare despre V. Tănase. Nichita Stănescu ar fi acum împotriva grupului. După ce l-a servit până la ridicol…

Duminică 24 octombrie

Scriu – cu plan strategic – o cronică despre Tudoran. Teza: regimul își fabrică singur și disidenții, și samizdatul. Mai înainte, încercasem să-i explic lui Mihnea cazul Tudoran, s-o convingă pe Amber Bouzoglu să facă în *Le Monde* un articol. Nu prea înțelege. Ce-a făcut exact: e disident sau nu. Parcă lucrurile ar fi atât de simple la scriitorii noștri. De-abia dacă înțelegem V. și cu mine.

Marți 26 octombrie

Scrisoarea de la Steinhardt (încă una), tot emoționat de cronica pe care am scris-o pentru cei 70 de ani ai lui. Când era de fapt sub adevăr, și toată în parafraze, pentru a evita cuvântul sfințenie și pe toate ducând spre… Mai mult din discreție decât din prudență – doar prudent nu e el însuși: ne scrie clar, de parcă n-ar exista cenzură. Cred că e singurul caz.

Joi 28 octombrie

În cursul unei convorbiri cu Mike, aflu c-a murit azi Iani Popa. Mi-l amintesc la una din primele mele vizite la München. Prezenta programul politic sărind pe scaun și tot atât de excitat de parcă a doua zi avea să izbucnească al Treilea Război Mondial. Cu el, totul devenea eveniment. Era, cred, spre începutul destinderii și postul avea un ton cam moderat. Uneori prea. M-a luat patetic de braț pe culoar și mi-a șoptit: „Noi facem compromisuri, dar voi s-o țineți așa. Să nu cedați niciodată." Bietul de el: a murit la 70 de ani și pentru mine a rămas încă tânărul de atunci.

Duminică 31 octombrie

Cronică despre victimele „Meditației T." Tot în seria tactică. Fără stil, fără har, doar cu strategie.

Duminică 7 noiembrie

Bucureştiul obligă acum pe emigranţi să-şi plătească – în deviză forte – studiile pe care le-au făcut în ţară. E drept că Moscova ceruse unui emigrant evreu să-şi plătească anii de închisoare (!). Nu-l ţinuse statul gratuit? A existat oare timp mai aberant ca al nostru?

Altă cronică asupra campaniei împotriva lui Buzura și Paler. M-au intoxicat neoproletcultiștii. Tot repetând același lucru (nu-și schimbă nici ținta, nici argumentele, nici metodele), simt cum îmi sărăcește gândirea, secătuiește stilul, dispare bucuria de a scrie. Dac-ar fi numai asta! Dar nu văd cum n-ar câștiga.

Miercuri 10 noiembrie

Aseară, de fapt pe la trei dimineața, când ne întorceam acasă, citesc cu o bucurie pe care n-o mai avusesem de mult două articole de contraatac: al lui Manolescu în *România literară* și mai ales al lui Octavian Paler în *Flacăra*, de o violență salutară și care pune pe două coloane un plagiat al lui Corneliu Vadim Tudor. Răspunsesem și eu articolului lui Vadim Tudor împotriva lui Paler, dar important e să se facă din interior. Pe tonul acesta – mi se pare a fi prima oară de ani de zile. Și asta, și publicarea plagiatului ni se par a arăta că ceva e pe cale de a se schimba.

Joi 11 noiembrie

A murit Brejnev. Wałęsa va fi liberat. Probabil fără legătură cu moartea lui B. dar explicând atitudinea Bisericii care a admis ca vizita viitoare a Papei să fie anunțată de Jaruzelski în ajunul grevei anunțate de Solidaritatea clandestină – și care a fost – din această pricină, un semi-eșec. Totul pe muchie de cuțit.

Vineri 12 noiembrie

A fost liberat Wałęsa. În locul lui Brejnev: Andropov (fost șef KGB) ca secretar general.

Marți 16 noiembrie

Seara, Liiceanu cu soția, căreia nu-i spusese în România că ne cunoaște, iar eu am gafat telefonându-i la Heidelberg să-i urez bun-sosit. Liiceanu avea de gând să ne-o aducă fără să-i spună unde, ca să facă „un infarct". Liiceanu rămâne și pentru mine și pentru V. intelectualul de-acolo. Dar cel mai frământat. *În* și *pe* problemele esențiale.

Vineri 19 noiembrie

Prima aniversare fără Christiane.

Seara cu Liiceanu și soția lui la restaurant în Cartierul Latin. Ne simțim acum tot atât de bine cu amândoi, pe cât ne simțeam cu el când venea singur. Insistent împins de V., Liiceanu a înscris un doctorat de stat în loc de unul de *troisième cycle*. De altminteri, într-o adevărată panică a modestiei, spune că doi oameni l-au făcut pe el, obligându-l să se ridice peste statura lui: Noica și V. E în plină criză, pretinde că n-a citit nimic, nu știe nimic, n-a scris nimic. La vârsta lui (are 40 de ani), Hegel… Poate primul nevanitos care sosește din România. Și fără complexul provincial răspândit la atâția, că arată ei Occidentului. Dimpotrivă. Nu se crede ceea ce e: de talie europeană. Foarte obositor pentru el, excesiv de odihnitor pentru ceilalți. O calitate nu numai intelectuală, dar și *umană* remarcabilă pe care o simt și la soția lui, Carmen. Mi-ar plăcea să fim tineri și să avem o viață de dus împreună. Și lui V. la fel. Speră că-i va ieși la București *Jurnalul de la Păltiniș*. Se ocupă Sorin Mărculescu. Mi se pare de negândit. Dar la București nebunia e în toate sensurile, uneori până și în cel bun.

Marți 7 decembrie

Telefon de la Coelu!, care vrea să ne vadă, să-l „pregătim" pentru München.

Telefon și de la Rainer, care le-a încurcat pe toate. Nu numai că Souvarine nu vrea să mă vadă decât pe mine (la „*jeune*

roumaine“ – on a les jeunes qu’on peut – la 90 de ani), dar dorește interviu fără magnetofon! Citesc culegerea lui de articole *L’Observateur des deux mondes* apărută recent. Nu pot să nu mă întreb: e oare mai bine să-ți petreci viața având dreptate împotriva tuturor decât greșind alături de toți? Întrebarea mă privește și pe mine. Iar răspunsul e, bineînțeles, afirmativ. Bine c-a trăit 90 de ani să vadă că i se dă dreptate. *Stalin*-ul său a devenit ceea ce ar fi trebuit să fie de la început: o lucrare de referință.

Joi 9 decembrie

La Boris Souvarine. Trec mai înainte să-l iau pe Rainer, care umblă greu (bătrânețea – spune el). Dar alături de B. S. va redeveni tânăr. În taxiul care ne duce spre reședința *troisième âge* în care locuiește B. S. cu soția, aflu că S. nu e rus, ci fiul unui ceasornicar din Paris, care și-a păstrat apoi pseudonimul pe care i l-au dat bolșevicii sau și l-a luat în lupta comună. Din 1921 până în 1924 – doar trei ani alături de ei, dar care i-au marcat viața. Trei ani cu ei, restul existenței combătându-i. Are 87 de ani, e foarte mic de statură, nu mai vede aproape deloc și nici de auzit nu prea mai aude. Vorbește politicos și rece despre bătrânețe („e de neînchipuit până n-o suferi“). Un prieten oftalmolog îi promisese ceva să se poată suprima când vor începe scăderile pe care nu le suportă. Între timp, prietenul a murit, iar fiul lui, oftalmolog și el, care l-a operat recent la ochi, iese la pensie… Totul spus cu o decență aproape indiferentă, de parcă ar vorbi de timpul de afară. Nici o slăbiciune cerebrală: capul întreg, memoria (pentru tot ceea ce nu privește prezentul imediat) prodigioasă. Revoluția bolșevică constituie pentru el agenda zilei. Dacă și-ar spune amintirile la dictafon, ar reînvia istoria. În Occident, e ultimul care l-a cunoscut pe Lenin. Și bine. Dar nu poate să gândească decât cu pana în mână. A-i propune o înregistrare e probabil ca și cum m-ai pune pe mine să lucrez cu un terminal. Blocaj peste care nu încerc prea mult să trec, deși am adus un magnetofon cu mine.

O ordine în biroul lui, ca de testament. Corespondența clasată, presa în dosare, revistele lui cartonate. Se îndreaptă imediat spre ce vrea să ne arate: corespondența cu Simone Weil (nu știam că au fost atât de legați), răspunsul pe care i l-a dat Lenin (republicat în *Contrat Social*) etc. Nu simte marea schimbare intelectuală a Parisului. Mai vede peste tot staliniști. Blocaj ca pentru magnetofon. Lucrurile recente nu-l mai ating decât superficial. Și eu, și Rainer pledăm pentru colecția lui Goma. Nu știe dacă va mai putea, prevede sfârșitul. Promite totuși, dacă termină volumul cu corespondența Simone Weil, o lucrare despre Lenin. De Gaulle ar fi spus: *Si Dieu me prête vie*. Dar îl detestă pe de Gaulle (creator al tuturor legendelor despre Stalin…) și ar fi mai mulțumit să i se ia viața decât să i se mai „împrumute“ la prețul ăsta.

Ies de-acolo cu Rainer ca și cum aș fi asistat la asaltul Palatului de Iarnă. Dar, în același timp spunându-mi că are dreptate: ar trebui probabil să ne putem cu toții suprima când nu mai ținem la statutul de supraviețuitori. Și el nu mai ține. În prima cafenea, cafea și țigări (acolo n-am fumat), cu exasperarea vitală a celui care a lăsat un operat grav sau un muribund pe un pat de spital. Câtă memorie totuși – și de ce calitate – se va stinge odată cu el!

Duminică 12 decembrie

Lovitură de teatru, top secret: Emil Georgescu i-a telefonat lui Goma că joi, la Congresul Partidului, Ceaușescu va cădea! Goma vine la cafea, dar nu comentăm mult pentru că între timp se anunță Sorescu, care și-a revenit după „Meditația T.“ ce i-a dat bătăi de inimă (la propriu), iar neveste-si – zice el, și sper să nu fie adevărat – un cancer al pielii. Ca totdeauna, bine cu el, cu toate că nu prea sunt atentă, mereu cu gândul la „complot“. Pe seară îmi vine brusc ideea c-ar putea fi o provocare.

Marți 14 decembrie

Goma a vorbit ieri cu E. Georgescu și a avut noi precizări: grupul anti-Ceaușescu e condus de Verdeț și Trofin (bieții români n-au șansă, Trofin e un sadic). După-amiază primim de la FE și emisiunea („Actualitatea Românească“ din 8 dec.) în care a fost difuzată „scrisoarea“ grupului, un adevărat apel la răsturnarea lui Ceaușescu.

Vineri 17 decembrie

Nimic de la Congresul de la București.

L-au arestat pe Wałęsa și l-au plimbat cu mașina doar cât să evite să ia cuvântul la Gdańsk.

Luni 20 decembrie

Seara privim la televiziune *Flautul* lui Pintilie, filmat pentru televiziune la Aix. Chiar fără legătură cu libretul, viziune coerentă și puternică de univers totalitar, concentraționar chiar, în care probele inițiatice iau un aspect torționar, iar Pamina și Tamino nu se mai regăsesc decât îmbătrâniți, după o viață în care n-au făcut decât să se pregătească sau să fie pregătiți pentru moarte.

Joi 23 decembrie

Zi pierdută cu cumpărături pentru cadourile de Crăciun. Și cu plictiseala răspunsurilor la felicitări. Care se acumulează și mă fac de vreo săptămână să-mi pierd vreo oră pe zi. Nu mai știu să comunic decât prin telefon. Generație pierdută pentru genul epistolar.

Vineri 24 decembrie

Moartea lui Aragon. La început decisă să nu scriu nimic, apoi, încetul cu încetul, mă răzgândesc. Dacă acest elogiu al minciunii (*le mentir-vrai*) și al uitării (*Blanche ou l'Oubli*) care a fost opera și viața lui A. nu este dezvăluit în clipa în care

omagiul curge de peste tot (nu numai de la PCF, ceea ce e normal, dar și din celelalte părți, superficialul de d'Ormesson vorbește de geniu în fiecare paragraf al articolului său), atunci nu mai are nici un sens să dau lecții de morală scriitorilor din țară, care, cel puțin, au fost mai mult sau mai puțin forțați și n-au cântat GPU-ul și pe Stalin („cel mai mare filozof al timpului“ – dixit Aragon) în huzur și libertate. Fără insultă directă, va trebui să găsesc tonul punerii la punct și în memorie.

Miercuri 29 decembrie

Lung telefon cu Cioran, ne rugase Steinhardt să-i transmitem urările lui (între timp însă îi scrisese). Cioran îmi spune că Steinhardt i-a smuls promisiunea că nu-l va mai „vorbi de rău“ pe… Christos! Dar pe Dumnezeu, îl întreb – „Là j'ai tous les droits“ – îmi răspunde el. Îl mai înștiințez că în atacul lui Căprariu e citată dedicația pe care i-a dat-o pe o carte și e prezentat ca un prieten și – în opoziție cu noi – ca un bun român. Fulminează, dar nu vrea să-i scrie, să-l pună la punct. E ambalat acum de Italia, unde s-a apucat să dea interviuri. S-a săturat de Germania. După ce o viață întreagă a stat în Cartierul Latin, acum l-au apucat călătoriile.

Vineri 31 decembrie

De la moartea mamei, nici un an n-a fost mai negru. Mâine e aniversarea de un an a morții Christianei.

1983

Miercuri 5 ianuarie

Primim urări de la Noica. Semnate în clar cu numele lui. În felul lui, Noica este deci deosebit de curajos sau, acum când previziunile lui nu s-au împlinit și a dat drumul băieților (Liiceanu, Pleșu) să se realizeze și altundeva decât în țară, detașat de propria-i viață.

Primim cartea lui Bernard, foarte frumos apărută.

Joi 6 ianuarie

Telefonul Ioanei Bernard care-mi confirmă, din nefericire, cancerul lui Mike, pe care s-a dus să-l vadă la spital. Îi fac chimioterapie… Ne întrebăm o dată mai mult dacă două cancere consecutive la doi directori de la FE sunt treabă curată. Dar tot nu-mi vine să cred, deoarece Mike era „tranzitoriu“ și tot urma să iasă la pensie.

Sâmbătă 8 ianuarie

Scriu până noaptea târziu (adică 5 dimineața) cronica despre premiile Uniunii, pentru a ataca Marele Premiu acordat lui Beniuc. Lipsa de memorie a românilor e fără egal. Se dă drept iertare (bietul om, a greșit și el…) ceea ce nu e în fond decât lașitatea de a menține până la capăt un verdict sau o atitudine. Intermitențele curajului, intermitențele memoriei; balcaniadă. Țara zace mai departe „turcită“ până în profunzimi. Exultarea

tuturor când Beniuc, în 1965, a căzut de la Președinția Uniunii! Denunțul lui împotriva lui Blaga, în *Pe muchie de cuțit*. S-a uitat totul. Criticii încep să găsească că e totuși un mare poet. Așa se creează legendele în România: prin complicități ale prostului gust. Așa a devenit și E. Barbu mare scriitor. Criteriul estetic se molipsește și el de bolile curajului, cronice printre intelectualii noștri.

Marți 11 ianuarie

Seara, la generala lui Pintilie cu *Azilul de noapte*. Tocmai un text de Gorki a găsit pentru a-l servi, în loc să-l pună să-i slujească lui fantasmele. Despuiere deci, respectul textului, accentul pe jocul actorilor, o purificare – poate o modestie, deși nu cred – pe o piesă care nu merită nimic din toate acestea. În afară de orice regie, Gorki rămâne pentru mine scriitorul care a făcut elogiul universului concentraționar, iar *Azilul*... ar trebui să fie o capodoperă pentru a mă face să uit. Și nu e.

Marți 18 ianuarie

Azi, pe când era doctorul la mine (să-mi dea antibiotice pentru bronșită), un telefon de la Cazaban: a auzit că a murit Bebe Roman. Dacă n-ar fi fost luna aceea de toamnă la Roma (în sept. '77) în care ne-am legat atât de tare de el, poate acum am suferi mai puțin. Telefona în fiecare zi (eram bolnavă). „Ce mai face fata lui Lovinescu?" Îmi recita pe dinafară din tata și mă acuza că nu sunt în stare să fac la fel. Ne întâlneam prin cafenele, la Yvonne acasă (unde stăteam), la ei, în una din cele mai aiuristice și fermecătoare case din câte am văzut vreodată, cu grădină, pisică, câini și uși deschise spre terasă. „Vasileasca" (pisica) a murit acum câteva luni. Cu tot viciul jocului și curselor (pentru care și-ar fi furat și prietenii, vânzându-le tablourile), era pentru noi unic: toată cafeneaua literară bucureșteană dintre cele două războaie trăia în el și el o trăia cu har.

Regăsim cele două convorbiri înregistrate, pe care V. le avusese cu el într-un studio fără ferestre (ca o celulă de închisoare),

la Roma. V. le va retransmite. Și altceva ce va mai rămâne din această memorie fabuloasă? O singură carte de amintiri. Cât despre Yvonne, îi tremură degetele și nu poate scrie. Septembrie 1977 a fost ultima noastră oază la Roma.

Vineri 21 ianuarie

Cu Vlad Georgescu la prânz – în Cartierul Latin. Deschis, amabil, bine-crescut: n-am avea decât să ne bucurăm, V. și cu mine. Între ce așteptam și ce este, diferența e mare. Totuși e o lipsă absolută de vibrație la el, care înăbușă entuziasmele, împotmolește urgențele, descurajează inițiativele. Sper să ne înșelăm din nou.

Între timp, Mike e aproape pe moarte, iar Vlad G. primește regulat scrisori de amenințare de la ofițerul de Securitate care-l anchetase. Pentru prima oară evocăm împreună coincidența tulburătoare a două cancere la doi directori consecutivi ai secției românești. Au fost iradiați de trimiși ai Secu? Vlad nu crede. Nici americanii. Nici noi? Nu mai e atât de sigur.

După aceea la *Danton*-ul lui Wajda care ne entuziasmează pe amândoi. În plan politic (Revoluția franceză văzută nu prin dihotomia Jaruzelski–Wałęsa, cum au scris atâția imbecili, ci prin optica celui care a trăit sub comunism. După modelul primelor instituții ale terorii și delațiunii din timpul Revoluției franceze. Procesele politice de la Moscova nu reiau și amplifică tiparul Tribunalului revoluționar?). Capodoperă și pe plan pur estetic.

Duminică 23 ianuarie

Ieri, telefon de la vărul lui Liiceanu care a primit o conferință a lui Pleșu ținută la Lugoj asupra culturii în secolul XX, se pare admirabilă. Lui Andrei Pleșu i s-a cerut să scrie împotriva noastră pe prima pagină a *Scânteii*. A răspuns că e de acord, dacă pe a doua E. B. își face autocritica pentru stilul său de „polemică“ cu noi, pe pagina a treia se critică restalinizarea culturii etc.

I s-a mai pretins să ne ceară să nu ne mai ocupăm de el. „Cum să le cer așa ceva, a răspuns, când nici nu-i cunosc?“ – Ceea ce e purul adevăr.

Marți 25 ianuarie

Eram hotărâtă să notez aici ce se notează într-o agendă (de unde și forma): întâlnirile sau mesajele din țară ce nu trebuie uitate etc. etc. Și iată că încetul cu încetul se strecoară clima, afectivitatea, pisicile și bolile.

Azi, de pildă, dejunând pe lângă rue du Bac cu Jean Budin (la 75 de ani pledează în continuare la Curți internaționale și are un nou birou de avocați), ascultând știri de la toți cei cu care Alla se încăpățânase să mă-nconjoare, parcă pentru a-mi dărui mie rădăcinile pe care nu și le putuse da ei înseși, cum să nu-mi sară din nou în față, ca și cum amintirea s-ar transforma în jivină și s-ar arunca pe tine, o anumită culoare a timpului când Alla exista și ne forța și pe noi să existăm în ritmul ei exacerbat. La Megève, la Vaumain, la Lurs, în Corsica, la Paris, ce senzație de viață prin imixtiunea ei frenetică și deseori exasperantă. Parcă ne servea, mie mai ales, de rezervă vitală. Dar n-ar fi știut să îmbătrânească. Cine știe?

Joi 27 ianuarie

Aranjând biblioteca de sus, dau de două numere din *Kalende* și *Preocupări literare* de prin ’42–’43 cu proze de-ale mele. Una mai pasabilă (la țară, în trei medii, țăranii vorbind în dialect oltenesc), dar alta (Nuni – Mica, Radu) intolerabilă. Proză răzgâiată, inutilă, sub orice nivel, bună de palme. Cum m-a putut lăsa tata să public așa ceva? Și mai târziu, Camil, cum de mi-a luat romanul *În Contratimp* pentru *Revista Fundațiilor Regale*?

Dar mai ales cum puteam eu să fiu așa la aproape 20 de ani? O lume întreagă de Picki, Vicki și alte nume idiotizate de diminutive la modă, o iritare sentimentaloidă de domnișoară de pension care l-a citit pe Huxley, totul artificial și găunos.

Presupun că nu mi-am venit în fire decât după 30 de ani, pe la 40 începând să exist intelectual. Sunt furioasă pe această adolescență care în scris rămâne ca o boală, în timp ce în amintire e toată numai aur și miere. Lupt toată ziua cu dezgustul de mine. Un singur detaliu justifica această relectură: pe pisica mea angora o chema *Djiala*. Odată cu numele – uitat – mi-a revenit parcă un întreg timp.

Sâmbătă 29 ianuarie

Ceaușescu – iar –, în țară s-a dezlănțuit un delir la aniversarea a 65 de ani (nenumiți și travestiți în 50 de ani de activitate revoluționară) de la care nu mai scapă de data asta nici criticii buni (Raicu de pildă), Mircea Iorgulescu se salvează spunând că niciodată România nu s-a transformat ca sub domnia lui (ceea ce e evident), dar nu spune că în bine.

Numai Nicolae Manolescu nu scrie nimic. Îmi pare bine, dar mi-e și frică: n-o va plăti?

Luni 31 ianuarie

La cină la Aurora și Aurel, cu Cazabanii și Breban. Acesta din urmă amabil, ameliorat ca susceptibilitate când i se taie vorba, tot atât de convins că nu-i gust literatura pentru că are prea multe idei (nimeni nu-și poate închipui despre sine că le are proaste) și teoretizând mereu ca și cum ceea ce se petrece în Răsărit e o luptă pentru putere și nu un fenomen fără precedent. N-a citit nici pe Zinoviev, nici pe Orwell, nici pe Besançon. Trei lecturi – cel puțin trei – fără de care nu se poate face literatură de profunzimi asupra fenomenului comunist.

Vineri 4 februarie

Nunta lui Mihnea cu Catherine, pe care ei o iau cam în glumă (sunt de vreo zece ani împreună), dar tot fac petrecere cu vreo 50 de invitați la Olympia, că la ei e prea mic. Cine nu e? Din fericire nu e prea multă mondenitate, deoarece aici

toată lumea cunoaște pe toată lumea. E „ramura“ exilului cu reale contacte cu Parisul intelectual și gazetăresc. Ca-n 1848.

În *Times*, știrea unei încercări de lovitură militară în România. Ratată. Ofițeri și generali executați. Telefonez imediat lui Vlad G., n-are nici o confirmare. (Știe de vineri și nu se agită.) Insist s-o dea. Da, recunoaște el: a dat-o și Deutsche Welle. Da, adaug eu, și BBC-ul. Și azi posturile de radio franceze. Antenne 2 de asemenea – cum aflu mai târziu. V. G. nu crede că e în legătură cu „complotul“ anunțat în decembrie.

Marți 8 februarie

O scrisoare de la Stamatu în care, entuziasmat de articolul de apărare a lui Caraion, îmi definește atitudinea prin trei versuri de Dante care încep cu „transhumanar“ – a depăși condiția umană. Articolul a apărut în *Limite*. Când a trecut la radio, Steinhardt m-a găsit creștină. Tare mi-e teamă că adevărul e mai puțin frumos: nu trebuia ca noi doi, cei mai atacați de I. C. (V. și cu mine) să cădem în capcana întinsă de E. Barbu. Deci mai curând tactică, decât creștină.

Miercuri 9 februarie

Goma vine la cafea cu o veste pe care n-o lansează decât pe la sfârșit și după oarecare ezitări. Germain de la DST i-a dat-o. Un agent de vreo 20 și ceva de ani – Bistran, același nume cu anchetatorul mamei și al lui Caraion (Sever Bistran) – era trimis să-l suprime pe V.

Nu știm de ce Goma credea că V. va intra în panică. E foarte calm. Eu am suportat mai bine când era vorba de mine. Totul e să știm când i s-a dat ordinul acestui Bistran, înainte sau după 31 august (dezvăluirea „afacerii Tănase“). Dacă e după, e grav: înseamnă că nebunia lui Ceaușescu nu mai ține seama nici de reacțiile din Occident.

Duminică 13 februarie

Reiau o cronică pe care o pregătisem acum un an (un răspuns la *Manuscriptum* unde un domn care de altminteri venise să mă vadă la Paris, Popescu-Cadem, dă într-un „dosar“ Lovinescu câteva date asupra morții mamei, fără a vorbi bineînțeles de închisoare). O pregătisem, dar n-o putusem trece, deoarece în același moment E. B. lansase campania cu „jurnalul“ lui Caraion, plin de orori asupra mamei: aș fi avut aerul că-i răspund. O refac acum: păstrând fragmentele din scrisoarea Monicăi Alfandari (Sevianu) despre felul cum col. Butika încercase s-o șantajeze pentru ca eu să devin agenta lor, și cum, la refuzul ei indignat, o trimisese din spitalul închisorii unde era îngrijită pentru hidropizie, înapoi la închisoare, cu interdicția de a i se da îngrijire medicală. Un asasinat. Despre care trebuie totuși să vorbesc, chiar dacă mi-e atât de greu s-o fac și să păstrez un ton de proces-verbal. Când, în mine, rana e mereu deschisă. Dar în fond și mama are drept la memoria publică – nu numai cei care-mi sunt indiferenți, îndepărtați. Pentru că o iubesc prea mult, să tac asupra ei? Scriu deci, dar chinuit.

Joi 17 februarie

O revelație: *Proba de microfon* de Mircea Daneliuc. Prin el ne dăm seama că se comite o crimă împotriva limbii în țară: e lătrată, răstită, agresivă și nu numai mahalagizată. De fapt o dublă revelație: estetică mai întâi (alături de Pița și Veroiu și bineînțeles, după Pintilie). Iată un adevărat regizor român de film, cu real curaj, apoi: toate conformismele sociale sunt denunțate aici. Sau aproape toate. Marie-France spune „*anti-omul de marmură*“ și poate are dreptate. Reportera vânând imagini nu vânează aici adevărul, ca la Wajda, ci devine un fel de copie a securității și miliției. E și scena finală cu ieșirea din uzină – tot Wajda pe dos. Dar și revelația vulgarității fără seamăn a limbajului: parcă nu se mai vorbește românește. Nici un roman

(în afară poate de *Vocile nopții* de Buzura) nu oferă un astfel de exemplu al limbajului răstit. Nimic nu înlocuiește imaginea pentru imersiunea în social.

Duminică 27 februarie

V. mă trezește cu știrea morții lui Cismnărescu, auzită la FE. Telefonăm lui Stroescu acasă: Mike a murit pe la orele 18, ieri. Joi s-a mai interesat dacă vine să-l vadă V., vineri n-a mai vrut să primească pe nimeni. Triști, aproape uluiți, ca și cum nu ne-am fi așteptat.

V., în ciuda unei dureri de cap, face un necrolog pentru vineri, foarte inspirat. A devenit – spune el cu umor mai mult decât negru – un autor de necrologuri. Adevărul e că rămânem din ce în ce mai singuri; martorii – cel puțin cei cu care am pornit pe calea mărturiei – dispar unul după altul în mod precipitat.

Luni 28 februarie

Textele trimise de Dorin Tudoran pentru retransmiterea prin Europa Liberă – vreo 100 de pagini. Oricât de prudent prezentat: *disidență.*

Vineri 4 martie

A venit Cristovici să-mi spună de sinuciderea lui Koestler, cu soția. Avea 78 de ani și leucemie. Am scos din bibliotecă toate cărțile lui și am recitit până la 5 dimineața. Continui și azi. Nu ele îmi revin în memorie (nu le uitasem), ci toată tinerețea la Paris, legată de aceste puține figuri ce încercau să țină piept terorismului intelectual de stânga. Prin ei respiram și noi aerul, puținul oxigen la care aveam dreptul. Dac-ar rămâne – pentru mâine – doar *Zero și Infinitul*, *1984* și *Gulagul*, esențialul ar fi transmis. Toate proiectele mele de emisiuni zădărnicite. Trebuie să-i fac una lui Koestler. Simt că nu pot altfel.

Duminică 6 martie

Votăm și pentru prima oară câștigăm. Iese la primul tur lista lui Chirac și scăpăm de primarul comunist pe care-l avem de când stăm aici.

Luni 7 martie

Emisiune, V. despre plagiatul lui E. Barbu, care va cădea prost (se va crede că tot Tudoran l-a trimis… dar cum să mai schimbi?), eu despre Koestler. Cu Gelu și Alain apoi la o cafenea. Gelu crede că pentru transmiterea la FE îl vor închide pe Dorin Tudoran. Și nouă ne e frică de așa ceva. Dar cum să nu-i îndeplinești dorința?

Miercuri 16 martie

Lung telefon de la Pintilie. Lui Daneliuc i-a prins bine cronica mea despre el: tocmai i se oprise filmul pe care-l face acum, *Glissando* – i s-a dat imediat drumul. Masa rotundă despre *Azilul...* i-o copiaseră vecinii, care se mirau de ce ne „certăm" mereu (nu mai știu la București ce e o discuție). De la Ambasada de aici, Pintilie tot primește anunțuri de reuniuni cu români. De data asta în plic era și o foaie de denunț împotriva lui Vlad Georgescu, pasămite a cuiva de la FE, care-l acuza de a fi fost comunist. Și imbecilii de la Ambasadă, ca să facă economie de timbre, și-au dat arama pe față, punând-o în același plic.

Joi 17 martie

Telefon de la Goma: l-au dezlegat de secret (de la DST – a venit Germain la el) în ce privește atentatele prevăzute împoriva lui în octombrie și a lui V. în februarie. Cu condiția să pună totul la condițional. Rămâne pentru „Droit de réponse" din 9 aprilie.

Duminică 3 aprilie

Tănase i-a reproșat lui V, țipând la telefon, că-l susține pe Goma! V. i-a închis telefonul în nas. „Nu mai avem nimic să

ne spunem." Într-adevăr nimic. L-am suportat până acum pe Tănase pentru „cauză". S-a terminat.

Sâmbătă 9 aprilie

În sfârșit „Droit de réponse". Nici un scandal. Polac n-a fost de rea-credință. Tănase și-a stăpânit furia. Afacerea Goma s-a despărțit de cea a lui Tănase (în sfârșit): primul credibil, crezut; al doilea, incredibil și infatuat. Focul l-a deschis V. Pus în cea mai proastă dintre situații: să se prezinte singur și să explice de ce e el atât de important, ca Bucureștii să-și trimită ucigașii. A scăpat cu bine dintr-o situație dificilă și, după reacția tuturor după aceea, a scos de la început dezbaterea din zona spionaj în care o situase Polac. Eu, cu martorul și salvatorul meu (Vialanek – care-și adusese și soția, și cumnatul) și apoi dezbaterea Tănase în care, fără a vorbi mult, a dominat... Goma. Și foarte bine spionul Moțu Haiducu (de nerecunoscut) și plin de bun-simț.

Detaliile nu contează. N-a fost ceartă între noi: e esențialul!

Joi 14 aprilie

Tudoran a fost chemat (23 martie) la Comitetul PCR Municipiul București și amenințat cu o prelucrare în fața muncitorilor de la „23 Aug". Crede că adevăratul pericol va veni după ce se vor fi terminat emisiunile. E încântat că seria lui a corespuns cu emisiunile lui Virgil despre plagiatul lui Eugen Barbu, astfel că amândouă cazurile au fost puse în același comunicat al Biroului Uniunii (30 martie), dictat de sus și fără punere la vot. E mare scandal la Uniune. Cum toți scriitorii sunt împotriva lui E. B., Tudoran nu mai poate fi transformat în țap ispășitor.

Ceaușescu a dat un decret contra mașinilor de scris. E și în *France-Soir*. Cei cu cazier nu mai au voie să aibă mașini de scris.

Vineri 15 aprilie

Telefonez lui Vlad G. pentru detalii asupra decretului privind mașinile de scris: îi trebuie lui Goma pentru un articol. Lungă convorbire: nu i-a plăcut cartea lui Goma *Chassé–Croisé*: vrea să știe dacă-l consider „scriitor mare". Și pe Tănase? Mare? Îi replic că mari sunt doar câțiva pe secol, ajunge să fie scriitor. Îi smulg patru emisiuni pentru Goma. Nu și prețul, pe care-l va fixa cu el.

Marți 19 aprilie

V. se întoarce de la poștă cu un pachet de ziare românești și radio-ascultarea trimisă de la München: sac de insulte ale celor doi Eugeni (Florescu și Barbu) împotriva Europei Libere. Nemulțumiți doar cu presa, și-au luat cronici radiofonice speciale. Totul e în plină deșănțare. Nu mai ajung să pun ordine nici în insulte: sunt prea multe.

Vineri 22 aprilie

Cu V. la Théâtre de la Ville pentru *Maestrul și Margareta* a lui Andrei Șerban. Strălucitor, dar în suprafață. Parcă nu e același regizor care a făcut *Medeea*. Se pierde ideea centrală din Bulgakov: Satana obligat să facă binele deoarece Moscova e prea înecată în răul totalitar. În spirit de contradicție, ce-i rămâne de făcut, dacă nu binele? Or, înăbușeala totalitară e complet absentă de pe scena învăpăiată de culori *trouvailles* tehnice. La limită, este acceptat și integrat și *music-hall*-ul. Dar prin presă eram pregătită pentru și mai rău. Când ieșim de-acolo: potop. De-abia găsim un taxi.

Marți 26 aprilie

Ieri, luni, la radio, telefon cu N. C. Munteanu – în ultima lui emisiune, E. Barbu pretinde că Pen-clubul e în mâna… mea (sau a noastră), prin influența pe care o am (sau o avem) asupra

lui Pierre Emmanuel. Nu înțeleg reclama nebună pe care ne-o fac neoproletcultiștii: după ei, Parisul întreg ar fi moșia noastră, editurile, instituțiile, enciclopediile și mass-media n-ar face decât ceea ce le dictăm noi.

Miercuri 27 aprilie

Citesc *Comment les démocraties finissent* de Revel. Nu se compară cu efectul provocat prin anii ’50, de *1984*, deoarece pe când îl citeam pe Orwell (îmi aduc aminte, în mansarda din bd. Raspail, pe caniculă), mă întrebam real dacă-mi mai rămâne altceva decât să mă sinucid. Într-un pesimism ce sporește cu fiecare nou volum, Revel inventariază toate rateurile, lașitățile guvernelor occidentale ce nu ajung să priceapă adevărata natură a totalitarismului sovietic (după cum nu l-au înțeles pe Hitler). Totul e evident (nu așa bine scris cum se spune), dar ține poate prea puțin seama de de-dogmatizarea inteligheției franceze, de schimbarea radicală de atitudine mentală față de imperiul sovietic, ca și de cei de la periferiile lui. Cassandra are poate dreptate, dar atunci nu mai e nimic de făcut. Și nu e cel mai mic din paradoxurile acestei cărți: menită să trezească, arată că somnul este ireversibil și nu mai poate deci obține vreo reacție. Am și aranjat masa rotundă, dar cum să descriem românilor „modul de ne-întrebuințare“: că nu mai e nimic de făcut?

Joi 5 mai

O scrisoare din America semnată „Monteverdi“, în care un prieten al lui Nicu Steinhardt ne dă știri uluitoare. N. a fost chemat la Secu, unde i s-a pus în vedere să nu ne mai trimită scrisori sau cărți. Un decret secret (nr. 23) ar fi fost dat recent, interzicând corespondența cu „dușmanii neamului“, în special cei de la Europa Liberă. N. a fost chiar amenințat cu înscenarea unui proces, dacă persistă. Peste amărăciunea lui (nu ne e greu s-o închipuim), peste inconvenientele de ordin practic pentru

noi (procurarea cărților), domină, o dată mai mult, impresia că țara asta a devenit pradă unui nebun care-și suprapune demența personală peste aceea inerentă oricărui regim comunist.

Sâmbătă 7 mai

La biserică, de Înviere, mă așez lângă Lupașcu, venit cu fiica. Merge cu două bastoane: a fost operat recent. Printre entuziasmele sale pentru slujba ortodoxă (*jamais on n'a vu ça chez les catholiques ou les protestants!*), spune că ne-a văzut la televiziune și ce interesant era. Când îi vorbesc însă de „ucigașul lui V.“, cade din cer: cum, l-a amenințat cineva? Ce-o fi înțeles el din „Droit de réponse“ nu se știe.

După slujbă, la Maria B. – unde vine și V. – cu Eugen, Rodica Ionesco, Marie-France, cei doi Mihnea, Cazacu, Sanda Sto, Gelu (Ionescu). Discuții mai ales asupra a ceea ce s-a întâmplat la ultimul Consiliu al Uniunii (din comunicat nu se vede nimic). De sancțiunea pe care o vor lua împotriva lui Dorin Tudoran (expulzare – închisoare) sau de lipsa de sancțiune, va depinde soarta și a Uniunii, și a scriitorilor. Ar fi probabil o iluzie să credem că Uniunea va putea rămâne o insulă de raționalitate în oceanul nebuniei ceaușiste.

Marți 10 mai

Răsfoiesc *Scrierile* Cellei Delavrancea (Râpeanu a reunit în peste 700 de pagini totul, de la nuvele și roman la amintiri și cronici muzicale). Dezamăgire iritată. Ficțiunea (cu excepția unei nuvele fantastice) dominată de narcisism și de scrierea artistică sau mai curând „artistă“. Care pătează și multe dintre amintiri. În fond, Cella s-a adorat pe sine, proiectându-se într-un personaj insuportabil de răsfățat și adorat de toți ceilalți. Cronicele sunt, în plus, dominate și ele de un fel de complezență ce tranșează cu verdictele ei orale, tăioase și fără apel. Nu numai faptul că la capitolul Lovinescu (în loc s-o numească pe mama

și pe mine) se înclină în fața Ioanei Postelnicu m-a iritat, ci faptul că această longevitate excepțională unită cu talent, cultură etc. n-a dat ce-ar fi putut da. Memoriile unui veac. Toată lumea și le scrie prea târziu. De câte ori am revăzut-o însă la Paris, emoția a fost mai puternică decât toate rezervele. Va trebui să scriu despre ea, nu contrariul a ceea ce cred, ci să caut punctele de lumină – există – din acest conglomerat de posibilități.

Vineri 13 mai

Seara Liiceanu cu soția lui, la noi. Sorin Mărculescu i-a scris că *Jurnalul de la Păltiniș* s-a întors de la cenzură doar cu câteva pagini tăiate și lăsându-i-se lui Bălăiță răspunderea publicării. S. M. crede deci că va fi publicat. Și brusc ne întrebăm împreună – dar cu cea mai mare înfiorare tot Liiceanu se întreabă – cum va reacționa Eliade la paginile atât de dure împotriva lui, dar nu numai Eliade, ci și Noica însuși, care poate fi furios de repetarea a ceea ce a spus el despre Eliade și de dezvăluirea conținutului scrisorilor acestuia din urmă, al cărui egotism absolut îl deplânge Liiceanu în *Jurnal*.

Acum Noica spune că s-a terminat în România cu cultura, pe treizeci de ani. Cum se înșală în toate pronosticurile, poate fi un motiv de speranță.

Marți 17 mai

Mama lui V. a avut o criză cardiacă. A fost salvată. Prețul cel mai insuportabil pe care l-am avut de plătit a fost de-a nu ne putea îngriji la bătrânețe părinții. Iar pentru mine: închisoarea mamei, de care încă nu m-am vindecat.

Vineri 27 mai

Miercuri, când înregistram la Radio, vestea – prin presa americană – morții Josettei Lazăr. O știam grav bolnavă de inimă (la criza de data trecută fusese peste pragul morții), dar atât de

puțin vorbea de ea și atât era doar aplecată pe soarta altora, încât parcă uitai că oricând s-ar putea sfârși. Cred că, alături de Christiane, era omul cel mai puțin egoist pe care l-am cunoscut. Atât de puțin cunoscut de altminteri. Ne vedeam de două–trei ori pe an, de fiecare dată de parcă ne despărțisem în ajun. Dacă n-ar fi fost timpul ăsta blestemat de drămuit, pe ea aș fi vrut-o aproape. Și acum… Cad în jurul nostru mereu, mereu.

Marți 31 mai

O seară cu adevărat suprarealistă. La Josette Lazăr acasă ne întâlnim și împrietenim din primele secunde cu sora ei și cu Pia, sora lui Dinu. Au promis femeii de menaj a Josettei, o algeriană, la care Josette ținea („ca la o soră“) să meargă – cu invitații lor cu tot – la un *couscous*. Algeriana (Semșa) cu soțul ei țin o cafenea-bar, prin al patrulea arondisment. O sală din fund ne este rezervată, și ospitalitatea arabă (pe care n-o trăisem încă) se dezlănțuie. Antonia C. (prietenă a Monicăi Pillat) și Dan Bocaniciu (prieten al lui Dinu cu care Pia l-a vegheat pe Dinu în ultimele clipe) vin și ei. Noi îi punem în legătură și între revărsările de *couscous* și scurtele convorbiri, de altminteri „fraterne“, cu Semșa și soțul ei, defilează un București aproape lunar: V. povestește episoadele cu Fărcășanu și cronica despre el (Mihail Vilara) care a dus la interzicerea *Lumii*, sau lecția pe care i-a dat-o Ion Pillat invitându-l la „ceai“ după ce (V.) scrisese un articol abominabil despre el, Pia cum a trebuit să ardă un manuscris al lui Fărcășanu (războiul lui din Caucaz) când erau urmăriți (și nu și-o iartă), sora lui Josette despre Vișoianu și Fărcășanu cu întâlnirile lor hebdomadare la Washington, totul cu o animație – dacă nu chiar bucurie, care i-ar fi plăcut Josettei. Toți reuniți prin ea, în cel mai neașteptat dintre locuri, și în fundal… cafeneaua plină de algerieni. Am tot timpul impresia ficțiunii, dar și alta: oameni de calitatea aceasta e greu să mai fie „produși“ de societatea românească de azi. Din toate

punctele de vedere eram într-un *ailleurs*. Ce extraordinar a fost Bucureștiul!

Joi 2 iunie

Seara, N. C. Munteanu cu știri dezolante de la FE. Din vechea echipă americană pleacă și Brown… Vlad Georgescu, moale, s-a plictisit deja și nu mai are de gând să stea mult, Stroescu e mort de prudență. În rest, nimeni nu prea lucrează și – în orice caz – nimeni nu e pasionat de ce face. Și când te gândești că FE e singura speranță a românilor. Sinistru.

Luni 6 iunie

Mesaj de la Tudoran: amenințat cu „proces“, nu i se dă drumul, cere ca lucrul să fie comentat violent în presa franceză (care nu-l mai comentează „violent“ nici pe Saharov!). Vorbesc totuși cu Mihnea: va încerca la *Le Monde*.

Joi 9 iunie

Seara la Eliazi. Nu e bine la vârsta asta să te desparți prea mult: iar mi se pare îmbătrânit. Și, cu toate că n-o spune, conștient de asta. Îi apare volumul III din *Croyances et idées religieuses* la Payot, dar pe al patrulea nu-l mai poate termina singur: și-a luat doi studenți colaboratori pentru unele capitole. Dac-ar fi numai mâinile deformate. Dar nici memoria nu mai e aceeași. De mai mulți ani, de altminteri. Nu de asta a și scris nuvela cu personajul reîntinerit prin trăsnetul căzut asupra lui (*Tinerețe fără tinerețe*)? Suport cu greu inevitabilul, sunt probabil din rasa bietului Lucian Bădescu. Îmi mărturisea cu toată candoarea de care era el în stare (și era imensă) certitudinea că până să ajungă să îmbătrânească se va inventa ceva împotriva morții. Și Mircea (fără candoare) vorbește mult de dna Aslan și de un medicament experimentat în America pentru regenerarea celulelor.

Nu trebuie dramatizat însă: e mereu întreg. Dovadă: cele trei prime capitole din al doilea volum al *Amintirilor* sale pe care ni le-a dat să le citim – și am și făcut-o imediat ce ne-am întors de la ei, cele mai dificile și pe care le evitase până acum (în afară de transpunerea literară în *Noaptea de Sânziene*): internarea lui cu legionarii la Miercurea Ciucului, faptul că n-a vrut să semneze declarația de desolidarizare care se cerea pentru a fi eliberat, moartea lui Nae Ionescu. Curajos. Toată lumea – cum singur o spune – va fi împotriva lui: nelegionarii, pentru admirația față de viziunea sacrificială a lui Codreanu, legionarii pentru condamnarea nu numai a asasinatului lui Iorga, dar a tot ce a urmat morții lui Codreanu. Mircea încearcă să obiectiveze niște fapte care n-au trecut încă în istorie, au rămas în exasperarea unora și altora. Invazia comunistă a înghețat trecutul care astfel ne rămâne bun contemporan. Interesul acestei mărturii (și luări de poziție) pentru prima oară enunțată, mă face să uit nu lipsa de stil (E. n-a vrut niciodată să aibă așa ceva), ci de freamăt.

O singură anecdotă în aceste pagini: Cioran îi trimite de la Paris o c. p. în care-i scrie că e gata să vină în România numai pentru a mânca o mâncare gătită cu sarea scoasă din ocnă de Nae Ionescu. Mircea o tăiase în text, V. îl imploră s-o lase.

Luni 13 iunie

La Radio, vestea demisiei lui Brown. Venind după cea a lui Walter, mă neliniștește. Am suferit în destule rânduri de prudențele lor excesive, dar măcar cunoșteau dosarele Europei de Răsărit. Dacă cei noi vor fi după chipul și asemănarea lui… Shakespeare (da, da, așa îl cheamă pe noul director suprem!) care a venit să viziteze săptămâna trecută biroul din Paris, s-ar putea să nu fie bine. „Reacționarismul“ nu înlocuiește cunoașterea. (Nici n-o împiedică, evident.) Numai să nu strice acest excepțional „instrument“ care este FE. Mai util ca „Pactul Atlantic“ – cum spune V.

Vineri 17 iunie

Călătoria Papei nu va fi „recuperată“ de Jaruzelski. Dimpotrivă. Papa a vorbit de acordurile din 1980 (de la Gdańsk) și de necesitatea respectării lor, iar la slujba de azi, mulțimea nenumărată e în picioare cu semnul victoriei (V cu două degete) și al lui Solidarność. În plus, se anunță oficial că-l va vedea pe Wałęsa (sechestrat la Gdańsk). Cum să nu visezi a fi… polonez?

Sâmbătă 18 iunie

Papa pronunță cuvântul „solidaritate“. Delir printre sutele de mii de persoane – un milion – venite să-l asculte.

Luni 20 iunie

Papa a vorbit pentru prima oară de sindicatul Solidarność. Îl vor mai lăsa să-l întâlnească pe Wałęsa? La ei se face istoria, în România se fac… istorii.

Joi 23 iunie

Telefon la dna Cristovici de la Veteranu (Dumitru Mircescu) – vrea pașaport. Iar îl bat. Cere să-l salvăm și să plece din țară. Telefon lui Stroescu să reia încă de mâine cazul. Telefon lui Mihnea. Cu presa, puțină speranță. Pentru o bătaie, când gazetarii nu se mai excită nici pe cazul Saharov (sau mult prea puțin).

Miercuri 29 iunie

Pe la trei, Mihai Stănescu, graficianul al cărui volum de „caricaturi“ a făcut un atât de mare scandal în țară încât a fost retras din circulație, iar multe din desene au fost reluate în numărul special din *L'Alternative* asupra României. Personajul e straniu. Inocent, naiv, părând, în ciuda desenelor sale, că nu știe pe ce lume trăiește. Nu-i face nimeni nimic și e lăsat în pace să meargă pe la tot felul de concursuri în străinătate unde, de altminteri,

câștigă toate premiile (din Japonia în Belgia). L-a întâlnit pe Sorin Dumitrescu și i-a spus imediat că vine la noi, în timp ce Sorin D. cam tremura să nu-l întrebe același lucru. În orice caz, o privire mai candid albastră rareori am mai văzut. Poate numai la bietul Mircescu.

Duminică 3 iulie

Cum la București s-au sărbătorit 75 de ani de la crearea primei Societăți a Scriitorilor (cu mesaj Ceaușescu plus alte reînnoite plecăciuni scriitoricești), mă hotărăsc să scriu repede (s-o pot trimite mâine *en express*) o cronică spre a aminti ce a fost Societatea. Vorbesc cu Mircea E. la telefon (el a fost, sub Herescu, secretar) și V. îmi dă un număr din 1940 al *Revistei Fundațiilor Regale* consacrat celor 10 ani de restaurație ai lui Carol al II-lea. Rămân uimită: deci plecăciunea la Curte, cu osanale și epitete umflate peste măsură – e o tradiție. O știam, dar nu citisem textele. E înfiorător. Nu numai Arghezi, lingău vulgar, nu numai Călinescu care tot compară „curtea“ lui Carol al II-lea cu a lui Ludovic al XIV-lea, nu numai Sadoveanu, dar și Camil P. (de Cezar P. ce să mai vorbim), care teoretizează asupra „statorniciei“ regimului lui Carol al II-lea într-o Europă în ebuliție. Și câți, câți alții. Poate că mai mult decât pentru opera lui, îi sunt recunoscătoare tatei de a nu-l fi găsit în acest număr, de a ști că niciodată nu ar fi putut semna așa ceva.

Profund deprimată de această tradiție de lingăi. Să mai speri ceva de la intelectualul român? Pe atunci nici nu erau forțați: o simplă vocație de a se gudura la picioarele stăpânului. Oricare ar fi. Evident că „stăpânul“ fiind azi cel care e, asistăm la o caricatură a caricaturii.

Joi 7 iulie

Telefonează din nou Mircescu, de data asta nouă direct: e tot la Ploiești – l-au bătut atât de tare, că are fața în sânge și a trebuit să meargă la doctor.

Vineri 8 iulie

V. scrie o cronică specială pentru D. Mircescu, tactică, violentă, deși fără iluzii. Și va repeta în august programele incriminate (a doua repetiție). E maximum ce se poate face.

Luni 11 iulie

Seara după radio, în canicula cea mai desăvârșită din 1976 încoace, mergem să le luăm de la hotel pe Cella cu Elena Balamaci și aterizăm într-un restaurant de pe lângă St. Lazare, cu mese afară (înăuntru nu se poate sta). Cella merge deci pe 96 de ani și parcă întinerește. I-a dispărut și privirea puțin apoasă de ultima oară: e vie, casantă, uimitoare. Dintre noi toți, ei îi e mai puțin cald: bea vin, mănâncă, îl imită pe Lupașcu pe care e furioasă din pricina vanității lui copilărești, dar care pe noi nu ne șochează, tocmai din pricina puerilității ei. Furioasă și pe Eliade (pe care l-a văzut data trecută): nu-i iartă „lașitatea“ de a fi refuzat să-l vadă pe Nae Ionescu înainte de moarte. N. I. avea domiciliul supravegheat, dar Cella, care-i telefonase să-i comunice dorința profesorului de a-l vedea, îi putea obține un bilet de voie… Probabil că M. Eliade tocmai ieșise din lagărul de la Miercurea Ciuc și îi era frică. Cella rămâne inflexibilă. E o întrebare pe care n-o pot pune lui M. E.: oricare i-ar fi răspunsul, n-ar putea decât să-l și să *ne* stingherească. În așteptare, Cella e o minune a naturii.

Sâmbătă 16 iulie

În *Le Quotidien* (15 iulie) Philippe Sollers pune în chestiune Revoluția franceză: „Qui aura le courage de dire que c’est en France qu’a été inventé la terreur moderne?“ Frază-simbol a răsturnării totale de viziune în elita intelighenției de aici. Întrebare și frază de negândit înainte de „noii filozofi“. Acum „moda“ lor a trecut – dar ideologia e la pământ. Franța intelectuală – cum o visam când am sosit aici în 1947. Și cum a întârziat să fie până în anii ’70…

Miercuri 20 iulie

V. scrie o excepțională introducere la textul lui Mircea Vulcănescu (apărarea lui la proces), pe care-l va publica în *Ethos*. Eu, în acest timp, mai puțin, mult mai puțin inspirată, o cronică despre *Treizeci și trei* de Tudor Dumitru Savu, din pricina căruia a trebuit să recitesc *Cent ans de Solitude* a lui Márquez. Savu a luat personaje, situații, imagini, cu o dezinvoltură specifică atmosferei literare românești de azi, când plagiatul nu mai dezonorează. Recititul lui Márquez are un singur avantaj: îmi confirmă impresia supradimensionării lui. Un unic procedeu: gigantismul, iar în locul realismului magic de care se tot vorbește, superstiții pitorești. Dar supradimensionarea nu e numai românească – ci universală: vezi Premiul Nobel acordat unui scriitor care, în plus, a făcut cele mai rușinoase declarații partizane (refugiații din Vietnam n-ar fi decât bogătașii etc.). În acest timp Borges n-a luat Nobel-ul pentru că ar fi spus nu știu ce – de bine – despre Pinochet…

Vineri 22 iulie

Telefonează Noica (mai întâi Simina și pe urmă el). Vrea neapărat să ne vadă. N. vrea să vadă pe toată lumea și e cumplit de pesimist, s-a terminat totul. Eliade sau Christinel (scena se petrecea la Jianu) l-a întrebat de ce se mai întoarce atunci: mai are de crescut niște tineri.

Luni 25 iulie

Ce poți spune după o întâlnire cu Noica? Poate c-a fost cea mai pașnică de până acum. Noica nu mai are speranța de a salva cu totul România prin cultură, nu mai are deci a ne cere imposibilul (pentru noi și în general pentru o elementară etică): să-i „dăm drumul lui Mircea“ să vină în țară, „să-l traducem pe Paul Anghel“ și toate celelalte aberații de data trecută (din care nu lipsise nici o anume justificare a lui Ceaușescu). „Meditația Transcendentală“ i-a dat lovitura de grație: s-a retras și și-a

îndemnat chiar emulii să plece unde văd cu ochii, cu România s-a terminat. Pleșu – ne spune el – i-a răspuns că el se va întoarce mereu în România să continue ce a început el (discipoli, demers socratic etc.), ceea ce l-a remontat. Vede acum o „nucleizare" a culturii: inițiative locale și limitate pentru supraviețuire. Cum asta se și face, de fapt, de mai multă vreme (complicitatea luminoasă, și numai ea, îngăduie atâtor cărți bune să apară), suntem pentru prima dată, el de o parte și noi doi de alta, pe un fel de linie de plutire a acordului aparent. Ceea ce ne permite să petrecem o seară fără probleme.

Vine cu Simina și mergem împreună la restaurant, nu fără să se plângă că-l muiem în bine și întâlnirea spirituală nu se mai poate petrece. Lucrurile mai importante le spune de fapt în fața metroului, înainte de despărțire: nu știe ce să aleagă pentru anii care-i rămân, o logică sau o carte despre firea românească, sau cum a putut Cioran să-și piardă ani făcând aforisme (Cioran i-a replicat: m-am plictisit și de asta), cum poate Mircea să-și încheie ciclul cu o operă de erudiție, și nu una de idei (întrebare pe care presupun că nu i-a pus-o).

Seară molcomă și care nu zgârie. Insist: probabil pentru că nu mai așteptăm nimic unii de la alții.

Joi 1 septembrie

La Mangalia (2–3 aug.) a avut loc o consfătuire a lui Ceaușescu cu activiștii, care n-a apărut decât retușată și îndulcită în ziare, ceea ce explică cum de V. nu i-a acordat mai mare importanță decât altor discursuri anterioare, unele mai clinice decât altele. În schimb, V. mai șocat de darea afară a lui Paler de la *România liberă*. De fapt amândouă se țineau, prima explicând-o pe a doua. Conferința (sau consfătuirea de la Mangalia) mai gravă chiar decât *Tezele din iulie* (înfrumusețarea realității, eroul pozitiv, amatorismul), și prin activiștii lătrători lansați împotriva culturii, și pentru că în fața ofensivei nu se

mai află ca în 1971 instituții și personalități, care prin reacția lor să-l facă pe C. să dea înapoi.

Monopolul culturii în mâinile ei: aprobă (mai ales dezaprobă) planurile editoriale, interzice reeditările, vrea să se răzbune pe Academie.

În schimb, Paler – poate și alții (de pildă nu l-am văzut niciodată pe Pintilie spunând că ar trebui să renunțe la contractele în străinătate și să stea în țară, cu pilula de cianură alături, și să scrie împotriva lui Ceaușescu) – Paler deci, radicalizat.

Sâmbătă 10 septembrie

Ieri, Gelu Ionescu telefonează de la München. O telegramă *France-Presse*: Dorin Tudoran declarând că Ceaușescu a ajuns la dictatura absolută și că partidul nu mai există. Telefonez lui Mihnea să facem ceva la *Le Monde*. (De data asta îl cred cu adevărat pe T. în primejdie.).

Cei de la *Dialog* (Iași), Antonesei, Pițu, Petrescu, dăduseră niște „hârtii" lectorului francez de acolo, să le memoreze și să le distrugă: nu le-a distrus, l-au prins la vamă, Securitatea l-a bătut (!). Băieții de la *Dialog* au fost anchetați, dar n-au fost dați afară (încă).

Duminică 11 septembrie

Ștefan Niculescu cu soția. Îl întâmpinăm nu fără o oarecare emoție. În fond, și asta o spun toți compozitorii, grație lui, prin el, a început să existe muzica modernă în România. Până când a adus el de la Varșovia primele benzi cu Stockhausen, „modernitatea" se confunda acolo cu Honegger, maximum Messiaen. Ne cere să le dăm (acum când nu mai circulă cărți și reviste) mai multe comentarii asupra ideilor filozofice și formelor noi care se ivesc aici, în toate domeniile. Are probabil dreptate: forțați de evoluția situației în România, am pus în ultima vreme mai mult accentul pe ideologie și politic.

Luni 12 septembrie

Seara, acasă: Lucian Raicu cu soția. Cu profilul lui M.R.P. (spune V.) și o calitate umană evidentă, cu o discreție din care și-a făcut un stil, după ce a fost, fără îndoială, o obsesie, Raicu, pe care-l așteptam de atâta vreme, ne place la amândoi, ca și soția lui. Seara, după plecarea lor, citesc din cartea lui recentă, *Calea de acces*, capitolul consacrat tatei („E. L.: construcția de sine"). Nu e o psihanaliză – cum scrisese Manolescu – mai curând o psihologie a profunzimilor. Găsesc, intuit cu precizie, sentimentul dominant al zădărniciei, pe care tata mi l-a trecut și mie. Pagini care l-ar fi încântat pe tata: ce posteritate însorită are!

Marți 13 septembrie

Seara, Aurel Stroe. Ca un frate. E persecutat sistematic de Doru Popovici și ar vrea să emigreze cu toată familia. Persecuția asta îl îndeamnă la urgențe: scrie la birou un testament (are 50 de ani, și mai știi!) pentru cazul în care, după moartea lui, autoritățile ar vrea să-l „anexeze"; nu-și recunoaște drept „păcate" decât două cantate de prin 1959; ca o întâmpinare pentru a preveni orice declarație i-ar fi smulsă cu forța la București. Le vom pune pe amândouă în *safe*. Dar la un singur lucru nu s-a gândit Stroe: că vom muri foarte probabil înaintea lui!

Luni 19 septembrie

La Radio, V. vine cu știrea morții lui Horia Lovinescu. Cazaban e probabil mai alb ca mine, dar nici mie nu mi-e ușor: mă gândesc mai puțin la copilăria noastră comună (cu toate că și la ea…), cât la ratarea lui, pe care știa prea bine că și-a provocat-o prin prostituare. Anul trecut îi spusese lui George Banu „știu că Monica mă disprețuiește, dar copilăria tot împreună am petrecut-o". Nu-l disprețuiam. Îl plângeam. Acum a murit. De când îi rămăsese soția în Germania, era o umbră.

Bea. De fapt, bea de mult. Mi-l aduc aminte prin ’45, într-o cârciumă cu Georges (Rosetti) – (fuseseră colegi de militărie) – bând (el) ţuică, la nesfârşit.

Un om frânt.

Sâmbătă 24 septembrie

Am privit la televiziune emisiunea cu Raymond Aron. Interlocutorii lui Aron, J. Julliard şi François Georges, corecţi, fără exces. Aron însă, ca o imagine a ceea ce ne este din ce în ce mai rar dat să întâlnim: măsură, ironie netăioasă, fermitate, surâs care-i transfigurează urâţenia, discreţie. Intelectualul în contact – continuu şi în fond primejdios – cu realul. Specie rarisimă. Alţii vor lăsa poate o operă mai importantă. El: modelul (timp de decenii neimitat) al lucidităţii împotriva curentului.

Vineri 30 septembrie

Scriu, după materialul dat de Paul Stahl, cronica despre Muzeul Satului. Am ajuns să fac numai cronici „tactice“, avântul anti-cultural al familiei Ceauşescu e atât de demenţial încât nici nu mai ştim ce mai poate fi salvat din naufragiu: textele noastre se situează între ţipătul de alarmă şi semnul exclamării.

Sâmbătă 1 octombrie

Mi-am dat şi mai bine seama cât de „tactice“ sunt aceste cronici azi, când V. m-a rugat să transcriu pentru *Limite* cronicile despre Dorin Tudoran, despre consfătuirea de la Mangalia şi destituirea lui Octavian Paler. Pentru primul mă străduisem să arăt că partidul vrea să-l transforme în disident (să avem şi noi faliţii noştri!), iar despre al doilea, că în fond e fidel principiului Congresului al IX-lea pe care partidul l-a trădat.

Argumentare utilă (D. Tudoran a fost lăsat în pace după această cronică), dar falsă: pentru peisajul românesc, D. T. e totuşi un „disident“ (şi-a dat chiar demisia din partid), iar între

cărțile lui Paler cu morala lor camusiană și o funcție de răspundere într-un partid comunist e o prăpastie.

Duminică 2 octombrie

De la trei după-amiaza la 12 noaptea, Liiceanu la noi. Și l-am mai fi ținut și toată noaptea. E în plină criză. Dificultatea de a alege între a rămâne fără un rost aici și a se întoarce în catastrofa de acolo îl paralizează: nu mai reușește să scrie, să citească, se pune în chestiune, se vede pândit de ratare, pune în cauză toată filozofia și nu-l mai reține decât pe… Cioran.

Îi telefonează la Heidelberg lui Andrei Pleșu, în clipa când acesta chiar a intrat în casă. I-au dat drumul cu copilul. Ca să nu se mai întoarcă? Cu știri catastrofale din București (între altele s-au interzis toate traducerile – albanizare?) și așteptându-l probabil pe L. ca să-l îmbărbăteze, care și el așteaptă să-l revadă pentru a fi îmbărbătat. Ce hotărâre vor lua, sau nu, împreună? Dată fiind calitatea lor excepțională – și într-un caz și în altul nu numai ei vor avea de pierdut, dar și năpăstuita de cultură română. Formația lor e cel mai mare succes al lui Noica, situația în care se află azi demonstrează, în schimb, falsitatea teoriei lui: a crea cultură în afara istoriei, fără a te opune ei.

Liiceanu nu-l mai poate citi pe Nietzsche, nici pe Hegel, de-abia pe Heidegger, dar devorează cărțile lui… Soljenițîn.

Marți 4 octombrie

După-amiaza – Liiceanu, cu tot felul de ipoteze: ce pot face intelectualii români în caz de naufragiu total… Știrile rele curg lanț. De la Institutul de folclor au fost date afară 27 de persoane după următoarele criterii: apropiere de pensie, dosar, rude în străinătate.

Telefon de la Cioran. Politicos ca totdeauna, pentru a-mi mulțumi: i-am trimis traducerea după niște aforisme ale lui,

din *Viața Românească*. Uimit de nevolnicia traducerii. Când ai „nimicnicie“ sau „zădărnicie“, cum să preferi „vanitate a lucrurilor“. „Je suis très exigeant pour le roumain“, îmi spune Cioran. Vorbim iar – și lung – despre delirul lui Ceaușescu: va distruge țara, afirmă Cioran, care-mi amintește – ceea ce este adevărat – că e primul dintre noi care a presimțit-o.

Miercuri 5 octombrie

Wałęsa are (cu un an întârziere) premiul Nobel pentru pace! Nici nu ajung să mă bucur cum ar trebui: la dentist și apoi la coiffeur mi-e când prea cald, când prea rece, nu găsesc taxi pentru întoarcere și mă târăsc prin metro. Acasă, 38,8. Seara deci în pat.

Vineri 7 octombrie

Bolnavă de ieri, cu febră mare. Dar nu seamănă a gripă.

Ultimele știri de la Andrei Pleșu (prin L.). Traducerile (toate) au fost scoase din planul editorial pe 1984. Banc: șeful ar fi spus „N-am nimic împotriva traducerilor, dar de ce din limbi străine?“ S-au cerut planurile editoriale din ultimii cinci-șase ani să se vadă ce erori fundamentale au fost comise. Acum, toate lucrările propuse spre editare trebuie prezentate din punctul de vedere *al educației politice a maselor*. Ultimele muzee care au rămas, ar urma să fie transformate în *ceainării* (Theodor Aman și Gheorghe Tattarescu).

Vineri 14 octombrie

De fapt în ajun să mă îmbolnăvesc ajunsesem la o fază depresivă (care probabil că a și încurajat boala, odată cu oboseala acumulată de mai bine de o lună, de când întoarcerea din vacanță a coincis cu năvala oamenilor și a știrilor). Mi se părea că nu se mai poate face nimic, că vor reuși să radă cultura. Certitudinea aceasta negativ absolută a cedat însă odată cu febra: poate totuși că se mai poate încerca.

Duminică 16 octombrie

Citesc (între un somn și o corectură) ultimul roman al lui Petru Dumitriu, *La liberté*. Nu știu dacă am scris aici. L-am văzut la „Apostrophes" săptămâna trecută: nu numai îmbătrânit, dar aproape desfigurat. Cazaban a găsit formula cea mai exactă: portretul lui Dorian Gray... A expiat – scrie el în cartea în care naratorul e autorul – vreo 25 de ani păcatul colaborării lui cu comuniștii și complicitatea în povestea Canalului. Și, într-adevăr, dintre toți „foștii" el este cel mai chinuit. Dar dacă a „expiat", s-a „creștinat" etc., de ce aceste stigmate (ca de viciu) pe față, și această impresie de nesinceritate pe care o lasă persoana și – uneori – literatura lui?

Luni 17 octombrie

Moartea lui Raymond Aron.

În ultimii ani, R. A. avusese timpul să vadă intelectualitatea devenind „aroniană" și istoria dându-i dreptate. De fapt, istoria îi dăduse totdeauna dreptate, dar acum o recunosc și intelectualii care nu mai sunt drogați cu opiul ideologiei. Dar până să-mi spun că moartea la R. A. a avut grația să semene cu viața lui, pe care astfel a autentificat-o din plin, mai întâi durerea că nu va mai fi printre noi. Două decenii a fost unul dintre atât de rarii, de puținii, de izolații care te făceau să nu disperi cu totul nici de Occident, nici de condiția intelectualului. Rațiune, raționalism, luciditate – se spune. Desigur. Dar mai întâi: bunul-simț ridicat la rangul unei sfidări. Și onestitatea intelectuală la rangul unei virtuți când aerul, jur-împrejur, era viciat.

Vineri 21 octombrie

Ieri, telefon de la Liiceanu. Dana Dumitriu, sosită în Germania, i-a adus exemplarul semnal din *Jurnal de Păltiniș*. Niciodată n-aș fi crezut că poate apărea.

Marți 25 octombrie

De la 5 după-amiază până pe la 1 dimineața: Dana D. Mesaje de la D. T. Ar vrea să-i trimitem gazetari, ar vrea, cu Mihai B., să facă o întâlnire a „disidenților“ din lumea întreagă la București, adică să lanseze un apel în acest sens, cu condiția ca Ionescu să-i acopere cu un articol. Restul? Ce știam. Ah, da: cenaclul lui Manolescu s-a terminat, nu li s-a mai dat… local. Tristețe, oboseală, lipsă de orizont bucureștene: pe fața Danei cu atât mai grăitoare, cu cât sunt mai puțin exprimate.

Sâmbătă 29 octombrie

Ieri, seara de rămas-bun Eliade, la Barbăneagră. Cioran cu Simone – foarte în formă. I-a promis lui Steinhardt că nu-l va mai „ataca“ pe Isus. „De-aia te-ai pornit pe Buddha“, replică Eliade, spre bucuria lui Cioran.

Sâmbătă 5 decembrie

Încerc trudnic, neinspirat și fără poftă, să fac un plan pentru „sinteza“ cerută de Vlad G. Atâta am scris despre „strategiile“ culturale, despre scriitorii români (orfani ai curajului), despre originalitatea cazului românesc – scriitori fără baricade, că nu-mi mai rămâne decât să mă repet.

Luni 7 noiembrie

Seara, după emisiune, cu V. la Odéon pentru *La Tempesta* (Strehler și Piccolo Teatro di Milano), care deschide stagiunea Teatrului Europei – unul din momentele cele mai pure de teatru pe care mi-a fost dat să-l văd. (Câte într-o întreagă existență, zece, douăzeci?) Cu ochii umeziți de emoție în fața unei atare perfecțiuni, redusă la esențial.

De acolo, cu V., în braseria alsaciană de la Odéon, unde intrăm în vorbă (o discuție lungă) cu un cuplu (el italian, ea

franțuzoaică) și aflăm că Strehler e în spital la Milano cu o depresie. Poți deci să-ți mai oferi depresie și după ce ești creator de asemenea raiuri estetice?

Miercuri 9 noiembrie

Telefon tot joi cu Liiceanu. El și Andrei Pleșu discută pe marginea cărții lui V. (*Românește*) pe care au citit-o de-abia acum: ce va reține istoria din cazurile Călinescu, Vianu etc. Verdictul pentru compromiterea lor dat de V. sau faptul că, grație acestui compromis, sunt singurii de la care generația tânără a putut învăța carte de-a lungul realismului socialist? *Jurnalul de la Păltiniș* a ieșit în librării. Doinaș nu e sigur că va putea apărea cronica scrisă despre carte.

Vineri 11 noiembrie

Am văzut vineri seara a doua parte din *Ivan cel Groaznic* al lui Eisenstein, după ce cu o săptămână înainte revăzusem (pentru a câta oară?) partea I. Nici estetismul exacerbat, nici expresionismul din *Ivan* n-au îmbătrânit. Nici fervoarea estetică cu care l-am privit. Ne întrebam însă (V. și cu mine) ce să facem cu acest caz Eisenstein, care ne infirmă teoria că opera de artă nu se poate să nu sufere de pe urma minciunii, slugărniciei etc. – a autorului. Cred că pe Eisenstein arta l-a trădat. A vrut să facă tot ce-i stă în fire și în posibilități pentru a fi pe placul lui Stalin. Dacă partea a doua a fost interzisă de tiran, este pentru că arta lui E. a fost mai puternică decât E.

Peste tot, de la icoane până la oameni, ochiul veghează (ca la Orwell), ochiul e delațiune. Nevroza puterii ia locul puterii, dezaxarea domină. Albului lui Tissé (operatorul lui E.) din partea I îi răspunde clarobscurul bolnăvicios și chiar culoarea (o secvență) ea însăși debordând aproape demențială – din partea a II-a. Fără a mai vorbi de marile procese, teroarea, *opricina*, care nu puteau să nu fie citite de Stalin în limbaj contemporan.

E. a avut prima criză cardiacă pe când Stalin viziona partea a II-a – ca într-o secvență posibilă din *Ivan*.

Luni 14 noiembrie

La Radio, o convorbire înregistrată cu Poghirc asupra Centrului de cercetări din Paris. Numai de n-am da impresia celor ce ascultă a cine știe cărei debordante activități. Îmi aduc aminte ce ne-a povestit Eliade în tinerețe: el și prietenii lui auzind că Iorga vorbea la Sorbona, își închipuiau unul din marile amfiteatre plin de public. Or, în sală erau zece-douăzeci de persoane! Și era Iorga! Tot punând accentul în emisiuni – ceea ce e normal – pe „activitățile românești“ la Paris, există riscul de a transforma realitatea puțină în ceva fabulos. Chiar dacă nu pretindem că e fabulos. Ceea ce nici nu facem. Fapte, doar fapte. Dar aureolate de Paris. Nu pot totuși să-mi petrec timpul repetând constatările pesimiste asupra ne-inserțiunii noastre în „universal“ – marele nostru complex provincial și nevindecabil.

Sâmbătă 19 noiembrie

Ziua mea. Aș fi dat-o uitării dacă V., după ce a cutreierat tot târgul de câteva săptămâni, nu mi-ar fi adus atâtea daruri cât să uit de timpul ce trece și – vorba lui – ne petrece.

După-amiaza la Collège de France pentru comemorarea lui George Brătianu. Amfiteatrul plin și, în afara lui Neagu Djuvara, ceilalți conferențiari francezi, cam specializați și anoști. Dar suntem așa de încântați când ceva românesc se petrece la un nivel civilizat încât trecem și peste plictiseală. Recepție după aceea.

Joi 24 noiembrie

Lucrez fără întrerupere la studiul promis lui Vlad Georgescu despre relația dintre scriitori și Partid după 40 de ani (deja!). Adică bat pe curat și mai ales pun la punct notele. Cum nu

avem fișiere și nici colecții complete – nici măcar din *Limite*, totul merge foarte greu. Ce-ar trebui în casa asta este un arhivar. Înainte de orice. Dar cum să găsești așa ceva și mai ales de unde să afle V. timpul să se ocupe de el? Suntem acoperiți de cărți, ziare, manuscrise, arhive (garajul e plin) ca Locatarul din Ionescu de mobile. Fără perspectiva vreunei ameliorări. Mă mir mereu când îl văd pe V. descurcându-se totuși în această nebunie.

Luni 28 noiembrie

Cină la Aurora, unde-l regăsesc pe V. cu Breban și prietena lui, care a cerut azil politic aici. Pentru prima oară Breban ne convinge de autenticitatea lui, pe V. și pe mine. Vorbește clar de paranoia lui, dar e simplu și nu lipsit de patetism. Vrea acum să cucerească Parisul, degeaba încercăm să-l convingem, V. și cu mine, de greutățile și inutilitatea unui astfel de proiect, scopul lui e fixat. Îi spun că e prea vanitos și nu îndeajuns de orgolios dacă ține atât de mult la recunoașterea celorlalți, admite și asta. Pleacă la București să-și scoată romanul *Drumul la zid* și apoi… *Paris, à nous deux*! Nu i se pare mai greu decât *Bucarest, à nous deux*! De fapt, a fost mai impresionat când a venit din provincia lui la București, decât din București la Paris. Ne povestește cu detalii inconfundabile de romancier, ce lentă și nesigură a fost maturizarea lui, în timp ce ceilalți în jur, de la Nichita la Fănuș, străluceau deja. Maică-sa, care venea dimineața să-i facă focul în camera unde teoretizase toată noaptea cu Nichita, maică-sa disperată că are un fiu care nu face nimic, nu s-a liniștit decât atunci când i-a spus că este nebun. De atunci n-a mai întrebat nimic și l-a ajutat totdeauna.

Vineri 9 decembrie

Soljenițîn la Televiziune. Pivot s-a dus la el și l-a filmat în Vermont. Soljenițîn a întinerit: toată lumina lui Dumnezeu și a spoturilor e asupra lui: e magnific de certitudine, măsură,

rigoare, concretețe. A scos un pamflet împotriva „pluraliștilor“ (termenul nu mi se pare prea fericit). Dar mâniile lui sunt nevocative, albe și întemeiate. Mă întreb dacă mai există vreo altă prezență în secol care să ne emoționeze atât, pe V. și pe mine.

Marți 13 decembrie

Tefonează „fetele“: au vorbit cu Dana și Nicolae M. care le-au spus că Nichita Stănescu a murit azi-noapte.

Miercuri 14 decembrie

Nichita a fost probabil cea mai neașteptată și mare degradare din literatură ivită prin 1960. Cu el a reînceput poezia și a luat capăt iluzia conștiinței. Goma, trecut pe aici înainte de a se duce la manifestația pentru Polonia – ne spunea ce curajos și prietenos s-a purtat Nichita cu el în 1977 și cum, pe de altă parte, a scris un poem cu un vers ce-l privea transparent: trădător de țară sau așa ceva. Alcoolul și turcirea.

Joi 15 decembrie

Seara, telefon cu Liiceanu. Primește zeci de scrisori după *Jurnalul de la Păltiniș*. Unele entuziaste, altele furioase. Un „coleg“ îl tratează de fratricid și paricid.

La București, toți îl plâng pe Nichita, dând vina pe băieții de la Secu care îl tot antrenau să bea și voiau să-l distrugă etc. etc.

Marți 20 decembrie

V. a adus din oraș noua versiune a lui *August ’14* de Soljenițîn din ciclul *La roue rouge* și alte cărți cam tot atât de masive. Parc-am căra bolovani (de fapt numai el cară) după noi, la cinematograf, unde vedem *Boat People*, primul film adevărat despre Vietnamul sub comunism. Culmea e că, din ură față de vietnamezi, chinezii au lăsat ca filmul să fie filmat în China,

fără a-și da seama (?) că este și oglinda exactă a propriului lor regim. Nici n-avem timp – sau sufletul – să măsurăm valoarea artistică a peliculei (ea există!), într-atât imaginea ne absoarbe, reflectându-ne obsesiile. Acum zece ani ar fi fost de negândit ca un astfel de film să treacă la Paris. S-ar fi vorbit de „provocare“ fascistă. Azi, sala e plină și nu se aude nici un zgomot. Printre intelectuali (suntem doar în Cartierul Latin), ideologia e cu adevărat răpusă.

Sâmbătă 24 decembrie

Golul Crăciunului. O zi întreagă făcut pachetele cu cadouri. Iar răspunsul la felicitări ne ia timpul de mai bine de o săptămână. Acum, când nu mai e nici Christiane, nu mai fac pom. Dar am acceptat mai multe invitații.

Miercuri 28 decembrie

În presa literară din România, delir la toți – și cei buni, și cei răi – despre Nichita Stănescu. Comparație cu Eminescu, geniu, cel mai mare poet român din a doua jumătate a secolului XX etc. etc. Am impresia (de fapt cred că V. a găsit această ipoteză) că delirul în cultul lui Ceaușescu contaminează și alte sectoare: obișnuința hiperbolei.

Joi 29 decembrie

Lucrez toată ziua pentru masa rotundă Soljenițîn. Adică reascult și copiez unele fragmente din emisiunea „Apostrophes“ ce i-a fost consacrată. Vreau să-i introduc vocea în mai multe rânduri în cursul discuției, pentru ca ea să pornească de la cele spuse de Soljenițîn. Asta pentru a evita, în parte, o prea largă dezbatere despre *Les Pluralistes*, pamfletul lui împotriva celorlalți disidenți emigrați, în care nu e nici inspirat și – uneori – nici drept. Până și titlul nu e bine găsit. Adevărul lui

Dumnezeu poate fi unic, nu și acela pe care vrem să-l impunem în și prin politică.

Sâmbătă 31 decembrie

Seara îi chemăm pe la 11 pe Goma, Ana și Filip, să ciocnim un pahar de șampanie și să ne mirăm împreună c-am ajuns în 1984!

1984

Duminică 1 ianuarie

Dacă există semne pentru un început de an, acesta a fost cu adevărat fast. De atâta vreme ne doream să-i vedem împreună pe Liiceanu cu Pleșu – și iată că s-a întâmplat. Toată ziua aici, de la 4 după-amiaza la miezul nopții, împreună cu Culianu și soția lui. Ce ne-a izbit mai mult la Andrei Pleșu n-a fost inteligența – pe care i-o știam din cărți și articole – nici hazul și darul de povestitor, legendare în București –, ci bunătatea. Nu numai că hazul lui nu face rău nimănui, dar și în replica intelectuală e profund generos cu „adversarul“ de idei, în cazul de față Culianu, pornit pe aceeași teorie împotriva ortodoxiei. Vizibilă și la el, și la Liiceanu, școala lui Noica, discuția nu e improvizație, înflăcărare, o replică se constituie ca un mic sistem riguros. Însă, spre deosebire de Noica, nici la Liiceanu, nici la Pleșu, nici un sofism: ei nu demonstrează *orice*. O zi cu ei, într-adevăr o sărbătoare.

Vineri 6 ianuarie

Masă rotundă cu Matei Călinescu și Ion Vianu asupra literaturii române. V. și cu mine suntem după o noapte de insomnie aproape totală: la restaurant aseară probabil că în loc de decafeinate ne-au dat cafele adevărate. Și V., în plus, o durere de cap de zile grele. Iese totuși bine – Vianu cu o intervenție foarte riguros exprimată, Matei cu o voce prin care, curios, nu trece mai nimic din freamătul inteligenței sale. La cafenea, după

aceea, ne dăm și mai bine seama cât s-a schimbat. El, estetizantul de altădată, s-a înrădăcinat în etic, a descoperit că marea lacună a lor în România era neinformarea în filozofia istoriei și în politic, a încetat să mai relativizeze totul și se întreabă – s-a întrebat și în cursul mesei rotunde – asupra ravagiilor provocate în literatura română de saltul pe care l-au făcut, cu el în frunte, din realismul socialist, direct în estetic, fără a trece prin etic. De acord deci cu noi.

Nu-l cred fericit acolo, la universitatea lui din Bloomington. Era făcut pentru Paris și febrilități intelectuale, nu pentru provincia aurită de la Indiana University. S-a îngrășat, are părul alb, și a început să semene cu G. Călinescu.

L-am regăsit, V. și cu mine, cu bucurie.

Luni 9 ianuarie

După radio, seara acasă, apoi la restaurant, apoi din nou acasă, Liiceanu și Pleșu. Nici o notă falsă, nici un cuvânt înțeles de-a-ndoaselea: o limbă comună din care nici o virgulă nu e pusă cum nu trebuie. Dacă atunci când ne certam cu Noica ne-ar fi spus cineva că cel mai bine ne vom înțelege cu discipolii lui, cine l-ar fi crezut?

Seara, după ce pleacă ei, pe la 2 noaptea, brusc febră mare: 38 de grade.

Vineri 13 ianuarie

Ultimul din virușii acestui sezon e și cel mai puțin vătămător. M-a obligat doar să stau în casă (ceea ce cu vântul și cu ploaia de afară e o plăcere) și mi-a lăsat timp de citit mai tihnit.

Cristovici îmi lăudase destul manuscrisul lui Bujor Nedelcovici, refuzat în țară și trimis aici prietenei lui, un fel de *1994* cum îl intitulează Cristovici, plecând bineînțeles de la Orwell. Citesc: e într-adevăr o utopie neagră pe linie post-orwelliană dar nerepetitivă și atotcuprinzătoare. În ciuda faptului că numele sunt franțuzești, nu înțeleg cum a avut curajul să prezinte

așa ceva la Cartea Românească. E o analiză în profunzime a sistemului comunist – cu aplicațiile lui precise în România. Acest roman politic este scris într-un stil total diferit nu numai de al său de până acum, dar și de cel practicat în țară, în general; frazele compacte, interminabile, frazele unor scriitori care au timp în fața lor, sunt aici abandonate. Fraze scurte, alerte, interesul stârnit de la primele rânduri: o carte pentru Occident. Trebuie să iasă aici.

În timp ce eu citesc cartea, V. scrie despre *Jurnalul de la Păltiniș* al lui Liiceanu. Un tratat de libertate interioară totală, în plin regim ucigător de libertate. Mă „revanșez“ asupra „lenei îngrijorate“ (expresia e din Sfinții Părinți) ce mă cuprinde, scriind la rândul meu despre *Calea de acces* a lui Raicu. Cronică pe care am întârziat-o mult, chiar am șovăit s-o scriu, din pricină că despre cel mai bun capitol nu puteam vorbi: e despre tata.

Vineri 20 ianuarie

Telefon de la Cioran lui V. care-i trimisese un articol favorabil lui, semnat în țară de un fost mare marxist. Vorbește cu V., apoi cu mine, de toate: inexistența marxismului în România, Eliade, *Jurnalul de la Păltiniș* și „ridicolul“ iluziilor culturale (a salva neamul prin cultură, în afara istoriei) ale lui Noica, dar mai ales textul lui Vulcănescu din *Ethos*, care l-a emoționat profund. Pentru a insista asupra „cinstei“ exacerbate a lui Vulcănescu, pe atunci directorul Vămii, o amintire: la o cină, la niște prieteni, i se servește lui Vulcănescu din nu știu ce sticlă cu băutură străină, netrecută prin vamă – Vulcănescu o confiscă (!).

Luni 30 ianuarie

Văzut în sfârșit *Odiseea spațială 2001* (din 1968) a lui Kubrick, pe care o ratasem mereu. „Gândirea“ cosmico-metafizică mă lasă mai rece: imaginația vizuală e delirantă și superbă.

Termin apoi de citit ultimul roman al lui Milan Kundera, *L'insoutenable légèreté de l'être*, care a provocat delir în mass-media.

Vinerea trecută la „Apostrophes“ și Pivot, dar și Leys, dar și Maurice Nadeau (ultimul un mediocru) parcă se scuzau că vor trata în aceeași emisiune cu Kundera despre „neartistul“ Orwell! Nici cea mai interesantă dintre cărțile de până acum ale lui M. K., mai rănită parcă decât celelalte și mai muzicală, nu mă convinge că M. K. e cu adevărat un scriitor atât de mare pe cât este uns și decretat. O continuă ambiguitate și mai ales relativizare dau o impresie de profunzime care mi se pare doar o aparență. N-a surprins kafkaianul istoriei suferite (ca Zinoviev), ci a redus-o doar la o componentă a deriziunii fragile din orice existență. Acea „légèreté“ care dă prozei lui și grația, și muzicalitatea, și tonul inconfundabil îi sfidează în același timp înrădăcinarea în cutremurele vremii și ale adevăratei mari literaturi. Dar poate mă înșel. Îl citesc sedusă și iritată, niciodată fascinată.

Vineri 3 februarie

Seara la televiziune: *Les dames du Bois de Boulogne* de Bresson, pe care-l revedem nu fără oarecare teamă. Păstrasem amintirea unei capodopere. Nu datează de fapt, dar evident, impactul nu mai e același. E drept că după aceea Bresson ne-a obișnuit cu un îngheț al sensibilității atât de deplin, că *Les Dames* pot apărea aproape lăcrămoase. Cineva scrisese despre Bresson – și-o amintește Jean Tulard în excelentul său *Dicționar al cinematografului* – că are drept ideal un ecran alb, în timp ce o voce în *off* ar citi monocord *Discursul asupra metodei* de Descartes. De fapt, când m-am despărțit de Bresson, iar austeritatea lui a început să mi se pară uscăciune? Mi-aduc perfect aminte, odată cu *Pickpocket*, în care muzica lui Mozart suna inutil alături de imaginea care n-o chema și n-o justifica.

Vineri 10 februarie

A murit Andropov, ieri. Chiar dacă nu schimbă mare lucru, un monstru mai puțin.

Duminică 12 februarie

Telefonăm spre seară lui Pleșu să avem vești de la Liiceanu, operat la rinichi. Operația a reușit, dar pacientul e foarte deprimat (mai mult ca de obicei?). Pleșu, care l-a văzut azi după-amiază, ne spune cu o urmă de umor că Liiceanu l-a întrebat dacă crede că… viața are vreun rost. Nu-l întreb, la rândul meu, ce crede. Îi mulțumește lui V. pentru cronicile despre *Jurnal*.

Marți 14 februarie

La televiziune: înmormântarea lui Andropov: urmașul, Cernenko (e drept că la Moscova sunt minus 15 grade), nu reușește să-și ducă mâna până la șapcă și nici să-și rostească discursul fără poticniri. Pare mai bolnav decât Andropov când a luat puterea. Alt provizorat în gerontocrația dominantă.

Vineri 17 februarie

Lungă convorbire telefonică cu Sandra, pentru a ști data exactă a morții lui Vulcănescu. Îmi spune că are ecouri asupra emisiunilor lui V. care, de nu știu câte săptămâni, difuzează *Ultimul cuvânt* al lui Vulcănescu, apărut în *Ethos*. Unii – spune Sandra – le înregistrează. Cred și eu! Îi cer versiunea exactă a morții tatălui ei, mă întreabă cum a murit mama – numai închisori. Ele, Sandra și Măriuca au dus flori ani de zile la un mormânt pe care îl credeau al tatălui lor. Când a fost dezgropat, nu era el. Eu nici nu știu unde e înmormântată mama. Ce convorbire! Și pe un ton firesc.

Marți 28 februarie

Telefon de la Vlad Georgescu: va trece prin Paris la 9 martie directorul secției române de la Vocea Americii, Edward Mainland, care vrea să mă vadă, să-i recomand redactorii pentru Vocea Americii. Are trei posturi libere. Îi dau numărul de telefon de

la Megève, dar telefonăm imediat lui Pleșu. Ocazia pentru el și Liiceanu e unică dacă vor cu adevărat să rămână, ceea ce de altminteri nu-i invităm să facă. Pleșu va discuta cu Liiceanu, care e ceva mai bine – deși nu cu totul –, și se va întoarce, în principiu, pe la sfârșitul săptămânii, acasă. Ce discuții vor fi între ei! Au numai trei zile să se decidă, în cazul afirmativ trebuie să-i pun în contact cu Vlad G., care la rândul lui… și așa mai departe. Cu toate că ar fi singurul mijloc să rămână la ceva sigur și să primească un azil politic, nu știu dacă, în locul lor, aș primi…

Duminică 4 martie

La prânz, la telefon Liiceanu și Pleșu. Răspunsul – cum ne așteptam (oarecum) – negativ. Liiceanu se scuză, își cere iertare. N-are de ce. Nici noi nu știm cum ar fi fost mai bine. Pleșu sintetizează – cu umor – situația, și-o închide într-o formulă: „Stoichiță rămâne aici să urmeze soarta lui Mircea Eliade, și noi ne întoarcem să facem ca Mircea Vulcănescu." S-au tot chinuit până seara târziu, ieri, apoi a căzut peste ei o pace nouă când și-au spus „nu". Va fi cumplit – spune tot cu umor Liiceanu –, când ne va fi tare greu în țară, ne vom spune: acum am fi putut fi la… Washington.

Joi 22 martie

Telefon de la Liiceanu. Carmen a fost anchetată de cinci–șase ori la Securitate, să știe dacă ne-au văzut. Mare vâlvă în urma emisiunilor lui V. despre *Jurnal*: securiștilor le era frică să nu provoace un pelerinaj la Păltiniș (!). Versiunea Securității „cu mănuși" e că Liiceanu și Pleșu, fiind „persoane importante pentru cultura română", vor să-i „protejeze". Cum spune L., care nu și-a pierdut umorul: autoritățile cred probabil că se bat pe ei universitățile străine, să-i țină în Occident. „Băieții" au citit *Jurnalul* și i-au apreciat sinceritatea, deși nu sunt

totdeauna de acord cu anumite „puncte". Sunt furioși pe Stoichiță că a colaborat la FE.

Impactul emisiunilor e din ce în ce mai mare la autorități. Am devenit pentru ele o adevărată obsesie. Astfel, după emisiunea cu filmul – oprit – al lui Pintilie și cu cel interzis al lui Daneliuc, l-au chemat chiar a doua zi pe Daneliuc să-i spună că filmul lui nu-i „chiar așa interzis, cum s-a spus la FE", și că nu există nici o „problemă Pintilie". – Că „ei" sunt conștienți de valoarea lui (altul de „protejat") și că, scoțându-se unele scene, filmul lui va ieși.

Joi 29 martie

Seara la Odéon spectacolul *Ionesco* cu care Roger Planchon a sfârșit prin a sosi la Paris (premiera a avut loc pe când eram la Megève). Spectacolul prea lung și ușor didactic din pricina lui Planchon care nu s-a mulțumit să îmbine cele două piese ale lui Eugen: *Voyage chez les morts* și *L'homme aux valises*, ci le-a adăugat fragmente de jurnal și confesiuni ale lui Eugen (unele publicate, altele inedite), care ferindu-se de literatură, conțin – la modul naiv, sau convențional – marile întrebări în fața vieții, morții etc.

Spectacol fals intitulat *Ionesco* deoarece din opera și existența lui nu reține decât ultima fază, depresivă, „dominată" de deșertăciunea deșertăciunii. Dar Eugen nu s-a mulțumit de-a lungul existenței sale să culeagă cenușa de pe frazele Ecleziastului; într-o primă perioadă a fracturat teatrul și limbajul său. Acesta este Ionesco pe care nu va putea să nu-l rețină istoria teatrului – și a literaturii; nu neapărat pe cel care a conjugat frica de a muri – sau în orice caz nu numai pe el.

Spectacol ușor deformat și din punct de vedere al atitudinii politice a lui E. Alegând doar fragmentele în care Eugen în fața coșciugelor lui Adamov și Sartre spune că diferendele ideologice dintre ei n-aveau importanță, Planchon trece cu buretele

peste curajul de o viață al lui E. care și-a îngăduit să fie împotriva comunismului (și s-o scrie) de-a lungul unei întregi perioade în care o astfel de atitudine te izola iremediabil. Tot astfel, alegând niște pagini de jurnal inedite asupra conflictului din Orientul Mijlociu și punându-le în scenă, Planchon le anulează pe toate celelalte împotriva comunismului și a Gulagului. În loc să salute în Eugen pe premergătorul demarxizării actuale, Planchon pare a-l acuza de a fi avut dreptate. Să fie din pricină că el însuși, Planchon (așa cum i-o reamintește Colette Godard în *Le Monde*) se pregătea pe acea vreme să scrie o piesă despre… Stalin.

Fac deci o întreagă emisiune despre două spectacole care nu mi-au plăcut (acesta și *Arden* de Pintilie), fără s-o pot spune (din motive diferite): Pintilie – filmul pe care trebuie să-l scoată la București, Eugen – să nu-l demoralizez (deși nu el e de vină, ci Planchon).

Dar nici că mi-au plăcut nu spun.

Miercuri 11 aprilie

Virgil atacat în numărul 58 din serialul lui Artur Silvestri (*Luceafărul*) ca fost legionar care a scris poeme pentru Căpitan(!!!). Ca și la Eugen Barbu: calomnie fără urma vreunei rușini.

Întâlnire într-o cafenea cu Nini Orezeanu și soția lui. După o oră de discuții amicale, îmi spun că României, dacă ar scăpa de comuniști, i-ar trebui probabil o generație să-și revină din spionită și *règlements de compte*. Săracii, suspectează pe toată lumea: și pe biata Nicolette Franck – care e „într-un grup de agenți“. Cum să fie agenți, replic eu, dacă scrie mereu împotriva comuniștilor? Asta e acoperire! mi se răspunde doct. Sau: în România toți scriitorii fac realism socialist și propagandă regimului. Ca Serdici. Sau: cine a fost în partidul comunist, să nu vorbească la radio. „Ce facem cu Soljenițîn – le răspund, doar

a fost în tineretul comunist. Ce ne facem cu Koestler? etc. etc.“ Altfel amabili și deloc contrarianți.

Să te mai miri de starea actuală a exilului, atât de dezinformat și manipulabil? Plec de-acolo cu o stăruitoare senzație de oboseală morală.

Joi 12 aprilie

Telefon de la Hăulică, în drum spre Canada, și cu care cinăm. Mai pesimist ca oricând: nebunia lui Ceaușescu, care demolează Bucureștiul pentru a demola, e incomensurabilă. În plus, oamenii au ieșit foarte slăbiți din iarnă (în case între 7 și 13 grade).

Marți 17 aprilie

Sfârșesc de citit „studiul“ lui Dorin Tudoran. Orice urmă de prudență a dispărut. Radicalizare. Tot sistemul comunist e pus în chestiune. Un excelent portret (nenumit, dar transparent) al lui Breban, luat drept tip de „agent de influență“. Convingător, chiar dacă nu va fi adevărat. Tudoran încearcă să explice de ce intelectualii români sunt singurii care nu s-au revoltat în Est. Explicațiile sunt neîndestulătoare, deși deseori sugestive. În orice caz, curajul e extrem: e textul cel mai radical sosit de la un scriitor din România.

Sâmbătă 21 aprilie

Sâmbăta Paștelui. Nu mergem la biserică. Nu mergem nici la Maria B. unde se reunesc toți prietenii. V. are de lucru; eu, ca totdeauna când nu sunt îmbrâncită de lucrul excesiv, aproape extenuant, când mă găsesc disponibilă (de fapt ar trebui să fac corecturile la *Jurnalul* tatei) cad în *cafard* (azi s-ar spune *depresie*). Mai ales de Paști: copilăria, govia la Crușeț, tot ce se întâmpla în România și în copilărie. O altă viață. De care nu mă vindec.

Miercuri 25 aprilie

Aflăm de moartea mamei lui V. Și o aflăm la modul cel mai atroce. Ultimul mandat pe care i-l trimisesem – înainte de plecarea la Megève – s-a întors înapoi cu mențiunea: decedată. V. primește vestea azi la poștă. Restul nu știm nimic: nici când, exact, nici cum. Dar o vom ști vreodată? Acesta e fără îndoială prețul cel mai cumplit pe care l-am avut de plătit, deoarece l-am plătit prin ceilalți care au suferit pentru noi, în absența noastră.

Singurele momente în care m-am întrebat dacă aveam dreptate – și dreptul – să ne angajăm într-o astfel de luptă. Nu m-am îndoit nici când am fost agresată eu, nici când au trimis un ucigaș pentru V., ci la moartea mamei, la aceea a tatălui lui V. Acum a mamei sale. Nu e de altminteri îndoială, ci un fel de vertij. Restul e, evident, tăcere.

Sâmbătă 29 aprilie

Liiceanu la telefon: Noica în plin optimism, îi așteaptă să scoată împreună *Caietele de la Păltiniș* (patru numere pe an!). Cioran ar spune că optimismul lui N. e semn prost. Când a declarat (N.) că legionarii sunt la putere pe 2 000 de ani, au căzut a doua zi, iar când Cioran a primit, în cursul Insurecției maghiare, o scrisoare de la N. că „Apusul biruie peste tot“, a fost sigur că sovieticii vor interveni. Și tot a doua zi au intrat tancurile rusești la Budapesta. Liiceanu încântat: Alecu P. i-a scris o scrisoare de douăzeci de pagini. S-au împăcat.

Miercuri 9 mai

Telefon Vlad Georgescu: îmi promite că vor interveni la americani pentru viza de emigrare a lui Dorin Tudoran și că-l va lua mai întâi colaborator, apoi sub contract la New York și-l va aduce poate chiar la München. Dar câte se mai pot

schimba până atunci. În orice caz, promisiune de reținut și la nevoie de reamintit.

Balotă îmi povestește cum o înjură Fănuș Neagu la Uniune (la restaurant) pe „nebuna“ (Elena Ceaușescu). Și când îi atrage atenția că una scrie și alta îi e vorba, Fănuș mărturisește slav și beat: „Da, suntem niște păcătoși: ca slugile, nu ne criticăm stăpânii decât în absența lor, de față facem mai departe sluj!“ Și cu asta și-a liniștit conștiința sau ce-i ține loc de așa ceva…

Luni 14 mai

Săptămâna sub semnul lui Saharov, care a declarat la Gorki greva foamei, pentru ca Elena Bonner să poată veni să se îngrijească în Occident.

Colocviul Yalta organizat de Goma la Senat, în cadrul Internaționalei Rezistenței. Sosesc doar la ședința de după-amiază, prezidată de Alain Besançon. Totul și toți – la nivelul așteptat. Besançon încântat de câte ori îi spunem că toate analizele sale sunt originale. Și cum sunt mereu…

Duminică 20 mai

Comitetul Saharov nu organizează manifestația decât pe 21, când Saharov și soția lui sunt în a nu știu câta zi de grevă a foamei și pot muri de pe o zi pe alta. Mai rapid se dovedește Mitterrand și ceilalți șefi de stat occidentali. Protestul începe în sfârșit să ia proporții. Chiar dacă Mitterrand pune în joc călătoria la Moscova, cum vor reacționa sovieticii, mai în îngheț ca oricând, și care boicotează și Jocurile Olimpice din Statele Unite? Există o șansă oricât de minimă să cedeze?

Luni 21 mai

Seara cină în Cartierul Latin și apoi acasă, cu Liiceanu, soția lui și Pleșu. Mă întreb dacă Liiceanu în primul rând, dar și Pleșu, nu sunt cei cu care ne simțim cel mai bine, cu care am

sta mereu. De fapt nici nu mă întreb. Mi se pare neverosimil că se vor întoarce în țară în august, că nu ne vom mai vorbi la telefon, că nu ne vom mai vedea. Nu spun „niciodată“ dar mă tem.

Marți 22 mai

Toată după-amiaza, cam moțăind, deoarece L. și P. au plecat la 4 dimineața și ne-am culcat pe la 5 și ceva, citim, V. și cu mine, „jurnalul“ *Jurnalului de la Păltiniș*, adică „dosarul“ pe care ni l-au adus, cu toată corespondența și reacțiile la *Jurnal*. Din care ar putea ieși oricând o nouă carte. Aș spune nepublicabilă în țară, dacă n-aș fi fost dezisă – din fericire – în certitudinea mea că și *Jurnalul* nu va putea fi publicat. Haosul generează și surprize plăcute. Majoritatea scrisorilor ni le trimisese deja Liiceanu *au fur et à mesure*.

Noica scrie scrisori dumnezeiesc de simple, Liiceanu de profunde, Pleșu de inspirate. În această vreme a telefonului, un astfel de roman epistolar e un admirabil arhaism.

Miercuri 23 mai

Masă rotundă „Yalta și România“, cu Mihnea, Cazacu, Mihai Sturdza și Goma. Mihnea și Cazacu îmi reamintesc până și mie (care am studiat aceste lucruri când scriam cartea pentru Stephen Lighton [Lupescu] *L'Amérique n'a pas encore parlé* și credeam că nu uitasem) că dacă „vânzarea“ nu s-a făcut la Yalta e pentru că se săvârșise de fapt la conferințele anterioare (Teheran, mai ales). Mihnea reia declarații publice, cinice și dezolante, ale unor Eden și Churchill, care mă indignaseră atât de mult când le citisem prima oară (prin anii '50), că probabil m-am străduit să le mai uit, pentru a putea exista. Cinismul Angliei combinat cu naivitatea iresponsabilă a americanilor a făcut din a doua jumătate a acestui secol un nonsens tragic și-a sfârtecat Europa. Rușinea „zidului Berlinului“ de ei e contrasemnată.

De la ruși nu ne puteam aștepta la altceva. Ei confundau imperiul cu un Gulag și lucrul era clar pentru cine știa să vadă. Ceilalți se mai credeau sau voiau să se creadă morali.

Timpul care a trecut nu mi-a stins nici un dezgust, nu mi-a măcinat nici o furie. Îi detest.

Vineri 25 mai

Toate ziarele de stânga pentru Saharov, în timp ce Chirac declară la televiziune că în URSS sunt mii de Saharovi și că drepturile omului n-au nimic de a face cu relațiile între puteri. Să te vezi obligat să-l preferi pe… Mitterrand!!

Ajungem la Liiceanu și Pleșu (stau la Oprescu acasă) pentru o cină care nu știam că e de aniversare (L. împlinește 42 de ani). Pleșu ne citește – cu indescriptibilul său umor – din volumul de „aforisme“ al unui „profesor“ de la Academia Ștefan Gheorghiu, pe care nu l-ar fi putut inventa nici Caragiale. Îl cheamă Marin Voiculescu și enormitatea prostiei lui agramate la modul socialist e atât de mare, încât ține de capodoperă. „Amorul e un fel de anticameră a iubirii“ nu e decât o palidă mostră a acestui adevărat Dicționar al Prostiei.

Duminică 27 mai

La Biserică, parastas pentru mama lui V. Punem în pomelnic, în afara părinților noștri și în locul interminabilei liste de rude, doar pe Christiane. Pentru noi, care nu credem, pe ea, care nu credea, ca un fel de semn inutil. Cum să convertești neantul în veșnicie? Dar în vremelnicia memoriei noastre, locul Christianei era lângă ai noștri.

Marți 29 mai

Știri despre Radu Filipescu, un inginer de 27 de ani, condamnat la zece ani închisoare pentru a fi răspândit (și tipografiat) manifeste împotriva lui Ceaușescu. E la Aiud. Trimit textul la München.

Joi 31 mai

Seara văd cu V., la Cristovici, o casetă cu *Fanny et Alexandre* de Bergman, pe care-l ratasem stupid (cum se ratează altfel decât stupid?) când trecuse pe ecrane, în 1983. De mult n-am mai văzut un film care să mă facă atât de fericită. Nu numai pe plan estetic (albul la el, tot atât de cehovian ca la Strehler). Parcă-mi dăruiește o a doua copilărie, un al doilea trecut. O densitate de existență rar întâlnită. Și nu știu de ce un acord mai perfect decât pentru toate filmele lui precedente. Poate pentru că moartea, mai intolerabilă în celelalte filme ale lui, deși, relativizând, și aici, tot ce nu e ea, trece totuși pe un plan secund, pierdută odată cu copilul prin cotloanele acelor saloane stil 1900 încărcate de obiecte kitsch care se pun ca un paravan între ea și copil, ea și spectator. Sau că spectatorul identificându-se cu Alexandre își simte – chiar atunci când moartea irupe – viața (interminabilă) în fața sa? Oricum, e unul din rarele filme pe care aș vrea să-l răsfoiesc, din când în când, ca pe o carte.

Dacă nu ne-ar răpi din timpul lecturii, am cumpăra un magnetoscop. E curios, prima oară când am poftă s-o fac. Dar numai o clipă. Și așa suntem prea asaltați de imagine.

Duminică 3 iunie

Ieri, de la Goma, caseta cu emisiunea făcută de Suisse Romande pentru inaugurarea Canalului Dunăre – Marea Neagră. Titlul excelent, începând cu reportajul și comentariile gazetarului, William Heinzer, până la interviul luat lui Goma, care spune tot ce trebuie și nimic mai mult decât trebuie, cu formule de impact gen „Canalul e pentru români ce a fost Auschwitz-ul pentru evrei sau Vorkuta pentru ruși". „Bomba" – ca să zicem așa – emisiunii: interviul luat la București unui Dorin Tudoran care pune în cauză nu numai pe Ceaușescu, ci întregul sistem.

Luni 4 iunie

La Radio, Mathias, polonezul, în mare agitație: pe lista lui Le Pen se află Pordea (prieten cu Drăgan) și care face jocul lui Ceaușescu. Îmi dă o broșură a lui Pordea, să alertez etc. Broșura (o conferință despre România la Maison de l'Europe) subtil perversă: trebuie ca opozanții să dialogheze cu opresorul (așa e îndemnul Papei și al lui Wałęsa), emigrarea să încurajeze și dirijeze chiar „independența" românească pentru a evita erorile regimului. Șopârle ceaușiste introduse într-un text aparent anticomunist. Pordea a dat o recepție la care au participat Rațiu (venit special de la Londra), Serdici (cel care găsește că eu fac propagandă comunistă deoarece laud pe scriitorii români)!

Miercuri 6 iunie

Seara: interminabile telefoane în problema Pordea. Mihnea năpădit de gazetari pentru interviul Tudoran, nu vrea să se mai ocupe și de Pordea. Mă pune în legătură telefonică cu prietena lui Bernard Poulet, Agathe Logeart de la *Le Matin*, imediat foarte interesată.

Joi 14 iunie

Telefon ieri de la Marie-France. A primit printr-un englez care a fost la Mânăstirea Rohia știri de la Nicu St.: i-au reconfiscat manuscrisul cu amintirile din închisoare. Noroc că le avem – în dublu: un volum pe care i-l confiscaseră și i l-au redat, un altul pe care l-a rescris crezând că nu i-l vor mai înapoia niciodată pe cel dintâi. Manuscrisele sunt deci salvate, dar ce va fi în sufletul lui! Iar percheziții, iar plictiseli.

Vineri 15 iunie

Seara la televiziune, *Senso* de Visconti, pe care nu-l văzusem. Și e poate filmul lui care mă satisface cel mai mult. Mai târziu, reconstituirea istorică avea să devină maniacă: aici coboară de pe scena operei pentru a continua artificiul ei în film. Iar scena

finală a execuției confirmă impresia: câmpul vizual (o imensă piață) se golește de toți actorii – e o scenă de teatru goală înainte de coborârea cortinei.

Tot trișez de câteva zile și amân lucrul: am intrat pentru prima oară în *Șalamov* (vol. III din Kolîma) pe care nu-l citisem până acum din saturație de literatură concentraționară. Evitasem astfel nu numai pe cel mai mare scriitor al ororii Gulagului – alb ca gerul Siberiei –, dar și pe cel mai neînduplecat. Pe lângă el, Soljenițîn e speranța însăși. Aici suntem pe tărâmul în care totul e foame și frig. A rămâne om devine aproape o excentricitate. Tot restul e cu adevărat… literatură.

Sâmbătă 16 iunie

Apare articolul lui Agathe Logeart în *Le Matin,* despre Pordea. Excelent. Aflu de la Catherine că l-a „curățat“ cu Mihnea.

A fost publicată la Plon și cartea lui… Haiduc despre „afacerea Goma – Tănase“.

Lucrez prost și neinspirat. E drept c-a venit vara.

Vineri 22 iunie

Într-una din aceste seri – nici nu mai știu care –, surpriză incredibilă: corespondență de la Moscova la televiziune. Mitterrand în cursul convorbirilor cu Cernenko a vorbit și despre Saharov, și despre Afganistan, și despre necesitatea Pershingurilor. În dările de seamă (radio, televiziune, agenția Tass, *Pravda*) sovieticii îl cenzurează. Nu va fi fost el prea ofensiv, nu va fi insistat, nu va fi revenit asupra acestor subiecte tabu, e, totuși, *primul* șef de stat occidental care o face! E drept că după aceea se duce la Stalingrad să se închine în fața monumentului eroului necunoscut, dar Giscard nu depusese trandafiri pe sicriul lui Lenin?

Luni 2 iulie

Întâlnire cu Manolescu după emisiune. Apoi cu V. să luăm cărțile de la Marie-France, cinăm la Montparnasse, stăm până noaptea târziu și Manolescu doarme la noi. Probabil cel mai degajat de orice frică și reticență dintre toți. Așa a fost de când îl știm. Dar acum și mai schimbat în bine: întinerit și maturizat în același timp. O libertate reală, dar nu imprudențe inutile: e singurul care păstrează mereu legătura cu Dorin Tudoran (după interviul lui la Suisse Romande nici n-au îndrăznit să vină de la Secu să-l vadă). Tudoran a primit viza americană. Știe să vadă, să asculte, să sintetizeze, să rețină esențialul, să redea. De pildă, frica Partidului de anumite cuvinte: nu se mai spune „grevă“, ci „muncitori grupați“. Și sunt mereu „grupați“ într-o uzină sau alta.

Peste șase ore de convorbire irezumabilă.

Vineri 6 iulie

Ziua începe cu un telefon de la Doinaș, de abia sosit la Paris. Vine la noi pe la 2 după-amiază. Bolnav de București, cu aceeași lehamite, enervare și atitudine ca M., dar dominând mai puțin situația și încurcat în propriul său umor negru.

Luni 9 iulie

Seara, pe o căldură cumplită, cină cu V. și Doinaș în Cartierul Latin. Complet deschis de data asta – simplu, și în final chiar patetic. E probabil un emotiv care se interzice; trebuie văzut de mai multe ori, numai a doua oară se restabilește legătura. Vorbim și despre Buzura, care la un moment dat l-a întrebat pe Doinaș dacă vrea să-și dea foc, că el și Zaciu au hotărât s-o facă. Numele acestuia din urmă a mai scăzut ispitele de autodafe ale lui Doinaș.

Ne despărțim în *Place de l'Odéon*, amintindu-ne de versurile lui de adolescență: „Când marile focuri se sting la Apus/ pe

praguri de ape sonore". Trec anii, trece și viața și marile focuri nu s-au stins și nu se vor stinge, sau noi nu vom mai asista la… stingere.

Sâmbătă 14 iulie

Cel mai ploios 14 Iulie. Păcat de balurile la care visa Manolescu.

Manolescu toată după-amiaza la noi. Ne povestește întrevederea cu Vlad G. și Gelu, de aseară (amândoi au plecat azi-dimineață spre München). Le-a spus atât de fin lucrurile, că nu s-au supărat, dar nici nu știu dacă au înțeles prea bine. Vlad (foarte absent când se vorbea de cultură) a reacționat doar atunci când Manolescu a spus că postul e mai puțin violent ca înainte. S-a apărat amintind, pe drept cuvânt, că a dat drumul să fie atacat Ceaușescu. E adevărat. Și nu cenzurează pe nimeni. Ceea ce nu-și dă seama (și cine să-i spună?) e că tonul lui e moale, neconvingător (chiar atunci când atacă). Pentru programele culturale, M. cam așa le-a spus: să ne lase nouă politica culturală, că suntem credibili și de treizeci de ani nu ne-am înșelat niciodată și să nu ne amestece cu ceilalți colaboratori literari.

Miercuri 18 iulie

Valize toată ziua. Am moștenit-o pe mama, care cu toate că era pe drumuri trei săptămâni pe lună, era panicată înainte de orice plecare și-i trebuia o zi să-și facă valizele. Veneau chiar de la *Wagons-Lits* s-o ia de-acasă. Altă țară și mai ales alte timpuri. Mergem cu Marie-France și Maria B. (o săptămână) – și noi două, la Cassis, unde trecusem anul trecut și ni se păruse frumos.

Duminică 5 august

Prin Ioana Berindei, de la Marcel Petrișor: Calciu s-ar afla la infirmeria Securității, să se mai vorbească de el, numai așa va mai fi ținut în viață. În aceeași ordine de idei: Mircescu

i-a telefonat lui V. de la Mangalia că-l „bat“ mereu, să facem scandal la radio.

Duminica seara la Mihnea, ca să-i vedem mama care pleacă în țară. Nu m-am obișnuit încă să identific în această doamnă bătrână – care are probabil vârsta mea – pe Ioana Hudiță pe care o întâlneam alături de logodnicul ei, Dan Berindei, la cursurile lui Hudiță. E înfiorată de demolările din București. Ni le arată pe o hartă pe care nu mai recunosc nimic: Bucureștiul meu a devenit mitologic. Aflu de la ea cum se spune plasei de provizii, în țară: PPC („poate pică ceva“…). Face cât o întreagă analiză economică.

Luni 13 august

Seara, la noi, Mircea Dinescu cu soția (din mamă rusoaică și tată ungur, are alură), cu Ioana Crăciunescu (fericită de cronica lui V. despre ea) și Marie-France. Tineri, fără reticențe, deschiși, neatinși de compromis. Ne spun atâtea de efectele emisiunilor noastre (cum se rușinează cei atacați, cum sunt luați în seamă chiar și de „foruri“ cei lăudați), încât, dacă n-ar fi prea târziu când pleacă, am face un duș rece să ne trezim din… mit. Numai că, *volens-nolens*, mitul există și noi suntem actorii lui.

Joi 23 august

Scrisoare de la Pleșu pentru noi doi: cât să-ți justifice o întreagă existență. Parcă pentru câteva clipe toate au un rost. Îl căutăm de mai multe ori la telefon, fără să-l găsim.

Între timp Oprescu a telefonat că Liiceanu a ajuns cu bine.

Luni 27 august

Libération: „Ceaucescu, le bulldozer de Bucureşti“. (Mihnea a lucrat bine.) Iar agitație gazetărească în jurul României. Tocmai când mă plângeam că marile ziare își fac de cap, fără să se indigneze nimeni, s-a indignat Mihnea.

Miercuri 29 august

Telefonăm lui Pleșu, de rămas-bun de data asta. Numai știri proaste: Liiceanu primit dezagreabil la Institut și obligat să facă și norma din timpul acestor doi ani, când n-a mai fost plătit. Pentru Pleșu, nici unul din cele două posturi promise nu pare sigur. Se întreabă – pentru prima oară cam cutremurat – de ce se întoarce.

Seara, la Eliazi. Seară cu har. Parc-am fi cu zece-douăzeci de ani în urmă: așa de exact ne înțelegem.

Joi 30 august

Telefoane Mihnea – Goma: ar fi fost eliberat Calciu. *Le Monde* și *Le Quotidien* reiau știrea, dar nu la condițional. E drept că americanii au pus această eliberare drept condiție la reînnoirea clauzei, dar până n-avem confirmarea ne e aproape frică să sperăm.

Luni 3 septembrie

Telefon cu Stroescu. Calciu a dat un interviu la *Associated Press*: mulțumește organizațiilor internaționale care s-au luptat pentru el. Condițiile de detenție au fost „foarte dificile" (a făcut greva foamei cel puțin de cinci ori). În ultimii doi ani mai ușor. A cerut Patriarhiei să-i dea înapoi Biserica Radu-Vodă (cea în care-și ținea celebrele predici pentru tinerii seminariști). Și ne mai plângem că n-avem eroi. Chiar și martiri. Până și în arvunita noastră biserică ortodoxă.

Miercuri 5 septembrie

Ziua începe cu o veste aproape incredibilă: la *Figaro*, gazetara prietenă cu Mihnea a reușit să publice un articol anti-Ceaușescu (cu prilejul demolărilor) de o vehemență rară. Cade ultima citadelă (prin Hamelet și Miot) a lui Ceaușescu la Paris.

Telefonez lui Gelu – și de aici începe enervarea: nu știu dacă îl vor da, că au fost cam multe cu demolările! Mă enervez serios

și încep prin a-i spune că parcă a venit din România de un secol, a uitat ce poate însemna acolo un astfel de articol tocmai la *Figaro*. Ce furie pe Ceaușescu, ce bucurie pentru ceilalți! Apoi îi fac un zadarnic curs de gazetărie aplicată: un articol înseamnă o informație, altele, în alte ziare (chiar dacă asemănătoare), creează evenimentul. Noi (și mai ales Mihnea) ne zbatem aici pentru a obține astfel de texte în ziarele cele mai importante, și ei, acolo, nici nu le difuzează. Nu l-au trecut nici pe cel din *Le Monde* cu intelectualii.

Marți 18 septembrie

Ieri la emisiune, Alain vine cu fotografia tânărului Radu Filipescu care a fost condamnat la zece ani închisoare pentru că punea în cutiile poștale, imobil cu imobil și cartier după cartier, manifeste împotriva regimului Ceaușescu, îndemnând oamenii să iasă în stradă duminica și să protesteze. Manifestele semnate *Strada* sunt sobre. Fotografia extraordinară. Toată încrederea lumii e pe fața și în privirea frumoasă a acestui adolescent. Ce va rămâne din ea dacă-l vom scoate și când îl vom scoate din închisoare?

Miercuri 26 septembrie

De la Cerna-Rădulescu, vești despre moartea mamei lui V.: a murit de o pneumonie, fiindcă nu putea încălzi decât o singură cameră din casă. Nepoata care stătea în aceași curte cu ea (și pe care noi i-o credeam ostilă) îi sărea în ajutor oricând venea cineva s-o vadă, de când fusese la ea abjectul Săraru cu interviul său.

Vineri 28 septembrie

Agathe Logeart (de la *Le Matin*) a telefonat cam panicată. În absența ei de două săptămâni (i-a murit tatăl), Pordea i-a intentat un proces de defăimare pentru articolul ei (foarte prudent și bazat pe textele lui Pordea). Vrea să fim martori la proces.

Îl alertez pe Korne, iar Mihnea care (cu o infecție dentară și cu teza de doctorat de trecut în decembrie hotărâse să nu se mai ocupe câteva luni de problemele românești), reintră masiv în acțiune; eu îl avertizez pe Goma.

Luni 22 octombrie

Moartea lui Michaux – în noaptea de joi spre vineri – anunțată doar azi. El însuși ceruse să nu se spună nimic înainte de incinerare. Aceeași discreție. Criză cardiacă. Avea 85 de ani. Poetul care-mi era cel mai aproape.

Joi 25 octombrie

Citesc, citesc, citesc pentru emisiunea Michaux, înciudată pe obligația de a lichida în două zile – și într-o emisiune – ceea ce mi-ar cere timp și disponibilitate interioară. Aș vrea atât să recitesc pe Michaux, dacă nu integral, până când aș regăsi prospețimea șocului inițial. Ultimul mare poet? – e drept – în afară de René Char, dar de Michaux eram cel mai aproape. Cu fiecare rând al lui îmi retrăiesc tinerețea pariziană. Încă aici – pe o bancă din *place* Furstemberg, într-o carte a lui Michaux – și, în același timp, atât de departe. Mama spunea că toate vârstele unei vieți nu sunt de fapt parcurse de aceeași ființă, că, reprivind trecutul, i se pare a vedea mai multe eu-uri străine. Așa e desigur: „te parcurgi", cum ar fi spus Michaux, dar nu e sigur că revenind asupra propriilor tăi pași, mai regăsești pe cel ce începuse drumul. Banalități. Dar moartea lui Michaux m-a readus spre *l'espace du dedans* pe care l-am părăsit complet de atâția ani, atât de complet, încât nu mai știu să vorbesc despre el. Michaux, prizonier al năpăstuitelor și miraculoaselor sale „proprietăți", a știut s-o facă până la capăt. Dar el își făcuse din anorexia inițială metodă de cunoaștere, respingere și creație. „Aventura de a fi în viață" – ce se „parcurge." Dar se poate trăi și altfel. Prost, dar altfel.

Vineri 2 noiembrie

Ieri – sau alaltăieri, lung, foarte lung telefon cu Pintilie: pune totul în chestiune. Stă singur în casă și nu vrea să vadă pe nimeni. Filme în România nu prea vede cum ar mai face. În străinătate nu l-ar interesa decât un film despre… Pitești. Ca totdeauna, sfâșiat între egoismul operei și ispita disidenței radicale. Dur, amar, zbuciumat. Îl atacă și pe Stroe care – am mai spus-o? – în ultima versiune vrea să dea un interviu cu scandal și apoi să se întoarcă în țară. Ah, dac-ar fi el Stroe – să n-aibă nevoie decât de hârtie și creion!

Vineri 9 noiembrie

Descoperirea unei rețele teroriste românești în Germania și proiectul de atentat la FE. Ceaușescu e nebun absolut clinic. O astfel de operație de terorism de stat, înainte sau în timpul vizitei sale la Bonn!! Mihnea și Goma alertează presa. Goma și pe cea americană. Dacă diplomația americană n-ar fi atât de lașă, un simplu șantaj cu clauza ar fi de ajuns.

Tot vineri, interviul cu Eugen într-o formă absolut excepțională. Parcă ar fi cel de acum douăzeci–treizeci de ani.

Vineri 23 noiembrie

Seara la Sorbona: conferința lui Culianu. Cu atât mai oarecare cu cât face tot felul de bancuri cu spionajul plecând de la… magia Renașterii.

După conferință, cu V. fugind amândoi, vedem filmul *1984*, foarte bine făcut, dar care mă lasă tot timpul rece. Mai multe explicații posibile: fie regizorul ar fi trebuit să fie genial – și nu e decât corect –, fie prea știm *1984* pe dinafară, fie problema s-a deplasat azi în țările comuniste, nu ți se mai cere să crezi în comunism, ci doar să te prefaci. Cinăm apoi în același loc, încântați de a fi împreună doar noi doi.

Luni 26 noiembrie

Acasă, Cristovici ca fulgerul, un mesaj de la Tudoran, venit, via Polonia, de la Bujor Nedelcovici, care a fost acolo. Confirmă ce ne spusese deja Pintilie: Tudoran primește telefoane de amenințare cu moartea („de Crăciun se taie porcul“) și vrea s-o spunem la FE.

Sâmbătă 8 decembrie

Dintr-un editorial al lui Vlad Georgescu aflăm ceea ce uitase să ne spună în numeroasele noastre convorbiri telefonice: Mihai Botez a fost agresat pe stradă și lovit în inimă cu un fel de mănușă de fier.

Marți 11 decembrie

V. se întoarce de la poștă: memoriul lui D. Tudoran către Ceaușescu excelent – și un volum de poeme. Un fragment dintr-o scrisoare a lui Mihai Botez: important. Memoriul lui D. T. și fragmentul lui Botez au trecut la FE. V. se teme că se va porni marele asalt împotriva intelectualilor.

Vineri 14 decembrie

Miercuri seara din nou la restaurantul de lângă Odéon cu Vlad Georgescu, pe două–trei zile la Paris. După ce ne-am temut de venirea lui la FE, acum, când ne anunță că mai mult de vreo trei ani nu mai stă acolo, ne pare rău. În sfârșit, deocamdată e aici și ne înțelegem destul de bine cu el, deși contactul e limitat de lipsa lui permanentă de entuziasm. Orice replică lovește ca într-un zid de cauciuc, nu numai că se amortizează șocul, dar se înfundă și pumnul. Altfel, occidental și agreabil.

Sâmbătă 15 decembrie

Pentru a ne pune un gard nou, instalatorul a smuls nu numai pe cel vechi de lemn – pe care-l regret deși era putred – dar și o ramură de copac ce ne acoperea toată fațada. Pe albul

ei se văd ca tot atâtea urme murdare mângâierile apăsate ale frunzișului. Acum e nu numai murdar, dar și gol, fără sens. Regret, cât de mult regret, creanga smulsă care, e drept, ne îndoia gardul, dar părea a da un sens casei. Niciodată nu va mai crește alta în loc.

Duminică 23 decembrie

Seara de Crăciun la Ionești. Ca totdeauna, regia de sărbătoare a lui Marie-France impecabilă și rafinată. Numai noi și Maria B. Le-am dus o copie după emisiunea în care Eugen a vorbit de pictura lui. Începem prin a o asculta. Eugen pare – pe bună dreptate – încântat, îi plac și muzicile alese („mi-a pus și lăutari“ – spune el cu tot umorul regăsit). Apoi cina, pomul de Crăciun, darurile, tot dichisul. Sau mai precis ritualul.

1985

Marți 1 ianuarie

Când mă gândesc că pentru 1984 începusem anul cu Liiceanu și Pleșu (veniți în ajun cu Culianu). Acum Liiceanu e pe pragul altei operații, Pleșu n-a fost încă încadrat niciunde și amândoi sunt în România fără mari speranțe de a mai reieși în curând.

În afara acestei tristeți, nu mare lucru: telefoane, telefoane – bineînțeles. Altfel, pregătirea emisiunilor (îl atac pe C. Vadim Tudor – „vadimita cronică") și mărunțișurile plicticoase de început de an: schimbări de agendă, carnete de adrese etc.

Mereu superstiția reînnoirii.

Duminică 6 ianuarie

Ger de Bobotează. Și ninge. Terasa și străzile albe sunt ca un *travelling arrière* asupra copilăriei. Lucrez ascultând tare Mahler și Vivaldi. Ceea ce nu mi s-a mai întâmplat de mult.

Luni 7 ianuarie

Nu știu ce-mi vine să-i telefonez Yvonnei. Mă aude prost de la Roma, îmi vorbește de tremuratul degetelor care-o împiedică nu numai să scrie, dar și să mănânce ca lumea, și-mi spune, insistent: Rodica. Încerc să rectific, nu mă aude. Renunț. Zăpăceala sau bătrânețea? Dar îi resimt dureros degradarea. Ca pe o insultă pe care timpul mi-o aduce și mie, prin ea.

Joi 10 ianuarie

Ieri a telefonat Ariana Nicodim, întoarsă de la București, unde continuă demolările. O știre care mă bucură: Cella Delavrancea i-a trimis lui Ceaușescu un memoriu drastic de protest împotriva distrugerii de monumente și biserici. Va să zică mai există și bătrânețe verticală!

Iar la FE aflu că s-a luat o inițiativă excelentă: două-trei minute în finalul „Actualității românești“, în fiecare zi, pentru fișa unui monument sau a unei biserici demolate sau amenințate cu distrugerea.

Sâmbătă 19 ianuarie

Ieri, telefon de la Lucian Pintilie, sosit cu știri de la București. Nebunia frigului: era să nu poată fi incinerată mama lui Clody, nu se știa dacă e destulă presiune la gaze – unele cadavre fuseseră înapoiate familiilor doar pe jumătate arse! La familia Ceaușescu o echipă specială a venit să fixeze temperatura la 28°!! În acest timp, în celelalte case e între 4 și 10°! Au murit cu 10% mai mulți bătrâni și copii ca anul trecut. Se ascultă televiziunea bulgară. Oamenii au și început să învețe bulgărește. Au fost scoase din circulație amplificatoarele care îngăduie să prinzi televiziunea de la Sofia, dar manualele de bulgară se vând pe capete. Oamenii vor să urmărească filmele străine dublate în bulgărește!

Luni 28 ianuarie

Telefon lui Vlad G., știri despre Calciu (via Petre Rosetti – care a fost în România – și Petrișor). C. a fost răspopit și securiștii sunt în jurul lui ciorchine. Vrea să emigreze în Statele Unite.

Joi 31 ianuarie

Totul începe pe la ora 3, cu un telefon de la Agathe, să-mi anunțe enormul *scoop* pe care-l pregătește pentru mâine: un

interviu cu Pacepa, care e la Paris. Plină de delicatețe, ține să mă prevină că P., care, se pare, vorbește de mine cu admirație(!), reproduce ordinul pentru agresiunea împotriva mea: cei doi palestinieni tocmiți urmau să mă lase fără grai, nici cap, *en charpie*. Îi e frică să n-am un șoc citind termenii prea duri ai ordinului dat direct lui P. de Ceaușescu. Mai vrea să știe dacă accept să-l văd pe P. (tot povestea cu admirația). Nu șovăi nici o clipă și refuz. Nici n-am nevoie să-mi aduc aminte de Bernanos, repulsia în fața agenților (oricât ar fi ei de dubli sau tripli) e la mine fizică.

Vineri 1 februarie

Le Matin – Pacepa-Pordea – cinci pagini!

Proces Pordea – *Le Matin*, 17ème Chambre correctionnelle. La proces, presa din plin, fotografii, televiziunea. Durează vreo patru ore pe care nu le pot rezuma aici.

Duminică 3 februarie

Să copiez totuși ordinul primit de serviciul lui Pacepa pentru agresiunea mea?

„Il faut faire taire Lovinescu. Il ne faut pas la tuer. Nous n'avons pas besoin d'enquête américaine ou française qui pourrait nous mettre mal à l'aise. Il faut la réduire en charpie. Lui briser la mâchoire, les dents et les bras. Pour qu'elle ne puisse plus jamais parler ni écrire. Elle doit devenir un cadavre vivant. Un exemple inoubliable pour les autres. Il faut la passer à tabac chez elle pour qu'elle et les autres apprennent qu'il n'existe aucun endroit sûr pour ceux qui calomnient la dictature du prolétariat, même leur propres maisons."*

---

* „Trebuie să i se închidă gura Monicăi Lovinescu. Nu trebuie omorâtă. N-avem nevoie de anchetă americană sau franceză care să ne stânjenească. Trebuie făcută bucăți. Să i se zdrobească falca, dinții și brațele. Ca să nu mai poată niciodată să scrie și să vorbească. Trebuie să devină o legumă. Un exemplu de neuitat pentru alții. Trebuie să fie bătută măr

Din ce m-a scăpat Vialanek!

Pacepa mai spune că s-a hotărât să fugă când a fost ordonată asasinarea lui Goma, în iulie 1978. Despre Pordea susține nu numai că o parte din articolele lui erau scrise direct la București, dar că a fost însărcinat și cu recrutarea altor agenți. Care?

Luni 4 februarie

„Serialul" Pacepa continuă în *Le Matin*. Nu totdeauna consistent, și cu gafe! Ar fi fost mult mai bine dacă rămâneau la interviu. Dar el este acela care voia să scrie o scrisoare deschisă fetei sale, Dana. Căreia să-i explice că nu voia să fie ucigaș (Goma, Tănase etc.) și de aceea a fugit când au început să curgă ordinele de lichidare a dușmanilor externi, de sus (nu prea pronunță cuvântul Ceaușescu – fata îi este ostatic acolo).

Vineri 22 februarie

O adevărată bombă: în timp ce așteptam liniștită rezultatul procesului Pordea – *Le Matin*, convinsă, ca noi toți, că-l pierde Pordea –, îmi telefonează Mihnea: Pordea a câștigat!! Telefonez imediat la München: nu dau de Vlad G., ci de Stroescu, căruia îi dictez formula pentru programul politic. Umblu apoi nervoasă vreun ceas prin casă: mi se pare că a dispărut orice justiție, îi văd pe toți istericii „noului exil", manipulatori recent sosiți (acum a apărut unul și în America, de același stil, care pretinde că Pacepa e agent comunist și noi, Goma, V. Tănase, Sanda Sto etc., lucrăm cu el…), exultând și luându-și și mai tare nasul la purtare, Bucureștiul securist frecându-și mâinile cu bucurie etc. Virgil e mult mai calm. Fiind convins dinainte că totul e absurd (așa e istoria!), primește confirmările cu oarecare filozofie.

---

la ea acasă pentru ca ea și toți ceilalți să afle că nu există nici un loc sigur pentru cei care denigrează dictatura proletariatului, nici chiar propria lor casă." (*n.ed.*)

Joi 28 februarie

Pentru un program cuprinzând „autobiografia“ lui Robbe-Grillet (*Le miroir qui revient*) și al patrulea volum de eseuri critice ale lui Roland Barthes (*Le bruissement du langage*), îi citesc intensiv și cu o tot atât de intensivă melancolie. Acesta era – probabil – universul meu adevărat și nu cel în care m-a fixat istoria. Prea târziu pentru nostalgii – totul e „jucat“ (*les jeux sont faits*). Citesc paginile neteoretizante din Barthes cu un fel de fraternitate și comuniune rar întâlnite. De pildă cele despre inutilitatea de a ține un jurnal (de aceea nu mai „țin“ decât o agendă pentru a regăsi – la nevoie – firul întâmplărilor și al oamenilor care vin din țară cu tot felul de mesaje. Celelalte, atât de rare, inflexiuni personale sunt un păcat și o reminiscență de pe vremea când țineam intermitent, dar convinsă, jurnal). Și cu Robbe-Grillet mă întâlnesc în imposibilitatea „pactului autobiografic“. Nu există autobiografie lineară, certă, cronologică, ci numai frânturi ca din ceață care vin spre tine în dezordine. Nu se poate să te povestești fără a pune în chestiune certitudinea acestei povestiri. Evanescență nu numai a amintirilor, dar și a persoanei care și le deapănă: ea e compusă din mai multe, uneori juxtapozabile, niciodată identice. O viață nu e o biografie, ci o suprapunere de clișee biografice. Cele mai multe nesemnificative.

Vineri 8 martie

Ieri-seară, la Teatrul Europei, *Regele Lear* în regia lui Bergman, cu Teatrul de la Stockholm. Nu știu ce termeni să întrebuințez – decepție e infinit prea puțin; *prăbușire* sau așa ceva ar merge mai bine. De neconceput. Suntem siderați și noi, și cei doi Banu, alături de care ne aflăm. Parcă autorul lui *Fanny et Alexandre* nu l-a întâlnit niciodată pe cel al acestui spectacol de zonă vetustă.

Mergem după, acasă, în patru, să mâncăm stridii, de buimăciți și amărâți ce suntem.

Sâmbătă 30 martie

Am cumpărat de la librăria din Megève cam ce-am putut găsi: *Croquis de mémoire* a lui Jean Cau (inegal, dar în care descopăr cu mirare un bun scriitor) și un dialog-interviu al lui Romain Gary cu François Bondy. Mă încântă libertatea de spirit și de stil a unui Romain Gary, de care nu mai citisem nimic, de la *Promesses de l'aube*. Îmi dau seama, o dată mai mult, că nu mai citesc decât fie eseuri, fie literatură română. Ficțiunea e aproape integral rezervată României. Și deodată respir regăsind impertinența salutară a limbii franceze chiar când e mânuită de scriitori nu de primă mărime, cum ar fi Gary și mai ales Cau. Portretul lui Sartre de Cau nu e numai antologic, dar și de o rară omenie, de abia malițioasă. În schimb, Lacan e executat cu un umor uimitor.

Luni 1 aprilie

Azi la Trocadéro reînvie manifestațiile. De data asta, nu pentru oameni; pentru pietre. O nouă Asociație pentru salvarea monumentelor istorice, alcătuită de un arhitect Gane, dar și de Beldiman, Antonia, Dan C. etc.... S-au dus săptămâna trecută la UNESCO, iar azi la 18 au organizat manifestația de la Trocadéro.

Marți 2 aprilie

Scriu și eu în grabă (și nu prea inspirat) o cronică despre răstignirea trecutului în piatră, pe care o înregistrez acasă și o trimit *en express*, să treacă în Vinerea Mare. Ei și? Se vor opri o săptămână, o lună (cum au făcut-o după ultima masă rotundă) și vor reîncepe. Nebunia lui Ceaușescu a intrat în faza ofensivă a distrugerii. Impresia – obositoare – că nu mai e nimic de făcut.

Luni 8 aprilie

O scrisoare de la o fostă deținută politică – azi în Australia și cu nervii zdrobiți –, care a fost în închisoare cu mama: o doamnă Hudjinski. Un amănunt care face cât un întreg volum

de mărturii: *mama* i-a scris *adresa mea* de la Paris pe *pereții* vopsiți cu maro în ulei ai celulei *de la Malmaison*, servindu-se în loc de cretă de… *antinevralgice.*

Miercuri 10 aprilie

Seara avem întâlnire cu Rainer pentru a-i sărbători, la restaurant, cei 75 de ani – în locul lui Mimi (țintuită în casă de o migrenă) vine cu Jeanne Hersch, pe care a smuls-o din traducerea *Metafizicii* lui Jaspers. Aceeași vârstă cu Rainer, dar nimic n-a atins-o. Călătorește dintr-un capăt la altul al lumii așa cum alții iau metroul. Dar mai ales inteligentă, capacitatea ei de atenție și reflecție neatinsă de trecerea anilor. Era gata să refuze șefia delegației elvețiene la Budapesta, pentru un post Helsinki „cultural“. O convingem de contrariul, promițându-i că-i vom da lista scriitorilor unguri fie disidenți, fie integri. Ne povestește cum a reușit să obțină ca viitorul congres de filozofie să aibă loc în Marea Britanie și nu în Berlinul de Est. (Cum să faci filozofie la umbra unui zid? și-a dezvoltat ea argumentația.) Îi amintim ceea ce ni se pare a-i defini cel mai exact probitatea intelectuală – în anii ’50, la College Philosophique, la o întrebare a răspuns: „Je ne sais pas, il faut que j’y réflechisse“.

După aceea, V. îmi reproșează că am vorbit tot timpul, și mă tem că are dreptate. La urma urmei, e vina ei: prea mă incita să gândesc, chiar dacă, din păcate, nu filozofic.

Miercuri 17 aprilie

La dejun cu Vlad Georgescu (tot la Odéon) și fiul lui de vreo șase ani. Evoluția lui bună se confirmă, am ajuns atât de deschiși împreună, că-i propun chiar să ne spunem pe nume, ceea ce, poate, aștepta de mai mult timp. Se plânge de Goma: că nu respectă nici unul din tabuurile asupra cărora totuși căzuseră de acord și că în ultima vreme nici nu i-a mai trimis cronici. Încerc să-l scuz. Nu știu dacă reușesc.

De acolo, cu V., ne precipităm să vedem *La déchirure*, filmul asupra genocidului din Cambodgia, care era pe „lista noastră de așteptare“ încă înainte de plecarea la Megève. Până la „demarxizarea“ Parisului, deci până acum vreo zece–doisprezece ani, un astfel de film n-ar fi putut trece pe ecranele de aici.

Marți 23 aprilie

Dorin Tudoran a început greva foamei la 15 aprilie, la București, pentru a obține pașaportul. A depus cererea de emigrare acum un an. Știrea pe care mi-o telefonase Mihnea a provocat un atare vârtej de telefoane, încât am lăsat să treacă trei zile înainte de a mai scrie ceva, aici și acum nici nu le mai pot pune în ordine. V. a făcut o cronică de adevărată strategie pentru FE, dar care nu le va ajunge decât săptămâna viitoare. Deocamdată, în fiecare zi FE a trecut ceva.

Sur pied de guerre, dar fără mari iluzii. Regimul e demențial, ca și șeful.

Vineri 26 aprilie

Telefon de la Hăulică, din Germania: dus la Secu, amenințat cu proces de trădare și cu copilul, Tudoran a încetat greva foamei. De la Vlad G., Ambasadei americane i s-a promis că se va „rezolva“ urgent cazul. FE nu mai transmite nimic până marți. Apoi reîncepe, dacă nu s-a rezolvat.

Marți 30 aprilie

Cum mă așteptam, americanii prelungesc la FE tăcerea asupra lui D. T. Sâmbătă și duminică mă ocup cu *scurtcircuitarea tăcerii* impuse Europei Libere. Important era ca alte posturi de radio cu emisiuni în românește să transmită mai departe ecouri ale reacțiilor în străinătate. În felul acesta, dacă e o capcană, nu cădem în ea, Bucureștiul realizând că nu poate obține tăcerea totală.

Duminică 5 mai

Fug după zilele agendei și ele după mine. Deci ieri dimineața telefon de la Hăulică cu mesajul lui D. Tudoran: situația acută, face greva foamei, cu toate riscurile, să-i trimitem gazetari. Telefon la Mihnea: nu trimitem pe nimeni. Celor cunoscuți nu li se va da viză, ceilalți, cu pașaport de turism, riscă să li se întâmple ce i s-a întâmplat lui Poulet.

Duminică 12 mai

Vineri, Arielle Thédrel, jurnalista curajoasă de la *Figaro*, îmi telefonează că pleacă la București, să-l vadă pe D. T., corespondentul la Belgrad al lui Reuter: Richard Balmtorth, și-mi cere adresa lui. I-o dau, împreună cu aceea a lui Botez.

I-am comunicat știrea sâmbătă lui H., care a și telefonat-o în… cod. Așa că acum D. T. își așteaptă gazetarul. Eu aștept mai ales să văd ce efect va fi avut cronica lui V. de vineri, care, pervers strategic, acuza autoritățile din București că se autosabotează, nedând drumul lui D. T. și lăsând scandalul să se amplifice.

Marți 14 mai

Telefon Vlad G.: nici o știre nouă de la americani asupra negocierilor pentru Dorin Tudoran. Iar americanii sunt foarte pesimiști. România se lasă greu.

Miercuri 15 mai

Telefon cu Mihnea de la FE: Ambasadorul american la București și-a dat demisia pentru a protesta împotriva politicii Departamentului de Stat care ia în serios politica de independență a României (pură iluzie după el) și a dat un interviu răsunător în *Washington Post* de azi.

O telegramă AFP de azi: D. T. a început greva foamei la 26 aprilie, o continuă de atunci și are un doctor lângă el.

Joi 23 mai

Surpriză la expoziția lui Paul Păun, unde mă duc cu V., la începutul după-amiezii. Nu atât pentru desenele sale cu totul aparte: învolburările în alb și negru, pale de aer învrăjbit sau frânturi de aripi ciocnite, care pe măsura anilor (din '75 în '84) se șterg progresiv, lăsând albului – și poate tăcerii – dominanta, cât pentru om, pe care nu știu de ce îl presupuneam altfel. (Probabil că un anume stil de insolență e inseparabil de imaginea pe care mi-o fac despre suprarealism.) Tăcut, singuratic – totuși cald. Ceva ciudat, ca o liniște, emană din el, refugiat acum pe colinele de la Haifa.

Înainte de a intra, dăm de Constantinovski, care căuta galeria (ascunsă în fundul unei curți). Se regăsesc după vreo patruzeci de ani. Parcă văd, ca într-o imagine de film mut, defilând – sau reconstituindu-se – generațiile. Ilia Constantinovski rupe gheața parafrazând o frază din *Porunca Vremii*: „mai era și imbecil", „mai eram și revoluționar"! Și, într-adevăr, scena e ciudată. Stăm vreo trei ore de vorbă pe scaune în Galeria, unde nu vine nimeni și cea mai ascuțită și negativă analiză a comunismului vine de la un scriitor azi moscovit, fost comunist înfocat, pe care o ascultă aprobând un alt fost comunist (e drept că numai până în anii războiului): Paul Păun.

Vineri 24 mai

Telefoane succesive de la München: Washington cere insistent să nu se mai facă despre D. T. comentarii. Deci să-i lăsăm să „negocieze". Adică să dăm știri, dar nu și comentarii personale. Sare, deci, al meu. Care n-avea nici o însemnătate „estetică", ci era strategie pură. Și adecvată, cred eu. Vlad a făcut ce-a putut. Ceea ce mi se pare grav nu e numai probabilitatea ca americanii să se lase atrași într-o cursă, dar și precedentul astfel creat. E pentru prima oară când Departamentul de Stat tratează direct FE ca pe o filială căreia îi dai ordine.

Oboseală și ușor dezgust.

Joi 30 mai

Seara la ora 6, în fața Ambasadei pentru manifestația Tudoran. Suntem cam aceiași: vreo douăzeci și cinci în tot. Îl pun pe Matei în mijlocul grupului să înregistreze sloganurile strigate și fac pe șeful de orchestră. După aceea, cu el la birou (înainte de a-i regăsi pe ceilalți la cafenea) la FE, să lăsăm caseta s-o transmită la München în zori de zi. La cafenea ne consolăm la gândul că sloganurile vor răsuna la București, transmise prin radio, ca țipate de sute de voci.

Vineri 31 mai

Telefonez de două ori lui Gelu, să insist să transmită banda sunet, fără a-l găsi (e în studio). Insistența mea era de fapt o presimțire: seara, Marie-France, care a vorbit cu Gelu, îmi spune că au difuzat reportajul lui Matei, dar fără banda-sunet, care nu li s-a părut de prea bună calitate! Iremediabil orbiți! Nu numai că nu știu ce e aia radio (în cel mai bun caz fac presă scrisă), dar au uitat ce impact bucureștean poate avea sunetul înregistrat, cât de mult faptul de a *auzi* cum se strigă împotriva regimului poate consola pe cei mulți și înfricoșa pe ceilalți.

Luni 3 iunie

După Radio, mergem să vedem *Nostalghia* lui Tarkovski. Ca totdeauna, admirabile imaginile, dar pe mine lentoarea lui, în loc să mă exalte, mă sufocă. În plus, spiritualitatea la el e pe un fond de slavofilie ce mă irită.

La întoarcere, telefon de la Mihnea: i-a telefonat Noica de la Sorin Alexandrescu, unde se află în clipa de față. Vine peste două săptămâni la Paris. Vrea să facem (să facă?) ceva împotriva dărâmării vechiului București. Mihnea – uimit și foarte ispitit să-i prezinte un gazetar, ca să vadă până unde merge curajul lui Noica.

Marți 4 iunie

Îi telefonez lui Vlad. E enervat pe americani și, dacă nu se schimbă atitudinea lor, e hotărât să treacă din nou comentarii, începând de luni, cu al meu, ciopârțit… Dar o atât de lăudabilă îndârjire nu-i evită pe alt plan gafele: el n-a trecut „sunetul“ de la manifestare, că i se păreau vocile prea „rârâite“, prea „burghezo-moșierești“. Ia țărani sau mahalagii de unde nu-s! Am glumit, de necaz, dar i-am și explicat – pedagogic și pentru viitor – importanța sunetului în astfel de emisiuni.

Miercuri 5 iunie

Gelu, telefon la trezire: misterul interdicției de a se vorbi de D. T. dezlegat. Delegația română la Conferința de la Ottawa promisese celei americane „că se face“ dacă… se tace. Șeful delegației americane furios acum c-a fost „dus cu preșul“. În schimb, s-a acordat României clauza fără contra-parte. Rezultatul pe plan de Radio: vineri reintroduc cronica mea despre D. T. și două minute din sloganurile de la manifestație (rezultatul probabil al convorbirii mele cu Vlad, ieri). Iar Vlad a luat un interviu ambasadorului american, care trece joi.

Sâmbătă 15 iunie

Telefon de la Vlad Georgescu. A apărut depeșa Reuter a corespondentului de la Belgrad: Dorin Tudoran a întrerupt greva foamei pe 3 iunie din motive de sănătate și o va relua când îi va fi mai bine. Gazetarul s-a dus la el acasă, dar n-a fost lăsat de polițiști să intre pe motive că e „epidemie de tuberculoză în bloc“. Fie nu le mai pasă în nici un fel de ceea ce se poate crede despre ei, fie sunt cu adevărat proști: nu puteau inventa o „epidemie“ mai verosimilă!

În acest timp, la procesul de la Gdańsk, condamnări neașteptat de mari. Michnik: trei ani! Poate că într-adevăr nu le mai pasă.

Marți 18 iunie

Telefon de la Noica, ajuns la Paris în aceeași zi în care ne sosește prin poștă și traducerea lui din Blaga. Telefonez imediat Eliazilor sosiți și ei la Paris, dar care nu și-au revenit încă din oboseala traversării Oceanului. Ne dăm în principiu întâlnire pe joi seara. Noica la telefon, și mai apropiat, și mai cald de când – zice el – se vede nevoit să dea dreptate „pesimismului“ nostru. Ne mulțumește că nu i-am reținut în Occident pe Pleșu și pe Liiceanu. De când îl știu, crede că noi putem reține sau da drumul oamenilor. Prima oară ne ceruse să-i „dăm drumul“ lui Eliade să facă un Institut de Orientalistică la București… I-o spun râzând, replică – tot cu umor – că „ascendentul nostru moral e atât de mare…“

Reuniunea cu Eliade pentru a vedea unde poate fi publicat Blaga.

Ne mai spune să-l „iertăm“ pe Bogza că n-a semnat un protest contra demolărilor. El, care a renunțat la etică, are mereu nevoie de o „instanță“ justificativă.

Vadim Tudor ne acuză în *Săptămâna*, pe mine și pe V., că ne „plagiem“ reciproc. Marea lor obsesie: toată lumea să plagieze, ca Eugen Barbu să nu mai fie singurul…

Joi 20 iunie

Cu Noica deci, seara, la Eliade. Îi vorbește mai întâi vreun ceas despre proiectele sale: ce va face pentru opera lui în țară și despre statura lui în general. Apoi planul pentru a-l „lansa“ pe Blaga: Mircea îl va prezenta la Payot și lui Ricœur (pentru o prefață). Cea pe care a scris-o Noica e de altminteri excelentă – ca tot ce scrie el. Lasă impresia că în acest climat de derelicțiune filozofică – tocmai Blaga cu opera lui din prima jumătate a secolului este cel așteptat, cel mai actual. Pentru prima oară Noica ne explică de ce n-a vrut ca Eliade – așa cum îi propusese, de altminteri la instigația mea, într-o vară la Ileana

Cușa – să prezinte tot la Payot una din cărțile lui. Se teme ca, în cazul unui succes, să nu i se scoată articolele sale de extremă dreapta din tinerețe. Dar nu e, evident, singura explicație: în nebunia lui „culturală“, Noica e cu adevărat generos, se ocupă de el numai atât cât trebuie.

Ne aduc acasă Noica și Simina (care are mașină) și mai stăm de vorbă până pe la 2 dimineața. În ciuda sofismelor – nu l-au părăsit – Noica cel puțin pare mereu mai interesat de ceilalți decât de el însuși.

Marți 25 iunie

Prin Alain și apoi prin Vornicu vești de la Tudoran, sosite de la o persoană sigură, dar care nu vrea să-și dea numele. Ne roagă să stăm liniștiți până la 15 iulie. I s-a promis pașaportul și a primit formularele mari. Greva a început-o după ce, ieșind cu fetița de la Ambasada americană, a fost arestat și ținut la miliție douăzeci și patru de ore, împreună cu ea. Greva a ținut-o de la 23 aprilie la 3 iunie (patruzeci de zile) și a slăbit douăzeci de kg (de la șaptezeci la cincizeci). Soția sa, într-o stare psihică foarte proastă – deși nu a fost dată afară din serviciu. Securitatea n-a luat act oficial de greva lui (nu i-au trimis nici un doctor).

Ce s-a întâmplat la ședința de Consiliu? Tudoran i-a dat lui Dan Deșliu o scrisoare despre felul cum tratează autoritățile greva lui. Când Deșliu a început s-o citească, D. R. Popescu a vrut să ridice ședința. Deșliu a replicat că va citi și în fața unor scaune goale, și a dus-o deci până la capăt, ședința nesuspendându-se. De altminteri, dintre scriitori, Dan Deșliu și Mircea Dinescu l-ar fi vizitat foarte des. Alături de el ar fi fost și Ana Blandiana, și Solomon Marcus, și Manolescu. Tuturor acestora din urmă li s-ar fi refuzat pașaportul din această pricină.

Marie-France vorbește și ea la telefon cu Tudoran, care-i mulțumește pentru tot și-o roagă să stăm liniștiți până în 15 iulie. Deci confirmare.

Sâmbătă 6 iulie

Vorbind cu Mihnea la telefon, aflu dintr-o paranteză că satul de pescari în care se duc scriitorii – Costinești – e de fapt *Mangiapunar*-ul copilăriei mele. Un nume pe care-l uitasem de treizeci de ani! Deodată mă simt asaltată de Mangalia!

Telefon de la Noica. I-a sosit fiica de la Londra. Are cam tot atât de puțini bani ca și el. A consolat-o amintindu-i ce spunea Socrate: „Mă uit în jur să văd ce nu-mi trebuie." Când mă gândesc la pustnicia lui Noica de la Păltiniș, simt că iar mă împac cu el.

Noica ne cere sfatul: să-i dea lui Cazaban interviul pe care i-l cere pentru Vocea Americii? Îl disuadez ușor: e o imprudență inutilă, Vocea Americii nici măcar nu este prea ascultată. Noica mulțumește – iarăși, lui V. și mie, că-l protejăm. Relații *au beau fixe*.

Marți 9 iulie

Seara, la cină la Eliade, cu Marie-France. Ca în familie (*e* totuși o familie). Îi spun lui Mircea că, în atacurile împotriva noastră din țară, el e dat ca exemplu pozitiv: că nu ni se alătură. Reacție bună și promptă: „E adevărat, n-am mai vorbit de mult, să mai înregistrăm ceva."

Miercuri 17 iulie

Vacanță doar cu soare, înot, somn, cu un singur intermezzo „cultural", pe 18 iulie, la Festivalul de la Aix, *Orfeu* al lui Monteverdi în regia de patronaj a lui Goretta și sub bagheta – pentru prima oară *anti*-monteverdiană – a lui Corboz. Ridicol de mediocru.

Vacanță punctată de un unic eveniment, dar de primă însemnătate: la 24 iulie V. îmi telefonează că Tudoran sosește la Roma, rezumându-mi apoi, zi de zi, știrile și convorbirile telefonice cu el.

St. Tropez – *la petite madeleine* – n-am mai fost aici de mai bine de zece ani, înainte de moartea Allei, cu ea și cu Lucette. Portul mai invadat ca niciodată, năpădit de turiști și magazine. Dar noi stăm într-o vie liniștită și nu coborâm în port decât rareori, pentru cină și telefoane. După iarna atât de proastă ca sănătate: e ca o reînviere, parcă m-am reîntors cu douăzeci de ani în urmă. Între cărți, magnetofon și mașina de scris, la Paris mă macină de fapt viața prea sedentară.

Duminică 4 august

Întoarcerea la Paris. Casa curată ca o jucărie sau o scenă de teatru. V., singurul care a suferit de pe urma acestei zugrăviri, a fost și el recompensat, o scară comodă i-a pus la dispoziție și podul pentru arhivă, după ce garajul și pivnița sunt deja pline.

Telefon lung la Roma cu Dorin Tudoran: e în ajunul plecării spre America. Cumpătat, lucid, nerevendicativ.

Marți 6 august

Marți dimineața un telefon de la Marie-France, care a aflat de la Maria, via Radina, de sosirea azi-noapte a lui Calciu la Roma, unde nu era așteptat decât pe la sfârșitul lunii.

Aflu de la Stroescu tot ce nu putuse să-mi spună de la radio: Departamentul de Stat a înființat pe lângă un consulat american din Germania o secție specială de control al Europei Libere și Radio Liberty. Dus până la ultimele-i consecințe, lucrul acesta ar însemna transformarea FE într-un fel de Voce a Americii. Fără a merge până acolo, controlul acesta, fără precedent, și în contradicție cu politica lui Reagan, începe să-și dea roadele: să nu i se ia imediat un interviu lui Calciu (ca să nu se jeneze negocierile pentru alții), de pildă. Așa se explică și repetatele imixtiuni ale Departamentului de Stat în momentul grevei foamei a lui Tudoran. E în logica absurdității și lașității lumii în care trăim ca ea să-și boicoteze singură unica ei armă eficace: acest post de radio spre Est.

V. și cu mine îi telefonăm lui Calciu la Roma: e atât de emoționat, că de-abia mai poate vorbi, noi la fel. Spune cât l-au susținut moral emisiunile noastre etc. La aerodrom l-au condus și îmbrățișat vreo patruzeci de persoane, dintre care cam jumătate necunoscute (cu toții identificați apoi de Securitate). Mai sunt deci speranțe și în România, unde se pot găsi atâtea persoane în stare să riște pentru un astfel de gest. Va pleca vineri în America. Avea de ales între Statele Unite și Elveția, dar se consideră legat de un fel de obligație morală față de americanii care l-au scos și din închisoare, și din țară. Nu știu dacă are dreptate, dar cum să aleagă în doar două zile și într-o atare stare de șoc?

Sâmbătă 10 august

Telefon lui Noica, afabil și cald, așteptând rezultatele unor analize ale unicului său rinichi. „Sunt cam șubrezit", mărturisește laconic. Între timp, a mai enervat pe câțiva români, care au văzut în el pe trimisul lui Ceaușescu.

Luni 12 august

Vorbesc cu Gelu și apoi cu Stroescu: Nestor Rateș le-a luat la sosirea în America interviuri atât lui Calciu, cât și lui Tudoran. Au fost difuzate ieri și sunt repetate azi și mâine. În sfârșit. Stroescu a fost la Roma și l-a văzut pe Calciu (care va colabora la emisiunea lui religioasă). L-a găsit absolut senin și neatins de suferințe. „Un Rasputin blond" – spune el. Insist din nou și transmit „mesajul" din țară pentru colaborarea lui Tudoran la FE. Mi se răspunde mereu afirmativ. Dar știu că pentru „bătălia finală" trebuie să-l aștept pe Vlad.

Joi 15 august

Ziua lui V. Cinăm, ca să ne mai „rusificăm" puțin (de fapt pentru că toate restaurantele românești sunt închise), la „Dominique", apoi mergem la Eliade unde se află și Noica. *Malaise* –

Noica nu poate sta fără să gândească, a mai inventat ceva. Vrea să-l convingă pe Rațiu ca, în loc de comitetele actuale de exil, să întrețină cu bani un fel de comitet cu reprezentanți ai tuturor țărilor din Răsărit, care să se situeze altfel față de Occident. Să nu mai „cerșească“ ajutoare și pașapoarte (deci să renunțe la orice formă de protest și solidaritate) și să țină Occidentului un alt discurs. Bineînțeles nu politic, ci cultural. Să îndemne Franța și mai ales Germania să-și reactiveze creativitatea pentru a deveni din nou un pol de atracție. Astfel ne rezolvăm toate problemele. Nu comunismul (nu mai există). Ci lumea a treia, cu care stabilim raporturi nu de exploatant–exploatat, ci de frățietate. Concepția centrală ar putea fi cea a lui Mircea. E vizibil enervat când îi spun că un astfel de proiect (de altminteri irealizabil: cum să „comanzi“ creativitate Occidentului?) va fi rău privit de toată lumea: exilații care îl vor găsi „diversionist“ (nu pronunț cuvântul) și corespunzând intereselor regimurilor comuniste pe de-o parte, iar pe de alta, regimul de la București, căruia o astfel de inițiativă i-ar displăcea, l-ar sabota, punându-l și pe el în primejdie.

Noica are un demon al ambiguității (să te mai miri că unii îl cred trimis de Ceaușescu?).

Sâmbătă 17 august

O știre năprasnică. Joi, în timp ce-și pregătea valiza să plece la Toronto, Petra a murit fulgerător: criză cardiacă. De abia ajung să-i spun știrea lui V,. care sosește vreun sfert de oră după aceea. Siderați. Totul ne revine: călătoria în Mexic, atelierul lui Petra, în care ne instalase, și mai ales casa din Sibiel reprodusă întocmai la poalele vulcanului mexican și în care nici un picior de român nu va mai călca vreodată. Zădărnicia zădărniciilor. Nu va mai rămâne nimic din acest om generos, care n-a fost nici pictor mare, nici poet mare, și care își exprimase obsesia lui românească în această casă în contrast absolut cu locul, peisajul, arhitectura înconjurătoare. O sfidare de nisip.

Și apoi e o cotitură și pentru noi. Nu vom mai putea scoate *Limite*, pe care le susținea financiar, și nici cărțile proiectate. De abia renunțasem la *Ethos*, și acum vine rândul *Limitelor*. Se închide cercul. Cine să mai fie interesat de o revistă și o editură românească și să aibă și bani, și spiritul de sacrificiu – sau ctitorie – spre a-i cheltui astfel? Nimeni.

După ce dăm o telegramă Isabelei Petra (dar cine o să i-o traducă din franțuzește?) rămânem ca anesteziați.

Luni 19 august

După ce îi spun lui Christinel de Petra și finalul *Limitelor*, telefonează Mircea lui V. (el, care are oroare de telefon), pentru a-i spune că va da el bani și va găsi și pe alții care s-o facă pentru *Limite*. Îl regăsesc pe Mircea tinereților noastre, preocupat de afirmarea culturală în exil, și mă năpădește un fel de bucurie ca pentru o revedere întârziată. E deci capabil să-și depășească egotismul. Mi-e aproape rușine că i-am notat toate zvâcnirile de vanitate, neiertându-i nici una. Nu cred că ceva se va rezolva în acest fel pentru *Limite*, dar gestul lui Mircea are o valoare în sine, chiar fără eficacitate.

Mihnea, și el, mă surprinde. Găsește că dispariția *Limitelor* ar fi un imens eșec și că neapărat trebuie găsită o soluție. În schimb, la telefon, Goma e laconic. „Păi, să câștigăm la loterie", lansează drept unic comentariu. (Din '77, *Limite* devenise un fel de buletin de știri al activităților sale și de tribună de afirmare și apărare a lui. O simplă conferință a lui era tot atât de comentată ca o întreagă carte a lui Eliade.)

Oameni și oameni. Dar trebuie să învăț să nu mai judec cu atâta asprime. Mircea mi-a dat o lecție.

Joi 22 august

Telefon de la Răuță: se oferă să plătească el pentru continuarea *Limitelor*! Dar, curios, nu ajung să mă bucur de soluția neașteptată pe cât mă lovise ideea întreruperii oricărei publicări.

Sunt, foarte probabil, infinit mai dotată pentru drame decât pentru bucurie.

Marți 27 august

Telefon Vlad G., revenit din Statele Unite, unde a luat interviuri lui Dorin Tudoran și părintelui Calciu. Cu D. T., îmi spune, contactul a fost foarte bun și l-a găsit mult mai bine decât se aștepta (Calciu i se pare mai „simplu“). După o astfel de declarație preliminară, te-ai putea aștepta să-i fi propus, dacă nu un angajament, cel puțin colaborări regulate. Aș! L-a sfătuit să se „americanizeze“ serios și – la întrebările mele insistente – îmi răspunde că da, i-a spus lui D. T.: când are ceva de scris, poate să-i trimită. Iarăși impresia că nu e nimic de făcut cu Vlad. Azi una, mâine alta. Pe D. T. cred totuși că nu-l vrea în echipa lui radiofonică. De ce?

Duminică 1 septembrie

Caraion ar fi pe moarte (cancer de ficat). Bietul de el. Chiar viperă, a fost una suferindă.

Luni 2 septembrie

Seara privesc la televiziune *Psychose* al lui Hitchcock, pe care, paradoxal – în afara faimoasei scene cu asasinarea sub duș (reluată omagial și de Brian de Palma) –, n-o văzusem, nici V., nici eu. Schimb de fapt aprehensiunile cotidiene contra groazei – din fericire artificială – a filmului. Excelent și ca terapeutică, și ca film.

Joi 12 septembrie

Azi părintele Calciu a fost primit la Congresul american.

Duminică 15 septembrie

Sâmbătă, telefon de la Oprescu: nu-i dau drumul lui Liiceanu să vină la Congresul de la Madrid. Alte detalii: soția lui a fost chemată la Secu să spună pe cine a văzut în Germania; nu și

el. În schimb, Pleșu și cu el au fost invitați la Ștefan Andrei pentru o convorbire „amicală“, în cursul căreia totuși ministrul i-a spus lui Liiceanu că „nu cu o carte se răstoarnă un guvern“ (aluzie la *Jurnalul de la Păltiniș*).

Miercuri 25 septembrie

În cadrul Festivalului de toamnă la Beaubourg, noul Kantor: *Et qu'ils crèvent, les artistes*! Suntem entuziasmați. Chiar și Banu, care-l văzuse la Avignon și-i plăcuse mult mai puțin (era mai lung și în sală erau cincizeci de grade). De data aceasta mă simt implicată și altfel decât estetic în inconfundabilul său univers, nu mai e vorba de el sau nu numai de el, Polonia se află pe scenă iar deriziunea scheleticelor sale armate nu ascunde tragicul, ci-l dezvăluie, iar prin alfabetul morse din scenele închisorii (loviturile amplificându-se până a ne asurzi), parcă tot Polonia ne lansează interminabilul său apel, mereu rănit de istorie.

Luni 30 septembrie

Seara târziu, Hăulică venind direct de la expoziția lui Apostu. E sumbru. Se închid frontierele. *Secolul 20* poate fi amenințat. Nouă ofensivă a grupului E. Barbu (la care s-a alăturat și Ioan Alexandru), mai ales împotriva lui Râpeanu, care nu le-a publicat nu știu ce carte cu diatribe împotriva Uniunii. Vor o editură a lor, se plâng că n-au destule reviste. E. B. fericit că a scăpat de concurența lui Păunescu (a și „lucrat“ la căderea lui). Altfel, asemănători: ni se spune că și-au pus averea nu numai în case, dar și în… oi. (Nu știu câte sute ar avea fiecare!)

Grație Europei Libere, Stroe a putut pleca în Statele Unite unde e *visiting professor*. A trecut, între două avioane, prin Paris.

Joi 3 octombrie

Seara, cu Buzura. Până pe la două noaptea, conversație deschisă. Buzura, tăcutul, prudentul, în afară de textele sale, nu mai tace. Ne explică (mai ales lui V., care-l atacase) cum i s-a reluat

la nesfârșit un nenorocit de articol pe care-l scrisese despre Ceaușescu (și pe care-l încheiase totuși spunând că-i dorește ceea ce îi doresc toți minerii, țăranii, muncitorii etc.), adăugându-se și modificându-se la fiecare reluare câte ceva. Și la un interviu în *Flacăra* i s-a adăugat o referință la nu știu ce cuvântare a lui C. de la nu știu ce congres. E al doilea care ne vorbește de astfel de intervenții și adăugiri în texte (prima, Cristina Tacoi), care nu se mai practicau din vremea stalinismului.

Luni 7 octombrie

Soția lui Culianu a fost în România, unde l-a văzut pe Dan Petrescu și pe cei de la *Dialog*. În zgomotul de la cafenea și cu atâta lume, nu-mi poate da știri multe. Doar una amuzantă: pe V., grupul de la Iași îl vedea cam așa cum i l-a descris ea, cu trabuc, elegant etc. Pe mine, în schimb, mare și impunătoare. „Cum se îmbracă?“ au întrebat-o, bănuind cine știe ce *tailleur* sever. „În blugi“, le-a răspuns – și se pare că i-a apucat bucuria pe toți, de nu mai vorbeau decât de asta.

Marți 8 octombrie

Buzura ne povestește – inocent – că dna Cornea (disidenta) a venit la el, rugându-l să-i transmită lui Tudoran banii colectați de ea la Cluj. Buzura a refuzat. Așteaptă să-i dăm dreptate?

Vineri 11 octombrie

Ieri, interminabil telefon cu Gelu. Îmi spune că în cursul vizitei lui Ceaușescu la Beijing, corespondenții străini l-au găsit cadaveric, că nu se putea scula de pe scaun decât ajutat, că are doi doctori în delegație etc. etc.

Toată lumea nu speră decât în boala lui.

Joi 17 octombrie

Telefon-bombă de la Madrid. Goma mă anunță că, în afară de Tudoran, cel căruia i s-a dat drumul din țară – singurul – a fost Mihai Botez (!), care va veni și la Paris să ne întâlnească pe noi și pe Vlad. Îi telefonez lui Vlad, pe care pentru prima oară îl surprind real emoționat. Botez vrea să se întoarcă în țară și ne întrebăm dacă e bine să încercăm a-l convinge să nu mai riște și să rămână.

Vineri 18 octombrie

Mă scol târziu și, imediat, un telefon de la Marie-France: s-a anunțat la jurnalul televizat starea de urgență în România, unde armata a luat direcția uzinelor de electricitate. Câteva momente de speranță: complot împotriva lui Ceaușescu? După o zi de telefoane: eu cu Vlad, Mihnea cu Rosenthal de la Viena și cu gazetarii, versiunea se modifică și nu mai lasă locul nici unei speranțe. Ceaușescu este acela care a declarat „starea de necesitate", a numit guvernatori militari la uzine (mai înainte îi numise la mine și metrou) și a demis pe ministrul Energiei și pe viceprim-ministru. În România a și început frigul și probabil c-au fost pene de electricitate.

Luni 21 octombrie

La Radio, studio supraîncărcat: Cristina Ionescu (în drum din Canada spre Africa), Nicolette Franck, Nego. Cu Nego, discuția înregistrată, pe care încerc s-o fac pe cât pot de amabilă, despre Marin Preda. Dar în contradicție totală. Îi spun: e aproape un vertij intelectual! Impresia că n-am citit aceleași cărți și nu vorbim despre același om.

La o primă cafenea, cu toții, apoi la a doua, unde ne așteaptă Mihai Botez, doar cu Nicolette Franck, care îi ia în grabă și entuziasm un scurt interviu pentru *La Libre Belgique*. De fapt,

entuziasmul ni se întărește după ce, singuri cu el, ne ducem la restaurant în Cartierul Latin.

Surpriza a fost totală. Mai întâi, așteptam un „tinerel“ de vreo 45 de ani și pare mai bătrân ca V. (Pe unde trece, Securitatea lasă urme – și el e deseori chemat la ei.), în plus modestia pe care o simțisem și la telefon, și care se confirmă. În sfârșit, o cultură profundă, o inteligență ascuțită, o maturitate, o capacitate de analiză pe care lectura eseului său „sociologic“ *Lumea a doua* nu mă lăsaseră în nici un fel s-o presimt. Teoria lui – pe care o plătește prin atitudine – e simplă: vrea să dovedească celor din țară că poți trăi în cadrul acestui regim spunând ce crezi și cerându-ți drepturile garantate prin lege. Și că nu suferi prea mult din această cauză. Cum să nu suferi? Cariera lui de matematician e compromisă, Securitatea îl hărțuiește, a fost și lovit pe stradă cu un „pumn american“ în inimă. Dar nu vrea să se insiste asupra eroismelor și suferințelor, ci numai asupra faptului că poate trăi ca un om normal acolo. De aceea se și întoarce. Îi cunoaște pe toți. Nu numai ambasadorii (el l-a „instruit“ pe Funderburk), dar și pe Manolescu (o dată mai mult i se dovedește curajul), și pe Noica (l-a chemat să-l întrebe de ce ține să „irite“ autoritățile). Are și umor: ne spune cum i-a slujit la început drept interpret lui Tudoran, care a năucit-o pe trimisa de la *Helsinki Watch* cu tot felul de nume și detalii ale conflictelor din lumea literelor. Va încerca să-l convingă pe Vlad, care vine la Paris special pentru el, să-l ia pe D. T. Nu cred că va ajunge la vreun rezultat, dar probabil că dacă cineva îl poate influența pe Vlad, el e.

Suntem așa de ambalați, că mi-e frică de decepții.

Sâmbătă 26 octombrie

Sâmbătă seara – la Barbă, seară Eliade mai mult cu francezi. Totul prinde cheag, mai ales din pricina unui Cioran în cea mai extraordinară dintre forme și care povestește cu inenarabilul

său umor întâlnirea fortuită în sudul Italiei cu un admirator al său austriac, care nu voia să creadă că e el.

Duminică 27 octombrie

Trebuie totuși, cu riscul de a înghiți spațiul celorlalte zile, să rezum întâlnirea lui Cioran cu austriacul său: se întâlneau la micul dejun, pe terasa unui hotel din sudul Italiei. Și vorbeau – ca tot omul la micul dejun – de timp și de „existența lui Dumnezeu“. Până îi spune austriacul lui Cioran că o carte a lui Cioran e cartea lui de căpătâi. Cioran îi mărturisește că el e Cioran. Celălalt nu vrea să creadă. Când se convinge, mai să-i cadă în genunchi. Îl declară „mein Gott“. Cioran: „Nu, vreau să fiu ober-Gott“. Celălalt cere un timp: să discute problema cu nevastă-sa. Apoi revine: e de acord! Cioran – la Barbă – i-a mărturisit unei americance ce greu s-a rupt el de Rășinari și apoi de Sibiu. Și când l-a întrebat ce se simte a fi: „Roumain, voyons.“

Joi 31 octombrie

Ieri, toată după-amiaza, la noi, Norman Manea. Surpriză și ambalament, și la V., și la mine. Mi-l aminteam complicat, tăind firul în douăzeci și patru și reducând aproape totul la sine. Îl regăsim cu aceeași sensibilitate exacerbată, dar judecând cu măsură situații și oameni, și preocupat nu de el (de care nu ne vorbește aproape deloc), ci de situația catastrofică generală. Se aștepta să punem câteva accente diferite: noi mai mult pe „disidenți“, el pe scriitorii retrași. Discutând, ajungem cam la aceleași rezultate totuși. E mai sever însă decât noi: nu iartă și nu uită pe cei care au fost în Partid, nici pe Paler deci, în jurul căruia i se pare că se face prea mult caz.

Aceeași părere ca noi despre rabinul lor, care face elogiul lui Ceaușescu, iar lor mai mult rău decât bine, dând în Eminescu. Se pare că a încercat să-i explice Crohmălniceanu și n-a reușit. Găsește chiar că acum catastrofa e atât de generală, încât nu

antisemitismul (de altfel existent) e problema de care trebuie să se vorbească, ci supraviețuirea unui întreg popor supus genocidului prin foame și frig.

Luni 4 noiembrie

După emisiune cinăm din nou cu Mihai Botez, care și-a mai amânat plecarea din pricina numărului sporit de conferințe și participări la seminarii. Aceeași bună impresie, evident, dar mă întreb dacă, pentru a fi fidel proiectului său de a spune ce gândește într-un asemenea regim (și asta cu un admirabil curaj), n-a ajuns într-o oarecare măsură să gândească *numai* ceea ce poate spune. Se declară ne-disident (când în fond este), își stabilește analiza științifică privind „lumea a doua“ pe premisa stabilității unui regim care nu funcționează decât grație umbrelei sovietice și se mulțumește să ceară doar ceea ce un regim comunist ceva mai puțin dement (maximum = Kádár) ar putea da.

Sâmbătă 9 noiembrie

Duminică noaptea, un vis urât. Să-l notez sau, dându-i importanță, riscă să devină semn? Casa noastră (din vis, nu din realitate) se clătina ca de un cutremur. Nu știam ce să luăm în bagaje. I-am telefonat Christianei să ne caute un hotel. Dar mi-a spus că e prea bolnavă. Mai aveam oare nevoie de un vis ca să măsor cât îmi lipsește Ch. – zidul tuturor plângerilor mele?

Vineri 15 noiembrie

Telefon de la Oprescu, care a vorbit cu Liiceanu. I-a cerut două lucruri: traducerea din Heidegger a lui Martineau (de negăsit, nici V. n-o are) și un „instrument“ de luminat (chiar și lumânări) ca să poată citi în ciuda tăierilor de electricitate.

România a fost întoarsă înapoi la vremea opaițelor! Și nici acelea nu pot fi găsite. Lumânările s-au epuizat la București. Cum să mai asculte de Noica, ce spunea că se poate citi și la lumina unui felinar? La care felinar, când toate se sting la miezul nopții?

Sâmbătă 16 noiembrie

Dimineața începe foarte prost. Mihnea, care s-a sculat la 8 să-i telefoneze, nu dă de Botez acasă: nu s-a întors. Neliniștiți, presimțim că l-au reținut la Secu. Ceea ce s-a și confirmat: după-amiază când, în sfârșit, Mihnea dă de el, îi spune textual: „Primul șoc a trecut. Dur, dar suportabil. Pentru câteva zile cred că sunt liniștit.“ Când știi moderația termenilor la Botez, măsori mai bine ce va fi fost.

Din întâmplare, telefonându-i eu pentru Botez, Goma îmi spune că ne caută Camillo Baciu: l-au arestat pe Gheorghe Ursu și vrea scandal în presă. Ursu, un inginer cu o slăbiciune pentru literatură (a publicat la *Litera* un volum de poezii, cu prefața de Nina Cassian) – și pe care l-am văzut în mai multe rânduri – ținea un jurnal. Telefoane cu Mihnea: Anne Planche are la ea un dosar și o cerere a lui Iordan Chimet, să fie repede adus încoace pentru a nu fi implicat în „procesul“ lui Ursu. O parte dintre scriitorii despre care scria el în jurnal tremură. Aștept întoarcerea Annei Planche din *weekend* pentru a vedea „dosarul“. Îl sensibilizez pe Mihnea. Îi telefonez Cellei Minart, prietenă cu Ursu. Va trebui să facem ceva. Dar ce nebunie să ții un jurnal într-un astfel de regim!

Marți 19 noiembrie

Încep de aseară sărbătorirea aniversării, fugind cu V. să vedem seara târziu, după plecarea lui Manea, filmul iugoslavului Kusturica, *Papa est en voyage d'affaires*, premiat la Cannes. Înțelegem de ce i l-a dat Forman: toată deriziunea cenușie a Răsăritului e pe peliculă. Dar nu numai atât. Și grotesc, dar și o nesfârșită tandrețe umană. Un copil cum poate că n-am mai văzut altul pe ecran. Continuăm azi cu l'*Année du Dragon* al lui Cimino, acuzat aberant de rasism. Mai riguros decât De Palma (*Scarface*) și Coppola (*Cotton-Club*) reunite.

Când mă întorc eu seara acasă, telefon în noapte de la Mihnea și Anne Planche: aseară pe la 6 s-a anunțat, de la Secu, fiului lui Ursu, că e foarte grav bolnav. A fost anchetat „liber“ din ianuarie până în august ’85 pentru cele 30 000 de pagini de jurnal pe care-l ținea de la 18 ani și în care scria *tot*. Apoi arestat la 21 sept. ’85, Securitatea spunând familiei mai întâi că va fi deținut o lună, două, apoi mai mult, și ieri… Scriitorii „prezenți“ în *Jurnalul* său, înspăimântați, noi, cu prea puține iluzii asupra sorții lui.

Miercuri 20 noiembrie

Ursu a murit (probabil în torturi). Toată ziua cu telefoane pentru el. La FE (e sărbătoare) dau doar de Munteanu – trece tot ce le spun la știri, la Suzy, la Cella: a ieșit depeșa *France Presse*. Seara aflu prin Goma, apoi prin Camillo Baciu, că familia lui Ursu a mai primit un telefon în noapte (aceeași) și li se spune că „a încetat din viață“. Furioasă pe C. Baciu: de ce nu ne-a avertizat mai devreme să facem scandal prin Radio, îl puteam salva! Nu voia familia: să nu-și piardă fiul postul. Acum și-a pierdut tatăl.

V. îi găsește volumul de versuri. Îi va face o emisiune. Și eu alta. Și cât mai mult scandal: l-au ucis în chinuri probabil. Măcar să împiedicăm un proces făcut unor scriitori pe baza jurnalului. O milă nesfârșită pentru acest biet om cinstit și inconștient, care credea că a ține un jurnal într-un astfel de regim nu e o crimă.

Vineri 22 noiembrie

Ieri, iarăși toată ziua cu telefoane pentru Ursu. Obțin telefonul fiicei lui, Olga Miron, care stă la Chicago (nu la New York) și i-o dau lui Gelu, care o cunoaște. Azi Gelu mă recheamă. A vorbit cu ea o jumătate de oră: plângea și ea, și soțul ei. Știa, bineînțeles. Și de mult. Nu mai e vina lui Camillo Baciu

că nu ne-a avertizat să facem scandal, ci a lui Ursu însuși. Iată versiunea completă:

La 3 ianuarie ’85 când s-a dus la serviciu, n-a mai găsit caietul de jurnal în sertar! Deoarece era nu numai naiv, dar și total inconștient: își scria jurnalul până și la birou. Două-trei zile nu s-a întâmplat nimic: avea tot timpul să-și distrugă jurnalul sau să încerce a-l ascunde altundeva: n-a făcut nimic. Apoi percheziția și ancheta la Secu. Într-o primă oară, zi de zi (după orele de birou), apoi o dată pe săptămână. A dat dintru început tot ce știa, cu declarații speciale despre Radu Albala, Nina Cassian (doar la Bogza n-a vrut să dea detalii). A interzis familiei să spună ceva și mai ales să nu ajungă la FE (cu care recunoscuse că are contacte). Și-a pus singur lațul de gât.

În ziua de 2 august a avut loc o ședință de demascare la institutul unde era inginer (ISLGC) și și-a făcut o autocritică totală. Securitatea i-a spus că și-a încheiat treaba cu el.

S-a dus la mare!

La 21 septembrie a fost arestat la slujbă. A avut sau nu loc un proces? Nu se știe. Avea un avocat din oficiu, Ion Pora (cunoscut om al regimului). Acuzațiile principale: bursă neagră (vânduse niște *chewing gum* adus din străinătate), trafic de dolari (avea 50 de dolari la el), raporturi cu FE. Din altă sursă, aflăm că ar fi avut loc un proces similar cu condamnare la șapte ani, dar nu se știe dacă era al lui. Familia a fost acum chemată să facă formalitățile la morgă. Incinerat sâmbătă. Familia din Statele Unite a făcut multe intervenții: la un senator american, la Mitterrand, la Rosen (Ursu era din mamă evreică), unele mai absurde sau inutile ca altele – din moment ce nu voia scandal. Dacă am fi făcut dintru început ce-am făcut acum (o coloană în *Libé*, alta în *Le Quotidien*, mic articol în *Le Monde* – cu toate repercutate prin Radio, unde Vlad scrie și un editorial) sau chiar acum o lună, două săptămâni, era aproape sigur salvat. O atare inconștiență și frică a lui și a familiei au fost de-a dreptul catastrofale. Uitasem un detaliu care nu e unul: în jurnal, lui

Ceaușescu îi spunea mereu „porc“, iar ei: „vacă“. Să te mai miri că, având așa ceva la mână, l-au ucis?

Luni 25 noiembrie

Cu V. în Cartierul Latin să vedem *Ran* de Kurosawa. Decepție. Bătăliile atât de stilizate în *Kagemusha* nu evită realismul, iar actorul care interpretează acest King Lear japonez, melodramă. Rămân culorile, flamurile, câteva scene demne de munții trufași ai tragediei. Dar nu e de-ajuns. A dispărut Paolo Uccello.

Marți 26 noiembrie

Seara, cină la restaurant cu Mihnea și Catherine, apoi acasă, pentru a pune la punct un fel de protest, manifest (nici nu știu cum să-i spun) pentru definirea noțiunii de exil (un exilat poate face orice, numai să colaboreze cu regimul de care a fugit nu) pe marginea „afacerii Pordea“... Textul cu cât mai multe semnături trebuie să-i slujească lui Agathe Logeart pentru procesul (al doilea) cu Pordea, de la sfârșitul lui decembrie. Atunci se dă și rezultatul Apelului pentru primul proces, inexplicabil pierdut în prima instanță.

Joi 5 decembrie

Procesul Pordea. La 12 jumătate întâlnire cu Agathe și martorii în cafeneaua din fața Palatului de Justiție. Numai Goma e mai nervos ca mine. Chiar mă întreb de ce o atare stare de nervi. Probabil și pentru că de la primul proces am rămas cu impresia că justiția e în afara oricăror realități și că e în fond neinteresată de tot ce consideră certuri de ghetou și exilați. Pentru că am obosit și vom continua să ne agităm în van. Când mă gândesc ce eforturi de o parte (vreo 40 de semnături, cu toate asociațiile din Paris, plus reprezentanții Solidarność, plus ungurii), martori de primă mână, articolele lui Pordea, contra dosarului aproape gol al lui Pordea. Totuși el va câștiga.

Ieșim de acolo epuizați, dar decontractați, în fine. Doar avem obiceiul eșecurilor. Luăm din nou o bere la cafenea și ne numărăm puținele avantaje: semnăturile pe ceea ce ar putea deveni un fel de „chartă“ a exilului. Au semnat-o neașteptat de mulți: până la sfârșit și Korne, și Câmpeanu, și Casa Română, și Liga, și Biserica Ortodoxă etc. etc. Se mai aleg puțin apele.

Miercuri 11 decembrie

Aseară am descoperit în *Contemporanul* o dare de seamă asupra unei adevărate ședințe de „demascare“ a lui Paler (pentru romanul *Un om norocos*), organizată de Biblioteca municipală M. Sadoveanu la o uzină din București, în care tot felul de strungari îi denunță viziunea „sordidă“, „dăunătoare pentru tineret“. Evident, Paler era de mai mult timp ținta dintâi a celor de la *Luceafărul* și *Flacăra*, dar de aici până la reluarea acestui gen stalinist de proces public! (Prin el e atacată și presa!)

Simt că e primul pas dintr-un nou asalt și o schimbare în metodele de intimidare. Și lui V. i se pare grav. Iarăși „pe baricade“. De abia mă mai liniștisem puțin după procesul Pordea. Prea neîntreruptă „starea de urgență“.

Miercuri 18 decembrie

După-amiază telefon cu Vlad G. Știre ce i se pare senzațională (dar Mihnea crede că e o mișcare de pură rutină): Ceaușescu l-a demis pe ministrul Armatei, de abia revenit (ministrul) de la Moscova. Mă bucur câteva secunde, gata – ca tot românul – să cred în vreun complot, apoi îmi revine repede, prea repede, luciditatea. Nici acum nu va fi nimic. Ceaușescu are șansa nebunilor la putere: nimic nu-i abate.

Vineri 20 decembrie

Telefon Marie-France cu două vești:

Sentință în procesul Pordea – severă: 10 000 ziarul, 10 000 Agathe – 30 000 despăgubiri lui Pordea. *La nausée*!

Infinit mai grav: a ars biblioteca lui Mircea E. de la Universitate, cu arhiva lui cu tot. *Jurnalul* mai ales. Seara târziu – noaptea mai curând – o chem pe Christinel, care aproape plânge. Dar nu numai din această pricină: anemia lui Mircea s-a accentuat și va fi internat mâine să i se facă transfuzii! Cât despre biblioteca-arhivă, nu știe încă ce s-a putut sau se va putea salva. Au venit specialiști de la o altă bibliotecă (aceea căreia Mircea îi dăduse testamentar manuscrisele), au umplut vreo patru camere cu ce n-a fost ars și încearcă să recupereze ce mai poate fi recuperat, dezlipind foaie de foaie. Christinel îmi spune ce mare a fost șocul pentru Mircea și nici nu-i nevoie să ne descrie prea mult, nu numai că înțelegem, dar și participăm (n-am făcut oare o scară spre pod pentru a putea pune în ordine tocmai arhivele, nu pentru inexistenta noastră operă, dar pentru memoria de mâine – dacă va mai dăinui – a exilului).

Suntem traumatizați.

Marți 24 decembrie

Seara, Crăciun la Ionești. Suntem numai noi cu Mihnii și ei. Telefonăm lui Christinel și Mircea, întorși de la spital – mai bine. Nu se știe încă ce a ars și cât, dar și sănătatea, și moralul par a reveni.

Reușim să avem și taxiul comandat în ajun și care era principala preocupare a sfârșitului de seară, și cum dăm de un șofer care nu mai putuse să se miște din mașină de la 9 seara (e 1 și jumătate), îl invităm să ia un whisky acasă. E uluit de atâtea cărți (ne întreabă dacă suntem librari), cât și de gest (așa ceva probabil că nu i s-a mai întâmplat).

Joi 26 decembrie

Suport greu discurile cu o țigancă, Puceanu, asupra prostului gust al căreia Cristovici și V. divaghează. Mahalaua nu era pitorească decât atunci când te duceai spre ea, la grădină, chef etc., ca spre un exotism sau o expediție antropologică. De când s-a instalat la cârmă, domină totul, proliferează, e intolerabilă. Într-un fel, o regăsisem și ieri, când Marina ne-a pus o casetă cu niște *sketch*-uri de Anul Nou de prin 1970 și ceva ale lui Toma Caragiu (mort în cutremur). Curajoase, cu „șopârle“, dar pe același fond, greu suportabil, al vulgarității. Ori de câte ori ies din cercul de intelectuali care par ca pe vremea noastră, mă înfior și-mi spun că n-aș mai putea trăi acolo. Dar cum n-avem, în nici un caz, vreo șansă de a ne întoarce vreodată, ce importanță…

Mi-e frică totuși că au reușit să schimbe un popor.

Duminică 29 decembrie

Telefon surpriză (și ce surpriză!) de la Goma, la trezire: *Sunday Times*, pe prima pagină, reia „afacerea Pordea“ cu mult mai multe detalii.

1986

Marți 7 ianuarie

Ieri, după emisiune, cu Sanda Sto (care a venit să-mi aducă *Sunday Times* cu Pordea), cu Antonia (care vine cu Dan Ionescu de la documentarea din München) și cu Cristovici, la cafenea. Discut cu Dan Ionescu despre atmosfera de la FE la München: noua generație – nou-veniții, spune el – e mai pragmatică, foarte diferită de militantismul celei precedente: știe că nu mai există întoarcere. Totuși el e „militant", membru activ în asociația lui Gane pentru monumentele istorice, făcând cronici regulate la radio asupra distrugerilor și demolărilor din București.

Joi 9 ianuarie

De neînchipuit reportajul lui Warrin care a trecut totuși azi la „Résistances" pe A2. Centrul Bucureștiului (Uranus) e ca un câmp sublunar. Filmat în ceață și pe ascuns, totul seamănă cu o zonă din Tarkovski (apropierea de *Stalker* a remarcat-o Goma, și are dreptate). Zguduitor și macabru. Mihai Botez, foarte curajos, dă un interviu pe față (lui V. îi e teamă că de data asta îl arestează). O voce de femeie (aflăm de la Mihnea că e soția lui) comentează inteligent și într-o franceză perfectă acest peisaj al morții. România întoarsă în urmă cu vreun secol: căruțe, femei cu broboadă pe străzile Bucureștiului sau ce-a rămas din ele.

Sinistru. Degeaba mai sperăm. Ceaușescu a și distrus acest popor. Poate că e cea mai densă ceață istorică pe care a cunoscut-o vreodată.

Sâmbătă 18 ianuarie

Agitație la români. Îmi telefonează Aurora că un arhitect Pârjol (!) a asigurat-o că Ceaușescu, în ultimul hal de cancer, sosește la spitalul din Créteil la 28 ianuarie. Asta ieri. Azi, românașii noștri l-au și ucis. Cristovici a primit două telefoane că Ceaușescu a murit de două zile și că l-au pus în „frigider", să regleze succesiunea! Totul din surse medicale și... sigure. Nici nu-i mai telefonez lui Vlad a doua știre (prima i-o comunicasem ca total incertă, ieri). Nemaiavând decât această speranță, românii se agață de orice zvon, oricât de aberant ar fi el.

Duminică 19 ianuarie

Telefon de la Sanda Sto. În *Herald Tribune* din 17/I, se cere oficial deschiderea unei anchete la Parlamentul European împotriva lui Pordea și Le Pen.

Pe de altă parte, Geta D. îi telefonează din București, alarmată, lui Marie-France: va apărea în *România literară* un interviu al lui Cioran acordat lui Florian! Telefonez lui Cioran: l-a primit pe Florian și au stat de vorbă. Dacă Florian povestește doar întrevederea, nu va reacționa; dacă o prezintă sub formă de interviu, va da o dezmințire prin FE. Eu i-o cer, pentru prima oară, destul de dur. E afolat, jură că nu va mai primi români etc. Florian este marxistul care a scris bine despre el. Când mă gândesc că Cioran îl atacase pe Mircea că a dat un interviu lui Păunescu! Îi spun că e același lucru. Protestează moale.

Duminică 26 ianuarie

Bucureștiul, ca să se apere de „indiscrețiile" gazetarilor, nu numai că nu le mai dă viză, dar a decretat că directorul agenției *France Presse* de la Viena, Didier Fauqueux, e „indezirabil" și

persona non grata pe cinci ani în România, din pricina articolelor lui din noiembrie. Albanizare crescândă și gafe în serie.

Marți 28 ianuarie

După-masă, casa literalmente invadată de Twenty Television de la Londra. Andrew Bell vine nu numai cu traducătoarea Danielle Hartmann și cu o gazetară, dar și cu vreo cinci tehnicieni ducând lăzi ce ocupă toată camera. Stil britanic, totuși, parc-ar ieși toți de la Cambridge, nu-i simți, nu-i auzi. Vine și Goma – răcit. Și același scenariu: agresiunea, cum, când etc.... Ne filmează și pe scări, și în grădină, totul de atâtea ori repetat... Aș renunța evident cu plăcere la această... celebritate de fapt divers, dacă n-ar sluji să denunțe terorismul de stat de la București. Cafele, whisky, amabilități.

Joi 30 ianuarie

Cu o punctualitate ce nu-i stă în fire, la 3 și jumătate precis: Hăulică. Dintre știri, presimțiri, interpretări:

Cele două procese cu „cititori“ erau pregătite să preludieze adevăratele procese (tot cu cititori, împotriva Ilenei Mălăncioiu și a Anei Blandiana). Vor să arate că cititorul are aceleași drepturi ca și critica (teza Ungheanu, pe care l-am atacat într-o cronică) și că scriitorii nu sunt la adăpost. Au început cu Paler (pe care nu-l consideră scriitor, ci activist de-al lor) și cu căpitanul de miliție Mânăstire, socotind și mai gravă revolta ce vine din rândurile lor.

S-a reactivat și agravat decretul împotriva raporturilor cu străinii. Nu numai că nu-i poți vedea decât de față cu doi martori, dar la ziare s-a atras atenția redactorilor-șefi (ca și pentru Uniune) că nu pot fi primiți decât într-un anume salon (probabil bine echipat cu microfoane). Rezultatul reportajelor gazetarilor occidentali despre România?

Restul: iarnă blândă, dar multe accidente cu gaze. Și o singură speranță la orizont: sovieticii au invitat la Moscova pe

Iliescu – singurul schimb posibil al lui Ceaușescu. În ultima vreme, Ea dictează din ce în ce mai mult, și mai toată campania anticulturală vine de la Cabinetul II.

Luni 3 februarie

Telefon la birou de la Vlad Georgescu, care mă tot caută de vineri încoace. Nu poate veni marți la Paris, cum era convenit, deoarece va fi mare ședință la FE: se schimbă mai toți șefii, în frunte cu Urban (cel mai intelectual dintre ei), pentru – se teme el, deși nu e prea temător – a aduce FE pe o „linie“ mai apropiată de Vocea Americii. Bineînțeles, americanii sunt în stare de orice, chiar și a-și sabota singuri arma cea mai eficace. Dar nu-mi vine să cred într-o astfel de catastrofă, deoarece ar fi una, pentru România în orice caz, FE fiind ultimul ei balon de oxigen. Nu-mi vine să cred, cu toate că e în logica politicii americane ca tocmai sub Reagan să se petreacă așa ceva. Afacerile Departamentului de Stat sau un gest de bunăvoință înainte de… destindere și pentru a o pregăti. Cum spune V. când comentăm – sumbri –, Occidentul ar merita cu adevărat să fie înfrânt. Prea face totul pentru asta!

Sâmbătă 8 februarie

La Londra, cu Marie-France. Drumul atât de scurt cu avionul (45 de minute), încât nici n-am timp să-mi fie – ca de obicei – frică. Cu taxiul londonez, și primele case de stil georgian trec din realitate în film (singurul care m-a familiarizat cu ce-ar risca altfel să-mi pară de-a-ndoaselea și insolit). Surpriza – cât există – e mereu agreabilă.

A nins peste Londra.

Duminică 9 februarie

Strada noastră e un „rezumat“ al Londrei. Căsuțe cu două etaje, toate identice – aliniate cuminți. După o noapte foarte proastă, întâlnire în oraș cu Mihai Niculescu. Cinăm împreună

la BBC. Uitasem că are 77 de ani. Bolnav (inimă), cu probleme de circulație la cap, este împuținat, dar de aceeași reconfortantă discreție. Modestia e la el ca o vocație sau o boală. Singura bogăție pe care și-a permis-o vreodată a fost… stilul.

La National Gallery redescopăr, după câțiva ani de relativă trecere printr-un deșert emoțional, bucuria exaltată a privirii. Șoc în fața *Nativității* lui Piero della Francesca (cu grupul îngerilor muzicanți). Îl înțeleg pe V. care va spune seara la telefon că își începea fiecare zi la Londra cu un popas în fața lui Piero. Îl lăsăm pe Mihai să ne aștepte în această sală și fugim, Marie-France și cu mine, cam în același ritm și cu aceleași pasiuni, oprindu-ne mai ales la primitivi, la Paolo Uccello: *Bătălia de la San Romano*, în fața *Autoportretului* lui Rembrandt – ultimul, la 63 de ani, Vermeer, Turner etc. Trei ore de nebunie, după care nici nu putem fuma o țigară la cafeteria Muzeului – e interzis. Prima o fumez deci afară, privind Trafalgar Square, silueta lui Nelson din spate și perspectiva spre Buckingham Palace.

Seara cinăm într-un restaurant… francez! Nu din cine știe ce fidelitate gastronomică, ci pur și simplu fiindcă *pub*-ul din colțul străzii noastre e prea înfumat și zgomotos.

Telefon lui V. să-i spun entuziasmul meu de la National Gallery. La Paris sunt minus 10°. La Londra minus 5°. Dar nu simt frigul.

Marți 11 februarie

British Museum de dimineață până la 4 și jumătate. Decepție la egipteni, indiferență culpabilă în marea sală cu friza Parthenonului, participare entuziastă la asirieni, nu numai în fața monstruoasei masivități a porții Palatului de la Khorsabad, a transeptului și statuilor Palatului lui Assurbanipal al II-lea, la Nimrud, dar și a basoreliefurilor cu vânătorii de lei de la același palat sau scenelor de bătălie de la Ninive.

Sâmbătă 15 februarie

Întoarcere la Paris seara.

Marți 25 februarie

Seara, Cristovici ne cheamă brusc, de parcă ar fi incapabil să mai suporte singur vizionarea casetei primite de Mihnea cu producțiile Televiziunii Române, un omagiu adus în 1985 lui Ceaușescu la 40 de ani de domnie comunistă și telejurnalul din 30 decembrie 1984 cu urările din fața Comitetului Central. Noi, care știm totul, citim totul, îi vedem pe toți, trăim în fond la București, ne dăm seama că nu știam nimic atâta timp cât imaginea nu ne adusese revelația mitocăniei, prostiei, inimaginabilului prost gust sigur de el. E ca o transformare biologică a acestui popor, nu numai a limbii, dar și a înfățișării sale. Imposibil să crezi că țara asta a fost odată civilizată. Uluitor: orice râs îngheață pe buze. Se confirmă marea noastră spaimă: va mai putea fi recuperat ceva? Nu printre scriitori și artiști (cu ei nu e nici un decalaj), dar în toate celelalte pături sociale. S-au îngroșat cefele, s-au mitocănit fețele, s-au idiotizat expresiile.

Fascinant de sinistră perspectivă.

Joi 27 februarie

Mereu sub impresia emisiunilor de la Televiziunea Română. Mai avusesem, de fapt, revelația mitocănirii – reversibile? – când am văzut *Reconstituirea* lui Pintilie sau *Proba de microfon* a lui Daneliuc. Dar acolo mahalaua era denunțată de artiști ce nu-i aparțineau – prin artă și prin virulența acestui denunț, efectul putea părea terapeutic. Pe când aici, mahalaua în frac și rochie lungă domină și se celebrează pe ea însăși, la putere. Aș vrea să fac o cronică și mi-e frică: de prea mare violență în termeni sau de prea multe semne de exclamație. Cum să găsești tonul just când e depășit Caragiale, și ironia e neputincioasă?

Vineri 28 februarie

Totul e înghețat. A nins și gerul, de vreo lună și mai bine, nu contenește. În România e sinistru: s-a oprit toată circulația și pentru a-ți duce bagajele de la aeroport, trebuie să le târăști vreo 15 km pe o săniuță. Pentru a mă întoarce în Franța – unde sunt de fapt atât de puțin – nu-mi pot stăvili indignarea. Beckett, alături de alți intelectuali – e drept, mai mult străini decât francezi (Strehler, Brook, Eco etc.) –, a semnat o petiție în favoarea lui Jack Lang. Să ieși dintr-o neutralitate și tăcere respectată cu strictețe de-a lungul unei vieți pentru a semna nu un apel esențial – pentru Saharov, de pildă –, ci un manifest electoral nu scade doar o statură, pentru mine ruinează o operă clădită pe această tăcere. E și Marguerite Yourcenar printre semnatari. Mă stinghereşte mai puțin. Contrar atâtor contemporani ai mei, nu sunt deloc sigură că e o mare scriitoare.

Luni 3 martie

Soleil de nuit de Taylor Hackford, cu un dansator sovietic transfug jucându-și într-un fel propriul rol – Mihail Barîșnikov – și cu Skolimovski. Cel mai profund și mai realizat estetic dintre toate filmele antisovietice pe care le-am văzut până acum. Emoție pe toate planurile. Titlul american e *White Nights*.

Luni 10 martie

Își anunțase vizita pentru azi – de vreo săptămână – un gazetar de la *France-Soir*, François Corre, care scrie o carte despre KGB (alta!). Și brusc, aseară, când ascultăm jurnalul televizat pentru vești (atât de improbabile) cu răpirea de la Beyruth, alunecând pe acest teren lunecos al terorismului, mă întreb: și dacă n-ar fi de la *France-Soir*, și dacă n-ar fi ziarist, și dacă... Dimineață telefonez la *France-Soir* (chipurile să confirm *rendez-vous*-ul). Răspuns: nu mai lucrează acolo, e la *Figaro*. Noroc că-mi aduc aminte cine mi-a vorbit de el. Mathias de

la FE. Îl chem, îmi confirmă, și mai are și inspirația să mi-l descrie: se uită sașiu, are nasul turtit etc. Altfel poate că nici nu i-aș fi deschis: capul unui ucigaș care te taie în bucăți și te bagă apoi în frigider sau în valiză. Psihoza mea avea și o altă cauză: V. nu era acasă.

În fond, cel mai deschis, mai informat (a făcut pe teren marile reportaje asupra terorismului, acum și-a luat un an sabatic să-și scrie cartea, iar la *Figaro* doar colaborează din când în când), dintre ziariștii care au venit aici. Mai interesat de fapt de discurile de aici (în special Monteverdi) decât de Securitate. Descriindu-i contextul politic în care acționează Securitatea, determin două etape de activitate și două forme care mi se par pentru prima oară evidente și mie: spionajul pur, până în anii ’70 (după ce distruseseră opoziția internă); dezinformarea și terorismul de stat, după 1977, când, surprinși de noul vânt de disidență (Goma, mișcarea pentru drepturile omului), decid infiltrarea și intoxicarea exilului – sau suprimarea celor ce-i jenează în acest exil (de la FE în primul rând). Totul devine clar ca o epură.

Seara, Cristovici: Tarkovski e pe moarte și se dă un concert pentru susținerea materială a familiei sale.

Duminică 16 martie

Votăm pentru legislative. Vom scăpa de socialiști (pe Mitterrand, vulpe bătrână, îl păstrăm în orice caz)? Au fost detestabili nu atât din pricini de demagogie economică (la care ne așteptam), cât prin felul de a minți, preluat de la comuniști, de parcă din trunchiul ideologic comun ar porni același venin. A minți, a se contrazice fără rușine. A fi iresponsabili.

Seara rezultatele (mai precis estimațiile) la televiziune. Opoziția nu va avea majoritatea confortabilă care i-ar fi permis să-i țină piept lui Mitterrand, ci, în cel mai bun caz, una la limită. V. și cu mine nu suntem sumbri, ci doar dezamăgiți: cinci ani

de socialism n-au fost deci de ajuns pentru a-i dezbăra pe francezi de obsesiile lor de stânga. E un soi de boală la ei, pentru care nu s-a inventat nici un vaccin.

Vineri 28 martie

Telefon cu Mihnea. Vlad a fost la el cu Poulet și Thierry Wolton și i-au telefonat lui Mihai Botez. Întâi nu era acasă, probabil iar la Secu (i s-a difuzat la FE textul despre relațiile româno-americane), deoarece soția lui – care în general se ține foarte bine – aproape plângea. Apoi au dat și de el. Cum va mai fi rezistând? Avea dreptate Dorin Tudoran să-i dedice – ca unui simbol – textele ce le-a trimis la FE.

Mihnea îmi spune că Yves Daoudat de la *Présent* îi face proces lui Wolton. E cel intoxicat de falși exilați, trimiși ai Bucureștiului și care au dus campania anti-Europa Liberă, denunțată de Wolton în *Le KGB en France*, în acest ziar de extremă dreaptă a lui Le Pen. Cum V. și cu mine suntem, alături de Vlad G., agenții KGB la FE, iar trebuie, probabil, să ne pregătim ca „martori". Ceea ce, după experiențele cu Pordea, mă enervează prodigios.

Vineri 11 aprilie

Un număr din *Stindardul,* în care V. și cu mine suntem prezentați drept acoliții lui Goma care am introdus comunismul disident la FE, semnat de un „specializat" în calomniile împotriva noastră: Octavian Vuia – psihiatru nebun (a nu se confunda cu filozoful). Manipulatorii Securității lucrează pe un teren cu totul prielnic: extrema dreaptă, proștii, invidioșii, vanitoșii, naționaliștii fanatici etc. … Un amestec de prostie și reacredință năucitor.

Seara, la Mihnea, nu mai discutăm despre asta (și eu sunt în fază de saturație și dezgust). Ieșim din „aria calomniei" în fața unui foc ca în vatră. Ca la Megève, pe vremuri, la Alla… Mi-ar

mai trebui o vacanță și o plecare, să pun totul în paranteză. Vacanță voi avea, nu însă și plecare, rămân la Paris: V. trebuie să-și pregătească o carte (îl așteaptă Răuță), voi încerca și eu să încep lucrul pentru volumul II din *Unde Scurte*. De parcă n-am avea doar două săptămâni în fața noastră. Pentru asemenea proiecte ne-ar trebui două luni. Ca pe vremuri, când plecam cu dosarele la Megève sau la munte la Georges și lucram.

Marți 15 aprilie

Reagan a bombardat Libia. Geddafi rănit.

În mijlocul agitației politice create de riposta americană în Libia și al morții Simonei de Beauvoir și a lui Genet (oricât am detestat-o pe prima, parcă ceva din tinerețea mea pariziană pleacă și cu ea), alte românești știri – la Casa Română *a ars* și Biblioteca Fundației care era depozitată acolo. Praf și pulbere. Ne scrie Neagu Djuvara, vorbim cu Cristina Sturdza. Ne jelim. Ce altceva să facem?

Miercuri 16 aprilie

În sfârșit, vedem expoziția *Viena* de la Beaubourg. Cum doctorul meu de ochi are un permis de liberă trecere în plus (stă pe rue Rambuleau și-l văd înainte de a merge la expoziție), V. cu acest bilet și eu cu cartea de jurnalist scăpăm de vreo două ore de coadă. Tot e bun doctorul la ceva. Dacă nu mă face bine la ochi (o inflamație) de vreo trei luni de zile, măcar să ne scape de cozi la expoziții.

Revelația Gustav Klimt (pe care-l bănuiam doar din câteva reproduceri) și ale cărui femei și chiar peisaje îl plasează printre cei mai moderni – și originali – ai sfârșitului-începutului de secol. Revelațiile și desenele și picturile lui Schönberg (aduse masiv de la Los Angeles). Ca și pentru Klimt, e aproape o retrospectivă. Nu-l știam deloc pe desenatorul Alfred Kubin (probabil pentru că le-am văzut de curând, mă urmărește o asemănare

cu cele ale lui Blake). Nimic neașteptat, în schimb, la Kokoschka, iar la Egon Schiele ne rețin mai mult desenele decât pictura. De fapt, ori de câte ori expresionismul e prea virulent, mă înstrăinez.

În ultima sală, în care pe un ecran trec fotografiile tuturor celor care s-au exilat din Viena (majoritatea la intrarea lui Hitler), pe un zid mai dosnic tocmai acuarele fotografico-academice ale lui Hitler. Și nu te poți împiedica o clipă să te gândești că, dacă i s-ar fi întâmplat să fie apreciat ca „pictor", chiar academic, poate că nu și-ar mai fi căutat ieșirea în istorie și aceasta ar fi luat un alt curs.

Prea masiv ilustrată din punct de vedere arhitectonic, expoziția are mari lacune: Berg, Webern etc.… și, fiind concepută la Viena, n-are nici deschiderea pe care o arătau Paris-Berlin sau Paris-Moscova. Orice ar fi, chiar în reușitele cele mai evidente, Viena nu justifică locul central – mitul – pe care începe să-l dobândească în postmodernism.

Dar este una din cele mai mari bucurii estetice, de când m-am întors de la Londra.

Sâmbătă 19 aprilie

Mircea: cancer galopant la plămâni, condamnat. Absolut, dar absolut nici o speranță.

Duminică 20 aprilie

Ieri se spunea că moartea lui Mircea e o chestiune de zile. Azi, de ore. Intolerabil. De 48 de ore știm – brusc – că Mircea e pe moarte. Lui Christinel nu i se lasă decât alegerea de a-l trezi din letargie pentru dureri cumplite și moartea fără să-și fi regăsit conștiința. Alege – just și eroic, a doua soluție. Mircea E., luciditatea personificată, e redus la starea de „legumă".

Am o criză de lacrimi. Apoi – absență și cu amețeli. Telefonez la prieteni. Duminică seara îl avertizez totuși pe Vlad

Georgescu. Să ne pregătim. Nu, să scriem. Incapabilă – cât mai e un fir de viață – să scriu despre moartea lui. Bolnavă, fulgerată. Mi se fură o parte de viață (oricare ar fi fost enervările împotriva lui). Nu cred și cred. Un lucru însă am învățat: că nu mai pot spera.

Dorm prost, puțin. Ideea dispariției lui e insuportabilă. Ca atrofiată.

Marți 22 aprilie

Azi, la 9, 53 (ora de la Chicago și 18, 53 – ora de aici) a murit Mircea Eliade.

La Radio, să copiez și să trimit *en express* la München patru interviuri, discuții cu Mircea Eliade: primul din 1967, la apariția omagiului de 60 de ani (cu V.); al doilea pentru *Zalmoxis* (1970); al treilea *Noaptea de Sânziene* – la Cușa – 1971; ultimul despre *Histoire des croyances*. Ideea mi-a venit ieri și am căzut imediat de acord cu Vlad: astfel, o dată pe lună, M.E. va fi prezent pe unde și se va răspunde și neoproletcultiștilor care pretind că M.E. n-a avut niciodată de-a face nici cu noi, nici cu FE.

Apoi îi telefonăm lui Christinel acasă (îi spusese Gizei c-o putem face). Sfătuită de Giza și Dinu, încerc să găsesc argumente de supraviețuire: Mircea are mai mult ca oricând nevoie de ea…, opera etc. V., mai scurt decât mine, e probabil mai credibil; în exacerbarea încurajărilor, tonul trebuie să-mi sune fals. Când știu că nu mai e nimic de făcut – că, într-un cuplu de vase comunicante ca al lor, moartea unuia înseamnă, într-un fel sau altul, și sfârșitul celuilalt.

Până la 1 noaptea, lanțul neîntrerupt al telefoanelor. Din necesitate (V. va face un număr omagial din *Limite* și, în același timp cu transmiterea știrii, cere colaborările) și pentru a evita să mă aflu singură în fața acestei intolerabile realități.

Sâmbătă 26 aprilie

Marie-France organizează la biserică o slujbă pentru Mircea. Toată lumea: Eugen, năucit, Rodica, Cioran, Simone, Jianu, Payot, Natalia D., Goma, Maria B., Ella etc. etc. Când plecăm de la biserică, pe stradă, cineva iese din mașină și-mi spune: când eram copii, am fost operați de apendicită în același timp și am stat în aceeași cameră la spital. Îl cheamă Necșești – sau așa ceva.

După ce V. pleacă acasă, unde îl așteaptă Ștefăniță, iar Jean Blot îi aduce acasă pe Ionești, eu plec cu Marie-France la „Balkans" să mâncăm ceva. Și trăim o scenă ca într-o nuvelă de M. E. Chelnerul, auzindu-ne vorbind românește, ne pomenește mai întâi de Panait Istrati, apoi, brusc, ne întreabă: „Dar pe Mircea Eliade îl cunoașteți?" Uimite, îi răspundem că venim tocmai de la slujba pentru el. Apoi: „Dar *Forêt Interdite* ați citit? Dacă l-ați cunoscut, poate îmi puteți spune: credea în Dumnezeu?" Năucite: parcă de undeva Mircea, cu pipa-n gură, râde de noi sau cu noi.

Seara, la noi, mai întâi Sorin Alexandrescu (venit de la Amsterdam pentru slujbă). Mergem cu el și cu Marie-France la restaurant. Christinel i-a telefonat indignată că popii de acolo n-au vrut să facă slujbă deoarece Mircea a fost… incinerat. Se întreba dacă aici n-am avut dificultăți. Nici una. Cu atât mai mult cu cât Marie-France nu le-a spus popilor că M. E. fusese incinerat. Îmi aduc aminte că la incinerarea tatei spusese rugăciunea un popă răspopit. Din aceeași cauză.

Luni 28 aprilie

Christinel vorbește la telefon cu Marie-France, nu numai că ortodocșii au revenit asupra primei decizii, dar s-a dat ordin (de la Episcopal – presupun) tuturor bisericilor române ortodoxe din America să țină slujbă pentru Mircea. Christinel era – cum spune Marie-France, punând bineînțeles termenul între toate

ghilimelele cu putință – „încântată“. Se leagă și ea de ce poate. Și, în primul rând, evident, de ceea ce i-ar fi făcut plăcere lui Mircea.

Marți 29 aprilie

Recviemul de la Chicago. Parastasul de la București.

Pe la ora prânzului, telefon de la Christinel, care s-a trezit la ora 7 pentru a fi sigură că ne găsește. E impresionată de Recviemul de la Universitate, unde erau mii de studenți și toți profesorii. Au vorbit Paul Ricœur și Saul Bellow. Pe mine – dar evident nu e același lucru – mă emoționează mai mult modestul parastas pe care i l-au făcut la biserica Silvestru din București Nicu Steinhardt, Alecu Paleologu și Sorin Dumitrescu. A slujit părintele Galeriu, confesorul lui Sorin D. Coliva a pregătit-o Nicu St. Erau de față Geta D., Paler, Aurel Dragoș Munteanu (!) care a și scris primul articol din presa din țară (în *Luceafărul*) despre Mircea. Bineînțeles, Geta e cea care i-a telefonat lui Marie-France spunându-i c-au auzit „la radio“ și vocea lui Eugen, și pe a lui Mircea (în discuțiile cu mine, dar asta n-a adăugat-o totuși!) și au fost foarte mișcați. Era evident vorba de Free Europe, dar Geta nu se mai ferește!

Miercuri 30 aprilie

Cină la Eugen. Înainte de a ieși la restaurant, iau un interviu pentru *Nu*. E încă sub șocul morții lui Mircea, total abătut, dar în fața microfonului reînvie. Vorbește peste treizeci de minute, eu găsesc interviul bun, el, slab. Eugen e emoționat, iar românească sa este plină de cuvinte pe care aproape le uitasem.

Eugen a mai scris și un text pentru *Limite* (numărul omagial Eliade) excelent și cu o formulă pe care Cioran o va invidia desigur. Spunând că nu-și dă seama dacă Mircea era credincios sau nu (nimeni dintre noi n-a dezlegat acest mister), adaugă: „*Il a rendu à Dieu des services incalculables.*“*

---

* I-a făcut lui Dumnezeu servicii inestimabile. (*n.ed.*)

Duminică 4 mai

Printre „creştineştile“ telefoane cu „Hristos a înviat“ de azi, îl chem și pe Dinu Tătărescu. Nu fiindcă mi-e vag văr (asta uitasem de mult), dar Giza e plecată la Christinel și vreau vești de la ea. Îmi spune cum s-a produs atacul lui M. E. Se retrăsese în birou să citească din Cioran (*Exercices d'admiration)* și după vreo zece minute Christinel îl cheamă și el nu răspunde. Doar apropiindu-se și văzându-l imobil înțelege c-a avut un atac – zâmbea însă. Parcă zâmbea. Și dacă, dacă atacul, coma, moartea apoi vor fi luat pentru el figura de lumină pe care se încăpățâna s-o caute, s-o închipuie, s-o cerceteze mereu, ca într-o pedagogie a optimismului?

Luni 5 mai

Seara, după emisiune, Mihai Șora, la restaurant și apoi acasă. Primul care nu se plânge de schimbarea firii românului. Ne descrie, în detaliu, câte tramvaie trebuie să aștepți, să nu iei, să te lupți necruțător ca să intri, pentru a ajunge dintr-un colț al altuia din București. Ești nevoit, pentru a trăi, să fii arțăgos, indiferent la ceilalți etc. Îl vede și nu-l aprobă pe Noica și optimismele sale culturale. Dragomir îl vede și el, dar nu discută cu N. filozofie. Aprobă atacul lui Pleșu împotriva lui N., nu e de acord, pe plan filozofic, cu cel al lui Liiceanu.

La București se vorbește stăruitor că Secu n-ar fi străină nu numai de moartea lui Marin Preda (ceea ce poate fi discutat), dar și de a lui Mazilescu și Robescu (ceea ce mi se pare aberant). Șora în plină formă cunoaște pe toți tinerii. Horasangian îi place cel mai mult, dar și Ioan Groșan, profesor la o școală lângă București (cum a scris el pe tablă printre sarcinile de partid, colectarea de sticle, fier vechi etc. și aceea de viermi și a fost luat în serios de toată lumea, intrând… în plan).

Șora și curajos: întrebat de Secu dacă ne cunoaște și ne vede, a răspuns imediat: „Da. Îmi sunt excelenți prieteni.“ „Dar

Ierunca a fost legionar“ (deci a prins la nivel de Securitate calomnia lui E. B.). Șora explică: „Dimpotrivă.“ „Și M.L. ce are cu noi?“ Șora: „Mama moartă pe nedrept în închisoare. Dvs cum ați fi reacționat?“ Iar s-au prefăcut mișcați: nu, nu știau.

Poate că Șora nu e atât de pesimist și pentru că din februarie stă la München, la Mariana, și nu se va întoarce decât în vară: a mai uitat. Dar iarna trecută avea în casă minus 3 grade!

Miercuri 7 mai

Ieri am primit de la Culianu (pentru numărul din *Limite*) „jurnalul“ ultimelor clipe ale lui Mircea. Scris cu pudoare și patetism în același timp: un document de neînlocuit. Până s-a descoperit cancerul, în primele două zile s-a crezut că-și va reveni complet. Și surâdea mereu. A intrat deci în moarte cu acest surâs. O moarte care-i seamănă.

Îi telefonez lui Cioran, care – ca de obicei, grimasează: poate că nu era surâs, ci rictusul de pe urma atacului. E în fond jenat (sau poate culpabilizat) că Mircea a avut atacul pe când îi citea cartea (pe care *nu* i-o trimisese). Eugen îi telefonează să-i vorbească de același surâs, e însă refuzat de Simone. De ce nu-l va fi iertând nici după moarte Cioran, pe Eliade?

Duminică 11 mai

Cacania, țara pentru genii a lui Musil, *Apocalipsul vesel* al lui Broch – nu e numai o planetă pe care am circulat prea puțin, dar și una care mi s-a părut totdeauna neliniștitoare. Curios totuși, intelectualitatea bucureșteană, atât de aproape geografic de o Vienă care chiar între cele două războaie era încă prestigioasă cultural, nu privea – ca și azi – decât spre Paris.

Luni 12 mai

Masă rotundă despre Viena cu V., Cristo, Pupăzan.

Ceea ce nu mi-a adus în fond expoziția atunci când am vizitat-o, mi-au adus această masă rotundă și pregătirea ei. În timp ce

vorbeam sau ascultam iritată că nu vom putea spune totul, brusc mi-am dat seama câte aveam de spus: Viena devenea pentru mine un fenomen magic și eram din ce în ce mai năucită că nu numai eu îl putusem ignora, dar și întreaga intelectualitate bucureșteană ce-o avea vecină și la îndemână. Când mă gândesc că în trecerea mea nevoit clandestină de frontieră, când rușii m-au întors de la Ensdorf spre Viena și în peregrinările mele pe la serviciile franceze de ocupație acolo, n-am văzut Ringul (nu știam ce e), n-am avut un gând pentru Freud (cel puțin pe el îl citisem), nu m-am gândit la Klimt (nu-i văzusem nici o reproducere), nici la Musil sau Broch (pe care i-am citit doar mai târziu, la Paris, când au apărut în traducere franceză). Pe Kokoschka îl situam în expresionismul german, dodecafonismul – chiar dacă știam de el, îmi rămânea străin, sensibilitatea mea muzicală nu depășise pragul unor Stravinski sau Satie.

E drept că, chiar dacă aș fi știut ce știu acum (și bineînțeles nu numai de la această expoziție), tot n-aș fi putut face „turism cultural". Plecasem din București (era în septembrie 1947) cu toate actele în regulă, dar sovieticii, la podul de pe Ens, mai voiau o ștampilă în plus pe pașaport. De unde „eroica" și ratata mea trecere clandestină până m-au descoperit. Nu aici îmi voi reaminti de ea. Dar asupra ei am scris ultima mea „nuvelă" publicată prin anii '50 în *Înșir-te mărgărite* (revista lui Baciu cred, apărea prin Argentina) și care se intitula *Acum se moare*. Aș reciti-o cu plăcere, nu ca literatură – era sigur, ca toate prozele mele de tinerețe, răzgâiată și proastă – dar ca document psihologic. Deoarece îmi amintesc că, scriind-o, am avut aproape revelația că nu pot lăsa pe cei rămași acolo să „plătească" pentru mine, că solidaritatea cu ei era inevitabilă, că ceva trebuia într-adevăr să moară în mine, pentru a „plăti". Atunci cred c-am început să mă obișnuiesc cu gândul că voi renunța la literatură.

Vineri 16 mai

Cioran și-a trimis în sfârșit și el textul pentru numărul din *Limite* dedicat lui Eliade. Nici acum nu s-a potolit – „Enfin une existence accomplie“ și-l intitulează, pentru a vedea apoi malițios tot ceea ce o astfel de împlinire are dubios. Nu pe față, bineînțeles, ci subtil, cum știe el să „admire“. Altfel, cu toate aparențele modestiei, îi scrie lui V. că, dacă nu găsește textul destul de elogios, poate să nu-l publice etc. Dar în convorbirea telefonică de a doua zi, cere neapărat să-și revadă corecturile. Dacă i-ar fi deplasată o virgulă, ce catastrofă în perspectivă! Nu sunt rea. „Admir“ doar și eu în stilul lui.

Luni 26 mai

Târziu seara, cu V. la *Sacrificiul* lui Tarkovski. Amândoi dezamăgiți de a nu putea fi total entuziaști. Imagini admirabile, autentificarea scenariului prin propria sa suferință (cancerul de care moare), spiritualitate certă, dar o filozofare constantă nu de cea mai bună calitate. (Nietzsche după ureche…) Totuși cea mai intensă culoare cehoviană.

Marți 3 iunie

Azi, timpul măcinat de telefoane și scrisori. Telefon de la Ionițoiu: e în posesia unei reviste de șaptezeci de pagini, în românește, *Noua dreaptă*, numerele 13-14-15, care apare în America și e condusă de Burlacu (apărătorul lui Pordea) și de un preot care s-a singularizat la Traiskirchen ca „bătăuș“, Tudor Crăciun, de un antisemitism virulent și care dă în noi toți (ca și în Reagan). Perla e când spune că un autor dramatic pe numele lui adevărat Eugen Ionescu-*Isaac*, nebucurându-se de succes în Franța, are drept singuri sprijinitori pe… Ierunca și Goma. De ce comuniștii noștri au nevoie de agenți atât de imbecili? În orice caz, îi spun lui Ionițoiu, care se duce la München, s-o dea lui Vlad la fotocopiat. Document.

Duminică 8 iunie

Ieri, telefon de la secretara Regelui, dna Constantinescu – Regele voia neapărat să ne invite la o slujbă în Alsacia la mormântul unor soldați români morți în cursul Primului Război Mondial. E multă zarvă în jurul acestei comemorări organizate – între alții – de Rațiu, Comaniciu și Radina. Dar în care încearcă să se bage și Pantazi (cel cu *Stindardul* probabil cumpărat de Legație). O pun în gardă pe dna C. – care știa – și o refuz politicos. E încântată de tonul meu urban: cineva îi spusese că „suntem împotriva Regelui". Poate Cernovodeanu, care s-a autoproclamat „șef al protocolului". Vanitatea – ca și ridicolul – nu ucide.

Luni 9 iunie

Seara, acasă, Mihnea căruia îi dau piese de dosar pentru procesul Thierry Wolton. Toată ziua de ieri am petrecut-o înfundându-mă din nou în murdăria acestor calomnii răspândite prin agenți simpli, dubli, plătiți sau inconștienți, în publicațiile de extrema dreaptă.

Miercuri 11 iunie

Telefon de la Eugen, căruia Marie-France i-a pus pe casetă masa rotundă despre *Nu*. Vrea să-i mulțumească lui V., care l-a emoționat cel mai mult. Niciodată – spune el – criticii francezi n-au fost în stare de așa ceva. Îi face lui Marie-France un elogiu delirant al culturii române.

Vineri 13 iunie

Seara, Calciu, cei doi Pupăzan, soția lui Marcel Petrișor, Dana, Marie-France. Stau vreo trei ore. Ce impresie? Pe plan intelectual nu comunicăm: filozofia, zero; Heidegger, neesențial; un cioban care vorbește cu Dumnezeu prețuiește mai

mult etc. etc. Nu insistăm. E vital, mic și surâzător. L-am fi vrut tragic? Ajunge să fi fost martir. Când să plece, vede (în sfârșit) cărțile. Și-l întreabă pe V. dacă nu e, cu atâtea cărți… livresc!

Vineri 20 iunie

Seara, la Horia Bernea, în atelierul lui din babilonia cartierului Beaubourg. Sub ferestrele lui, până la patru dimineața zgomotul restaurantelor, iar ziua cosmopoliții mai mult sau mai puțini urlători. Cât să-l facă să viseze și mai intens la mânăstirile moldovenești în care se retrage când se întoarce în România. Ortodoxism declarat. Replica noastră nu întârzie. Nu justifică, dar admite că mulți preoți ortodocși îi reproșau lui Calciu de a fi înfruntat puterea temporală. Ca și cum Patriarhia n-ar fi în plină „temporalitate", supunându-se, așa cum o face, lui Ceaușescu. Patriarhul n-ar fi vrut să semneze memoriul pentru nedemolarea Văcăreștilor, ca să nu închidă Ceaușescu bisericile. Eternitatea în care se situează și cei mai „sfinți" dintre călugării citați de el – și vizitați stăruitor – are ceva din inerția vegetalelor. Nu pare a-i combate nici când condamnă Solidaritatea sau mai precis sprijinul pe care i l-a adus Biserica poloneză. Nu avea ea să se coboare în arenă. Ce-i mai rămâne atunci Bisericii, să dăinuie în inerția Bizanțului?

Discuție totuși neiritată. Îi reproșează cu decență lui V. atacurile împotriva lui Bălăiță (care are meritul de a-i fi publicat pe taică-său și pe Ioan Alexandru, care e… ortodox).

Din pictura lui, și lui V., și mie ne place mai puțin seria „prapurilor", sau chiar unele peisaje de cimitire (ca cel de la Tescani), decât niște peisaje de stratificări savante în mijlocul cărora – singur element figurativ – stăruie amintirea unui pom (minuscul). Îndoiți oarecum și în fața iconostasului, în ciuda curajului pe care i-l recunoaștem de a îndrăzni o pictură atât de direct religioasă.

Nu tratăm deloc cu neglijență această întâlnire după atâția ani, prima în care discutăm serios cu un intelectual și artist de talia lui, despre acest subiect.

Vineri 27 iunie

Pe caniculă, cu V., să vedem la un cinema de lângă Hôtel de Ville, la Latina, un film de Veroiu, în cadrul unei „săptămâni excepționale a filmului românesc". Excepțională într-adevăr: trei filme, din care unul, *Luchian*, mai fusese o dată trimis la Paris, iar al doilea, *Horia*, e patriotic și probabil greoi, ca *Ion* după Rebreanu, pe care-l văzusem deja (regizor: Mureșan). Cât despre Veroiu, decădere totală: filmează (frumos) luptele imaginare ale partidului comunist din ilegalitate. Minciuna de Stat, pe peliculă. Un partid cât un club, transformat într-o forță vie (în anii '30) ce organizează sabotaje și evadări spectaculoase. Această epopee a minciunii se intitulează *Să mori rănit din dragoste de viață*.

Sâmbătă 28 iunie

Scriu (tot pe caniculă) despre „săptămâna excepțională", profitând să răspund astfel la mai multe solicitări directe și indirecte și să pomenesc din nou și de interzicerea filmului lui Nicolae Oprițescu, *Sezonul pescărușilor*. Se pare că prima cronică, din octombrie trecut, a salvat pelicula de ciopârțire. Nu cred că a doua o va salva de interdicție, dar dac-aș interveni doar când e speranță... acum când nu mai e aproape deloc... Situația fiind total blocată în țară, mi s-au tocit și argumentele, mi s-a blocat strategia. Fără poftă, deci și fără inspirație. Dar scriu: s-ar putea altfel?

Marți 1 iulie

În fugă, acasă, unde sosesc Goma cu Tudoran (venit azi-dimineață din Germania). Îl chemăm și pe Cristovici și stăm până pe la 2 dimineața. Și mai întinerit, Tudoran e și mai

echilibrat. Implacabil cu diverși scriitori din țară, dar deschis contradicției și dialogului. Aproape o surpriză. Niciodată nu l-am văzut într-o formă mai fericită. E o enciclopedie a Bucureștiului literar. Am putea vorbi zile de-a rândul și nu ne-am plictisi o clipă.

Joi 24 iulie

Telefonează Goma, apoi ne confirmă Cristovici (de la Tomaziu): a murit Caraion. Telefonez imediat lui Stroescu: știa, dăduse știrea de marți seara. Aranjez cu el, nu vom vorbi nici V., nici eu. Nu că i-am mai purta pică, *mais le coeur n'y serait pas…* Face Negoițescu o cronică.

Sâmbătă 2 august

Seara George Munteanu cu soția. Simpatic, cam „stufos", cum spune nevastă-sa, vorbește aproape de unul singur de la 9 la 12 noaptea și ar mai continua, dacă l-aș lăsa. În ciuda atașamentului pe care ni-l arată, a laudelor obișnuite (ce reprezentați pentru noi etc.), a căldurii lui reale, ne face o impresie nu prea clară. Suntem siguri că nu e „trimis", în țară nu se compromite, și totuși nu-l simțim ca pe ai noștri. Poate că fusese inițial puțin pus pe învârteală. Poate că nici măcar.

Povestea însă cea mai importantă, pe care mi-o anunțase prin telefon și pentru care l-am primit în ciuda stării de șantier în care era casa, privește „interviul" pe care Dinu Săraru i l-a luat mamei lui V. și care a dezgustat până și pe „dușmanii" noștri. George Munteanu l-a auzit pe fotograful care-l însoțise și care mărturisea la Casa Scriitorilor că au făcut o adevărată descindere: cu jandarmul, cu primarul, au percheziționat să găsească scrisorile, au amenințat-o: ce „bandit" are ca fiu (vrea să răstoarne regimul). Mirarea tuturor era „ce bine s-a ținut bătrâna", ce demnă.

„Crima" asta a lui Săraru e singurul gen de crimă pe care n-o voi ierta niciodată.

Duminică 31 august

La trezire, V. mă anunță că a fost cutremur la București (6,5 pe scara Richter): nici o victimă, nici o pagubă, dar panică. Țara asta a ajuns cu adevărat blestemată: ce nu distruge mâna omului, năruiește natura și ce lasă intact natura, e demolat de oameni. (Adică de un singur om: mitocanul nostru de tiran paranoic.)

Marți 2 septembrie

La St. Eustache cu V. pentru a asculta *Recviemul polonez* al lui Penderecki, care dirijează el însuși orchestra și corurile din Cracovia. Nu l-am mai însoțit de mult pe V. la un concert, și rău am făcut: regăsesc toate emoțiile mele muzicale tocite de disc. Mai ales în *Lacrimosa*, comandată lui P. de Wałęsa pentru inaugurarea monumentului de la Gdańsk. Evident, lacrimile care sunt gata să mă podidească n-au numai motive estetice. P., despre care auzisem că fusese în audiență la Jaruzelski (dar cine ne-a spus-o?), dă acum în presa pariziană interviuri foarte curajoase. Împăcare deci pe toate planurile, și uman, și estetic.

Duminică 21 septembrie

Trecut vineri pe la Christinel și lungi telefoane sâmbătă. Voia să ne dea biroul (imens) pe care lucra Mircea, ca și biblioteca (ar vinde apartamentul din Paris). Mă întorc cu o sfoară, să măsor spațiul disponibil. Imposibil de pus, nici jos, nici sus. Mai mare decât camerele noastre reunite. Când află că nu-l putem lua, e gata să păstreze mai departe apartamentul, numai să nu încapă masa de lucru a lui Mircea pe alte mâini decât ar fi dorit el.

Patetică și dezorientată.

Joi 9 octombrie

Seara telefon Culianu – care e la Christinel. Vreau să știu dacă sora lui, Tereza Petrescu, s-a întors în țară. Primisem de la ea, pe la sfârșitul lunii trecute, o scrisoare patetică pentru a-mi spune cum i-am salvat soțul (Dan Petrescu), foarte amenințat în povestea de la revista *Dialog* – manuscrisul transmis lui Culianu printr-un profesor (lector) francez de la Iași, care a fost prins la frontieră. Acum e din nou sub anchetă din pricina unor denunțuri și nu i s-a dat drumul să vină cu ea.

Din scrisoarea emoționantă – deși prea laudativă –, evocare a raporturilor dintre noi doi de aici și ei de-acolo, rezumată – după ea încă insuficient – de o dedicație a lui Petru Creția de pe o carte pe care n-am primit-o niciodată (*Norii*) „cu nesfârșită gratitudine, din umbra veacului", rețin nu gratitudinea, ci umbra veacului. Neagră ca în *Duhovniceasca* lui Arghezi. De parcă nimeni n-ar mai bate „în fundul lumii".

Miercuri 15 octombrie

I-a telefonat Dumitru Mircescu (Veteranul) dnei Cristovici și n-a avut decât timpul să-i spună că a fost o percheziție la el, că soția i-a căzut pe fereastră de la etajul opt și a murit, și că vrea pașaport. Când a rostit: „Au doborât-o", s-a tăiat comunicarea. Nu ne dăm seama dacă trebuie înțeles la figurat (s-a speriat atât de tare, încât a sărit pe fereastră) sau la propriu (au împins-o). Apoi ore întregi la telefon (cu FE – Vlad – N. C. Munteanu, pentru a-i sensibiliza să nu o dea ca o simplă știre – reușesc), N. C. Munteanu va face două pagini; apoi cu Mihnea, rapid și eficace ca de obicei: Canetti pentru *France Presse*, ziare. Când e ceva important, e de neînlocuit.

Cioran foarte impresionat de ultimul număr din *New York Revue of Books*, cu un articol în chenar negru despre România, a cărui obiectivitate e mai necruțătoare ca orice țipăt.

Vineri 17 octombrie

Articole despre Mircescu în *Le Matin*, *Le Monde*.

Mihnea a lucrat admirabil – în *Le Matin* articol mare Mircescu, mărișor în *Le Monde*, o notă în *Libé*. Măcar de l-ar pune la adăpost pe Mircescu de noi bătăi și persecuții. Soția tot nu-i va fi înviată, iar pașaportul, dacă i s-ar acorda, ce țară l-ar mai primi ca emigrant la 74 de ani?

Joi 13 noiembrie

Întâlnire cu Sorescu într-o cafenea la Châtelet. Mulțumindu-mi pentru cronica scrisă despre cartea lui și spunând că avem mai multă importanță „decât toți criticii din România“. Și despre felul în care ne-am sacrificat etc. După ce epuizează tema, atent să dea cât mai puține informații. Ca de obicei. „Las-o încurcată“, conform formulei sale.

Premiera lui Strehler (Châtelet) cu l'*Opéra de Quat' sous*. Tehnic, perfect pusă la punct, decor inspirat etc. etc. Dar – mai întâi în franțuzește sărăcia textului brechtian, sumar didactic, de nivelul ideologic al unei gazete de perete, reiese supărător. Cum mai poți fi brechtian după așa ceva?

Miercuri 19 noiembrie

În oraș, după un aparat de compact-disc (ne-a convins Cristovici, care și-a luat unul). E într-adevăr o revoluție: nici urmă de suflu, *bruit de fond* etc. Și o puritate a sunetului incredibilă.

Un nou telefon de la Arielle Thédrel, care-mi mărturisește că îi e cam frică să umble când se lasă seara în bezna bucureșteană. N-a uitat probabil de aventura lui Poulet. O sfătuiesc și eu să fie prudentă, spre exasperarea lui Mihnea, care ar dori-o intrepidă pentru întâlnirile clandestine.

Miercuri 26 noiembrie

Am citit cu încântare – și azi scriu cronica – al treilea volum din *Prințul Ghica* de Dana Dumitriu. Roman de idei politice,

mai mult decât roman istoric, și alungarea pitorescului. Mă surprind nostalgică după secolul al XIX-lea, când românii se agitau atât în politică și făceau, bine, rău, istorie. Acum totul e stătut și fără orizont. Iar când se agită în exil, nu e politică, ci țigănie. Să fie iremediabilă degenerarea?

Vineri 28 noiembrie

Arielle Thédrel s-a întors azi după-amiază de la București. Vorbesc seara cu Mihnea: a găsit realitatea mai neagră decât i-am descris-o noi. Depusese la Uniune, unde a fost primită de Balaci (și mai înainte la Consulul din Paris, care-i replicase „Da' ce, Nedelcovici mai e în țară?“) lista de scriitori pe care i-o dădusem eu. N-a putut vedea pe nici unul, în afară de Nedelcovici care a venit la Botez și i-a recomandat să nu scrie că l-a văzut, însărcinând-o cu salutări pentru noi toți și mulțumiri pentru Goma. Cu Botez a fost tot timpul. El și cu soția lui au rămas singurii care au curaj să vadă gazetari străini. Fostul consul securist Badea i-a „organizat“ călătoria. Cinic și rău. A simțit deodată ce înseamnă un securist.

Pentru referendumul de fațadă organizat de Ceaușescu, a fost la Uzinele 23 August. Cu toate că în dreptul lui DA și NU (pentru… pace) trebuia să-ți pui numele și adresa, Botez a votat NU, și ține să se știe. E atât de curajos și discret asupra presiunilor și anchetelor la care îl supune periodic Securitatea, încât pe la unele ambasade pare chiar… suspect. Și asta trebuie să intre în calculele Securității.

A fost urmărită pas cu pas. Ambasadorul Franței refuză să treacă prin valize manuscrise etc.

Luni 1 decembrie

Telefon cu Vlad G. Au avut o reuniune – cred cu noii șefi, emisiunea românească a fost considerată cea mai bună, iar programele de la Paris excelente. Bine că și-au dat seama și noii directori.

Luni 8 decembrie

În sfârșit o veste bună prin Mihnea: Thierry Wolton a câștigat procesul intentat lui (după publicarea lui *Le KGB en France*) de Yves Dandal și *Présent*, cel care ne atacase (pe baza calomniilor emigranților-agenți) pe noi și pe Vlad G. ca agenți KGB-iști infiltrați la FE. Primul mare succes împotriva campaniei inițiate de București (via extrema dreaptă franceză) împotriva noastră. (*Présent* condamnat la cheltuielile procesului și 3 000 de franci amendă.)

Marți 9 decembrie

Telefon dimineață de la Eugen Simion și întâlnire seara. Nu ne-am mai văzut de patru ani, îl găsim mai deschis ca niciodată. Noi ecouri asupra efectelor „demențiale“ ale emisiunilor. I. D. Bălan s-a făcut de râsul lumii după emisiunea lui V. asupra plagiatului lui (și de aceea n-ar mai fi fost numit decan) etc. etc. Simion își apără câțiva prieteni, de pildă Piru. Unul a venit cu un întreg dosar de articole după o cronică a lui V. ce-l ataca, pentru a-i dovedi că de vreo doisprezece ani n-a mai scris pentru regim, cei atacați se văd desconsiderați de copii, rude, vecini etc., și aceleași ecouri asupra disperării din România.

Când asist la laxismul și iresponsabilitatea de aici, nu pot să nu admir pe acești atât de huliți – și de mine chiar desconsiderați, pentru a nu se fi urcat pe baricade – intelectuali români care luptă cu încăpățânare, de decenii, pentru a salva o cultură ce reprezintă singura lor formă posibilă de rezistență.

Nu-mi pare rău că mi-am petrecut existența alături și pentru ei.

Marți 23 decembrie

Saharov și Elena Bonner au sosit la Moscova (la inițiativa personală a lui Gorbaciov). Saharov a și dat interviuri (pentru prizonierii de opinie și contra războiului din Afganistan),

gazetarilor occidentali și chiar unei televiziuni americane, punându-i-se la dispoziție un studio la Televiziunea sovietică!

E greu să mai crezi într-o simplă manevră a lui Gorbaciov pentru a face uitată moartea lui Marchenko în închisoare și pentru a înșela Occidentul. S-au înlocuit președinții la Uniunea Scriitorilor și Cineaștilor. Se dau drumul filmelor și cărților interzise. Pare începutul unei destinderi. Și chiar dacă ar fi manevră, trebuie profitat de ea.

Joi 25 decembrie

Dejun (vine Henriette să ne ia cu un taxi) la Laura acasă (Asnières) cu Odile (întinerită) și Greg (îmbătrânit). Mi-e milă de Greg, teribil de milă, dar reuniunea mi se pare greu de suportat: fără Christiane nimic nu se leagă, e ca o parodie tristă a Crăciunului la ea. Seara, la Ionești acasă, cu ei și cu cei trei Balotă. Ca de obicei când e organizată (pusă în scenă) de Marie-France – sărbătoarea perfectă.

Telefon de la Eugen Simion – brusc patetic, că el nu e demonstrativ din fire, dar să știm că ne iubește mult.

Marți 30 decembrie

Telefon Ariana Nicodim: efectul cronicii V. pentru *Secolul 20,* răsunător. Afacerea a devenit publică și e mai greu (niciodată imposibil) să se suprime revista. Se pare că Hăulică e încântat. Efectul emisiunilor continuă – din fericire – să fie inexplicabil de mare. O serie de bătălii câștigate, care trebuie însă mereu recâștigate.

Miercuri 31 decembrie

Un an atât de prost nu merită un revelion. Nici nu-l facem. Refuzăm o minipetrecere la Cristovici și lucrăm ziua întreagă, cu o pauză la miezul nopții, pentru a asculta – pe disc compact – Mahler și Monteverdi.

1987

Joi 1 ianuarie

Seara, Eugen Simion. Noroc că prevăzusem o cină acasă – afară plouă constant și e atât de cald, că putem sta cu fereastra deschisă. Prima lui scrisoare, mi-amintesc, am primit-o la începutul liberalizării – acum un veac – la Megève și, de la început, el cu V. și cu mine ne-am înțeles. Evoluția lui, remarcabilă – după Lovinescu, după Paris – se simte în scrisul său. Încercăm să-l convingem să nu-l atace pe Nego (care i-a pus în cauză idolul, pe Marin Preda), pentru a nu intra într-o campanie împotriva emigranților, ce-ar conveni regimului.

Marți 6 ianuarie

Blocați în casă de greve. Seara, timp de un ceas ni se taie și lumina.

Telefon și de la Pintilie, cu mesaje de la Hăulică. Cronica lui V. extrem de binevenită și de abilă: revista și-a reluat activitatea și le-au dat salariile, dar numărul incriminat tot n-a fost pus pe piață. Problema se va redeschide peste vreo două săptămâni pentru numărul viitor. Pe Hăulică l-a chemat un ștab mai mic, „foarte tremurând“, să-i spună că „nu merge coperta“, să se scoată „revistă de sinteză“. H. nu vrea să cedeze. Dacă-l dau afară, ne va comunica prin Pintilie să facem „scandal“.

Miercuri 7 ianuarie

Primul articol al lui Arielle Thédrel în *Le Figaro* despre România: excelent.

Cu Goma, discuție lungă (din nou!). Vlad G. voia să-l aducă la München să facă o serie de emisiuni care să țină peste o lună, la cei zece ani de la „mișcarea Goma“ din ’77. Ar fi fost, evident, excelent. Goma refuză cu îndârjire: nu i-au trecut, fără explicație, mai multe cronici și nu i-au mai scris din mai trecut. Acum, Vlad G. i-a telefonat, i-a scris, i-a spus chiar că-l „iubește“, nimic nu-l mai înduplecă. Mă străduiesc să-i explic că deasupra jignirilor personale există un alt interes și că seria de comemorări are o însemnătate care depășește susceptibilitatea, chiar justificată (cronicile erau probabil prea violente, dar s-ar fi putut cel puțin justifica sau scuza nedifuzarea lor). Nimic de făcut. În fundal se aude vocea Anei care țipă. Vor mai insista și Mihnea și Marie-France. Dar pornirea e atât de intensă, încât nu văd cum ar juca argumentele raționale.

Joi 15 ianuarie

Parisul înzăpezit, cu întreruperi de electricitate nu din pricina grevelor (s-au cam lichidat), ci a gerului – noi n-am avut de suferit –, complet dezorientat în asemenea situații extreme care se repetă cam în fiecare an (deși acum e probabil mai ger ca niciodată) și se uită imediat după. Franța e o țară fără imaginație pentru frig.

Miercuri 21 ianuarie

Seara: Lucian Raicu, Sonia Larian și, puțin mai târziu, Kiropol. Veniseră de la început hotărâți să rămână. N-au îndrăznit să ne-o spună deoarece știu cât „ne luptăm“ ca să continue acolo cultura română. Mirific de cinstiți: nu vor să ia ajutoare din două părți, nici să exagereze, nici să înșele, pe oricine ar fi. Raicu și-a lăsat toate însemnările literare acasă. Speră ca Mircea

Dinescu (care are cheia) să se gândească să le ia. Dar cum, din moment ce nu știe că nu se mai întorc?

Miercuri 28 ianuarie

Petrecem toată ziua căutând documente pentru Raicu și Sonia Larian și scriind „scrisori“ de recomandație. La OFPRA, dna Petrulian le-a cerut rapoarte de la noi, de la Mihnea, extrase de presă etc. – să le facă un dosar „beton armat“. Și nu detest nimic mai mult decât acest gen de referate „administrative“. Dar oameni de calitatea lor – și în plus păguboși – merită toate eforturile. Când mă gândesc că, dacă nu-i puneam în gardă, s-ar fi dus ca niște flori, spunând doar că Secu omoară pe scriitorii anticonformiști și convinși că vor fi primiți cu brațele deschise.

Miercuri 4 februarie

Telefon cu o veste uimitoare de la cei doi Raicu – comisia le-a și aprobat azilul politic: îl vor avea peste două săptămâni. Așa ceva n-am mai auzit de ani de zile – e nevoie de un minimum de trei luni. E drept că nimeni nu s-a mai prezentat probabil cu un asemenea dosar: „beton“, cum spune Raicu. Suntem bucuroși să-i vedem câștigători pe acești păguboși (în sensul bun al cuvântului – e drept că pentru mine nici nu există alt sens decât bun).

Vineri 6 februarie

Scrisoare de la Norman Manea cu detalii asupra antisemitismului oficial și… popular. Și cu scene ale vieții literare. Dar nici el nu vrea să le spună-scrie încă: are părinți bătrâni în țară. E cu o bursă la Berlin, pe un an, după care presupun că va rămâne. Tot un refugiu politic, dar secret. Nu e un reproș. Ne scrie hiperbolic despre rolul nostru acolo.

Marți 10 februarie

Alain Besançon ne trimite noua sa carte, *Une génération*. Îi telefonez imediat: are un lumbago și e – ca de obicei –

sumbru în perspective. Nu crede absolut deloc în „destinderea“ Gorbaciov (manevră etc.). Nici eu nu cred, dar îi amintesc că de pe urma primei destalinizări (cu toate limitele ei) s-a ivit Soljenițîn. De n-ar fi decât asta. Vrea părerea noastră despre „autobiografia“ lui. De abia aștept să am timp s-o citesc.

V., întorcându-se de la FNAC: cele două cărți ale lui Cioran s-au și epuizat. Îi telefonez lui Cioran. Răspuns: „Je m'imaginais les pires choses qui pouvaient m'arriver. Mais, j'avoue, pas celle-là.“ O cochetărie care-i stă bine.

Joi 12 februarie

Cu Mihnea și Catherine, pe rue de l'Odéon, să aleg un covor pentru camera mea. Vânzătorul, un armean din Turcia, prieten cu Mihnea, care-l citește pe Bennigsen (!) și ne oferă ceai de mentă. Vroiam un covor, nu un chilim, și mă întorc, bineînțeles, cu un chilim. Atmosfera locului? De când m-am refugiat în provincia mea din Buttes-Chaumont, am cam pierdut din vedere acest Paris insolit, în care vânzătorii de covoare pot să-l citească pe Bennigsen.

Chilimul e frumos.

Vineri 13 februarie

Telefon Nedelcovici. Cererea lui de azil politic a primit și ea aprobarea comisiei. Niciodată n-a mers mai repede ca în aceste două cazuri din urmă („frații Raicu“ și el). A fost și la Albin Michel cu Goma.

Pentru masa rotundă asupra mișcării Goma, reiau „documentele“ de acum zece ani (din *Limite* mai ales). Parcă sunt de pe alt continent. Mi-e greu să mă mai așez (fie chiar în amintire) în atmosfera de atunci: speranță, evenimente, manifestații, orizont deschis. Acum totul s-a stins: trăim sub semnul demolărilor și al noroiului. Iar exilul e complet infestat și infiltrat de Securitate. Nu toate amintirile sunt însă trandafirii: nu numai represiunea împotriva celor din țară, dar și agresiunea

împotriva mea. Dar și ea făcea parte dintr-o luptă. Din viață. Acum, când (sinceră sau tactică) destalinizarea reîncepe în Est (în Rusia mai ales), la noi mai nimic. Câteva manifeste și o nouă „mișcare“ cu pseudonime nu au cum destupa orizontul.

Marți 17 februarie

Revista *Arta* blocată și ea, cu un număr dedicat lui Baba, la cei 80 de ani ai săi. Pe copertă era un rege nebun, iar în cuprins Baba declara că nu mai pictează „decât regi nebuni și schizofreni“. Pe plan mai general: s-a început distrugerea în Cotroceni, iar taxiurile nu mai au voie să circule în centrul Bucureștiului. Spaimă, frig, întuneric (s-au sporit economiile la lumină).

Marți 24 februarie

Telefon de la Mihnea: Botez a fost atât de bătut de Securitate, încât a fost nevoit să se interneze în spital. Știrea vine prin Vlad căruia Botez i-a cerut să nu spună nimic. Mihnea e de un aviz contrar și are dreptate: telefonul lui Botez se întrerupe după câteva secunde de convorbire cu soția lui, trebuie imediat făcut ceva. Adică scandal: articole în presa de aici repercutate de Europa Liberă. E singurul sistem care mai funcționează și are efecte aproape imediate în România.

Duminică 1 martie

Am ajuns, ca în fiecare an, pe acel prag de saturație când trebuie să plec. Telefonez deci la Megève să rețin un apartament, fără chef, dar din necesitate. Voi încerca să-l târăsc după mine pe V. care face mai departe teorii cu „vacanța e un mit“ și n-a mai părăsit Parisul de vreo doi ani. De fapt nu atât Parisul vreau să-l părăsesc, ci coșmarul bucureștean cu ecou imediat în Buttes-Chaumont. Pentru a continua să mă „lupt“ fără a crede

în victorie, îmi trebuie cel puțin două paranteze de aer neîmbâcsit pe an.

Vineri 6 martie

Mihnea vrea neapărat să-i scriu un studiu despre literatura română actuală pentru un număr consacrat de *L'Autre Europe* literaturilor din Est. Și asta până în iunie. Și să-i găsesc texte. Ce texte? În timp ce polonezii și ungurii vin cu proze incendiare, la noi domnește făcutul cu ochiul sau literatura atemporală. Să mai adaug cât de obositor e să te îndoiești de propriul tău neam, acționând mai departe ca și cum ai avea încredere în el?

Marți 24 martie

Între 7 și 8 la „Vernisajul" desenelor-caricaturi ale lui Zinoviev, într-o prăpădită de galerie de pe bulevardul Beaumarchais. Dacă un Zinoviev nu-și poate oferi la foarte mondiala lui glorie altceva, ce să ne mai plângem noi de proporțiile reduse și de situarea excentrică a Casei Române! Zinoviev semnează noua lui carte (o luăm și noi) și, văzându-l, n-ai impresia că e chiar atât de paranoic (acum câteva săptămâni a dat o declarație la un ziar că singurul semn al unei reale schimbări în Rusia ar fi doar publicarea lui acolo).

După aceea la Mihnea, să-i vedem mama, de abia sosită, și atât de încercată de iarnă, încât nici nu-i vine să iasă din casă. Altfel, bravă, neînfricată, directă, așa cum o știam. Gabi Bossie s-a mutat nu departe de ea și se văd mereu. Îmi vorbește și de o altă prietenă comună, Leși, și-mi dau seama că-i uitasem numele de peste douăzeci-treizeci de ani. Tinerețea noastră comună, ce biată colecție de fantome. Toți cei despre care ne vorbește sunt bolnavi, încercați, scuturați de iarnă și mizeria alimentară. Chiar și așa-zișii privilegiați. Ca Valentin Lipatti, de pildă.

Sâmbătă 28 martie

Plecăm diseară la Megève, fără o poftă reală de vacanță. V. deloc (se sacrifică pentru a-mi ține companie). Eu, limitat.

Duminică 29 martie

V. suferă că e în vacanță și se uită la Mont Blanc de parcar fi un HLM. Serile vedem toate filmele pe care le-am ratat la Paris, în frunte cu *Thérèse* al lui Cavalier și *Le nom de la Rose* (spectacular, cu un Ev Mediu simplificat și tendențios).

Umblu pentru un an de imobilism. Sfârșim cu două zile sub ploaie. În tren, cum ajungem la Paris, din gară, V. se trezește ca dintr-o toropeală și dă semne de fericire. Suntem ușor bronzați. Va trece repede.

Vineri 10 aprilie

Întoarcere la Paris. Tot o primăvară cu iarnă (nu se mai sfârșește) ne așteaptă și aici, împreună cu tot curierul pe care V. se duce să-l ia de la poștă încă de la 8 dimineața.

Telefon Vlad Georgescu. Sumbru: nu mai sunt bani, bugetul n-a fost votat, poate ne închide… îi răspund: așa a fost și anul trecut. E hotărât pesimist: acum, cu perspectiva de înțelegere între ruși și americani, s-ar putea să se sfârșească și cu FE.... Sunt impermeabilă – *pour une fois!* – la astfel de anxietate. Fatalism, resemnare sau, dimpotrivă, forța dobândită în această scurtă vacanță? Nu știu, dar deocamdată nu-mi pasă.

Sâmbătă 18 aprilie

Fără a mai trece pe la biserică (unde unii preoți îi denunță pe ceilalți că sunt agenți, ceea ce, adăugându-se atmosferei de „cafenea“ ce domnește de sărbători, ne îndepărtează de „sfântul lăcaș“), direct pentru Paște la Maria B., unde regăsim pe cei trei Ionescu, pe Mihni, Stolojani, Korne cu Laura, Romanescu

(la care s-a produs ani de zile în urmă cearta noastră cu un Noica ieșit din fire, atacând pe Soljenițîn și găsind justificări lui Ceaușescu) și băiatul Cristinei Sturdza, cu soția lui. Zi aproape de vară, anormală pentru anotimp. Insensibilă anul acesta la „folclorul“ ouălor roșii. Dar seară agreabilă.

Duminică 19 aprilie

Balotă a primit aprobarea de azil. Dar lipsesc punctele de exclamație. El are o insuficiență hepatică, soția lui o vagă depresie, nu par a-și da seama ce-ar fi însemnat să mai aștepte trei-șase luni. E drept că să iei calea asta la peste șaizeci de ani nu te poate predispune la cântece de bucurie. În plus, ea mai are un tată și un băiat în țară. Bieți oameni, mereu bieți oameni…

Sâmbătă 2 mai

Telefon zilele acestea de la Oprescu: a primit o scrisoare de la Liiceanu, în care noi purtăm numele „Agatha“. – „Ne ajută mult că Agatha nu ne-a uitat.“ Altfel, îi iese *Epistolarul* pe marginea *Jurnalului de la Păltiniș* și lucrează la o nouă traducere din Heidegger. După aceea se va ocupa de Cioran. Aflăm că Pleșu și Bernea sunt amândoi cardiaci.

Duminică 17 mai

De la Vlad G. prin Mihnea, căruia i-a telefonat să facă un comunicat al Ligii care, transmis prin *France Presse*, îi va îngădui și lui să treacă știrea la FE: În luna martie, manifestații studențești la Iași (în jurul statuii lui Cuza). Tinerii au cerut căldură, lumină, mâncare, au cântat *Internaționala* și *Hora Unirii* și au avertizat că, dacă vor fi arestări și represalii, vor veni din ce în ce mai numeroși la manifestații. N-au fost represalii și s-a cedat pe toată linia: căldura și lumina.

Alte manifestații studențești la Cluj, Timișoara și Brașov, în aprilie.

La București, manifestații, îndeosebi la Facultatea de Drept, cerând demisia lui Ceaușescu și solidaritatea cu populația în luptă. Se mișcă totuși ceva?

Luni 18 mai

Masă rotundă cu Balotă, care uită însă, circumstanțial, să enunțe între cele trei atitudini posibile pentru un intelectual în regim comunist (luate după modelul primilor creștini din Imperiul Roman) – și prin care a trecut el însuși – pe aceea a „colaborării". Enumeră martiriul (închisoarea), fuga (exilul lui de azi), dar pentru perioada lui „colaboraționistă" îndulcește toți termenii. Oare chiar va fi crezând că toată lumea a uitat? Altfel masă rotundă onorabilă cu V. și cu el asupra „traumelor" literaturii române contemporane. Se ferește sistematic să dea lecții. Presupun că va plăcea.

Joi 21 mai

A apărut în sfârșit în *L'Express* interviul lui Mihai Botez, inteligent, curajos și mergând de data asta până la capătul problemelor.

Telefonez imediat lui Vlad. Apoi lui Mihnea.

Sâmbătă 23 mai

Excepțional editorialul extrem de violent din *Le Monde* împotriva lui Ceaușescu, pe marginea călătoriei lui Gorbaciov la București. Parcă l-am fi scris noi (de fapt l-a scris Amalrik). Sper să-l dea la FE întocmai, în ciuda violenței cu care-l atacă pe Ceaușescu.

În previziunea sosirii lui Gorbaciov la București, mare foială printre jurnaliști. Véronique Soulé a primit viza și a și plecat. Ziaristului de la *Le Matin* i s-a refuzat. Pe ceilalți îi vede Mihnea luni, cu dosarele Ligii, la reuniunea prevăzută.

Luni 25 mai

Gorbaciov la București Toată presa continuă cu articole despre România: *Le Point*, *Le Monde* (din nou), *Le Matin* și bineînțeles corespondența lui Véronique Soulé din *Libé*. Și *La Croix*. Fotocopii după fotocopii de trimis la München. Telefonez lui Stroescu, vorbesc cu Gelu: nu par prea încântați de atare abundență; și în Germania a apărut mult, nu mai știu cum să dea de capăt. Aproape că s-ar plânge. Exagerez, dar prea puțin – patru gazetari, dar nu ai noștri, au fost dați afară de la frontieră. Printre care austriacul care făcuse reportajul televizat cu distrugerea Bucureștiului.

Miercuri 27 mai

Ieri, spre seară, V. vine de la poștă cu o scrisoare de injurii (de o vulgaritate ireproductibilă) și de amenințări cu bătaia, de la George Barbu. N-o semnează, dar e același stil (deși agravat până la greață) și mai ales aceeași mașină de scris. E nebunul (real) pe care Liga și noi toți l-am scos din țară ca „disident". El și cu cei doi Manoliu (pictorul și cu mama lui), de ciudă că le-a luat Goma locul, duc campania de dezinformare visată de Securitate. E prea târziu să telefonez la DST. Îl chem pe Goma, care-i va avertiza.

Sunt evident supărată pe mine că m-am enervat atât. Asta vor și ei, și n-ar trebui să le fac jocul. Apoi, atâtea lături vărsate asupra noastră de vreo douăzeci–treizeci de ani ar fi trebuit să mă obișnuiască, să nu mă mai surprindă „aria calomniei". Și poate că m-aș fi enervat mai puțin dacă aș fi putut face ca Vlad: să arunc scrisoarea la coș. Dar nu pot. Trebuie, dimpotrivă, să culeg din nou piesele mai importante din dosarele pregătite pentru procesul lui Wolton, să-mi bag nasul iară și iară în toată această murdărie. Un dosar pentru DST, altul pentru Soufflet care vrea și el să mă vadă, să-i explic etc., o zi pierdută cel puțin, una-două, plus *la nausée*.

Marți 9 iunie

La cafenea și apoi la restaurant cu Ilia Constantinovski. Ca totdeauna, cu teorii originale și profunde. Nu știu dacă și adevărate. Și cu mania celor din Est după care numai cei care trăiesc acolo pot analiza ce se întâmplă. *Bref*, ne spune I. C., ce se întâmplă în Rusia e o minune și o tragedie. Minunea: Gorbaciov – care vrea cu adevărat reforme în profunzime. Tragedia: poporul rus, abrutizat de șaptezeci de ani de regim, nu e pregătit pentru așa ceva. Lui Gorbaciov i-ar trebui… poporul polonez. Furios pe Besançon care spune în toate editorialele din *L'Express* că totul e înșelătorie. Ce se petrece – cât se va mai petrece – i se pare lui I. C. spectacular. Dacă cineva i-ar fi spus așa ceva acum șase luni, n-ar fi vrut să creadă. Deocamdată, pe plan cultural, profită doar cinematograful. La Uniunea Scriitorilor opoziția celor instalați în fotolii. În literatură mișcă în schimb revistele.

I.C. a îmbătrânit. El, care se asculta cu bucurie vorbind ore-n șir, după numai vreo două ceasuri obosește.

Vineri 12 iunie

Două ore la coadă azi, cu V., la Primărie, pentru a ne prelungi buletinele de identitate. Când suntem mai furioși pe lipsa de organizare și coada prea mare, ne amintim unul altuia ce înseamnă a obține un pașaport în… România. Și ne calmăm brusc. Îmi aduc aminte că și acum zece ani (la același tip de coadă, cu același scop) am procedat la fel. Rezultatul identic. Tot servește și „exemplul“ românesc la ceva.

Miercuri 1 iulie

Rainer ne telefonează de la o clinică: are cancer la plămâni și va fi operat. Mi se pare intolerabil. Chiar dacă nu-l vedeam des, Rainer face parte din viața mea, nu numai ultimii ani bucureșteni când lucram împreună corecturi pentru Institutul Francez,

dar și Parisul cu agenția noastră literară... Și mai ales Christiane spre absența insuportabilă a căreia totul revine și, cu cel mai mic prilej, se învolburează. Impresia asta de a fi din ce în ce mai asediați. Ca un cerc care se strânge, se strânge.

Vineri 3 iulie

Scriu – moale ca și vremea: au început căldurile – cronici. Despre Agopian, al cărui ultim roman – *Sara* – îmi este împrumutat de Maria Mailat. Somptuos și obsedat de o materialitate densă și scârnavă: viscere, secreții, digestie. Personajele – cât le îngăduie autorul să se constituie (a trecut și peste el o dâră de textualism) n-au psihologie, ci doar fiziologie. Iar istoria în cadrul căreia se înscrie narațiunea (Transilvania la începutul sec. al XVIII-lea) numai sânge și ștreanguri. Fantasticul (magia) nu se poate spune că ar coborî în real sau ar urca din el, deoarece realul e sistematic deconstruit. Cruzimea acestei povești a mădularelor n-are sfârșit. Dar sens? Nu-mi dau seama și scriu destul de prost despre o carte ce mi se pare totuși remarcabilă.

S-ar spune că, pe măsură ce situația în țară se degradează, apropiindu-se de gradul zero al mizeriei fiziologice și culturale, scriitorii devin mai rafinați, mai experimentaliști. Pentru a face să explodeze o realitate devenită insuportabilă? E teza ispititoare, a lui Sorin A. Nu înlătur însă ipoteza – contrară – a evaziunii în deliciile esteticului și rebusurile teoriei literare.

Sâmbătă 11 iulie

Conflictul Calciu – Tudoran în plin. Calciu i-a spus lui Pupăzan că Tudoran l-a reclamat la senatorii americani ca „fascist“ și că de-acum încolo îl „va rade“ ori de câte ori îl va întâlni în cale. Și s-ar fi și dus – o știu mai de mult, prin Tudoran – la Asociația care-i dă lui T. bani pentru revistă, să-l denunțe ca „agent comunist“. Atunci? Iar n-avem noroc.

Marți 14 iulie

La adăpost de zgomote. Au plecat și copiii, și negrii din cartier, care a redevenit pașnic și provincial. Lucrăm. Vești nu prea bune de la Rainer prin Mimi, în fiecare seară la telefon. Nu prea mănâncă, nu respiră bine, și când am încercat să-i vorbesc la clinică, mai mult tușea decât vorbea. Să fie evoluția atât de rapidă?

Joi 16 iulie

Ne telefonează Cazaban: a murit Fărcășanu. Pierise de mult dintre noi, dar știrea ne lovește amintirile. V. se resemnează să-i scrie… necrologul. Altul. Devine cvasicotidian.

Telefon de la Pintilie, sosit de la București. Articolul meu (despre sechestrarea numerelor din *Secolul 20*) a fost imediat urmat de chemarea lui Hăulică la Enache. Mai încearcă să tergiverseze. Miercuri, Hăulică a fost chemat la D. R. P., care i-a spus că se dă imediat drumul la revistă dacă… scoate de pe copertă tabloul lui Bernea cu cruciulița. Adică ce-i ceruseră de la început. Hăulică le-a râs în nas. Balaci s-a apropiat și a spus în așa fel să nu poată fi auzit prin microfoane „există complexul Sfânta Vineri“. Dărâmarea bisericii Sfânta Vineri, acum vreo lună, a creat o atmosferă apocaliptică și a provocat solidarități neașteptate în protest. Până și Fănuș Neagu li s-a asociat. Pintilie găsește că nu s-a exploatat destul la FE, că pentru așa ceva trebuia „tonul apocaliptic al lui V.“. Telefonez imediat la FE, dau de Stroescu și încerc să-l incit la mai ample comentarii.

Vineri 24 iulie

A venit Oprescu să ne aducă trei exemplare ale *Epistolarului* lui Liiceanu, care era să nu iasă până în ultima clipă. Cu toate că am citit mai toate aceste scrisori, primite cu prilejul apariției *Jurnalului de la Păltiniș*, mă rețin cu greu să nu le recitesc imediat. Mă oprește doar faptul că trebuie să scriu despre ultima carte a lui Steinhardt, *Escale în timp și spațiu*, nu totdeauna

entuziasmantă de altminteri. Uneori, „sfântul“ nostru devine și inchizitorial – în contratimp. Așa e cu articolul *Catharii de la Păltiniș*, unde se arată prea clar furios că n-a fost numărat printre prietenii lui Noica (el și Paleologu). Urme de vanitate literară sau înverșunare de a-l apăra pe Alecu, considerându-l atacat (și era) în *Jurnalul de la Păltiniș*? În orice caz dă dovadă de ceea ce în *Epistolar* Pleșu numește „blândețe sângeroasă“.

Dar, de scris, scriu, bineînțeles, numai de bine. Cu o singură rezervă: a… „catharilor“, nerezistând ispitei de-a cita fraza lui Pleșu.

Miercuri 29 iulie

Cassis

La Hotel de la Rade, alegere totuși mai bună decât credeam. În prima săptămână marea e înghețată (18°) și înot în piscină, conștiincios și plicticos, de treizeci de ori în lungime și de două ori pe zi, să ajung aproape de un kilometru pe zi.

Știrea din păcate așteptată, dar nu atât de repede, îmi e dată de V. cu care vorbesc în fiecare zi, uneori chiar de două ori pe zi: moartea lui Rainer la 1 august. I-a comunicat-o telefonic Mimi, la 4 august… după înmormântare. A murit ușor, în somn. Când mă gândesc la suferințele lui Noël Bernard timp de vreun an, sfârșitul acesta benign mă mai liniștește. Nu-mi fuge doar o parcelă de adolescență cu dispariția lui Rainer, parcă, într-un fel, mai moare o dată și Christiane.

Restul, marea, odihna, înotul la care trebuie să renunț în ultimele două zile din pricina unui lumbago, pe care doctorul local mi-l tratează mai rapid și mai bine decât cel de la Paris. Și mă întorc neagră-tăciune.

Marți 18 august

Telefon de la Cristina Hăulică, sosită la Paris cu fetița. A ieșit în sfârșit numărul din *Secolul 20* și toate cele în așteptare au fost deblocate. Succes în care, după ea, am fi jucat rolul

determinant. Pleacă în Bretania, și ne vom vedea săptămâna viitoare. Prima veste bună, de multă vreme.

Miercuri 26 august

Mihnea aseară: Botez va fi la Paris la 4-5 sept., în drum spre Statele Unite. Vine să se sfătuiască cu noi. Cred, credem, că de data asta va trebui împins să rămână. Ce mai poate face la Tulcea, și în gradul de uzură în care se află?

Marți 1 septembrie

Seara, cu V., la *La Famiglia* de Ettore Scola. Ca și pentru *La Terazza*, S. e cel care filmează cel mai pregnant trecerea timpului, amărăciunea ei inexorabilă. Și V., și eu, extrem de sensibili la acest tip de umor care camuflează, cu eleganță simplă, pura disperare.

Sâmbătă 5 septembrie

Citit cu pasiune, scris cu dificultate despre *Epistolarul* în care Liiceanu a reunit scrisorile primite și trimise la apariția *Jurnalului de la Păltiniș*. Pleșu și cu Liiceanu scriu atât de bine (cu o adecvare impecabilă a cuvântului la gând), încât nu poți să nu fii complexat. Îți suspectezi apoi toate cuvintele tale de a fi aproximative, alături, ornamente sau umplutură. Și această polemică – departe de a fi numai una de idei – se desfășoară totuși pe un teren fără fereli și autocenzuri, ca o insulă de „irealitate necesară“ pe care se gândește. Or, în țară, în afara teoriei literare, nu se poate gândi. Se poate face literatură, dar nu și gândi. Aici, în *Epistolar*, până și marxiști (e drept nuanțați) ca Ion Ianoși par a face eforturi în acest sens. Sursa oxigenului e aici mai puțin Noica, mai mult Liiceanu și Pleșu.

Luni 7 septembrie

Seara, după emisiune, cu Mihai Botez și Mihnea la cină în Cartierul Latin. Botez și mai aproape de noi ca prima oară; oboseala i-a șters orice urmă de mondenitate. Ne sfătuim deoarece

clipa e a cumpenei. După cele trei luni de bursă în Statele Unite, să se întoarcă? Unde? La Tulcea, pentru ca nici un gazetar să nu mai ajungă până la el (deci finalul disidenței spectaculare)? Să rămână? N-ar face-o decât dacă i s-ar propune să fie director adjunct la FE (ceea ce Vlad sugerase mai demult). De-acolo ar putea juca același rol. O carieră de matematician în Statele Unite nu-l interesează. Obosit vizibil, și de cei zece ani de disidență solitară, și de perspectiva alegerii. Totul depinde de ce va găsi la Washington, la Departamentul de Stat, unde are mulți dușmani în urma studiului său despre „Relațiile româno-americane“ și a influenței pe care a avut-o asupra lui Funderburk. (Un american – prieten al lui – de la Ambasada din București a și făcut să circule prin ambasadă o scrisoare în care făcea din el un fel de agent al sovieticilor împotriva „independentului Ceaușescu“.) Ciclul mârșăviilor e nesfârșit. Or, Botez n-ar vrea să aterizeze la FE fără sprijin de sus, pentru a nu depinde doar de buna sau reaua-voință a lui Vlad.

Vineri 25 septembrie

Mereu în șirul bolilor, Vlad. Mă anunță că săptămâna viitoare intră în spital pentru analize. Se simte foarte obosit și i-au scăzut globulele roșii. Nu pot să nu mă gândesc la cancerele celor doi predecesori, Noël și Cismărescu, la zvonurile care circulaseră atunci că ar fi fost provocate, prin radiații, de Securitate și să mă cam înfior. Sper că n-am de ce, dar…

Marți 6 octombrie

Ieri, Matei Vișniec la Radio. Are 31 de ani, e bun poet și dramaturg, sfios și, din câte ne putem da seama V. și cu mine, de mare cinste și calitate. Cade la Radio peste Raici (pe care tot voia să-i vadă și care, culmea umorului, îi dau sfaturi practice pentru azilul politic). Ar prefera să rămână în Franța. Îi vom da recomandații pentru dna Petrulian, dar nu prea înțeleg cum va face. Nu știe decât engleza. Are, e drept, un enorm capital: vârsta. Ne aduce volumul său de versuri și câteva piese într-un act.

Marți 10 noiembrie

Cu V., să vedem filmul antistalinist al lui Abuladze, *Căința* (*Le repentir*). În ciuda vâlvei care a precedat această vizionare (patru milioane de spectatori doar la Moscova, aplaudând frenetic), nu ne dezamăgește. Secvențelor suprarealiste și burlești (între Charlot și Buñuel) le preferăm însă pe cele realisto-politice, ca aceea în care oamenii vin la gara de triaj să caute pe butucii ce sosesc din zonele concentraționare numele scrijelite ale deținuților. Culoarea e tarkovskiană (cf. *Stalker*), emoția e însă și mai directă. Filmul e cu atât mai radical, cu cât nu înfierează numai pe Stalin (de fapt dictator compozit între Stalin, Beria și Hitler), dar și stalinismul până la a treia generație (nepotul se va sinucide pentru a se spăla de păcatele bunicului). Pe plan artistic și cultural, „glasnost"-ul exista deci cu adevărat în URSS. Terminat în 1984, filmul n-a ieșit decât anul acesta, ca un fel de manifest al erei gorbacioviene.

Vineri 13 noiembrie

O cunoaștem, în sfârșit, pe Gabriela Adameșteanu, al cărei roman *Dimineață pierdută* mi-a plăcut atât de mult (alături de *Moromeții*, cel mai bun roman postbelic). Goma ne avertizase că e excesiv de timidă, Botez ne vorbise și el de retractilitatea ei aproape bolnăvicioasă. Cu noi pare, din prima clipă, deschisă, inteligentă, judecând nuanțat situația scriitorului din România, implicându-se în judecăți și analize. O luăm de la hotelul ei de pe lângă St. Lazare (nu se descurcă încă bine la Paris), și cinăm în împrejurimi. Ne place la amândoi nespus. Nu e o surpriză (după carte era greu să fie altfel), e totuși o bucurie. O vom revedea.

Marți 17 noiembrie

Vlad îmi telefonează (nu l-a găsit pe Mihnea și vrea imediat să fie alertați gazetarii): duminică 15 noiembrie, la Brașov, cu prilejul alegerilor la consiliile populare, cam o mie – poate mai

mult – de muncitori de la Steagul Roșu (fabrică de camioane și tractoare) au manifestat îndreptându-se în coloană spre centrul orașului, scandând: „Jos dictatorul, jos mișeii, vrem pâine!“ Li s-au alăturat mii de trecători. Au devastat centrul regional de partid și Primăria, aruncând dosare, scaune, mașini de scris pe ferestre, apoi au dat foc în piața mare la pancartele, portretele, drapelurile pe care le-au smuls de pe fațade. Poliția n-a intervenit timp de trei ore. Apoi manifestația a fost împrăștiată de trupe și Securitate. Răniți (morți?), arestări.

Îmi petrec după-amiaza telefonând lui Dupoy, Ariellei Thédrel, lui Vincent Giret. O caut pe Véronique Soulé, pe care până la sfârșit o găsește, târziu, Mihnea, ca și pe Claudine Canetti de la Agence *France Presse*. Mihnea pleacă mâine la Veneția, deci rămânem singuri cu gazetarii și cel mai important eveniment de la greva minerilor din ’77 încoace.

Duminică 22 noiembrie

Radio și Televiziune (I, II, III și 5-*ème*) despre Brașov. Zi în întregime dominată de Brașov. O telegramă de la Viena și un articol în *Bild* cu știri noi, și cele mai multe incontrolabile: izolarea orașului cu tancuri, doi milițieni uciși (unul cu beregata tăiată), zeci de răniți și arestări.

Telefonează și Aurel Cornea: televiziunea caută – mai ales pe 5-*ème* – pe cineva venit foarte recent din România – să-l aducă pe platou. Între timp știrile s-au umflat și devin delirante: oameni împușcați etc. Dar dacă ar fi așa? Încă un oraș din România să se mai răscoale și ar fi poate începutul sfârșitului. E în orice caz sfârșitul obsesiei pasivității românești.

Luni 23 noiembrie

Manifestația (la care mergem cu toții după emisiune – chiar și Raicu!!) mult mai numeroasă decât mă așteptam (peste trei sute de persoane). – „Răii“ (dna Manoliu, Barbu), pitiți prin colțuri, „bunii“, în frunte. Chiar cu câteva riscuri caragialești

(felul cum „dă intrarea“ la lozinci Ion Ghica, retorismele de circumstanță), o reușită filmată și de televiziune. Ratez reportajele de pe toate canalele deoarece cinăm apoi cu Dorin Tudoran și stăm împreună până pe la 2 dimineața. Îmi confirmă versiunea Vlad G. și schimbările lui de pe o zi pe alta, de pe o față pe cealaltă. Nu poți fi sigur pe nimic. Dorin, curajos, înverșunat, dar lucid și cu totul în stare de a suporta contradicția și a ține seama de ea.

Și azi toate ziarele cu pagini întregi: Brașov. Ecou nesperat de statornic.

Joi 26 noiembrie

Frédéric Mitterrand a telefonat Ioneștilor: vrea să-și consacre miercurea viitoare emisiunea României (tot Brașov). Avea de gând s-o invite și pe… fiica Regelui. (Mă întreb dacă știe unde e România pe hartă.) Marie-France îi alcătuiește ea platoul, în doi timpi: ea, eu, Cazacu, Sanda Sto (Mihnea e la Veneția), Eugen, dacă poate.

Între timp, presa în același ritm. Véronique Soulé, în fiecare zi o pagină. Azi în *Libé* și fotografii (slabe) ale unui turist francez, se văd ceva fum și cioburi de sticlă în fața unei clădiri (Primăria?).

Sâmbătă 28 noiembrie

Telefonează Dinu Zamfirescu. Silviu Brucan (fost stalinist notoriu) a dat de la București un interviu la BBC. E reluat de UPA și-l citesc în *Le Monde* – împotriva actualei politici a direcției Partidului. În ciuda iritării pe care mi-o provoacă afirmațiile sale, după care mai înainte Partidul și clasa muncitoare erau alături (vezi, pasămite, binecuvântata și armonioasa epocă stalinistă!), interesant. Spune că o represiune ar pune rău România nu numai cu Occidentul, dar și cu… țările din Răsărit. Pentru așa ceva, și pentru a avea îndrăzneala să critice

politica lui Ceaușescu din interiorul României, e greu de crezut că nu avea acordul – dacă nu și îndemnul – rușilor. În ce-am ajuns să sperăm!

Duminică 29 noiembrie

Simina Noica ne confirmă nu numai că Noica și-a rupt *le col du fémur* (nu știu cum se spune pe românește), ceea ce îi spusese, de joi, Bosnief lui V., dar e la spital cu o gravă bronho-pneumonie. Cum stă în condiții de pustnic (nealimentat și neîncălzit) la Păltiniș, e teribil de slăbit. Liiceanu și Pleșu s-au dus la căpătâiul lui. Simina se întreabă dacă n-ar trebui să plece și ea.

Lui V. îi pare rău acum că l-a atacat (fie și destul de cuviincios). Dar nu poți, evident, să scrii și să reacționezi gândindu-te mereu la accidentele imprevizibile.

Miercuri 2 decembrie

Emisiunea lui Fréderic Mitterrand „Permission de minuit". Pe platou: Amber Bousoglou, Goma, Sanda și Vlad, Marie-France și cu mine. Eugen a trimis un text foarte bine scris și foarte violent în care se întreabă de ce e pedepsit un criminal ordinar și nu există tribunale pentru cei „istorici" de tipul Ceaușescu.

O oră și jumătate despre România. Și F. Mitterrand bine informat. Ar fi putut să fie mult mai bine dacă Fr. Mitt. n-ar fi venit cu un plan în funcție de imaginile pe care le avea și ni l-a arătat cinci minute înainte de intrarea pe platou. Planul începea de la Adam și Eva, adică de la… regele Carol, așa încât de Brașov s-a vorbit infinit de puțin, iar eu n-am putut să-mi lansez *scoop*-ul, și am încheiat cu un poem de Matei Vișniec tradus de V. Din primele reacții ale gazetarilor: impresie bună. M-a adus acasă… Duiliu Zamfirescu, nepotul Sandei, și n-am adormit decât pe la 5 dimineața.

Vineri 4 decembrie

Moartea lui Noica.

Sâmbătă 5 decembrie

Ieri dimineață telefoane de la Marie-France, Simina, Cioran: a murit Noica, în noaptea de joi spre vineri, la 1 dimineața. Fusese mai bine toată după-amiaza și perorase, febril și entuziast, în fața discipolilor (venise Liiceanu de la București, nu știm dacă și Pleșu). Apoi, o embolie pulmonară.

Cioran mărturisește că e mult mai emoționat decât de moartea lui Mircea. L-a pierdut pe cel care din tinerețe îi servea să se delimiteze. E atât de emoționat, încât îmi povestește, *pe românește*, o convorbire de pe Pont des Arts, când Noica îl întrebase ce are el cu Ceaușescu și Cioran îi răspunsese cu o înjurătură pe care o repetă și la telefon, pe șleau.

Duminică 6 decembrie

Mereu sub șocul morții lui Noica. Îi telefonez lui Christinel – știa că e grav de la Simina. V. scrie necrologul cu atât mai mare greutate, cu cât cu două luni în urmă polemizase cu Noica, provocat de articolul acestuia despre civilizația occidentală („civilizație a lui *bye-bye*“).

Orice ar fi spus și făcut sofistul din el (și în ultima vreme era pe o pantă lunecoasă), pierderea e imensă; cum să crezi că în penuria spirituală de azi s-ar mai putea ivi un personaj de dimensiunile lui? Ar trebui să-mi amintesc emoția mea când l-am întâlnit prima oră. Dar încă de atunci ne-a și decepționat (să-l lăsăm pe Eliade să vină în țară, să nu repetăm greșeala intelectualilor care n-au colaborat în epoca fanariotă etc. etc.). Ce blestem ca singurul nostru mare filozof să fi fost și… un sofist. Dar, fără el, i-am fi avut pe Liiceanu și pe Pleșu – așa cum sunt acum? Păltinișul a intrat în orice caz în legenda românească. Așa cum e, și câtă mai e, biata de ea.

Joi 10 decembrie

Seara pe A2, reportajul lui Duplan, cu interviuri: Doina Cornea, Radu Filipescu, soția lui Botez; cu un motto din…

Negrescu și vederi din București ca după un bombardament. Prea scurt, dar excelent.

Vineri 11 decembrie

Aflăm că la București s-a dat foc la cauciucuri puse la temelia statuii lui Lenin (din Piața Scânteii) și s-a scris pe soclu: „Dați-ne țara înapoi". Se confirmă și manifestațiile studențești de la Brașov, la o săptămână după cea a muncitorilor și pentru a-și exprima solidaritatea cu ei. Agitația e deci departe de a se fi calmat.

Duminică 13 decembrie

Zi de nebunie telefonică. Începe cu știrea arestării Doinei Cornea (cu fiul) și a lui Radu Filipescu (cu al cărui tată a vorbit Mihnea). Mihnea (doborât de telefoane) organizează cu Liga o manifestație pe joi – iar Ion Ghica îmi telefonează și el pentru o alta. Vorbesc cu Sanda Sto, să le facă împreună.

Agenția France Presse confirmă că pe 2-3 decembrie, la Timișoara, 600-800 de studenți au manifestat strigând: „Trăiască Brașov! Jos Ceaușescu! Vrem pâine, vrem carne!"

Marie-France se pregătește să culeagă semnături – celebre – pentru cei arestați. Vârtej de telefoane (vreo patru-cinci numai cu Mihnea). Ultimul pe la două dimineața.

Miercuri 16 decembrie

La prânz mă duc să-i iau de la *Le Matin* pe doi dintre gazetarii cei mai competenți asupra României: Christian Duplan și Vincent Giret. Dejunăm împreună. Tineri, și implicându-se la un mod nu prea obișnuit: Duplan se simte responsabil de arestarea celor pe care i-a intervievat. În orice caz, rareori am avut impresia de a vorbi cu un gazetar străin ca și cum ar fi fost vorba de un compatriot. Amândoi înțeleg totul rapid și nesuperficial.

Seara, acasă, Michel Labro de la *L'Événement du Jeudi*. Pleacă la Brașov ca… turist pentru schi la Poiana Brașov. Și el tânăr,

și el bine intenționat, dar – e poate numai o impresie – mai superficial. Mihnea îmi spune – top secret – că pleacă împreună cu Sandrine Lavastine care tocmai îmi telefonase. Clandestină și ea: Bucureștiul nu dă vize la gazetari. Din nefericire pentru regim, a apărut o nouă generație de jurnaliști, implicați, tineri, și având și un oarecare spirit de aventură. Dacă scriitorii români n-ar fi atât de timorați, ce bine s-ar putea lucra.

Sâmbătă 19 decembrie

Dintre toate telefoanele (aparatul zbârnâie fără încetare) după emisiune, cel mai mult mă emoționează cel al Sentei Cerkez. A visat-o pe mama care-i spunea: „Ai ascultat-o pe Monica?“ Emoționat e puțin spus: de fapt trăiesc moartea ei, de fiecare dată ca și cum ar fi fost ieri.

Joi 24 decembrie

Ajun de Crăciun la Ionești, cu Mihnea (a sosit și sora lui Mihnea – Ruxandra), puștiul lor de 7 luni și în final, Matei Lăzărescu. Acolo aflu că au fost eliberați Doina Cornea cu fiul ei. Printre cadouri și cină, Mihnea și cu mine la telefon cu fiica Doinei Cornea, care ne relatează convorbirea cu mama ei: au fost arestați pe când împărțeau la Cluj manifeste de solidaritate cu muncitorii de la Brașov și au fost bine tratați.

Îi telefonăm: circuitul încărcat. La Radu Filipescu nu răspunde nimeni: e încă arestat. Mariana Botez (cu cea mai obosită voce pe care am auzit-o vreodată), când o întreabă Mihnea dacă știe ceva de ceilalți, se taie legătura. De două ori.

Sâmbătă 26 decembrie

Petrec ziua de ieri străduindu-mă să obțin ca FE să dea la știri eliberarea Doinei Cornea. Vlad nu e acolo. Americanii suferă de „complexul ’56“ (când s-a spus că au încurajat Revoluția maghiară), deci tremură de frică.

Miercuri 30 decembrie

De luni, telefoane nenumărate cu München-ul. Cu Stroescu, cu Munteanu, cu Carp, cu cei de la știri. Americanii nu-i lasă în continuare să treacă mai nimic. Și știrile curg: tineri berlinezi din Est au manifestat în fața Ambasadei Române, pentru Brașov; conferința de presă a Ambasadei de la Bonn a fost anulată etc. etc. Mihnea și noi dăm știrile la BBC și la RFI, unde trec cu câte 48 de ore înainte de FE. E pur și simplu un scandal. Despre care discutăm și seara la Mihnea și ne indignăm cu toții.

Joi 31 decembrie

Dinu Z.: i-a telefonat plângând Mircescu – l-au arestat la 12 decembrie și l-au bătut sălbatic. I-au dat drumul acum patru-cinci zile. Iarăși lupte cu FE. Dau de Comșa care îmi face un tablou sumbru al lui Central News. În schimb BBC-ul trece știrea imediat.

După atâtea vești luminoase, nu-i de mirare că nici nu ne gândim să petrecem revelionul.

1988

Sâmbătă 2 ianuarie

Mihnea: a vorbit cu tatăl lui Radu Filipescu. Eliberat și el la 26 decembrie, după ce fusese arestat la 12 decembrie. Dar tatăl lui Filipescu i-a spus că nu i-l poate trece la telefon – „se odihnește“. Mai mult: nu va putea vorbi nici mai încolo. Înseamnă că Filipescu rămâne inculpat și că Securitatea nu dă drumul la telefon decât atât cât să se afle în străinătate și pe urmă taie.

Marți 5 ianuarie

Tot ieri, la Radio, Vlad îmi telefonează știri de la Botez: incredibil de monden (și-a luat și *smoking*). Venea din Hawai, se pregătea să plece la Beijing. De-acolo la Dubrovnic (tot la un colocviu), apoi la Paris, apoi la München. Finalul nu se știe încă: întoarcerea în România? Mihnea e indignat că nu i-a telefonat Marianei când era la ananghie. El pretinde c-a făcut-o din Hawai. Să mai crezi că poți cunoaște oamenii!

Miercuri 6 ianuarie

Telefon cu Sandrine care s-a întors din „aventura“ ei clandestină în România cu Michel Labro și pune acum la punct articolul ce va apărea în *L'Événement du Jeudi*. Îmi spusese deja Mihnea duminică seara că pe Iorgulescu nu-l găsiseră acasă. La Brașov, în schimb, îi întâlniseră pe Gheorghe Crăciun și pe un „filozof“ care scrie în *Astra*, Vasile Gogea, incredibil de

curajos. Sandrine îmi mai povestește că au văzut-o și pe Mariana (la mama lui Botez) și că – pe plan mai general – tot răul pe care-l putem noi spune aici despre regim e o nimica toată față de realitatea de acolo.

Duminică 10 ianuarie

Scriu o cronică despre Dumitru Mircescu (iar arestat, iar bătut), pe care mă străduiesc s-o fac să intre în cadrul programului cultural. Urgența e mare. După 38 de lagăre și închisori în Uniunea Sovietică, după procese și bătăi în România, cât va mai rezista acest om de 75 de ani, care n-are decât păcatul de a fi crezut, tânăr fiind, în comunism, și de a fi trecut clandestin în URSS în 1936? Mi-l amintesc la Paris: ca un țăran curat cu ochi albaștri. V. și cu mine găseam că seamănă cu Fărâmă din *Pe strada Mântuleasa*, a lui Eliade. Acum i-au făcut și dosar de nebun, la spitalul Berceni. Numai prin cât mai mult scandal poate fi salvat. Dacă se mai poate!

Joi 14 ianuarie

Apare *L'Événement du Jeudi* cu excelentul reportaj al lui Michel Labro și Sandrine asupra revoltei de la Brașov, prima relatare coerentă și detaliată datorată curajului lui Vasile Gogea, numit în articol „Virgil".

Lucrez de marți fără o pauză, într-un ritm extenuant, la două „Teze..." numai cu reacțiile la Paris, foarte puțin și slab redate la München. Montaj interminabil din emisiunile de radio și televiziune, pentru ca cei din România să le poată auzi aproape în direct.

Sâmbătă 16 ianuarie

Mihnea are o nouă „bombă": Jean Stern (șeful serviciului Europe de la *Libé*) s-a întors dintr-o călătorie, tot clandestină (turist), în România, cu un interviu incendiar al lui Dan Petrescu,

care va apărea la 26 ianuarie (ziua lui Ceaușescu). *Libé* va scoate trei pagini. După care, zice Mihnea, să ne pregătim pentru apărarea lui Dan Petrescu: va fi sigur arestat – și o și vrea.

Duminică 17 ianuarie

Pleacă o altă gazetară „clandestină" de la TF1 pentru un reportaj în România. Noaptea târziu, telefon Mihnea. A vorbit cu ziarista de la TF1: o trimite și la Mircescu.

Dar altă „bombă" de un inepuizabil umor: Ambasada invită la o recepție de aniversarea lui Ceaușescu pe gazetarii francezi (!!). Complet lipsiți, oficialii ăștia, de orice simț al realului. Ambasada i-a trimis și lui Véronique Soulé un carton cu băuturi, s-o „cumpere". Mihnea organizează contraofensiva: Liga va împărți manifeste la intrarea în Ambasadă, iar gazetarii se vor duce (Véronique Soulé, în orice caz) și vor pune cele mai stingheritoare întrebări. Probabil că ordinul vine direct de la București, altfel nu s-ar îmbarca totuși Ambasada într-o astfel de aventură cu gazetarii, pe care i-au citit și îi știu, pe toți, ostili. Sau atunci sunt și funcționarii nebuni ca… Șeful.

Marți 19 ianuarie

Hăulică, seara. Cinăm în cartier. Insistă asupra știrilor după care unii răniți de la Brașov ar fi fost iradiați la spital și nu s-ar fi întors acasă decât pentru a muri. Mihnea, care a consultat un doctor, pretinde (zvonul circulă mai de mult) că e o intoxicare a Secu, pentru a intimida.

Eu sunt mai puțin sigură după ce citesc în Pacepa (memoriile transmise de RFE și ale căror texte le-am primit) că mai de mult se practică sistemul, denumit în cod „*operația Radu*" și că Ceaușescu i-ar fi cerut să-l iradieze pe Noël Bernard. Pe vremea aceea (în 1978), Pacepa i-a răspuns că nu dispune de material mobil, transportabil. Dar dacă după aceea au avut?

N. B., care a murit în 1981, se întreba stăruitor dacă n-a fost iradiat. Și moartea, după aceea, suspectă, a lui Cismărescu…

Sâmbătă 23 ianuarie

Tot în memoriile lui Pacepa, care ne sosesc emisiune după emisiune, o revelație (nu știu din ce pricină a cenzurat-o Vlad): Valentin Lipatti era ofițer cu grad înalt în Securitate la secția Dezinformare. Și noi care-l credeam doar laș! Vlad se luptă cu americanii pentru această difuzare (de la București a primit amenințarea că va fi lichidat dacă-l difuzează pe Pacepa), dar nu știu dacă, obligat de ei sau din proprie inițiativă, nu numai că scoate scenele cele mai scandaloase privind „familia" (asta e sigur inițiativa americană), dar și înlocuiește termenii prea violenți. În loc de „vrăjitoare" Elena C. devine „tovarășa", iar violurile lui Nicu sunt transformate în aventuri!

Cea mai extraordinară este însă știrea de azi în *Le Monde* și *Libé*: s-a publicat în *Lumea* o telegramă cu totul imaginară a Reginei Angliei pentru aniversarea lui Ceaușescu. Foreign Office a protestat viguros. Ar fi meritat să caute un mijloc de-a face cu adevărat scandal. O rechemare de ambasadori sau așa ceva.

Marți 26 ianuarie

Ieri, la emisiune, un vicedirector de la FE, Pool, mă tratează ca „star" al postului. Mi-a reactivat reputația Pacepa în *Orizonturi roșii*, unde vorbește de agresiunea împotriva mea.

Miercuri 27 ianuarie

Azi, în sfârșit, în *Libération*, cele trei pagini anunțate asupra României, cu interviul lui Dan Petrescu. Curajos, lucid, concis: un model. Poate că și din pricina acestui model de curaj îl primim fără entuziasm seara, pe Abăluță, la ale cărui probleme literare nu vibrez. Noroc cu V., mai puțin capricios ca mine. Și n-am dreptate. Abăluță e cinstit, fin, cultivat, are talent și nu e nici

laş. Dar mi-a venit să visez așa absurd că mai mulți scriitori români din țară ar putea să se comporte la fel. Absurditate! Și cei ce sunt în trecere aici o țin una și bună la unison: că scriitorii nu pot face nimic.

Luni 1 februarie

La cafenea, după emisiune, mulțime, pentru a pleca *in corpore* la manifestație. Mai numeroasă (300-500 de persoane?). Altfel: nici o lozincă, doar o pancartă pe care o poartă încăpățânat Ionițoiu și nu renunță la ea – în rest, lumânări și tăcere.

Dar mai impresionată am fost de știrile de agenție primite mai înainte la Radio: pentru prima oară se manifestă solidaritatea în Est. Așa ceva nu s-a întâmplat nici la Revoluția maghiară, nici pentru Primăvara de la Praga, nici pentru Polonia. Și când de gândești că, dacă Brașovul nu se repetă, totul va fi fost în zadar.

Joi 4 februarie

Am primit ultima carte a lui Eugen: *La quête intermittente*, despre bătrânețe și moarte. Sfâșietoare. Nici nu vrea să dea vreun interviu: nu poate vorbi despre ea. V. va face o „Povestea Vorbei". Eu voi încerca o masă rotundă cu V., Balotă și Raicu. Spun, voi încerca, deoarece Raicu n-a vorbit niciodată liber la microfon.

Marți 16 februarie

La cafea, Mounette (venită de la un festival din Monte Carlo) cu Lucie. Mounette stă la Brașov și a fost la manifestația din 15 noiembrie. Când a trecut coloana pe sub ferestrele ei, i s-a alăturat plângând – de altminteri mulți plângeau, femeile își făceau cruce, și a stat până la capăt, cu o scurtă pauză, când s-a dus la poștă să-i telefoneze maică-sii la București că e „ca în Polonia" (ce uimită va fi rămas Anda!). Când s-a întors, piața era evacuată, dar începea marea plimbare în masă a brașovenilor (ca o a doua manifestație).

Se vorbește peste tot de memoriile lui Pacepa (cel mai des în trenuri). Oamenii șocați mai ales de cele 365 de costume ale lui Ceaușescu – unul pe zi, după care costumul e expediat la incinerare. Elena Ceaușescu ar fi fost cuprinsă de o furie atât de mare la difuzarea memoriilor, încât ar fi spart totul în jurul ei.

Sâmbătă 20 februarie

„Walewska“, adică Valeria Căliman (fiica gazetarului Victor Braniște), pentru a nu știu câta oară în Occident (Walewska e un nume romanțios de clandestinitate pentru corespondența ei cu N. Bernard), a venit de la Haga să mă vadă la Paris. Scurtă întrevedere într-o cafenea la Châtelet unde o aduce prietena ei, dna Fejer (cumnata Etei Boeriu), cu fiul.

La 85 de ani, W. e mereu neînfricată. A venit cu manifeste (cusute în rochie) pe care le-a lăsat lui N. C. Munteanu la FE. Cu vreo oră întârziere *la rendez-vous* (*embouteillage*) și cu flori în buchet tricolor. Vrea să-i trimitem gazetari și ține în casă corespondența ei cu Bernard și cu noi. Bineînțeles că se nasc și în… România oameni. Securistului venit în vizită s-o întrebe care e motivul cererii ei de pașaport, i-a răspuns: frigul și foamea. „Dar aici ați pus turism“ – a încercat securistul să replice. „Dacă n-aveți o rubrică pentru frig și foame, nu e vina mea“. Și așa mai departe. Bineînțeles că nu-i vom trimite gazetari. La vârsta ei, nu putem risca s-o ia la Securitate, fie și numai pentru câteva zile.

Toată săptămâna, seara, de vorbă cu Mihnea. Nici o știre încă de la Iași (gazetarii pleacă duminică).

Duminică 28 februarie

Seara, telefon Mihnea: cei doi gazetari au fost expulzați din România după cinci ore de interogatoriu la Secu. Perrichon după patru zile (e acum la Paris), cel de la *Quotidien* după o zi (e în Ungaria să vadă refugiați români). N-au putut ajunge la Iași.

Vineri 1 aprilie

Mihnea e enervat la culme și pe drept cuvânt: Dan P., care n-a fost arestat, în loc să-și dea seama că a scăpat (ba a fost chiar numit bibliotecar-înlocuitor) datorită scandalului organizat aici, pare, dimpotrivă, a ne reproșa această știre „falsă", atribuind-o unei „tactici a diasporei". Versiunea e demnă de a fi lansată de Secu, dar nu cred că Dan P. e manipulat – cum bănuiește Mihnea. Mihnea o pune la inimă mai mult decât noi (obișnuiți cu astfel de situații). E drept că Mihnea a dat telefoane Ligii cu… arestarea și se teme să nu mai fie luat în serios altă dată.

Joi 7 aprilie

Îi telefonez lui Cioran: miercuri, agenția *Associated Press* a dat știrea sinuciderii lui, după ce *France Presse* îl trezise pe la 2 dimineața să aibă confirmare. E foarte probabil o glumă detestabilă a lui Edern Hallier, el a telefonat la *Ass. P.* și *F. Presse*, ca și la ziare.

Luni 11 aprilie

Evoluție sensibilă la Bernea, în atelierul căruia mergem după emisiune. Nu numai în pictură (are curajul să-și ducă postmodernismul până la recucerirea fără complexe a figurației, și ne înconjoară de iconostase și de cele mai frumoase pridvoare de biserică), dar și în atitudinea politică. Nu mai pare a da total dreptate acelor duhovnici și călugări ce recomandă pasivitatea și ieșirea din istorie.

Luni 18 aprilie

Seara, premiera la Théâtre de la Colline (condus de Lavelli) a *Scaunelor* ionesciene în regia lui Jean-Luc Boutté. Înțeleg de ce Eugen revenise iritat de la repetiții. În loc să fie drama

condiției umane, *Les Chaises* nu mai e decât aceea a bătrâneții. V. are impresia că a dispărut dimensiunea metafizică, eu, repet, mai ales aceea a umorului. În aceste limite, regia lui Boutté (bolnav de cancer osos și care vine să salute pe scenă, în cârje) e coerentă, dar psihologizantă. Textul, în orice caz, n-are nici un rid, chiar dacă, personal, îmi amintește de propriile noastre riduri. În fața noastră, în sală, Cioran cu Simone. Eram în sală la crearea piesei, la Théâtre Lancry, cu toții mai tineri cu vreo treizeci de ani. Ca atunci, Eugen se ascundea (de data asta în cabina de sunet). Dar spre deosebire de sala goală de la Lancry (câte două-trei persoane), azi „le tout Paris“ se îmbulzește la Théâtre de la Colline. Nu piesa a îmbătrânit, ci noi, spectatorii „angajați“ ai ei.

Inutil să insist că la nivelul de teatru realist e foarte bine jucată.

Duminică 24 aprilie

După ce votăm (pentru Chirac), stăm seara până târziu la televiziune: toate șansele celui de-al doilea tur sunt pentru Mitterrand. Când mă gândesc că va reveni cohorta lui de socialiști (chiar într-un guvern de centru stânga), îmi spun că nu vom scăpa niciodată de socialism. Insuportabil, chiar cu aparențele lui cumințite de social-democrație.

Vineri 6 mai

Misă într-o biserică de pe rue de Vaugirard pentru Rainer. De o sobrietate cvasiprotestantă (deși slujba era catolică). Religia astfel redusă la rațiune și bune sentimente își pierde – odată cu misterul – orice har.

Duminică 8 mai

Mitterrand a câștigat. Bineînțeles, cu 54 la sută. Electorat uituc și nerod.

Miercuri 11 mai

După-amiază, la Eugen, la Necker. I-au făcut din nou o mică intervenție. Din februarie n-a mai ieșit din ciclul analizelor și spitalelor. Plec de-acolo cu Marie-France și cinăm la italienii din Montparnasse. E epuizată. De fapt mă întreb cum mai ține.

Plec cu un maldăr de cărți trimise de Geta. Printre care *Doctrina substanței* a lui Camil. Depunând manuscrisul la Vatican, credea că va salva omenirea și va ajunge la gloria universală. Și acum e publicat – peste patruzeci de ani – de o editură comunistă, iar textul epurat.

Marți 17 mai

Aseară, revelații de la Mihnea. A vorbit trei sferturi de oră cu Botez (care e în California până în octombrie), i-a mărturisit în mare secret că la un *check-up* pe care i l-au făcut americanii s-a descoperit că fusese iradiat. În doze mici: se speră că luând medicamente și ținând regim, nu e în pericol. Și-mi amintește că, într-adevăr, în cursul anchetelor a fost lăsat de mai multe ori singur într-o cameră. Deci „operația Radu“ n-ar fi ieșit doar din imaginația lui Pacepa. Ar trebui să se hotărască Botez să vorbească (până acum nu vrea): s-ar dovedi că Ceaușescu e vinovat de o adevărată crimă împotriva umanității.

Tot Botez, după Brașov, a fost amenințat cu „brațul revoluției“ în America și agresat pe stradă. Nici asta nu vrea să se spună. Tactica lui: nu vrea să-i sperie pe români cu metodele Securității. E veche, dar devine, cred, primejdioasă. E aproape infantil să crezi că românii vor pierde la auzul unor astfel de știri un curaj de care nici așa nu dau dovadă.

În schimb, ecoul ar putea fi mare aici. Cel puțin atât.

Joi 19 mai

Dezvelirea plăcii pe casa lui Mircea Eliade, pentru care Christinel își făcea griji și sânge rău de când a sosit. Mircea Eliade, „scriitor român“, a locuit deci în această casă din piața Charles

Dullin, între... Parcă toate serile petrecute de-a lungul anilor cu el și Christinel acolo s-ar putea rezuma în câteva cuvinte dăltuite în piatră pentru a fixa timpul. Mircea ar fi fost încântat. E, nu-i așa, esențialul. Iar Christinel, în sfârșit, ușurată.

Marți 24 mai

După cină, Nina Cassian cu Cella Minart. Nina a sfârșit prin a cere azilul politic în Statele Unite, deși nu fără „arrières-pensées“ (dacă ar cădea Ceaușescu, ea s-ar întoarce). Și n-ar fi rămas niciodată, dacă n-ar fi fost numită în jurnalul confiscat al lui Ursu (și autorul n-ar fi fost omorât în bătăi la Secu). Mereu cu fidelitățile ei absurde pentru un comunism ideal, sălășluind doar în mintea ei. În ciuda acestei aberații și a unor comportamente prea pitorești pentru a nu fi oarecum dezagreabile, rar am comunicat mai ușor și mai agreabil (chiar în cele mai vehemente antinomii) decât cu ea. Singura patrie fiind – cum spunea ea – limba, și simțindu-se iremediabil nostalgică după România, ne cere să-i consacrăm o seară să ne recite ultimele ei poeme pe care nu mai are – acolo – cui să le citească.

Duminică 5 iunie

Din nou, alegeri (legislative de data asta). Votăm conștiincios deși, desigur, inutil. Starea de spirit a francezilor e – de câte ori s-o repet? – complet irealistă. Sau suprarealistă.

Dar de ce să ne plângem doar de pasivitatea românului sub vremi cel puțin cumplite, când francezul e pasiv față de presiunea – infinit mai blândă – a propagandei de stânga. Cum să ne uimim de lipsa de memorie a românului, când francezul, cu toate informațiile la îndemână, a uitat ce s-a petrecut în 1981? Și așa mai departe. Trebuie să mă opresc, altfel mă voi lansa în politică pentru *café du commerce*.

Luni 13 iunie

La cafenea cu Tismăneanu, venit din America. Nu că ar fi clandestin, dar avem de discutat cu el despre Tudoran, care se cam supără cu toată lumea. În mod normal e omul cu care se poate discuta cel mai bine și mai cinstit, dar exilul probabil că i-a sporit încrâncenările.

Nu-l părăsim pe Tismăneanu decât pentru a-l regăsi la restaurantul de pe rue Montessuy pe Toma Pavel, sosit și el din Statele Unite. Două cărți recente ale lui, dintre care una de polemică cu structuralismul și semiotica, au succes la Paris. Voiam să fac o masă rotundă, dar în afară de V., nu prea văd pe cine aș invita. Rămâne deci să-i facă V. mai multe cronici. V. zice chiar… patru, într-atâta e entuziasmat de cele două studii.

Altfel, Toma Pavel, *tel qu'en lui-même*: amical, destins, făcând mereu „bancuri“ și continuând să-l imite pe… Ceaușescu.

Joi 16 iunie

M-am decis să fac emisiunea cu scandalul Heidegger, care ține din toamnă până acum. Am tot așteptat să se încheie pentru un bilanț, dar cărțile și luările de poziție nu contenesc.

Vineri 17 iunie

V. mi-a strâns un extrem de voluminos dosar: cărți, reviste, ziare. Sunt debordată și cade și prost. Lucrările la canalizare continuă sub casa noastră și mă trezesc de la 7 și jumătate dimineața. Dorm printre picături și sunt năucă. Mă trezește doar indignarea față de acest proces de tip stalinist. Se slujesc exact de acest termen și Aubenque, și Martineau (dar e prea violent în pamflet) și alții. Desigur, urmăresc din toamnă supramediatizata dezbatere, dar citind sau recitind, grupate, atacurile, îmi dau mai bine seama de natura ei. Că pamfletul lui Farias (*Heidegger et le nazisme*) nu e o lucrare de anchetă istorică, ci polițienească, că e de rea-credință, că se servește de cele mai

josnice tehnici de amalgam, o spun mai toți heideggerienii de la Fédier (singurul prea necondiționat) la Palmier și Derrida (cu toate că deconstructorul nostru e cam confuz). Dar unele accente (la un cvasianonim Goldschmidt, care scrie negru pe alb: *Sein und Zeit* = *Mein Kampf* sau heideggerianismul = Auschwitz) amintesc (și Martineau o spune) de campaniile staliniste din anii ’50 cu Aron, „lacheu al imperialismului“, Camus, „vândut“, Koestler, „agent al Intelligence-Service-ului“ etc. Nu mai e pus în discuție doar discursul de la rectorat, ci gândirea însăși a lui Heidegger. Cui servește o astfel de dezinformare în numele informației? Că Heidegger a fost membru (doar un an activ) al partidului nazist, e o realitate cunoscută mai de mult. Polemici au mai existat. Dar, în loc să discute problema centrală a angajării atâtor intelectuali în sisteme totalitare în contrast cu opera (și exemplele au fost și mai numeroase în stalinism, ca în nazism), se reactualizează ca rău absolut doar nazismul. *Cui prodest* acest *revival* la vreo patruzeci de ani după evenimente? Nu e pentru a se arunca Gulagul pe al doilea plan? Gulagul care mai există încă și ar putea fi combătut de toți cu șanse de succes? De ce altfel ar fi propus ca prototip al răului doar Auschwitzul? E o întâmplare că Farias e comunist chilian și a avut acces la arhivele secrete din Berlinul de Est?

Duminică 26 iunie

A murit Ivașcu. Va fi o catastrofă: vor profita probabil, punând un alt director – să lichideze echipa critică de la *România literară.* Dimisianu foarte îngrijorat la telefon. Gelu, căruia îi comunic știrea, îmi spune că Silviu Brucan se află la New York. Prin el s-a aflat că mai multe „personalități“ comuniste (el însuși, Apostol, C. Pârvulescu) i-ar fi scris lui Gorbaciov și s-ar fi declarat pentru *perestroika*. Adică au cerut, de fapt, eliminarea lui Ceaușescu.

Marți 5 iulie

Înregistrez, printre altele, o cronică pe care am scris-o tot cu emoție: necrologul lui Șerban Cioculescu. Sonia Larian, care e de față, plânge. Nu e totuși un panegiric, amintirea rezistenței sale inițiale (noaptea aceea albă și obsedantă de-a lungul căreia, după bombardamente, ne-a descris precis ce va fi ocupația sovietică, zilele când se ascundea la noi, provocările lui când prezida ședințele Cenaclului, sub comuniști și afirma el, voltairianul, că orice literatură e metafizică sau nu e deloc) se lovește mereu de uimirea în fața cedărilor sale de după '60, duse până la proporții neatinse de propagandiștii de rând.

Joi 14 iulie

Mă enervez tot încercând să scriu despre *Dus-întors* al lui Nicolae Iliescu, un tânăr care are, exacerbate, toate ticurile „textualiștilor" (fără talentul major al unora dintre ei: Groșan, Horasangian). E vizibil iritat și Eugen Simion în cronica lui, dar cum cartea a fost violent atacată în *Săptămâna* (Corneliu Vadim Tudor), cu tragere la răspundere a editurii și a redactoarei de carte, nu pot să nu contraatac. Spunând totuși ce cred: chiar dacă se consideră postmodernism, acumularea acestui tip de procedee narative aparține totuși unui hipermodernism – azi, în fond, depășit în Occident. Echilibristica pentru a scrie numai în nuanțe, a nu minți, dar a nu da argumente neoproletcultiștilor etc. etc. În fond, textualismul bucureștean e o modă și prăfuită… și dogmatică, aducând, în condițiile actuale din România (unde nu se mai distrug doar orașele, dar acum și satele), cu un mandarinat. Dar nu putem – și de altminteri n-ar avea sens să tragem în „mandarini" cu armele Puterii. Dimpotrivă, pe măsura lor, mică, tinerii noștri mandarini mai macină și ei la temeliile acestei puteri. Mai ales când au umor și copiază discursul străzii după modelul lui Monciu-Sudinski în *Biografii comune*. Regimul îi suportă greu pe Caragiale și pe cei care au

crescut „la umbra lui“: desantiștii, lunediștii, textualiștii. Rămâne un miracol cum s-au putut pune astfel la zi. Există însă și negativul miracolului: obsesia bibliografiei la zi, ca și citarea *à tort et à travers*.

Miercuri 20 iulie

Seara, la noi, dr. Boeriu, soțul Etei, ce ne fusese cald recomandat de Nego. Și pe bună dreptate. Fin, cultivat, sensibil. O consolare să mai vezi și români de o atare calitate. În afară de Eta (sora lui Nicu Caranica), ne vorbește îndelung de Delia, care, în ciuda invitațiilor repetate ale lui Pierre Oster, nu primește viză să vină la Paris. Suntem cu toții năpădiți de amintirea – luminoasă – a lui Puiu Cotruș. De parcă ne-am întâlni sub semnul lui. A fost, probabil, unul din exemplarele umane cele mai impresionante venite din România. Tristețea lui de „supraviețuitor“, memoria lui excepțională, bunătatea lui radiind depășeau cu mult talentul său literar incontestabil. Talentul, la noi, prisosește. Caracterul e infinit mai rar. Cotruș le îmbina pe amândouă.

Odată am făcut aici un revelion împreună ascultând – tare – Bach. A telefonat, indignat, vecinul, cu o replică rămasă pentru noi clasică: „Ce, asta-i muzică de revelion?“ Dar ce anoste și nesemnificative par astfel de notații, pe lângă neștearsa dâră pe care a lăsat-o în viața noastră Cotruș.

Joi 4 august

Azi telefonez pe la 2 la FE, să le spun că a murit Ștefan Gane, să dea știrea, și aflu că mă căutase Vlad să-mi spună că va fi operat la creier! N-a avut decât două mici amețeli acum câteva zile, iar la tomografie s-a detectat o tumoare pe creier. Chirurgul (se pare de faimă) e român: Olteanu. Cincizeci la sută șanse ca tumoarea să fie benignă – în acest caz, după șase săptămâni Vlad va fi în picioare la lucru – cincizeci la sută riscul să fie

malignă și atunci... Îi telefonez imediat acasă: pare a avea un moral surprinzător de bun (după ce la birou lăcrimase anunțând vestea). Face chiar „bancuri“ cu V., care va fi nevoit să scrie necrologul celui de-al treilea director al postului. Dacă, din nefericire, ar fi cancer – această a treia moarte ar credita teza iradierii (în care cam crezuse Noël B.), în ciuda faptului că americanii l-ar fi asigurat pe Vlad că emițătorul de raze nu poate fi miniaturizat, deci „transportabil“.

Telefonez lui Mihnea (care pleacă în vacanță), lui Cazacu, să-l cheme la telefon. Ceea ce face și V. de îndată ce se întoarce din oraș. Năucită.

Sâmbătă 6 august

Seara, acasă, un reporter belgian, Josy Dubié, care ne fusese recomandat de Hurezeanu. Ne impresionează și pe mine și pe V., care are impresia că întâlnește pentru prima oară pe cineva din clasa marilor reporteri. Eficace, rapid, la obiect. A fost în România ca turist și n-a vrut să întâlnească nici un disident ca să nu fie urmărit. S-a întors cu șase ore de film, din care vrea să facă un ceas, cu imaginile comentate de disidenții de aici. Va veni să filmeze, în septembrie, la noi, la Mihnea, la Goma.

Dar coincidența (unii ar spune soarta) l-a făcut să întâlnească și în România un disident. Avea mașina garată în fața unei biserici, la Cluj, când o doamnă firavă s-a aplecat spre geam să-i spună: sunt o disidentă, puteți să-mi transmiteți un mesaj? Era Doina Cornea, care tocmai se rugase în biserică să găsească, la ieșire, un străin. Pregătise mesajul scris mărunt (ca la Soljenițîn) ascuns în capul unei... păpuși. A fost urmărit de trei Dacii ale Securității. Cei din ultima mașină au rămas în pană de benzină și i-au cerut lui să-i depaneze! Ceea ce bineînțeles a refuzat. Percheziție în regulă la vamă: n-au găsit nimic.

Și a trecut șase ore de film!

Luni 8 august

Alain vine cu un mesaj de la Christinel. De fapt, îl presimțeam. Nu înțelege de ce nu-i dăm replica lui Edgar Reichmann și nu facem scandal în *Le Monde*. Îi telefonez de la Radio și-i explic: cum circulă prin Italia și în Statele Unite unele articole cam „legionarizante“ ale lui Mircea, n-avem nici un interes să deschidem o polemică în care să ni se răspundă cu citate din ele. Să provocăm un miniscandal de tipul celui care a agitat Parisul intelectual (și nu numai intelectual) în jurul „cazului“ Heidegger. Îi explic îndelung, o ia la telefon și Alain, care-i vorbește calm și rezonabil: ea plânge mereu și crede că articolele cu pricina nu pot să fie decât falsuri. Totuși înțelege.

În legătură cu Heidegger. Pați Doicescu, care-l vede pe V. la întoarcerea de la București, îi povestește cum se oprise o traducere a lui Liiceanu din Heidegger. „Responsabilul“ care-l convocase îi arătase un teanc de ziare din Franța, cu „afacerea H“ și îi declarase că într-un asemenea context nu mai poate fi publicat în România. Or, la puțin timp după emisiunea mea, au dat, fără explicații, drumul traducerii. Dacă aș fi contribuit la acest reviriment, aș fi încântată. Emisiunea mi-a cerut atât de lucru: citit, redactat și mai ales tactică, încât merita o astfel de răsplată.

Miercuri 10 august

Telefon FE: Vlad operat timp de vreo cinci ore. E la reanimare.

Telefon surpriză de la Eugen Simion, care e la Viena. Ne găsește perfecți, minus pentru *Epistolar* (evident), unde el se consideră atacat. A mai găsit pe cine să urască: pe Liiceanu.

Vineri 12 august

Telefon direct lui Vlad la spital: citește și are vocea lui cea de toate zilele. Neliniștit probabil – ca și noi – că doctorul nu i-a spus ce aspect avea tumoarea la operație. Se va ști miercuri.

După aceea, spre seară, îi telefonez lui Mihnea care, din păcate, știe mai mult: a vorbit cu soția lui Vlad, Mary, căreia doctorul i-a spus că la prima vedere tumoarea (mare cât o mandarină și plasată lângă nervul vederii) ar fi canceroasă. Biopsia, al cărei rezultat se așteaptă miercuri, nu e decât pentru confirmare.

6 septembrie

Cancerul confirmat al lui Vlad G. E la Washington pentru un tratament nou (se experimentează de cinci ani) la un Institut specializat. După un număr incalculabil de telefoane cu Stroescu (care nu vrea să devină director, ci să iasă la anul la pensie), cu Gelu, cu secretarele, obțin numărul lui de telefon. E tonic, optimist (peste două luni va fi înapoi...) Sunt topită de admirație în fața unui atare curaj.

Aflu de la Dan Grigorescu (Negroponte) care mi-l citește la telefon, că în *Times* (Londra) din 3 septembrie a apărut un articol despre „iradierea“ celor de la FE. De fapt, la condițional, se exprimă mai ales temerile celor de la München. Trei directori murind succesiv de cancer, nu pare într-adevăr lucru curat, mai ales după lectura cărții lui Pacepa (cu operația „Radu“). Problema e dacă sursa de iradiere poate sau nu să fie „miniaturizată“. Dan G. susține că da, a vorbit el cu un „savant atomist“: și sub forma unui creion e posibil.

Ajunge să deschizi cartea lui Pacepa *Orizonturi roșii* (pe care reușesc în sfârșit s-o cumpăr de la dna Brăescu), în oribila și agramata sa versiune românească (dar nu de stil poate fi vorba aici), pentru a dobândi o viziune implacabil „spionizată“. Încep s-o citesc și rămân înmărmurită. Lăsând la o parte calitatea problematică a martorului, tot ce povestește asupra celor doi Ceaușescu, asupra familiei lor, a nomenclaturii, a pânzei de păianjen a Securității (un securist la cincisprezece oameni) pare incredibil chiar pentru cei – ca noi – care presupunem că știm

totul. Un fel de Kafka de mahala, de Orwell mitocan. O mocirlă din care ai impresia că nu poți să ieși neatins. Mă fascinează tocmai prin murdăria iremediabilă a înseși condiției umane.

Joi 15 septembrie

După ce ieșim, V. și cu mine, foarte dezamăgiți de la filmul lui Guerman *Mon ami Ivan Lapchine* (mizerabilism bolșevic, viața „pură“ a primilor comisari bolșevici înainte de marea teroare), trecem aproape fără tranziție (sălile sunt aproape) la *Complotul*, pe care Agnieszka Holland (fosta asistenă a lui Wajda, azi exilată) l-a făcut plecând de la asasinarea părintelui Popieluszko. Un adevărat șoc. Nu numai emoția „istorică“ (la primele lacrimi mă consolez la gândul că Breton plângea la melodrame) ni-l provoacă. Trecem de la ambiguitatea *glasnost*-ului și „liberalizărilor“ Răsăritului, ambiguitate hrănită din aluzii și șopârle, la adevărul rostit integral, la singular. De la primele imagini (un imens „Solidarność“ desenat de manifestanți direct pe câmp – apoi lovitura de stat a lui Jaruzelski) simt și știu că pe deasupra oricăror estetisme mă aflu (ca pentru *Omul de marmură* și *Omul de fier* ale lui Wajda) în fața Memoriei așa cum este înregistrată azi spre a dăinui. Fericită Polonie ce va avea mereu la ce să se refere.

Ies de acolo năucită. Noroc că a făcut cronica despre film (și excelentă) Cristovici. Aș fi fost incapabilă – cel puțin imediat după vizionare, să iau minimum de distanță pe care-l cere analiza.

Luni 19 septembrie

Telefon cu Vlad G. (cu o voce foarte obosită din pricina tratamentului, dar e mulțumit că n-are efectele secundare anunțate ca posibile – vărsături, ulcerații), apoi cu Stroescu: a refuzat să se instaleze în biroul lui Vlad pe timpul absenței sale, tocmai pentru a-i întări impresia – sau iluzia – că va reveni în formă după tratament.

Sâmbătă 1 octombrie

Gorbaciov și-a înlăturat adversarii și cumulează funcțiile de secretar general și președinte al Statului. Ca Stalin sau Ceaușescu, dar să sperăm cu scopuri inverse.

Luni 10 octombrie

Lupașcu a murit vineri. Criză cardiacă. E drept că avea 88 de ani, e drept că moartea i-a fost rapidă (deși e tragic că a murit la Cochin, unde două etaje îl despărțeau de soția sa, în tratament cardiac acolo, și care nu știa nimic). Dar rămăsese atât de copilăros (la el și lauda de sine devenea suportabilă), încât s-ar zice că moartea l-a surprins în tinerețe. Alertat, Basarab Nicolescu n-a fost în stare să-mi facă imediat o cronică, mulțumindu-se să-mi aducă – e drept, acasă – o fișă biobibliografică scrisă pentru Enciclopedia ARA. Așa încât mi-am petrecut sâmbăta și duminica organizând o ediție „Teze…“ în jurul acestei bibliografii și al unui interviu din 1971 cu el, în care am reușit să-l fac să vorbească în română. Și nu m-am putut împiedica să evoc – ceea ce mi se întâmplă mai rar – omul bonom și fantast. O siluetă a Iașiului din trecut, în trepidația pariziană.

Miercuri 12 octombrie

Ieri după-amiază, la Christinel, de unde vine să mă ia pe la 7 V. Aflu un detaliu care contrazice ceea ce se spune curent despre Mircea – și credeam și eu: prea obiectiv în tratarea religiilor pe plan de egalitate, pentru a fi ceea ce se cheamă un credincios. Or, Christinel îmi spune că-și făcea rugăciunea în fiecare seară.

Duminică 16 octombrie

N. C. Munteanu îmi spune că Ceaușescu a semnat un decret pentru a acorda mai multă lumină și o oră în plus de… televiziune. Tot pentru a-și difuza imaginea lui?

Marți 18 octombrie

Marți seara, un telefon al lui Mihnea care mă anunță că, împins de Tertulian, un fiu de ștăbuț stabilit în America, Radu Ioanid, pregătește o teză de doctorat asupra legionarismului lui Mircea Eliade, în juriu fiind Stahl și Chiva, printre alții. S-ar crea un nou – dar mai mic – caz Heidegger. Prima mea reacție, de furie nestăpânită, mai ales împotriva lui Tertulian, fost și nepocăit stalinist notoriu, care joacă acum pe victima și se strecoară în toate discuțiile Heidegger. A doua (reacție), teama să nu afle Christinel.

Lui Oprescu i-a telefonat de la Stockholm un domn Negoiță, pentru a-l anunța că Securitatea a început să se intereseze de Liiceanu, Pleșu, Mircea Iorgulescu, Octavian Paler și Nicolae Manolescu. Securitatea are, evident, „gust bun“ – sunt și cei mai „reprezentativi“, dar nu știu (în afara momentului când Liiceanu, tot telefonând lui Dan Petrescu, a fost luat la întrebări) care au fost celelalte forme de „interes“. Pentru toți aceștia, atmosferă „defavorabilă“. Nu prea îmi dau seama dacă vor mai putea rămâne în țară. Liiceanu are două invitații: în Italia și la Paris.

Vineri 28 octombrie

Cea mai proastă veste ce se poate închipui îmi sosește via Raluca Petrulian (confirmată apoi în a nu știu câta convorbire a zilei cu Gelu): Vlad are o nouă tumoare, i-a paralizat piciorul, tratamentul n-a dat nici un rezultat. Luni va avea loc un consult pentru a ști ce decizie să se ia. Mai există o clinică în California sau Montreal (versiunile diferă) unde ar putea fi tratat contra 20 000 de dolari și 60 la sută șanse. Cu riscul de a rămâne o legumă, Vlad, se pare, refuză. Gelu se gândește că, dacă FE (direcția) nu poate da această sumă, să deschidem o listă de subscripție. În dezolarea care pune stăpânire pe noi (sperasem în acest tratament), un surâs când Mihnea, copilărește, propune

să-și vândă colecția lui de soldați de plumb, care i-ar aduce nu știu cât… Vlad se pare că vrea pur și simplu să se întoarcă să moară la München.

Miercuri 2 noiembrie

Telefon la München. Confirmare Vlad: stare disperată, nu se mai încearcă nici un tratament și nici o operație, are o parte din corp paralizată. Vrea doar să se întoarcă la München să-și vadă copilul înainte de a muri.

Vineri 4 noiembrie

Mihnea a vorbit cu Mihai Botez care a cerut, în sfârșit, azil politic, dar, contrar a ceea ce ne spusese nouă la Paris, nu prea vrea să candideze la FE (că nu e gazetar etc. etc.). Dorin Tudoran avea impresia că îi e frică de iradieri. Mihnea n-o crede.

Și mai grave știrile despre Vlad: a devenit netransportabil, o parte din corp e paralizată, tumoarea crește mereu, companiile aeriene refuză să-l transporte – n-ar mai rămâne decât să fie adus copilul de la München la Washington să și-l vadă înainte de a muri. Când telefonează la München, soția lui nici nu poate vorbi de cât plânge.

Miercuri 9 noiembrie

Îi telefonez lui Vlad la spital. Vorbesc cu Gelu, care îi stă la căpătâi. Mi-l trece pe Vlad, o voce de-abia pâlpâită. Mihnea a luat hotărârea să plece la München, să-l mai prindă lucid.

Cred că iar am ajuns la un punct de saturație: prea multe nenorociri în jur.

Joi 10 noiembrie

Lui Cioran i s-a oferit Premiul Paul Morand al Academiei Franceze, de 300 000 de franci. L-a refuzat.

Duminică 13 noiembrie

Nu credeam totuși că va fi atât de rapid. Vlad a murit la orele 19 și un sfert. Catherine telefonează lui Cristovici (la noi telefonul era tăiat) să mă avertizeze, și până pe la două dimineața când scriu două pagini de necrolog, telefoanele se țin evident lanț. Mihnea îmi spune că Vlad s-a chinuit ultimele două ore – nu mai putea respira: Mihnea era alături, Mary pe culoar, ca și Gelu („De la moartea tatii care m-a traumatizat, nu mai suport", spunea Gelu).

Nici eu nu știu de ce am un atare șoc la vestea acestei morți: mă așteptam, nu ne era prieten și nici excesiv de bine nu ne înțelegeam cu el (nu ca Noël). În general, nu ținea seama de sfaturile noastre, raporturile erau civilizate, și atât. Probabil mi se pare anormal să văd un om dispărând în plină forță, chiar dacă nu o dată i-am deplâns suficiența (probabil și vanitatea) și impresia că FE era moșia lui. Dar sunt cu adevărat îndurerată.

Miercuri 16 noiembrie

De la München și apoi aseară, revenit la Paris, Mihnea mă anunță că Blanchet (până la sfârșit expulzat din România după ce a încercat s-o vadă pe Doina Cornea) a stat de vorbă două ore și jumătate cu Pleșu. Aflăm deci că tot „grupul" – despre care era vorba în mesajul de la Stockholm – pregătea un protest scris (împotriva sistematizării și politicii generale) și că fiecare a fost chemat la sediul lui de Partid, în prezența unui securist, amenințat și „presat". Liiceanu, ceva mai mult decât alții (probabil din pricina legăturii cu Dan Petrescu).

Eu găsesc că e foarte mult: prima oară mai mulți scriitori – și de prim-plan – vor să depășească, într-un protest colectiv, domeniul strict profesional. Mihnea socotește că e foarte puțin din moment ce, amenințați, au renunțat.

Sâmbătă 19 noiembrie

De ziua mea, V. îmi aduce, în afara unui telefon roșu (pentru legătura cu ce Kremlin?) de o eleganță care mă îndeamnă să telefonez tot timpul, *Dicționarul critic al Revoluției Franceze* și imensul tom asupra Revoluției, de același François Furet. Amândouă se vor afla în centrul discuției la masa rotundă pentru bicentenar, la 14 iulie. Poate-mi vor modifica unele idei prea fixe. Nu din copilărie, când împăcam foarte bine pe Danton cu Marie-Antoinette. Ci de când „revoluția" comunistă importată în România m-a vindecat de ideea însăși de revoluție.

Sâmbătă 26 noiembrie

Aseară, la „Apostrophes", Mihai Stănescu, căruia i-au făcut farsa să nu-i dea un interpret. În ciuda francezei sale elementare (și umorul are nevoie de nuanțe), reușește să fie și curajos, și ironic. Întrebat dacă i se publică în ziare caricaturile, răspunde simplu: „Sigur că da. În *Libération*." Face o atare impresie de autenticitate, încât îmi dispar dubiile aproape tot atât de complet ca și lui Mihnea. Care mă caută din nou insistent la telefon: Stănescu vrea să dea un interviu la FE. Așa ceva nu s-a mai întâmplat de pe la începutul anilor '70. Mi-l trece și pe el la telefon și fixăm înregistrarea pe luni.

De fapt, a mai făcut-o și Mihai Botez (cu V. la „Povestea Vorbei" și s-a întors, dar a fost destul de prudent.) Am impresia că Stănescu vrea să spună aproape totul, singurul lui tabu fiind El și Ea. „Nu sunt portretist", s-a scuzat el, tot ironic, în interviul pe care i l-a dat lui Véronique Soulé și care a apărut în *Libé*.

Luni 28 noiembrie

„Înregistrarea" cu Mihai Stănescu. Se laudă pueril că l-au recunoscut oamenii pe stradă după „Apostrophes", ba chiar l-au invitat la masă (într-un palat…), că primul-ministru al Belgiei

i-a dat premiul pe un podium, că, că… Printre toate aceste naivități, e ferm și curajos: e rarisimă îndrăzneala de a acorda un astfel de „interviu“ – care însă a ieșit oarecare, deoarece cea mai mare parte s-a învârtit în jurul „succesului“ în Occident, cum e văzut el de la… București.

Sâmbătă 3 decembrie

Florica Jebeleanu cu detalii asupra proiectului de protest pe care s-au reunit să-l discute: Liiceanu, Pleșu, Paleologu, Paler, Dimisianu, Iorgulescu (după Buzura și Manolescu). Acasă la Dinescu, care voia ca rezultatul final să fie semnat și de Jebeleanu (acesta, cu toată trepanația și cataracta lui, fusese de acord). Dar nu s-au înțeles – Paleologu și Paler ar fi găsit termenii prea violenți. Paleologu a primit vizita Securității – „Cum dvs., fost pușcăriaș și om bătrân, să vă duceți la Dinescu vândut evreilor, rușilor și… ungurilor.“ (Dinescu vrea ca ultimul manuscris refuzat de cenzură, să-i apară în ediție bilingvă la… Budapesta.) Și mai vrea să-i trimitem un gazetar.

Duminică 11 decembrie

De trei zile, într-un ritm înnebunitor, renunțând la o emisiune care era deja făcută, am montat un program special făcut din *flash*-uri și interviuri la televiziune și consacrat sosirii la Paris a lui Saharov și Wałęsa pentru a patruzecea aniversare a *Declarației internaționale a drepturilor omului*. Erau invitații oficiali ai lui Mitterrand.

Luni 12 decembrie

Aflu despre teza de doctorat a lui Radu Ioanid împotriva lui Eliade că a fost respinsă de Marc Ferro, pe dublul motiv că nu era științifică și că ce s-a petrecut în România nu poate fi catalogat drept… fascism.

Marți 13 decembrie

La Uniunea Arhitecților se fac presiuni pentru a-i forța pe arhitecți să semneze o aprobare entuziastă a sistematizării, însoțită de indignarea că mass-media din Occident se amestecă în treburile… interne. Deocamdată toți rezistă. Trebuie avertizate ziarele: dacă primesc așa ceva – e o impostură.

La Uniunea Scriitorilor, altă presiune, ca toți scriitorii să se angajeze a nu vedea străini în afara cadrului Uniunii.

Telefoane și cu Stroescu pentru știrea cu arhitecții. Au primit și ei o „scrisoare“ confirmând. Stroescu se apără mereu, de parcă l-aș ataca pentru „prudențele“ lui.

Luni 26 decembrie

De vineri, Virgil gripă cu 39° și doctor. Ieri, începusem și eu o răceală – nu știu cum și dacă va degenera, care ne obligă să nu ne ducem, pentru prima oară de zece ani, de Crăciun, la Ionești. V. pentru că nu se ține pe picioare, eu mai mult să nu-i trec virusul lui Eugen. Îmi pare cu atât mai rău, cu cât din pricina noastră schimbaseră din 24 în 25 (de revelion nu se pot găsi taxiuri).

Vineri 30 decembrie

De la Mihnea: Parlamentul European a votat o moțiune pentru Doina Cornea și împotriva sistematizării. Un diplomat belgian a fost trimis la Cluj s-o vadă, și a fost oprit și dus la miliție. Ce se va fi petrecând cu ea?

Maria Brătianu în timpul ăsta nu știe ce să facă cu cele vreo două mii cinci sute de scrisori pentru Doina Cornea (în urma unui articol din *Actuel*). O sfătuiesc să trimită o parte la FE, alta la BBC. Ne invită la revelion. Obligați s-o refuzăm. Rămânem în dialogul nostru gripat între tuse și junghi.

În timp ce, la colțul străzii, clubul de tineri artiști (*L'Usine de l'Éphémère*), iar umple strada de muzică și derbedei. Și noi lucrăm, punând muzica clasică să acopere cacofoniile lor.

1990

Marți 2 ianuarie

FR3 a difuzat o casetă în care se aude că Frontul Salvării Naționale exista de vreo șase luni și cuprindea, pe lângă Iliescu, și militari, chiar și un securist. Reacția enervată a lui Petre Roman (o nouă gafă), după difuzarea care a trecut în direct de pe Canalul francez și la televiziunea română, pare a acredita o astfel de Ligă. Nu cred în ea (fără dovezi) decât parțial. Frontul exista într-adevăr: ne-a trimis și un program la FE (difuzat), dar nimeni nu știa cine se află în el. Mihnea a trebuit să insiste ca să fie luat în serios de *Le Monde.* Că acest Front ar fi pregătit o lovitură de stat și că a fost devansat de manifestația și represiunea de la Timișoara e foarte probabil. Amestecul – direct – rusesc e infinit mai discutabil. Și chiar dacă ar fi așa, întru ce ar scădea amploarea unei revoluții populare? Probabil – insistă comentatorii – că Frontul actual, care vrea să se prezinte la alegeri, se ferește să recunoască legăturile sale cu foști colaboratori ai lui C. militari și – mai ales – securiști.

Duminică 7 ianuarie

La miez de noapte, telefon de la Mihnea. Singurul integral optimist asupra a ceea ce se petrece acolo. Nu vede, în schimb, cum se vor putea forma partide politice. El a fost (dar nu vrea să se știe) inițiatorul Grupului pentru Dialog Social. Grupul a obținut și un sediu: al fostului Comitet Central al UTC. Pentru

Mihnea, opoziția (pentru alegeri) ar trebui mai curând să se structureze în jurul sindicatelor decât al fostelor partide politice.

Marți 9 ianuarie

Grupul pentru Dialog Social s-a instalat pe Calea Victoriei și a cooptat trei români din străinătate: pe Botez, pe Mihai Dinu Gheorghiu și pe Sorin Alexandrescu. Vor scoate un ziar intitulat *22*. Primesc telefoane de amenințare din partea unora care se pretind purtători de cuvânt ai partidului comunist.

Citesc primele ziare politice sosite din țară. În frunte cu *Adevărul* (fost *Scânteia*). Ca și în buletinele de radio, aceeași limbă de lemn, doar în sens invers. Comunismul nicăieri pus în cauză sau chestiune. Să aibă dreptate Doina Cornea și să se încerce cu adevărat o „recuperare“ a revoluției?

Vineri 12 ianuarie

Coup de théâtre: *manifestație monstră la Buc.* (peste 10 000 de persoane, mai ales studenți) protestând împotriva prezenței în Front și guvern a prea multor comuniști. În Piața Victoriei, Petre Roman se urcă pe un tanc, are întâi un reflex tipic comunist pretinzând (după gazetarul francez care filmase totul la București) că „teroriștii“ s-ar afla la originea manifestației. Luat cu huo, își vine în fire și, după vreo 20 de minute, convinge mulțimea purtând pancarte cu „Jos comunismul!“ să se retragă. Destul de repede după aceea, Ion Iliescu decretează punerea în ilegalitate a partidului comunist și anunță un referendum asupra restabilirii pedepsei cu moartea. Și promisiunea că procesele familiei Ceaușescu vor fi publice.

E foarte bine că „strada“ își menține presiunea asupra unui Front prea ostentativ compus din „foști“ deosebit de compromiși – nu atât Iliescu, nu doar Roman care a mărturisit că a rupt cu comunismul doar cu două zile înainte de revoluție,

dar și Celac la Externe, și mai ales Brucan, atât de notoriu fost stalinist. Și nu sunt singurii.

Sâmbătă 13 ianuarie

Prin vărul său, Oprescu, Liiceanu ne cere să-l sunăm la Viena. Lungă convorbire de peste o oră, la început în doi, apoi în trei (ia și V. telefonul de jos). Liiceanu cam mirat că nu-mi simte emoția în voce, el, care, după ce ne-am văzut ultima dată, în 1984, la Paris, nici nu credea a ne mai vorbi vreodată. Ne descrie mai întâi situația generală: vid de putere – singurii care au o oarecare experiență a puterii – foștii comuniști. Cel mai reprezentativ dintre ei: Ion Iliescu (înțeleg că Pleșu n-are nici un fel de probleme cu el). Brucan, foarte inteligent, are, în schimb, apucături staliniste, bate cu pumnul în masă etc. Structura piramidală de tip leninist care dăinuie. Grupul pentru Dialog Social ar putea deveni o adevărată forță (primesc mii de scrisori de la tineri), dar n-a avut decât o singură dată acces la televiziune, timp de vreo oră. Profit pentru a-i reproșa că nu l-au cooptat și pe disidentul între disidenți, pe Goma. Da, recunoaște el, dar am vorbit la televiziune de el. Dacă nu izbutește să vină cu Pleșu la Paris printre invitații lui Fabius, va trebui să-i telefonez Annettei Laborey: nu-și va putea face programul editorial – așa cum îl vrea – fără să se dezmeticească puțin și să stăm serios de vorbă. Îi pregătim de pe acum o listă cu lucrările care ar merita să fie publicate prioritar. Să nu omitem pe nedrept uitata *Sociologie des révolutions* a lui Jules Monnerot și, bineînțeles, Besançon. Și, și…

Sunt fericită să-l pot anunța pe Goma că Liiceanu l-a invocat la televiziune și mai ales că dorește să-l publice. Simt că și el este. Va fi, în sfârșit, citit de cei pentru care a scris tot ce-a scris, cu încăpățânare, în românește, fără speranța că așa ceva se va întâmpla cândva.

Azi am introdus în casă un *répondeur*. Nu ca să filtrăm apelurile, ci pentru a putea cel puțin dejuna cinci–zece minute într-o pace total iluzorie.

Duminică 14 ianuarie

De când avem acest *répondeur* – viață ceva mai simplificată. Doar că s-a umplut casa de aparate de parc-am fi într-un laborator mass-media.

La știri, la prânz, aflăm că Iliescu a revenit asupra marii concesii de ieri: partidul comunist nu mai e declarat în afara legii, această hotărâre va fi și ea, odată cu pedeapsa capitală, supusă unui referendum. Nu înțeleg, parcă n-ar fi un profesionist al politicii, face gafe peste gafe.

E semnificativ că celor prinși cu armele-n mână li se spune *teroriști* (inițial expresia a fost lansată de C. însuși), și *nu securiști*, pentru a nu mânji cu sângele vărsat venerabila instituție despre care nu știu ce ofițer a îndrăznit să pretindă la televiziune sau la radio că, în afara gărzii lui C., apăra interesele poporului. Ușoară greață, vorba lui Daneliuc.

Marți 16 ianuarie

Seara, lung telefon cu Nego, întors de la București. A participat la o masă rotundă la televiziune, cu Doinaș și Mircea Martin. Vorbind și despre Goma. S-a zbătut, bietul de el, peste orice așteptare. Nici nu știu dacă făcea! În rest, cum spune Nego: au sărit cu toții în libertate. Mare efervescență. (Nu numai după posturi, dar și.)

Regman a fost la prima parte a manifestației de vineri – foarte serioasă. N-ar fi degenerat decât după aceea. Dacă a degenerat (versiunea oficială). Mai îngrijorător – sâmbătă, după manifestație, au defilat la televiziune tot felul de delegații, muncitorești și altele, pentru a „înfiera“, ca în vremurile bune, huliganismul manifestanților de vineri și a-l ridica în slăvi pe Iliescu. Tot mai mult se întărește zvonul că discordia dintre el

și Mazilu ar sta la originea exceselor. Nu și a manifestației, deoarece, cum spune Nego, ura împotriva comunismului se simte peste tot – din inscripțiile de pe ziduri, de pildă. Aceleași „delegații", tot atât de spontane ca pe vremea lui C., au criticat Europa Liberă că nu-și face datoria față de „poporul român" (emisiunile sunt destul de critice față de Front). Ceea ce, cu obrăznicia lui obișnuită, a făcut și Brucan, într-un interviu acordat lui N. C. Munteanu.

Căldura în case a scăzut iarăși și alimentele au cam redispărut din magazine. Mizerie generală. Nego foarte izbit de imaginile de murdărie și dezolare ale unui București pe care aproape că nu-l mai recunoștea.

Miercuri 17 ianuarie

Mihnea a reușit să-l aducă pe Liiceanu la Paris. I-a obținut viza, i-a trimis la Viena un bilet de avion. I-a stabilit un program drastic, ocupat de dimineața până seara cu *rendez-vous*-uri utile atât pentru Grup, cât și pentru viitoarea editură. Facem prima listă de cărți.

Altfel, Liiceanu așa cum îl cunoaștem: cu un umor care nu-i este în general atribuit și cu diagnosticuri exacte. Proiectat din camera de lucru în plină actualitate politică, cu rol de protagonist, face un coșmar recurent: e împins la o masă rotundă la televiziune, care are loc în limba… engleză. Din coșmar, în realitate: la Budapesta a fost chemat să se pronunțe asupra relațiilor româno-maghiare. Nu prea știa nimic, dar tot a modificat în final comunicatul comun. Convorbire până pe la două dimineața, irezumabilă.

Joi 18 ianuarie

„Frontul", din ce în ce mai penibil. Acum renunță pur și simplu la referendumul anunțat și declară ne-dizolvarea partidului comunist (sigur ideea lui Brucan, care mai are și tupeul s-o revendice).

Văd în *Le Monde* – cu bucurie – că Sinodul l-a demis pe patriarhul Teoctist, cel care trimitea urări lui Ceaușescu. Într-una dintre ultimele îi exprima (în august trecut) „recunoștința Bisericii față de opera (sa) istorică grandioasă". Asta când C. rădea de zor bisericile, rând pe rând, le „sistematiza". Caragiale la teologi. Hazul e de necaz. Cum fac vecinii de sunt mai puțin caraghioși? Speram că baia aceasta de tinerețe sacrificată avea să ne spele de toate. Tragicul nu ține decât în răstimpul când se trage și când se plâng morții. După care, nu știu cum facem și reapare Mitică.

Frontul cumulează structura leninistă cu *flou*-ul hotărârilor. Cu indecizia, cu improvizația. Probabil cu luptele pentru putere. Mazilu e caraghios și penibil, Brucan provocator de insolent, Iliescu părea mai la locul lui, dar mai știi? Singura lor activitate – crezând că astfel vor calma populația – e să anunțe procese. Dacă se vor desfășura ca cel al lui C., mai mult rău ne vor face decât bine. Și cum să fie altfel cu un corp de legi stalinisto-ceaușiste?

Vineri 19 ianuarie

Dinescu pretinde – și Hăulică îl susține – că nu trebuie să facem ca „ei". Să le lăsăm ziarele, acum avem unde să le răspundem, iar adevărul, ca și valoarea se vor impune singure. Nimic mai fals. Dacă acum cei compromiși nu sunt forțați să se retragă (nu să fie judecați, pedepsiți, închiși, ci doar să se retragă la pensie sau la „munca de jos"), nici un temei solid nu va garanta o nouă mentalitate. Am impresia – sau confirmarea – că ne făceam iluzii sperând într-o reînnoire morală a breslei scriitoricești după nesperata minune din decembrie. Că vor fi în stare să pornească pe alte baze. Deloc. Scriitorii vor scăpa de cenzură, vor putea călători. Și cam atât. Cucerirea răspunderii interioare, asumarea unei responsabilități colective – la care visează Paler – sau ucenicia reală a libertății par a rămâne de domeniul visului

sau al… cehilor. Acolo președinte este un Havel, acolo, în primul său discurs, el, disidentul fără pată, recunoaște și propria lui responsabilitate, împreună cu a tuturor, în pasivitatea față de regimul totalitar. E astronomică distanța între Praga și București.

Luni 22 ianuarie

Acasă – Liiceanu, pe care-l regăsim întocmai, de parcă nu ne-am fi despărțit niciodată. Profund dezamăgit – ca și noi – de primul număr al revistei Grupului pentru Dialog Social, *22*, prost concepută grafic și, în ciuda unor semnături de prim-plan, cu aspect de magazin cu de toate pentru toți. Ne jenează – îl jenează și pe el – includerea unor fragmente dintr-o carte a lui Silviu Brucan, concesie probabilă a lui Stelian Tănase. „Eu vă dau sediul, voi mă publicați“ – cam așa arată târgul. (Chiar dacă n-ar fi, dar tare mă tem că este.) Nimic nu distonează în relațiile noastre cu Liiceanu.

Marți 23 ianuarie

Vești nu prea bune de la Brașov, via Statele Unite: s-ar fi dat drumul la securiștii arestați, ar fi apărut pe ziduri amenințări: că 26 ianuarie (ziua lui C.) va fi una a răzbunării, iar disidenții primesc telefoane tot de amenințări. Vreo 500 de oameni – considerându-se în primejdie – s-au „refugiat“ la Buc.

Doina Cornea, pe de altă parte, a demisionat din Front, iar ieri Silviu Brucan, într-un interviu în *Le Figaro*, a evocat „lipsa de tradiție democratică“ în România, pentru a prevedea că democrația nu va putea fi instaurată decât în vreo… 20 de ani. Ceea ce l-a indignat pe Nego, care vrea să facem un protest public.

Alegerile s-au fixat pentru luna mai – o concesie de o lună făcută opoziției –, dar prea devreme pentru ca partidele să poată dobândi vreo substanță reală.

Miercuri 24 ianuarie

Din țară, alte știri: Brucan e detestat. Mazilu, la început, a fost acceptat. Acum, după ce a îngenuncheat pe tanc și și-a făcut cruce, unii cred că nu e în toate mințile, alții că e un Cațavencu. Restul, mizerie: în case nu curge apa, mâncare nu mai există, distribuția ajutoarelor se face prost. E însă căldură în case și s-a redus costul luminii și al gazului.

Lupan se întoarce din România și mai pesimist ca prima oară. După el, revolta (nu-i spune revoluție) a fost confiscată. Oamenii cred c-au fost mințiți (povestea cu cadavrele de la Timișoara care proveneau în fapt de la morgă și nu erau ale celor torturați de Securitate), Securitatea e încă prezentă, ajutoarele se duc toate la armată (și deci și la Securitatea ce-a fost inclusă – și nedizolvată – în armată). Televiziunea monocordă: vocea Frontului.

Val de scrisori – o femeie îmi cere un televizor și niște blugi; o fetișcană din Fălticeni (18 ani), o fotografie cu autograf; un prieten al lui Alecu (cu patru clase primare, trecut de pușcăriaș și umor), o fotografie în… taior. Barbu Cioculescu se prezintă ca victimă a scriitorilor; apar țâfnoșii și veleitarii. Când să le mai răspundem? Doar Lenei Constante, pentru a o dirija cu manuscrisul despre închisoare (pe care ar dori să i-l publicăm bineînțeles aici) spre Liiceanu. Fragmentul pe care ni-l citise (pagini de închisoare) pe vremuri, când venise cu Harry Brauner la Paris, ni se păruse foarte interesant. Știri de la Varvara Florea, care a fost cu mama în închisoare, și atunci când a venit la Paris (am găzduit-o la un hotel din apropiere) ne-a lăsat o impresie de inalterabilă puritate.

Joi 25 ianuarie

Raluca Petrulian: Iliescu a spus că el consideră sistemul multipartidic ca fiind „depășit istoric". Tot de la ea aflu că anunțând deschiderea campaniei electorale, Frontul a restrâns și

locurile și orele când se poate manifesta (numai după orele de lucru sau în zilele de sărbătoare), prevăzând 1 800 de lei amendă și pedepse cu… închisoarea (Ceaușescu *redivivus*).

La Ionești, azi, Regele și Regina. Regele, timid. Regina, expansivă. Au un consilier de vreo 90 de ani. Aceeași întrebare: să se întoarcă sau nu în România? Și același răspuns: să mai aștepte.

Vineri 26 ianuarie

Au „ieșit" din Front pastorul Tökés și… Mazilu.

În prevederea manifestației de duminică, Frontul anunță că cine ar ataca armata sau „poliția" ar risca… zece ani închisoare. Mai rău ca sub C.

Duminică 28 ianuarie

Manifestația opoziției ia proporții admirabile. Calea Victoriei neagră de oameni. La prânz îi vedem la televiziune. Apoi aflăm prin radio că au forțat porțile sediului Frontului, că armata (care-l păzea) n-a tras și că o delegație a opoziției a pătruns în imobil și negociază dizolvarea Consiliului și numirea unui Comitet care să cuprindă reprezentanți ai tuturor partidelor.

La miezul nopții mai erau zece mii de oameni împotriva Frontului, manifestând. Și doar vreo mie pentru Front. Iliescu a încercat să vorbească din balcon. A fost întâmpinat cu țipete: „Demisia!" A promis pe joi discuții cu opoziția. Numai să se țină de cuvânt. Ar fi prima oară în ultimele săptămâni. Cel puțin se va fi speriat și-și va fi dat seama că nu mai e de-ajuns să amenințí cu închisoarea ca să oprești o manifestație.

Luni 29 ianuarie

Acasă, ultimele știri rele date de V. Frontul a organizat un fel de contraatac, mobilizându-și „forțele" după modelul 1946–1947: muncitori aduși cu camioanele și sloganurile din uzine nu numai pentru contramanifestație în Piața Victoriei, dar și pentru a

ataca sediile partidelor „istorice“. Bieții șefi septuagenari își retrăiau tinerețea din anii ’40 – la fel se lucrase și împotriva tipografiilor tineretului liberal sau țărănist.

În acest timp, procesul lui Bobu, Dincă, Postelnicu, Manea Mănescu a început și continuă nesatisfăcător. Își recită parcă o lecție învățată pe de rost, cu alte cuvinte-cheie (eroismul poporului etc.), dar cu aceeași docilitate de care dăduseră dovadă sub C. O curte militară. Se simte că nu trebuie să se depășească nu doar tema acestui prim proces (complicitate în genocid – termen impropriu pentru numărul victimelor de la Timișoara), ci și limitele punerii în cauze și chestiune – era Ceaușescu, și nu comunismul. Și acești adevărați vinovați devin astfel simpli țapi ispășitori aruncați poporului pentru a se acoperi cu un văl discret responsabilitatea partidului comunist din ’45 încoace. Frontul, din ce în ce mai suspect. Nu par a voi o schimbare de regim, ci doar de stil (un gorbaciovism care să nu se atingă de temelii).

Marți 30 ianuarie

Noaptea, două lovituri de teatru:

Prima, nesigură, dar esențială: printre strategiile posibile ale lui Gorbaciov se prevăzuse că ar putea părăsi secretariatul Partidului pentru a rămâne doar șeful Statului și, spălându-se astfel de păcatele partidului, a-și salva situația și perestroica. Două canale americane anunță că acest eveniment ar fi în curs la Moscova.

A doua, la București: Consiliul Frontului s-ar scinda. Consiliul care și-ar lărgi compoziția primind opoziția (reprezentanți ai celorlalte partide) ar forma un guvern provizoriu până la alegeri. Frontul ar deveni un partid prezentându-se la alegeri.

Cu atât mai mare surpriza, cu cât, de-a lungul zilei, sosiseră detalii asupra acțiunilor de comando de ieri: muncitorii s-ar fi dus prin facultăți și i-ar fi ciomăgit și pe studenți. Aceștia din

urmă au vrut să protesteze prin Radio Buc. Imposibil. Au făcut-o prin Radio Timișoara, de unde protestul le-a fost repercutat prin Radio Europa Liberă. La Timișoara, Consiliul Frontului ar fi fost înlocuit printr-un Consiliu Municipal, politic neutru, condus de Vasile Popovici. Grație acestui Consiliu, Timișoara ar fi devenit un fel de enclavă a libertății. Hurezeanu se află acolo, de unde și-a trimis corespondența la FE.

Miercuri 31 ianuarie

În toate ziarele, procesul colaboratorilor lui C. (patru și nu mai mulți), prezentat ca un nou Nürnberg, e tipic un proces stalinist cu vinovați care-și recunosc mecanic toate greșelile.

Duminică 4 februarie

Nici o clipă pentru scris – oricât de în fugă – de joi, când a sosit delegația română (89 de persoane!) invitată de Laurent Fabius.

Seara – joi – la Hôtel de Lassay, spectacolul mai ales în sală, iar nu pe scenă. Declandestinizare totală, căzând unii în brațele celorlalți. Pleșu, Dan Petrescu, Manolescu, Hăulică, Horia Bernea, Sorin Dumitrescu, Ana Blandiana, Dinescu – cu Mașa, de cealaltă parte Marie-France, Goma, Oana Orlea, Barbă, Rodica Iulian, Cristovici, dar cine nu? Enumerarea nu are sens. Câteva momente, poate că da. Întâlnirea cu Livius Ciocârlie (retras, modest, în contradicție cu virulența articolului său din *România literară*), Paler (cunoscut prima oară acum), Geta D., Caramitru patetic.

În sala transformată pentru spectacol, ideea decorului lui Boruzescu bună: un zid alb acoperit de un tricolor desenat, iar în ruptura de la mijloc, un ecran pe care sunt proiectate scene din Revoluție. Dar chiar autentice, coralele de copii și călușarii nu pot să nu ducă cu gândul spre „Cântarea României“. Dinescu adus pe scenă nici nu ezită să spună: „E prima oară când particip

la Festivalul Cântarea României." Nici Fabius, nici Jack Lang, nici Melina Mercuri, nici ceilalți francezi nu înțeleg, bineînțeles, dar o tăcere jenată intervine printre „organizatori". Dna Hăulică pe scaunul de lângă mine (lângă V. e Paler), îmi șoptește cu ce greutate au găsit ei formații autentic arhaice ce nu erau admise la „Cântarea României". Dinescu, impecabil – continuă cu gafele voluntare. „M-ați văzut pe ecran cu un pulover roșu, pe care l-am purtat de-a lungul revoluției. Acum am unul negru. Dar mâine, când plec la Buc., unde se petrece ce se petrece, sunt gata să-l îmbrac din nou pe cel roșu." Caramitru recită cabotin din Eminescu. Felicia Filip cântă (cu voce, dar fără stil) din Mozart. Dan Grigore, în schimb (pe care mi-l lăudase atâta Cella Delavrancea), e un pianist de rasă. „Spectacolul" este amestecat, fără cap, nici coadă și nu poate fi salvat nici de admirabilul fragment din *Orestia III* a lui Stroe. Când mă gândesc că bietul Pintilie a avut de supervizat așa ceva! Și mai prost e când, în sălile în care e bufetul, sosesc de pe scenă lăutarii și se încinge și o… horă penibilă. În cel mai elegant dintre cadre, seamănă cu o crimă de *lèse*-gust. (Hăulică, peste două zile, la telefon, mă va asigura că francezilor tocmai asta le-a plăcut. Nu m-aș mira din partea unui Jack Lang.) În orice caz, ce n-a văzut Adunarea Națională de când va fi fost ea.

Totuși, o sărbătoare. Să-i văd pe toți împreună, de aici, de acolo, fără rețineri, sensul acestei seri pentru mine e unul singur: declandestinizarea. Mă repet, dar după 40 de ani de exil, insistența e explicabilă.

Joi 8 februarie

În sfârșit, la Alecu, pentru o seară dintre cele mai suprarealiste. Între Kafka și *L'Année dernière à Marienbad.* Kafka: prima parte din Ambasadă, cea de pe rue de l'Exposition. Cu așteptare la grilaj, cu un cerber neîndoios securist și care se uită la tine cu regretul vizibil că nu-ți poate da în cap. Sfârșește prin

a sosi Alecu, plutind în kafkienele culoare, și ajungem în partea Hôtel particulier, cu grădina, scările, sălile de-abia luminate, înghețate, pierdute: *l'Année dernière à Marienbad*. Și în sfârșit în apartamentul lor, unde Pia tot descoperă microfoane. În jurul unui pahar de vin și al unor *pains aux raisins*, ne așezăm, Alecu, Pia, fiul lor Toader (16 ani), fiul Inei, Radu, Andrei (fratele lui Alecu, sosit din Elveția) și mai târziu Marie-France. Alecu, cum spuneam, plutește între Platon și… Securitate. Nu se va putea dezbăra de toți securiștii din Ambasadă și nici nu par a-l deranja prea mult. Șoferul e „simpatic", altul are un copil bolnav de ochi, ce nu poate fi tratat decât la Paris; îl sfătuiesc să-l înlocuiască măcar pe cerber. Ne vorbește chiar cu un umor tandru de ultimul securist care era însărcinat cu paza lui, îi citise cărțile și-l sfătuia să nu facă acțiuni de „grup". După revoluție, scăpat și aparent tot într-un post („ce să fac, la altceva nu mă pricep"), l-a rugat să intervină pe lângă Liiceanu pentru fata lui, corectoare la Editura Politică, lăsându-l să înțeleagă că „Dvs nu trebuie să vă purtați ca noi", adică să plătească, pentru părinți, copiii. Și Alecu, „înțelegător", a intervenit.

Nu cred că va putea organiza și schimba radical Ambasada. Nu știe să pună piciorul în prag nici pentru leafa incredibil de mizerabilă pe care o primește (3 000 de lei – 2 000 pentru el, 1 000 pentru soție, nici cât o femeie de menaj), nici pentru indispensabila „curățenie" de făcut într-o Ambasadă ce-ar trebui dezbărată de securiști.

Între bârfă, mărturii (despre Steinhardt), amintiri și judecăți (despre Noica), convorbire spumoasă de salon, cum va fi auzit multe, în vremuri apuse, acest „hôtel particulier".

Duminică 11 februarie

Ieri, Doina Cornea a lansat un apel (are un interviu în *Tribune de Genève* de azi) pentru ca Occidentul să nu mai trimită ajutoare în România până nu o va lua pe calea democrației.

Comuniștii deci în deplinătatea strategiilor obișnuite. Celule ale Frontului în toate uzinele și instituțiile, înlocuindu-le pe cele comuniste. Întreținerea fricii prin presiunea unei Securități reactivate. Delegații și comandouri de „oameni ai muncii“. Etc., etc. În acest etc. să stea tot nenorocul românesc sau presiunea studenților și intelectualilor să poată schimba ceva? Sau aceea a Statelor Unite (Baker a șovăit să meargă la București), care pot să nu acorde clauza decât în funcție de o democratizare reală?

Ar fi culmea nenorocului istoric: să fim, chiar fără Armata Roșie, singurii din Est care să nu avem acces la democrație, mulțumindu-ne cu un comunism moale, cu simple și necostisitoare aparențe doar de democrație.

Astă-seară mă înec în pesimismul integral.

Duminică 18 februarie

Demisia lui Militaru a fost obținută vineri. Azi, am văzut, seara, la televiziune, cea mai violentă dintre manifestații (cu Voican molestat), despre care P. Roman a declarat că, de fapt, constituia o încercare de lovitură de stat. N-avem cum să știm dacă era un *raz-le-bol* al populației susținute de armată (se cerea demisia lui Iliescu) sau o provocare organizată de Front împotriva lui însuși, putând să justifice sancțiuni, stări de urgență sau, în orice caz, restricții aduse libertății presei. Ieri, de altminteri, într-un discurs, Iliescu a atacat presa „destabilizatoare“ (vezi *România liberă*).

Liiceanu scoate peste două săptămâni, în 200 000 de exemplare, *Piteștii* și *Unde scurte*. Apoi pe Goma. Nu știu dacă *Gherla* sau *Cutremurul oamenilor*. Vrea *Memoriile* lui Mircea. Îi telefonez lui Christinel, care îi va acorda dreptul de publicare.

Scriu o a treia cronică violentă (prea?) împotriva Frontului. Nu-l mai suport, de la contramanifestațiile organizate de el la 29 ianuarie. Mi-au amintit prea bine de ’45-’46. Și mai ales de la repunerea în acțiune a Securității (e singura țară din Est unde comuniștii – peste tot împinși la faliment – reacționează cu o

șiretenie atât de groasă, recurgând la vechile metode). N-aveau dreptate manifestanții de azi care reclamau o a doua revoluție?

A trecut pe aici Luli August Sturdza. Revoluția a adus-o din California. Tricolorul pe care-l poartă printre mărgele îmi aduce aminte – cu imensă tristețe – de casa lui Petra din Mexic. Pe fundal de vulcani, în mijlocul arhitecturii de tip colonial, o casă românească transplantată parcă de la Sibiel și copiată până în cele mai mici detalii. Cu rădăcinile pierdute în nisipul aztec. Pe Luli mi-o amintesc mereu la capul digului de la Mangalia vânzând centuri de lemn pictat. Și în numele acestei imagini și al curajului ei neîntrerupt, îi trec cu vederea toate tricolorurile. Mai e nevoie să adaug că sunt destul de neliniștită de evoluția situației din România?

Marți 20 februarie

La Aurel și Aurora, unde-l regăsesc pe V. Începem tot cu obsesia politică – telejurnalele, la rând. Ieri, ca și azi, la prânz: minerii de la Lupeni aduși în Piața Victoriei ca să-și strige sprijinul pentru Front și să critice (detalii în *Le Monde*) însăși noțiunea de multipartidism, îngăduindu-i lui Iliescu să fie magnanim și să-i potolească, apărând, pasămite, partidele de opoziție. Comuniștii nu vor învăța nimic: aceeași reacție ca la 28-29 ianuarie, aceleași trenuri și camioane de muncitori furioși, același tip de declarații la televiziune. De data asta planând și amenințarea unui regulament pentru manifestații, dacă nu chiar a unei stări de urgență.

Sâmbătă 24 februarie

S-a întors Cristovici din București. Entuziasmat de efervescența și îndârjirea intelectuală, pe un fundal însă foarte grav. Ne confirmă cât a prins chiar și în familia lui campania cu Doina Cornea escroacă, și alte manipulări. I-a văzut mai ales pe Paler, pe Geta, pe Liiceanu. De la Liiceanu ne aduce coperta *Piteștiului*. Titlu: *Fenomenul Pitești*. Tiraj 150 000 de exemplare. Cu

aceasta începe și activitatea noii edituri (fosta Ed. Politică), intitulată acum Humanitas. *Unde scurte* va apărea în colecția „Memorii și jurnale“, imediat după amintirile lui Armand Călinescu. Goma, cu *Cutremurul* și apoi *Gherla*, imediat după *Pitești*.

Campania împotriva Doinei Cornea, considerată ca cea mai primejdioasă din pricina ecoului ei în străinătate, se întețește și în ziare. Bucureștiul o duce mai bine. În provincie însă, unde nu sosește decât *Adevărul* și nu se vede decât televiziunea, dezinformarea a dat rezultate. Circulă ca de la sine înțeles că Doina Cornea e o dușmancă a țării (n-a făcut greva foamei, se prefăcea, o hrănea fiica ei cu pachete din Paris), Combes vrea să cumpere uzinele „23 August“, Iuhasz se vrea ministru, Rațiu a vrut să cumpere Televiziunea Română etc., etc. În plus, cum se transmit discuțiile de la Marea Adunare Națională, care aduc a bâlci caragialesc, pluripartidismul pare de tot hazul.

Duminică 25 februarie

La cimitirul Montmartre, cu Cristovici, la dezvelirea mormântului-lespede pentru cei care au pierit în închisori (inițiativa lui Ioanițoiu). În afara dezvelirii de către Coposu (demn, cu zece ani mai bătrân decât vârsta lui), discursurile patriotarde de rigoare. Am un moment de intensă emoție în timpul scurtei slujbe religioase, când simt că o astfel de placă funerară colectivă e singurul mormânt care-mi va rămâne după mama.

Când mă duc la Coposu, cădem unul în brațele celuilalt. Să fiu dreaptă, e al doilea moment de emoție – am tot respectul pentru acest om care a făcut vreo 16 ani de închisoare; iar soția lui a murit în temniță. De altminteri, l-am apărat în mai multe cronici.

Duminică 4 martie

La București, s-au străduit toată ziua să demonteze statuia lui Lenin din fața *Scânteii*, neizbutind. Cum să „plece“ el când leniniștii au rămas la putere? Există o logică și pentru statui.

Joi 8 martie

Marți seara, telefon de la Doina Cornea (ne emoționează real), iar miercuri, conferința ei de presă la Hôtel Lutetia. E o revelație. O credeam capabilă doar de generalități de tip moralist și fără simț politic. Dimpotrivă, fermă, nuanțată, cu verdicte fără cruțare, e prin esență un om politic – și încă unul de statură occidentală. V. și cu mine i-o spunem când ne îmbrățișăm (patetic) la sfârșitul conferinței. Doina Cornea a pus la punct și declarația ce i-a fost atribuită: că nu trebuie dat ajutor României până n-o ia pe drumul democrației. Or, ea n-a vorbit atunci decât de ajutorul economic, nu și de cel umanitar și alimentar.

Când ne întoarcem acasă, pe *répondeur* prima înjurătură (suntem trimiși la origine, tratați de securiști, KGB etc.), de când avem telefon.

Duminică 11 martie

Stau cu radioul deschis să aflu cât mai mult despre manifestațiile de la București, Timișoara, Iași, cu „Jos Iliescu!“. Dar detalii nu am decât de la Stroescu, la prânz, când îi telefonez să-i dau minutajul interviului meu cu Doina Cornea.

Marți 13 martie

Azi după-amiază, la cafenea, Mircea Daneliuc cu un pachet de ziare de la Geta. Nu pare nestăpânit și impulsiv, cum îmi fusese descris, ci stăpân pe el și plin de nuanțe când relatează conflictul lui cu Pleșu și greva foamei pe care a făcut-o împreună cu Gulea, spre a obține autonomia cinematografiei. Din detaliile pe care le dă asupra străzii la 21 și 22 decembrie și a manifestațiilor la care a asistat, reiese că totul n-a izbucnit chiar așa din senin. Să fi fost într-adevăr o lovitură de palat în care era angajată și o parte din Securitate, și pentru care trebuia ațâțată populația? În orice caz, pare din ce în ce mai clar că revoluția spontană a străzii a fost precedată, urmată sau chiar manipulată

de cei câțiva comuniști mai notorii din Front. De unde și protejarea actuală a Securității cu care s-ar fi trecut la un acord, inițial. De unde, cadavrele de la Timișoara scoase de la morgă și prezentate ca victime ale teroriștilor. Teroriști dintre care nici unul n-a fost prins asupra faptelor.

Duminică 18 martie

Sâmbătă în *Libé* (mai lung) și în *Le Monde* – mai scurt – conferința de presă a lui Iliescu pentru gazetarii străini. Uluitoare. Și el, și Verdeț spun c-au rămas comuniști, că partidul nu trebuie confundat cu ce a făcut Ceaușescu din el, că revoluția a fost săvârșită de comuniști, și alte afirmații care arată fie că și-au pierdut mințile, fie că sunt proști, fie – și ar fi cel mai grav – că într-adevăr Moscova e în spate și le-a dat asigurări că se pot comporta astfel. Iar ne izolăm în restul Estului. În aceeași zi, într-un interviu în *Le Monde*, Havel, descriind situația „post-penitenciară" în care se află Cehoslovacia, ținea singurul discurs pe care se poate reclădi ceva: acela al cinstei și lucidității.

Marți 20 martie

Alecu crede – cum am ajuns să presupunem și noi – că a fost o lovitură de palat cu acordul unei părți a Securității (de unde acordul), pentru care a fost ațâțată populația care a depășit însă prin violență și revoltă limitele prevăzute. De unde tendința actuală de a subevalua numărul victimelor. E sincer, autentic, revoltat. Deși nu reprezintă Frontul… ci guvernul, n-are intenția să le servească multă vreme drept alibi. Nu mai suportă nici Securitatea cu care e împânzită Ambasada: e gata să bată cu pumnul în masă.

Știrea zilei e conflictul dintre români și unguri la Târgu-Mureș. Doi morți și 150 de răniți. A fost trimisă armata cu blindate de la Buc. Budapesta protestează și cere intervenția ONU. Asta

mai trebuia! Telefonez lui Culcer care a fost în România, și chiar la Târgu-Mureș. Îmi dă detalii asupra resurgenței urii ancestrale.

Zi plină de amărăciune. Scosesem capul în Europa și iar suntem loviți – sau ne lovim singuri. Lăsând marele responsabil la o parte – Frontul –, și scriitorii noștri se comportă lamentabil. Zâzanie, fugă după onoruri și posturi, mediocrație în plin avânt.

Miercuri 21 martie

Imagini teribile de la Târgu-Mureș. Un om la pământ bătut cu ciomegele și căruia i se mai dă și în cap cu o pancartă. Ungurii fugăriți pe străzi de „țărani“ care nu par așa ceva.

Ca o consolare – singura posibilă – citesc azi, în emisiunile sosite de la FE, *Proclamația de la Timișoara* (11 martie), clară, lucidă, curajoasă și care – printre punctele principale – pune și lupta împotriva oricărei forme de șovinism.

Cad, în *Contrapunct* (numerele 7 și 8), în foiletonul cu interviurile luate lui Alecu de către Stelian Tănase, peste mărturisirea lui Alecu: cum a vorbit, în închisoare fiind, la Clubul pentru reeducare, cum a scris două articole pentru *Glasul patriei* împotriva lui Fărcășanu și a lui Cioran (care n-au apărut), cum a acceptat apoi să fie turnător. O parte cunoșteam. Nu știu ce să admir mai mult, curajul de a o mărturisi public (e primul în România) sau inteligența de a o face înainte ca alții s-o descopere. Vulnerabilitatea pe care și-o oferă acum îi va asigura invulnerabilitatea de mâine.

Miercuri 28 martie

La cafenea, cu Marcel Petrișor (calm și înțelept), înconjurat împreună cu V. de soția lui, de Bacu și Barbă. E prieten cu Țuțea (la care vrea să ne ducă) și a tot călătorit prin Rusia – până la Kolyma, deoarece în Occident nu i se dădea drumul. Pentru Ovidiu Cotruș el însemna nu numai cel mai curat dintre deținuții politici (13 ani de temniță), dar și cel mai bun dintre

oameni. Senin și în problema conflictului cu ungurii: ne vom mai bate, ne vom potoli, ne vom bate din nou. Cotruș ne spunea că Petrișor, întâlnindu-i pe stradă pe foștii lui torționari, stătea amabil cu ei de vorbă.

Luni 2 aprilie

La Radio, înregistrez un dialog cu Norman Manea care e foarte bine orientat – scriitorul să facă politică, vezi Vargas Llosa, să se angajeze măcar acum etc. Totul bine, dacă din pricina traumatismului inițial (la 5 ani a fost deportat cu alți evrei din Bucovina într-un lagăr) n-ar pune și aici pe același plan „dictatura legionară" (de câteva luni) cu cea comunistă de 40 de ani. O plasează și aici. În autobuz, la întoarcere, mă întreabă ce cred: i se cere în Statele Unite să scrie un eseu asupra cazului Eliade – legionar. Cred că reușesc, într-un sfert de oră de parcurs împreună, să-l fac să nu accepte. Îi amintesc de compania (de fii de ștabi și agenți) în care s-ar afla, de Tertulian (de care nu știa), de faptul că în afara articolelor incriminate – pe spațiul vreunui an – nimic legionar nu există în opera lui E., nici în temperamentul lui. Adaug că noi îl vom apăra public, dacă e nevoie. Chiar obosită cum sunt după o zi de radio – sau poate de aceea –, sunt calmă și aparent detașată. Vom vedea.

Marți 3 aprilie

V. a adus ieri de la Pintilie ultimul număr al *României literare*. Suntem uluiți. În caseta redacțională, au fost repuși în drepturi toți marii compromiși: Țoiu, Platon Pardău, Ion Horea etc., etc.

Vineri 6 aprilie

Mâine iese noul ziar al Frontului (are deja două, *Adevărul* și *Dimineața*), *Azi*, condus de… Augustin Buzura (decepțiile se țin deci lanț), în tiraj de un milion de exemplare.

Pe de altă parte, Sorin Dumitrescu îl alertase pe Pupăzan, care prin mine voia să dea de Paler spre a protesta: sinodul

l-a reales pe fostul și compromisul patriarh, cu felicitările lui… Iliescu.

Toată după-amiaza, pentru a scrie un articol despre mama în urma revelațiilor Ilenei Vrancea republicate de *România literară* după *Agora* (închisoarea cărților, dar și închisoarea oamenilor: vreau să reamintesc cum a murit, asasinată în fond), comit imprudența necesară să caut, să redeschid dosare și mai ales să citesc din ultimele ei scrisori. Și să constat ceea ce știam de fapt: nimic nu s-a cicatrizat. După care nu mai sunt bună de nimic.

Sâmbătă 7 aprilie

Ultimul telefon de la Paler, înainte de a ne aștepta la aeroportul de la Otopeni. La telefon V. îi spune – și-mi sună curios, ca o amintire extrem de îndepărtată – „când mă *întorc* la Buc." Așa spuneam noi, ne-intențional, inconștient, când reveneam, în primii ani de exil, dintr-o vacanță, înapoi la Paris. Dar greșeala, ticul verbal trecuseră. Ca și nădejdea de a o realiza cândva.

Neverosimilul se produce deci. Începe chiar să-mi fie oarecum teamă de reacțiile mele în acel moment. M-a sensibilizat cert și recitirea scrisorilor și textelor despre mama ale fostelor ei codeținute. Mai ales textul Monicăi Alfandari, care ar merita publicat (nu l-am citit decât după moartea ei, prin '78). Cum să mă „întorc" într-un București fără mama? Cel mult mă voi „duce". De întors, n-am spre cine.

Marți 10 aprilie

Au protestat totuși și Pleșu, și Șora, ca și alte 140 de „personalități" împotriva realegerii lui Teoctist ca patriarh.

Sâmbătă 14 aprilie

Interminabile, pregătirile acestea. Ca pentru a umple așteptarea, recitit, în sfârșit, după 30 de ani, ultimele cărți poștale ale mamei, dinainte de arestare, în 1958. Amânată 32 de ani,

recitirea n-a fost mai blândă. Micul, bietul meu noroc, care mi-a îngăduit să nu stau mereu în față cu intolerabilul, a constat tocmai în aceste pregătiri mărunte, sâcâitoare.

Ultimele știri: agravarea panicii FSN înainte de alegeri. După ce acceptaseră vizita „particulară“ a Regelui (îi promiseseră chiar o vilă și o mașină), alaltăieri îl declară indezirabil. Și Regina trebuie să se întoarcă de la aeroportul din Zürich. Rezultat: toate ziarele vorbesc de el. Popularitate neașteptată. În țară, până și Grupul pentru Dialog Social protestează. Până și... deoarece Grupul nu e monarhist.

Cam contrariată de estetismele rezistente cu care se laudă scriitorii noștri. Dar, de fapt, nu pentru scriitorime mă întorc eu, după peste 40 de ani, în România. Am trecut prin viață așteptând acest moment. Acum că bate la ușă, mă întreb dacă am avut dreptate, dacă o astfel de punere în paranteze a unei existențe a avut vreun rost. Tocmai acum, când „rostul“ pare clar celorlalți. De vină, în primul rând, eu. Care nu sunt în stare – și nu voi fi niciodată – să fac față arestării și morții mamei în închisoare. Nu de la superficialitatea etică a scriitorimii române mi se trage „la nausée“, ci de aici.

Luni 16 aprilie

Plecare la București.

Duminică 13 mai – Paris

Mâine se fac două săptămâni de când ne-am întors și tot nu mă simt în stare să mă adun. Îmi răsfir timpul între somn (nopțile nedormite de la Buc.), citirea tot în neștire a ziarelor și telefoane. Șocurile au fost continue și puternice. Ca un cap ce s-a lovit de toți pereții: nici ideile, nici senzațiile nu se mai așază la loc. Prin suprapunerea constantă a trecutului peste prezent, toate situațiile – până și peisajele – mi se păreau suprarealiste. Vârtejul, ritmul galopant în care se produceau întâlnirile,

interviurile, confruntările nu făceau decât să sporească această senzație de irealitate: nu mă mai aflam nicăieri, aflându-mă mereu în această oscilație între ce lăsasem și ce-am găsit.

Am ținut totuși un fel de carnet de bord al întâlnirilor spre a-mi banaliza șocul.

Știam că va fi așa. Că cei prezenți nu vor face decât să se interpună între mine și umbrele în căutarea cărora mă aflam. Că pe scara din bulevardul Elisabeta 95 B se vor îmbulzi imaginile – mama încercând să-mi calmeze spaima la primul bombardament, mama dusă din casă de securiști (nevăzută aceasta din urmă, dar atât de obsesiv închipuită). Că o dată în apartament – dar despre asta voi povesti –, tata va fi la birou. Știam că toți cei duși se vor îmbulzi, pe fiecare stradă știută, să iasă din mulțime, că de peste tot mă vor pândi semnele. Ceea ce nu știu încă, după ce am încercat să așez, prin somn, în mine, buimăceala de umbre, este tocmai dacă s-au așezat cu adevărat și ce s-a schimbat, ce s-a produs nou cu mine.

Îmi rămâne doar să fixez acum niște repere, lăsând la o parte lacrimile care n-au curs, rănile – da, rănile – care, prost cicatrizate de altfel, s-au redeschis probabil.

*

Pentru oricine, felul în care am fost primiți, nu numai de intelectuali, dar și de „omul de pe stradă“, ar fi însemnat o confirmare că tot ce-am făcut n-a fost în zadar. Îmi place să cred că vanitatea e absentă dintr-o astfel de confirmare. Că n-a existat decât emoția. Din prima clipă.

Așteptam la ghișeul unde se plătesc vizele la Otopeni. În rând: Marie-France, eu, V. Două fetișcane la două ghișeuri. Schimbând câteva cuvinte cu Marie-France, am văzut pe una dintre cele două fete ciulind urechile. Când mi-a venit rândul și i-am depus pașaportul pe tabletă, a început să… plângă. I-a

comunicat și colegei ei cine sunt, a ieșit din baraca ei și ne-am îmbrățișat. Când s-a întors în fața pașaportului lui V., n-a mai avut putere decât să scâncească: – Și domnul Ierunca!

De-a lungul celor două săptămâni, scena s-a tot repetat, cu lacrimi sau fără, dar cu aceleași exclamații: „Ce-ați însemnat pentru noi!“ La restaurante ni se găsea loc imediat (la „București“, V. a obținut o masă pe care nici Dinescu nu reușise s-o aibă, la „Capșa“, când am telefonat să rețin, după ce mi se spusese că nu e nici o masă liberă, la auzul vocii și a numelui mi s-a răspuns că oricând, pentru oricâte persoane. – Dar mi-ați spus că nu e loc. – Pentru Dvs îi dăm afară pe toți). Cineva a venit cu buletinul de identitate să-i semnez un autograf, o șoferiță de taxi mi-a ținut un discurs, la Muzeul Satului – din nou primejduit – ni s-a cerut ajutorul să-l salvăm etc. etc. Vocea devenise un „Sésame“.

Dar să revin la Otopeni. La fetișcana mea ieșind din cabina ei să mă sărute s-a zbârlit un securist în civil – născut, dar nu făcut – care pe urmă stătea înclinat în unghi drept când a văzut că eram așteptați de un ministru (Pleșu cu Catrinel), un vicepreședinte al Culturii (Hăulică cu soția). Și ne-a poftit slugarnic împreună cu ceilalți (mai veniseră Paler și Dimisienii, Carmen Liiceanu, Bogdan Ghiu, Hurezeanu cu Sandrine) în salonul „Diplomaților“, unde se afla deja Alecu, „rechemat“ după declarațiile sale monarhiste de la Paris.

Și așa am pătruns în București. Cu ei toți, cu flori în brațe, și cu lacrimile fetei de la ghișeu care însemnau doar atât: ai avut dreptate să-ți petreci toată viața la Paris, în această nesfârșită paranteză românească.

*

Șoseaua – eram în mașină cu Carmen și mergeam să-l luăm pe Liiceanu de la Grup și apoi acasă la ei, unde am și stat –, tot a șosea semăna. Fostul bulevard Brătianu însă nu. Casele

pe care le lăsasem albe, curate, occidentale, deveniseră maronii, decrepite, întunecate, ca într-un film prost colorat. Lumea a patra, am exclamat, întorcând capul să zăresc fereastra de la blocul Wilson care fusese a mea sau Universitatea, din care aproape direct plecasem în Franța. Nu regăseam decât murdărie, decrepitudine.

Totul s-a colorat altfel a doua zi, în Cișmigiu.

Eram noi doi și Paler. Grădina rămasă intactă. Nu-mi regăseam însă orientarea. Pe unde intram venind din Câmpineanu 40? Pe unde din bulevardul Elisabeta? Și deodată am dat spre un șir de scaune verzi. Exact aceleași din copilărie. Madlena proustiană. Năpădită de prezența copilăriei. Într-o bruscă amalgamare de planuri, am declarat că Bucureștiul e cel mai frumos oraș din lume, că nu se poate trăi aiurea. Din moment ce aici îmi trăisem copilăria. În loc să mă așez pe scaun, îmi venea să mă cocoț pe el. Ca atunci când eram prea mică pentru a mă putea așeza pur și simplu. Poate atunci mi-am adus aminte de gestul Allei, la Petersburg: nu-și mai amintea nimic, dar când a ajuns pe Cheiul Nevei, în loc să-și coboare brațele pentru a se sprijini de parapet, și le-a înălțat. Ca atunci când avea 6 ani (sau 5). Și totul i-a fost redat.

*

În Cișmigiu, pe lângă mesele unde oamenii joacă șah (obicei nou), auzit această discuție care arată – contrar teoriei mele că trebuie să renunțăm a caragializa constant, relativizând astfel totul – că I. L. Caragiale e mereu prezent. Un bărbat mai înalt admonestând pe altul mai scund: – Mie să nu-mi vii cu argumente! Auzi, n-am nevoie de argumente. Eu vreau *elemente*, dom'le!

*

Altă zi. Ne duce Carmen cu mașina până în bulevardul Elisabeta 95 B. Apoi ne lasă. Pentru această întâlnire voiam

să fiu doar cu V. Îl căutăm la lista locatarilor pe Calmuschi – care salvase ce putuse din ce fusese ars după moartea mamei și făcuse și parastase pentru ea. Nu e pe lista locatarilor. Din ascensor, ies câțiva oameni. Îi întrebăm pe fiecare. Nimeni nu-l cunoaște. Și atunci îmi iau inima în dinți – ce-o fi o fi – urc scările. Sun. Ne deschide o femeie între două vârste. Îi spun că vreau să văd apartamentul. Se miră. Pe drept cuvânt. Adaug: sunt M. Lovinescu. Se sperie. O liniștesc: nu vin să vă iau casa. Se bâlbâie: că e o rudă venită din provincie la vărul ei care tocmai a ieșit, că ea nu e responsabilă etc. Intrăm. În apartamentul mobilat acum în stil mic-burghez – plastic și naperoane, perdeluțe cu floricele –, miracolul negativ: nici o carte. Nici măcar un dicționar sau o carte de bucate. Nimic. Nici o carte în casa lui Lovinescu unde totul era bibliotecă. Plecăm repede. Ce speram?

Într-o seară, la Doinaș – și apoi lui Simion – le spun s-o pună pe lista caselor memoriale. Dar de unde să fie strânsă memoria? Biroul tatei a dispărut. Și tocul de argint cu peniță. Și fotoliul lui. Și cărțile.

Uitasem: pe o masă exista o colecție a ziarului Frontului, *Azi*. Proprietarul sau locatarul e deci de-ai lor.

*

Uimitoare Adunarea Generală a Scriitorilor. Prima liberă după 43 de ani de totalitarism. Și în care, în afara unei scurte metafore inițiale a lui Dinescu și a unui discurs al lui Grigurcu, nu se discută decât legea drepturilor de autor, timbrul pe carte, achiziția de case de creație. Sindicalism anost. Nivel incredibil și din punct de vedere etic, și intelectual.

Din sală ies după al treilea sau al patrulea discurs cu drepturi de autor. Stau, stăm de vorbă cu scriitorii – cei mai mulți cunoscuți și regăsiți, dar și alții, fie tineri, fie care n-au călcat în Occident, ca Grigurcu. Sau Mihăieș. Majoritatea împotriva

Frontului. Cei care sunt pentru n-o mai mărturisesc. Buzura, de pildă, pe care-l atac, se apără. Dintr-o greșeală a apărut numele lui în colegiul redacțional de la *Azi*. Va da o dezmințire. O și dă. Dinescu cu Pleșu, cu Hăulică, cu Caramitru au ieșit din Front și s-au înscris pe o listă de candidați la Cameră, independentă. Ceea ce nu înseamnă că nu mai sunt cu Frontul (în afară de Pleșu, adevărată enigmă, dar despre asta mai încolo), ci doar că le e rușine s-o recunoască.

Atâtea întrevederi și interviuri, încât, după câteva zile, V. răgușește complet. Dar nu-și pierde umorul. „M. vorbește mereu – pretinde el – și eu răgușesc." Bineînțeles, fals. Niciodată nu l-am auzit vorbind atât de mult, rareori, mai profund.

*

Dacă scriitorii în colectiv sunt marea decepție a acestor zile (și nu numai pentru noi: în presa literară, nenumărate articole în același sens, nu atât de radicale pe cât s-ar fi meritat), Grupul pentru Dialog Social e o revelație. Nu ne primesc numai cu flori și aplauze, ci cu căldură. Aici comunicăm imediat. Aici se discută într-adevăr. Aici se pun adevăratele probleme. La un moment dat, un elogiu delirant făcut de Liiceanu. Stingheriți, dar emoționați. Venind de la el, e probabil cea mai deplină confirmare că drumul a fost cel bun.

A doua zi, Gabriela Adameșteanu (mereu năucă, autentică și foarte apropiată) aduce textul discuției ce urmează să apară în *22*. Lui Liiceanu nu-i mai place ce-a spus. Scrie alt text și mai și – ceva cu: „V-am spus că ne vom întâlni într-o zi la Buc., pe bulevardul M. L. colț cu bulevardul V. I." Ni-l citește în fața lui Mihnea, sosit de la Paris, să-l convingă (ceea ce noi n-am reușit) să-și prezinte candidatura la Președinția Republicii (va eșua și Mihnea). Îl întreabă ce crede despre text. Și Mihnea –

ironie, naivitate? – spune acest cuvânt de care ne vom amuza apoi zile de-a rândul: „măsurat“.

*

Ar trebui totuși să intercalez aici și felul în care ne-au primit Gabriel și Carmen (ea o revelație prin surâsul cu care făcându-ți mereu servicii – ne ducea peste tot cu mașina – îți lăsa impresia că-i faci tu ei). Au două apartamente, ușă în ușă, în intrarea Lucaci 3, printre pomi și cocoși cântând cucurigu ziua și noaptea. Unul era al nostru, cu un salon mare, în care au putut, de pildă, încăpea cei 15 optzeciști de la *Contrapunct*, primiți într-o seară pe la 11 până pe la vreo 3 în zori. Eram liberi, dar împreună. Într-un fel de acasă al neîntreruptei întâlniri.

Liiceanu ne-a dus și la editură să semnăm contractele – al meu pentru *Unde scurte*, care va ieși, al lui V. pentru *Fenomenul Pitești*, care a ieșit. În fața noastră, stând smirnă, „foștii“ cenzori, printre care și corectorul *en titre* al operelor lui Ceaușescu, azi zelos corector al cărților noastre. De acolo am trecut alături (în fosta Casă a Scânteii) la Ministerul Culturii, unde ne aștepta Pleșu spre a ne arăta biroul, dormitorul, dușul… Suzanei Gâdea. (Dar dușul de la fosta Ed. Politică, Humanitas-ul de azi, e și mai „colonia penitenciară“. De tip sovietic, cu zeci de guri ieșind din ciment. Pentru o tortură a masajului.)

*

Și aici, „enigma Pleșu“. L-am văzut de mai multe ori. După aeroport, seara la Liiceanu, unde Alecu, noi, Liiceanu l-am „judecat“ prietenește. Apoi la Ministerul Culturii, alt om: gata să critice ca Paleologu, public, Frontul. Și din nou „de-dramatizând“ – de fapt minimalizând tactica neocomunistă a Frontului – la dejunul de la Capșa, cu Hăulică. Și, în sfârșit, la cină la el și Catrinel acasă, înfruntându-se de data asta serios – până

la limita rupturii cu Liiceanu – pe aceeași temă. Nimeni nu înțelege. N-are gustul puterii – ca Dinescu. Nu e de rea-credință. Dar parcă s-a hotărât să nu știe pe ce lume trăiește. Pur și simplu. „De-dramatizare“ care își va atinge punctul culminant într-un interviu pe care-l citim, cu uimire, într-un ziar parizian, la întoarcere, în care afirmă că până și Michnik s-a văzut acuzat în țara lui de comunism. Și atunci cum să te mai miri de Iliescu? Simpla alăturare a acestor două nume e o cvasiblasfemie. Tot la Paris vom afla că, după un articol virulent în *România literară*, Dan Petrescu își va da demisia. Doar Andrei Pleșu continuă. Până la alegeri, după care – anunță în ziarul francez – își va da și el demisia. În orice caz, prea târziu.

*

Dacă sunt fericită de ceva, e de felul în care calendarul a făcut să coincidă întoarcerea noastră la București cu manifestația nonstop din Piața Universității, un mai ’68 de-a-ndoaselea (în mai ’68, tinerii parizieni făceau saltul *în* utopie, în aprilie–mai ’90, tinerii bucureșteni făceau saltul *din* utopie). Erau mai ales tineri (nu numai) toți cei care și-au făcut din injuria lui Iliescu – „golani“ – titlul de glorie și de umor. „Zona liberă de neocomunism“, putând să cuprindă de la Intercontinental la Universitate zece până la cincisprezece mii de oameni, a fost, este încă, atunci când scriu aceste rânduri, nu doar o zonă a sfidării și a lucidității politice (concordanța cu Alianța pentru *Proclamația de la Timișoara*), dar și una a inventivității orale neîntrerupte. Folclor studențesc și citadin de cea mai bună calitate, din care erau alungate și minciuna, și vulgaritatea. „Golanii“ ocupau spațiul cel mai lipsit de primejdie din țară. Te plimbai printre ei în liniște, emoție, mirându-te ce buni pot fi oamenii.

Mai pe margine (ca să nu fim recunoscuți prin voce, atrași la balconul de unde vorbeau oratorii – și Doina Cornea, și Stelian

Tănase, și Ana Blandiana, care a scris cele mai curajoase rânduri despre golani –, să nu fim recunoscuți, nu pentru noi, ci pentru ei, care-ar fi putut fi acuzați că sunt organizați de o agentură străină și – s-a mai văzut – poate chiar „dolarizați"), cu Carmen și Gabriel, era să ne dea – în seara dinainte plecării – lacrimile, când toată piața relua în cor refrenul unui cântec folk, inventat pe loc de un chitarist, la balcon: „Doamne, vino Doamne, să vezi ce-a mai rămas din oameni". O bunicuță, în altă zi, purta în brațe un prunc pe pieptul căruia se lăfăia un: „mare golan mare".

Eugen I. a trimis o telegramă de adeziune semnată „un golan de la Academia Franceză". Într-una din seri s-a anunțat prezența lui Paler. Piața scanda: „Ăsta da golan!" A lui Liiceanu (care s-a urcat pe bicicletă și a reușit să scape din împresurarea celor ce voiau să-l ducă la balcon): „Alt mare golan".

„Noi de-aicea nu plecăm, nu plecăm acasă
Până nu ne-om câștiga libertatea noastră."

N-o vor câștiga. Dar au dat unei populații ce părea în stare de prostrație o lecție de democrație, de un fel de radicalism tihnit (dacă se poate așa ceva – și se poate), care reprezintă singura șansă de a retransforma – vorba lui Noica – această populație într-un popor.

În schimb, pe Știrbei Vodă cu mașina lui Paler, am fost prinși în resturile unei manifestații pentru Front și Iliescu. Am închis geamurile și am așteptat să treacă puhoiul. Amenințători, rânjind (cineva îl recunoscuse pe Paler), beți (credeam că or să răstoarne mașina și Geta țipa: „Mi-e frică!") erau toți din gloata ceaușistă – activiștii, turnătorii, abrutizații erei Ceaușescu (există deci și omul nou).

Când am plecat, 80 de scriitori și artiști semnaseră pentru solidaritatea cu cei din Piața Universității (Paler, Daneliuc, Liiceanu, Mihai Stănescu, Pintilie, Dan Laurențiu, Gabriela Adameșteanu, Florin Iaru, Angela Marinescu, Iosif Naghiu, Petru Creția, Ion Iuga, Horia Bernea, Sorin Dumitrescu, Adriana

Bittel, Mircea Ciobanu etc., etc.). Nu și Dinescu. Marea noastră dezamăgire. Din seara în care, la Doinaș, a urlat patru ore în șir, lăudându-se cât e de „popular“. I s-a dat și o vilă. Riscă să devină un fel de Păunescu, mai palid doar în măsura în care și momentul istoric e mai îngăduitor cu oamenii. Dar marea despărțire de el s-a produs când l-am văzut în ședință la Parlament, spunând să nu se trimită poliția cu scuturi împotriva manifestanților, ci doar niște tulumbe cu apă, și să fie lăsați așa, „în sucul lor“, „să se bronzeze“.

*

Tineretul e într-adevăr extraordinar. I-am întâlnit pe studenți în marea aulă de la Facultatea de Drept, unde trebuia să vin cu V. Dar în ajun, la Capșa, cu Simion, i se făcuse rău (și mie frică) după zece zile de sarmale și alte naționale mâncăruri la prânz și seara. N-a fost, din fericire, decât o trecătoare intoxicație alimentară.

Deci eram singură. Urma să răspund la întrebările studenților timp de vreun ceas. Și am stat împreună trei ore și jumătate, într-atâta întrebările lor erau de interesante. (Paler, care asista, cu Geta și Angela Marinescu, pretinde că eu eram mai inspirată ca oricând. Cum să nu fii, când ți se oferă un asemenea balon de oxigen?) Nu aplauzele de la Congresul Scriitorilor m-au încălzit. Ci ale lor. Însemnau cu adevărat comunicare.

*

Cu V. și Paler, la Geo Dumitrescu. Cancer la esofag. Atât de speriat de efuziunile posibile, încât a pretextat o gripă pentru a nu ne îmbrățișa. Mama lui, care-l îngrijește, are 90 de ani și e… falnică. Peste capetele noastre, cuminți așezați în jurul unei mese, fâlfâiau umbrele unei alte tinereți, noi de prin 1945–1946, asemenea celor de azi din Piața Universității. Doar că atunci

Geo trecea la comuniști, V. era troțkist și deja disident, iar Caraion (să îl ierte cine îl poate ierta) – își rupea carnetul de partid.

Geo se stinge încet, în amărăciunile lui discrete.

*

Dacă tot pomenesc de adolescență: întâlnirea cu Gabi Bossie, după 40 de ani de tăcere (îi era prea frică să mă vadă, când trecea prin Paris). Îmi explică. Ne întâlnim în fața fostului Institut Francez (acum Bibliotecă), stăm de vorbă în grădina Ateneului și apoi la barul Ateneului. Ne străduim să fim naturale. Suntem doar triste. Era cea mai bună prietenă a mea din anii universității.

*

Am fost și la modesta Asociație a Deținuților Politici. Mai ales pentru a le lăsa un dosar cu datele despre mama. Ne-a condus apoi cu mașina un fost deținut trecut prin experiența de la Pitești!!

*

Plecăm fără să fi văzut pe atât de mulți care ne așteptau: Anton Dumitriu. Sau Țuțea, la care voia să ne ducă Marcel Petrișor. Și alții. De abia ajung până la o mătușă a mea, Marioara Pleșoianu, care are 84 de ani, mintea întreagă, judecata politică lucidă. Stă într-o mahala bucureșteană, unde mă duce Carmen. Și vorbim de mama.

La Barbu Brezianu îmi întâlnesc și un văr, căsătorit cu Monica Pillat. E și ea acolo cu Nelly, Arșavir Acterian, dna Elian și Regmanii. Ca și Marie-France, cu care, în fond, petrecem prima din cele două săptămâni. Împreună aruncăm o privire complice asupra oamenilor și lucrurilor. Complicitate care-mi face bine.

N-am văzut decât două-trei drumuri ale adolescenței mele (Brătianu, Elisabeta, Calea Victoriei, Notre Dame de Sion, într-o

noapte când trag un țipăt și opresc mașina lui Liiceanu, spre a merge până la poarta pe care opt ani de zile am trecut în fiecare dimineață, Cotrocenii, șoseaua, lacurile, Universitatea).

În septembrie vrem să ne reîntoarcem.

*

La crematoriu am fost de două ori (cu flori). Și de două ori era închis cu lacăt.

Duminică 20 mai

Pe la 11 noaptea îmi telefonează de la France-Info primele rezultate ale alegerilor din România (estimații) date de Petre Roman: 83% Iliescu. Numai? Așa și încep interviul pe care mi-l cer: „Seulement?“ Rușine intensă de-a lungul acestei zile, în măsura în care nu sunt sigură că doar falsificarea masivă explică totul. Teamă, prostie, nevoie de protecția unui tătuc, să fie românii singurii răsăriteni care să fi dat naștere „omului nou“? Nu mai continui: dezgustul riscă să mă înece. Mi-e teamă, mai precis, că dezgustul acesta nu privește doar pe neocomuniștii de la putere, ci populația țării, care nu ajunge să se ridice din nou la stadiul de popor. Tot Noica, bietul de el.

Marți 22 mai

Când mă gândesc că acum o lună eram la București și mi se părea că totul s-a schimbat, că toate speranțele sunt posibile... Astă-noapte, după miezul nopții, se pare (France-Info) că Iliescu a acceptat – în sfârșit – dialogul cu „golanii“. Va trebui oare să ne reducem pretențiile și, în loc de o democrație pentru care poporul nu pare deloc pregătit, să ne mulțumim cu *glasnost* și *perestroika*?

Așadar, din decembrie încoace n-am trăit o revoluție, ci doar o iluzie lirică.

Duminică 27 mai

Plebiscitul lui Iliescu s-a încheiat cu cifre astronomice (peste 85%). Și în noua cameră nu va intra decât un independent. Altul la Senat. Mihnea e indignat. Prin telefon de la Buc. a aflat c-ar fi preferat Mircea Dinescu (pentru Cameră) lui Liiceanu, care a obținut mai multe voturi, incomparabil mai multe.

Duminică 17 iunie

Ce săptămână! Negativul sumbru al zilelor revoluției din decembrie. Un episod cum de la instalarea bolșevicilor în Rusia sau a lui Mussolini în Italia nu se mai văzuse: Iliescu abandonează Bucureștiul minerilor de pe Valea Jiului, două zile stăpâni pe oraș, pentru a fugări și bate la sânge mai întâi tot ceea ce putea semăna a „golan" (adică tineri în blugi), ca și tot ce le cădea sub mână sau părea a le deprecia acțiunea (femei – chiar și copii). Spontaneitatea urii sângeroase e însă discutabilă, deoarece unii (securiștii dintre ei) veniseră cu liste pregătite, adrese și fotografii ale opozanților. Astfel, nu sunt devastate doar sediile liberal și țărănist, nu e incendiată doar *România liberă*, dar se efectuează percheziții, se fac intimidări și la cei fără legătură cu golanii: Grupul pentru Dialog Social, editura lui Liiceanu etc. etc.

Liiceanu, care acum a plecat de la noi, n-a dormit acasă trei zile, primind amenințări cu moartea zile în șir la telefon și fiind nevoit să părăsească editura prin subteranele Casei Scânteii (clădirea fusese înconjurată de tipografii care, instigați, coborâseră de la etajele II și III și care strigau „Moarte lui Băcanu!", „Moarte lui Liiceanu"!). Era dat la televiziune, alături de Paler, Paleologu și Băcanu, ca instigator moral al „rebeliunii legionare".

O parte din Bucureștiul intelectual s-a ascuns sau n-a ieșit din casă (nu se cerea doar moartea golanilor, dar și a intelectualilor, în cea mai mare revărsare de ură împotriva lor). Marian Munteanu, șeful Ligii Studențești, a fost filmat la spital, cu

spatele tumefiat și traumatism cerebral. O actriță, Ioana Bulcă, a fost bătută acasă la ea – vorbise la balconul golanilor. Două femei care semănau cu Ana Blandiana au fost bătute la sânge. Alături de mineri, tipografii refuzau să mai tragă *România liberă*, *22*, *Expres* și *Baricada*.

Dar oroarea era pe stradă, unde minerii fugăreau (uneori – și asta e groaznic și arată că societatea e bolnavă – în aplauzele mulțimii) câte o pradă, legitimau pe trecători, controlau mașinile etc. Imaginile de la televiziune (unde România era din nou vedeta) sunt de nesuportat.

După două zile, Iliescu și-a reunit pe bravii executanți și i-a felicitat pentru „spiritul [lor] civic“. Asta după ce făcuse și un apel la delațiune. Mai rău ca Ceaușescu, care nu-și asmuțise hoardele pe disidenți – îi izolase doar, și le făcuse închisori acasă.

Acest dezmăț al ororii a avut repercusiuni imediate. Proteste ale Statelor Unite (cel mai violent), Marii Britanii, Franței (Mitterrand cel mai moale, preluând teza că România n-a cunoscut niciodată democrația) și, mai ales, nesperat de repede, sancțiuni economice. Comunitatea Europeană și-a oprit contractele în curs cu România, Washingtonul orice ajutor de altă natură decât umanitar.

Minerii s-au întors deci spre minele lor, lăsând prăpăd pe străzi și în conștiințe. Iar șefii au început să-și dea seama de impactul internațional. Și-au avansat pionul spre străinătate: Petre Roman (cu un interviu în care minciuna și scuzele se împleticeau la fiecare frază). Uniunea Scriitorilor, Ministerul Culturii și Ministerul Învățământului au dat comunicate regretând că forțe civile s-au substituit poliției. Răzvan Th. s-a declarat pentru republicarea lui *22*. Tipografii au promis că vor scoate din nou *România liberă*, cu condiția să se scrie acolo că ei nu sunt de acord cu conținutul. La televiziune s-au dat declarații ale lui Rațiu și Câmpeanu. Nu s-a mai vorbit de „complot legionar“. (Și un detaliu mai umoristic: înarmați, 200 de țigani voiau să

pornească spre Valea Jiului să-i bată pe minerii care îi loviseră pe bișnițari.)

Dau deci înapoi. Dar la ce bun? Rămâne marea întrebare: *de ce*, cu majoritatea lui plebiscitară, Iliescu a simțit nevoia să se saboteze singur? Nu rămân decât două ipoteze: fie teza lui Mihnea, că totul a fost organizat de aripa dură a Securității, care-l are la mână pe Iliescu; fie că, nesuportând, ca orice comunist autentic, contradicția, a încercat să intimideze până la tăcere orice formă de opoziție. Or, în acest caz din urmă, n-a reușit. Astă-seară, din nou, vreo 2 000 de persoane se reuniseră în Piața Universității.

Groaznic e desigur tot ce s-a întâmplat. Și mai groaznic e că oricând scenariul se poate repeta. Dar complet descurajator e faptul că o bună parte din „popor" s-a lăsat intoxicat și urăște sincer opoziția, pe „golani", pe străini și orice amenințare de schimbare reală.

Orice să fii în clipa de față, numai român – nu. Depinde ce fel de român. Alecu, cu care am făcut două interviuri joi, continuă să se poarte admirabil. Paler, cu care am vorbit de două ori la Montréal (i-am aranjat cu Mihnea să trimită un articol pe fax la *Le Monde*), exasperat, e ferm. Blandiana a fost admirabilă. Ca să nu mai vorbim de Liiceanu. Drept care devine suportabilă (nu și agreabilă) și această identitate.

Vineri 29 iunie

Petre Roman și-a alcătuit azi un guvern de tineri tehnocrați, în afară de Stănculescu la Armată, cu zâmbetele și competența cărora va căuta și nu prea târziu va reuși (Dumas de la Externe se și declară împotriva boicotului) să obțină pentru neocomunismul de la Buc. ajutorul Occidentului. Din guvern *exit*, spre cinstea lui, Șora (articolul său virulent din *22* împotriva expediției minerilor și-a făcut efectul), dar rămâne, spre durerea noastră, Pleșu, pe lângă care, aflu de la Gelu, au insistat scriitorii să se

sacrifice. Și s-a sacrificat. Mi se pare că e una dintre cele mai mari pierderi morale ce se puteau înregistra, chiar dacă pe plan practic, cu Pleșu, o parte din cultură va fi salvată. Parcă nu mă mai interesează atât de mult mandarinatul cultural într-o societate atât de abrutizată, înveninată, agresivă, primară, încât a ajuns să prefere libertății sau cvasilibertății sclavia. Nu mai știm dacă, salvându-se câteva instituții, edituri, teatre, va mai putea fi salvată și o populație atât de degradată. Mi-e milă de Pleșu, care-și schilodește o biografie pentru o iluzie.

Duminică 8 iulie

Manolescu i-a luat lui Iliescu un interviu în *România literară*, care n-a ajuns încă până la noi. Îmi citește duminică la telefon fragmente Marie-France. Întrebările lui Manolescu sunt bune, dar nu poate fi agresiv, nu-l poate „coincer“ pe Iliescu. Acesta din urmă își continuă discursul în frumoasa limbă de lemn. Dacă Manolescu a greșit cu ceva, nu e prin întrebări, ci în ideea însăși de a lua un interviu acestui Președinte cu mâinile pătate de sânge, de a-l mai considera ca un interlocutor posibil. Nu-l cred pe Manolescu, precum alții, avid să se arunce în arena puterii, lipsit de fibra tragică. E măsurat în comentariile sale, pune punct și virgulă în loc de semnul exclamării, al uimirii, al urgenței. Mânuitor de ironii elegante, de parcă printre bâte și măciuci ar mânui floreta unui imposibil duel. De altminteri, duel fără riscuri pentru el, puterea e încântată tocmai de un astfel de dialog, unde nici o acuzație nu poate fi – din politețe – dusă până la capăt. V. îi va răspunde.

Doi noi academicieni numiți de curând: Doinaș și… Buzura.

Duminică 15 iulie

Detalii asupra manifestației monstre de la Buc. 60 000 de persoane, după Televiziunea Română (100 000, după alții). Mai ales tineri, dar nu numai. Primele rânduri, îmbrăcați în alb și

cu flori în mână, cer eliberarea lui Marian Munteanu și a celor arestați, și o delegație e primită de Ministerul de Justiție. Nici un incident: studenții și-au alcătuit propriul lor serviciu de ordine. Totul a decurs în liniște, cortegiul aplaudat de oamenii de pe trotuare (aceiași care-i aplaudaseră pe mineri?). Înseamnă că operația mineri a eșuat: tinerii – ca și intelectualii – nu s-au lăsat terorizați. Satisfacție enormă.

Pentru Marian Munteanu, au plecat la Buc. trei avocați (unul trimis de Mihnea, doi de Sanda Sto și Maria). Dau conferințe de presă la întoarcere. Ultimii doi l-au putut și vedea. Iliescu e și prost, nu numai comunist și panicos. Ar fi trebuit să-l elibereze pe M. M. înainte sau cel puțin imediat după manifestație. Altfel va deveni – a și devenit de fapt – un caz. Nu văd cum i-ar putea face proces.

Scriu un articol asupra inoportunității publicării interviului lui Iliescu în *România literară*. Nu aflăm nou din el decât o comparație pe care I. și-o îngăduie între ce s-a petrecut în Buc. și un… western. Șeriful cel bun, urmărind pe bandiți, și-ar fi chemat potera de „oameni de bine“, care arestând pe „criminali“ au mai făcut și câteva victime inocente. Calea spre democrația „originală“ trece deci prin Far West-ul din trecute secole! Nu-l atac pe Manolescu pentru întrebările puse, ci pentru că nu le-a putut (*politesse oblige*) duce până la capăt.

1991

Luni 20 mai

Îl văd, într-o cafenea, pe Ticu Dumitrescu – împreună cu Ionițoiu. Și-a dat demisia din conducerea Alianței, fiind împotriva alcătuirii unui partid. El e pentru… repetarea lui 22 decembrie. Cum, nu se încurcă în detalii. Soldații nu vor trage – e convins. Ceva sânge va curge, poate chiar un război civil. Dar altfel nu se poate.

Duminică 2 iunie

În *România literară* un text – pe două pagini – din *Mălurenii*, trimis de mine lui Manolescu, cu o scurtă introducere în care pomenesc felul în care manuscrisele au fost salvate de mama. De fapt, n-am răspuns cererii lui Manolescu decât pentru a-i putea face dreptate – o fărâmă din marea dreptate pe care ar merita-o – mamei.

Marți 11 iunie

O dovadă zdrobitoare că trebuie pus un semn de egalitate între Securitate și SRI: *România liberă* lansează scandalul Berevoiești. În acest sat au fost îngropate și, în parte, „arse" dosare din arhiva Secu. Dar și de la SRI (hârtii cu *en-tête*). Nu numai din trecut. Sunt și documente luate de mineri în 14-15 iunie '90 de la sediile, răvășite de ei, ale partidelor de opoziție. Aruncate în general dosarele disidenților. Ca, din campanie de calomnii în campanie de calomnii, să nici nu mai poată pretinde c-au

fost vreodată așa ceva? Mai sigur: trebuie spălată de trecut și păcat Securitatea reapărută, onorabil, la lumină, trebuie uitat. Se păstrează probabil doar dosarele cu care pot fi unii șantajați. Să se mai spună că Orwell cu Ministerul Adevărului n-a prevăzut totul.

Mihai Botez pentru două zile la Paris. N-avem când să-l vedem: vorbim vreun ceas la telefon. În timp ce puternicii zilei i-au propus orice vrea în guvern (Roman și Brucan, pe care i-a refuzat), opoziția l-a dat uitării. Ani de zile a fost unicul disident la care puteai trimite gazetari. Ani de zile s-a purtat admirabil. A fost și iradiat. Și acum, nici măcar postul înapoi de la Universitate nu i l-a propus nimeni. Și nici nu se prea scrie despre el. Timpurile sunt prea grave ca să se poată epiloga asupra ingratitudinii. Dar mai târziu (când?) va fi unul dintre capitolele de scris și re-scris.

Vineri 5 iulie

La Buc., Parlamentul (FSN-iștii, dar și o parte din opoziție) a votat – în ciuda descoperirii gropii de la Berevoiești – Legea siguranței statului, în care e cuprins și un articol ce nu exista nici pe vremea lui C.: îndatorirea de… delațiune a cetățenilor. Să tot votezi cu opoziția parlamentară!

Dezmembrarea Iugoslaviei, cu lupte de stradă, tancuri etc., înseamnă și sfârșitul frontierelor de neschimbat în Europa de Est. Adăugându-se campaniilor tip *România Mare* (încurajați de FSN) și *Vatra românească*, nu mai e imposibil ca ungurii să ceară autonomia Transilvaniei.

Numai semne rele.

Duminică 21 iulie

A venit Gabriela Omăt de la Editura Minerva pentru a colaționa *Agenda literară* a lui tata cu manuscrisul. Foarte simpatică, inteligentă, sensibilă, apropiată, dar de departe cea mai lunatică persoană pe care am cunoscut-o.

Duminică 4 august

Lucrez nebunește la *Jurnalul* tatei pentru a-i da caietele de fotocopiat Gabrielei Omăt (joi, de pildă, până la 6 dimineața). Nu mai știu dacă e bine să-l dau la tipărit. Nu numai intimități pe care singur nu le-ar fi dezvăluit, dar și mizerii fiziologice la care nu prea văd de ce ar avea drept istoria literară. Cu toate acestea fac doar minime ștersături (vreo cinci pagini din 1 500...) care-o dezolează pe Gabriela Omăt. Mă somează – în felul ei timid, dar ferm – să spun în notița introductivă că le-am făcut eu personal. O reped și nu prea. Are pasiunea edițiilor critice cum alții au vocația religioasă.

Revenind la *Jurnal* – e prima oară că-l studiez serios –, mai multe descoperiri ne-literare. Și în primul rând cât de bolnav și vulnerabil a fost tata în ultimii ani. Discreția lui fundamentală – dusă până la închiderea sistematică în sine – m-a împiedicat să știu sau măcar să simt acest lucru, chiar stându-i alături. Particip, citind, la amărăciunile lui – majore și minore –, până la întunecarea finală.

Duminică 18 august

De la Stroescu aflu de moartea Cellei Delavrancea la 104 ani (cum își falsificase data nașterii, avea probabil 109 ani). E straniu cât de puțin emoționată sunt. Îmi spun doar că odată cu ea dispare o memorie (doar ea, de pildă, îl mai cunoscuse pe Caragiale). Și-mi aduc aminte – ceea ce n-am uitat niciodată – că în închisoare mama credea că Cella a „dat-o“. Nu cred neapărat în această versiune, dar poate că așa se explică cvasiindiferența mea. Îi dau lui Stroescu data exactă când a trecut pe unde cronica scrisă la Centenarul ei. Vrea s-o repete și sunt evident de acord.

Duminică 25 august

O săptămână cu radioul într-o mână și telecomanda în alta: sfârșitul comunismului în URSS. Începe luni – cu un puci al conservatorilor: Gorbaciov izolat în dacea lui din Crimeea și Elțîn începând lupta în Parlamentul rus transformat în cetățuie.

În afară de enorma amărăciune pe plan românesc, de iritarea față de un Mitterrand care, cât n-a fost încă sigur de victoria lui Elțîn, a mers până la a citi la televiziune scrisoarea pe care i-au trimis-o puciștii, iarăși exultăm ca în momentul căderii Zidului de la Berlin și ca în timpul evenimentelor din decembrie ’89 în România. Suntem uimiți că am trăit destul pentru a asista la sfârșitul unui coșmar socotit interminabil. Începutul actului final l-am trăit. Peste tot, în afara… României. De fapt, n-am trăit săptămâna asta: am febricitat.

Mihnea ne anunțase de mai mult timp că Pippidi ne rezervă o surpriză. De fapt nu tuturor, ci doar nouă: un articol în *22*, violent și absurd, împotriva lui *Românește* a lui V. (Probabil provocat de atacurile lui V. din carte, contra lui Vianu.) Mare agitație la *22* unde se anunță deschisă „dezbaterea“. Eu m-am cam săturat. În afară de *România Mare* și unele ziare feseniste (ceea ce era normal), nimeni nu ne-a atacat cu atare violență în presa „bună“ decât *22*. Grav este că *22* se pune astfel la ora exactă a campaniei – mai pe față, mai pe ocolite – împotriva exilului și a luptei în jurul lui Goma, căruia Breban îi reproșează între altele (argument de țoapă) că „i-a băut whisky-ul“ lui.

Din afara României, altă decepție: Norman Manea, pe care îl anunțasem să nu intre în campania anti-Eliade, a scos un articol, se pare superpenibil, împotriva lui Eliade și a dreptei interbelice românești în general.

Sâmbătă 31 august

Ioanid de la FE, autor al unor amintiri de închisoare care au apărut la Buc. și din care V. a transcris la „Povestea vorbei“ pasaje inedite, telefonează. Aflăm, prin el, că trece la Televiziunea

Română un serial, semnat de o dnă Hossu-Longin, cu fostele închisori comuniste. La prima nu l-au putut filma pe Drăghici, ci numai pe nevastă-sa (nu se știa filmată) care s-a văitat că e doar o simplă croitoreasă, că sunt și ei victime etc. La a doua, despre Pitești, Nikolski, intervievat, a declarat că el n-a știut nimic despre Pitești, că e o invenție a lui Ierunca!

Duminică 22 septembrie

Excelentă terapia de la Antibes. Nu numai c-am înotat kilometrul meu cotidian (sau aproape), dar am și mers 3-4 kilometri pe jos. Cam șontâc, cam greu, căznit, dar pentru prima oară am mers. Am citit în vacanță începutul cărții de interviuri dintre Mircea Ciobanu și Rege și am fost nespus de bine impresionată de ținuta Regelui, de absența oricărei retorici și oricărei limbi de lemn, de discreția cu care-și ascunde rănile fără a le nega. Păcat: la un referendum ar pierde precis. Și cum să vină altfel?

Vedem videocaseta trimisă de Ioanid, cu Piteștiul. Cât putem judeca (trecerea din *pal* în *secam* întunecă totul), documentarul e foarte bun. Iar Nikolski – în afară de faptul că pretinde de vreo trei ori că e doar „calomnia lui Ierunca“, are și fraza asta revelatoare: „parcă ne puteam închipui noi pe atunci că va veni decembrie ’89!“ Neagă totul, bineînțeles. Nici nu știa de Pitești, nici n-a anchetat personal vreun deținut politic. Avea dreptate Adriana: are mutra unui șobolan. Acum bătrân, vreo 78 de ani. Stă în vilă: 7 camere și tablouri de maeștri români pe pereți. În alte țări ar fi chemat în judecată pentru „crime împotriva umanității“. Și condamnat. La noi însă, ca la nimeni.

Luni 30 septembrie

Miercuri 25 septembrie, înainte de a sosi taxiul să ne ducă la aeroport (plecăm la Colocviul organizat de Annette la Cracovia, *Mentalités posttotalitaires et culture*), telefon de la Marie-France: se îndreaptă din nou trenuri cu mineri spre Buc. Scenariul se

completează încetul cu încetul, cu ultimele detalii aflate la întoarcerea acasă: instigați, minerii cer de data asta demisia guvernului (se acordă, deși Roman expediază mai departe „afacerile curente“ și se consideră demisionat, iar nu demisionar). Apoi pe cea a lui Iliescu. Atacă Cotrocenii. Atacă Televiziunea. Cer solidaritatea „studenților“ (!!) și a bucureștenilor. Poliția – la început depășită – trage întâi cu gaze lacrimogene. Apoi, de-adevăratelea. Chiar treziți din prima lor manipulare, totuși nu de la minerii înarmați cu bâte vom obține democrația. Câteva sindicate lansează o manifestație de solidaritate cu minerii duminică. Ratează. Nu vin decât vreo câteva sute de muncitori – unii, foarte tineri.

În acest timp noi ne aflăm în cel mai frumos oraș al Poloniei, care, la fiecare colț de stradă, pare a vrea să ne dovedească – pe viu – diferența între Europa Centrală și cea de Răsărit. Aici, da –, suntem în Europa. La Cracovia.

Deși sunt de față Michnik (care a început să cam delireze cu amenințarea de tip fundamentalism iranian pe care ar reprezenta-o Biserica Catolică), Kołakowski, Rupnik, Timothy Garton Ash, Hassner, Kende, Krall, A. Liehm etc...., intervențiile nu sunt strălucite și dialogul nu se încheagă. Anei Blandiana, lui Liiceanu, dar mai ales mie, care într-o intervenție foarte scurtă cer să fie pedepsite – ca pentru naziști – crimele contra omenirii, li se răspunde cu răceală și uneori agresivitate (o bulgăroaică mă găsește chiar „isterică“). Deci iertarea-uitare nu e specifică românilor. Să fie printre participanți prea mulți „foști“ cărora tragerea la răspundere să nu le convină?

V. îi reproșează lui Pleșu că a dat revista *Literatorul* (plătită de Ministerul Culturii) feseniștilor: Marin Sorescu, E. Simion, Valeriu Cristea, Fănuș Neagu. Pleșu face exerciții sofistice să găsească argumente și până la sfârșit ni le comunică tot prin Liiceanu: nu noi i-am lăudat pe vremuri pe aceștia? Nu ajungem să ne supărăm cu el. Ne face să râdem enorm și farmecul lui

operează fără greș. Dar tot nu cedăm. *Minima moralia* e de mult o amintire. Ciocnim cu el, felicitându-l că nu mai e ministru. Dar n-ar fi fost mai bine dacă și-ar fi menținut demisia pe chestiunile de principiu (13–15 iunie și expulzarea Regelui) pentru care și-o prezentase și nu-i fusese acceptată? În fond, poate că întreaga enigmă se rezumă la atât: nu poate recunoaște că a greșit acceptând colaborarea cu ei. Și atunci o duce până la capăt.

Duminică 6 octombrie

La București, a murit Țuțea. Și noi care n-am găsit timpul să-l vedem! Filmul asupra Piteștiului se încheia cu un interviu al său de pe un pat de spital. Epuizat, dar mintea întreagă, cu celebrele-i butade, mai bune ca ale lui Cioran.

Sâmbătă 2 noiembrie

Ascultăm copia pe casetă a unui disc făcut recent la București, cu cântecele Pieței Universității, înregistrate în studio. Subfolk nici o emoție, o caricatură a ce-a fost.

Acum Mihnea pregătește vizita lui Manolescu (conferințe de presă, interviuri și întâlniri cu oamenii politici). O slabă, mijită speranță – dar singura: Partidul Alianței Civice (PAC). Până acum Manolescu n-a făcut nici o greșeală de parcurs. Și Mihnea lucrează, lucrează… Până la viitoarea dezamăgire.

Gabriel L. ne-a adus „ineditul“ Cioran, *Îndreptar pătimaș*. Ultima lui carte scrisă la Paris, între 1940 și 1944, în limba română. Nouă ne spusese Cioran că a „aruncat-o în Sena“. De fapt, o dăduse (cum?) fratelui său Relu. Presupun, expurgată. Liiceanu ne-a citit cu glas tare paginile despre „neantul valah“. Citesc și eu câte o oră, seara. Începutul e greu suportabil de lirism. Dar Liiceanu are dreptate, e cartea de tranziție spre franceză. Cioran „face“ stil, cu Patericul alături. „Descompunerea“ e încă valahă.

Luni 11 noiembrie

Enervată de abuzul pe care-l fac scriitorii români de „neantul valah“, scriu o cronică despre oscilarea perpetuă între complexele de superioritate și inferioritate, între victimizare și masohism, între *Miorița* și neantul valah, între *Meșterul Manole* și *Moftul român*, de parcă intelectualul de la noi n-ar putea trăi fără a se întreba mereu: „Comment peut-on être… Roumain?“ E cronica pe care o voi trimite la *România literară*, ca un mic – și desigur ineficace – semnal de alarmă.

Duminică 17 noiembrie

Peisajul „literar“ tinde să revină – după ce de-a lungul lui 1990 se aleseseră apele – spre bălmăjeala din vremea comunismului. Și când mă gândesc că l-am atacat (mental) pe Cioran pentru „neantul valah“!

Joi 5 decembrie

Mă întreb dacă mă ocup cum trebuie de memoria mamei. Dacă discreția mea relativă nu e un păcat. O iubesc prea mult ca să n-o tratez ca pe mine: cu acea ținută la care ținea. Sunt fidelă demnității ei. Poate nu și eroismului cu care a preferat să moară, decât să-mi trimită o scrisoare prin emisarii Securității, acel eroism care s-ar cere proclamat și răzbunat cu semne de exclamare și patetism. *Mal à l'aise.* Ce să fac? Să plâng și eu în fața aparatului de filmat? Să cer răzbunare pentru anchetatorii ei?

Se tot vântură că Nikolski va fi inculpat penal (?) pentru Pitești. Până nu văd, nu cred.

Fidelitatea mea adevărată e somniferul pe care-l iau pentru a adormi, seară de seară, din 1958 încoace. Dar n-o știu decât eu. Și V.

Sâmbătă 14 decembrie

Duminica trecută, *URSS a încetat să existe*, la Minsk! Până să realizez cu adevărat această „clipă“ incredibilă (luni, toată ziua, n-am avut timp de știri), celor trei state slave (Rusia, Ucraina, Bielorusia) semnatare ale acordului li s-au alăturat și altele, asiatice, iar Gorbaciov (de care pentru prima oară mi-a fost milă) a început să semene cu un rege shakespearian, pierzându-și nu numai coroana, dar și pământul ce-l avea în stăpânire. Dă conferințe de presă pentru sovietici și discută ore de-a rândul, cu inconsecvențe și întrebări, demn de un Lear nebun. Săptămâna asta, harta lumii s-a schimbat. Iarăși și iarăși, nu credeam că-mi va fi dat să văd așa ceva. Cu toate că mă pregătiseră și Zidul Berlinului, și „revoluția“ din România.

Nici o previziune nu se mai poate face când istoria începe să se joace de-a miracolele.

Vineri 27 decembrie

Am redeschis „Dosarul“ mamei. Din recitirea și a ultimelor cărți poștale, redescopăr că i se propusese „târgul“ (să mă las de activitatea mea), reiterat în spitalul închisorii, unde preferase să moară decât să-mi scrie câteva rânduri prin care m-aș fi angajat să fiu agenta lor în schimbul eliberării ei. Evident, atunci, înainte de arestare, nu i-au propus târgul direct ca în închisoare, dar au lăsat-o să înțeleagă, destul de insistent ca să-mi lanseze acest avertisment de ultim moment. După ce am descifrat (totul era codat și uitasem formulele) câteva scrisori și cărți poștale, n-am mai fost în stare de nimic toată seara. Nu s-a cicatrizat.

Crăciunuri în serie:

Miercuri seara, la Ionești, cu Paleologu, Irina Nicolau și soțul ei, Radu. Vine și Eugen, și în salon, și la masă. Deci un succes. Sărbătoarea, ca totdeauna, frumos regizată de Marie-France. Dar ce mai avem de sărbătorit? Avem totuși ceva de sărbătorit:

drapelul roșu nu mai flutură asupra Kremlinului. L-a înlocuit Elțîn cu cel rusesc. A pus mâna pe tot (armată, KGB, televiziune, Kremlin, prin decrete), și-a semnat comunitatea la Alma-Ata și l-a demis pe Gorbaciov. Pe care-l plânge azi tot Occidentul.

Eveniment istoric – cum se spune. Și este.

1992

Marți 7 ianuarie

Am făcut revelionul la Iorgulești, cu Oana și Rodica. Am reușit să și cânt. Am mimat și câțiva pași de dans. Din pură superstiție. Ca sub acest prim semn al anului să mimez bucuria.

Mini și maxicomploturile continuă. Alecu i-a scris lui Coposu împotriva lui Manolescu, să i se plângă că a refuzat să-l vadă pe Rege. Stelian Tănase organizează un grup anti-Manolescu etc. Totul, petrecându-se pe fundalul evenimentelor din Rusia (Gorbaciov evacuat la limita mojiciei eficace din Kremlin), pare derizoriu. S-ar putea într-adevăr să nu fie mare lucru de făcut cu românii.

Duminică 19 ianuarie

De-a lungul săptămânii: problema suprimării biroului de la Paris. Stroescu speră să reușim a obține închirierea unui studio. Și contează și pe mine să-l conving pe March (cu interpret!). Evident, dacă stă de vorbă cu fiecare în parte, îi voi spune povestea cu studiourile, dar dacă nu se face, am impresia că într-un fel voi fi ușurată. Pe de altă parte, emisiunile nu mai au nici impactul, nici necesitatea de altădată, iar eu sunt prea iritată, dacă nu chiar dezgustată de betonata prostie americană. Iar la München, Stroescu n-are stofa unui Bernard să se bată. Prima mea reacție ar fi deci de ușurare, chiar dacă a doua ar deveni – inevitabil – de regret. Existența ni se confundă de atâta vreme cu aceste emisiuni, încât nu poate să nu se caște un mare vid.

Pintilie ar vrea să facă un film despre Pitești, găsind că documentul cel mai clar e prezentarea lui V. Dar nu știe cum va putea transforma în imagini un atare paroxism al ororii. Are dreptate. Totul ar trebui doar sugerat, dar, fără descrierea exactă a torturilor, cum să explici că experiența satanică a reușit?

Duminică 26 ianuarie

A fost mult mai grav decât prevăzusem. March a venit să ne anunțe solemn că se suprimă totul, și local, și funcționari, și colaboratorii (n-ar da voie legea franceză să-i întrebuințeze fără securitate socială). Totul era hotărât dinainte: toate birourile din Vest suprimate, cu personal cu tot. Ies din biroul Lydiei și-i las pe ceilalți nenorociți să-și pledeze, inutil, cauza. Ungurul, Sipoș, e furios: March a venit să ne umilească etc. Nici măcar. A procedat americănește, ca în capitalismul sălbatic (iată-mă și anticapitalistă).

Mihnea, care e într-o agitație continuă, cere telefonic lui Liiceanu o scrisoare-protest adresată lui Pell și semnată de scriitori de vază și cu titluri (Pleșu, Dinescu, Doinaș etc.). Liiceanu îi promite că se va executa cu entuziasm. Se zbate Mihnea așa cum o făcea când era vreun disident amenințat în România.

Trece pur și simplu „Istoria“ (cu majusculă) prin fața ochilor mei și mă confirmă: n-au știut americanii niciodată să câștige pacea după ce câștigaseră războiul: Coreea, Vietnam și chiar Golful unde în numele drepturilor omului irakienii au fost lăsați să-și masacreze în pace kurzii, iar Saddam a rămas pe tron. Tot americanii înființaseră la sfârșitul războiului o Universitate la Strasbourg pentru studenții refugiați din Est. Cu timpul se cam golise Universitatea, unde rămăseseră mai ales profesorii. Și au închis-o tocmai atunci când, după revoluția maghiară, s-a umplut Franța de tineri maghiari și de studenți. Păstrând proporțiile, și acum fac la fel. Lichidează un capital de prestigiu adunat de peste douăzeci de ani, răspunzând parcă

post-mortem dorințelor lui Ceaușescu, iar în viață fiind ale lui Eugen Barbu & company.

Și când mă gândesc că m-am trezit cu noaptea în cap ca să asist la această coridă în care, în prealabil, taurilor (adică nouă) li se tăiaseră coarnele. În fond, faptul că au putut să existe emisiuni ca „Teze și Antiteze“ sau „Povestea vorbei“ ține nu doar de fermitatea și inițiativele lui Noël Bernard, ci aproape de miracol.

Duminică 9 februarie

Arșavir Acterian, care a auzit cronica mea despre *Jurnalul* surorii sale (pe care i-am și trimis-o), îmi scrie o scrisoare care-mi face bine: nu regretă c-a supraviețuit surorii sale și c-a ajuns la 84 de ani, din clipa când a citit (auzit) că prin el, grație lui – cum spuneam eu – Jeni Acterian și-a ratat ratarea. E, îmi scrie el, cea mai mare bucurie a vieții lui. Și bucuria mea de a-i fi dat iluzia unui sens regăsit al existenței. A vorbit cu Nuni (prietenă cu Jeni), la care se va duce să comenteze cronica. Nuni – tot la etajul 2 al casei de pe Romană, colț cu Viitor, unde beam cu ea și cu Pica ceai, cu covrigi, și admiram enigmaticele ei tăceri? Ea adolescentă, eu încă copil. Mi-e brusc un dor frenetic de propriul meu trecut pentru care, la Paris stând, mi-am petrecut existența tot la București. Mirificul, inexistentul meu București. Covrigii erau cu susan.

Duminică 16 februarie

Gabriela Adameșteanu îmi telefonează de la Berlin. O rechem eu și stăm de vorbă vreo oră. Contrariantă discuție. Vor publica în *22* articolul lui Norman Manea împotriva lui Mircea Eliade și nu știe pe cine să pună să-i răspundă. Să judeci o carieră de 50 de ani și zeci de cărți (de la istoria religiilor la literatură – romane –, dar și memorii, jurnale, publicistică) numai după puținele articole incriminate este de-o rea-credință și un fanatism care ne fac să rupem punțile cu Norman Manea. Gabriela – căreia îi reproșez amical publicarea articolului lui N. M. – spune că

problema i se pare reală, tinerii din Ligă sau mai precis partidul lui Marian Munteanu fiind real de coloratură legionară – ar avea și cântecele legionare înregistrate pe… casete.

Și pentru asta trebuie incriminat Mircea? Când ataci pe scriitorii comuniști, ți se răspunde că întreții atmosfera „războiului rece“. E cu totul bine-venit, în schimb, să-i incriminezi pe scriitorii extremei drepte interbelice (Cioran-Eliade-Noica). Nürnbergurile sunt rezervate numai unora.

Scriu un „Cuvânt înainte“ la *Agenda literară* a lui E. Lovinescu, la Minerva, așteptându-se acest scurt text ca să se trimită primul volum la tipografie. Voiam s-o fac nu pentru a prezenta o ediție la care n-am prea contribuit, cât pentru a insista asupra curajului mamei, care a salvat la percheziția din 1948 manuscrisele tatei și mi le-a trimis, cu toate riscurile, enorme pe atunci. Anii ei de închisoare, moartea ei în închisoare trebuie amintite, cinstite mereu, altfel ar muri parcă a doua oară. În această privință îmi dispare orice discreție, cu toate că e o poveste a mea și nu știu să țip. Când numai asta ar trebui: să țip.

Duminică 23 februarie

Scriu – cu entuziasm – despre un document rar. Povestirea unei țărănci din Bucovina a celor 20 de ani de deportare în Siberia. O cheamă Anița Nandriș. Lipsa de cultură a acestei femei simple o ferește de orice clișeu. Tundra siberiană, unde e deportată – dincolo de Cercul Polar – cu cei trei băieți ai ei, e descrisă cum rar mi-a fost dat să citesc. Har literar, inocență culturală, demnitate, cinste, onoare, totul se îmbină. Nu numai literatura are de câștigat (firescul ca dat literar), dar și imaginea pe care mi-o făceam – și vremea o desfăcuse – despre țăranul român (în speță bucovinean) ca aristocrat.

Cartea a apărut la Humanitas, *20 de ani în Siberia, Destin bucovinean* și i-a fost trimisă lui Liiceanu de un nepot al Aniței – Gheorghe Nandriș, doctor. Iată pe ce se putea bizui

România dinainte, pe astfel de familii – o parte rămasă la plug și glie, alta răspândită prin universitățile române și străine. O societate în care meritocrația avea o șansă și era un temei.

Cât citesc cartea, mă mândresc că sunt româncă. Nu-i nici un pericol – îmi va trece repede. Se vor însărcina evenimentele să mă reîntoarcă spre „moftul român".

Duminică 1 martie

Din poveștile cu „va urma": alegerile. Bun al doilea tur. Toți primarii Bucureștiului aparțin opoziției. Consilierii la fel. Dar cu sate cu tot, FSN-ul tot ajunge la vreo 30%. Comentariile în *Le Monde*: e începutul sfârșitului pentru FSN.

Articolul lui Norman Manea împotriva lui Eliade. Îmi schimb părerea și îi răspund lui Norman Manea. Mă măcina gândul nedreptății și nu mai ajungeam să mă concentrez pe altceva. Nu e un răspuns cu scrisoare deschisă, ci un comentariu pe tema diferenței de tratament: scriitorii comuniști sau cei care au slujit pe comuniști nu pot fi atacați. În schimb se trece prin sită trecutul interbelic. Am impresia unei halucinații (și o scriu). Oare nu cumva ne-am înșelat, am visat, și în 1989 am scăpat de fascism și nu de comunism? Nu comuniștii sunt aceia care au domnit (distrugându-ne fizic și moral) aproape o jumătate de veac, ci legionarii. Comuniștii n-au avut puterea decât puține luni și apoi, arestați de Antonescu în timpul războiului, n-au mai ieșit din închisori decât în… 1964! Numai o astfel de inversare ar face normală acum investigația asupra trecutului lui Mircea Eliade și nu al lui… Arghezi, de pildă. Dac-am ezitat atâta timp, nu e numai din pricina lui Christinel (trebuia să recunosc – ceea ce am și făcut – că citatele din articolele datând din '37 erau „regretabile"), ci și pentru a nu da argumente folosibile de *România Mare*. Am reușit cred să scap din capcană, cerând tocmai interzicerea prin lege a publicațiilor fascisto-comuniste care nu din Eliade se inspiră, ci din „gânditori cu epoleți". Oricum ar fi, mă simt ușurată.

Sâmbătă 14 martie

Tudoran indignat și el de publicarea articolului lui Norman Manea. I-l propusese și lui pentru *Agora*. Tudoran îl refuzase îndemnându-l să înceapă cu Ana Pauker (doar din pricina ei sunt ei azi exilați, nu din a lui Eliade). Probabil că Norman Manea a tras o singură concluzie – că Tudoran e… antisemit.

Luni 30 martie

Azi am înregistrat *ultimele emisiuni*. Fără sentimentalisme. Și fără impresie de dramă. Iritarea mi-am risipit-o pe lașitatea compactă ca un păcat, a lui Stroescu. Toate șansele de reluare, situabile în jur de 1%, vor fi irosite probabil de panica lui de a nu-și contraria stăpânii americani. La gradul ăsta – dar am mai scris-o – e o boală.

După, la cafenea, cu „permanenții" emisiunii: cei doi Raicu (cei mai loviți material), fetele (venite de la țară în semn de solidaritate), Goma, Mircea Iorgulescu, Alecu (cu hazul său de odinioară), Alain și, ca outsideri relativi, Sanda Sto, Bogdan Ghiu, Dorel Cazaban (care nu știa de „închidere"), Geta Dimisianu și, spre final, Victor Bârsan (*outsider* total). V. a venit la sfârșit să ne ia la restaurant pe Geta și pe mine. Getei i-au curs chiar câteva lacrimi pentru „tot ce am făcut"…

Așa să se încheie oare 25 de ani de „Teze" și 40 de ani de radio?

Miercuri 8 aprilie

A murit Vintilă Horia. A dispărut deci și veșnic tânărul, incorigibil optimistul Vintilă Horia. Sunt evident tristă, chiar dacă aproape de el nu ne-am simțit cu adevărat decât o dată: când cu scandalul Premiului Goncourt, când ne-am pierdut zilele și nopțile încercând să dejucăm manevrele Bucureștiului. V. își va aduce aminte totdeauna de acea dimineață la Fundația Regală, când se reunise un fel de comitet de urgență pentru acțiune, cu teancul de ziare în față, care, toate, îl atacau. Pe la 11

a sosit și Vintilă, fluturând, senin, singura publicație ce-l apăra, cred că *Les Nouvelles Litt.* Senin și nu prea. De dezgust, a părăsit Franța și s-a întors în Spania. Cred că mi-a fost mereu cam străin, mai puțin din pricină că era de dreapta (o dreaptă foarte elementară, susținând dictatura din Argentina și negând torturile de acolo), cât pentru că certitudinile lui pătrate și imperturbabile mă iritau.

Duminică 19 aprilie

Telefon azi de la Ion Ioanid: a murit Nikolski. Înainte de a răspunde de Pitești în fața unui tribunal… Ce tristețe.

Marți 28 aprilie

Triumful Regelui în România. Mai întâi la Putna, apoi la București. Primim telefoane, ascultăm Europa Liberă (Hurezeanu a fost trimis de urgență), privim pe TF1, A2 și FR3 câteva imagini: 300 000 de oameni, spune EL, 500 000, Geta la telefon, lui Marie-France; 100 000, agențiile de presă. Atâta mulțime, în orice caz, n-a mai fost pe stradă de la căderea lui Ceaușescu încoace. Indescriptibil entuziasm de-a lungul zilei de duminică. Invitat de episcopul Pimen la Putna, de Paști, Regele, cu o viză de patru zile, a fost apoi la București și la Curtea de Argeș (cu 30 000 de persoane). Vorbește și-l îneacă plânsul.

Aproape că-mi dau și mie lacrimile. În amintirea lui 1946 (când îl aclamam în Piața Palatului) sau pentru că i se împlinește într-un fel rotund destinul – cum spune V.? Nu știu. După cum nu știu dacă și el, și mai ales politicienii noștri vor ști să profite de acest adevărat cutremur.

În ciuda tuturor pronosticurilor în problema referendumului, pentru prima oară, revenirea lui Mihai I pe tron nu mi se mai pare imposibilă. (A avut inteligența să vină cu singura dintre fete, Elena, care are un copil John Smith de șase ani! Deci a fost prezent și „moștenitorul“ posibil.). „Succes, domnu' Rege!“

am auzit în reportajul lui Hurezeanu. Mulțimea scanda: „Regele în țară, Iliescu-afară!“ Ferestrele, balcoanele cu drapele, leșinuri, mare de oameni! Mi-e teamă că și acest mare, nesperat prilej va fi într-un fel ratat. Prea n-au românii vocația fericirii.

Sâmbătă 23 mai

Au fost „lansate“ (de Măgureanu) dosarele de foști informatori ale lui Florin Gabriel Mărculescu și Roșca Stănescu. Evident împotriva *României libere* (au sfârșit prin a fi dați afară). Alecu ne-a rugat să semnăm un protest împotriva procedeului SRI-ului. Am semnat bineînțeles. Numai că, citind în *22* interviurile cu cei doi, nu știu dacă am făcut bine. Florin Gabriel Mărculescu pare mai spășit, dar Roșca Stănescu se mândrește cu un roman polițist de senzație și prost gust: cunoscând un terorist libanez, el singur și-ar fi propus serviciile Securității ca să apere pe occidentali de bombe!!

Ultima: Alianța Civică își propune propriul ei candidat la președinție, pe Emil Constantinescu!

Duminică 24 mai

La ora 5, întâlnire cu Regele la „George V“. Intră Regele și Regina. El, mai tânăr decât arată la televiziune, cu o distanță aș spune caldă. Ea, afabilă. Prințesa Margareta a mai învățat românește și nu răspunde, mândră de eforturile ei, decât în limba „natală“. În zumzetul de voci, Regele nu prea aude. Convorbirile din grup în grup rămân cu atât mai convenționale, cu cât nici nu ne cunoaște, în fond, pe unii și pe alții. Face însă față cu acel amestec de timiditate, dar și de simplitate care mi se pare (odată cu ținuta) principalul său *atout*. Atmosferă mereu cordială, deși trebuie să răspund sec la aluziile privind antimonarhismul meu, nu doar ale lui Barbă, dar și la alte mărunte pișcături.

Cum ar putea Regele relua tronul? Deoarece aici e toată problema: nu monarhie sau republică, ci cum ar putea pe o cale

legală (fără un referendum, greu de câștigat) să revină în România. Unii contează pe alegerile legislative ce-ar aduce „Convenția“, în Cameră, majoritară. Dar Convenția e divizată și incapabilă până acum să se pună de acord pentru un candidat unic la prezidențiale. Azi, cineva din „anturaj“ mă lasă să înțeleg că-l vor impune americanii. Cum? Cu armata, cu avioanele, cu flota? Iar îi așteptăm pe americani, care n-au venit din 1944 încoace? Nu se discută însă despre asta. În salon domnește o atmosferă mondeno-destinsă, de parcă de acum încolo calea regală ar fi larg deschisă. Regele însuși nu pare a-și pune întrebări. Sau n-o arată? Îi vorbesc (tot trebuie să-i spun ceva) de articolele (evit termenul „delirante“) apărute după vizita în România. N-a avut timpul să le citească. Primește prea mult curier.

Acum vreo 40 de ani (!) mai avusese loc o „ședință“ de acest gen. Mai severă deoarece vremile nu se deschideau asupra nici unei perspective de reînscăunare. Cu Mircea Eliade în frunte, noi, tinerii (pe atunci) intelectuali, fuseserăm prezentați Regelui sub privirea milităroasă a cerberului regal, generalul Lazăr. Cu toate că revenirea lui în România ar fi de dorit, mă întreb dacă azi e mai bine „înconjurat“. Bietul Rege (dacă nu se găsește indicibila cale spre revenire). Biata țară în așteptare de un nou miracol.

Duminică 7 iunie

Luna continuă prost. Joi 4 iunie, Eugen face un infarct. Dus la spital (Cochin) de urgență, pare în clipa de față în afară de pericol. M-am dus să-l văd ieri. Am trecut din nou prin fața fostei noastre case de pe rue Cassini, neînțelegând de ce, din moment ce iau același drum, nu mă întorc cu peste 30 de ani în urmă. Nu e o figură de stil. Nu înțelegeam de ce. Pe strada Cassini, între niște barăci (nu știu la ce pot servi) și casa, ca un culoar, pe care porumbeii zburau la înălțimea unui om. Câteodată a unui copil. Ceva ireal, frumos, și care ar fi trebuit să înfrângă timpul. La spital, Eugen, cu ochi de copil speriat.

Ion Ioanid ne trimite videocaseta cu *Memorialul durerii* (nr. XI). Evadările din minele de la Cavnic, în care apare și el. *Închisoarea noastră cea de toate zilele*, din care am citit cele două volume apărute, îi seamănă. Cu o minuțiozitate care va îmbogăți cu date enciclopediile concentraționare ale viitorului (dacă memoria va avea un viitor la noi, ceea ce cam încep să mă îndoiesc), cu un efort de obiectivitate rar întânit, e una din lecturile cele mai tonice asupra închisorilor. Descoperi, în condițiile înjosirii permanente, o solidaritate între deținuți, o capacitate de a elimina excepțiile rele (turnătorii izolați în disprețul generalizat), o tărie a criteriilor de bine și rău, un efort constant spre demnitate pe care le-ar putea invidia orice societate constituită.

Sobru, fără vorbe mari, alb, lipsit de patetisme, neînfrumusețând nimic, necruțând, dimpotrivă, detaliile cele mai groaznice sau abjecte, Ion Ioanid ne îngăduie să mai nutrim speranțe asupra celulei românești. E drept că se referă la anii '50. Când celula nu devenise cancerigenă. Ca azi.

Luni 6 iulie

Liiceanu îmi propune să fac o carte, oricât de scurtă, cu arestarea și moartea mamei în închisoare. Nimic nu mi-aș dori mai mult. Sunt însă incapabilă. Ar trebui să-i ridic un monument. Cum n-am de spus despre ea decât lucruri frumoase, nobile, exaltându-i demnitatea și sacrificiul, ar trebui să am geniu pentru a nu cădea într-o proastă literatură, degradând-o în primul rând pe ea. Nu numai geniu nu am, dar nici talentul de povestitor prin care Goma, de pildă, își transfigurează părinții. Știu totuși că o dată și o dată va trebui să fac. E singura datorie pe care o mai am. Față de ea.

Dar cum? Cum oare?

Luni 13 iulie

Așa va fi politic: N. Manolescu susținându-l pe E. Constantinescu. Dar am șansa să nu fiu implicată și să pot găsi că situația a fost obținută prin intrigi de cea mai joasă speță. Cine să se mai uimească apoi că un cetățean chiar „neturmentat“ e condamnat, mai departe, să se întrebe „eu cu cine votez?“.

Joi 20 august

Ion Ioanid ne-a trimis alte două casete din *Memorialul durerii*, dedicate femeii în închisoare. Pe prima, fotografia mamei alături de cele ale Mariei Antonescu, Alice Voinescu etc. Episodul al XII-lea e mai ales centrat pe o țărancă din Nucșoara arestată pentru a fi hrănit și tăinuit partizani. Fabuloasă ca ținută.

Somat de mine pe la începutul săptămânii, Stroescu se hotărăște să anunțe pe unde sfârșitul emisiunilor noastre. Îmi telefonează să-mi citească azi textul lui de câteva minute care trece mâine. Scurt, dar emoționat și bineînțeles cu elogiile de circumstanță. Trece mâine la programul cultural.

Finis Europa Liberă.

Marți 15 septembrie

Aseară, la o prezentare a filmului lui Pintilie: *Le chêne*. E pur și simplu un mare film. Isteria din *De ce bat clopotele, Mitică?* face loc adevăratei isterii din ultimii ani ai lui Ceaușescu și se îneacă în mâlul realității. Acum pricep – poate pentru prima oară atingând zone în care analiza devine ineficientă – din ce se trage neputința țării de a se dezbăra de această complicitate în răul cotidian, în mârlănie, în răsteală, în ne-rost, în vulgaritatea minciunii tot atât de cotidiană ca și înjurătura. În ciuda metaforei finale a stejarului (rădăcini, speranță), e cel mai deznădăjduit diagnostic ce a fost pus până acum.

Ne întrebăm chiar – într-o lungă convorbire telefonică cu Liiceanu, pe la 2 dimineața – dacă nu ne-am înșelat dedicând

unei Românii fictive o întreagă existență. Noi. El, dacă refugiul în Heidegger și la Păltiniș nu era un fel de a se ascunde, de a refuza să vadă. Ne amintim excepțiile, de la țăranca din Nucșoara la Vulcănescu, și ne mai potolim. Inutil de adăugat că nu calitatea estetică a filmului (desăvârșită) ne-a produs un asemenea șoc.

Luni 28 septembrie

Primele „estimații" au dat aseară 48% pentru Iliescu, la prezidențiale, contra 33 Emil Constantinescu. Și pentru legislative: în frunte FDSN cu 27%. Surpriză chiar și pentru niște pesimiști ca noi. Dacă intrigile de la Convenție pot fi (și sunt) responsabile de 4-5% din voturile acordate lui Iliescu, restul răspunderii revine incontestabil poporului român, singurul din Est ce-și mai votează… comuniștii. Seamănă a epitaf.

Miercuri 14 octombrie

La cele două zile ale „Marii Europe" organizate de Jack Lang erau invitați Andrei Pleșu, Liiceanu, Manolescu și Pintilie. Nu mai mergem la reuniuni. Spre mirarea noastră însă, Andrei Pleșu ține neapărat să ne vadă (deși, în *Meridian*-ul lui Tudoran, V. scrisese după Cracovia un articol cam împotriva lui). Sosește cu Mihnea aseară pe la zece, renunțând la o recepție la Quai d'Orsay, și ne face farmece până pe la unu dimineața. Cine îi poate rezista? Numai că de data asta nu cădem victime doar ale inegalabilului său umor. Sau nu avem de ripostat sofismelor sale noiciste. E de o căldură și de o sinceritate care readuc în scenă pe Andrei Pleșu dinainte de a fi ministeriabil și romanist (de la Roman). Ceea ce nu ne împiedică să-i spunem – tot în glumă – ce credem. Dar într-un registru în care totul curge de la sine.

E imposibil să rezum conversația. Scenele și-ar pierde orice savoare. Povestite de el erau un regal. E un mister cum o țară atât de subdezvoltată ca cea de acum (o subdezvoltare în primul

rând morală) poate da atare intelectualitate. Și pe deasupra tuturor pe cei doi învățăcei de la Păltiniș: pe Liiceanu și pe Pleșu.

Duminică 1 noiembrie

Lucia Hossu mi-a trimis fișa matricolă penală a mamei, pe care o mărise în telefilm (*Memorialul durerii*) insistând asupra „faptei comise“ sancționate cu 18 ani închisoare (deci inculparea oficială n-o știusem până acum): *Discuții dușmănoase asupra Reg. R.P.R.* (cod și lege 209 paragraf 2 lit. a și b, g). Deci 18 ani pentru „discuții dușmănoase“. Altceva nou: data morții. Credeam că e 8 iunie. Aici e indicat 7 iunie ’960 („Decedat în Văcărești“). Sunt două foi. E tot ce-a obținut Lucia Hossu de la Procuratură.

Va veni oare ziua când să obțin întregul „dosar“? Și-l voi suporta, când o singură fișă penală îmi lasă gura și mintea amare? Va trebui și să-l dobândesc, și să-l suport. Mai e scris pe această foaie matricolă – Categoria C. R. (litere îngroșate) nr. matricol 140/60.

Mama – un număr matricol! Dacă prind vreodată curajul să scriu mai mult despre închisoarea ei, acesta ar trebui să fie titlul: număr matricol 140/60.

Duminică 8 noiembrie

Pentru alcătuirea guvernului a fost desemnat un „tehnocrat“ – contabil-șef nu știu pe unde, încă sub Ceaușescu: Nicolae Văcăroiu. Un fost ștab mijlociu, cum îl definește Iorgulescu.

De la Marie-France: a telefonat Simone la ei. Cioran foarte rău. Au chemat SOS Docteur (era, cred, duminica trecută). I-au dat injecții pentru irigarea creierului. Senilizare? Pare de-a dreptul sinistru: creierul e atins (?!). Semne negre de peste tot.

Surpriză cu tânărul Patapievici, care vine luni seara să cinăm împreună. V. îl descoperise cu înmărmurire în *Contrapunct* – mai ales prin eseurile sale despre Cioran și Eliade. Cultură extinsă,

talent, originalitate. Îl credeam, după texte, estetizant și important. Existau riscuri să fie chiar infatuat. Și deodată descoperim un tânăr (are 35 de ani și pare cu vreo 10 mai puțin) simplu, emoționant și emoționat, aproape patetic. Pare încă un adolescent vulnerabil. E fizician și a sosit la Paris cu o bursă de două luni. A scris vreo trei-patru cărți. Stau în biblioteca lui sub formă de dactilograme legate, și sub Ceaușescu n-a încercat să publice. Îl împingem spre Humanitas și-i vorbim lui Liiceanu, entuziasmându-l. Pe V. și pe mine ne „entuziasmase“ calitatea lui intelectuală. Acum suntem sensibili la calitatea lui umană.

Ce elite produce acest biet popor blestemat nu doar de geografie, ci, în primul rând, de el însuși!

Marți 1 decembrie

A apărut primul articol despre cartea Adrianei Georgescu *La început a fost sfârșitul*. De Al. Săndulescu, în *România literară*, cu o concluzie ce-ar putea s-o bucure pe Adriana: cartea ar trebui să figureze în școli ca supliment la manualele de istorie. Dar ce-o mai bucură pe Adriana? Când i-am primit cartea apărută la Humanitas, am căutat-o zadarnic acasă, în Anglia, apoi în Belgia la cumnatul ei, în sfârșit la dna Grossu. Acasă nu răspundea, ceilalți nu știau de ea: desigur, din nou în spital. A ieșit acum câteva săptămâni și m-a chemat cu o voce albă și tristă ce nu anunța nimic bun. Primise cartea, dar nu-i spunea nimic. Într-un fel Adriana a învins (dar cu ce preț!) și nu mai e în stare să-și dea seama. Personaj de tragedie, asta e Adriana. Sunt sfâșiată de soarta ei.

Tot timpul ne e luat cu pregătirea cărților pentru Humanitas. Ce bine a căzut de fapt prostia americanilor de a închide biroul din Paris! Altfel ne-am fi petrecut ce ne-a mai rămas ca zile făcând emisiuni la Europa Liberă. Așa, cel puțin, le strângem în filele unor volume. Nu că ar fi importante în sine, dar pentru peisajul românesc invadat din nou de rinocerii culturali (și nu numai) și dată fiind tendința la amnezie generală, poate că aceste

adevărate „antologii ale rușinii“ dintr-un trecut ce se prelungește în prezent nu vor fi complet inutile.

Vineri 25 decembrie

Scriu, ascultând al 5-lea Brandenburgic. De Crăciun și de trecut. Darul cel mai adânc mi-a fost trimis de vară-mea Rodica. Ea – complet surzită – nu mi-a văzut la televiziune decât fața. Și-mi scrie: „Cred că acum, la maturitate (fină, evită cuvântul bătrânețe, *n. n.*), ai mult din trăsăturile Nănicăi și din gesturile ei.“ Dacă ceva din mama a trecut atât de vizibil în mine, nu e totul pierdut. Un singur gest al ei devenit al meu o ține încă pe lumea aceasta. Numai la asta să fi fost eu bună (să-i repet o trăsătură, un gest) și tot n-am trecut inutil prin această viață pe care – prin sacrificiul ei în închisoare – mi-a dăruit-o de două ori.

Iorgulescu îmi trimite *Dimineața* și *Adevărul*, unde mă atacă politicos, dar pervers Eugen Simion (exasperat de interviul meu de la Televiziune în care demistificam, cred că fără a-l numi, pretextul „autonomiei esteticului“ pentru sprijinirea puterii neocomuniste). „Perversitatea“ stă în faptul de-a încerca să mă pună în contradicție cu teoria lovinesciană – pretinzând că trădez moștenirea intelectuală a tatei.

Pentru a acorda viza Regelui, „autoritățile“ (probabil direct Iliescu) au pus condiții scandaloase: percheziție corporală, să recunoască republica etc. Și Regele a renunțat.

Trăim sub semnul rușinii.

1993

Marți 5 ianuarie

Vagă reîmpăcare cu Goma, căruia nu-mi venea să-mi deschid inima. Mare lucru pentru el nu mai pot. Nu ne mai are – el *dixit* – decât pe noi, și se înfundă într-o mizantropie care – oricâte explicații i-am găsi – riscă să atingă pragul clinic. Mai mult decât atacurile Breban-Țepeneag l-a atins – pe drept cuvânt – indiferența cvasigeneralizată a celorlalți. Identific rana, dar nu mai știu ce alifie să pun pe ea. Le-am încercat pe toate. Stau și privesc cum se pierde. Cu mare durere.

Marți 2 februarie

Încrâncenarea situației în țară – sau chiar restaurația în sensul strict al cuvântului? Într-o singură săptămână, mai multe semne grave. Paul Everac e numit director la Televiziune. A doua zi, Marie-France telefonând la București află că ipochimenul și-a și rostit discursul de inaugurare pe micul ecran; ne-a îndemnat să fim un popor mândru, să nu cerșim ceva Europei că doar noi suntem aceia care „am creat Europa“. Trebuie să fi fost mult mai colorat decât se poate rezuma într-o convorbire telefonică. Numai când mi se întâmpla să-i comentez vreun articol înotam cu atâta bucurie în ironie. Prețiozitatea greoaie și grotescă a personajului îmi era prilej de destindere. Numai că sub Ceaușescu n-ar fi ajuns unde e acum.

Iar Lucia Hossu-Longin primește amenințări din ce în ce mai precise (cu moartea) pentru admirabilul ei serial, ce va fi probabil întrerupt de noii everaci.

Gabriel pleacă cu al treilea volum din *Unde scurte. Posteritatea contemporană*. Am început să lucrez la al patrulea. De unde iluzia necesității lor ca repere ale memoriei? (Altceva nici nu sunt.) E poate doar un fel de a-mi face bagajele.

Sâmbătă 6 februarie

Azi în zori, la ora 5, a murit Nego. Mă așteptam și e mai bine pentru el că n-a suferit mai mult timp. Toată ziua sunt însă năpădită de un fel de înecătoare tristețe. Deci asta e totul? Viciile, puritatea lui (demonică?), tot ce-a scris și îndrăznit, închisoarea, adeziunea la apelul Goma, sinuciderea ratată dintr-un 23 August, exilul sărăcăcios din München, scrisul cel de fiecare zi, *Istoria literaturii* ne-terminată (și ratată), singurătatea lui, tot ce a fost vârtej și efort de-a lungul unei existențe și apoi, deodată, un gol. Ca și cum n-ar fi fost nimic?

Banalități, evident. Dar e în mine o revoltă nesecată și n-am reușit s-o banalizez niciodată. De Nego mă leagă un *puzzle* de imagini. El apărând în cenaclul tatei, cu ochii atât de albaștri că nu puteai evita epitetul „îngerești“. Nego în Cișmigiu, în rotonda cu statui, împreună cu Irina (cred) și cu Georges de care se… îndrăgostise și căruia îi scria poeme. (Deoarece „îngerul“ era homosexual, mai târziu mărturisind-o cu un soi de exhibiționism moral.) Venind în miez de noapte, să-i mărturisească lui V. nu numai dramele lui „hetero“ cu o parteneră „monstruoasă“, dar și numele tuturor acelora de care fusese „sedus“ sau pe care-i sedusese în literele românești și în senină homosexualitate. Și ce nume!

Nego cu Mira, în plin mai ’68, la Paris, când în fața Sorbonei ne regăseam cu toții în apartamentul Mirei: Alecu, Matei, Marie-France. Convorbirile noastre nocturne, el într-un München unde nu-l vedea decât pe Hurezeanu (din când în când) și se

plângea de Gelu (că nu-l ia la emisiuni). Cu mine la radio, când îl executase atât de tare pe Marin Preda, că m-am simțit nevoită să-i iau apărarea.

Nego viu, exasperant, cu un nedezmințit umor – politețea lui de a-și ascunde deznădejdile –, gata de orice excentricitate, dar pe care, deloc paradoxal, simțeai, știai că te poți bizui, Nego nu mai e. Pe vremuri aș fi umblat ziua întreagă pe străzi să mă liniștesc. Azi nu puteam. Trebuia să termin corecturile aduse de Gabriel (*Unde scurte*, II) pline de greșeli. Și e și puțin ger.

Uite așa se rup fâșiile de eternitate. Deoarece acolo, în Cișmigiu, în rotonda cu statui, ce făceam altceva cu toții decât să ne credem eterni?

Luni 8 martie

Cioran a fost operat de o fractură a colului femural. Cum ne enervaseră „iliecismele" sale inconștiente, nu-i mai telefonasem de vreun an. Nu face mai puțin parte din peisajul meu interior și mi-e greu tolerabil să mă gândesc că se poate apropia astfel, brusc, ziua când nu va mai fi sau, în orice caz, se va descoperi diminuat. Prea se precipită toate.

Miercuri 17 martie

Și aseară, și azi, telefoane cu Simone: starea lui Cioran se înrăutățește. I s-a redeschis ulcerul, pierde sânge și de ieri are și o infecție urinară. I se pun antibiotice în perfuzie, dar trebuie legat de mâini, altfel rupe totul. În plus, în afară de colul femurului, mai are o fractură și la picior, deci nu poate fi sculat din pat.

Telefon de la Yvonne Rossignon, care vrea să ne audă vocea înainte de… Are artroză la cervicale, îi tremură mâinile, nu se simte bine, e săracă, ar vrea să moară. Îi scriu o misivă patetică. Ar trebui să plecăm la Roma s-o vedem. Mi-e teamă. Mai teamă decât pentru Cioran – totuși nu atât de aproape, deși făcând parte integrantă din peisajul nostru parizian. Cu Yvonne –

vechea *madre* – e altceva. O prietenie din prima clipă, o complicitate în lumina Romei, certitudinea că e bine să trăiești totuși pe un pământ unde se află astfel de oameni. O tinerețe fără bătrânețe a sufletului. Și iată: a venit și bătrânețea. A ei deocamdată. A noastră nu peste mult. Probabil că o astfel de confruntare încerc, cu lașitate, s-o evit.

Vineri 26 martie

Am fost joi 18 martie să-l văd pe Cioran. Nu era nici Simone, nici Verena, nimeni în afară de vecinul său de cameră: 92 de ani, moțăind într-un fotoliu. N-aveam de ce să mă tem. Nu știu dacă C. m-a recunoscut. Dar simțea nevoia unei prezențe și era anormal de afectuos. Nu-l mai văzusem așa niciodată. Ne țineam de mâini, ne îmbrățișam și mă tot întreba dacă am suferit în viață. Despre V., la fel. Dar fără anxietate. Cu o participare copilăresc de senină și care nu-i seamănă deloc. „Vous m'avez toujours été très sympathique“*– îmi tot spunea, fără să-mi dau seama dacă, în fond, mă identificase. Cred c-am reușit să mă port normal. Să-i vorbesc de „Coasta Boacii“. Reacționa râzând și luând-o pe românește. Apoi absențe și iarăși fraze neduse până la capăt.

Am stat vreo oră și jumătate, tot mirându-mă în mine însămi de fondul de bunătate dezvăluit în absența cenzurii de luciditate și umor.

Ieșind de la Cochin, din nou pe strada mea din trecut – Cassini. La ferestrele apartamentului bătea deseori Cioran. Intra și bârfeam. Adora să-l vorbească de rău pe Eliade. Până într-o zi, văzând că V. își publicase fragmente de jurnal – de altminteri inodore și deloc indiscrete, s-a speriat. A suspendat pe un timp inocentele-i răutăți și – când și-a dat din nou drumul – le-a rărit. „Dar unde sunt“… bătăile lui în fereastră? La doi

* „Mi-ați fost întotdeauna foarte simpatică.“ (*n.ed.*)

pași și ani distanță de patul de la Cochin, de unde privește și vede în plafon ceva doar de el ghicit.

Psihodramă la Moscova între Parlament și Elțîn. Ce anarhie, ce război civil, ce dictatură va ieși din asta? În orice caz, e greu de închipuit c-ar putea învinge… democrația.

Duminică 18 aprilie

Paștele ortodox. Nu l-am „onorat“ defel. Am ciocnit din ouăle aduse de la Aurora și Aurel, la care am sfârșit prin a cina miercuri, împreună cu Prințul și Tacou. Pârvulescu („Prințul“) și-a abandonat umorul excepțional de altădată, înlocuindu-l cu înjurături (când nu tace). Aurora și Aurel, deschiși, bravi, generoși. Dar timp de vreun ceas se împotmolesc toți în anecdote (așa de multe n-am mai auzit din 1962, la Tel Aviv). Apoi Aurel îl antrenează pe V. într-un miniconcert de jazz (un disc rar adus de la New York). Și ne întoarcem pe la 2 dimineața, cu ouăle roșii…

Înainte de a mă duce miercuri la Aurel și Aurora, îmi dau întâlnire la vechea cafenea a Europei Libere de pe avenue Rapp cu Gabi Bossie. Roasă de complexe. Dar nu cred că voi mai avea naivitatea de a-mi închipui c-am putea reînnoda o prietenie extenuată de deceniile lor de frică. Cu toți oamenii aceștia s-a petrecut ceva mai grav decât crezusem. Mutația n-a putut fi constatată decât după revelatorul mișcării din decembrie ’89. Va trebui probabil, ca în întoarcerea din Egipt, să dispară generația ce a cunoscut sclavia psihică. Cât îi cerea Dumnezeu lui Moise să poposească în deșert? Nu 40 de ani? Nu vom mai vedea deci adevărata convalescență pe care o salutam inconștienți și năuci pe străzile Bucureștiului, în 1990.

Sâmbătă 8 mai

Diagnosticul Cioran. Nu putea să fie mai rău: boala lui Alzheimer. Ar fi început acum patru ani. Cu cât „subiectul“ e mai inteligent și mai „intelectual“, cu atât procesul e mai lung. Trec peste detaliile sinistre.

Duminică 16 mai

La telefon, aseară, cu Simone. De două zile, Cioran ceva mai bine. A putut ieși (cu ea) în curtea clinicii. A privit porumbeii (!?). Mai înainte, traducătoarea lui în germană, Verena, i-a citit din aforismele lui cele mai teribiliste. Și Cioran râdea de se prăpădea. I se păreau ridicole sau nu-și dădea seama că sunt ale lui? Simone nu știe (din voce o simt cum dă din umeri). Să ajungem să ne mulțumim (dacă nu chiar să ne bucurăm) că Cioran poate privi câteva clipe pe zi… porumbeii.

Bietul de el, bieții de noi.

Marți 1 iunie

Primesc o scrisoare de la un domn Cocârță, care lucrează la „Galeria oamenilor de seamă" de la Fălticeni. Mă invită la comemorarea a 50 de ani de la moartea tatei. Deci o jumătate de veac din acel 16 iulie 1943 când, aflând la Mangalia pe plajă moartea tatei, voiam să mă sinucid! Jurnalul meu din acele săptămâni era plin de astfel de retorice „hotărâri". Știu și azi rochia neagră purtată în acel iulie. Văd balansoarul de pe balcon. Timp de ani de zile mi-era de ajuns să pun în gură o caisă pentru ca (mecanism proustian) totul să redevină *hic et nunc*: și durerea, și căldura bucureșteană, și mândria mea adolescentă de a mă fi ținut tare și a nu fi plâns la înmormântare (lui Minulescu îi șiroiau lacrimile). Și mama lângă mine, stâlp, reazem. Pentru eternitate. Eternitatea ei s-a încheiat în închisoare. A mea se apropie și ea de final. O jumătate de veac. De neînchipuit.

În răspunsul meu îl rog să se înscrie pe mormânt (cum era la Crematoriu, din inițiativa – curajoasă – a Adinei) și numele mamei. Și-i aduc drept argument felul în care a salvat manuscrisele tatei, care, după publicarea *Agendei* la Minerva, le vor reveni (*Jurnalul* și *Mălurenii*). Sper să fi fost destul de convingătoare. Altfel numele mamei nu va fi înscris pe nici o cruce (cum să descopere unde e groapa comună de la Văcărești?).

Cât trăiesc, mormântul ei e în mine. Dar după?

Duminică 13 iunie

Telefon de la Alexandru Niculescu. Bombă: a ascultat la EL un interviu al lui Mihai Botez. E numit ambasador al României la ONU. Adică acceptă să semneze operația de cosmetizare a lui Iliescu, care în interior e cu ceaușiștii de la *România Mare* și toți extremiștii de dreapta, blochează reformele etc., iar în exterior vrea să impună potemkiniada democratizării. Ar fi trebuit să fim blazați de atâtea dezamăgiri. Și iată că nu suntem. Decepția cu Botez e mare.

Joi 24 iunie

Liiceanu vine cu cartea: *Seismograme. Unde scurte*, II. Bine prezentată, copertă frumoasă, dar subțirică, 260 și ceva de pagini. O frunzăresc doar, o găsesc oarecare și n-o mai recitesc.

Cu Gabriel, pe care-l vedem de două ori, în aceeași comunicare destinsă, fără nor, răsturnăm datele proiectului nostru de călătorie în România. Ține neapărat să stăm la el (aranjasem să ne cedeze apartamentul Rodica Palade) și împreună să mergem la mânăstirile din Bucovina. Temerii de a-l deranja îi face loc un fel de sentiment al securității afective. Fără el, Bucureștiul – chiar plin de prieteni – ni s-ar părea, fără îndoială, mai străin, un oraș de domesticit pentru a doua oară. Certitudinea aceasta de a împărtăși în fiecare seară aceleași impresii în aceeași limbă se numește prietenie. E cel cu care o împărtășim cel mai deplin.

Sâmbătă 3 iulie

Simone, la telefon, astă-seară, îmi povestește pe scurt scena pe care Gabriel ne-o relatase detaliat, prinzându-i și tâlcul, și profunzimea, și până la sfârșit, și umorul – nu încă macabru, dar sigur negru. De față deci cu Liiceanu și Marie-France, Simone deschide o scrisoare adresată lui Cioran de… Ion Iliescu, urând promptă restabilire acestui „gânditor printre cei mai mari de la sfârșitul mileniului“ (citez din memorie, dar cam așa

suna). – Ce o să-i răspundeți? întreabă Liiceanu. Simone trage direct o înjurătură în românește, iar Cioran, ca trezit la viață, intervine. „Ar fi poate mai bine să-i trimitem ceva mai nuanțat." Apoi râde fericit. Liiceanu l-a găsit la început cu chipul descompus și privirea în gol, figura clasică dintr-o clinică psihiatrică.

Apoi, frânturi de atenție: când Gabriel i-a arătat ediția recent apărută la *Pe culmile disperării*, spunându-i: „Vous l'avez écrit à 20 ans"*, Cioran, răsfoind-o în gol, a replicat: „Et jusque là, qu'est-ce que j'avais fait?"** Gabriel își amintește delectarea lui Cioran pentru sfârșiturile de existență teribile, între tragic și ignominie fiziologică, cerebrală. Ca și cum și l-ar fi chemat pe cel de acum.

Dar eu spun prost, neinspirat, ceea ce relatat de Gabriel semăna cu o scenă din *Lear* rescrisă de Beckett.

Marți 27 iulie

Eugen: infarct! Totul depinde de viitoarele trei–patru zile. Din nou în alarmă. Și cum să nu fii când, de bine, de rău, o mare parte din existențele noastre au fost legate? Intrăm cu toții în penultimul-ultimul act. Iar Eugen e atât de chinuit de ideea neantului, încât a ajuns aproape să se convingă că ar putea crede.

Joi 2 septembrie

Ne trimite Gabriel (prin fax Savu) *programul* de „festivități" ce ne așteaptă. Scris cu atâta umor, încât înghițim și pilula dulce-amară. Dulce: vrea să ne facă primirea „triumfală" pe care, din „năuceală" – el *dixit* prin telefon –, n-au organizat-o prima oară. Amară: programul e extrem de încărcat.

---

* „Ați scris-o la 20 de ani." (*n.ed.*)

** „Și până atunci ce-am făcut?" (*n.ed.*)

Călătoria în România

Marți 12 octombrie

De la 10 septembrie la 1 octombrie – în România. De atunci tot risipiți am rămas, trăgând probabil din urmă osteneala a trei săptămâni sub extremă tensiune.

„Programul“ trimis de Liiceanu – depășit cu totul. Nu ajung de fapt să înțeleg de ce deosebirea – mare – între primirea din 1990, deja extrem de călduroasă, și delirul de acum. Desigur, în 1990 eram cu toții egali în speranță și-n iluzie, mergeam de-a valma împreună, visam și ne înșelam împreună. Pe când în 1993 s-a căscat vidul dezamăgirilor, s-a închis orizontul. Să se agațe cei astfel disperați, obosiți, sleiți de orice nădejde, de prezența noastră acolo, ca de un semn? Mi se pare, ni se pare, singura explicație posibilă a acestui maraton al entuziasmului care ne-a confiscat clipă de clipă timp de trei săptămâni.

Rețin doar momentele-cheie.

Sâmbătă, 11 septembrie: lansarea la Librăria Humanitas a celor două cărți ale noastre. Curtea de la GDS e neagră de lume când sosim. În principiu poate cuprinde vreo sută de oameni. Se pare că sunt o mie. Scurt *speech* de prea mare laudă al lui Liiceanu. Eu, câteva cuvinte minimale și oarecare. V., aplaudat frenetic de la prima frază „Aici nu mai este Europa Liberă“ și cu ieruncisme fericite de-a lungul celor două-trei minute cât vorbește. Apoi suntem „fixați“ la o masă unde semnăm autografe fără a mai respira, la propriu aproape. Suntem cvasiînăbușiți de mulțimea care face coadă – timp de trei ore nu am răgaz să aprind o țigară, una singură. Liiceanu se afolează, o cheamă pe Geta în ajutor, care cu o voce de sergent-major mustră mulțimea. Un senator (sau deputat) ecologist îi strigă lui Liiceanu să-și dea demisia dacă nu știe să organizeze cum trebuie. Nu mai vedem cerul, e înlocuit de capetele și trupurile

aplecate asupra noastră. Nu știu cine ne salvează, transportând masa și scaunele până la un zid ce ne protejează din spate.

A început la 6 – s-a încheiat pe la 9.

Joi 16 septembrie. Fălticeni. Fug (e termenul exact) pe vechea stradă a copilăriei (rămasă intactă) în căutarea casei tatei. Mă înșel o primă oară, apoi ajung (eu singură sau îndrumată) spre cea adevărată. Au dispărut brazii din curte. A fost schimbat peronul. A fost împărțită casa în două. Proprietarii actuali care au curățat casa și au văruit-o (fusese un internat năpăstuit) mă duc, triumfali, în biroul tatei. De unde îmi vine imediat să fug (ca din apartamentul bucureștean în 1990). Au împărțit odaia în două. Prima, un salonaș cu tot felul de „floricele". A doua: o bucătărie de vară. Cei doi bătrânei sunt binevoitori și insistenți: au pregătit o gustare. O refuzăm (cu amabilitățile de cuviință) și ne refugiem la Muzeul din casa lui Octav și a lui Netty. (Pe aceste scări am citit *Les trois Mousquetaires*, văd precis și azi, doar că scara în amintirea mea rămăsese încolăcită – și e dreaptă. A îndreptat-o timpul?) O sală E. Lovinescu. Alta Sadoveanu. Un zid Horia. Altul Vasile (sau același?), undeva Holban (casa lui pe aceeași stradă, dărăpănată, a fost cumpărată de nu știu ce oriental – va fi probabil demolată). Cum într-o altă sală (deasupra scării) e, obligatoriu, un bufet, cum am timp puțin, cum mai vine și un gazetar cu cerere de interviu pentru gazeta locală, cum trebuie să scriu și în cartea de aur, să privesc valea Șomuzului de pe balconul lui Octav și Netty, și să mă duc la cimitir, nu-mi mai rămân decât vreo cinci minute pentru a o vedea pe Stela (90 de ani, soția cvasiparalizată a lui Lala – Vasile) trăind mizerabil într-un subsol al Muzeului. Nu știa că eu eram aceea care-i trimisesem banii de la Humanitas anul trecut.

La cimitir, văzând și numele mamei gravat pe stela funerară a Lovineștilor, simt, ca pe scara casei tatei, că mă vor podidi

lacrimile. Le opresc deoarece sunt mereu fotografiată. Cocârță (Lovineștii pretind că nu se poartă bine, mergând până la a confisca manuscrise pentru uzul propriu) mi-a pregătit un dosar cu comemorarea a 50 de ani de la moarte, dominată de academicianul Eugen Simion. În dosar, fotografii cu popi care pun urna în cavou. Sobor de preoți. Bietul tata, care se ascundea în baie când venea popa să sfințească apartamentul de Sf. Ioan Botezătorul!

De la 12 ani, când tata începuse să mă învețe latinește (și nu-i reușea) și fusesem împreună la mânăstiri, nu mai pusesem piciorul la Fălticeni. Totuși – sau poate tocmai de aceea – revenirea aici a fost momentul-șoc al călătoriei în Moldova.

În Moldova: Mânăstirile (luni 13 – duminică 18 septembrie)

Greu de povestit. De la Piatra-Neamț înspre nord pare a începe o altă Românie. Imuabilă. Demnă de toate spațiile mioritice. Curată ca lacrima. Cununată cu cerul (și toate celelalte stereotipuri ale „spiritualității" românești). O Românie care a nutrit nostalgiile exilului, pentru care merita să-ți petreci viața plângând „pe malurile Vavilonului". Și pe care regăsind-o „telle qu'en elle-même", îți vine să plângi de recunoștință. Există! Este!

Apoi îți vii în fire. Ești obligat. Rămân neschimbate doar aparențele. Dar atât de frumoase.

Până pe la Bacău (inclus) pe drumul nostru, pană după pană, cu mașina de la *22* și Gabriela Ad. În urmă, toate orașele sunt interschimbabile, stil „alimentara", iar între ele o întinsă mahala. De la Piatra-Neamț încep satele adevărate. De la Humuleștii cu casa-muzeu a lui Creangă până la cel mai mic cătun: stil, curățenie, natura ea însăși prelungindu-se și topindu-se într-o arhitectură armonioasă. Cu mânăstirile captând lumina și dându-i un sens.

În jurul Pietrei-Neamț: *Văratecul* (unde stăm trei zile și două nopți, ca într-un tablou de Bernea, cerdacul în care dă

apartamentul nostru și al Liicenilor – fiecare cuplu o cameră, baia între noi – lângă al Stareței, leit celor pictate de B.): raiul; *Agapia* mai severă, *Mânăstirea Neamț* cu biserica lui Ștefan cel Mare, *Sihăstria*, neasemuita mânăstire *Secu* cu geometria pură a balcoanelor sale. Apoi, de la Suceava în sus, mai precis de la *Putna*, unde stăm incomod și-n frig. *Sucevița* cu scara virtuților (a lui Ioan Scărarul), cu verdele mutat de pe pășune pe zidurile exterioare ale Bisericii și umbra lui Macarie cel fără de mormânt („a dispărut în anonimatul smereniei", ne spune o maică de-o puritate de icoană; cum să scapi aici de clișee?). *Moldovița*, *Voronețul* (cu albastrul de Voroneț visat de V. obsedant prin toate muzeele lumii și până și pe piramidele din Mexic, real de data asta, și amplu răsplătitor pentru toate obsesiile de-o viață), *Mânăstirea Humorului* schimbând verdele de la Sucevița și albastrul de Voroneț cu roșu aprins. Între ele, *obcinele* (dealuri înalte sau munți teșiți) unei Bucovine rupte-n două (nu suntem prea departe de Ucraina) prelungind frescele sau pătrunzând în ele. În sfârșit, în amurg, fără urmă de om, în timp ce bat clopotele, ca un dar înainte de înserare: *Arbore* cu cel mai perfect oval (fără abside laterale) dintre toate. Moment de grație (ce importă dacă de pe un zid au dispărut frescele, din moment ce biserica pare a fi încheiat cu timpul un contract sau a fi stabilit o complicitate?), pe o bancă, sub un măr, în timp ce clopotele continuă să bată (nu se vor opri decât la plecarea noastră).

De ce doar aparențele? Pentru că oamenii sunt vătămați. Mai peste tot pe unde trecem suntem recunoscuți. Fie că eram anunțați, fie că, vorbind prea tare, ni se recunoșteau vocile. Și în afară de turiștii care se adună la autografe (care pe un jurnal, care pe o carte de rugăciuni – chiar și pe o Biblie) sosesc și maicile, stareții, monahii. Și la câte o masă de post, lungă, tot ca o zi de post, și rafinată, stăm și-i ascultăm. În afară de rare excepții (maica de la Sucevița, starețul Irineu de la Mânăstirea Neamț), fie nivel teologic liceal, fie naționalisme tip Vatra Românească, adeseori amândouă.

La *Văratec*, maica stareță Nazaria e super-intelectuală. Știe vreo patru–cinci limbi (inclusiv greaca). E trimisă la colocvii. A stat câțiva ani la Ierusalim. Pare cucernică și înțeleaptă. Ne primește admirabil.

La *Sihăstria*, părintele Ioanichie Bălan, cu toate studiile și cărțile lui, ni se pare prea plin de certitudinile naționaliste-ortodoxe. Ne plimbă dintr-un loc în altul, doar-doar îl vom rata pe Cleopa. Și-l ratăm, ajungând la chilia lui când s-a retras în pădure să se roage.

La *Voroneț*, maica muzeografă Elena se mândrește că a răspuns unui italian ce dibuise o asemănare (falsă de altminteri) între un înger de pe fresca cu Judecata de Apoi și Botticelli, ceva în genul: Ce, credeți că numai voi (subînțeles papistașii din Occident) sunteți demni de Botticelli? N-avem și noi „Boticelul“ nostru? Iar starețа Irina, bărbată, practică, șoferiță (merge cu 110 pe oră!), se plânge și ea de străinii vinovați de tot, în afară de dolarii pe care ne cere să-i recoltăm din Paris pentru mânăstirea ei. Auzi și că „Ceaușescu nu s-a atins aici de patrimoniu“. Sau „Veneau des securiștii. Le dam o masă și plecau liniștiți. Știți, erau cu toții botezați“.

Până și Pimen, regalistul, care ne primește la Suceava și ne spune cum a sfidat el amenințările cu moartea primindu-l pe Regele Mihai la Putna, ni se pare cam excesiv. Cum să suporți să-l auzi spunând „Un gest al meu, și aș ridica Bucovina toată“. Care Bucovină? Pe un monah de la Putna care, fost la protocol, a păstrat sintagmele comuniste, pomenindu-ne de „sărbătorile de iarnă“ în loc de Crăciun? Pe țăranii manipulați și victime iremediabile ale televiziunii? Cu Gabriela Ad. și Carmen, încercăm să convingem vreo patru care vând covoare, V. discută cu alți doi care vând pere (dimineața, în fața mânăstirii la Văratec). După ce-și descriau lucid situația, jelindu-se, conchideau că „e vina lui Coposu“. Din asta nu-i scoteai. Ba unul dintre ei se și lăuda c-a fost paznic la Închisoarea Făgăraș pe când Coposu era în închisoare. Or, era mult prea tânăr pentru așa ceva. Se

lăuda deci cu o faptă rea. Virgil avea dreptate să încheie discuția cu Gabriela Ad. și Andrei Cornea publicată în *22*, spunând că într-adevăr a convins doi țărani, din câte milioane, că nu e vina lui Coposu, dar nu e sigur că la viitoarele alegeri aceiași doi nu vor vota cu Iliescu.

Mai sunt și alții, bineînțeles. Excepții? Varvara Florea, co-deținuta mamei, care crede că e mai bine că a trecut prin închisoare, altfel cine știe ce compromisuri făcea. Ne-au așteptat, ea și soțul ei, vreo două ore în picioare în fața reședinței lui Pimen și o altă oră (tot în picioare) cât am stat la el. Totul pentru a ne aduce la ei în apartament doar o jumătate de oră (Gabriel se grăbea să ajungem înainte de noapte la Putna). Cu masă pusă degeaba, cu daruri, cu sufletele deschise. Îmi povestește cum la Malmaison râdeau cu mama. Cum a tuns-o doar pe jumătatea capului (să nu le prindă gardianul). Cum mama l-a visat pe tata în noaptea dinainte de pronunțarea sentinței și i s-a părut că nu e semn bun. Și n-a fost.

În ce proporție sunt oamenii vătămați? Nu doar la noi, dar și în Polonia, unde îi votează pe comuniști după zece ani de Solidarność și trei de libertate. Ca să nu ne mai referim la Rusia (puciul ce a riscat o noapte să degenereze în război civil ne-a prins la Paris, dar preliminariile lui le-am trăit în România), unde, în manifestații, portretul Țarului se învecinează cu cel al lui Stalin. Cât timp nu se face un Nürnberg al comunismului, primejdia recurentă a reinstalării lui – sub forme mai umane – va dăinui printre masele materialmente sufocate de mizerie.

Din fericire pentru noi, de-a lungul drumului prin Moldova, întrebarea aceasta nu ne sâcâie și, grație „scenariilor“ lui Gabriel, râdem cu o încăpățânare adolescentină.

Plecarea. La aeroport: Liiceanu, Paler, Geta, Gabriela, Rodica P., Tia Șerbănescu (n-am reușit decât s-o întrevedem). La vamă nu ne deschid valizele. – V-am văzut la televiziune, spune vame-

șul cu galoane și larg surâs. Iar ofițereasa de la pașapoarte: – Vai, doamnă Monica, dvs.!

La aeroport la Paris, devotat ca totdeauna, Daniel Ilea. E 1 octombrie. În sfârșit, în deplin incognito!

Vorbesc cu Simone. Cioran, când mai bine (a vorbit cu Eugen la telefon!), când mai rău: s-a închis într-un dulap și nu-l mai găseau în tot spitalul.

Ochii lui V. mult mai bine (16 tensiune). Ca și prima oară – mai mult încă – i-a priit România. Cu mult mai puține migrene, în vervă fără discontinuitate, neobosit (faptul că nu dădeam semn de oboseală de dimineața până noaptea târziu îl uimea oarecum pe Gabriel), a întinerit cu cel puțin zece ani.

Marea veste a zilei este moartea (așteptată de vreo două săptămâni) a lui Fellini. Pe o zi ploioasă, la Veneția, am intrat cu V. într-un cinematograf la întâmplare și am văzut (eram în timpul Mostrei cinematografice) *La Strada*. De-atunci, de când am ieșit ca beți de fericire după film, Fellini a făcut parte din viața noastră. Nici o altă dispariție a unui cineast (oricât de mare ar fi fost el) nu mi-a lăsat impresia asta: a unui mare segment din propria-mi existență care se cufundă. Roma mea – întru toate cetatea cea mai iubită – o împărțeam cu Yvonne, cu Mircea P., cu Horia R., cu Dan P. și – tot atâta cu Fellini. O pierd încă o dată (prima, cu moartea lui Mircea Popescu, a doua cu moartea lui Horia Roman, a treia cu boala Yvonnei) astă-seară. Tristețea aceasta – singura irevocabilă – aruncă într-un plan secund prea cotidienele dezamăgiri.

Luni 15 noiembrie

Telefon azi de la Ion Ioanid: are cancer la gât, nu vrea să se opereze (ar rămâne fără voce și nu cu mult mai multe șanse de vindecare). Se duce, fără mari iluzii, la un fel de doctor-mag din Austria care a avut reușite excepționale. Speră să îi mai rămână timp de terminat *Închisoarea noastră cea de toate zilele*.

Speră și nu prea. Se gândește la un capitol de sinteză și încheiere. Odată cu progresiunea tumorii e amenințat să se înăbușe. De abia l-am cunoscut. O singură dată. Dar declarația lui de prietenie (și de regret de a nu ne fi cunoscut înainte) nu mă miră, având și V., și eu, pentru el, același tip de sentimente. Să mă mai mir că ziua întreagă sunt ca sub un șoc?

Vineri voi trece alt prag de vârstă. Cam uimită. Nu mai pot să spun: va trece și asta, deoarece de-acum înainte va trece și viața.

Duminică 12 decembrie

Revăd *La Strada* a lui Fellini. Mi-a adus-o V. de ziua mea. Încântarea de acum nu mai are mare lucru de-a face cu cea a primei vizionări de la Veneția, ținând de o stare de grație. Încântați suntem și acum. Dar cu totul altfel. Așa se întâmplă când îți confunzi tinerețea și Veneția sub ape cu imaginile cinematografice ce se răzbună, păstrându-și alteritatea.

Joi 23 decembrie

Cărtărescu – pentru trei zile la Paris – cu flori și indefectibila lui politețe, sobră, dar și ceremonioasă. Ca totdeauna, ne place.

1994

Luni 10 ianuarie

Reducând „mondenitățile“ la minimum, totuși de Sărbători am ieșit prea deseori.

Cred c-am încheiat socotelile cu Goma. După publicarea răfuielii din *22* (el răspunzând Gabrielei, și Liiceanu răspunzându-i lui), ne certăm la telefon iar pe povestea Liiceanu. După aceea văd din *Vatra* (unde delirează pe-o întreagă pagină) că a dat spre publicare și jurnalul lui, *Căldură mare*, deși îmi promisese că n-o va face niciodată. În acest „Jurnal“ îmi pune în gură replicile lui și ies lamentabil de acolo, de parcă m-aș jeli tot timpul că vor să mă coboare de pe soclu Țepe și Breban. Asta e, după el, esența intrigilor din jurul încercărilor de constituire la Paris, în vara ’89, a unei Uniuni a scriitorilor. Pagina din *Vatra* e un *post-scriptum* la volumul în curs de apariție, și constituie un nou exemplu de ceea ce unii definesc drept paranoia lui G. Paul Goma cel apropiat, pentru care ne-am certat cu dușmanii și deseori cu prietenii, parcă a dispărut. Ne înșelasem noi sau, pur și simplu, nedreptățile suferite l-au adus până pe pragul clinic?

Miercuri 16 februarie

Știrile din țară (în special) și din Est (în general) nu sunt neapărat mai proaste ca până acum, dar s-au acumulat, împingându-mă spre un prag de unde nu mai văd nici un orizont.

Prezent îmbâcsit, vrăjmaș, morocănos. Singura soluție ar fi „o nouă revoluție“. Dar „minuni în vremea noastră“...Una, în decembrie ’89, și românilor le ajunge pentru un secol.

Duminică 6 martie

Citesc *Jurnalul* lui Zaciu (’79-’83) ca pe un roman polițist (de fapt, nu citesc romane polițiste, văd doar filme polițiste, suspansul nu-l suport decât în imagine și în spațiul celor două ore ale unui film). Toate ședințele de la Uniune, lupta cu cenzura, cotidianul vieții scriitoricești. Viziunea nu e diferită de ecoul perceput de noi aici, dar are avantajul instantaneului și al trăirii directe.

De fapt, împreună cu *Jurnalul* lui Livius Ciocârlie – deși foarte diferite, abisal al lui Ciocârlie, exterior, faptic, rațional al lui Zaciu – sunt primele două cărți prin care scriitorii români încep să se pună pe ei înșiși, și ce-au trăit, în discuție. Începutul unei noi etape sau două excepții?

Îi telefonăm lui Zaciu să-l felicităm. E mai bine cu inima.

Joi 17 martie

Gherasim Luca, la 80 de ani, s-a aruncat în Sena. Aflăm sinuciderea din *Le Monde*. Aceeași ca la Celan, numai că C. avea pe atunci nici 40 de ani (când te sinucizi mai „ușor“). Nu știu de ce știrea, de săptămâna trecută, mi-a produs un atare șoc. De poezia lui Gh. L. eram mai mult străină, iar pe om nu l-am cunoscut decât o dată: la un vernisaj parizian al lui Paul Păun. Erau amândoi blânzi și buni, fără înverșunări – cum le presupui la suprarealiști –, nici susceptibilități ca la Gellu Naum. De pus pe rană. Dar nu era de ajuns ca să mă simt personal atinsă. Ideea că, la 80 de ani (când contrar oricărei logici te agăți mai mult de viață – o văd jur-împrejurul meu), un bătrân iese din casă cu paltonul pe el (e din nou frig) și se aruncă în Sena mi se pare intolerabilă.

Un student la teologie, Manea, ne aduce noua ediție din *Jurnalul fericirii* al lui Steinhardt, scoasă deoarece cartea se află acum în programul școlar și în subiectele de bacalaureat. Din raiul său duhovnicesc, Steinhardt ar fi mulțumit – o suferință care a „dovedit“ ceva. Cu raiul, eu stau mai prost. Așa că nu mi-e dat să mi-l închipui surâzând.

Luni 4 aprilie

Luni 28 martie, pe la orele 2 fără vreun sfert (sau douăzeci), un telefon de la Marie-France: a murit papá! Incredibile cuvinte, tocmai pentru că Eugen era (de atâția ani) mereu amenințat cu marele prag. Ne obișnuiserăm cu clinicile, crizele, alarma. Și acum, în zile mai calme (duminică fusese plimbat cu mașina prin Paris – ceea ce nu i se mai întâmplase de vreo șase luni de zile), iată că l-a trecut (pragul). Nu avea decât o bronșită. La masă, pe la 1 și un sfert l-a apucat tusea. A fost lungit pe pat și, un sfert de oră mai târziu, era mort. Moartea care l-a obsedat o viață presupun că nici n-a simțit-o. Altfel cum s-ar explica fața „serafic“ de senină – cum nu i-am văzut-o niciodată.

Vineri, la înmormântare, biserica arhiplină. Suntem în rând cu Marie-France, Rodica, Pintilie și Simone (nu crede că Cioran, care a mai avut un atac cerebral, a înțeles că a murit Eugen). În rândul din dreapta, Regele, Regina, Margareta cu o soră a ei. Cu masca-i tragică (dar deschisă generos spre afară), drept (ca o lumânare), Regele are o atare ținută încât nu pot să mă împieidic a-i spune mai târziu, acasă la Ionești, că dacă l-ar avea drept model, românii ar fi obligați să-și îndrepte coloana vertebrală.

Lângă mine, jalnic, Ion Ghica ține pironit un drapel românesc (ce sens?). Tot lângă mine, și tot în picioare, o țață exclamă (cât i-ar fi plăcut lui Eugen!): „Ce mișcător că s-au gândit să-i pună bonețica de noapte pe sicriu!“ Era bicornul de academician. În spate, Ioana cu Sergiu Celibidache care de abia reușește

să se ridice în picioare (nu mai poate merge), dar are ochi frumoși, plini de lacrimi. Fața lui Glucksmann e ca o mască tragică: i-a dedicat lui Eugen ultima lui carte.

Discursuri, din fericire, puține (un preot catolic, pe lângă cel ortodox, și un academician). Și Marie-France care citește o pagină din Eugen, alb, dar ferm. Iliescu a trimis o telegramă de o pagină, Văcăroiu și el, ca și Marin Sorescu, nici una n-avea concizia celei a lui Mitterrand, care a avut eleganța să nu-și amintească că Ionescu l-a atacat în presă.

Joi 21 aprilie

Urâtă vizita lui Iliescu în Franța, primit fără urme de remușcare sau reproș de dreapta franceză la putere. Balladur merge până acolo încât acceptă o invitație oficială în România. Dacă în China nu s-a ferit de rușinea de a vedea arestați, cu prilejul vizitei sale, pe disidenții mai cunoscuți fără să reacționeze vehement, putea visa măcar la cucerirea marii piețe chineze pentru industria franceză. Dar în România… E drept că mica rușine a primirii lui Iliescu (la care sunt sensibili doar românii) se desenează pe fundalul marii rușini occidentale în fața tragediei din Bosnia. Sârbii bombardează sălbatic Goradzé, în timp ce NATO, ONU și capitalele vestice tot anunță și amână represaliile cu aviația. Două avioane lansează două bombe – și la asta se rezumă totul. Până și rușii sunt dezgustați de sârbii lor (sau fac pe dezgustații). Occidentul pierde partida într-un Est în care restaurația își face de cap. Milošević e primit călduros la București, iar Iliescu îndrăznește să dea lecții francezilor că politica lor față de sârbi e nedreaptă. Să dea, de ce nu? din moment ce sunt primite!

Același Iliescu a depus la Cimitirul Montparnasse o coroană de flori pe mormântul lui Eugen, alta la Brâncuși. Filmat, evident, de Televiziunea Română. Reportajul deja transmis. Anexarea morților. Procedeu verificat.

Vineri 27 mai

De vineri 20 mai până luni 23 (inclusiv), simpozionul *Exilul românesc, identitate și conștiință istorică*. Organizat de mai mulți asociați și „fundații“, dar în primul rând de Răuță (cu banii) și Barbă (cu ideile și munca), a reușit două performanțe: să fie la un nivel onorabil și să nu se certe public românii între ei.

Dintre întâlniri, singura neașteptată: cu Ioan Gavrilă, unicul supraviețuitor al rezistenței din Munții Făgărașului. A stat 30 de ani ascuns de țărani înainte să pună Securitatea mâna pe el. Evident că suntem emoționați. (Îi și aduc într-o intervenție omagiul cuvenit și ridic sala în picioare să-l aplaude, ca și pentru Coposu și Doina Cornea, de altminteri.)

Surprinzător de amical, vivace, nealterat de vârstă și suferințe: Coposu. Bea câte șase cafele pe după-amiază, fumează 60 de țigări și e prietenos de parcă ne-am cunoaște de o veșnicie. Se ridică din sală când vorbesc, pentru a aduce un omagiu femeii române (simbolizată – zice el – de mine și de Doina Cornea). Nici n-am replică, numai reprezentantă a femeii române nu m-am considerat vreodată. E sprințar până la întâlnirea cu Regele: a răcit, are 39° și s-a posomorât. Cunosc și pe una dintre surorile lui, bună și caldă, care insistă să venim la ei într-o seară când vom ajunge la București. O vom face, desigur. Tot atât de prietenoasă, Doina Cornea, dar pe ea o știm de mai multă vreme așa. N-are cum să ne surprindă.

Vineri 17 iunie

Chiar în grabă, nu pot să nu acord zilei de azi câteva rânduri. Aș fi început cu „ce zi!“ dacă n-aș nota astfel pe acele aducătoare de catastrofe: morții, accidentele, știrile proaste.

Ei bine, „ce zi!“ în sens contrar. Tocmai plecam să vedem filmul lui Pintilie *Un été inoubliable*, când, de la Humanitas, o domnișoară i-a cerut lui V. (el a răspuns, eu ieșisem deja în curte) să-i telefonez lui Doru Cosma. Întoarsă pe la 4 și jumătate

acasă, l-am chemat: a câștigat procesul pentru apartamentul din bulevardul Elisabeta! Bucuria nu e a unui proprietar căruia i se redă un bun, ci i se restituie un trecut. Dacă totul va putea fi dus la capăt (transcrierea de acte, dar mai ales evacuarea „chiriașului“), aș putea deci: să o răzbun moral pe mama care a fost scoasă de acolo de gealați – și e cel mai puternic motiv de satisfacție, să fac o casă memorială E. Lovinescu și un lăcaș cultural în cadrul Fundației Humanitas (am și vorbit cu Gabriel).

Dar să nu visez încă. Revăd mereu scara pe care mă coboram în fugă cu mama care mă liniștea cum putea (mi-era o teamă nefirească de bombardamente) și obsesiv mi-o închipui coborând-o între securiști, fără nimeni (*fără mine*) s-o liniștească pe ea. Și mă întreb cu ce pași aș mai putea-o urca spre a mă întoarce *acasă*? Lamento deocamdată inutil. Să vedem ce va fi.

Filmul lui Pintilie ne-a entuziasmat. Rigoare clasică – atât de străină aparent lui. Tragedie esențializată – epură din care nu se poate scoate, nici adăuga, nimic. Ca un diamant.

Duminică 24 iulie

Atât de mare (canicula) că aseară am întrerupt aceste însemnări (de altminteri inutile), cuprinsă de lehamite și trândăvie. Le reiau azi – de ce? – sub amenințarea unei furtuni ce nu se milostivește să izbucnească și la o temperatură de peste 30°. Îmi amintesc – evident – de verile bucureștene când lui Greg îi rămâneau sandalele în caldarâmul topit, eu jeleam în casă cu storurile trase și doar mama – ca totdeauna mai curajoasă – își petrecea ziua înfruntând căldura prin comisiile de bacalaureat. Ce timpuri minunate!

Întoarcerea lui Soljenițîn în Rusia. Începută cuvios și just prin debarcarea – acum două luni – direct la Magadam – de unde i se trage destinul. Și apoi Siberia (mereu Gulagul) și versantul vestic al Rusiei. Păcat doar de cel mai profetic spirit al locului, sfidând Istoria și somând-o să-i dea dreptate (și ea, Istoria, l-a ascultat), lovit de o subită cecitate: în istoria ei, Rusia –

pretinde el acum – n-a fost niciodată imperialistă, n-a obidit pe nimeni. Pentru a fi mai departe conștiința cea bună a Rusiei, nu e necesar, nici bine, să-i negi păcatele. Ajunge să le recunoști și – la nevoie, să le asumi. Tremur – e totuși un fel de a spune – să nu-și încheie soarta – exemplară – altfel decât și-a început-o.

Duminică 28 august

În stocul de la poștă, un singur eveniment. Un episod (32) din *Memorialul durerii*, trimis de Ion Ioanid, dedicat pilotului Tudor Greceanu, „evadatul“ de la Aiud. Îl privim chiar în seara sosirii mele, cu V., și suntem amândoi uluiți și entuziasmați de calitatea martorului. La etajul 10 dintr-un bloc de la marginea Bucureștiului, întins pe pat (are un picior tăiat din pricina arteritei – i-au ținut picioarele în blocuri de gheață după evadare, ca pedeapsă), cu soția bolnavă de scleroză în plăci, personajul (de fapt un erou) e de o luciditate implacabilă. Lipsit de orice clișeu patriotard, discret cu propriile-i sentimente, sobru, nepatetic, vorbind o limbă inventivă și personală, totul ne seduce la el.

Apoi vorbim cu el. Îi cer îngăduința să-i trimit pentru un lung interviu pe cineva de la *Memoria* (îl și sunasem în ajun pe Zografi, să facă o înregistrare). E cu totul de acord, dar i-a și dat lui Banu Rădulescu niște „materiale“ pe care nu i le-a publicat până acum. Cu Tudor Greceanu luăm întâlnire să-l vedem la București. Măcar admirația tardivă a câtorva să-i mai încălzească ultimele luni, zile, ceasuri.

Marți 18 octombrie

Reiau după rândurile notate în fiecare seară, cu oboseală, dar încăpățânare, într-un carnețel, zilele acestei toamne românești. Doar întâmplările și oamenii. Faptul brut. Restul, adică emoția, se repetă. Cu un singur avantaj: ritmul în care trăim

acolo nu-mi acordă timpul să devin lacrimogenă. Cu toate că la Timișoara… Să nu anticipăm.

Deci: *Jurnal din România*

Joi 15 septembrie

Sculat la 6 dimineața. La 8 vine Ilea să ne ducă la aeroport. Și taxiul. La Paris 15°. La București 34°. Se repetă scenariul de anul trecut.

La Otopeni: Gabriel. Ne ducem la Humanitas să luăm cărțile și banii. Acum am în mâini *Unde scurte*, IV *(Est-etice)*, iar Virgil *Dimpotrivă*, cu prima lui copertă frumoasă. O cafea, două cafele (după o cafea-două cafele în avion). Apoi, Intrarea Lucaci 3. Carmen, cu aceeași primire ca o întoarcere acasă. Și poftă de vorbă nestinsă. Drept care nici nu mă odihnesc, cum proiectasem. Luăm în posesie apartamentul lui Gabriel-sacrificatul și desfac valizele.

Mă culc pe la 2 dimineața, fără să-mi dau bine seama că sunt la București. Cum am ajuns aici? Mi s-a părut mie sau orașul, întrevăzut din mașină, e mai curat, iar sosirea pe la Șosea aproape frumoasă?

Luni 19 septembrie

Plecăm la 11. Trecem prin Slatina, Craiova, Filiași. Aici, la Filiași, ne coboram din tren când mergeam în copilărie la Crușeț. Evident, nu recunosc nimic. În peisajul cu sate oltenești se ivesc brusc (la Strehaia) niște construcții ciudate: case cu mai multe acoperișuri suprapuse, stil pagodă. Sunt construite de țiganii reveniți cu bani din Germania și care-și pun la vedere, în fața curții, și câte un Mercedes.

De la Turnu-Severin și Porțile de Fier, totul se schimbă. Și peisajul: deluros și sever pe cele două maluri ale Dunării, și satele: casele se închid asupra lor înseși (curți interioare). Nu sunt mai frumoase, dar mai civilizate. Intrăm în zona (aproape occi-

dentală) a fostului Imperiu Austro-Ungar. De-a lungul drumului (lung și neîntrerupt decât o dată, vreo jumătate de oră, spre a mânca ceva lângă mașină), G. cu verva-i inepuizabilă sugerează noi scenarii.

Ajungem la Timișoara la 9 seara. În hotelul cam de lux nu e apă caldă pentru o baie sau un duș recuperator. Nici n-am timp să-mi dau seama că mă aflu la Timișoara, de unde totul a pornit. Aș vrea să fiu emoționată și sunt numai frântă.

Marți 20 septembrie

Sculare la 8 și jumătate (n-am dormit decât vreo cinci ore, în ciuda a două somnifere, iar V. două-trei). „Programul" într-adevăr excesiv. Dar îl suportăm vajnic de pe la 11 până pe la 2-3 noaptea.

Suntem așteptați pentru semnarea de cărți la Universitate. – Și tot semnăm, semnăm, 100–200 de ex. fiecare, în sala profesorilor, unde vine și primarul PAC, Oancea (cel pe care nu avusesem timp acum vreun an-doi să-l vedem, cu Mihnea, la Paris), și care va deschide dezbaterea. Dar până s-o deschidă, mai trebuie să și intrăm în amfiteatru. De abia reușim să coborâm treptele printre cei înghesuiți în picioare. Amfiteatrul e ticsit, aerul irespirabil (saună – declară G.). Aplauzele sunt atât de interminabile, încât nu știu cum stăm în picioare lungi minute, întrebându-ne pe ce lume ne aflăm. Și atunci mi se întâmplă ceva incredibil: când să le mulțumesc, mi se îneacă vocea-n plâns. Mă căiesc și mi-e rușine – e prima oară când nu mă domin în public. Dar am realizat brusc că, fără acești oameni care au început totul pe străzile Timișoarei, nu s-ar fi putut întâmpla incredibilul și eu nu m-aș fi întors niciodată în țară. Emoția, ținută în frâu, a scăpat, a țâșnit în acel fragment de frază curmată de presimțirea lacrimilor ce riscau să curgă. N-au curs, dar nici mulțumită de mine n-am de ce să fiu. Din fericire, V. e sobru.

Ceea ce împiedică reuniunea să fie doar un „succes“ și un prilej de „lansare“ de cărți e – ca de fiecare dată, dar la Timișoara și mai sensibil – emoția acestor oameni, care ani de-a rândul ne-au ascultat, ascunzându-se, și care-și regăsesc în astfel de întâlniri cu noi propriul lor trecut. Disting – în timp ce curg întrebările, în rândul doi, inconfundabila privire în lacrimi a Deliei Cotruș. Amintirea lui Puiu Cotruș plutește deci și ea asupra întâlnirii. V. îi aduce omagiu, arătând că prin el mai ales a putut descifra „fenomenul Pitești“, eu îl opun (răspunzând la o întrebare) lui Silviu Brucan, Cotruș fiind adevăratul simbol al „generației *irosite*“.

De abia după miezul nopții la hotel. Din Timișoara n-am văzut nimic, în afară de piața dintre Operă și Catedrală (unde totul a început). G. ne promite pentru mâine, când vom pleca „în zori“, un popas de un minut în Piața Unirii. La hotel ne refacem bagajele și dormim iarăși prost și puțin.

Miercuri 21 septembrie

Am zărit doar o clipă Piața Unirii dintr-un colț al ei. Înainte de plecare a venit Delia și i-a lăsat lui G., pentru noi, rulade, gemuri, clătite (le pregătise din ajun sperând că vom locui cu G. la ea), trei cești de ceai chinezești și niște monede de argint de pe vremea lui Mihai I. Din ruladă vom și dejuna, din nou la botul mașinii, în drum spre Transilvania.

Pe la 5 după-amiaza sosim la Sibiu. Popas la Librăria Humanitas, apoi plimbare prin oraș. Nu-l mai văzusem din anii ’40, când fusesem aici cu „cerchiștii“ (Cercul de la Sibiu) și păstrasem amintirea feerică a celui mai frumos oraș din țară. Frumos a rămas, dar acoperit parcă de o peliculă cenușie a socialismului, care pune urâțenie peste case, magazine, oameni. Cafeneaua unde încercăm să înghițim ceva leșios și insipid (așa-zisă cafea) e și ea, într-o piață de burg german, ca părăginită la un capăt de lume.

Urcăm, în noapte, tăcere și lună, spre Păltiniș. Până la 1 400 de metri. La Schit, unde suntem așteptați (aici au stat G. cu Pleșu astă-vară și și-a încheiat G. cartea), apartamentul ce ne este rezervat a fost încălzit de maica-stareță: duduie sobele în cele trei camere unde ne instalăm (doar baia înghețată și apa rece). Și un pisic (Miți sau Ițic, după ocazie) descoperit de Carmen astă-vară, adoptat de stareță și care se aciuează la patul fiecăruia dintre noi cu aceeași pasiune debordantă și toarce ținând isonul focului din sobe.

Suntem rupți de lume. Mâine coborâm din nou la Sibiu pentru semnături și reuniunea de la Universitate. Cum la Rășinari a planat asupra întâlnirii noastre cu Relu atrocea boală a lui Cioran, aici, din toate colțurile, parcă ne cheamă Noica, dezbărat de toate impuritățile sale, cel pe care probabil că-l caută mereu G., revenind spre locul inițierii lui filozofice. Îl vom căuta și noi, mâine.

Joi 22 septembrie

Dimineața consacrată *Jurnalului de la Păltiniș*. Cu etapele „inițiatice“, cele două case unde a stat Noica. Și ghidul care ne va duce de pe filele cărții lui spre originea lor: bineînțeles Liiceanu. Urcăm spre prima casă unde avea Noica odăița descrisă în *Jurnal*. Ajunși sus, nu mai găsim nimic: casa e dărâmată, se construiește un hotel. G. e furios. Ne consolăm la gândul c-o vom vedea pe a doua, unde a stat doar în ultimii ani. Ușa e închisă cu lacăt. G. găsește o șurubelniță în mașină și deschide minuțios lacătul. Pentru a cădea pe o a doua ușă închisă cu yale. Pornește în sat să ceară cheia: e la Sibiu! Renunțăm. De altminteri muzica ușoară răspândită peste tot locul din megafoane profanează aerul (e curat și cerul – albastru ca într-o carte poștală). Urcăm iar printre brazi, înspre mormântul lui Noica. Aici spațiu privilegiat, aristocratic, ca și mormântul sobru, în piatră, cu cruce bizantină. În fața unui schit, izolat de tot și toate, demn de tot ce-ar fi vrut Noica să fie.

Din nou bagaje pentru mâine, ultima etapă: Râmnicu-Vâlcea. Din nou culcat târziu pentru trezit în zori.

Vineri 23 septembrie

Coborâm din Păltiniș pe la 12, trecem la Sibiu să-l salutăm pe Dragomir, care ia și el trenul spre București. Drum cu adevărat frumos de-a lungul Oltului până la Râmnicu-Vâlcea, unde ajungem pe la 3 și jumătate.

„Cel mai frumos oraș din lume“ – cum le spunea tuturor V., litanic și cu umor – complet desfigurat. Stilul „alimentară“ al blocurilor a înlocuit vechile case. (De unde, probabil, și lipsa de emoție aparentă a lui V., nu regăsește, în afară de Liceul Lahovary, mai nimic din feerica și mereu amintita-i adolescență.) A rămas (mutată din loc) casa lui Anton Pann. Unde e instalată Librăria Humanitas. De acolo, după primire și flori, pornim în mașina lui G., cu un profesor, în căutare de trecut. Și mai ales la Liceul Lahovary, unde V. revede mai multe săli de clasă și curtea în mijlocul căreia caută zadarnic un smochin răpus.

Pe la 8 și jumătate reușim să plecăm spre București, unde sosim pe la 11 și ceva. Acasă, Carmen și Mihnea, venit ieri de la Paris. Până pe la 3 și jumătate dimineața cinăm și stăm de vorbă.

Sâmbătă 1 octombrie

La 4 și jumătate, Gabriela: mergem la Tudor Greceanu. Ne duce fiul Gabrielei, Mircea, cu mașina. Într-o suburbie cu blocuri de mizerie. Când ies din mașină sunt gata să calc pe o pisică moartă cu roi de muște pe ea. În jur, țațe care pălăvrăgesc și pe care, în greața ce mă năpădește, le bănuiesc de a fi, toate, iliesciene.

La etajul 10. Întrevederea cu T. Gr. Oscilează între coșmar și sublim.

Coșmar: încăperea minusculă ocupată de un pat și o „chaise percée“. În acest spațiu strâmt deambulează ținându-se de un

cadru metalic un fel de nebună cu părul vâlvoi. (De fapt, nu e nebună, ci foarte lucidă, suferă de scleroză în plăci: e soția lui Greceanu.) Când intrăm noi, își pune cu gesturi sacadate o rochie. Scenă demnă de expresionismul german din filmele anilor ’30. Tot coșmar: piciorul tăiat (acum s-a cangrenat din nou) al lui T. Gr. cu pijamaua prinsă cu ace spre a ascunde golul.

Sublim: capul lui. Parcă despărțit de rest: întreg, lucid, impecabil. Ne spune într-o franceză fără umbră de accent că doctorul, azi-dimineață, i-a mai dat o lună de trăit: cangrena + tranzitul intestinal distrus de regimul alimentar de la Aiud (foamete sistematică pe mai multe zile, alternând cu hrană multă și grasă). Continuă pe românește. Îi plăceau integral emisiunile lui V., nu și „Tezele“ mele, pe care le critică: de ce să le vorbesc de tot felul de cărți pariziene ce nu puteau ajunge până la ei? Îl înțeleg, eu emiteam pentru o lume cât de cât normală căreia el, chiar după ieșirea din închisoare, nu-i mai aparținea. Nimic stingheritor nici în aceste critici, nici în omagiul său final, mereu aceeași inteligență descriind infernul fără patos.

Duminică 23 octombrie (reluarea *Jurnalului parizian*)

Abia azi am terminat de transcris *Jurnalul* din România. Diseară, la cină la Christinel, care a sosit de miercuri, mai răsfățată și mai egocentrică decât anul trecut. Numai de n-am îmbătrâni la fel!

Restul? Cotidianul somnoros. V. are din nou migrene (La București îi dispăruseră) și tace tot atât de sistematic pe cât vorbise în țară. Recuperează singurătate. Eu mi-am pus ordine în hârtii (probă: transcrierea jurnalului bucureștean).

Miercuri 7 decembrie

În fiecare seară înainte de a mă culca, citesc câte o scrisoare a lui I. D. Sârbu din volumul de *Corespondență* (cu Nego, Nemoianu etc.) publicat recent în țară. De la *Adio, Europa!*,

e una din vocile cu care mă împac cel mai bine. Și-mi pare rău c-am ratat această „întâlnire“ când a venit să ne vadă la Paris. Îmi vine să-l înviu și să-i cer iertare.

Sâmbătă 31 decembrie

Foarte emoționată de o scrisoare-confesiune a lui Patapievici (*le mal aimé*), căreia nu-i găsesc calificativ, într-atât e de profundă, subtilă și necesar patetică, și de o alta de la Vlad Zografi, care ne spune ce a însemnat pentru el întâlnirea cu Tudor Greceanu. Calitatea umană la Zografi mi se pare excepțională. Sensibilitatea lui la „celălalt“, la valorile morale incarnate de Greceanu, de la curaj la cinstea dusă până la sacrificiu, fără a uita de boieria spirituală, rar am mai întâlnit-o. Când pune o întâlnire cu Greceanu deasupra apariției primului său roman, mi se pare că-l revăd pe Virgil scriind în tinerețe că, în fața sacrificiului lui Vulcănescu, prestigiul „operei“ pălește. Am impresia, deloc modestă, a unei filiații: dacă am făcut totuși ceva în existență, este de a ne fi pus – la modul deloc căznit, dimpotrivă, cu un fel de fervoare naturală – în „serviciul“ (nu neapărat în sens strict montherlantian) de adus celuilalt pe deasupra împlinirii personale. V. și mai deplin. Și e un dar, cel mai de preț, când regăsesc aceeași atitudine la alții – la Zografi, de pildă. Printre tineri, Patapievici, pe plan intelectual, și Zografi, în sensul de mai sus, sunt marile noastre recompense.

Vorbesc azi cu Zografi la telefon: a murit (cancer la plămâni și la ficat) Greceanu, după două luni de intense suferințe. Și din interviurile luate de Zografi – care trebuiau să continue – nu ies decât 60 de pagini, prea puține pentru cartea pe care acceptase s-o editeze Gabriel. Singurul dar pe care i l-am putut face lui Greceanu a fost… Zografi. Faptul că un tânăr asculta și sorbea lecția de eroism poate că măcar parțial îi justifica sacrificiul.

1995

Sâmbătă 7 ianuarie

Am început anul scriind un articol despre Tudor Greceanu. Altfel nu puteam scăpa de apăsarea pe care mi-a lăsat-o știrea morții lui.

Alaltăieri noaptea, după ce privisem, din ciclul Montparnasse, un documentar consacrat lui Giacometti (cu un interviu ce-i fusese luat în 1960) și care ne emoționase estetic cum de mult nu se mai întâmplase, închizând obloanele pe la 4 dimineața, un spectacol ireal: *ningea* și cele două străzi ale noastre (Villa Verlaine și François Pinton) erau transformate în tablouri. De fiecare dată, ninsoarea ne readuce cu gândul (văd că nu doar pe mine, ci și pe V.) spre copilărie. Parcă n-am mai fi văzut ninsori de atunci. Dacă n-ar fi fost ger, am fi rămas cu ferestrele deschise să privim fără oprire. Ca în prima noapte la New York, în hotelul nostru de pe 7th avenue, la etajul 10 sau 20, în insomnie feerică cu zgârie-norii ce ne înconjurau. Dar atunci n-aveam timp pentru „amintiri din coplărie".

Vineri 10 februarie

Sub dubla maledicție: nefumatul și „mecanica" aceasta monstruoasă a ordinatorului cu care am impresia că niciodată nu mă voi putea obișnui, iau loc în casă, în viață, în gesturi. Sute de clape în loc de câteva, simple și cinstite (ah, prima noastra mașină de scris de la Paris, portativa ce-a ținut vreo 20 de ani și pe care au fost bătute *Caietele de Dor*!).

Cu fumatul e, bineînțeles, infinit mai greu, parcă mi s-ar propune să devin altcineva cu mâini fără de rost, neștiind ce să fac din mine și cu mine; când mă gândesc la superioritatea cu care priveam la bieții drogați, de parcă ne-ar deosebi ceva. Ne deosebește doar natura drogului, la ei ducând la demisie și decădere, la noi (fumătorii) numai la obișnuință. Tot o sclavie, dar mai „nobilă" – ca să zicem așa.

Cât despre Macintosh-ul scelerat, el ocupă mai întâi în casă un loc masiv, destrămând geometriile încăperii, iar pe clapele lui, tulburător de ușoare, fac mai multe greșeli decât litere. Cum să scrii pe așa ceva și cum să scrii fără să fumezi? De ce mă răzbun pe robotul ăsta, nevinovat de nepriceperea mea funciară? Cât despre bietul Cristo, obligat să mă învețe alfabete „tehnice", îl voi întreba mâine de ce din când în când sar două-trei rânduri deodată.

Luni 13 februarie

Tocmai acum a plecat Smaranda Vultur. Ne-a făcut o impresie deosebită, fiind unul dintre rarii intelectuali căruia șocul „revoluției" i-a fost benefic, îndemnând-o să-și modifice domeniul de cercetare. De la poetică a trecut deci la problema deportaților din Bărăgan, alcătuind, cu deplasări în satele din Banat, un corpus aproape etnografic de interviuri și comentarii.

Studiu capital, *Le passé d'une illusion. Essai sur l'idée communiste au XXe siècle*, de situat în marea descendență de la Hannah Arendt și Jules Monnerot la Raymond Aron și Alain Besançon, cartea lui Furet nu mă pune doar într-o stare de efervescență intelectuală, dar mă satisface și pe alte planuri: umple un gol și demistifică o nouă impostură.

Golul: din 1990 încoace, de când s-a prăbușit comunismul fără ca vreun intelectual să fi prevăzut data sfârșitului, inteligheția pariziană (de cea germană sau americană ce să mai pomenesc?) s-a pus în grevă de idei și creativitate. Rămas fără

dușman ideologic (descoperit, e drept, tardiv, de-abia prin anii ’70, odată cu „noii filozofi“ și cu demarxizarea radicală pe care întâlnirea dintre ei și universul lui Soljenițîn a provocat-o în elite), fără utopie, fără zei, redus la gospodărirea modestă a cetății – în plus, în criză – intelectualul parizian „boude“. Excepțiile sunt atât de rare (Glucksmann, Finkielkraut; Alain Minc), încât nici nu mai trebuie pomenite. Ivirea lui Furet cu un studiu menit unui impact asemănător celui cu *Penser la Révolution française* (din 1967, cred) poate fi semnul unei schimbări de climat sau, în orice caz, al unei ieșiri din morozitatea ambiantă.

Demistificarea: pe inevitabilele urme ale lui Hannah Arendt, Furet compară mereu comunismul cu fascismul (analizându-le trunchiul comun), dar merge mai departe, arătând cum antifascismul a servit a masca realitatea sovietică și a salva prestigiul Moscovei și al comunismului. Cum și cât a reprezentat o armă. Acum când, pentru a se evita procesul comunismului ce-ar fi fost normal să fie inițiat în Est, se revitalizează antifascismul, fie prin redeschiderea tribunalelor ce-au judecat și condamnat, încă de la sfârșitul războiului, și nazismul, și Vichy-ul, și pe responsabili, o astfel de repunere în chestiune a clișeului cu primejdia fascistă e mai mult decât salutară.

Marți 21 februarie

În sfârșit, am dezbărat camera mare de monstru. L-am pus la intrare, sub scară, unde nu a devenit frumos (așa ceva nu i se poate cere). Dar biroul sau livingul, sau biblioteca-discotecă – oricum i-am spune, doar salon nu – și-a regăsit proporțiile dinainte. De lucrat, lucrez mai puțin bine pe el, deoarece mă aflu în culoarul de trecere, pe „bulevardul“ casei, fără să pot crea acel spațiu închis al solitudinii, prielnic chiar și scrisului celui mai banal, notația cotidiană slujind mai degrabă exercițiului pe clavir decât dorinței de a scrie. De dorit, nu doresc decât să mă întorc spre Furet, părăsit cu regrete, remușcări și pagubă.

Orice ar fi, mutarea monstrului e ca o victorie (oh, atât de mică!) a simțului estetic asupra celui practic.

Joi 23 februarie

Telefon (9 seara) de la Ioana Patapievici. Speriată, și e normal: au venit – ca pe vremuri – la vecinii ei de palier niște ofițeri de la SRI să „întrebe“ de Horia. Că a fost fotografiat alături de un arab care ar face trafic de devize (pretextul), că de ce e împotriva regimului. Ioanei nu îi este frică să i se întâmple ceva lui Horia, dar e uimită de reintroducerea acestui sistem de „anchetă“, ce arată că securiștii și ai lor nu se mai tem să se manifeste pe față. Și-au arătat și legitimațiile!

O sfătuiesc să aibă o convorbire cu Liiceanu, înainte de a-l alerta pe Horia. Și dacă e nevoie de scandal, atunci să se facă public la *22*, adică chiar acolo unde a scris Horia articolele „împotriva regimului“. Înțeleg senzația ei: eu însămi, auzind știrea, am avut impresia că mă întorc în timp cu peste cinci ani. Dacă se ajunge la scandal, de data asta scriu și eu, tăcerea devine intolerabilă, nu mai poți beneficia de scuza că „ți-ai făcut datoria“ (expresie pe care o detest) cât a fost greul, iar acum, în cvasinormalitate, mai poți lăsa pe alții să se indigneze. De urmărit deci cu „vigilență“, cum se spunea într-un limbaj de partid, din păcate reactualizat.

Miercuri 8 martie

„Agenția de știri Patapievici“, cum își spune cu umor Ioana, intervine de trei ori astă-seară cu vești peste vești. Încă o dată: suntem încântați că povestea ia amploarea cuvenită – cu mult peste așteptări – nu doar pentru că P. devine omul cel mai protejat din țară, dar și fiindcă astfel se împiedică legalizarea fostelor procedee securiste (dosar, vecini, intimidare etc.). Cei de la Securitate știu prea bine până unde se poate merge… Cel puțin pe față. Dacă nici oamenii nu se mai lasă intimidați și-și

iau răspunderea mărturiei, ceva e pe cale să se schimbe în mentalități.

Luni 13 martie

Sunt astă-seară minunat de ușurată: V. și-a făcut o serie de examene care sunt toate perfecte. Zgârcită cum sunt în acest așa-zis jurnal cu „sentimentele“ personale, nu mai adaug nimic.

Duminică 19 martie

M-am întrebat astăzi brusc dacă, în afară de V., aș mai avea pe cineva pe care să mă bizui, o cărămidă încă solidă la temelia șubrezitei mele case. Stâlp – sau cărămidă-temei – nu mi-a fost, în Franța, decât Christiane, zid al plângerii și totodată reazem al bucuriilor, imperturbabilă în fidelitate prietenească: să tot mergi cu ea până la capătul lumii. Nu pot să uit cum m-a scos din boala provocată de moartea mamei, transportându-mă ca pe un obiect – de fapt devenisem unul – până la Menton, unde cu o nesfârșită răbdare a așteptat ca marea, soarele, și vitalitatea trupului încă tânăr să mă readucă, obligatoriu, spre viață.

Alla nu avea astfel de devotamente, însă îți umplea existența cu fervorile și zbuciumul ei nestăpânit, impunându-ți datoria de a o salva. Fără să ți-o ceară, bineînțeles. Dezechilibrul ei despletit la modul rusesc, dar corectat de finețe, gust, inteligență, talent, transforma cotidianul într-un fel de aventură plină de riscuri.

Mai aveam doi „stâlpi“ aduși cu mine din România: pe Georges și pe Greg. Pericolul când te aflai alături de primul era mare, atât de la adăpost te simțeai, încât pe urmă nu mai puteai traversa singură o stradă (exagerez evident puțin). Despre al doilea puteai fi sigură că dacă-i ceri, în numele prieteniei, fără altă explicație, să se arunce în Sena, o va face. Dintre ei toți doar Greg a supraviețuit, e însă departe, ocupat doar cu bătrânețea și cu Odile.

Până azi, nu m-am împăcat cu ideea că dacă formez Maillot 23-14, la capătul firului nu-mi va răspunde Christiane, al cărei râs protector punea capăt angoaselor momentului. Și că, în fond, nu mai am absolut nici un astfel de număr de format în clipele cu adevărat grele.

Din pricina computerului, am început să scriu din nou despre mine în acest jurnal. Exercițiul „tehnic“ m-a împins spre o stare confesivă pe care o abandonasem odată cu narcisismul adolescenței și mania tinereții de a-și inventa sau amplifica dramele și problemele. Mă părăsisem, făcând din jurnal o simplă agendă – și era bine așa. Va trebui să revin spre o mai mare uscăciune sau să mă las de notația zilnică, reclamată, spun eu ca să mă scuz, de acomodarea cu monstrul, care a început să mă accepte mai ușor, așa că nu mai e nevoie de închinăciunea zilnică.

În acest timp, o altă ilegalitate: în locul lui Gabriel, în Consiliul de administrație al Televiziunii a fost numit un „om“ al președintelui, impus de Cotroceni, oferindu-se drept consolare un fotoliu și lui N.C. Munteanu. Iuga a intrat, ca protest, în greva foamei, de 12 zile. Nu vor lăsa ăștia puterea din mână, în ruptul capului… „Ce e de lucrat?“ cum ar fi spus Simion Bărnuțiu (mai bine îl citez pe el decât pe inevitabilul Lenin cu „ce-i de făcut?“). Dac-am avea răspuns.

Vineri 24 martie

Seara consacrată lui Ionesco (la un an de la moarte) de Casa Română la Paris IV (catedra deținută de Smaranda Vultur). O reușită, și ca prestații (așa se spune, nu? – urât cuvânt!), și ca public. Sală arhiplină și civilizată. Două interviuri televizate cu Eugen, primul mai banal, urmat de o conferință a lui Gilles Plézy (a scos recent o lucrare despre Ionesco) și el destul de banal. Al doilea, cu Liiceanu, infinit mai emoționant, în românește, subtitrat. Vorbește apoi Gabriel, repetând, dacă am înțeles

eu bine, ce a spus astă-vară în Italia. Așa și fusese convenit când s-a programat reuniunea de azi. Face o excelentă impresie și e îndelung aplaudat.

Eugen, în acest ultim „cuvânt“ al vieții sale, e de o autenticitate sfâșietoare, cu întrebări de o naivitate aproape copilăroasă, îți vine să-l ocrotești. Dar în fața morții pe care n-o înțelege decât drept un păcat al divinității (dacă ea va fi existând), ce ocrotire poți avea? Amintește o teorie sau intrigă dintr-o piesă de Salacrou: ar trebui să ne naștem bătrâni, să parcurgem existența invers și să murim în scutece. Nu era pentru Eugen o temă de teatru al absurdului, ci un fel de apărare împotriva îmbătrânirii. Și ea iluzorie, firește.

Sâmbătă 25 martie

Gabriel e depășit. O constat când ne telefonează pe la miezul nopții, după ce și-a făcut valiza. Îl așteaptă editura, deschiderea Librăriei franceze, Universitatea (luni are nu știu câte ore Heidegger și altele Noica), desfășurarea mai departe a protestelor împotriva serviciilor secrete (căpitanul Soare), când să mai înceapă și o altă ofensivă, să deschidă un nou front Iuga-Televiziune? Ce să-i răspundem altceva decât: imediat? Și unica soluție s-o lege de cea precedentă. Zece personalități au protestat în cazul Patapievici, aceleași, prin telefon, s-o facă și acum, de cum pune bietul G. piciorul „pe pământul patriei“ și mâna pe telefon. Îl simțim dinainte obosit și suntem dezolați că nu-i putem fi de ajutor.

Marți 28 martie

Zloată (plouă cu zăpadă, ninge cu ploaie?) și frig. Le plâng în gând – la telefon nu dau de ele – pe Rodica și Marie-France care sunt la cimitirul Montparnasse pentru o slujbă la mormântul lui Eugen (azi e exact un an de la moartea lui).

Azi, V. are impresia că nu mai vede destul de bine să citească ziarul. Bat în neștire la computer pentru a nu mă lăsa

pradă angoasei. Așa va fi cel puțin până săptămâna viitoare – miercuri –, când i se va face un nou examen. Mi se pare o eternitate până atunci.

La București este așteptat peste două-trei zile Patapievici. A plecat normal și cam anonim, se întoarce aproape ca o vedetă a rezistenței. S-ar fi lipsit cu bucurie, sunt sigură, de așa ceva. Iar mie, dacă mi-ar fi spus cineva, după '89, că voi fi obligată să redevin petiționară pentru a salva vieți și principii în România, i-aș fi râs în nas. De-a-ndoaselea totul, mereu?

Vineri 31 martie

Am început să notez prea multe în acest jurnal. Va trebui să mai renunț la mărunțișuri, să mai tai din detalii, să nu încarc memoria, fie ea a unui robot, cu atâtea lucruri inutile. Și să mă apuc de lucru: să termin în sfârșit volumul al VI-lea, cel mai năpăstuit dintre toate, dat fiind ritmul de delăsări succesive în care a fost compus. Nu mai am scuza ucenicei la monstru: de bine, de rău, am învățat, nu tot, dar esențialul, iar monstrul nu-și mai merită numele.

Mai uitasem să rectific o însemnare: nu m-am lăsat de fumat, cum, solemn, și amar, anunțasem pe prima filă bătută la Macintosh. Hotărârea fermă n-a ținut mai mult de o zi. În schimb, am scăzut, de la vreo 32-33 pe zi, la 16. Scot mereu țigările din pachet să le număr, gest penibil de drogat, inestetic. Nu de estetică am eu nevoie însă, ci de nicotină. Și de gest. Acum, că mi-am pus capăt iluziei de eroism din primele file ale jurnalului, pot să închei și ziua de azi.

Luni 3 aprilie

O nouă ocazie de a verifica falsitatea, cel puțin parțială, a atacurilor inteligheției de lux – și nu numai – împotriva imaginii televizate, capacității ei de abrutizare, incompatibilității funciare dintre televiziune și cultură. Pe una dintre cele mai frivol-intelectuale și „la modă" emisiuni culturale, *Le Cercle de*

Minuit, bolnavă de toate clișeele stângii intelectuale, azi Zoran Mušič. Ascultându-l, văzându-i desenele incredibile de la Dachau, în care mormanele de cadavre devin un peisaj, în timp ce peisajul toscan își dezvăluie scheletul, câți neinițiați nu se vor duce la expoziția de la Grand Palais pe care altfel ar fi ignorat-o?

O mărturisire a lui Zoran Mušič: sosind la Paris pe vremea terorismului abstracțiunii, în anii '50, nu s-a lăsat contaminat din pricina memoriei de la Dachau. „Morții m-au eliberat de arta abstractă" spune el, simplu. Din pricina lui, nu pot scăpa în noaptea asta de cuvântul *eroziune*.

Marți 4 aprilie

Vine V. cu recolta de la cutia poștală. Scrisoarea deschisă a lui Liiceanu către Dumitru Iuga (faxul e din 31 martie). Încheiată pe un ton de ironie amară față de poporul pentru care Iuga se sacrifică în gol, e scrisă cu aceeași cerneală ca *Apel către lichele*.

Mă întorc spre ieri, când, fiind prinsă de orele 4 dimineața bătând la Macintosch (nu-i mai spun Monstru, e semn bun – deși mi-a mâncat acum câteva secunde un întreg paragraf), n-am mai avut timpul să adaug la ultimele rânduri și acest detaliu, deloc nesemnificativ: Zoran Mušič are 88 de ani. Să îmbătrânești întreg, ca el sau Berberova, ce vis! Mă urmărește și azi cuvântul eroziune. Ce-ar fi să-mi intitulez ultimul volum: *Eroziuni*? S-ar potrivi cu tot ceea ce se petrece în Est, prima dintre eroziuni fiind a memoriei, a doua a demnității, a treia a omeniei, a patra a comunismului etc. Pomelnicul e nesfârșit, dar, înainte de a-l continua sau de a alege un titlu, ar trebui să termin cartea. Nu m-a oprit, în fond și în primul rând, ucenicia pe ordinator, cum am pretins (și sincer am și crezut). Probabil, infinit mai mult dezgustul față de unele metamorfoze umane din România și ca totdeauna, inevitabil, gustul zădărniciei.

Rămân și azi sub impresia lui Zoran Mušič. Cei 88 de ani ai săi, încă interogativi și deschiși spre lume, mai mult amari decât înțelepți, „erodați“ ca un desen sau o pictură a sa (și cadavrele de la Dachau, dar și ultima serie de autoportrete), parcă mi-au deschis asupra bătrâneții cea mai „consolatoare“ perspectivă de până acum. La Zoran Mušič, totul mi s-a părut a fi gândire vie, dubitativă, totul fixat la stadiul esențial al întrebării și al uimirii de a fi om și martor în acest secol al ciumei utopice. Rănile oblojite de artă, nu și vindecate de ea, iar el înaintând în timp fără a le renega, nici a le exhiba. E deci bătrânețea ce m-a „convins“ cel mai mult. Numai că despre bătrânețe n-ar trebui să-ți fie îngăduit a diserta decât dacă ești încă departe de ea, până pe la 40-50 de ani când încă imaginezi, și nu descrii. Deoarece nu-mi amintesc ca dintr-o astfel de descriere să fi învățat vreodată cineva ceva.

De ce atâta sporovăială? Pur și simplu, din aprehensiunea pentru analiza de mâine la ochii lui V., teamă stupidă deoarece nu vom avea imediat rezultatul. Totul se petrece însă pe un plan unde logica n-are nici preț, nici greutate, trebuie suportat și atâta tot. Și atunci te amețești scriind: orice și despre orice.

Miercuri 5 aprilie

A fost cum prevedeam: nu știm nimic precis. Întrebată de V. dacă e foarte grav, după angiografie, doctorița a răspuns doar „Je n'ai pas l'impression que ce soit très grave“. Orice ar fi, sunt, curios, mai liniștită. Și pentru că mă așteptam la un examen lung și dur. După doar vreun sfert de oră a reapărut V., văzând ca mai înainte, ușor mirat că n-a fost decât atât. Ușurat și el, din moment ce i-a venit ideea să mergem la restaurantul nostru de la Odéon, la doi pași de laborator. S-a lăsat deci cu stridii pentru mine și o impresie de înlăturare a primejdiei pe care îmi rămâne s-o sper întemeiată. Impresia, evident, nu primejdia.

Vineri 7 aprilie

Cu telefonul, ca pe timpul Europei Libere, de la trezire până pe la orele 4, nu voi „prânzi“ decât la 5. Un ritm care mă „întinerește“. (Măsor la justa ei valoare șansa de a fi fost atât de ocupată de ceilalți și cu ceilalți, încât n-am avut timpul să mă gândesc la mine. Fără narcisism ești mai puțin pândit de angoasa trecerii, și așa mai departe…)

Știrea cea mai importantă: Iuga a încetat greva foamei.

Luni 10 aprilie

Nu înțeleg cum se poate viețui altfel decât în stare de criză în România, de unde ecourile ne sosesc din ce în ce mai deznădăjduite. Azi scrisoare în acest sens (nu cu văicăreală, ci cu luciditate) de la Neagu Djuvara. Face într-o pagină o radiografie și politică, și socială, ce coincide cu propriile noastre impresii: și asupra PAC-ului (bine a făcut c-a ieșit din Convenție), a încăpățânării ardelenești a lui Coposu, a puținătății lui Emil Constantinescu, dar și asupra stării societății românești incapabile să se refacă fizic și psihic după 45 de ani de comunism. Mă impresionează atât de mult, încât îi răspund imediat.

Sâmbătă 15 aprilie

Din curierul de ieri, cea mai emoționantă scrisoare i-a fost dată la Buc. Nicoletei Franck (care mi-o trimite din Elveția) de o bătrână pensionară de 87 de ani (așa se prezintă ea însăși), Sabina Novac. Era tânără profesoară la Brașov când, în 1939, a venit mama în inspecție în clasa ei. Și i-a făcut un proces-verbal (mi-l trimite în plic). Îl citesc cu încântare. Nici umbra vreunui stereotip. Inteligent, bine scris, de certă ținută intelectuală. Mi se face un iremediabil dor de mama. Câte ștersături n-a produs timpul în aducerea-aminte! Acum îmi dau seama, de pildă, că uitasem cum scria și cât de bine. Am o poftă nebună să stau de vorbă cu ea, măcar un ceas, două. Cum adresa ei

pe procesul-verbal e „strada Wilson nr. 13“, de ce nu acolo? Fotoliile erau lângă radio (un Telefunken), în camera din fund. Deci acolo sau pe divanul din cealaltă odaie, de unde telefonam cu orele (de pe atunci suferean de telefonită cronică). Singurul lucru pe care aș mai vrea să-l fac, în ce-mi rămâne ca timp, ar fi o carte despre ea. Și unicul pe care nu-l voi putea nici începe. Trebuie să ai geniu să poți recrea un personaj pentru tine fără defect, pentru care nu te-ai putea sluji decât de punctele de exclamare patetice, între entuziasm și lacrimi. N-am evident geniu, nici măcar suficient talent și rămân cu această mare absență neexprimată și inexprimabilă.

Aflăm de la Al. Călinescu nu doar ceea ce știam de la Cristovici, că Goma a mai scos roneotipate trei volume de *Jurnal* și că ne cam înțeapă și pe noi, dar și că aceste „înțepături“ nu sunt deloc anodine. Dacă se confirmă – și se va confirma –, Goma se va transforma în cea mai mare decepție din câte am cunoscut – și n-am dus lipsă. Deoarece ea (dezamăgirea) nu se situează pe plan politic sau literar, ci pe cel uman. Ceea ce face el: să publice convorbiri în general răstălmăcite, până la a pune în gura celuilalt ceea ce el însuși a afirmat, nici măcar nu cred că are precedent. Fie chiar și în păcătoasele noastre de medii literare. În curând, se va întâmpla ceea ce Țepeneag îmi prezisese și eu nu crezusem în ruptul capului (și al inimii): îmi va părea rău că l-am cunoscut pe Paul Goma.

Luni 17 aprilie

Într-adevăr, îmi pare rău că l-am cunoscut pe Paul Goma. Nu că l-am citit, nu că i-am admirat și susținut „mișcarea“ din 1977, ci că l-am cunoscut. Am primit sâmbătă-seară cele trei volume de *Jurnal*, totalizând vreo 900 de pagini. Al treilea, *Jurnal de Noapte-Lungă* (23 sept.- 31 dec. 1993), ne este aproape integral consacrat. „Aproape“ deoarece, când nu înregistrează dezamăgirile pe care i le provocăm (mai ales eu, cu V. vorbea

mai puțin la telefon, deci e mai ferit), nu mai notează în *Jurnal* decât planurile sale de amenajare a Basarabiei, cu preferință hidraulice. Cum e părăsit de toată lumea în afară de noi (eu am fost ultima ce-am întreținut trudnic cu el o vagă legătură telefonică), nu mai are pe cine diseca în afară de noi. Mecanismul e simplu: pornește de la câte un adevăr, apoi inventează sau deformează.

Ar mai rămâne să mă întreb – retoric – de ce acest val de indignare de abia acum, când de trei-patru ani Goma aruncă venin și insulte în dreapta și-n stânga? Doar pentru că de data asta ne privește pe noi? Da, fiindcă nu credeam că va trece acest ultim prag. Și la urma urmei, nu e vorba de indignare. Ci de tristețea de a pierde pe cineva pe care-l credeam prieten (nu spuneam eu că, oricare i-ar fi defectele, Paul e atât de bun, încât e unul dintre rarii oameni în mâinile cărora mi-aș pune viața?) și de greață la ideea că tocmai unui astfel de om i-am stat alături fără rezerve.

Îndrăznesc să spun că nu de Paul mi-e azi milă, ci de mine. Milă, că-mi aleg atât de prost prietenii cei mai apropiați, că sufăr de o atare miopie psihologică. După ce le termină și V. (am impresia că le citește mai pașnic decât mine, deși cu aceleași concluzii), voi restitui cele trei caiete și mă voi strădui să scot din gând și din casă până și umbra unei amintiri ce-ar veni să-mi contrazică unica iluzie ce mă poate liniști: eu nu l-am cunoscut pe Paul Goma.

Miercuri 19 aprilie

De o lună durează neliniștea (panica mai degrabă), când mai stăpânită, când revărsată, pentru ochii lui V. Începând pe 18 martie când V. a fost la Richard, se încheie azi, tot printr-o vizită la oftamolog. Rezultatul: nu e nici glaucomul cel rău, ci doar cataractă, de care urmează să fie operat la sfârșitul lui mai, începutul lui iunie. Adică tot ce puteam spera mai bun. Nici nu ajung

să mă bucur pe cât ar trebui. Anxietatea să-mi stea oare – și din nefericire – mai în fire decât bucuria? Respir, în orice caz, de parcă m-aș întoarce de departe, de pe tărâmul primejdiilor majore.

Atât de tare m-am destins azi, încât mi-e somn la 10 seara! Să trăiești și să nu crezi.

Vineri 5 mai

De miercuri seara, handicapată. M-am lovit tare cu umărul de pereții ascensorului la dr. Richard și aproape că n-am simțit. După vreo cinci ore au început durerile destul de violente în umărul și brațul drept. Somnul, un chin. Joi, la doctor, în zorii zilei. Radiografii multiple (pierd vreo trei ore cu această prostie): nu e fractură, ci o tendinită. Nimic grav, redescopăr însă că faptul de a dispune de două brațe și mâini e un miracol pe care l-am trăit în neștiutoare inocență. Fiecare accident sau boală dă prilejul unei astfel de uimiri elementare, de care uităm cu toții imediat ce integritatea regăsită ne face insolenți ca pe niște școlari cu absențe nemotivate de la esențial.

Acum nu știu câți ani (15-20?), la Roma, mi-am cam rupt niște coaste într-un autobuz care s-a pornit cu prea mare entuziasm la o cotitură. Și de-a lungul celor două săptămâni ale raiului meu roman (la Roma, de fiecare dată mă regăseam în paradis) n-am prea putut să respir, nici să râd, nici să merg mult cu mașina. Dar pe acea vreme stăteam la Yvonne, Dan Petrașincu (Angelo Morretta) conducea cu o grijă foarte puțin romană automobilul, să nu mă doară, Horia Roman telefona în fiecare zi să-l întrebe pe V. cum îi mai e „fetei lui Lovinescu“, și când dădea de mine, îmi recita îndelung din textele paterne, certându-mă că nu le știu pe dinafară, cu el toate cafenelele Romei se mutau la București, iar ruinele înrudite cu străzile, piețele, monumentele și soarele îmi dădeau senzația eternității. Ce mai contau două-trei coaste în minus? Le-aș da din nou pentru a

regăsi Roma de atunci, cu noi toți împreună. Trebuie să închei. Altfel risc să… lamartinizez.

Duminică 7 mai

Dacă la primul tur al alegerilor prezidențiale eram liniștită (nebănuind succesul lui Jospin), pentru al doilea, de azi, mă aflam în pragul anxietății. De fapt, cu cât ne apropiam de orele 8 seara, când se dau primele estimații (niciodată dezmințite), teama creștea. Aș fi râs dacă cineva, acum o lună-două, mi-ar fi prezis că-mi va veni să cânt de bucurie, aflând la 8 precis victoria lui Chirac (52,8 %) contra vreo 47 pentru Jospin. De cântat, n-am cântat, dar am cam tras un chiuit, având senzația c-am scăpat din cine știe ce primejdie.

Am scăpat totuși de anii Mitterrand, de „generația“ Mitterrand, de stilul de a minți Mitterrand, de reaua-credință Mitterrand. Dreptei, când minte, îi e rușine. E o minciună simplă, ce nu are aroganța de a se crede adevăr. Socialiștii mint în stil comunist, cu morgă, de parcă ar enunța o dogmă. Socialiștii își vor reconstitui, cel puțin în parte, forțele (deoarece Chirac va fi incapabil să resoarbă șomajul în ritmul sperat de cei ce l-au votat), se vor strădui să dobândească statura unei social-democrații cumsecade și vor mai câștiga la alte alegeri, municipale, legislative etc. Dar minciuna nu va mai sta „cu regele la masă“. Tot e ceva.

Marți 9 mai

Ieri, 8 Mai, s-au împlinit 50 de ani de la capitularea Germaniei. A trecut deci o jumătate de secol de când, la București, ieșind de la Seminarul de artă dramatică al lui Camil, ciocneam cu el și ceilalți „discipoli“, regizori sau actori *en herbe* pentru *Peace Day*. Într-o cârciumă de pe Sărindari, probabil un pahar de țuică. Nu mai văd locul exact. Le aud în schimb vocile, râsetele (da, râdeam, inconștienți de tot ce avea să se întâmple,

doar nu ne vor lăsa americanii, nici britanicii și mai ales nu franezii!). Era soare – de asta sunt sigură –, un ucigător mai bucureștean și totul avea gustul de aguridă al tinereții noastre. Nu știu dacă era cu noi Maria Botta, dar Karin Rex, pe care Camil o adoptase imediat tocmai fiindcă semăna cu Maria, aproape sigur da.

Seminarul lui Camil era fascinant. Împotriva curentelor la modă și în primul rând a lui Gordon Craig (ce făcea ravagii nu numai în teoretizările antebelice ale lui Haig Acterian, dar și la Ion Sava ce monta atunci un *Macbeth* cu măști, artificial, nu lipsit însă de interes), Camil paria pe autenticitate și, îmbinându-l pe Husserl cu Stanislavski, ne amețea oferindu-ne iluzia că participăm și noi la „noocrația"-i fabuloasă. Inteligența lui avea mereu febră. Ne-o transmitea. Când am ajuns la Paris, dezamăgirea suferită la cele câteva cursuri de teatru mai cunoscute (începând cu asistentul lui Dullin), cu mult sub nivelul „învățământului" lui Camil, m-a făcut de-a dreptul arogantă. Am pus un anunț în nu știu ce ziar spre a-mi constitui prima companie teatrală, dând numărul de telefon al Christianei, Maillot 23-14. L-a introdus și Eugen într-o replică din *Lecția* sau *Scaunele*, poate chiar *Cântăreața*: „si vous cherchez Monique, faites MAI 23-14". Când am ajuns apoi *en froid*, nu numai replica a fost tăiată, ci și numele meu. Îmi dedicase, în primul lui volum de teatru apărut la o mică editură (Arcanes, 1953), *Lecția*. În versiunea de la Gallimard, dedicația s-a evaporat. Avatarurile prieteniei ionesciene sunt însă prea lungi, prea întortocheate și, în final, escamotate de felul lui de a îmbătrâni, înțelepțindu-se, ca să le enumăr aici și acum.

Vreau doar să subliniez că doza de orgoliu transmisă nouă de Camil era atât de mare, încât venisem la Paris decisă nu numai să dau foc Comediei Franceze, dar și să-i învăț pe francezi cum să joace teatru. Nu altfel se explică cum, după anunțul din ziar, am avut tupeul să „audiez" pe tinerii ce s-au prezentat.

Cu Georges și Greg am alcătuit o companie „Masques et Légendes“. Voiam să punem în scenă o piesă de Sebastian. M-a salvat de la acest proiect mediocru întâlnirea cu Nicolas Bataille (pe acea vreme juca *Une saison en enfer*, în regia lui Akakia Viala) ce voia neapărat să montăm împreună o operă-bufă. Am refuzat din motive de modestie muzicală și așa am ajuns împreună la *Till Eulenspiegel* și la Théâtre de Poche. Apoi la... Ionescu, supranumit în trupă Io-Io și devenit peste ani... Ionesco. Bucla se închide la loc.

Și revin la fabulosul 8 Mai 1945. În ferfenițe și în doliu de-a lungul anilor următori. Acum, pentru supraviețuitorii ce-am devenit, indiferent. Când nu ne revoltă, ca azi, că șefii occidentali au ales Moscova spre a-l comemora, trecând sub tăcere măcelul din Cecenia. E drept că n-au asistat la defilarea trupelor, dar nu asemenea gesturi îi pot crea insomnii lui Elțîn. Singurul care a îndrăznit apăsat o aluzie la masa festivă a fost tot Mitterrand, care se trezește din când în când că are de apărat, ca descendent al Revoluției Franceze, terfelitul drapel al drepturilor omului. Discursul lui n-a salvat necinstea occidentală, ci finalul său de domnie. La televiziune se vedeau privirile chiorâșe ale lui Elțîn și nedumerirea pătrată a mareșalilor în uniformele lor de gală indecent acoperite cu decorații. Există în cefele nomenclaturiste, în ochii lor căscați de prostie primară, în grăsimea ce și-a depus straturile până pe creier o nerușinare ce necinstește omenia, dacă nu chiar, mai pompos (doar sărbătorim semicentenare, nu?), omenirea.

Și așa cu aniversarea de ieri: acum o jumătate de veac, la 8 Mai 1945, la București... De aici ar putea începe orice roman? De aici, în orice caz, soarta s-a răsucit.

Sâmbătă 13 mai

Îl sun și pe Ion Ioanid, mai precis pe ea, el neavând încă pus la punct aparatul ce ar urma să-i țină loc de voce. Ne-a trimis o videocasetă cu episoadele 39-40 din *Memorialul durerii*

(luptele din munții Banatului). Lucia Hossu-Longin înlocuiește toate instituțiile inexistente ce-ar fi trebuit să ne foreze memoria cât mai sunt martorii vii. Ea pregătește arhivele viitorului. Ne desemnează și vinovații de care nu se sinchisește nici o justiție: de data asta casa unde locuiește, în Brașov, tartorul de la Canal, Goiciu, azi pensionar înstărit căruia nimeni nu-i strică tihna. Să ne mai mirăm că nu se poate reclădi o societate pe o atare sfidare? Ne mirăm, ce să facem. În episodul 39 se citează din manifestele rezistenților din munți în 1949: „Români, nu mai iertați și nu mai uitați!“ Mereu de actualitate.

Duminică 21 mai

Dacă după ’89 am avut atâtea dezamăgiri în prietenii și atâtea rupturi, s-ar putea să fie echilibrate prin regăsirile mai insistent afective decât ne-am fi așteptat, fără a mai pomeni de prietenia exemplară cu Liiceanu. Și mai surprinzătoare au fost însă descoperirile neanunțate de cărți, articole, renume: Virgil „descoperindu-l“ pe Patapievici din primele sale texte publicate în *Contrapunct* ar putea reprezenta momentul-cheie. Au mai fost și altele: emoționanta calitate umană a lui Zografi, umorul lui Dan C. Mihăilescu etc. etc. Nu știu cât pot acoperi aceste etc., dar e bine ca lista bunelor surprize să rămână deschisă. Mai ales că de cele negre sau cenușii suntem departe de a duce lipsă.

Vineri 26 mai

Revăzut astă-seară admirabilul *Opening night* al lui John Cassavetes, singurul lui film care ajunsese să mă convingă că nu este o simplă modă cultul întreținut în jurul său și, uneori, în detrimentul profundei sale valori ce nu ține de originalitatea mișcărilor inedite de cameră. Rana pe care o exaltă, îngrijind-o, Cassavetes cred că are prea mult de-a face cu *underground*-ul american. Iar Gena Rowlands nu mi s-a părut în nici un alt

film actriță atât de patetic desăvârșită. Cum atmosfera, beția, nevroza sunt specific newyorkeze, poate părea curios că m-am gândit la Maria Botta ca la singura ce-ar fi putut-o concura într-un asemenea rol. Așa cum putea recita minunat din Ion Barbu, din care nu înțelegea nici o fărâmă de vers, ar fi ajuns să învețe și replicile mult prea sofisticate pentru ea ale intelectualului Cassavetes. Ar fi pledat în favoarea ei capacitatea de identificare cu personajul, unică în genul ei, ca și sensibilitatea exacerbată, ducând și ea spre nevroză, din motive evident mai puțin complexe decât cele ale personajului lui Cassavetes. Dar de ce să caut a aduce o figură străină în acest film care se circumscrie frumos și necesar în propriile lui limite? Numai din nostalgiile mele bucureșteano-adolescentine, când regia mi se părea a se confunda cu Camil Petrescu, iar arta actoriei cu Maria Botta? De ce mai pun întrebarea când ea își conține răspunsul?

Marți 6 iunie

Ne-a sunat și Christinel în ajunul operației lui V. Cum își aduce aminte! Vrea să vină la Paris pe la sfârșitul lui octombrie, când ne vom fi întors de la București (de ne vom duce...). Se plânge tot de dureri. Și doctorii nu le află decât origini... nervoase. Mă tot gândesc la ea citind din cartea lui Zigu Ornea despre extrema dreaptă românească a anilor ’30, pasionantă prin citate. Când dau de incredibilele articole ale lui Mircea în scurta lui perioadă legionară (1937-1938) și-mi amintesc cum nouă ne declarase că n-a scris niciodată așa ceva, iar ei (infinit mai grav) îi jurase că n-a fost niciodată legionar, îmi spun că e nedrept ca totul să cadă acum pe umerii ei. Nu înțelege nimic și reține doar că e o campanie împotriva lui Mircea. Campanie e, din păcate are pe ce se bizui, chiar dacă falsifică (nu Ornea, ceilalți), generalizând ceea ce a fost o rătăcire de un anotimp într-o existență ce s-a întins pe 78 de ani și o bibliografie începută

la 13 ani și încheiată numai prin moarte. Dar Christinel crede în Mircea, nu în texte.

Vineri 9 iunie

Nu mă mai întreb încă o dată (repetitivă și obsesivă, întrebarea e și inutilă) de ce mă încăpățânez să notez aici tot felul de mărunțișuri. A fost, firește, scuza – sau poate chiar necesitatea – de a face exerciții pe acest instrument, acum domesticit. Rostul, în acest caz, i s-ar fi încheiat. Știu când m-am lăsat de *Jurnal* și când l-am reînceput. Am părăsit această îndeletnicire, recitind într-un caiet mai vechi, de prin 1950 și ceva, o dare de seamă despre o expoziție și nici una dintre descrierile de tablouri nu-mi mai evoca nimic. Furioasă pe o astfel de memorie neajutătoare, am pedepsit-o: am pus nu numai acel caiet la o parte, ci și ideea însăși de jurnal. Am reluat *Jurnalul*, sub formă mai curând de agendă, în 1977, în plină mișcare Goma, când din pricina știrilor ce ne soseau precipitat și din toate părțile (n-aveam timp să pun telefonul în furcă, și iar suna) ajunsesem spre seară să dau o știre tocmai celui ce mi-o transmisese cu câteva ore mai înainte sau pe la începutul zilei.

De atunci continui *Jurnalul* din inerție și sete de memorie, îndoindu-mă funciar de rostul lui. E doar o meteahnă fără consecințe.

Duminică 11 iunie

Aflu despre Cioran detalii atroce. Nemaiputând mânca (creierul nu mai comandă reflexele necesare înghițitului) și fiind hrănit cam cu forța, niște alimente au intrat în plămâni. Infecție pulmonară: e întins și hrănit prin perfuzie. A rămas doar piele și os, cu trupul plin de escare. I-ar trebui o saltea specială pentru escare, făcută din pungi de apă. Spitalul nu dă așa ceva, iar în magazinele specializate unde au trimis-o de la clinică pe Simone, costă 40 000 de franci! Simone îi poate avea de la Gallimard.

De neînțeles pentru V. și pentru mine este speranța ei că infecția pulmonară va fi vindecată și C. va scăpa și din asta. E oribil de mărturisit, dar singura speranță ni se pare, dimpotrivă, să se încheie cât mai repede acest calvar degradant. Într-un fel, doar moartea îl mai poate reda pe Cioran propriei sale staturi. Dar cu moartea este ca și cu tortura: nu poți ști dacă și cum o vei înfrunta, înaintea clipei când îi faci față.

Va trebui totuși, acum că mi-am terminat treburile „intermediare“ (învățatul pe Macintosh, articolele Furet), să mă pun pe recitirea volumului al VI-lea din *Unde scurte*, să mai scriu prefața și anexele. Nu-mi dau seama de ce șovăi atâta. E probabil un sentiment de saturație și de inutilitate. Nu l-am avut cu volumele precedente (deși nu în entuziasm le-am lucrat). Mai nădăjduiam într-o curățare a atmosferei evident nu doar literare din România. Atunci „arhiva“ mea ar fi fost poate utilă. Când lumea nu visează decât uitare și mai totul e stătut ca o apă clocită, la ce bun? Mai ales că volumul ce începe cu ianuarie 1990 nu e decât o înșiruire de decepții succesive și nu duce, bineînțeles, la nici o soluție. N-are defel pretenția asta. Într-o astfel de lehamite, cum să-mi mai vină să lucrez? O voi face doar pentru a mă dezbăra de manuscris. Dar când?

Sâmbătă 17 iunie

Cazul Cioran. S-a renunțat la operație. Prin testament, Cioran a cerut o înmormântare religioasă. Și alte două detalii ce fac cât zeci de studii asupra lui: a fost indignat când a aflat că Simone nu era botezată. Iar de Vinerea Mare… postea. Și pentru Paștele ortodox, și pentru cel catolic. Dacă plecau spre Normandia și Simone pregătise un picnic, se indigna când scotea (de Vinerea Mare) șunca din coș. O refuza ferm. Nu punea el în gură așa ceva! Socotelile cu Dumnezeu ale fiului popii din Rășinari erau infinit mai puțin simple decât s-ar (sau aș) fi bănuit? Dacă disperările sale erau de hârtie, canoanele bisericești

erau din… copilărie. De undeva, de pe lângă Coasta Boacii. Deci invincibile.

Marți 20 iunie

A murit Cioran. Azi-dimineață, tocmai când Simone, după trei nopți nedormite la spital, plecase acasă să se odihnească puțin. Telefoane evident toată ziua. De la M.-F., mai multe: s-a dus cu Simone la pompele funebre și a încercat să aranjeze cu biserica. Nu se știe când va fi înmormântarea: vineri sau sâmbătă. Aflu – iarăși cu mirare – că Cioran și Simone își luaseră „loc“ la cimitirul Montparnasse, unde se duceau, din când în când, să vadă dacă s-a făcut monumentul! Cioran parcă se încăpățânează să nu semene cu „literatura“ lui.

Refuzăm comentariile cerute. Nu doar din lipsă de timp, ci și de… inspirație. Asupra scriitorului Cioran, am scris cum am putut la apariția fiecărei cărți. Despre om, aș fi ori prea convențională, ori prea personală. Pe cine poate interesa că, mai ales de când a căzut bolnav, nu-l mai văd decât pe cel ce ne bătea în geam, aproape seară de seară, în rue Cassini, și cu care bârfeam regește? Și chiar dacă ar interesa pe cineva, amintirea aceasta îmi aparține, n-am chef s-o împart cu nimeni. Eram cu toții tineri, strălucind de nefericirile Istoriei. V. descoperea România (sau mai curând o mitiza), după ce o pierduse și scotea *Caietele de Dor* (le trăgeam roneotipate la Force Ouvrière, alături de *România muncitoare* a lui Eftimie Gherman) ca o sfidare imperioasă, Mircea Eliade încerca să reediteze *Război și pace* la scară românească cu *Forêt interdite,* Eugen disloca scena și cuvintele ca să scape de obsesia morții, Cioran descompunea tonic și vital speranțele, totul părea frenetic și posibil. Acum nu mai sunt, nici Mircea, nici Eugen, nici Cioran. Am mai rămas noi să mai plângem, cât ne va mai fi dat, „la apa Vavilonului“.

Vorbesc, noaptea târziu, și cu Christinel. I-a telefonat lui Simone, noi n-am avut curajul s-o facem și i-am trimis o telegramă telefonată. E drept că n-aveam argumentele lui Christinel pentru a o consola: îl știe pe Cioran în Paradis, alături de Mircea și Eugen. Ferice de ea, crede!

Mi-e o milă sfâșietoare de felul, nedemn de el, în care s-au încheiat zilele lui Cioran. Nu merita o atare desfigurare.

Sâmbătă 24 iunie

Aseară, în ciuda oboselii (mă trezisem în zorii mei), terminasem aproape să notez în detaliu înmormântarea lui Cioran când, pe la ultimele paragrafe, a dispărut orice semn scris, ieșiseră din „memoria“ aparatului cele 130 și ceva de pagini ale Jurnalului! Din fericire, aveam copia *Jurnalului*, însă doar până alaltăieri. Iar încep să regret mașina de scris, capriciile computerului n-au nici una din scuzele sau grațiile (dacă așa ceva există) ale celor umane. Cum detest repetiția, voi super-rezuma ceea ce ieri scrisesem cu de-amănuntul.

La morga spitalului Cochin (i se spune decent „amfiteatru“) Cioran, în sicriul deschis, de nerecunoscut. Nu numai expresia feței, dar și forma ei: maxilarul de jos pare deplasat, dacă nu chiar absent – ca și cum i-ar fi închis prost gura. De față, în afară de infirmierele de la clinica unde a fost îngrijit C., Toubon. O surpriză, deoarece nu mai e ministrul Culturii, ci al Justiției. Scurtă slujbă religioasă, închiderea coșciugului nespectaculară: nu se mai bat cuie, ca pe vremuri, se înșurubează fără zgomot.

Cu Ileana Cușa și infirmera lui Cioran, Ana, spre biserică, unde evident nu s-au respectat locurile rezervate. Ambasadorul cu „culturalii“ săi oficiali, în păr. Cei doi Hăulică (le dau mâna), „academicianul“ Eugen Simion mă salută de departe, fiind în biserică îi răspund mai mult vag decât creștinește, V. se face că nu l-a văzut, Marin Sorescu care, la cimitir, când împărțim,

M.-F. coliva, eu vinul (Simone ne privește cu gentilețe aprobatoare), vine să-mi spună că în fața unui mormânt nu putem să nu ne împăcăm. „Pentru asta, replic, ar trebui nu un moment, ci zile și zile de discuții." Pleacă tot cu zâmbetul pregătit pe buze. Pentru prezența masivă oficială (prevăzută, Simone primise un telefon în ajun), M.-F. pregătise replica: un mesaj al Regelui pe care-l va citi și în română, și în franceză. Presupun că au cam îngălbenit în colțul Ambasadei.

La întoarcere, trecem prin Luxembourg, în ceea ce mă privește într-o stare de melancolie avansată: tinerețea încă o dată pierdută cu dispariția lui Cioran, fântâna Médicis unde-l citeam romantic pe Rilke etc. etc. Și ni se întâmplă un lucru ciudat: de pe o bancă destul de îndepărtată pentru a nu se auzi vocile noastre, se ridică trei fete și un băiat, vin spre noi, ne-au recunoscut la biserică, să ne declare ce-am însemnat pentru ei de-a lungul anilor. Nici o flaterie, doar emoție. Sunt profesori români veniți la un stagiu aici, aplică o metodă de care n-am mai auzit (școala Waldorf) și ne lasă o revistă cu poemele și prozele elevilor lor. Recunosc că suntem mișcați.

Ajungem acasă cu un taxi condus de un musulman laic ce ne consolează de cel fundamentalist pe care l-am avut dimineața în drum spre Ionești, și care ne-a predicat fanatic de-a lungul drumului, până ne-a năucit. Nu credeam, deși citisem, că așa ceva există.

Vineri 21 iulie

A murit Mihai Botez. Ne-o spune Mihnea care l-a văzut, aparent mai bine după o hemoragie, la spitalul Elias din București, rezervat, ca și mai înainte, ștabilor. O nouă hemoragie avea să-l răpună a doua zi, tocmai când urma să se întoarcă la Washington spre a fi operat. După Mihnea, toate se trag din iradierea de la Securitate pe vremea disidenței sale. După ce a trecut atât de sfruntat în diplomația lui Iliescu, recunosc că

mi-e mai greu să cred în această versiune, chiar dacă nu-l consider ca Dorin Tudoran drept un agent al Securității care doar a jucat rolul de disident. Aș vrea, în fața acestei dispariții timpurii (n-avea decât 55 de ani), să pot păstra doar amintirea celui pentru care altădată ne-am luptat și în care aveam o totală încredere. Nu știu însă dacă voi putea.

Duminică 23 iulie

Dacă-l pun în fruntea listei pe Liiceanu, și o mai adaug pe Gabriela Adameșteanu, aceștia sunt, mai ales, oamenii care mă fac să regret, din când în când, că nu stau la București. Prietenii cei mai buni acolo îi avem. E de altminteri în logica existenței noastre: cât eram în România, visam la Franța, sosind aici ne-am îndreptat privirile spre România și le-am lăsat astfel ațintite o viață de om – trăind mai mult la București decât la Paris. Acum, aici, cei mai apropiați prieteni au murit, iar câteva din marile prietenii s-au stins ori învrăjbit. Nu-i mai am pe Christiane, pe Alla, pe Georges, Greg e departe, Virgil l-a pierdut pe Luc, Goma ne-a devenit un străin, Țepeneag s-a metamorfozat: decese și dezamăgiri au golit peisajul. Cel de la București e încă plin. Numai că acolo a devenit pentru mine, prin timpul scurs, *departele*. Dacă ne-am întoarce de tot, nu m-aș putea împiedica să-mi caut prin toate ungherele copilăria, adolescența, pe mama mai întâi, pe urmă pe tata. Ca, apoi, să trăiesc în închipuire tot ce n-a fost și ar fi putut să fie. Sau poate s-ar termina totul ca în basmul *Tinereții fără bătrânețe*: aș înlemni pe pragul din bulevardul Elisabeta, ca la porțile unui castel al trecutului netrăit.

Nu, într-adevăr, n-am curajul unui astfel de gest. Cu riscul asumat de a continua să viețuiesc… în contratimp.

Sâmbătă 29 iulie

A venit și rândul lui Cioran. *Di granda*. Nu o pagină ca la moarte, ci două, în *Le Monde* de ieri (28 iulie), pentru a „trata" cu toată seriozitatea urmele în opera lui ale nebuniei legionare din tinerețe. Ale antisemitismului său. Rolurile sunt distribuite – presupun – abil (regia lui Reichmann ne fusese anunțată de vreo săptămână-două de Tacou, dar nu-i prevedeam proporțiile). Deci, un până acum necunoscut „specialist" în literatura română, pregătind o teză de doctorat asupra *Schimbării la față…*, pe numele lui Pierre-Yves Boisseau, face, cum se petrecuse și în cazul Eliade, procesul întregii opere a lui Cioran pecetluite de culpa tinereții și impregnate în totalitatea ei de antisemitism, teză ridicolă, și de rea-credință. Dar necesară pentru autorii campaniei în curs.

Nu înseamnă în nici un fel că nu găsesc penibile frazele incriminate din *Schimbarea la față…*. Dar *trop c'est trop*. Și nu poți să te desprinzi, în campania anti-Eliade și anti-Cioran, de impresia că astfel se încearcă a se acoperi complicitățile intelectuale cu ideologia comunistă și a se evita un Nürnberg al comunismului.

Ioana Bernard ne trimite cartea alcătuită de ea în cinstea lui Noël, intitulată *Directorul postului nostru de Radio*. După ce a plimbat-o pe la nu știu câte edituri, a apărut la una total necunoscută (nouă, cel puțin): Retromond, de la București. Omul acesta care ar merita să-i poarte numele o stradă din Capitală – și încă centrală! – este azi complet uitat… Suntem, foarte probabil, un neam pentru care nu face să te sacrifici. Uituci din vocație.

Duminică 20 august

M-am întors de la St. Tropez în seara zilei de 16 august și până azi mi-am pierdut tot timpul cu canicula, ziarele și scrisorile.

Ce-a fost la St. Tropez? Era să scriu: ca de obicei. Nu cu totul. Mai puțin cald ca în anii precedenți, iar kilometrul meu de înot de data trecută s-a rezumat la vreo 700-800 de metri din cauza palpitațiilor a căror umbră mă tot urmărește de la Brides. Plajă deloc, înot menționat mai sus, dejunul la restaurantul de pe plajă, mai înainte telefonul cotidian lui V., acasă, siesta lungă cu aparențe paradiziace (ferestrele larg deschise asupra unei grădini scăldate în soare). Și, în *chaise-longue* afară, apoi în cameră, lectură cam de pe la 5-6 până la două dimineața. Curgeau paginile cu sutele. Într-un asemenea ritm, evident că cele 1 000 și ceva de pagini din *Saga moscovită* (în traducerea de la Gallimard) a lui Vasili Axionov, cu care credeam că-mi voi umple cele două săptămâni de vacanță, au fost „înghițite“ în mai puțin de una. Cu atât mai mult, cu cât această încercare de a reedita, pe fundal de Gulag și Magadan, *Război și pace*, răspundea unei mai vechi așteptări: ca literatura să poată răscumpăra în Est suferințele unor „obidiți și umiliți“ sortiți, în principiu, să rămână zidiți în Ministerul Adevărului. Nu am citit cu atâta pasiune nici romanele lui Soljenițîn (făcând excepție *O zi din viața lui Ivan Denisovici* și, firește, *Arhipelagul Gulag* – care nici nu e un roman.) Citindu-l, cu încântarea pomenită, mă întrebam când oare vor ajunge scriitorii români să se dezbare de certitudinea stranie că descrierea unei dureri de dinți (mă gândesc la ultimul roman al lui Gheorghe Crăciun) e mai postmodernă și mai estetică decât o arestare, o tortură, o închisoare. Gheorghe Crăciun ne asigura în recenta lui antologie optzecistă că viitorul literaturii române stă în textualism, nevrând să facă față adevărului abrupt: literatura va reînvia numai recuperând ceea ce a fost tăcut și interzis în ultima jumătate de veac. Esteții noștri subțiri strâmbă din nas, n-au asimilat încă nici singura încercare de frescă a suferinței românești, *Noaptea de Sânziene* a lui Mircea Eliade. O tratează cu un ușor dispreț. Unii pot reacționa ca Daniel Bănulescu (fără legătură cu Ștefan), cu o carte al cărei titlu

grăiește de la sine, *Te pup în fund, conducător iubit*, mimând vulgaritatea derizorie din *Groapa* lui Eugen Barbu. Cu mai mult talent, dar neevitând, în ciuda fluxului verbal mereu inventiv, o anumită monotonie argotică. Ca și pentru romanul lui Radu Aldulescu, *Amantul Colivăresei*, mi-e teamă că ceea ce rețin „contestatarii" perpetuării unui textualism extenuat nu este decât un mizerabilism înecăcios ca glodul... Atât rămâne pentru ei din trauma suferită de mai multe generații: mahalagizarea societății. E drept că Aldulescu mizează (dar nu i-am citit încă romanul până la capăt) și pe un erotism proscris atâtea decenii, încât nu poate reizbucni altfel decât sub forme violente. Nu pretind că astfel de reacții față de rafinamentele de laborator anemiate ale predecesorilor direcți nu sunt demne de semnalat, dar, din păcate, nu văd azi nici un scriitor român vrând (și la urma urmei fiind în stare) să imite demersul lui Axionov. Și cum presupun că e singurul purtător de sens pentru o literatură tot atât de bolnavă ca și oamenii ce-au scris-o, dezolarea mea nu e doar de ordin estetic. Dar cum mă văd sistematic acuzată că singurele mele criterii sunt etice și politice, de ce să mă mai ascund?

Miercuri 23 august

Trezită azi de un coșmar: o visam pe mama, victimă a unui atac cerebral, ghemuită pe un pat de hotel, cu mine lângă ea, neștiind ce să fac. Parcă, după peste 30 de ani, o pierdeam din nou...

Marți 29 august

Ieri, incinerarea Liei Savu. La Crematoriul de la Père Lachaise. E prima incinerare pariziană la care asist, nu pot deci să-mi dau seama cât din ea aparține unui stil obișnuit, și cât voinței lui Andrei Savu. Amândoi (și Savu, și Lia) fiind agnostici, lipsea un preot (în cazul lor un rabin) și o slujbă religioasă, pe care tata, în ciuda ateismului său mult mai afirmat, o ceruse (redusă

la minimum) prin testament. Cum, respectând stilul ei de discreție, A.S. ceruse să nu fie nici flori, nici discursuri, totul s-a redus la un „concert“ (pe discuri prost repercutate în sala ce nu era bine sonorizată) de vreo oră și jumătate, timpul necesar pentru arderea corpului. „Publicul“ nu se prea foia (cu toate că nu la un „concert“ venise), cu excepția lui Reichmann care tot șușotea în spatele nostru, vorbindu-i celui de alături despre restaurantele *trois étoiles*. Mie, care sunt pentru incinerare, această laicizare absolută nu-mi convine. Păstram în minte incinerarea tatei, ce mi-a rămas ca un model. Primele măsuri beethoveniene din *Simfonia a V-a* (loviturile de destin alese de tata) rămân indisociabile de ceremonia din Crematoriul de la București, pe care o revăd până în cele mai mici detalii. Pe Minulescu, surprins, de pildă, la ieșire, cu lacrimile curgându-i fără reținere. Tata (sicriul era deschis) dispărând, în sunetele *Simfoniei*, spre adâncuri, încet și inexorabil: tragicul era prezent și sacralizat. Fac însă o greșeală comparând. Eram atât de „angajată“ (în *Jurnalul* din acel iulie 1943, nu scriam decât despre sinucidere, uitând bineînțeles s-o trec și în faptă), încât incinerarea de atunci era natural să mi se pară paradigmatică.

Miercuri 6 septembrie

O lectură și aberantă, și pasionantă: *Cartea Mamei* de Albert Cohen în traducerea Irinei Mavrodin. Aberantă deoarece nu mi-a fost nicicând dat să citesc o traducere din franceză în română. Plecând în grabă, am luat însă primul volum la îndemână. Am simțit de-a lungul lecturii o constantă stinghereală. Pasionantă totuși, această lectură. E tonul fățiș liric pe care mi l-aș fi dorit pentru a scrie despre mama. Mi-era, mi-e frică de el, deoarece rezultatul ar semăna cu o ploaie de lacrimi. Albert Cohen își poate permite așa ceva deoarece dimensiunea lirică este dezlănțuită la el de fapte mărunte, la limită duios-ridicole, pentru că mama lui e o „antieroină“. Felul cum îl îngrijea sau îi pregătea dulcețurile stă parcă în contrapunct cu delirul

admirației. Dar eu am de ce s-o admir pe mama, nu doar pe intelectuala care a fost, dar și pe eroina care a devenit în închisoare, refuzând cu prețul vieții să dea Securității armele (o scrisoare către mine) pentru a mă șantaja. Atunci și acolo, mama m-a născut a doua oară. După ce-mi dăduse viața, mi-a dăruit și libertatea să mă comport după firea mea, fără a avea de ales între sinucidere sau a deveni unealta „lor". Or, cum să găsesc cuvintele pentru a o descrie pe mama fără a cădea în clișeele sublime? Trebuie probabil să ai geniu, iar eu n-am nici măcar talent. Cel puțin nu destul pentru a rivaliza cu un astfel de Model. Totuși, o singură carte aș fi vrut să scriu: tocmai Cartea Mamei.

Vineri 8 septembrie

După-amiaza, la noi, Marcel Petrișor. O memorie uluitoare, aproape cât a lui Puiu Cotruș. Închisorile revizitate cu el în cele două cărți ale sale nu izbesc prin inedit, din teama de a răni sau mâhni pe cineva, în volume nu dă numele lor adevărate decât celor morți. Atunci însă când le povestește, se dezleagă totul: psihologia devine abisală, situațiile extraordinare, caracterizările necruțătoare. De pildă, preoții catolici din înalta ierarhie, puși să-și facă nevoile în curte cu mantourile episcopale pe umeri, spre a putea fi luați în derâdere, după ce îndepliniseră corvoada de tinetă. Sau cedările spectaculare la „reeducările" din faza a doua, cele fără tortură, deci fără scuză. Când îl asculți și te lași uimit de precizia și infinita nuanțare a diagnosticului, realizezi că în scris e prea cuminte, aproape convențional. Această „cumințenie" nu provine doar din „delicatețea" lui (s-ar putea parodia rimbaudian: *par délicatesse j'ai perdu… mon art*), ci și, probabil, din oralitatea lui înnăscută, în filiația Țuțea, dar fără teribilismele acestuia din urmă. Dimpotrivă. Cele suferite par a-l fi învățat să nu ceară de la oameni mai mult decât pot da. Lista demisiilor morale în

închisori este la el exhaustivă, ea nu-i slujește pentru a condamna, ci pentru a insista și mai mult asupra excepțiilor.

Pesimism absolut, ca la toți observatorii, asupra alegerilor apropiate. Nu crede într-o posibilă redresare a opoziției dezbinate și nu-i acordă șanse nici lui Manolescu. După el, actuala majoritate ar putea obține chiar 80%. Doar procentul e probabil prea pesimist, nu și diagnosticul.

Stăm vreo patru ore împreună și nu vedem timpul trecând. M.P. pune însă prea mult preț pe noi. Crede că dac-am ține cursuri la Universitate, cel puțin de două ori pe an, ar dobândi studenții „modele". Încercăm să-l convingem că-și face iluzii. Zadarnic. Ne cere la despărțire nici mai mult, nici mai puțin decât să rămânem sănătoși la trup și mai ales la minte și să... nu îmbătrânim. Chiar așa: de ce să nu ne străduim?

Vineri 15 septembrie

În *Revizuirile* lui Ion Simuț, am dat la capitolul „Conștiința critică lovinesciană" (p. 235) peste un pasaj din *Memorii*, II, la care subscriu cu înfiorare: „Îndărătul relativismului întregii mele opere se află, prin urmare, o realitate sufletească, conștiința de fiecare minut, stringentă, pururi actuală și nu teoretică, a neantului universal, ce nu putea împinge decât la o viziune cosmică în care valorile se degradează și se estompează în indiferența totală. Deși putea duce la anarhie morală sau, cel puțin, la contemplativitate pură, sensul acut și prezent al labilității n-a dus nici la una, nici la alta; nimicind până și germenele voinței de putere, în virtutea paradoxului trăit de oricine dintre noi, a lăsat neatinsă necesitatea activității sprituale dezinteresate care, lipsită de finalitate, domină astfel într-un peisagiu de cenușe."

În afară de „operă", care la mine nu există, tot restul mi-a fost trecut de tata (n-aveam nevoie de această nouă confirmare pentru a o resimți la fiecare trezire). Iar gustul de „cenușe", într-un „peisagiu" așișderea, n-a putut fi deplin, combătut de vitalitatea îndârjită moștenită de la mama. Ce mult sunt ceea

ce erau ei doi, și cât de puțin eu însămi. Și, deloc paradoxal, ce fericită sunt că e așa!

Citind în cartea lui Simuț rândurile de mai sus, parcă m-am întors acasă.

Sâmbătă 16 septembrie

De la 3 la 6, azi după-amiază, pe France Culture, o excepțională emisiune consacrată lui Cioran, „Chemins obscurs vers la sagesse". „Le mot de la fin" îl are Dima Eddé: întorcându-se după o cină cu Cioran și trecând podul Concorde fără țipenie de om (era 12 noaptea și Parisul era incredibil de frumos), Cioran i-a pus mâna pe braț și i-a spus privind pe fereastra mașinii: „Et dire que nous allons quitter tout cela!"* Fraza rostită poate atunci cu acel gâlgâit de râs înăbușit ce-i permitea să-și ascundă emoțiile, oferind, în aceeași clipă, o parodie a lor, își dobândește acum, după ce boala atroce i-a desfigurat „despărțirea", o altă culoare. Și-mi amintește că atunci când m-am dus să-l văd pe patul de spital de la Cochin, Cioran, părăsit de minte și probabil nerecunoscându-mă, mi-a pus această întrebare care m-a sufocat deoarece era în contradicție absolută cu felul său de a fi: „Et vous, avez-vous beaucoup souffert dans la vie?"** Discretul Cioran, cu care nu schimbasem niciodată vreo replică mai personală, punând o întrebare de midinetă, nu-mi venea să cred. Când am aflat numele bolii ce-i devora creierul, decât să asist la această degradare nu m-am mai dus să-l văd. Lui nu-i făceam nici un bine, iar eu mă dezintegram.

Duminică 17 septembrie

V. îmi regăsește una din temele muzicale ale emisiunii de ieri, care n-a încetat să mă obsedeze. Recunoscusem Bach, alături de inevitabilul țambal menit să ilustreze sorgintea românească

* „Și când te gândești că o să părăsim toate astea!" (*n.ed.*)

** „Iar dvs. – ați suferit mult în viață?" (*n.ed.*)

a lui Cioran, dar rămăsesem dubitativă privind laitmotivul ce sublinia trecerea inexorabilă a timpului. V. l-a identificat și mi-a dat azi discul, pe care l-am ascultat ca pe vremurile mele de fervori muzicale, de patru-cinci-șase-nu-mai-știu câte ori. E *Adagio – Nocturne für Klavier, Violine und Violoncello*, în si bemol major, op. 148. D. 897 de Schubert. Discul compact în care a regăsit-o a fost înregistrat de Jörg Demus (la pian) la centenarul lui César Franck, împreună cu compoziții proprii. Toate aceste referințe pentru că, dacă pasiunea mea pentru această nisiparniță de sunete va dăinui, mă ispitește gândul să cer testamentar acest *Adagio*, pentru incinerarea mea. De câte ori ascult Monteverdi, pe el îl aleg pentru astfel de macabre prilejuri, dar cum și V. îl vrea... Iar când îmi spun că astfel de adnotări muzicalo-testamentare sunt de un gust dubios, mă consolez gândindu-mă că și tata și-a ales o muzică finală, deși, mai bine ca oricine, simțea că e un nonsens să dorești ceva la care nu vei mai participa.

Ar trebui să adaug că sunt – deocamdată – sănătoasă, că n-am nici presimțiri, nici semne, nici coșmaruri de moarte, și că singurele mele lacrimi la auzul notelor schubertiene au fost... muzicale. O notă de umor nu putea să lipsească. Dintr-o discotecă precum a noastră, să cazi peste o temă muzicală ascultând o emisiune la radio și deodată s-o preferi tuturor celorlalte reprezintă o reală performanță negativă.

În fond sunt și încântată. De prea multă vreme nu mai avusesem acest tip de *coup de foudre* muzical, din cele care mă făceau mai demult să ascult un disc până la epuizare, indigestie, respingere. Reîntâlnirea cu o astfel de stare, via Cioran – care-l prefera pe Brahms –, mă bucură.

Am primit de la Neagu Djuvara un extras din *Revue roumaine d'histoire* a Academiei Române (nr. 1-2, ianuarie-iunie 1995). Textul lui de 53 de pagini este intitulat „Souvenirs de l'exil de 1948“. Pozițiile sale sunt de fiecare dată cele bune. În

loc de 50 de pagini, *Memoriile* sale ar trebui să ocupe mai multe sute. Ceilalți protagoniști (șefi de partide și diplomați) au murit, V. și cu mine ne-am „agitat" mai mult în „cultură", primii ani ai exilului nu vor mai avea în curând martori. Neagu, care a avut un străbun exilat tot la Paris acum un secol (cât de în „sensul istoriei" erau exilații politici în 1848 și ce surdă devenise, în același Paris, istoria în 1948!), nu poate să nu-și dea seama ce importanță ar putea dobândi (pentru epoca în care românii își vor recupera aducerea-aminte) un asemenea text. Îl vom îndemna s-o facă, dar cu ce obraz, când nici noi nu suntem la înălțime. „Culturale" sau nu, nu le-am scris pe ale noastre. Numai Matei Călinescu, Ion Vianu și Virgil Nemoianu au înțeles: memoriile se pun pe hârtie pe la 50 de ani, nu mai târziu, când pentru unii forța intelectuală e în declin, iar pentru alții sentimentul deșertăciunii acoperă totul cu cenușă. Mai târziu e prea târziu.

Așa că „la apa Vavilonului" nu se va mai ști, în curând, câți și cum au plâns.

Marți 19 septembrie

Cicerone Ionițoiu. Aflu de la el ceea ce n-a fost chip să obțin de la Asociația Foștilor Deținuți Politici din România: numărul arestărilor și deceselor. Au existat 200 de locuri de detenție. Pedepsele s-au ridicat la 25 de milioane de ani de detenție. Au fost înregistrate 3 milioane de intrări în închisoare (unii fiind arestați de mai multe ori). Aproximativ 300 000 de morți în detenție. Tot aproximativ, 10 000 de femei. Cifre impresionante. Ar fi de ajuns să cităm mereu aceste cifre pentru a măsura amploarea represiunii comuniste la noi. Asta ar trebui să facă Asociația Foștilor Deținuți Politici, nu discursuri și politicianisme de mucava.

Duminică 1 octombrie

Am terminat aproape de citit volumul 5 din *Cartea Albă a Securității* și, chiar dacă documentele sunt adevărate (ce am putut controla noi, în orice caz), cele trei sute de pagini în limbaj de lemn securist lasă o asemenea silă (de parcă ai fi și tu, simplu cititor, mânjit și nu reușești să te cureți de atâta noroi), încât nu cred că voi izbuti să însemn astă-seară cele câteva surprize sau confirmări. Are dreptate Goma: Securitatea a reprezentat Răul absolut. Și tot „absolut“ ar trebui suprimată. Nu fizic, firește, ci ca instituție. În loc de asta, ea ne acordă sau nu picăturile de memorie la care avem dreptul. Umplând-o cu un amestec de adevăr și de minciună, de spus și de nespus, dozat în așa fel, încât să ne îndoim de adevăr și să nu suspectăm minciuna.

Miercuri 1 noiembrie

Coposu e pe moarte la spitalul universitar. Metastaze la creier. Iliescu ia mereu știri despre starea lui. Evident, îi convine, acum că-l vede dus. La înmormântare îl va declara probabil mare om politic.

Duminică 5 noiembrie

S-a sinucis Gilles Deleuze. Nu-mi dau seama de ce sunt atât de șocată de știrea auzită la *Jurnalul* televizat. I-o strig aproape lui V. care lucrează jos, cu Ilea, la aranjatul discurilor. Și el tot atât de lovit. Nu-l cunoșteam, iar de citit, eu nu trecusem de anti-*Oedip*-ul lui. Dar ideea că s-a aruncat pe fereastră mi se pare tot atât de intolerabilă pe cât mi-a fost sinuciderea lui Gherasim Luca – la 80 de ani s-a aruncat în Sena, într-o noapte de iarnă. E altceva decât a lua doze prea mari de somnifer sau un gest analog. Trebuie o determinare, o singurătate în disperare ce aduc cu adevărat a infern. Deleuze avea 70 de ani și suferea de insuficiență respiratorie.

Sâmbătă 11 noiembrie

A murit Coposu. Primul care s-a manifestat oficial, cu condoleanțe cu tot, a fost, natural, Iliescu. Nu era să rateze un asemenea prilej. Coposu va deveni acum statuie în primul rând pentru adversarii săi. Pentru noi, era mai de mult. Nu prin activitatea lui politică postdecembristă (cu toate că a reînviat partidul lui Maniu, a fost, alături de Ana Blandiana, la originea neînțelegerilor din Convenție, prin pornirea lui împotriva lui Manolescu), ci din cauza atitudinii sale exemplare din închisoare. Ultima oară l-am văzut, înainte de boală, la Colocviul Exilului de la Paris. Avea umor, fuma 60 de țigări pe zi, era prietenos și l-ai fi crezut indestructibil. Într-un fel, și e. Chiar pentru românii predispuși, s-ar spune, genetic, la uităciune, nu poate să nu se transforme în legendă.

Miercuri 15 noiembrie

Coposu: la București, mii de persoane defilează prin fața catafalcului, și tot cu miile asistă la înmormântare, în ciuda faptului că cele două surori ale lui C. n-au vrut funeraliile naționale propuse de opoziție.

Luni 4 decembrie

„Evenimentul“ acestor două ultime zile e recitirea *Jurnalului* meu din 1945-1946, care mă dezamăgește atât de tare, încât îi arunc majoritatea paginilor la coș. Sunt furioasă pe adolescența mea stupidă!

Duminică 10 decembrie

Toate zilele acestea consacrate *Reperelor* pe care îmi propusesem să le alcătuiesc pornind de la *Jurnalul* meu din ’45 – acuma aruncat la lada cu gunoi, nu la figurat, ci la propriu. M-am ținut de cuvânt, dar lucrul a fost migălos. În plus, spre a nu cădea pradă demoralizării, a trebuit să găsesc un ton cât

mai ironic pentru adolescența mea prețioasă și cam ridicolă. Acum c-am încheiat cele vreo nouă pagini de note, îmi permit din nou – deși cu o conștiință încă împovărată – luxul de a mă proiecta pe străzile, în grădinile și în casa mea dintr-un trecut ce va fi liber să redobândească încetul cu încetul culorile vii și mistificatoare ale Paradisului pierdut.

Dacă reîncep să fiu miloasă cu mine însămi, totul e de luat de la capăt.

Luni 18 decembrie

În Rusia, la alegerile legislative, cei care au câștigat cel mai mult (22 %) au fost comuniștii. Urmați imediat de Jirinovski și ultranaționaliștii lui. Oricâte argumente s-ar găsi pentru a explica acest fenomen ce se întinde asupra întregului Răsărit (și sunt destule), tot în termeni de boală și de viroze e mai la îndemână să-l descrii.

Joi 28 decembrie

Cina de Crăciun (în 25), cu pom și daruri, ca de obicei la Marie-France și Rodica (a scăpat de bronșită). Cu Simone și Maria B.

V. mi-a găsit ieri și ultimul caiet de *Jurnal* bucureștean. Am prins nu doar obișnuința, ci chiar voluptatea să arunc la coș însemnările acestei ființe inutil complicate, dizgrațios de sentimentală și narcisistă –, adolescenta care am fost. Păstram o amintire de har a acelor timpuri. Timpurile, de fapt, nu știu cum vor fi fost, eu însă… Singura consolare: mă judecam aspru, crunt chiar, propria mea deriziune fiindu-mi un exercițiu cotidian.

Nu-mi dau seama cât timp îmi va lua introducerea acestui ultim caiet în textul încă necompletat al primelor *Jurnale*. Mai trebuie să dau și computerul la reparat (de fapt sunt doar de controlat năbădăile lui) și ar fi bine să termin mai înainte această primă versiune. În orice caz, anul se încheie bine: am scăpat

de mărturia scrisă a acelei fete (mi se pare total străină) ce-și analiza cu lupa, până la exasperare, toate stările sufletești (și slavă Domnului, numai de ele nu ducea lipsă). Unde pui că mai scriam și versuri!

Mama îmi spunea (și-mi revine periodic) cât de puțin se recunoștea în anumite ipostaze și etape din trecut, de parcă n-ar fi fost vorba nici de aceeași ființă, nici de aceeași viață. După această relectură a *Jurnalului* din 1941–1947, îi dau, mai mult ca niciodată, dreptate.

1996

Luni 8 ianuarie

A murit Mitterrand. Ultimul mare politician (politician și nu om politic) al generației sale. V. avea să-și amintească cum la Kremlin a cerut să-l vadă pe Saharov, pe atunci exilat la Gorki (ceea ce nici un șef occidental – de dreapta – n-a îndrăznit să facă). Eu mă gândesc la curajul său fizic în lupta împotriva cancerului ce l-a răpus. Într-atâta ni se pare de indecent cuvântul de hulă aruncat într-o groapă de mormânt de-abia deschisă. (N-am făcut-o nici pentru Eugen Barbu când, sosită la Aeroportul Otopeni, în septembrie 1993, am fost asaltată de microfonul unei aferate dudui de la *Evenimentul zilei* cu întrebarea, gâlgâind de râs în așteptarea răspunsului pe care-l spera gras: „Tocmai azi, când sosiți Dvs., a murit E.B. Ce aveți de spus?“ Nimic în afara unui „Dumnezeu să-l ierte!“, ce a lăsat-o fără replică pe fetișcana în căutare de *scoop* și răfuieli. De fapt, numai de două ori în existență m-am bucurat de moartea cuiva: Hitler și apoi Stalin. Nu puteam să aplaud executarea cuplului Ceaușescu din pricina procesului de prost augur și garantată obârșie stalinistă.)

De-abia după ce omul intră în neantul lui, iar amintirea în perenitatea-i posibilă, discuțiile pot reîncepe. Când se vor ivi, nu vocile noastre se vor ridica întru apărarea regelui de curte socialistă care a fost Mitterrand.

Sâmbătă 20 ianuarie

De vreo zece zile am fost ocupată – și firește preocupată – cu controlul ritmului cardiac. *Holter*-ul a înregistrat iar extrasistole. Mai puține, dar eu speram să nu mai fie deloc. Metzger mi-a schimbat tratamentul: un regulator ritmic mai puternic. L-am întrebat dacă am o cardiopatie. Nu – a venit răspunsul sec. O tahicardie? Tot negativ. Atunci ce? „Vous avez le coeur de votre âge" mi-a răspuns simplu, deloc grațios, dar evident. Ca să mă răzbun i-am spus replica lui Cioran. Adora și doctorii, și să vorbească despre boli (astfel de convorbiri stau la temelia prieteniei sale cu Michaux) și ni-i recomanda pe cei mai buni. Până ce, într-o zi, ne-a declarat că el nu se mai duce la doctori. La ultimele consultații, ori de câte ori se plângea, i se răspundea invariabil: „à votre âge"… „Quel âge, quel âge?" repeta el exasperat.

În rezumat: n-am mai nimic, dar trebuie să mă tratez pentru a evita să am ceva…

În plus, V. acum câteva zile a avut impresia că nu mai vede bine: s-a dus la Richard și iar va începe seria de analize cu anxietatea așteptării rezultatului.

Marți 23 ianuarie

Plouă, e frig, umed, urât. A trebuit să ies și luni, și marți, și să-mi pierd după-amiezele la dentist. „J'ai mal aux dents." Nu sunt franțuzită, dar formula asta din *La Leçon* înnobilează, fie și la modul ionescian, durerea de dinți. Ironia face ca să fi luat cu mine în metrou cartea lui Ion Gavrilă despre rezistența în munți. Admirația mea – intensă – pentru felul cum cei mai mulți au suportat torturile Securității devenea, pe măsura multiplicării descrierilor, abstractă. Când însă dentistul m-a împuns în gingie pentru anestezie cu un ac ce mi s-a părut lung de-o poștă, am tras un țipăt surd și m-am întrebat dacă aș fi rezistat la chinuri fără a-mi da prietenii sau complicii spre a scăpa de insuportabila suferință. Retorica în jurul rezistenței la tortură

e insuportabilă. N-avem însă dreptul să refuzăm a ne sluji de cuvintele mari pentru cei ce-au ajuns s-o practice.

Am terminat primul capitol de „Repere“: 1941-1947. Tot ironizându-mă, am dobândit iluzia de a fi găsit un ton just. Ce voi face cu acest text nu știu încă. Are 24 de pagini și mi-e prețios deoarece compunerea lui mi-a îngăduit să arunc la coș toate *Caietele* pe care le știam ridicole, dar de care nu-mi venea să mă despart căci conțineau detalii și fapte uitate din tinerețea mea bucureșteană.

Joi 25 ianuarie

Geta D. cu o veste total neașteptată. Mihai Pelin (colaboratorul lui Drăgan), care a scos sau va scoate a doua *Carte albă a Securității*, i-a înmânat, ca să mi le trimită, ce-a mai găsit în „dosarul“ mamei: fragmente din scrisorile mele ce stăteau la baza anchetei, ca și fișe de urmărire a mamei. Geta mi le va trimite prin Vasile Gavrilescu, ce se întoarce la Paris pe la jumătatea lui februarie. După o astfel de știre, tot restul serii n-am mai fost bună de nimic.

Luni 12 februarie

Am terminat azi lectura, când foarte atentă, când mai răsfoită, a tezei lui Sandrine despre Noica. Prima impresie mi-a fost confirmată. Calitățile: bibliografie destul de vastă, la zi și la modă, teorii „dans le vent“, cu obsesia naționalismului răufăcător prin esență. Și cu asta, ajung la defecte care țin de obsesia centrală: legionarismul, de unde totul pleacă și unde totul ajunge. Până într-atâta, încât îți lasă impresia că analiza filozofiei lui Noica are drept unic scop condamnarea lui politică. A lui și a întregii generații din anii ’30: Nae Ionescu, Cioran, Eliade, Mircea Vulcănescu, în fața cărora moderniștii democrați „ne font pas le poids“ și nu sunt numiți decât în trecere. Nu numai generația cu pricina, ci și România în cvasiintegralitatea ei,

vinovată de toate păcatele și disprețuită pentru „victimizarea“ ei continuă pe linia unei Catherine Durandin, dar o și mai intensă pasiune negatoare. Cineva neavertizat ar putea crede că legionarii au stăpânit România interbelică, perpetuându-și apoi spiritul în ceaușism și ținând sub teroare populația vreo jumătate de secol. Nici un rând despre faptul totuși important că atentatelor lor le răspundeau asasinatele de stat. Cine n-a văzut cadavrele legionarilor uciși la întâmplare și lăsați pe străzi ca să servească drept pildă nu poate măsura amploarea prigoanei antilegionare, sub Carol și mai ales sub Antonescu. Nu se semnalează nici că legionarii au plătit cu ani grei de închisoare, indiferent dacă erau vinovați de crime sau nu. A început prin a-i închide Antonescu, au urmat mai consecvent și inuman comuniștii. Nu mai continui, fiindcă ar însemna să mă fac avocatul acestei mișcări pe care am detestat-o, cum se cuvenea, în epocă. Nu înțeleg însă ca, în locul unui proces al comunismului ce ni se refuză, să-l accept doar pe acela al Legiunii, care, slavă Domnului, se tot ține, de decenii. Or, tocmai un astfel de proces se ascunde sub aparențele „filozofice“ ale tezei cu pricina.

Singurul lucru pe care nu-l înțeleg: de ce când disprețuiești sau urăști în așa hal un neam (precum Catherine Durandin sau Sandrine și alții, mulți alții) îl alegi ca obiect de studiu (Sandrine) sau „de carieră“ (Catherine Durandin)?

Duminică 18 februarie

La cafea, Vasile Gavrilescu. L-am fi ascultat mai îndelung dacă nu m-ar frige prezența dosarului mamei (sau ce mi-a fost trimis din el, foarte puțin).

Teama mea față de piesele de dosar ce-ar fi putut redeschide răni și așa prost cicatrizate nu era justificată. Prostia celor care fac notele informative despre mama sau le comentează e atât de densă, limba moartă atât de covârșitoare, încât anesteziază durerea prin inautenticitatea lor. Dacă mama nu și-ar fi lăsat

viața într-o astfel de sinistră parodie, nici ca scenariu polițist n-aș fi capabilă s-o iau în serios. Nu sunt doar proști, ci și neinformați. Nici fișele de stare civilă nu știu să le citească. Pentru a nu mai pomeni de starea civilă intelectuală. Scrisorile noastre, câteva mostre din cele interceptate și traduse din franceză, răsună ca la Mizil, iar impresia dominantă este aceea de activitate în gol doar pentru a justifica „teoretic" numărul de arestări decise dinainte.

Duminică 3 martie

Azi, V. îl cheamă pe Alain Besançon. E convins că ne vom stinge, noi, „les derniers Mohicains, dans la fausseté du mensonge qui regne en maître"*, și că nu vom apuca să vedem dacă posteritatea istorică ne va da dreptate. Comunismul i se pare pecetluit de diavol. O pecete pe care n-o uzează nici un raționament, n-o ruginește nici o imprecație. Cum să faci semnul crucii pe Istorie? Scrie acum o carte despre Biserici și Islam. Pretinde că după asta se și oprește: nu mai are idei. E greu să ți-l închipui în stare de muțenie ideatică pe el, cel mai profund inventiv dintre sovietologii francezi. Nu știu de ce îi plac românii: „Ils sont plus humbles."**

Frig și iarnă. Babele, probabil. De ce le-o fi spunând așa? Și mai ales de ce până azi nu m-am întrebat niciodată?

Sâmbătă 9 martie

Ca de fiecare dată când ajung în Cartierul Latin, am certitudinea că acolo ar fi trebuit să-mi duc viața pariziană. Poate aș fi fost mai… deșteaptă. E, firește, o iluzie, doar am stat în bulevard St. Michel, pe Val de Grâce și apoi în rue Cassini, și

---

* „Ultimii Mohicani, în falsitatea minciunii care domnește nestingherită." (*n.ed.*)

** „Ei sunt mai modești." (*n.ed.*)

n-am dus-o mai bine cu inteligența sau cu soarta ca acum. Să zicem că într-un fel mă simt acolo „mai acasă". Oarecum. Ca la Neuilly sau la Megève, mereu parțial, adevăratul „acasă" rămânându-mi inaccesibil. Acum, când geografic nu-mi mai este interzis, e prea târziu: toți cei care-mi populau acea „casă" au dispărut. Pot să mă întorc să-mi văd prietenii, nu și să mă regăsesc pe mine, cea din copilărie sau adolescență, care se reflecta în privirile celor azi trecuți în neființă. De această „trecere" suferă de fapt și ființa mea: se tot împuținează cu fiecare dintre cei ce ne tot mor jur-împrejur.

Joi 14 martie

Uimire: la un telejurnal de noapte aflăm de moartea lui Kieślowski. La numai 54 de ani. Inima.

Kieślowski rămâne pentru mine, ca pentru atâția alții, un cineast care avea și dreptul să se înșele, filmele bune, excepționale sau parțial ratate beneficiind toate de o precizie matematică și de o calitate aparte: personajele sale erau parcă puse să dovedească doar că „sufletul" există, din moment ce se ivea pe chipurile lor. Oricare personaj al său te privea din interior și te împiedica să întreții cu el o relație convențională. Asemenea „priviri" nu mai întâlnisem decât la Bergman, dar la el interogațiile izvorau din hăul cel mai tenebros. În schimb, *Frumosul, binele și adevărul*, trilogia pierdută și disprețuită în secolul nostru, a fost reabilitată de K. cu acea unicitate a tonului care izolează pe marii artiști. Dintre polonezi l-am preferat, în teatru, pe Kantor – am vibrat nu doar estetic, ci și „istoric" la filmele lui Wajda. Cu *Omul de marmură* și cel *de fier*, am dobândit senzația că W. forțează „istoria" să-și vină în fire. Odată cu *Decalogul* său, K., fără să țină seama de capacitatea noastră de a o suporta, ne-a impus rigoarea albă ce despoaie patetismul de orice urmă a lacrimii. Era uscat, nefamiliar, profund, autentic, cu orgoliu binecuvântat de a reconstrui lumea; în orice caz,

a îmbogățit-o adăugându-i-o pe a lui, în care oricine dobândește nu dreptul să fie mai bun, ci altfel.

Joi 21 martie

Iritată întreaga zi de faxul care din nou nu funcționează cum trebuie. Mă simt pierdută, un fel de Alice, nefericită, în țara roboților, peste care domnesc singură, dată fiind indiferența suverană a lui V. pentru astfel de obiecte, în afară de aparatele lui de muzică pe care le mânuiește, tot suveran. Mie îmi rămân telefoanele, magnetoscopul, casetofonul și în ultimul timp, faxul, fără a mai pomeni de acest ordinator care, zilele trecute, mi-a mai mâncat niște texte, făcând să apară brusc un ecran negru ca jalea. Am deschis un nou „document" pentru acest *Jurnal*. *Mac*-ul are o slăbiciune pentru fragmentar, conformându-se esteticii contemporane. Hazul e cu totul de necaz. N-am dispoziții tehnice, orice „mod de întrebuințare" fiindu-mi ilizibil.

Mă plâng de lucruri fără importanță, celelalte le tac. Ieri, trecând prin place de la Concorde, am dat spre seară de un cer atât de „pascalian", încât n-am putut, până la culcare, să mă dezbăr de senzația aproape fizică a „trecerii" noastre inexorabile, al cărei capăt începe să se întrevadă. Singura consolare (evident, nu e una) stă în faptul că astfel de stări îmi sunt familiare din adolescență (o dată aripa neliniștii esențiale m-a atins în copilărie), când timpul nu era încă măsurat.

Nu e mai decent, într-o asemenea situație, să mă opresc la enervările minore? Cele pricinuite de obiecte, de pildă? Cu condiția de a nu insista. Și nu insist.

Sâmbătă 23 martie

Gabriel ne-a adus volumul de corespondență a lui Cioran (*Scrisori către cei de-acasă*). Îl evocăm, firește, pe Mircea Eliade, care se plângea că el răspunde la toată lumea, pe când Cioran nu scrie decât atunci când are poftă și de aceea scrisorile lui sunt antologice. Cele către Noica ne par într-adevăr remarcabile

prin finețea maliției. Cea mai frumoasă dintre toate e însă cea adresată admirativ, în 1944, lui Mircea Vulcănescu, care-i dedicase *Dimensiunea românească a ființei*. Până și preludiul la punerea în cauză a „naturii valahe" este plin de grație. „Dacă răul din mine ar fi o dată atât de lucid pe cât a fost binele în tine, mă voi sforța să întunec puțin icoana Mioriței, să vorbesc și de gălbeaza ei." V. și cu mine citim cu voce tare – și încântare – din aceste scrisori ce ne restituie un Cioran dinainte de mimetismele ultimelor texte repetitive până la manierism.

La mine „restituirea" a început cu volumul apărut recent la Gallimard, *Anthologie du portrait – De Saint-Simon à Tocqueville*. Prefața „moralistului" Cioran împotriva superficialității moraliștilor ce l-au inspirat este ea însăși antologică. Pentru prima oară, poate, de la *Précis de décomposition*, am impresia că ideile la Cioran nu se întorc și răsucesc după cum i se pare de ispititoare o expresie, ci gândul este acela care strunește stilul, renunțând chiar uneori la el, dacă ce are de spus nu-l impune neapărat. De mult n-am mai resimțit o atare bucurie a lecturii.

Miercuri 3 aprilie

Ultima seară, cu Gabriel, înainte de plecare, ieri. Emoționant: ne vorbește de drumurile ce se închid în față-i – fie continuă așa, fie își face cealaltă datorie, scriind despre filozofia lui Noica, pornind de la *Ontologia* sa și creînd astfel un început de dialog filozofic într-o cultură care nu s-a bucurat de nici o filiație sau tradiție în acest domeniu. Nu poate asuma totul: și editură, și profesorat, și scrisul la o astfel de carte. Ar trebui să aleagă ceea ce e cu adevărat important. Rezum plat o mărturisire mult mai dramatică, deși spusă alb, fără umbră de patetism. În fond, e de ales între a urma modelul Noica – filozofia în pofida vremurilor – sau a sacrifica, așa cum am făcut-o noi, totul, pentru prezența în cetate (G. face comparația, nu noi). Replicăm nu prea convinși că timpul extremei urgențe a trecut,

că e mai bine să se întrebe ce-i poate folosi lui mai întâi, și nu, ca altădată Noica, culturii române. Nu credem că va fi în stare să renunțe la ctitoria lui (Humanitas) prin care, dacă e vorba să ne referim la cultură, a făcut mai mult decât cu o carte sau două de filozofie. Cu Humanitas și cu întreaga-i activitate civică – tot ce intră în sfera *Apelului către lichele* – a realizat un model, a statornicit un hotar în bălmăjeala actuală.

Miercuri 24 aprilie

Ne cheamă Mihnea, a vorbit cu Manolescu: luni i s-a ridicat imunitatea parlamentară lui Vadim Tudor. Situația e atât de degradată în țară, încât dispariția de pe scena politică a acestui personaj ignobil e chiar o veste bună.

Duminică 28 aprilie

V. îmi tot pomenește de vreun an de o nouă și excepțională soprană din România care a fost lansată cu un succes enorm de Solti la Londra în *Traviata*: Angela Gheorghiu. Ascultăm împreună primul disc compact cu un recital al ei. E cu adevărat o revelație ca voce, dar nu izbutește să mă emoționeze ca pe Solti (a plâns în finalul *Traviatei*) din pricina repertoriului ei de operă care mă lasă indiferentă: Bellini, Gounod, Puccini etc. E probabil o lipsă a mea: nu suport în operă decât ceea ce nu-i aparține la propriu: Mozart, bineînțeles, Monteverdi, ruși și – la limită – Verdi. Dacă adaug că în adolescență ascultam Wagner până la delir și mă lăsam sedusă de Debussy cu *Pelléas*, am trasat limitele receptivității mele. Uneori un interpret îmi îngăduia să trec peste pragul propriilor mele preferințe, așa s-a întâmplat cu Maria Callas, care m-a emoționat în *Norma* prin jocul ei actoricesc de mare tragediană mai mult decât prin voce, sau cu Ghiaurov: ascultându-l în *Don Carlos* mi s-a deschis calea de acces la Verdi.

Joi 2 mai

Irosirea dinaintea plecării cu mici belele circumstanțiale (inerente oricărui ajun de călătorie) care m-au tot dus de la doctor la farmacie. Nu cred să fi plecat vreodată altfel decât regretând c-o fac. Începând cu cea mai mare călătorie: venirea la Paris. Dar sfârșind și cu cele mai mici, fără implicații existențiale. Ca asta de acum.

BUCUREŞTI

Jurnal
(Simple note la fața locului)

Duminică 5 mai

Trezit la 5 dimineața, ca vai de noi. La 7 și jumătate vine Daniel Ilea să ne ajute, ca de fiecare dată, la bagaje. Suntem mișcați de fidelitatea lui.

Ne așteaptă Gabriel și cu Carmen, Patapievici și Zografi. De abia încăpem în mașină. Ne instalăm în apartamentul lui Gabriel din Intrarea Lucaci, cu impresia de a reveni „acasă“. Bucureștiul e înflorit, murdăria și mizeria sunt acoperite de verdeață. Ascunse. Camuflate. Seamănă cu orașul de altădată, și nu cu cel de acum cu gropi, bălți și gunoaie, cel mai urât probabil din toată Europa. Dacă privești insistent, te întrebi dacă te mai afli, de fapt, în Europa. Ceva nedefinit, de lumea a patra. Dar Bucureștiul ne acceptă imediat: parc-am ieșit de pe „calea răutăților“ și ne merge bine.

(Notă la retranscrierea din iulie, la Paris: atât de bine, încât V. n-a mai avut nici o migrenă și a dormit fără somnifere. Să-ți vină să te muți în România. Parcă n-am ști că e prea târziu.)

Duminică 12 mai

Alaltăieri primisem un telefon de la un regizor de operă: George Teodorescu, pentru a ne invita la reluarea operei lui Pascal Bentoiu, *Hamlet.* După felul în care mi se adresează

înțeleg că „Ginel“ îmi era prieten în tinerețe. Reacționez cu efuziuni pe care le datorez în primul rând celor pe care am avut prostul-gust să-i uit. Dar nu e unicul motiv pentru care răspundem la invitație: V. visa o *Traviata* la Opera din București, în cea mai proastă interpretare posibilă. Are de ce să fie dezamăgit: în afara unei Ofelii mult mai bătrâne decât mama lui Hamlet (dar voce bună), spectacolul e de ținută: și muzica lui Bentoiu, și regia, și îndeosebi scenografia semnată Roland Laub, de factură occidentală.

Nu doar spectacolul contează, ci și spectatorii. Când coborâm din mașina cu care ne-au adus Gabriel și Gabriela, sunt cuprinsă de incertitudine asupra timpului în care mă aflu: „le Tout-Bucarest“ e răsfirat pe scara Operei, începând cu Alecu, în costum alb (*début de siècle*) și sfârșind cu Irina Eliade (Hanciu, altădată) cam șchiopătând, dar cu trăsăturile neschimbate. Mă revăd și pe mine pe toate scările de la toate teatrele bucureștene la premiere, și mă simt cuprinsă de o ușoară amețeală „identitară“ (cum s-ar spune acum). Sunt azi, sunt ieri? Sunt eu sau ceea ce aș fi putut fi dacă…? Nu durează mult. Intervin ceilalți, care n-o cunosc decât pe M.L. de azi.

Marți 14 mai

Prin Geo, contact telefonic cu Mihai Pelin: Măgureanu vrea să-mi dea fotocopii din dosarul mamei de la SRI. Îi răspund lui Pelin: „Nu vreau să am de-a face cu Instituția.“ Pelin: „Nu e nevoie să veniți acolo. Vă puteți vedea în oraș cu dl Măgureanu.“ Eu: „Cum, în oraș dl Măgureanu nu e tot directorul aceleiași instituții?“ Când vede că refuz, brusc, Pelin nu mai e sigur că mi se vor da documentele, trebuie să vorbească cu „șefu“.

Miercuri 15 mai

De la 2 la 4, audiem la catedra de filozofie ultimele lecții ale lui Gabriel din cursul său despre Heidegger: *Sein und Zeit* „povestit“ în două ore ca o dramă cu trei actori: ființa, ființarea

și omul. De o uimitoare claritate, fără a păcătui prin popularizarea simplificatoare. V. e sedus, eu uluită. Îmi vine chiar să tac pe restul după-amiezei, rezultat foarte greu de obținut de la o guralivă ca mine. Visez, firește: ce-ar fi fost dacă la catedra de filozofie, în junețea mea, când fugeam de la școală să ascult cursuri la Universitate, la filozofie n-ar fi predat Petrovici, ci Liiceanu. Poate mi s-ar fi deschis altfel mintea.

În încheierea zilei, un detaliu: cum Facultatea de Filozofie e acum la Drept, ieșind de acolo mi-a venit să traversez bulevardul Elisabeta, să urc un etaj și să mă întorc... acasă. Ceea ce, sunt sigură, nu-mi va mai fi dat niciodată.

De când am sosit la București fac seara febră. Mică. Psihică?

Joi 23 mai

Zi îndesată. Promisesem de la Paris o după-amiază Marilenei Rotaru. Voise să filmeze exterioare cu noi la Paris, fusesem de părere, V. și cu mine, că mai nimerit ar fi la București; după ce ne-a adăpostit adolescența, nu ne-a acaparat nostalgia primordială? Ce alt sens are titlul primei reviste (de metafizică și poezie) a lui V., *Caiete de Dor*, scoasă în exil? Bineînțeles că nu vom da drumul la asemenea lamentații în fața aparatelor televiziunii, ne vom opri doar în câteva locuri alese de noi și ne vom mulțumi să spunem „aici șezum“ tăcându-l pe „și plânsem“.

Sosește la ora 3 Marilena Rotaru, cu un operator, Cristodulo, și începem cu bulevardul Elisabeta, bineînțeles. La parter s-a deschis o librărie și una dintre vânzătoare se repede să-i dedic un volum din *Unde scurte*. Nu mai știu care. În fața plăcii comemorative, nu găsesc absolut nimic de spus. Răspund vag la niște întrebări vagi. Mi-e gândul în altă parte. Pentru a ajunge pe trotuarul casei, am staționat mașina la Facultatea de Drept și am traversat strada, cu atâtea automobile și mergând atât de repede, că riscai să te calce. Or, nu-mi amintesc să fi fost așa când locuiam acolo. Era, pe acea vreme, o circulație mai puțin

densă? Sau eu mai inconștientă? Dacă mă las pradă unor asemenea preocupări minore e și pentru că emoția refuză să sosească la întâlniri fixate dinainte. Am fost de mii de ori mai aproape de intrarea, scara, ușa asta când le trăiam din depărtare decât acum sau în 1990, când am intrat în apartament. Marilena Rotaru ne întreabă dacă vrem să sunăm la chiriașul securist. Răspund nu, habar n-am dacă din lașitate sau din dezgustul de a mă afla în fața unui asemenea om, neavând certitudinea că este cel care a arestat-o pe mama sau altul, cel care l-a judecat pe Ceaușescu. Sau unul și același.

Mergem apoi în Cișmigiu: e prima mea plimbare pe jos de când am sosit la București. La fostul debarcader (unde ne opream cu tata, el lua o bere, eu o limonadă, presupun) nu putem sta: un difuzor răcnește rock. Îl ducem pe V. în fața bustului lui Odobescu. Va fi filmat acolo povestind cum își începuse, juvenil, teribilist și insolent, un articol așa: „Pe Odobescu, l-am cunoscut în Cișmigiu." A doua zi se prezentase la redacție un general, strănepot al scriitorului, să-l bată pe V. Nu mai știu dacă l-au ascuns colegii sau s-a potolit generalul. În timp ce echipa televiziunii e fixată pe reîntâlnirea dintre… Odobescu și Virgil, eu mă duc să dau binețe la toate statuile. Aici, tot așa pe o căldură mare, mă revăd cu Irina Eliade (pe atunci Hanciu) în espadrile (dar purtam oare espadrile în oraș?), așezându-ne cu Nego pe o treaptă și discutând – ce altceva? – literatură. Când terminăm cu statuile, poposim la un chioșc cu băuturi, noi luăm câte o limonadă Fanta, ei ca proaspăt sosiți pe piața liberă occidentală Coca-Cola (aici îi zic „Cola"). E bine, e pace, și am tot Cișmigiul copilăriei mele la îndemână: nu resimt nici umbra emoției care îmi usucă gâtlejul numai la pronunțarea numelui Cișmigiu. Sunt doar încântată că umblu pe jos.

De acolo, Universitatea. Filmăm în hol, pe scări și în Amfiteatrul Odobescu (e o obsesie numele ăsta, nu mai scăpăm de el), unde deranjăm doar trei studenți stând de vorbă în bănci.

Aici, la Odobescu, studenții se înghesuiau în picioare la cursurile lui Călinescu, Ralea, uneori chiar Vianu; aici, când nu găseam loc, mă așezam pe jos, pe podiumul de la catedră. Aici, acum, nu simt nimic.

Încheiem turneul pe la 5 și jumătate.

Ne reîntoarcem spre Facultatea de Litere cu Ion Bogdan Lefter, pe jos – redescopăr Strada Regală, aproape uitasem de ea. La Universitate, coborând de data asta scările și nu urcându-le, găsim afișe lipite pe coloane și ziduri: „Cafeneaua critică vă invită la întâlnirea cu M.L. și V.I. În discuție: când, unde și cum se poate scrie critică literară?“ Îl apostrofăm pe I.B.L.: între noi nu fusese vorba de un atare subiect, ci doar de o întâlnire informală cu studenții lui, în acel loc, nou pentru noi, un bar în subsolul Universității. E plin. Intrăm și ne așezăm împreună cu I.B.L. și Mihai Zamfir (ne aștepta în hol cu… flori) la o masă mai mare din fund, cu o droaie de studenți în fața și în jurul nostru.

Nu știu ce se întâmplă, dar din primele clipe între ei și noi curentul trece. V. și cu mine ne contrazicem (aș spune că ne facem cupletul dacă, de fiecare dată, n-ar fi un mod de a fi împreună autentic) – studenții sunt surprinși, apoi râd, voia bună se instalează, neîmpiedicând discuția serioasă: scandalul neacceptării lui Goma (n-are talent), minimalizarea romancierului Mircea Eliade, *Jurnalul* lui Radu Petrescu supradimensionat, eticul, esteticul – împreună? separate? –, necesara revizuire a producției literare de sub comunism. Asupra acestui punct, Mihai Zamfir e radicalizat: nu va mai rămâne nimic, absolut nimic din proza scrisă atunci. V., în mare formă, povestește episoade din anii ’44–’47.

Un har ne învăluie pe toți: ei pun întrebările cele mai incitante și vibrează la răspunsurile noastre, noi devenim mai percutanți, se făurește o complicitate ce ne oferă iluzia că ne cunoaștem de când lumea, că am fost studenți împreună și nu la o distanță de jumătate de secol. Nu cred că e doar impresia

noastră, încântați de această baie de juventute, gata să intonăm un *Gaudeamus igitur* recucerit asupra timpului, din moment ce, începută la 6 și jumătate, ședința se încheie – cu greu – pe la 10 seara. Adică, mai precis, ne ridicăm noi în picioare, fiind imediat înconjurați de tineri ce ne aduc care un volum de versuri, care desene, care flori.

Sâmbătă 25 mai

Mihai Pelin cu trei plicuri: fotocopii din procesele-verbale de urmărire a mamei (cele privind ancheta propriu-zisă și procesul nu sunt la SRI, pretinde el). Nu voi începe să le răsfoiesc decât mai târziu, când voi fi singură. De citit nu le voi citi decât la Paris. Procesele acestea verbale înglodate în sloganuri securiste și într-un fel de imbecilitate noroioasă mă îmbolnăvesc. Și nu trebuie să se vadă. Nu cu un Mihai Pelin pot vorbi despre mama.

Altfel, personajul în chestiune are aerul mai curând cumsecade și bonom. Trebuie să-i dau *Insula Șerpilor* a cărei dedicație o cântăresc pe toate fețele, silabele și virgulele. A adus și el un exemplar: să semnez pentru funcționarul de la Arhive care a fotocopiat dosarul mamei. Semnez, ce să fac?

Toată ziua chinuită de obsesia acestor dosare conținând și fotocopiile unor scrisori și cărți poștale oprite la cenzură, unele traduse – ne scriam în franceză sperând să cădem astfel peste cenzori ceva mai cultivați. N-a fost cazul. Și traducerile, și cele câteva comentarii ale lor aparțin unei clase mental inferioare. E o frază repetitivă care nu știu de ce nu-mi dă pace. Transcrierea convorbirilor, de pildă cu Maria Botta, este întreruptă din când în când de câte o paranteză, mereu aceeași „trece tramvaiul". Și o văd pe mama în camera din fund aplecându-se spre urechea Mariei Botta să-i șușotească ceva mai secret tocmai când tramvaiul huruia pe cheiul Dâmboviței. Acum mi se pare că huruie în urechile mele.

PARIS

Sâmbătă 1 iunie

Ne-am întors de luni de la București și încă nu mi-am revenit. De îndată ce mă voi simți în stare, voi citi cu creionul în mână rapoartele de urmărire a mamei, ce mi-au fost aduse de la SRI de către Mihai Pelin, cam vraiște și incomplete din moment ce-am refuzat să-l văd pe Măgureanu. Cum voi regăsi detaliile acestor *travaux d'approche* în „carnetul bucureștean", nu mai revin aici. Decât pentru a nota iar și iar dezgustul cleios cu care intru în acest univers cu iz kafkian, dar un Kafka de suburbie, unde gesturile, cuvintele mamei mele sunt deformate de prostia crasă a acestei specii ce urâțește tot ce atinge. Sunt în aceste plicuri pe care stă scris Arhiva SRI, Fond X, dosar 51631, scrisori de-ale noastre (mama către mine, eu către mama, Virgil către Caraion), unele traduse și adnotate de „ei". Mi-e încă silă să le recitesc. Va trebui să-mi adun mințile și curajul și să n-o abandonez încă o dată pe mama în mâinile „lor".

Parisul deci tot atât de răcoros și salubru pe cât era de murdar și încins ca în luna lui cuptor, Bucureștiul. Casa ne așteaptă, odihnindu-ne privirile prin geometriile ei nepătate de nici un ornament. Mașinile nu te zgâlțâie stricându-și arcurile prin gropi, locurile virane nu sunt acoperite de gunoaie, oamenii nu se răstesc pe stradă. Totuși – mai e nevoie s-o mărturisesc? – ducem lipsă de București ca de o febră bună, pe care organismul n-ar suporta-o prea mult timp, dar fără de care n-ar lua deplin cunoștință că există.

Joi 6 iunie

Mâine-seară, Gabriel la cină. Nădăjduiesc că Metzger nu mă va speria cu extrasistolele. Și voi putea râde ca la București când G. îl va imita pe Iosif Sava (a și început de astă-seară la telefon).

Duminică 23 iunie

Nu numai că Metzger m-a „speriat“, dar văzându-mi electrocardiograma m-a luat de mână și, sub amenințarea unui posibil atac cerebral, m-a dus la urgență, unde am stat din 7 până în 21 iunie, când am fost autorizată să ies, în primul rând spre a scăpa de „la fête de la musique“ din chiar curtea spitalului (muzica tehno printre terapiile de la cardiologie: o inovație). Între timp, a plouat peste mine cu termenii savanți: aritmie, fibrilație auriculară, plus o noutate de ultima clipă, o apnee retrogradă. Și cu examene: ecografiile inimii și (dezgustător) ale esofagului (inima e în stare bună, *jeune*, cum spunea un doctor). Fără a uita cele două șocuri electrice pe inimă, pentru a o forța să revină la ritmul normal. Șocurile m-au impresionat cel mai puțin pentru că eram adormită vreo 10 minute. Erau probabil spectaculare după numărul de infirmiere și elevi care veneau ca la teatru. Pe o căldură de asemenea spectaculară, am fost crucificată în pat cu un braț prins de aparatul pentru perfuzia cu heparină (pentru decoagularea sângelui), altul de aparatul cu electrocardiogramă nonstop.

Trebuie să fiu un caz atipic, deoarece nu mi-au găsit în cele peste două săptămâni de cvasichin nici un remediu. Când spun „chin“ nu mă gândesc la cele fizice: nu mă durea nimic și nici nu prea mai „extrasistolam“, deși eram la 140-150 de bătăi, față de 70-90 cât ar fi fost normal. Ci la viața de spital, care, chiar cu bunăvoință de o parte și de alta, e insuportabilă. Am suferit în Franța două operații, amândouă însă în clinici unde pacientul rămâne un om. În spitale, devine un număr. Nu mai existam decât în dosarele lor. Primul lucru pe care-l voi face după consultația de miercurea viitoare cu Metzger va fi să trec cu boală cu tot la un alt cardiolog, român de data asta, care mi-a tratat toți prietenii de inimă. Îl cheamă Șerban Mihăileanu, lucrează la Broussais, dar și la o clinică particulară, și se pare că are ceea ce îi lipsește lui Metzger: omenie.

Am fost îngrijorată și pentru V., care a aflat știrea printr-un telefon scurt și concis al lui Metzger: „Votre femme est aux urgences, mais ses jours ne sont pas en danger.“ Formulă care se cere neapărat interpretată invers. Văzându-l ce neajutorat și închis în el este fără mine, îmi dau seama că n-am dreptul să dispar. În afară de o cină cu Gabriel și alta cu Savu și Gabriel, a refuzat tot. Poate și fiindcă eram oarecum la adăpost de o sentință capitală (o aritmie nu e un infarct), mă simțeam gata să închei fără drame: mai tot ceea ce era de făcut a fost dus la capăt, acum a sosit vremea corecturilor stilistice, a supraviețuirii. Dar perspectiva unui V. abandonat și înfundat în singurătățile din care nici eu nu reușesc totdeauna să-l scot mă împiedica să accept fără regrete cutremurate inevitabilul, deși era prima mea boală gravă, atingând un centru vital.

Duminică 30 iunie

Ieri, la cardiologul român Șerban Mihăileanu. M-a ținut vreun ceas și jumătate și plecând de la o frază relatată de mine (un doctor de la Necker la ecografie a indicat, cu totul în trecere, că o valvă nu se închidea – sau deschidea? – cum trebuie) mi-a descoperit la o ecografie pe un aparat mai sofisticat o insuficiență mitrală provenind dintr-un reumatism articular de care aș fi suferit în copilărie. Și iată că acum am prima boală reală și fără șanse de însănătoșire totală, din întreaga existență. N-o iau, firește, prea bine. Mă consolez – sau ar trebui s-o fac – cu gândul că până acum, neștiind-o, am trăit într-un ritm frenetic și sacadat. „Insuficiența“ și aritmia m-au păsuit până la bătrânețe. Li se poate cere mai mult? Ce întrebare stupidă! Bineînțeles că se poate: tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte. Cine n-a crezut în basmul ăsta (știind că nu e adevărat), acela nu e om. Lucian Bădescu socotea că până va îmbătrâni el se va găsi leacul împotriva morții – sublimă naivitate. Fără a cădea în vreo utopie a veșniciei, undeva, într-un străfund bine

tăinuit, mă visam pesemne invulnerabilă. Așa că decepția există, de ce să n-o recunosc?

Vineri 5 iulie

Alegerile din Rusia. Nu ies comuniștii, ci Elțîn. S-a votat totuși pentru democrație și împotriva reîntoarcerii la comunism. Și asta în ciuda nostalgiei pentru o putere autoritară care să pună ordine în haosul actual.

Am pierdut două din cele trei kilograme ivite ca fulgerul când am oprit brusc tutunul. L-am reluat mai mult simbolic (cinci-șase țigări pe zi). Astfel organismul nu se mai revoltă, lipsit deodată de nicotina ingurgitată timp de o jumătate de secol, iar eu n-am insuportabila impresie de *jamais plus* care-mi mohora zilele. La trezire, îmi iau cafeaua cu tutun. Altfel de ce m-aș mai trezi? Mi-a trecut și somnolența.

Joi 11 iulie

A murit Ghiță Ionescu. A trăit îndeajuns pentru a deveni, după 1989, maestrul tinerilor politologi români, începând cu Alina Mungiu și sfârșind cu Stelian Tănase. Pentru a nu mai pomeni de un învățăcel anterior, Tismăneanu, care-i scrie necrologul în *Lumea liberă*. Pentru ei toți, Ghiță este cea mai serioasă referință pentru istoria P.C.R. Nici unul însă dintre ei nu l-a cunoscut pe Ghiță Ionescu ca V. și cu mine, pe timpul când era director la Europa Liberă. Făcea meseria aceasta cu atâta patimă, încât își petrecea nopțile ascultând buletine de știri. Era normal deci să confunde Europa Liberă cu moșia lui personală, peste care domnea autocratic. Nimeni nu putea pleca în vacanță decât când hotăra el. Pe toți îi teroriza. Când m-am dus prima oară la München la invitația lui, fiind tratată ca o regină, a venit să mă roage Iani Popa să intervin: Ghiță nu-i dădea drumul să plece în *weekend*, consemnase pe toată lumea pentru venirea mea, ca la cazarmă.

Sâmbătă 20 iulie

De ce n-am notat aici lucrul care ar fi trebuit, normal, să mă intereseze cel mai mult în ultima vreme: Tribunalul de la Haga care i-a condamnat pe cei doi monștri sârbi de la Pale, pentru „crime împotriva umanității". Doar fiindcă ei rămân la adăpost printre sârbii care nu-i vor da și occidentalii care nu vor face nimic să-i captureze? Sau din pricina felului cum se anunță această sentință în mass-media: cel mai mare genocid de la Holocaust încoace. Gropile comune ale comunismului, milioanele de morți din Gulagul ce s-a întins pe jumătate din Europa nu contează. Ar fi totuși o idee ca Asociația Foștilor Deținuți Politici din România să se adreseze Tribunalului de la Haga cerând inculparea celor câțiva directori de lagăre și închisori rămași în viață, ca și a schingiuitorilor mai notorii. Mai trăiesc, obraznici și ofensivi, așa cum îi putem descoperi, cu adrese cu tot, în *Memorialul durerii*. Or, pentru crimele împotriva umanității nu există prescripție în timp. Touvier, care s-a stins zilele acestea într-o închisoare din Franța, fusese șeful miliției de la Lyon și făcuse numeroase crime, printre care cea mai verificabilă: executarea a șapte ostatici evrei. Touvier s-a ascuns vreo 20 de ani; prins, a fost apoi grațiat de Pompidou, prins din nou, s-a văzut din nou judecat, și de astă dată condamnat definitiv. Pentru crimă împotriva umanității. Foarte bine. Rămâne evident de știut dacă victimele comunismului făceau parte din… umanitate.

Cui aș putea să dau această idee? Sau această urgență? Mor torționarii, dispare și tribunalul odată cu pacea în Bosnia. Anei Blandiana?

Duminică 21 iulie

Telefoane bucureștene: Lui Patapievici pentru a anula o impresie falsă pe care am fi putut să i-o lăsăm ieri. Ne telefonase, având revelația unei „zone de așteptare" a exilului românesc,

mai precis a „culturii sale alternative" față de cei din țară, incapabili să răspundă acestei cerințe. A luat puzderie de note după cartea Sandei Stolojan și ne cerea, ca martori privilegiați, să scriem fiecare câte o carte cel puțin pe această temă. Cum fusesem ieri destul de drastici, azi am încercat să încercuim teoria abstractă pe cale de alcătuire în mintea lui prin niște detalii mai concrete. Sanda – a cărei carte n-am citit-o încă – insistă după cât mi s-a spus asupra prieteniei ei cu „marii" exilați, Cioran sau Ionesco. Or, nici unul, nici celălalt n-au fost propriu-zis „exilați". Revenind în Franța, Eugen o considera ca adevărata sa patrie. Exilat se simțise de fapt în România. Nu tema exilului hrănește opera lui Cioran sau atunci e vorba de exilul provenind din simplul fapt de a exista. Mircea Eliade e, printre cei celebri, singura excepție, el fiind cu adevărat obsedat de România. Dar de ce trebuie neapărat confundată celebritatea cu exilul? Cu excepția, nu neapărat de valoare, a lui Vintilă Horia, odată cu *Dieu est né en exil*, nu la cei ce-au biruit pe plan internațional trebuie analizat conceptul de exil, ci la alții, mai mărunți, care i s-au dedicat prioritar, în dauna „operei". V. i-l numește pe Mircea Popescu, eu îi evoc casa construită după arhitectura din Sibiel de către Petra la Pueblo, în inima Mexicului. Sub vulcan și înconjurată de reședințe în stil colonial spaniol, locuința lui Petra, insolită, complet decalată în spațiu, absurdă și inutilă, rămâne probabil simbolul cel mai adecvat al derealizării la care duce starea de exil, împinsă până la ultimele consecințe.

Luni 5 august

Nu știu exact cât îi datorează Liiceanu lui Noica, deși a spus-o, declarat-o, descris-o pe sute de pagini. Știu, în schimb, cât îi datorează Noica discipolului său: fără *Jurnalul de la Păltiniș* și *Epistolar* ar fi rămas un filozof cercetat de studioși și specialiști. Liiceanu i-a dăruit nu numai posteritate, ci și actualitate. Ne gândim, V. și cu mine, și mai intens la acest paradox –

învățătorul înțelepțit de învățăcel –, primind astă-seară prin fax două texte despre Noica scrise recent de Gabriel: „Arestarea“ (cu datele concrete date de dna Noica, dar nu numai rescrisă, ci și regândită de G.) și „Sfârșitul“ (așa cum l-a trăit G. veghindu-l pe Noica, la spitalul din Sibiu). Episodul cu șoarecele pe care de două ori l-a auzit Noica ronțăind – prima dată la Păltiniș, când a căzut sculându-se din pat să-l caute, a doua oară la spitalul din Sibiu – îi inspiră lui G. pagini de o reală profunzime. În „ordinea mântuitoare“ pe care Noica o opune prin sistem și idee dezordinii vieții trăite la întâmplare nu e loc pentru „șoarecele care roade într-un ungher al conștiinței“, tulburând astfel „apele de cleștar ale geometriilor sale“.

Îl sunăm pe G. și încercăm să-i comunicăm bucuria noastră, evitând (eu, nu și V.) cuvintele mari. La urma urmei de ce să le eviți? Tot V. rezumă cel mai exact reacția noastră, spunându-i lui G. că, după aceste texte, e din ce în ce mai greu să-l critici pe Noica.

Joi 15 august

Ziua lui V. Vreau să-l sărbătoresc cu versiunile mele preferate din *Gloria* lui Vivaldi și din *Magnificat*-ul lui Monteverdi. Și-mi dau seama că, înregistrate pe disc negru (așa se spune în Franța, în România nu știu cum sunt numite), ele n-au fost reluate pe compact. Am ascultat un *Magnificat* dirijat de Harnoncourt – somitate în materie, care – spre hazul lui V. – mă oripilează și-l silesc pe „sărbătorit“ să se obosească scotocind prin discotecă spre a-mi satisface capriciile muzicale. Tot Edwin Loehrer mă convinge în *Magnificat* și Deller Consort în *Vespro* (*Nigra sum*). Vivaldi nu-mi pune probleme deoarece *Gloria* e dirijată de Muti.

În afară de acest *intermezzo* „muzical“, veștile proaste nu contenesc. Azi, ni se telefonează de la BBC: a murit Celibidache. Când? Unde? Cine să vorbească despre el? O sun, cu inima îndoită, pe Ioana. Răspunde o bonă cu accent agresiv.

Ioana nu poate veni la telefon. Parcă ne-am afla cu toții într-o cetate din ce în ce mai asediată, așteptându-ne rândul.

Vineri 16 august

Mi se pare nedrept, chiar dacă nu e decât într-un *Jurnal*, să mă despart astfel de un om care, în afara talentului său evident, avea darul de a se păgubi singur: refuza înregistrările pe disc (astfel după el rămân mai ales discuri-pirat, deci mediocru înregistrate) și se încăpățâna să nu-și ia vreo naționalitate, nerămânând nici măcar cu pașaport de refugiat politic, ci cu unul Nanssen pe care se dădeau cu greu vize. În toate deplasările sale n-avea decât neplăceri, le înfrunta însă de dragul unui principiu. A îmbătrânit frumos. Coamă leonină albă, ținută de statuie, porniri vehemente de adolescent. Nu acasă la ei, unde, ultima oară când am fost, sta singur, retras într-un fotoliu, ci într-un documentar consacrat, pe Arte, lui și cursurilor muzicale pe care le dădea la țară, i-am putut admira vitalitatea intactă și contactul lui mereu războinic dacă nu cu muzica, cel puțin cu interpreții ei. Și eu care-l crezusem total „înțelepțit“!

Aniversarea lui V.: nu e sigur când a venit pe lume, în 15 sau 16 august. Preferă 16, deoarece e ziua de naștere a lui Napoleon și poate pretinde că i-a moștenit numai Waterloo-urile.

Vineri 6 septembrie

Marțea trecută se anunța ca o zi fastă. Deși nu era, mi se părea prima mea mare ieșire în oraș de la accidentul cu aritmia încoace. Mai precis, prima fără un scop medical bine definit. Am plecat, ca tot omul: nu cu taxiul, ci cu metroul. Și ca tot omul, m-am trezit printre oameni pe Champs-Elysées inundat de soare. Nu că aș nutri vreo admirație deosebită pentru acest cartier, dar a fost al meu ani de zile. Și deși de atunci l-am parcurs de atâtea ori, parcă de-abia în acea marți de aur reveneam spre locurile cotidianului meu de atunci și mă simțeam obligată

să le dau bineţe: la 118 – aici era Radiodifuziunea Franceză, la 133 – aici era sediul parizian al Europei Libere. Între cele două, 10-20 de ani de radiofonie militantă. Fie că locuiam în rue Cassini, la St. Ouen sau chiar în Buttes Chaumont, drumul nostru, cotidian mai întâi, apoi doar săptămânal, spre Champs-Elysées se îndrepta: la metrou, George V, pentru Radio Paris, la Franklin-Roosevelt pentru EL Cafenelele noastre şi întâlnirile cu cei veniţi din ţară, în acelaşi perimetru. Şi m-am întrebat brusc de ce să fug după trecut numai când ne aflăm la Bucureşti, şi nu şi aici, unde îmi stă mai la îndemână?

Parcă fusesem aruncată cu ani şi ani în urmă. Binecuvântând, de data asta conştientă, soarta care îmi îngăduie să mă plimb din nou printre străini şi semeni, când în urâtele ceasuri de spital nu mai eram sigură de a redobândi dreptul la o verticalitate umblătoare şi normală.

Am făcut şi cumpărături (totdeauna semn de vitalitate la mine) şi mă întorceam aproape victorioasă când, coborând din autobuz, lângă casă, m-am împiedicat şi am căzut. Din fericire, n-am decât o coastă sau două fisurate şi un genunchi cu *épanchement de synovie* (habar n-am cum se spune în româneşte, pe vremea copilăriei mele îmi juleam genunchii fără probleme… semantice). M-am dus la doctor, îmi dau cu pomezi, umblu şontâc, am pus la loc anii de care scăpasem acolo, pe Champs-Elysées, am chiar senzaţia că i-am dublat. Trece şi asta. De altminteri, un fleac pe lângă ce mă mai aşteaptă: marţi, operaţia lui V. la ochi –, amânată din pricina internării mele din iunie –, mâine reîntâlnirea cu Mihăileanu şi strategia de urmat.

Duminică 8 septembrie

Ieri, la doctorul Mihăileanu. Iar e problematic: prefer să mi se pună *pacemaker*-ul la clinica din St. Cloud sau la el, la spitalul Broussais? Şi iar hotărâm: St. Cloud la începutul lui octombrie. Mihăileanu, devotat şi extrem de omenos: el îmi

va lua *rendez-vous*-ul pentru clinica de la St. Cloud. Îi voi telefona să știu rezultatul (data etc.) miercuri, a doua zi după operația lui V. După cum se vede, un început de toamnă fremătând de fericire. Evident, se poate și mai rău.

Afară, zile mirifice de toamnă însorită și puțin rece. Pe vremuri n-aș fi șovăit să adaug inevitabilul citat arghezian:

„Niciodată toamna nu fu mai frumoasă/ Sufletului nostru bucuros de moarte".

Acum, nu. Pentru că „sufletul" nu e bucuros: prea se dezlănțuie, în rafale, moartea în jurul nostru, ca să mai fac literatură pe o astfel de temă.

Marți 10 septembrie

Operația lui V. la ochi: „reușită perfectă" – spune chirurgul. Eram pe la 12 și jumătate la Clinica sportivă; la 2 și jumătate plecam cu taxiul spre casă. Un joc de copii. Știam că va fi așa, însă tot mai bine mă simt acum decât azi-dimineață.

Joi 26 septembrie

După-amiază cu V. la Christinel, fără Christinel. Știind că nu va mai ajunge până la Paris, s-a hotărât să-și vândă apartamentul din place Charles Dullin. L-a însărcinat pe Bordeianu cu lichidarea mobilelor, obiectelor, tablourilor, cărților din casă, trimițându-i și o listă cu cei care urmau să ia ceva anume. Totul e să nu lăsăm timp amintirilor să ne podidească. Un ecran de instalat între noi, cei de acum, și serile – atâtea! – până noaptea târziu la discuții, aici, cu Mircea și Christinel. Apoi o întrebare ce n-o mai puteam amâna: cum se vor descurca, după moartea noastră, cei cărora le va reveni sarcina să claseze, arunce, păstreze tot ce se găsește la noi, în dezordine și prisosință? Și cine vor fi ei? După cum se vede, o dispoziție de zile mari. Singura notă suportabilă: e mai bine ca lucrul acesta să fie făcut cât se află Ch. în viață.

Sâmbătă 28 septembrie

Azi după-amiază, Măriuca Vulcănescu să-i aducă lui V. din partea redactoarei Ruxandra Mihăilă numărul special din *Manuscriptum* închinat lui Mircea Vulcănescu (1-2/1996), conținând și comunicarea făcută la Sorbona de V., la 12 octombrie 1984, în cadrul Simpozionului *Hommage à Mircea Vulcănescu*. A fost gândită, scrisă, spusă în limba franceză și V. a ținut să fie publicată așa din motive pe care redactoarea le amintește în notele din josul paginii.

Din biografia lui M.V., văd că Măriuca n-are decât cu zece ani mai puțin ca mine. Îmi rămăsese imaginea ei de copil la Liceul Regina Maria, într-o bancă din fața mea, cu ochii ei întrebând viața, iar gropițele din obraji exprimând încredere în aceeași viață. „N-a fost să fie." I-au rămas totuși gropițele în obraji și când mă uit la ea nu o văd pe femeia de peste 60 de ani de acum (cu un băiat de 30 de ani și o fată, stabiliți la Paris), ci pe fetița de odinioară. De la mine, înlocuind-o pe mama la catedra de franceză vreo câteva luni de zile, prin 1945–1946, i-au rămas niște cântece franțuzești pe care eu le-am uitat. Mă simt foarte bine cu ea, chiar ciudățeniile ei par de o neîndoită autenticitate. Vorbind de un carnet al lui Vulcănescu, spune simplu: „l-am mâncat". Și într-adevăr, așa a făcut. Mică, înghițea hârtie. Ceea ce continuă să i se pară lucrul cel mai natural din lume. Astă-vară a fost la fânețe, la Sucevița. Orice excentricitate devine cu ea naturală. Suferă însă de o modestie cvasibolnăvicioasă, care ar putea deveni agresivă.

Vede în destinul celor trei surori Vulcănescu un fel de paradigmă a sorții românești postbelice. Trei posibilități. Ea rămâne în țară dezgustată de tot ce vede în jur. Sandra se exilează, visând, alături de „contele" fost de stânga Charlie de Hillerin, doar la România, iar Vivi e deplin asimilată Franței și „cosmopolită".

Duminică 27 octombrie

Întoarsă de joi din „vilegiatură". E primul an când vacanța îmi este înlocuită cu spitalul. Necker în iunie, acum, mai luxos, clinica. De la 14 la 24 octombrie la Centrul Chirurgical de la Val d'Or. M-au ținut deci 10 zile. Mult. Mai ales că nu mă simțeam bolnavă. Speram să scap numai cu examene. N-am avut un asemenea noroc. Mi-au pus *pacemaker*-ul. Cât o monedă de 5 franci.

Acasă teancuri de ziare, știri, scrisori și „evenimente" din timpul absenței mele, de parcă aș fi plecat de nu știu câte vreme. Preisz de la *România liberă* mi-a trimis prin fax una din notele de la sfârșitul volumului al II-lea din *Cartea albă a Securității*, privind-o pe mama cu numele de cod „Balagia". Trei pagini. Alcătuitorul ediției – Pelin probabil – „înfierează" această acțiune a Securității: „Un capitol nedemn în istoria Securității îl constituie și modul incalificabil în care a chinuit-o pe Ecaterina Bălăcioiu, mama Monicăi Lovinescu." De parcă în „istoria Securității" ar exista măcar un singur capitolaș „demn"! Aceeași senzație de greață (de ce continuă oare a mi se părea mai exact termenul francez *la nausée*? Doar din pricina lui Sartre?). Îmi este intolerabil s-o regândesc pe mama supravegheată și comentată de „ei". Toți termenii de care se slujesc în rapoarte nu sunt doar troglodiți, prostia lor este agresivă, orice cuvânt spus, orice gest făcut de o ființă ca mama nu poate să nu li se pară, cum zic ei, „necorespunzător". Peste limba de lemn a partidului se suprapune limba de silă a Securității. De această „greață" nu m-aș putea dezbăra decât scriind „Trece tramvaiul": supravegherea aceasta fără sens întreruptă doar atunci când trecea tramvaiul și nu mai puteau înregistra nimic altceva decât uruitul vagonului pe șine, arestarea, ancheta, procesul, boala neîngrijită, șantajul, moartea. Nu îndrăznesc însă să transcriu ce e în mine. Ce-a fost cu ea. Și azi e ca o boală.

Marți 29 octombrie

Ieri, spre seară, taxiul m-a dus de-a lungul Senei: am traversat Parisul încet (evident, pe la 6 eram în plin *embouteillage*), cu lumina reverberelor clătinându-se printre frunzele de aur ale copacilor, cu monumentele din cărțile de școală și din pliantele turistice apărând la fiecare cotitură, și am realizat brusc că nu e neapărat nevoie de depărtare pentru a iubi un atare oraș. În care am trăit o viață visând la o alta și pregătindu-mă s-o regăsesc, de parcă mă aflam într-o paranteză. Largă cât unica mea existență și devorându-mi-o.

Am trecut și prin fața ferestrei totdeauna iluminate de la Conciergerie, unde pe la 6-7 ani o tot târam pe mama să plângem soarta lui Marie-Antoinette. E drept că al doilea drum era – inevitabil – până la statuia lui Danton, unde îmi epuizam restul de emotivitate, în neconcordanță deplină cu sensul istoriei. De pe atunci să fi știut că n-are nici unul? În viteza foarte relativă a taxiului, revăd abstract imaginea de atunci – așa cum mi-a fost probabil povestită de mama – și concret nu reacționez decât la timpul ce s-a cernut și cernit de atunci.

Sâmbătă 9 noiembrie

De când se poate spera într-o victorie a opoziției în România, *Le Monde* a început să-și schimbe tonul, până și *Libération* a renunțat să-și consacre paginile doar problemelor cu SIDA, copii drogați, homosexuali și țigani persecutați. O minimă speranță și iată că România din obiect de deriziune devine unul de analiză serioasă. Dovadă că, așa cum am spus-o și am repetat-o prin tot felul de interviuri, „imaginea“ nu se poate schimba decât la București și de la București. Nu plătind să facă propagandă tot felul de „specialiști“ de teapa unui Petru Popescu în Statele Unite sau a unui Virgil Tănase la Paris, ci schimbând lucrurile la fața locului. Ceea ce e pe cale să se înfăptuiască. Chiar dacă nu e cum am fi vrut noi (între Emil Constantinescu și Manolescu e ca de la pământ la cer), totuși lichidarea lui

Iliescu și alor săi e condiția liminară a oricărei schimbări. Evidențe, evidențe…

Duminică 10 noiembrie

Lungă convorbire cu Stelian Tănase, care consultă sute de dosare pentru cartea lui despre procesul Noica. Și descoperă uneori lucruri care nu pot fi încă dezvăluite, aventuri amoroase, de pildă, ai căror protagoniști mai sunt în viață.

S.T. se întreabă de ce, cu toate documentele ce mi-au fost date de la SRI (extrasecrete și la care el n-a avut acces), nu studiez cazul mamei? Îi vorbesc de impresia de pângărire pe care mi-o produc astfel de documente, dar, chiar în momentul în care mă motivez pentru exterior, îmi dau seama că e și altceva mai profund și care ține de lașitatea mea: mi-e frică să mă apropii de acele străfunduri unde zace culpabilitatea față de mama. Evident, obiectiv, nu sunt culpabilă. De aici am făcut imposibilul s-o smulg din ghearele lor. Dacă m-aș fi întors să mă predau în locul ei, ar fi suferit și mai rău, singura ei consolare (a tot repetat-o codeținutelor) fiind să mă știe la adăpost. Și singura grijă: să nu ajungă Securitatea până la mine și să mă șantajeze. De unde și mesajele trimise din închisoare: să continuăm pe drumul nostru, să nu ne lăsăm momiți cu promisiuni privind soarta ei etc., etc.

Vinovăția mea e de alt ordin. Că n-am avut viziune istorică și am plecat fără a realiza că e pentru totdeauna. Că n-am rămas alături de ea să suferim și să murim împreună. Că am pus-o în contact cu Caraion. Complexul meu e confuz, nu se lasă redus la cuvinte. Mi-aduc aminte, obsesiv, că mamei îi plăcea un poem de Richepin față de care eu nutream un dispreț estetizant: un fiu își omoară mama, care văzându-i mâna pătată de sânge mai are doar timpul să murmure: „T'es-tu fait mal, mon enfant?"* Era premonitoriu. Mama în închisoare a țipat la securistul care-i

---

*„Te-ai lovit, dragul meu?" (*n.ed.*)

oferea sănătatea și libertatea în schimbul unei scrisori către mine îndemnându-mă să devin agenta lor. În acel moment pe mine m-a născut a doua oară, iar pe ea s-a condamnat la moarte.

Cum să te instalezi cu bisturiul analizei în astfel de zone tulburi, gâlgâind și de puroiul vinovăției resimțite subiectiv, și de sângele nevinovăției reale?

Știu totuși că va trebui s-o fac și că amânarea aceasta neistovită n-are nici o scuză.

Marți 19 noiembrie

De duminică seara comentăm la nesfârșit cu unii și cu alții marea bucurie: Iliescu a pierdut alegerile prezidențiale. Aș fi preferat alt învingător decât Emil Constantinescu, dar mă interesează în primul rând învinsul, cel care bloca prin mentalitatea sa de activist de partid evoluția spre o democrație reală. Bucuria a fost atât de puternică, încât a măturat, în ceea ce mă privește (V. își drămuiește mai înțelept entuziasmele), amărăciunea de după alegerile legislative văzând cum într-un Parlament cu opoziția majoritară s-a găsit loc pentru un Vadim Tudor și nu pentru Manolescu. Îmi dau seama imediat ce aflăm rezultatul la prezidențiale că esențial este cine a pierdut, mai puțin cine a câștigat fotoliul prezidențial, deoarece Constantinescu în orice caz nu va bloca reformele din simplul motiv că nu e în avantajul lui.

Primele proiecte ale Convenției au explodat din pricina dublei bombe aduse amabil, la domiciliu, de Măgureanu: două dosare. Primul al lui Radu Vasile, ce urma să fie numit prim-ministru (unii îl considerau dinainte suspect, ajunsese straniu de repede dintr-un post în provincie într-altul la București, iar soția lui fusese secretară la Comitetul Central). Dosarul va fi fost suficient de încărcat pentru ca în locul lui să fie numit azi, spre seară, primarul Bucureștiului, Ciorbea, gospodar cumsecade (ar fi și anunțat că va deschide toate dosarele mafiei). Al doilea, Vosganian, cel care crease o „alternativă" intelectuală ce-i reușise atât de puțin, încât o cedase după un an Convenției, spre a

dobândi un loc în Parlament. Acum se pare că pe cel de ministru în orice caz nu-l va mai avea.

După-amiaza, la cafea, Doina Jela. A fost la Goma și s-au înțeles foarte bine. Goma i-a dat tot felul de „materiale“ despre puținătatea ecourilor revoluției maghiare în studențimea română. L-a găsit neașteptat de „bun“. Mi-l închipui încântat, săracul, că mai vine cineva să-l vadă. D.J. îmi aduce înapoi cărțile pe care le-a „studiat“ în cele două săptămâni pariziene: Monnerot, Besançon, Șentalinski. O plăcere să stai de vorbă cu ea: e autentică, vie, pasionată de fenomenul totalitar comunist pe care mai toți vor să-1 uite, iar ea, dimpotrivă, să și-l explice.

Luni 2 decembrie

Telefon cu Simone: un neamț originar din România a scris o carte despre Cioran susținând, printre altele, că C. a vorbit la Europa Liberă. S. voia infirmare de la noi. I-am amintit că, văzându-l ferindu-se declamativ de interviuri, și – dar asta nu i-o spun lui S. – împingând ridicolul până la a pretinde că nu le-a dat nici pe cele în care era pozat în propria-i cameră, nu i-am cerut niciodată să vină în emisiunile noastre. Spre sfârșitul convorbirii îmi vine însă un gând: și dacă în 1990, la recepția oferită de Parlamentul francez intelectualilor români din țară (vreo sută de invitați, aduși cu avionul de la București), C., văzându-se înconjurat cu admirație de ei toți și pornindu-se brusc să vorbească numai românește, intrând chiar pentru câteva clipe într-o horă, s-ar fi trezit că-i întinde cineva un microfon, ar fi rezistat ispitei? (Cred, nu sunt însă sigură, că tocmai acolo a avut cuvinte de admirație pentru Iliescu transmise prin Radio București – nici de asta nu-i pomenesc lui Simone.) Parcă îl văd, în mână cu un… crin, și cu cascheta pusă aiurea, lângă poartă așteptând să treacă ploaia și să se poată și el avânta în stradă. Nu era beat, ci pur și simplu amețit de acest moment incredibil: mai mult sau mai puțin disidenții României, primiți ca purtători de cuvânt ai „revoluției“ la

Parlamentul francez. Nu intrase totuși în vreo transă lirică și nu-l părăsise umorul. Când m-am arătat mirată că vorbește românește, mi-a replicat cu surâsul lui ștrengăresc, care nu se zbârcise: „Nu mai știu deloc franțuzește, ce, asta-i limbă?“

Citesc *Agenda „Sburătorului“*, în notele căreia regăsesc textul polemicilor de care tata nu pomenește decât într-o frază-două. Știam de cele cu Camil și de unele infamii barbiliene sau de Călinescu. Nu-mi aminteam însă de agresivitatea primară a lui Cezar Petrescu sau de pretențiile lui Aderca de a-l fi „inițiat“ – sau în orice caz premers – în modernism. În afară de tensiunea polemică – mai precis pamfletară – cotidiană, cum își va fi stăpânit oare iritarea de a vedea tot felul de veleitari și incapabili irosindu-i timpul?

Am aproape o revelație (caraghioasă, fiindcă tardivă): din acest punct de vedere i-am fost urmașă fidelă, risipind la rândul meu orele, uneori zilele și săptămânile citind tot felul de manuscrise neroade, sau văzând nepricopsiți în serie. E drept că el a găsit timp să scrie aproape 60 de cărți, pe când eu… Dar, evident, nu din punct de vedere al valorii literare îndrăznesc comparația. Ci al unui destin moștenit și împărțit apoi cu V., mai risipitor decât mine, deoarece avea ce să risipească, mai multă cultură, mai mult talent, infinit mai multe posibilități. A trebuit să ajung până la acești ani tardivi – în secol și pentru mine – ca să-mi dau seama că nici în prieteniile cu scriitorii ne-amatori n-am căzut mai bine, de când ne-am despărțit de un Țepeneag sau un Goma mă tot întreb cum de-am putut avea cu ei relații atât de intens amicale? Ca tata cu Camil, Ion Barbu și – redescopăr cu uimire – chiar Pompiliu Constantinescu, la început. El venind direct de la Mihalache Dragomirescu, e, în bună parte, explicabil.

Această lectură mi-l dezvăluie pe tata mai singur și mai vulnerabil tocmai în măsura în care nu putea comunica nimănui această singurătate. Mi s-a făcut milă și dor de el.

Marți 31 decembrie

Mereu frig. A nins, dar totul e cenușiu și urât. Mai bine mă feresc de ispita convențională a bilanțului. În orice caz, pe 1996 îl las în urmă fără regrete.

Iar va trebui să mă ocup cu nimicuri (răspuns la felicitări, lecturi de articole și manuscrise trimise din România), în timpul pe care speram măcar acum să-l rezerv analizei detaliate a „dosarului“ mamei de la SRI. Cu lectura lui mi-am petrecut ultimele săptămâni și zile și s-ar putea ca tocmai de aceea totul să mi se pară nu doar geros (ah, cât detesta mama iarna!), ci și mohorât.

1997

Duminică 5 ianuarie

Început de an mărunțit între telefoane și răspuns la felicitări. Frigul ne asediază, timpul e mohorât, un fel de stare de alarmă a cenușiului.

În fond, nimic nu e important în afara faptului de a fi ajuns la capăt cu citirea, notarea, clasarea dosarului mamei de la SRI. Retrăirea, zi de zi și document după document, a urmăririi și arestării ei, citirea schimbului nostru de corespondență mutiliat de traducere, pătat de mahalagisme partinice, regăsirea ultimelor mele cărți poștale pe care mama nu le-a primit niciodată (au sosit după arestarea ei), totul mi-a fost intolerabil. Nu m-am împăcat cu nimic din tot ceea ce s-a petrecut cu ea acum vreo 40 de ani. Nu cred că voi fi în stare să pun pe hârtie capitolul pe care nădăjduiam să i-l consacru în ipoteticele mele *Repere*: „Trece tramvaiul“. Semprun a scris o întreagă carte**,** *L'Écriture ou la vie*, explicând de ce a fost incapabil să scrie despre experiența lui la Buchenwald. N-a supraviețuit decât făcând un pact cu uitarea. Revenirea spre amintirea insuportabilă nu se înfăptuiește decât printr-o asceză aparte. Or, în ceea ce o privește pe mama, eu nu sunt în stare de un asemenea efort. Dacă aș fi fost eu victima directă, poate că aș fi suportat mai ușor. Cum m-aș încumeta însă să rechem imaginile suferinței și morții ei în închisoare, când n-am izbutit s-o smulg din mâinile lor, în ciuda intervențiilor de fiecare zi? Doi ani zadarnici n-am mai făcut decât asta: să bat la ușa politicienilor francezi.

Mă împleticesc în gânduri și în vorbe, ori de câte ori mă lovesc de acest trecut-prezent. Or, de vreo două săptămâni, retrăiesc toate senzațiile de atunci. Cu ce preț numai eu știu.

Vineri 24 ianuarie

Miercuri seara, discutând telefonic cu Doina Jela, o surpriză de proporții. Nu îndrăznea să-mi spună: ar vrea, după ce termină cartea despre procesul Noica, să scrie alta cu condamnarea mamei. Când află că am și dosarele de la SRI, și mărturii ale unor codeținute (nu citise decât pe cea din *Memoria*) pare și mai determinată. Mă întreabă dacă ar putea să le consulte. Nu-mi vine să-i spun ceea ce îi mărturisesc apoi lui V. (știind că în convorbirea cu el pot să-mi permit și cuvintele mari): dacă aș fi sigură că ea va scrie despre mama cartea pe care nu reușesc s-o fac eu – aș muri mai liniștită. Din moment ce suferința și sacrificiul mamei ar lăsa urme, lucrurile ar redobândi un sens și eu aș fi dus până la capăt ceva ce se situează între datorie, răspundere și culpabilitate. Doina Jela a arătat în cartea ei despre procesul de la Canal atâta justețe de ton, talent, finețe psihologică și știință de a se sluji de arhive, încât e sigur cea mai desemnată să scrie despre mama. Eu patinez între riscul unui text prea „alb“ și cel al delirului sentimental. Cu fiecare aș trăda-o pe mama. În schimb, la cartea Doinei Jela aș putea colabora cu interviuri, documente, texte. Este semnul cel mai bun ce mi s-a arătat în ultimul an. Ce spun? Chiar de la „revoluție“ încoace. Să-i pot oferi mamei în sfârșit mormântul unei cărți, din moment ce i-a fost refuzat cel pământean.

Marți 18 martie

Ieri toată după-masa cu Doina Jela. Nu numai că a citit tot „dosarul“ mamei, dar vorbește cu atâta sensibilitate și inteligență de el, se pasionează într-atâta de „subiect“, încât mi se ridică o piatră – cea mai apăsătoare – de pe inimă: o las pe mama pe mâini bune.

În noaptea de duminică spre luni, un vis din care m-am trezit într-o stare de beatitudine: o regăseam pe mama. Ne întâlneam pe o stradă, țipam de fericire și o instalam într-un acasă. Mama purta o rochie și un jerseu care mi-au revenit precis în minte, cu toate că n-am nici o fotografie în care să fie îmbrăcată cu ele. Nu îmbătrânise deloc. Totul se așeza la loc, rana se cicatrizase, eram gata să iau cu ea viața de la capăt, când, din nefericire, m-am trezit. Mă întreb, eu care de mult nu mai caut în *Cartea viselor* un sens, dacă acesta n-a fost provocat tocmai de certitudinea că toată suferința ei nu se va șterge în uitare, că va găsi adăpost în paginile unei cărți.

Duminică 23 martie

François Furet a fost ales la Academia Franceză. Ne bucurăm cu toții pentru că i se întâmplă și Academiei să facă o alegere fastă, dar și fiindcă astfel se va acredita poate mai temeinic viziunea lui Furet nu doar despre Revoluția Franceză (a intrat în universități, dacă nu și în mentalități), ci despre comunism = nazism. În ziua când semnul acesta de egalitate va fi admis, procesul comunismului va deveni inevitabil. Se poate însă tot așa de bine să nu se întâmple niciodată.

Miercuri 16 aprilie

Ieri, am ieșit la cină cu Cassian Maria Spiridon, care ne-a adus nu doar numărul 3 din *Convorbiri literare* cu un articol al lui Cristian Livescu despre „Fascinantele agende ale lui E. Lovinescu", dar și numărul 1 de acum 130 de ani cu editorialul lui Negruzzi și textul lui Maiorescu asupra poeziei noi. Sunt de-a dreptul emoționată. În copilărie, „Junimea" făcea parte pentru mine dintr-un orizont fabulos de îndepărtat. Secole mă despărțeau de Iașiul lui Eminescu. De fapt, îmi dau seama acum, doar unul: o viață și ceva de om… Între ortografia lor de atunci

și cea de azi parc-ar fi aceeași distanță ca de la Rabelais la… Revel. Ce indecent de tineri suntem în cultură!

Miercuri 23 aprilie

Două seri la rând, cu bucurie deplină: Zografi. E în mare formă, s-a hotărât simplu să nu se mai amărască de succesul întâmpinat de *Petru* (cartea s-a epuizat, iar piesa va fi montată de alt regizor, care n-a înnebunit). Admite chiar că ar fi în firea lucrurilor să se bucure. E un șuvoi de idei, entuziasme, întrebări și neliniști. Am îndrăzneala să pariez din nou că reușita nu-i va provoca nici o metamorfoză. E printre primii care a hotărât să nu se mai mire „cum poți fi român“, rupând astfel cu exasperanta manie etnocentristă ce confiscă atâtea studii politice prin revistele noastre.

Vineri 25 aprilie

La cafea, Rodica Iulian, s-o punem la curent cu micile noutăți ale casei (telefonul-fax) unde va locui în absența noastră. În timp ce stăm de vorbă, un lung fax al lui Gabriel cu textul său despre Mihail Sebastian. Se intitulează *Sebastian, mon frère*, și a fost rostit în fața Comunității Evreiești din România. E cu totul altceva decât ne așteptam: un fel de paralelism sobru – dar în fond patetic – între două feluri de a suferi de pe urma apartenenței la un grup hulit (prostia colectivă, așa cum s-a manifestat împotriva lui S. sub formă de antisemitism, iar împotriva lui G. de comunism). Tonul e cu atât mai remarcabil, cu cât îi va nemulțumi pe toți.

E Vinerea Mare și „simt“ Paștele mai puțin ca oricând.

Luni 28 aprilie

Am vorbit cu Simone. Uimită și exasperată de violența pornirii lui Enthoven (în *Le Point*), fost admirator și prieten al lui Cioran, dezgustată de „nota“ lui B.-H. Lévy făcând, în

aceeași revistă, din C. un fel de *Jekyll and Hyde*. Suprasaturată, pleacă în Vendée să scape de Parisul veninos. În plus, Gallimard n-a publicat *Caietele* lui Cioran ce urmau să iasă în ianuarie, iar acum se văd programate pentru la toamnă. Ea ar fi vrut să iasă înainte de studiul lui Patrice Bollon care nu-i place defel. Își amintește de un dialog între Cioran și Eliade. Cioran încerca să-l „consoleze" pe E. de campania pe cale de dezlănțuire împotrivă-i, pretinzând că se va stinge repede. Lucid și jucând, de data asta, el, rolul pesimistului, Eliade replicase: „Va ține o sută de ani!"

Vineri 23 mai

Din când în când, citind o carte, privind un spectacol, ascultând un disc, am certitudinea că aparțin unui univers care n-are mai nimic comun cu preocupările din care mi-am țesut existența. Astfel mi s-a întâmplat revăzând pe „Arte" piesa filmată a lui Tadeusz Kantor, *Wielopole, Wielopole*, și un documentar în care erau incluse secvențe ce nu fuseseră până acum reproduse din *Clasa moartă*. Pentru mine, ca și pentru V., Kantor ocupă în avangarda teatrală un loc aparte: emoția nu e doar estetică. Din nici un spectacol n-am ieșit mai curățați de orice zgură ca din cele ale lui Kantor, în cadrul Festivalului de Toamnă parizian, cu ani în urmă. Și în nici un altul moartea nu s-a reflectat atât de insistent nu doar în fiecare personaj, dar și în prezența lui Kantor pe scenă dându-i insistent târcoale, oferindu-i chiar un rol, poate spre a nu fi obligat să o înfrunte direct. Dacă un regizor ar fi trebuit să moară pe scenă, acela era fără îndoială Kantor. E totuși semnificativ că ultimul său spectacol, pe care-l repeta când l-a surprins moartea în decembrie 1990, se intitula *Aujourd'hui c'est mon anniversaire*.

Din păcate, în minusculul său volum de *Entretiens* (coll. Arts Esthétique, ed. Carré, 1996), Kantor nu insistă îndeajuns pe tema repetiției din teatrul său și pe care o numește „metafizică". De reținut dintre formulările sale „je cherche quelques chose

entre les poubelles et l'éternité". Dar pulberea aceasta ce transformă în fotografie îngălbenită orice amintire și face din morții rechemați pe scenă niște jucării dezarticulate – semănând cu supramarionetele niciodată împlinite ale lui Gordon Craig –, cenușiul acesta inconfundabil din costume, machiaje, obiecte (evident *ready-made*-urile lui Marcel Duchamp, dar purtătoare de dezolare și de sens), chiar să n-aibă nimic de a face cu Istoria ce mi-a devorat existența? Armata lui fantomă, soldații uciși, procesiunea ritual-scrântită atât din *Wielopole*, cât și din *Qu'ils crèvent, les artistes!* reprezintă mai mult – și altceva – decât o deriziune a Istoriei. Poate umbra pe care ea o aruncă peste existențele noastre.

Și atunci? N-ar însemna oare că nu m-am înșelat cu totul?

Sâmbătă 31 mai

Ora 1 dimineața: „Sfârșit de veac" sub socialiști! Al doilea tur de alegeri legislative: „raz de marée"* al stângii cu perspectiva unui guvern în care vor intra și comuniștii. Pocherul lui Chirac se transformă în catastrofă. S-a dovedit tot atât de iresponsabil ca și populația pe care a chemat-o anticipat la vot.

Mai greu de suportat mi se pare însă perspectiva de a ne încheia existența într-un regim socialist, aliat cu comuniștii, după ce trăisem ca pe un miracol al sensului regăsit sfârșitul comunismului. Mai tineri, probabil că am fi ales să ne întoarcem în România. Acolo, cel puțin, deteriorarea mentalităților, confuzia, starea dezastruoasă a țării și a oamenilor sunt sinistru motivate de o jumătate de secol de comunism care a îmbolnăvit până și pământul.

Desigur n-o vom face. La urma urmei, ar fi trebuit să ne obișnuim cu decepțiile în serie din Franța. Dogma marxistă care a domnit până în anii '70, transformând pe intelectuali în marionete ale Kremlinului și făcând atmosfera literară înăbușitoare,

---

* „Val seismic." (*n.ed.*)

mass-media tendențioasă, lipsa de ecou a suferințelor din Rusia și din Est (erai considerat de-a dreptul fascist dacă îndrăzneai să spui adevărul), toate acestea ar fi trebuit să ne asigure imunitatea, mai ales că trecuserăm și prin falsa „revoluție“ din mai ’68. Demarxizarea galopantă a anilor ’70 a adus însă Parisul la ora noastră și a disidenților. Zece ani de iluzie: ne credeam reveniți spre 1848. Când a venit Mitterrand cu socialiștii lui (în primul guvern cu comuniștii), am crezut că cinci ani de socialism vor vindeca definitiv Franța. Aș! Nici dezvăluirea Gulagului și apoi căderea Zidului de la Berlin n-au avut un rol terapeutic. Franța e iremediabil de stânga în ce are noțiunea mai penibil, mai demagogic. Baricade și Bastilii – sunt imaginile simbolice ce populează imaginarul scâlciat al mulțimilor din Hexagon.

Nu ne simțim de aici, dar nu ne mai simțim nici de dincolo. Ideea unui astfel de sfârșit nu doar de veac – cum scriam mai sus –, ci și de mileniu mi se pare brusc insuportabilă. Să-ți fi petrecut o viață luptând împotriva totalitarismului, având impresia că ai contribuit la ruinarea lui, pentru a-i vedea palidele fantome înnegrindu-ți din nou orizontul și pătându-ți puținul timp ce ți-a mai rămas ține de deriziunea supremă. Gustul de zădărnicie e atât de greu suportabil, încât m-a silit să patetizez aici, ceea ce, în general, am învățat să evit.

Duminică 8 iunie

Cum Doina Jela îmi cere textul în care relatam fuga din țară (mă refer la el în „Reperele“ pe care i le-am dat), Virgil a căutat cu Horia Moldovan în pod și a regăsit colecția din *Înșir-te, mărgărite* unde a fost publicat. Amintirea rămăsese vagă. Știam doar că se intitula *Acum se moare* (titlu care-mi place și azi) și că nu era ridicol, așa cum mi s-au părut mai târziu nuvelele adolescenței mele.

Revista însăși pare o relicvă sau un simbol al strădaniei exilaților de a-și strămuta nostalgiile culturale pe alte meleaguri. Asemuindu-se din acest punct de vedere cu simbolul simbolurilor: casa insolită clădită după modelul exact al celor din Sibiel de Petra la Pueblo, în inima Mexicului, înconjurată doar de vile în stil colonial spaniol. *Înșir-te, mărgărite* apărea la Rio de Janeiro, prezentându-se drept Buletinul trimestrial al grupului cultural „Andrei Mureșanu“. Transilvania strămutată cu figurile ei eroice cu tot în Brazilia, e greu de imaginat deriziune mai totală. Mă uit la aceste caiete șapirografiate cu un fel de duioșie: ce groaznic de naivi și de tineri eram, dacă ne închipuiam supraviețuiri posibile pe alte meridiane cu astfel de „proze“.

A mea a apărut în numerele 2-3 din aprilie-septembrie 1951 (anul I) și este semnată cu pseudonimul Ina Cristu (spre a nu-i face rău mamei). Doar „ideea“ centrală e de reținut: nu poți pleca dintr-un loc al primejdiei extreme lăsând pe alții să moară în locul tău. De aceea mi se pare mai departe că titlul *Acum se moare* era semnificativ: atunci au murit preocupările mele dinainte, s-a deplasat centrul lor, am început o nouă existență al cărei orizont n-a mai încetat să fie țara cu cei rămași în ea. În felul acesta am „plătit“ (firește, nedându-mi seama) supraviețuirea mea de pe podul de la Ensdorf, unde rușii n-au tras în mine ca în schița cu finalul schimbat.

Tocmai mă întorceam din oraș, târându-mi pașii sub canicula, când am dat de nuvela regăsită de V. Citind rapid, în diagonală, m-a cuprins un sentiment de zădărnicie pe care nu calitatea textului îl putea explica (prost, bun, nu mai avea importanță). Brusc – și nu știu de ce – existența mi s-a părut evanescentă, iar sensul ei problematic.

Miercuri 18 iunie

Doina Jela vrea să fie pe piață cartea ei până în octombrie și să facem un scandal de mari proporții în presă. Nu-și propune

să scrie doar o carte, ci și s-o răzbune pe mama. Povestea ei a devenit pentru D.J. simbolică.

Dacă nu există Dumnezeu, nici îngeri păzitori, cine mi-a trimis-o pe fata asta să aducă mărturia pe care eu am fost incapabilă s-o depun, neputând să fac din cea mai cruntă traumă a existenței mele o… narațiune? De altminteri, de când „dosarul“ mamei de la SRI a ajuns în mâinile mele (un „dar“ otrăvit), adică exact de un an, am lăsat la o parte și „Reperele“ pe care voiam să le mai „compun“ după volumele de *Jurnal* ce așteaptă să fie utilizate și apoi aruncate. Am fost blocată.

Marți 24 iunie

Sâmbăta trecută m-am poticnit și am căzut întorcându-mă de la târguieli: spectacular. Farmacie, doctor, radiografii la urgența clinicii de la Porte de Pantin. Nici o fractură, dar buza ruptă, genunchiul triplat, mâna vânătă și dureri în coșul pieptului. Se pare că ar trebui să mulțumesc Celui de Sus că am scăpat așa de ușor. Mulțumesc, ce să fac, dar numai cu jumătate de gură. De trei zile întinsă și scâncind la fiecare gest; de când sunt, n-am căzut așa de rău.

Duminică 29 iunie

În *22* (nr. 25) incredibilă „Scrisoare deschisă fratelui Gabriel“. Un profesor la Universitatea ebraică de la Ierusalim, de origine din Cluj, fizician și apoi metafizician, Michael Finkenthal (autor al câtorva lucrări în Statele Unite și pregătindu-se acum să publice în Franța una despre Lupașcu), îl acuză pur și simplu pe Liiceanu de „antisemitism metaforic“ fiindcă a îndrăznit să-și compare suferințele și marginalizarea sub comunism cu ale lui M. Sebastian sub fascism. Îi răspunde, măsurat, dar ferm, Andrei Cornea. Prea măsurat? Pe mine m-ar fi împiedicat indignarea să discut nuanțat „argumentele“ ponegritorului.

Vineri 25 iulie

Am profitat de faptul că trebuie să stau mai mult întinsă pentru a citi *Istorie și mit în conștiința românească* (Humanitas) de Lucian Boia. Demersul e încă și mai radical întru demistificarea falselor certitudini locale decât al lui Mihnea. (Mi-amintesc cât de indignați am fost, până și Eugen Ionescu era șocat, când Mihnea a îndrăznit să afirme că lupta de la Călugăreni n-a fost o victorie, așa cum învățaserăm noi la școala primară.) Numai că tonul e atât de normal și de pașnic, încât nu te provoacă la polemici, chiar atunci când nu-ți mai lasă nici un reazem în trecut. Nu poate fi decât benefic în atmosfera românească, deși eu sunt mai curând de părerea lui Jacques Julliard după care naționalismul, asemenea colesterolului, e de două feluri: cel bun și cel rău. În orice caz, și la noi, și aiurea, naționalismul e departe – din păcate – de a aparține trecutului. Toată Europa, în afara Elveției, atipică, e încă în faza națiunilor ce vor coopera de la stat la stat. Nici o federalizare, în perspectivă. I s-ar putea reproșa doar lui Lucian Boia o prea mare siguranță de sine, izvorâtă poate și din faptul că a publicat mai multe cărți în străinătate – câteva chiar la Paris, la Plon și la Découverte.

Sâmbătă 26 iulie

Ieri, seară privilegiată cu Gabriel. V. i-a oferit un disc cu Schnabel. Cum Gabriel surâdea amuzat – de câte ori nu i-am reproșat superlativele sale? – când V. i-a spus că Schnabel a fost „cel mai mare“ dintre pianiștii generației lui, V. i-a făcut pe loc dovada. În Larghetto din *Concertul 27 (K. 595)* de Mozart i-am ascultat rând pe rând pe Schnabel, pe Serkin și pe Perahia, e drept din generații diferite. Era însă imposibil ca ultimii doi să susțină comparația. În ciuda faptului că discul a fost înregistrat în anii ’30 iar orchestra trecută pe disc compact sună lamentabil, de la primele note de pian se ivește paradisul sunetului pur, imaterial, lipsit și de virtuozitate, și de orice conotație

sentimentală. De parcă sunetul ți-ar ajunge direct, fără vreo intervenție umană. Nu doar Gabriel e înmărmurit, ci și eu, care nu-l mai ascultasem de mult. Brusc, Gabriel descoperă că avem o discotecă foarte mare și-și imaginează ce concerte ne putem oferi cu atâtea versiuni ale unei aceleiași compoziții. Eu îmi aduc aminte cum vibram continuu la muzică. Acum, rareori. Timpul mi se pare invadat de uscăciune. Dar aseară mă reproiectasem în trecut.

Marți 29 iulie

La noi, duminică, Alecu – pentru o zi la Paris – cu Toader. Sosesc cu peste o oră întârziere. La modul firesc, fără să se scuze. Până și pentru înregistrările la „Teze și Antiteze“ făcea la fel. Boieria lui e din Bizanț, incapabilă să se adapteze normelor apusene ale punctualității. Ajunge însă să ne instalăm la „șuetă“ și-mi trece enervarea. Farmecul său desuet operează și asupra lui V. și ne trezim împreună ca și cum distanțele nu ne-ar fi despărțit. Nici măcar faptul că nu aude prea bine nu diminuează grația convorbirii. Altfel, „il a pris un coup de vieux“ – ceea ce constată probabil și el la noi. Punctul de declanșare al discursului său este sistematic paradoxal: afirmă exact contrariul nu doar al clișeelor, ci și al evidențelor. De pildă, acum, se lansează într-un elogiu nu doar al bătrâneții, ci al „babelor“, cele „binecuvântate“ de altădată, care-și acceptau vârsta și-și puneau rochie neagră și guleraș cu dantelă la momentul cuvenit, cam același pentru toate, de cum deveneau bunici. Și eu, care-l primesc în… blugi! Merge să patroneze un festival la un castel, e surâzător și are baston. Mai simplu: știe să îmbătrânească. De când a sosit prima oară la Paris, în 1968, cu picioarele goale în sandale, au trecut anii: acum este elegant, senator și bunic. Dar tot atât de degajat ca pe vremuri, politicos cu timpul, pentru ca acesta să fie răbdător cu el. Defectele ni le cunoaștem reciproc, sunt însă dintre cele ce nu împiedică nici conviețuirea, nici prietenia.

Miercuri 20 august

Parisul a ajuns un uriaș cuptor poluat. Supraviețuim cu storuri trase, răbdare și… un ventilator. Mi-a pierit orice poftă de a scrie aici despre toate mărunțișurile cotidiene. Dar căldura și toropeala indusă de ea nu sunt de ajuns pentru a mă împiedica să notez momentul în care am primit de la București două volume ale tatei apărute în 1995 și pentru care editorul îmi cere autorizația de publicare în 1997, adică peste doi ani! *Odiseea* e singura carte pe care mi-a dedicat-o tata. Și singura pe care a dedicat-o în general. Așa că nu mă pot împiedica să citez:

„Monicăi, Fetiței de unsprezece ani care a citit în corecturi basmul minunat al lui Ulise cu o participare ce-mi îndreptățește truda."

Scena îmi revine. Citisem într-adevăr cu atâta pasiune corecturile, încât tata se gândise la dedicație. Nu luase însă hotărârea definitivă înainte de a mă pune la încercare. Îmi dăduse de ales, ce prefer: să primesc în dar dedicația sau 500 de lei (ceea ce reprezenta cred o sumă pe atunci, în orice caz mai mult decât ascundea ipotetica mea pușculiță de școlar; nici nu-mi amintesc dacă aveam așa ceva, mama și cu mine risipeam banii câți erau, nu-i strângeam). N-am șovăit o clipă – dedicația. Pentru a fi pus deasupra banilor literatura, tata mi-a dat, în plus, și cei 500 de lei. Astfel, am trecut cu bine examenul la care mă supusese spiritul pedagogic al tatei.

Joi 21 august

Papa, la Paris, pentru Zilele Mondiale ale Tineretului. Primire triumfală. Pe Champ de Mars, o jumătate de milion de persoane dezlănțuite. Papa, în ciuda bătrâneții lui accentuate de consecințele atentatului și mai ales ale discursului „reacționar" contra avorturilor și a pilulei, se „vinde" mai bine (așa se spune acum) decât Jackson-ii deliranți. Tot e ceva. Privesc la televiziune doar câteva minute retransmisia, deoarece vreau să

rămân cu viziunea primei lui vizite la Paris. Dorind să-i consacru „Teze“, m-am cățărat pe podiumul presei în fața Catedralei Notre Dame. Papa era pe atunci destul de viguros ca mesajul său să fie ofensiv, împotriva modelor, curentelor și a ideologiei comuniste încă biruitoare. Când a apărut în fața catedralei, apunea soarele și deodată stoluri de vrăbii s-au încrucișat deasupra capului său, trecând peste fațada catedralei într-un asemenea elan și atâta ordine, încât semnul părea dumnezeiesc. Franța din alte vremuri, „la fille aînée de l'Eglise“*, își trimitea parcă din trecut emisarii, din moment ce fusese evocată, nostalgic, dar și oarecum amenințător, de urmașul lui Petru. Nu știu dacă emoția ce a pus atunci stăpânire pe mine era estetică, istorică sau religioasă, însă mi s-a întipărit scena în memorie până în cele mai mici detalii.

Vineri 29 august

Ieri, telefon de la nepoata Adrianei, Ilinca Gheorghiu. Ne dă noul număr de telefon al Adrianei, care a ajuns și ea la o „reședință medicalizată“, asemenea lui Greg. Mai urât spus, la... azil. O chemăm, e tristă, dar oarecum resemnată. Sunt sigură că dacă mi s-ar fi spus, în tinerețe, că doi buni prieteni ca Adriana și Greg își vor sfârși zilele la azil, aș fi reacționat indignată. Nu numai că nu ajungeam să „concep“ bătrânețea, dar îmi închipuiam că vom găsi posibilitatea să stăm cu toții împreună și să ne ținem unii pe alții. Era ca un pariu de generație, o solidaritate elementară. Și iată că nu se poate. În afară chiar de condițiile materiale, nici n-am urmat aceeași curbă și nu prea mai avem – în afară de amintiri – ce să ne comunicăm. E atât de dezolant, încât nici nu mai e nevoie să comentez. Altfel, consacru restul paginilor și timpului scâncetului.

Visez spre dimineață din ce în ce mai urât. Deși de mult nu mai caut „cheia viselor“, continui să mă mir de absurditatea

* „Fiica cea mai mare a Bisericii.“ (*n.ed.*)

lor. De ce, de pildă, Manolescu se costumase azi-noapte în călugăr franciscan pentru a se duce clandestin la Universitate și-mi făcea semne să nu-l deconspir? Altele izvorăsc din traumatisme precise. Nici nu mai pomenesc de visul în care uit să-i caut pe tata sau pe mama aflați în același oraș cu mine. Descifrarea e prea la îndemână. Dar de ce coșmarul cu bacalaureatul pe care trebuie să-l trec din nou și care m-a părăsit în ultima vreme, după ce mă persecutase cu tabla lui neagră pe care mă aștepta, să-l descifrez, nu știu ce calcul. A luat sfârșit mai de mult și coșmarul tipic al exilatului, care visează că s-a întors în țară din imprudență și se întreabă cum mai scapă de data asta (Eugen a făcut din el o piesă: *L'homme aux valises*). În schimb, eu, care n-am ratat niciodată o emisiune, am această inexplicabilă obsesie. În vise, am pierdut benzile, n-am tehnicieni, nici text, nici colaboratori, se strică microfonul etc. Acestor rateuri în serie li se adaugă de câteva luni un gust sălciu, de parcă „la ce bun?“ din registrul diurn ar trece, amplificat, la cel nocturn. Unde sunt nopțile mele cele bune, din care ieșeam fără să-mi amintesc nimic și la trezire îmi venea să spun: nu visez, deci exist.

Vineri 12 septembrie

Azi-dimineață, m-am trezit cu o frază în cap: „România este o țară rămasă într-o suburbie a destinului.“

Luni 15 septembrie

Telefon: M.-F. plângând. Joi, chiar în ziua când apărea articolul din *Le Monde* împotriva lui Cioran – mă speriasem că-i va face atâta rău – Simone Boué a murit. S-a înecat în Vendée. A fost imediat recuperată de fratele ei, iar înmormântarea a avut loc la Paris, fără ca nimeni dintre prietenii ei să fi fost anunțat.

Șoc mai puternic decât mi-aș fi închipuit. Ne vedeam destul de rar și de fiecare dată se țesea între noi un fel de complicitate

surâzătoare. Și lui V., și mie ne plăcuse de la început stilul ironico-afectuos în care Simone vorbea despre Cioran sau se purta cu el. Îmi vine stăruitor clișeul cu „le Radeau de la Méduse". Pierim unii după alții, parcă ți-ar veni să dispari mai repede ca să pui capăt acestui lanț necrologic.

Marți 16 septembrie

În sfârșit o veste bună! Telefonează la prânz Doru Cosma: am câștigat definitiv apartamentul din fostul bulevard Elisabeta. Nu-mi dau seama care vor fi urmările practice (de câți ani va dispune „chiriașul" pentru a-și găsi o altă locuință), dar esențialul pentru mine constă în izgonirea din casă a celui care a condamnat-o pe mama: procurorul Ioan Nistor, înscris în cartea de imobil din aprilie 1959, la câteva luni deci după procesul din ianuarie același an. Deși la pensie, mai lucrează la procuratura militară tocmai în sectorul recursului în anulare. Rămâne de știut dacă voi mai trăi destul pentru a-l da afară și a organiza Casa Memorială „E. Lovinescu", cu o cameră, cea din fund, rezervată mamei.

Marți 30 septembrie

Am revăzut serile trecute la televiziune *La Terrazza* lui Ettore Scola, cu aceeași jubilație ca prima oară. Pe atunci aveam în jur de 50 de ani și eroii filmului, cu toții ajunși sau de abia trecuți de acest prag de 50 de ani, înecați în ratare și vârstă, ni se păreau gemeni. Curios, tot gemeni îi simt și azi, deși au mai trecut vreo 20 de ani și dintru început nu le-am împărtășit iluziile și deci nici deziluziile „revoluționare". Sunt destule alte filme care, pe plan pur estetic, mi se par superioare, dar aparatul de filmat al lui Ettore Scola surprinde ca nici un altul trecerea ineluctabilă a timpului, dezbărând tristețea și chiar sfâșierile de orice conotație sentimentală, prin ironia și cumplită, și înțelegătoare cu care sunt privite personajele și – prin ele – noi înșine.

Pe „terasa“ noastră s-au perindat atâtea umbre, încât mă întreb cum de mai este loc – și încă destul! – pentru nou-veniți.

Joi 9 octombrie

Cheamă primarul din Fălticeni. Este la Paris cu alți vreo 20 de primari români veniți pentru îngemănarea de orașe (așa se va fi traducând „jumelage“?). Îl cheamă Artenie, se cam scuză: a fost primar și sub comuniști, după „revoluție“ s-a mutat la Buzău, acum a revenit și a fost ales la Fălticeni. Chiar dacă era de-al lor, el mă asculta în fiecare zi la radio (cum va fi făcut când nu vorbeam decât de două ori pe săptămână?). Mi-a lăsat numărul de telefon de la primărie: când venim în România... Nu-mi vine să-i cer să se intereseze dacă în cavoul familiei ar mai fi loc pentru urnele lui V. și a mea, când ne va sosi vremea. Cum au înscris-o fictiv pe piatra de mormânt și pe mama printre cei ce se odihnesc acolo, nu văd alt „loc de veci“ mai propice. În realitate însă, nu mă preocupă peste măsură unde va ajunge cenușa noastră, din moment ce nu va mai fi decât atât: cenușă.

Sâmbătă 11 octombrie

Teoctist nu e doar un patriarh nedemn (ultimul mesaj slugarnic către Ceaușescu când se hotărâse să-i reprime pe tinerii de pe străzile Timișoarei a fost al lui), ci și un fălos visând să lase după el urme de piatră. Ceaușescu ne veghează mai departe nenorocul din odioasa Casă a Poporului, Teoctist și-a pus în cap, sprijinit de un cler netrebnic, să clădească și el un monument enorm: Catedrala Neamului! Alexandru Paleologu și-a regăsit toată rigoarea intelectuală pentru a da un interviu sever în *22* (nr. 39) sub acest titlu: „O catedrală a neamului ar fi un kitsch mortal“. Numai faptul că se poate duce o discuție în jurul unei astfel de inițiative dă măsura degradării,

nu doar estetice, în care a căzut „neamul“ ce-ar urma să fie astfel glorificat.

Sâmbătă 25 octombrie

Astă-seară ne-am oferit, V. și cu mine, un răgaz: ne-am părăsit dosarele ce se acumulează pe birou, pentru a asculta videocaseta cu înregistrarea din 1955 a lui *Don Giovanni*, sub bagheta lui Furtwängler, la festivalul de la Salzbourg. Ce dreptate avea François Mauriac atunci când îndrăznea să nu se arate deloc impresionat de primul sputnic, pentru el progresul tehnic într-adevăr esențial fiind discul ce-ți poate restitui muzica dorită la momentul ales. Proust trebuia să culeagă din toate cartierele Parisului instrumentiști pentru a asculta la miez de noapte, la el acasă, un *quatuor* de Fauré, iar Baudelaire n-a putut auzi muzica lui Wagner decât o singură dată, ea nemaifiind reluată la Paris în nici un concert.

Vineri 31 octombrie

De abia faxasem la PAC azi-noapte o „diagonală“ cu reacțiile la procesul Papon (de ce procesul interminabil doar al nazismului și nici unul pentru comunism?) că am căzut în *Le Nouvel Observateur* (30 oct.-5 nov.) peste editorialul lui Jean Daniel, tot atât de tulburat ca Finkielkraut, Besançon, Edgar Morin (acesta din urmă ducând până la capăt întrebările capitale). Ce s-a întâmplat? I-au fost trimise, de la Robert Laffont, înainte de apariția în librării, corecturile (*les bonnes feuilles*) ale unei cărți de peste 846 de pagini, *Le Livre noir du communisme*, în care șase istorici fac bilanțul represiunii comuniste, ajungând la cifra totală de 100 de milioane de morți! Jean Daniel e atât de năucit, încât ajunge până la a se întreba dacă totalitarismul comunist nu are cumva prioritate în crimă asupra… nazismului.

Cititorii *Cărții negre a comunismului* – susține el acum – pot rămâne nedumeriți: „cum de n-au auzit de tribunale unde

să fie judecați comuniști acuzați de crime imprescriptibile împotriva umanității? Cum așa: 100 de milioane de oameni și, de-a lungul foametei organizate în Ucraina, al măcelurilor din Cambodgia, a ceea ce s-a întâmplat în China, n-au existat oare Himmleri, Eichmanni sau alți Klaus Barbie? Doar un mizerabil precum Ceaușescu și un blestemat ca Pol Pot? Se va fi înțeles întrebarea pe care o pune *Cartea neagră*: cum e posibil să avem, noi, cei de aici și de acum, mai prezente în minte crimele nazismului decât cele ale comunismului? Nu suntem oare mai înțelegători pentru acestea din urmă?“

Date fiind poziția lui Daniel în stânga intelectuală de aici, ca și importanța săptămânalului pe care-l conduce, luarea aceasta de poziție, alăturându-se celor la care m-am oprit în ultimele luni, mi se pare o etapă importantă în recucerirea unui elementar bun-simț istoric. Dar cei doi termeni, istorie și bun-simț, nu sunt antinomici?

Sâmbătă 1 noiembrie

Am fost prea tulburată aseară de telefonul Adinei Kenereș pentru a-l mai putea nota. Ce s-a întâmplat? Pur și simplu, citise manuscrisul Doinei Jela (care i-l lăsase pentru *weekend* și fugise la Constanța să nu audă cine știe ce verdict înainte de luni) și era înfiorată. După Adina, textul Doinei Jela despre mama ar merita să fie inclus în manualele școlare: e paradigmatic pentru ce s-a suferit sub comunism, scris cu atâta talent și atât de limpede, încât tot ceea ce era știut abstract, la rece, devine brusc insuportabil prin concretețea sa.

În același timp, m-a năpădit un sentiment de recunoștință fără de margini: pentru Doina Jela în primul rând (a făptuit ceea ce eu am fost incapabilă să fac: să asigur sacrificiului mamei o memorie), dar și pentru Adina neașteptat de participativă, fără a-l mai pomeni pe Gabriel (a pus această carte în programul editurii înainte de a fi fost scrisă). Mă simt, poate pentru prima oară, în mijlocul unui complot al binelui.

Sâmbătă 8 noiembrie

Noi ecouri asupra „controversei cu privire la caracterul criminal al comunismului“. E titlul generic din *Le Monde* (9–10 noiembrie) unde, pe două pagini pline, se descriu și se comentează nu doar opiniile divergente asupra *Cărții negre a comunismului*, dar și dezbaterea de ieri de la Pivot. Dacă accepți un bilanț de cel puțin 85 de milioane de morți, nu îți mai poți îngădui astfel de îndoieli, întrebându-te ipocrit sau fanatic dacă un astfel de regim a fost criminal sau nu. Atitudinea contrară este o perversiune a gândirii (nu numai politice) cum cred că n-a mai putut fi observată la asemenea dimensiuni.

Duminică 16 noiembrie

Vineri seara, sosit cu o zi înainte de data prevăzută, la Paris, Gabriel telefonează pe la miez de noapte. E cea mai lungă și incontestabil cea mai emoționantă convorbire pe care am avut-o cu el. Credeam că peste „complicitatea“ noastră, în trei, peste impresia că ne știm de când lumea și că vorbim aceeași limbă de dinaintea Turnului Babel nu se poate trece mai departe. Și uite că se poate. A recitit, în versiunea corectată pe care mi-o aduce mie, cartea Doinei Jela și împărtășește entuziasmul Adinei. În plus, ne descoperă și sub o formă pe care nu ne-o bănuia: aceea a unei suferințe cumplite, pe care masca noastră civilizată, pudoarea față de cuvintele mari, dominarea de sine îl împiedicau s-o perceapă. E în felul în care se slujește de superlative o adecvare, un fel de inimitabil patos fără patimă, ce transformă orice laudă în revelație și-i asigură chiar și în hiperbolă o decență secundă. De pildă, nu sună ridicol termenul „sublim“ atunci când îl atribuie nu numai mamei (îl merită atât de deplin!), ci și mie, și lui V. pentru felul în care ne-am asumat durerea. Mi-e imposibil să descriu efectul acestei convorbiri ce nu ține atât de felul în care ne descoperă pe noi, cât de certitudinea că a fost miraculos scris „hronicul“ suferinței mamei. Îi sunt recunoscătoare lui Gabriel pentru impresia că dârzenia în fața

călăilor ei și iubirea mamei pentru mine vor fi înscrise și altundeva decât în trecătoarea mea memorie. Sacrificiul ei va trece astfel în posteritate după clipa în care eu, unica depozitară a acestui „secret“, mă voi fi stins. Aștept acum cu nerăbdare dactilograma Doinei Jela pe care ne-o aduce azi Gabriel. Pentru mine, întâlnirea dintre D.J. și „povestea“ mamei ar trebui, cum spune V., să constituie dovada existenței lui Dumnezeu.

Scandalul *Cărții negre a comunismului* a ajuns până în Parlamentul francez. Unui deputat UDF care îl apostrofa, cu cartea în mână, asupra prezenței în guvern a unor complici ai genocidului comunist, Lionel Jospin i-a răspuns incredibil și cu o furie nedominată că e mândru de colaborarea cu partidul comunist. Dacă mi-aș mai face iluzii asupra Franței intelectuale, aș spune că, din pricina mândriei rușinoase a lui Jospin, „j'ai mal à la France“ (nu se poate traduce). Cum am depășit faza iluziilor, mă simt doar cuprinsă de un imens dezgust.

Joi 27 noiembrie

De o săptămână și mai bine, scufundată în cele peste 230 de pagini ale Jelei Doina, pe care Gabriel mi le-a adus ca pe o relicvă. Manuscrisul Jelei Doina este un imn adus mamei, cu o finețe psihologică, un rafinament al analizei și în același timp un patetism firesc care, bineînțeles, m-au covârșit. Nu știu dacă i-am spus-o îndeajuns, având a-i transmite în primul rând – și rapid – cele câteva corecturi: nume sau date greșite, unele delăsări în arhitectura cărții.

Marți 30 decembrie

În această lume a intelectualilor și artiștilor – păcătoasă și strălucitoare – se mai și moare. Parcă și mai mult în cursul acestui an, ce se încheie cu încă două dispariții: Strehler (o criză cardiacă la Piccolo Teatro di Milano) și Cornelius Castoriadis. Deși de bună clasă intelectuală, Cornelius Castoriadis nu m-a convins când și-a propus să dezlege enigma societății comu-

niste, servindu-se de o singură cheie: structura ei militară. De Strehler mi se pare că se leagă o parte cel puțin din fervoarea mea teatrală. Și chiar dacă n-ar fi așa – și nu e, pasiunea mea pentru teatru a început mai demult, la București, chiar înainte de Studioul experimental al lui Camil P. – nu voi uita ușor cât de transfigurată am ieșit de la unele din spectacolele sale. De pildă, de la *Furtuna* shakespeariană, când, plecând de la Odéon, am simțit, V. și cu mine, nevoia să ne oprim și să cinăm cu George Banu și cu soția sa, ca pentru a prelungi o sărbătoare, discutându-i resorturile.

1998

Duminică 4 ianuarie

După ce-mi pierd timpul răspunzând la felicitări, n-are sens să-l mai risipesc aici plângându-mă. La urma urmei, cum aș reacționa în fața unei cutii poștale goale și a unui telefon amuțit? Nu m-aș simți părăsită?

Detalii de la Christinel E. Îi telefonasem în Ajun de Crăciun, dar parcă se învolburase între noi Atlanticul: de abia o auzeam. O voce neutră, îndepărtată, ai fi zis că silabisea. Nu eram măcar sigură că știe cu cine vorbește, de aceea ne-am reînnoit și urările prin scris. Aflu că starea ei mentală nu e prea bună. Ar fi vorba să i să retragă dreptul de semnătură și să fie pusă într-un *home* pentru bătrâni, ceva între spital și azil. E sinistru și – probabil – inevitabil. Îmi revin în minte – de fapt nu mă prea părăsesc – imaginile din serile cu Mircea și cu ea, trecând cu mult de miezul nopții. În focul și bucuria discuțiilor de atunci, dacă mi s-ar fi proiectat cele prin care sunt nevoită să le înlocuiesc azi, evident că aș fi găsit incredibilă o astfel de caricatură. Trebuia murit la timp. Care este însă clipa prielnică? Și cum?

Nu sunt gânduri negre la început de an. Ci cele de toate zilele, nici negre, nici excepționale, cenușii precum cotidianul. Cu un contur mai bine desenat din pricina acestor sărbători, mereu în contrasens și pe care nu ne hotărâm odată și odată să le sabotăm cum trebuie.

Ușurată că am putut scrie un text, destul de greu pentru mine, spre a refuza „reabilitarea“ mamei. L-am faxat azi pentru *România literară* și parcă mi-aș fi îndeplinit o datorie. Sunt mai liniștită. De altminteri, dacă aș cuteza un bilanț al anului trecut (rareori cad în capcana bilanțului: nu-l faci decât atunci când luciditatea ți-a ros iluziile și a măcinat aparențele), n-aș putea decât să aduc prinosul meu de recunoștință lui 1997: e anul când altcineva i-a consacrat mamei cartea pe care aș fi fost datoare s-o scriu eu și m-am dovedit incapabilă. Sacrificiul ei nu va fi îngropat nici în uitare, nici în discreția vinovată a fiicei sale care n-a fost în stare nici s-o salveze, nici s-o preamărească. Tonul devine lacrimogen, a sosit deci momentul să închei, azi văd totul doar prin prisma perisabilului. Dacă ar fi numai azi...

Sâmbătă 17 ianuarie

Criză politică gravă în România. PD, după demiterea lui Băsescu, se retrage din alianța cu PNȚ, deci cade în orice caz guvernul. Fie alcătuiesc, așa cum se spunea, pe la mijlocul săptămânii un guvern minoritar, fie, după veștile de ieri, cedează PNȚ și-l sacrifică pe Ciorbea.

Joi 5 februarie

Într-unul din episoadele *Memorialului durerii* (am primit de la Ion Ioanid trei emisiuni), Diaconescu – actualul președinte al PNȚ —, povestindu-și închisorile, dă unul dintre acele detalii care trezesc participarea. Se tușea mult în închisori. Într-una din ele, dintre cele mai strict supravegheate, nu se putea vorbi decât la ora plimbării printr-un tușit în... morse. O tuse – un punct, două – o linie. Rari erau deținuții destul de puternici pentru a comunica în acest fel, alcătuirea și descifrarea unui singur cuvânt presupunând timp îndelungat, o tuse bine ritmată și suflu. Alte două amănunte, din mărturiile citite sau auzite, mi s-au părut la fel de percutante. Coposu povestind cum, după

ce a fost zidit într-o celulă la Craiova, în urma unei inspecții, a fost dărâmat un zid ca să fie scos de acolo și dus la duș. Sub apă straturile de murdărie de mai multe luni de zile – poate chiar un an, formând o adevărată crustă, au dispărut, dar odată cu ele și... pielea. Fâșii-fâșii. Fără acestă „protecție“, și el, și alt coleg în aceeași situație au făcut imediat pneumonie. Tot el mărturisea că a avut nevoie la ieșirea din izolare de mai multe luni de zile spre a reînvăța să vorbească.

De la Marcel Petrișor ultimul volum din mărturia lui, de data asta neromanțată: *La capăt de drum.* Ar putea, povestind a doua „reeducare“ (cea „blândă“ cu ispita unei eliberări din închisoare), să umple un gol, dacă, de data asta pe față, n-ar face și un elogiu al legionarilor și al „idealului“ lor. Cum să înfierezi un totalitarism criminal – comunismul, elogiind un altul – legionarismul? Mie mi se pare imposibil. Altfel, personaje memorabile, ca prințul Ghica refuzând de la comuniști totul, chiar și punerea în libertate.

Miercuri 25 februarie

Am reluat „Reperele“ (1947-1950) a căror redactare, după *Jurnalele* din acei ani, am întrerupt-o când îmi era lumea mai dragă, adică mă resemnasem cu tonul prea patetic al *Jurnalului* și începusem să leg, cu oarecare spor, între ele, pagini în jurul unor persoane, fapte, situații. Nu știu de ce m-am întrerupt. Trebuia să transcriu texte mai vechi pentru *Secolul 20* sau pentru *Vatra*? Probabil. Rău am făcut. Recitind acum paginile alese nu pot să nu mă sufoc din nou constatând mediocritatea expresiei. Propria mea companie din trecut, în loc să mă înduioșeze, mă irită. Nu că acum aș fi mult mai bine. Dar am învățat cel puțin să nu-mi pun întrebări metafizice la care știu prea bine că nu există răspuns pe măsura mea. Măsura prea mică sau întrebările prea mari, nu are importanță. Totul stă în disproporția dintre ele.

Acum trebuie deci să fac din nou față și să reconstitui din atâtea trăsături aproape caricaturale un... tablou. „Trebuie“ fiind un fel de a spune. De fapt, mă încăpățânez să încerc a găsi un sens acestui *puzzle*, alcătuit de hazarduri, care era să fie existența mea, dacă nu m-aș fi întâlnit cu V. și... cu Istoria. Majusculizată, evident.

Miercuri 11 martie

Ieri pe la 11 noaptea, când Gabriel își petrecea prima seară pariziană cu noi, telefon de la Alain: a murit Christinel. În somn. O dorea atât de mult, ajunsese la capătul puterilor, nu mai auzea, uneori aveai chiar impresia că nu mai înțelege ce-i spui, încât îndrăznești să crezi că pentru ea e mai bine: visa să se ducă să-l regăsească pe Mircea, care, cum spunea ea, din credință sau prea mare iubire, „plecase“. Nu murise, „plecase“ doar. Pentru ea va fi mai bine, pentru noi însă dispare o nouă fâșie de existență. Cu îndărătnicie, o singură imagine mi s-a fixat de ieri pe retină: seara la ei, când veneau de la Chicago, deschizându-se cu formula clasică de revedere: „Ce mai e nou la București?“

Acum am impresia că nou nu prea mai e nimic în lumea asta, câtă ne-a rămas.

Miercuri 18 martie

Ascult chiar în clipa de față *Cvintetul pentru clarinet op. 115* al lui Brahms. Și, ca de fiecare dată, îmi vine să lăcrimez la o frază din mișcarea a doua ce mi se pare a rosti cel mai inexorabil – și discret – finitudinea noastră. Trecem, ca acest murmur, la suprafața lucrurilor, a noastră, a lumii și dispărem într-o tăcere ce mai păstrează doar o clipă amintirea sunetului. De abia dacă zgâriem tăcerea.

Aproape că aș ezita, ca muzică funebră, între ea și cea deja aleasă, *Nocturna opus 148* de Franz Schubert, al cărei disc l-am și pus deoparte.

Sâmbătă 4 aprilie

Aflu, ascultând știrile la PRO TV, că Ciorbea a căzut și a fost numit prim-ministru Radu Vasile (cel al cărui dosar i l-ar fi dus în 1996 Măgureanu lui Constantinescu spre a-l feri să facă – numindu-l premier – o gafă). Acum probabil că gafele acumulându-se, una în plus, chiar și de asemenea proporții, nu mai contează.

Premiul politic a fost acordat pentru 1997, anul apariției volumului *Le Livre noir du communisme,* lui... Régis Debray, pentru o carte în care de fapt refuză să-și facă *mea culpa* politică. *Pour l'amour de l'art* este tocmai un manual – admirabil scris – al parcursului pe care nu trebuie să-l urmezi în politică. Faptul că este premiat spune tot atât de mult despre demisia repetată a intelectualității franceze ca și dezbaterea din jurul *Cărții negre*. N-aș putea viețui în România de azi și nu-mi mai place să trăiesc nici într-o Franță care nu învață nimic, repetând papagalicește mereu aceleași erori de *stânga.*

Vineri 10 aprilie

Paștele catolic. Cel ortodox va fi săptămâna viitoare. Plouă și e frig. Ca în acele zile de „govie" de la Crușeț, pentru care mă rugam la Dumnezeu și la Soare de timp bun, spre a vedea pe țăranii veniți la conac să-și achite dijma înlănțuindu-se în nesfârșite hore. Era un fel de prim bal la Curte; fetele își inaugurau zăvelcile și bluzele la care cususeră o iarnă întreagă, dansa alături de ele și mama Moțu cu coafura ei de pe alte tărâmuri (*boucles à l'anglaise*). Flăcăii trăgeau țipături, orchestra de țigani cânta sub nucul din curte: se primenea lumea. Când ploua în marțea de Paști de „govie" aveam impresia că anul întreg va rămâne schimonosit. Acum poate să plouă oricât. Nu mai intră în horă decât fantomele.

Duminică 19 aprilie (Duminica de Paști)

Nu știu de ce notez că e Duminica Paștelui. Trist de laici, nu ne-am jucat deloc de-a sărbătoarea, nici măcar ouă roșii n-am ciocnit. Doar telefoanele cu „Hristos a înviat!“.

Mai important decât tot e însă apariția cărții Doinei Jela despre mama. Va fi lansată marți de Gabriela Ad. (care-mi telefonează cutremurată de ceea ce a citit și nu bănuia), Alecu P. și Gabriel. Faxul primit vineri de la Gabriel pentru a ne spune ce înseamnă pentru el acest volum (cu care se deschide o nouă colecție: „Procesul comunismului“) ne emoționează într-atât pe V. și pe mine, încât mi-e greu să rezist tentației de a-l insera aici.

„Dragă Monica, dragă Virgil, Voiam să vă spun cât de mult mă bucură apariția cărții Doinei Jela. Pentru că nu am mai scris de luni și luni, mă mișc greu printre cuvinte și nu știu să le găsesc pe cele care ar trebui să dea contur emoției mele. Și, în plus, se învălmășesc prea multe în mintea mea: faptul că seria «Procesul...» s-a deschis cu *această* carte, că mă simt aproape de d-voastră prin această atât de palidă «răzbunare» postumă (aici Noica ne e necesar spunându-ne că „răzbunarea“ este reașezarea lucrurilor în spațiul bunătății lor, care aici e adevărul), că mi-am împletit într-un fel destinul cu d-voastră printr-un afect a cărui calitate nu am ajuns s-o împart cu nimeni altcineva. Iertați-mi derapajele sentimentale. Mai voiam să vă spun că m-a tulburat teribil pagina care încheie interviul cu d-voastră, extrasul de *Jurnal* privitor la «prezența mamei fără suportul fotografiei». E teribilă uman și e superbă în expresia ei. Nu o știam din prima variantă.Vă îmbrățișez tare. G.“

Și noi „derapăm“ sentimental în relația noastră cu Gabriel, cu totul aparte și, fără îndoială, afectiv, cea mai puternică a clipei de față. Și privilegiem acest „derapaj“ fără de care n-ar mai fi loc decât pentru uscăciune și decepții. Îmi vine să compar înțelegerea dintre noi cu aceea pe care o împărțiserăm cu Ovidiu Cotruș. A fost totuși mai episodică, nu s-a putut stratifica, îmbogățindu-se cu timp, ca aceea cu Gabriel. Dar prin natura

lor se asemuiau. Mi-a redevenit prezentă amintirea prieteniei cu Cotruş aflând săptămâna asta, printr-o scrisoare de la revista *Familia*, că voi primi în luna mai unul din premiile revistei, Premiul Ovidiu Cotruş.

Vineri 1 mai

Aflu de la Stelian Tănase că Francisc Butyka (unul dintre călăii mamei) a murit.

Iar eu ce devin? Ar fi decent să mă aflu ca într-o stare de graţie. Dimpotrivă, recitind textul care prima oară mă dezlegase, m-am aruncat din nou în trecut, în angoasa de atunci, măsurând însă mai lucid intolerabilul rău făcut mamei pe care n-am fost în stare s-o apăr. Scrie într-o carte poştală către mine: „Cred că un om moare cu adevărat când nu mai există nimeni să-şi aducă aminte de el.“ Asta înseamnă că ea nu va mai muri odată cu mine, ci va supravieţui prin *Această dragoste care ne leagă.* Pot cere mai mult?

Luni 12 mai

De două zile, caniculă. Am suportat-o vreodată bine? Doar la Mangalia, în copilărie. Până şi la St. Tropez mă sufocam seara. Marea Neagră avea asupra Mediteranei avantajul valurilor. Îmi vorbea toată noaptea. Cel puţin aşa o simţeam eu. Pe digul de la Mangalia mi-am inventat primele poveşti şi cele mai împlinite. Cum marea era imensă, eu mă socoteam eternă. Chiar aşa să fie sau retuşez şi camuflez, având nevoie de un paradis la îndemână? N-am decât scuză: insuportabila căldură.

Marţi 9 iunie

Am aflat, în zilele când întrerupsesem aceste notaţii, de moartea lui Ştefan Bănulescu. Mă întreb, în afara creatorului de bogate ţinuturi imaginare, care Bănulescu ne va rămâne aproape. Cel cu chip de Artaud, pe care-l credeam prieten de încredere? Celălalt, care nu a dat părinţilor lui V., prin Steinhardt, suma

pe care i-am împrumutat-o ca să-și plătească taxiurile pariziene (în metrou nu cobora în ruptul capului)? Sau tandemul celebru: el cu Marin Sorescu, care, când erau împreună, vorbeau în același ton – de parcă ar fi fost frați gemeni întru prudență – despre clima pariziană și românească (meteorologie comparată) și, imediat ce se despărțeau și rămâneam doar cu unul dintre ei, nu-i mai tăcea gura asupra a ceea ce se întâmpla în țară?

Cu toții la un loc, desigur. E, în orice caz, printre rarii a căror proză va supraviețui. Cât despre om, bietul de el, moartea i-a fost prematură, deși, pe fotografia apărută în *România literară,* are aerul unui centenar sau al unei babe fără dinți.

Mă uit spre fotoliul în care se așeza când venea la noi, și deodată tot ce-am scris mai sus dispare în valul de tristețe care acoperă, spulberă, aneantizează toate rezervele.

Joi 25 iunie

Am primit *Memoriile* tatei, în același volum masiv cu *Aqua forte.* Cartea de 841 de pagini a ieșit în condițiile „socialiste“ pe care (editură de stat) le perpetuează încă Minerva: punere în pagină înghesuită să nu rămână spațiu alb neocupat, deci margini strâmte, copertă subțire, aspect aproape mizerabilist. Importantă nu este însă prezentarea, ci aportul Gabrielei Omăt care a făcut din această ediție un real instrument de lucru: a luat din *Agende* tot ce se referea la *Memorii*, ca și articolele de polemică din acei ani.

De fiecare dată când recitesc file din *Agende* mă detest pentru că n-am simțit prin ce terori și drame interioare trecea omul care, pentru mine, era ca o statuie a desăvârșirii. Zilele cele mai patetice nu sunt doar cele în care se simte bolnav, dar și cele ce trec fără vizitatori. Văd din nou că pentru o aniversare a sa nu i-a telefonat nimeni și-mi rămâne să sper că acest „nimeni“ nu mă cuprinde și pe mine: nu m-ar fi lăsat, presupun, mama, să trec peste o astfel de dată fără a mă manifesta.

În condiții extrem de diferite, și pe el, și pe mama i-am lăsat să moară singuri. Pentru amândoi am scuze, față de amândoi mă simt nesfârșit de culpabilă.

Recitesc și câteva din textele reeditate cu aceeași admirație pentru stilul său, e parcă dăltuit în piatră, nimic nu poate fi schimbat. (Știu că imaginea e banală, dar e singura ce convine.)

Joi 9 iulie

N-am mai notat demult în *Jurnal* deoarece am revenit spre „Reperele" întrerupte de mai bine de un an din pricina dosarelor mamei care mă paralizaseră. Vroiam, din *Jurnalul* ținut din adolescență până în 1952, pe de o parte să arunc la coș paginile pline de tremolouri și sentimentalisme, pe de alta să rețin din ele unele evenimente, date, situații în jurul cărora – sau prin care – mi s-a constituit existența. Nu pentru că aș socoti-o importantă în sine, ci din alte pricini. În primul rând, impresia aceasta îndărătnică, stăruitoare, că nu trebuie să dispară, odată cu mine, câteva figuri fără altă descendență decât aminirea pe care le-o păstrez. Apoi, rolul, oricât de modest l-aș considera, pe care l-am jucat alături de V. în exil și, prin microfon interpus, de-a lungul comunismului, în țară, n-ar fi imposibil să determine pe cineva să se intereseze după moartea noastră de filele pe care le lăsăm în arhive. (Se interesează de pe acum: Virgil a primit propuneri insistente să-și publice *Jurnalul*, nu doar de la Gabriel, ci și de la Editura Nemira.) De unde această dublă acțiune de distrugere și de reconstituire mult mai anevoioasă decât ar părea. Impresia că-mi fac astfel valizele pentru ultima și inevitabila călătorie ce se apropie transformă în stelă mortuară ceea ce ar fi putut fi doar o spornică – uneori chiar plăcută – recuperare a trecutului.

Nu demult, am fost la notar pentru testament, iar zilele trecute ne-am și plătit, dinainte, incinerarea (spre a nu complica sarcina executorilor testamentari și urmași, Gabriel și Mihnea,

ce vor avea deja să transporte toată arhiva, biblioteca și discoteca în România, dacă s-ar putea în apartamentul tatei). Ne gospodărim mai mult moartea decât am făcut-o pentru o existență parcursă fără prudențe, nici plan. Drept care, mă cam înfund în… funerar.

Duminică 19 iulie

Am terminat de scris și corectat – zilele acestea – partea a doua din „Repere“ mergând până la căsătoria noastră din 1952. Nu sunt, din păcate, decât 66 de pagini de ordinator, deci nu destul pentru un volum pe care Gabriel ar vrea să-l scoată imediat. Până prin 1980 nu mai am jurnal decât pe sărite, când în franțuzește, când în românește, deci ar trebui să-l supun aceluiași tratament ca precedentele, ceea ce presupune mult lucru și mai ales timp din cel pe care de Gaulle îi cerea lui Dzeu să-i „împrumute“ mai departe – „Si Dieu me prête vie“. Râdeam ca proștii, tineri fiind, de această formulare, care de abia acum mi se dezvăluie ca necesară. În nici una din vârstele sale (afară poate de copilărie) omul nu are imaginație pentru celelalte.

După 1980 și până azi jurnalul devine direct publicabil, fiindcă e doar o agendă mai amplă, putând servi unei istorii a exilului sau a disidenței. Deci dacă „împrumutul“ s-ar încheia brusc, n-ar fi publicabile decât cele două capitole din „Repere“ și apoi jurnalele din 1982 până în 1985, câte am parcurs până în clipa de față, pentru a mai tăia din răutăți sau indiscreții.

Ar fi totuși momentul să pun capăt acestei manii testamentare. De parcă aș mobila inevitabilul neant cu bagatele.

Vineri 31 iulie

Nu-mi pare rău că nu plec în vacanță: cu piciorul, brațul și inima mea, cum să înot, să mă plimb ore în șir pe munte sau să susțin ritmul frenetic din România? Nici Megève, nici St.Tropez, nici București sau Marea Neagră pe care am întârziat

atât s-o regăsesc, încât am pierdut-o iar, probabil pentru totdeauna. Singurul meu fel de a mă odihni era de a mă cheltui fizicește intensiv, răscumpărând astfel lunile de imobilitate în fața mașinii de scris, ieri, a computerului, azi. Nu mă plâng. E un timp de toamnă la Paris (adică anotimpul care-i stă cel mai bine). Aș călători acum numai fiindcă nu se prea mai poate: din spirit de contradicție.

Joi 13 august

De ieri se respiră din nou. Când mă gândesc cât mă mirau, în *Jurnalul* tatei, referirile la climă: ger, caniculă, ploaie, ninsoare... Și iată-mă și pe mine...

Sâmbătă 15 august

E ziua lui V. Prea cald ca s-o sărbătorim la restaurant sau vizitând vreo expoziție. Am mai încercat o dată sau de două ori să „forțăm destinul“ ieșind, în ciuda vreunei migrene sau febre, și nu ne-a reușit. Așa că rămânem acasă, bucurându-ne că suntem încă oarecum valizi. Să mai spun enorma banalitate care stă totuși la baza uimirilor noastre: nu credeam nici unul, nici celălalt că vom ajunge la asemenea vârste. Dar din moment ce am ajuns împreună, ce se poate cere mai mult?

Joi seara, pe un canal de televiziune care ne indispune în general prin pretenția intelectuală și stângismul „corect din punct de vedere politic“ al echipei franco-germane ce-l animă, Arte, mai multe documentare asupra „Primăverii de la Praga“ și invaziei sovietice. Și lucruri știute, dar și noi imagini din arhivele Armatei Roșii și Comitetului Central (mai ales reuniunile dintre Dubček și guvernul său cu Brejnev și adjuncții, negocierea cu cuțitul între dinți). Descoperim într-un alt reportaj, filmat la Praga de azi, că tinerii întrebați nici nu mai știu cine a fost Dubček și cum s-a produs invazia. Și nu pare a-i interesa. Deci aceeași sete de a uita pe care o credeam specifică doar

României. Și, așa cum analizează fostul președinte al Uniunii Scriitorilor cehoslovaci, cei care s-au opus au fost totuși o minoritate, *Charta '77* nefiind semnată decât de 1 800 de inși din cele 15 milioane de locuitori ai țării. În plus, nici o judecată, nici o sancțiune nu vin să curețe aerul viciat. Ceea ce arată că aceleași cauze au produs efecte asemănătoare și că nu trebuie să căutăm în trăsături pur etnice și alte „miorițe“ dificultatea de a exorciza trecutul. Acestea fiind spuse, prin „lustrație“, prin aspectul străzii, prin felul de a se purta al oamenilor, prin aspectul occidental al Pragăi, Cehia nu se poate compara cu România. Chiar bolnavă de amnezie ea se află în Purgatoriul uitării, iar noi în Infernul ei.

Duminică 4 octombrie

Am răcit. Uitasem cum e. Firește, destul de fragilizant. Doar răcelile și gripele din copilărie și adolescență rămân mai departe privilegiate. Stana îmi instala telefonul și cărțile (mai ales Proust când aveam gripă, de ce?) în jurul divanului, mama îmi aducea din oraș un dar cotidian ca să mă consoleze. Reușea atât de bine, încât am păstrat nostalgia acestor stări cel puțin dezagreabile.

Luni 9 noiembrie

Neliniștiți de absența lui Tudoran din *România literară* îl chemăm astă-seară pe Niki. Ne confirmă presimțirile sumbre. Denunțat ca „antisemit“ la Departamentul de Stat, nu i s-a mai prelungit contractul până în 2000 și ceva, ci doar pe 1999. Cu condiția probabilă să nu mai scrie nimic politic. În orice caz, cu umor sau fără, Manolescu constată că el se bucură de mai mare libertate de opinie în năpăstuita Românie decât Tudoran în țara-far a democrației și a drepturilor omului. Suntem cu toții amari și amărâți. Pe când domnii Ioanid și Manea stăteau destul de cuminți în banca lor, iar rabinul Moses pleda pentru regimul Ceaușescu în Statele Unite, eu scriam, în 1983,

împotriva primului editorial antisemit din *Săptămâna* (al lui Vadim Tudor). După ’89 același Vadim scoate un ziar fățiș antisemit cu acordul regimului iliescian și al lui Roman, iar evreii de la Muzeul Holocaustului sau din împrejurimi nu denunță *România Mare* incitatoare la ură împotriva ungurilor și evreilor, ci pe filosemiții Manolescu și Tudoran, care au adăpostit în revistele lor din București și Washington (*România literară* pentru Niki, *Agora* și *Meridiane* pentru Tudoran) protestele împotriva antisemitismului real. Ce impostură!

În *22* (același număr), trei pagini indignate. Constantinescu a acordat Crucea comemorativă a veteranilor din al Doilea Război Mondial (doar cei care au trecut în Divizia „Tudor Vladimirescu“ sau au luptat în a doua parte contra nemților), printre alții și lui Vasile Ciolpan, directorul de la Sighet și torționarul unor Maniu, Gheorghe și Dinu Brătianu. Scandalul în jurul acestei rușini nu va ține probabil mai mult de o săptămână. Constantinescu nici nu se simte vinovat. Ce, era misiunea lui să controleze listele? În același timp, în sala de tribunal unde era „reabilitat“ Maniu, nu se găsea mai nimeni. Erau cu toții la ceremonia decorării unui Vasile Ciolpan bine cunoscut din *Memorialul durerii* și care se lăuda acolo cu cele patru mese zilnice pe care le dădea la toți deținuții. Ajunsese să le invidieze hrana. El nu mânca atât de bine la el acasă. Ce, e vina lui dacă „ăia“ erau bătrâni și au murit că le sosise ceasul?

Nu e nimic de făcut cu țara asta. Populată, cum zice V., de cel mult 100 de persoane.

Vineri 20 noiembrie

Ieri, zi demențială. Toate sau aproape toate mi se trag din editorialul lui Manolescu intitulat „Declarație“ (*România literară* nr. 45), care, sub forma unei autocritici de partid, descrie cum s-a lăsat el prins în „ideologia mea perversă“. E o formă de „omagiu“ de cea mai neașteptată factură. Cum Niki își încheia

proza cu „La mulți ani!“, s-a răspândit în târg vestea aniversării mele. Și au curs telefoanele. De prea mult bine nu ai dreptul, firește, să te plângi. Nu e mai puțin adevărat că și la masă, pentru o simplă felie de șuncă, am fost nevoită să mă așez de vreo trei-patru ori. Țârâia nonstop telefonul.

Aseară ne-am încheiat „sărbătoarea“ cu Gabriel. Afară e ger – unul de miez de iarnă. Între timp, am cinat și la Mihnea, cu Gabriel, care a insistat atât de patetic, încât, deodată, Virgil s-a hotărât să-i dea *Jurnalul* pentru care pledam inutil de luni de zile. În ce mă privește eram decisă s-o fac. Așa că V. și cu mine redevenim viitori autori la Humanitas. În ce ritm vom reuși să facem față acestor angajamente rămâne, bineînțeles, de văzut. Gabriel ar vrea să ne mutăm în imobilul său de la București ca „să aibă grijă de noi“. Perspectiva e imposibilă, dar emoționați tot suntem, chiar dacă o luăm în glumă. Cum altfel?

Totul ar fi fost deci minunat dacă jurnalistul de la Iași n-ar fi amintit, cu respect, de trei ori de-a lungul emisiunii că am împlinit 75 de ani! O cifră ce i se părea probabil o victorie asupra timpului și care nu este – inevitabil – decât un eșec.

Joi 26 noiembrie

Ritmul cvasidemențial a mai continuat câteva zile. Îmi dau seama că îmi convine, chiar atunci când mă epuizează. Mă readuce spre orele de vârf ale Europei Libere, când n-apucam să respir de telefoane, de reportaje, de evenimente. N-a fost, în fond, principala mea metodă de supraviețuire să nu dau timpului timp spre a mă întâlni cu mine însămi? M-a pasionat Pascal înfierând „divertismentul“, dar nu mi-a priit decât acesta din urmă, firește, nu sub forma lui mondenă, ci a privirii întoarse spre ceilalți. Singură, nu pot privi decât moartea și neantul: prin excelență de neprivit. Câtva timp m-a „salvat“ rescrierea *Jurnalului*. Acum, când se prevede publicarea lui, corectându-l, mă simt cuprinsă de o severitate uscată: mi se

pare pur și simplu nul. Va trebui totuși să-mi treacă: sunt nevoită (mi-am făcut-o singură) să duc la capăt proiectul.

Pivot își regăsește frăgezimea și tactul ori de câte ori face emisiuni cu cele câteva mari figuri literare. Pentru Soljenițîn a păstrat acea reverență necesară când te afli în fața statuilor reale ale veacului: interviul are loc la Moscova. Soljenițîn va împlini în curând 80 de ani, a avut două infarcte și mulțumește lui Dumnezeu că-i dă această boală de inimă din care se moare pe loc. Figura i s-a îndulcit de bătrânețe, nu neapărat și caracterul. Regret că-și pune acum tăriile în slujba unui naționalism exacerbat, când mai înainte, tot atât de rus, rezistența lui ne susținea pe noi toți. Îmi pare rău, dar nu-mi modific părerea: orice ar spune azi Soljenițîn rămâne acel om care a învins (de ce m-aș feri de cuvintele mari când pomenesc de un astfel de personaj?) Imperiul Răului. Acum, în Purgatoriul tranzițiilor, ne putem permite și luxul aproximațiilor. La urma urmei, cine și-ar putea închipui un Dostoevski democrat și neslavofil?

Sâmbătă 12 decembrie

Aseară, la cină, Horia Bernea. E atât de cald, de autentic și de prietenos, încât orele petrecute cu el devin o mică sărbătoare. Aflăm că a murit părintele Cleopa. Am pierdut, în 1992, singurul prilej de a-l întâlni.

Miercuri 30 decembrie

Bietul, bietul meu Greg! Când am intrat, luni seara, în apartamentul lui Alain Germain unde ne aștepta cu Laura și fetițele, pe canapea stătea un bătrânel cu barba albă. Era exact ca un tânăr actor prost machiat, pentru a părea un moșneag. Sau tânărul este imaginea la care eu refuz să renunț. Oricum, tot în actul al III-lea ne aflam. Mi s-a strâns inima și, dacă n-am pierdut și graiul, e datorită unui destul de mare efort. Seara întreagă a stat sub semnul unei supraviețuiri mutilate. Greg adusese și

două albume cu fotografii din vremile ferice. Și așa s-a petrecut și seara: inventariind morții. Până la sfârșit, cum nu mai înceta acest catalog al neființei, am intervenit violent, să mai discutăm și de altceva. Dar, în fond, ce „altceva" mai aveam în comun? Noroc de V., care rămăsese acasă.

Joi 31 decembrie

Nu mai înșir felicitările, telefoanele, scrisorile. Important e cu totul altceva: cum să fac spre a nu încărca acest penultim an al secolului nostru atroce cu cine știe ce inutile iluzii sau grave presimțiri? Soluția cea mai la îndemână: să nu țin seama de schimbarea festivă a datei.

1999

Miercuri 6 ianuarie

Revăzut aseară, cu toată neplăcerea, *Tirez sur le pianiste*, al lui Truffaut. Se confirmă impresia noastră – ori de câte ori am făcut o astfel de verificare – că Truffaut (ca și Godard, în și mai mare măsură) e departe de cineastul glorios a cărui mitologie s-a instalat temeinic. Din „noul val“ cinematografic, din „ noul roman“ n-a mai rămas decât amintirea unei mode. Printre cineaștii de tip „clasic“ atacați cu furie în *Cahiers du Cinéma*, mulți pot fi văzuți și azi fără să dateze atât de iremediabil. În acest film din 1960, artificiile sunt și mai evidente decât în alte pelicule ale lui Truffaut, deoarece aici se lasă inspirat programatic de filmul negru american, și distanța între model și copie devine prăpăstioasă. Ar rămâne să ne întrebăm, V. și cu mine, (o și facem) cum de-am putut cădea și noi, acum vreo 30 de ani, în capcana modelor zilei. Și încă, Truffaut are mai puține zbârcituri decât Godard, Eric Rohmer și chiar ultimele filme ale lui Bresson, bolnave de uscăciune.

Miercuri 20 ianuarie

Iarăși vin minerii. De vreo două-trei zile primejdia se preciza. Miron Cozma amenința că va sosi la București cu ortacii săi, în timp ce Vadim Tudor orchestra pe față în fițuica lui lovitura de stat. Îi telefonasem chiar lui Gabriel pentru a-l ruga, dacă se întâmplă așa ceva, să ia primul avion, îl invităm noi. Reacția

sa a fost normală: nu poate părăsi ca un laș „câmpul de bătălie“. Dar și propunerea, și respingerea ei aparțineau mai curând retoricii, în fond nu credeam așa ceva cu putință. Și iată că azi-dimineață telefonează în plină alarmă Rodica Palade, minerii sunt blocați (deocamdată) la Horezu, dar altfel decât au plecat, zdrențuiți și pe jos. Dispun de autobuze, iar Miron Cozma de un camion inatacabil deoarece a pus copii pe capotă și agățați de uși. Deseară, ne anunță ea, reuniune de urgență la GDS. În așteptare, un apel pentru statul de drept și instituțiile democratice ce va apărea mâine în toate ziarele. Ne cere semnăturile. Firește, i le dăm. Telefonez lui M.-F., semnează și ea. Doina Jela, la fel. O chem și pe Sanda Stolojan, tot răspuns favorabil. O uit, în această repetiție neașteptată și întârziată a scenariilor și protestelor de altădată, tocmai pe Maria Brătianu. Noroc că o avertizează M.-F. Cât despre Mihnea, pe care-l reclamă Rodica Palade, îi las, fără rezultat, tot felul de mesaje: e ocupat cu delegația lui albaneză. A și găsit momentul!

Altădată, pentru un disident sau altul, într-o singură zi strângeam sute de semnături. Dar acum nu mai suntem organizați pentru urgențe. Mi-am pierdut reflexele și nu mai văd orizontul. E de altminteri invizibil pentru toată lumea.

Vineri 22 ianuarie

Am plecat de acasă cu imaginea transmisă de televiziune a tancurilor îndreptându-se spre Râmnicu-Vâlcea și cu anunțul ședinței extraordinare a Parlamentului (care, aveam să aflu mai târziu, era gata să aprobe *in corpore*, inclusiv PDSR-ul și Iliescu, proclamarea stării de urgență). Pe drum, citisem în *Le Monde* editorialul și o pagină în care, în sfârșit, se pomenea de legăturile lui Cozma cu extrema dreaptă și cu Vadim și mă lăsasem sedusă de o variantă a speranței (cea îndoită de ea însăși). Când m-am întors pe la orele 7, l-am găsit pe V. în plină criză de dezgust: Radu Vasile a negociat cu Miron Cozma la mănăstirea Cozia,

cedând și asupra sporirilor de salariu, și asupra neînchiderii celor trei mine neproductive.

Cât de scump plătim minunata iluzie din decembrie 1989!

Miercuri 17 februarie

Ieri, veste neașteptată: vin iarăși minerii. Cum s-a întâmplat o cvasiminune la nivel judecătoresc și un magistrat integru (nu mai speram că există așa ceva) l-a condamnat, în fine, pe Miron Cozma, la 18 ani pentru a doua mineriadă, acesta a dat o declarație incendiară, apoi și-a reunit ortacii să coboare spre București. De data asta numai 3 000. Azi-dimineață, după Craiova, s-au lovit de un baraj de poliție, detașamentele speciale care s-au bătut cu ei și i-au învins. Iar Cozma, ieșit singur, din prostie sau îngâmfare, din vizuina sa (de unde ar fi fost infinit mai greu de scos, dacă nu chiar imposibil), a fost arestat și dus în elicopter la București, direct la închisoare. Dacă noua lege asupra imunităţii parlamentare va fi și ea votată, eliminându-l astfel de pe scena politică pe Vadim Tudor, și PRM-ul va fi desființat ca partid politic (dar avem oare dreptul să ne luăm visele drept posibile realități?), atunci s-ar putea întrezări un orizont. Ieri și azi, la Televiziunea Franceză, imagini ale luptei dintre jandarmi și mineri. Așa ar fi trebuit să se întâmple și prima oară. Articol azi și în *Le Monde.* Primele vești bune sosite de la București, de câtă vreme?

Vineri, căutând prin toate dosarele un document pe care mi-l ceruse urgent prin telefon Gabriel, am dat peste grafologia pe care mi-a făcut-o Camil Petrescu și horoscopul lui Wolf von Aichelburg, și mi-am amintit cu ce interes le tot citeam și reciteam în tinerețe, când bâjbâiam în căutarea unui destin. Și iată destinul s-a conturat numai din clipa în care am renunțat la această contemplare a propriei și din ce în ce mai puțin iubitei mele persoane.

Mă repet, știu prea bine, dar nu mă pot dezbăra de senzația de risipire izvorâtă din atâtea pagini de *Jurnal* și corespondență revizitate. Oricum, n-ar fi imposibil de scos din cele aproape 150 de pagini scrise până acum un prim volum. Chiar cu semne de întrebare despre un al doilea. Voi mai avea timp? Și putere? Dar cum de la o vârstă încolo tot orizontul se constituie într-un imens semn de întrebare, nu văd de ce n-aș continua această întreprindere a inutilului.

Luni 22 martie

Am întrerupt „Reperele“ (pe care Gabriel le reclamă cât mai repede, ca și *Trecut-au anii…* ai lui V.) pentru a citi cele două volume ale lui Soljenițîn. Primul, memorii din exil, fără probleme, deși fără strălucire. Al doilea însă, *La Russie sous l'avalanche*, e uimitor. După dezmembrarea Imperiului, Soljenițîn aruncă vina în trecut doar pe micile popoare care-și cer acum independența, susținând că rușii le respectau limba și tradițiile (ceea ce ele nu fac acum cu minoritatea rusă persecutată). Cel care ne învățase cu critica necruțătoare a tot și a toate nu găsește nici una pentru poporul rus și istoria Rusiei, tendințele ei imperialiste născându-se din războaie „defensive“. E incredibil și foarte grav. Pentru mine, Soljenițîn era cel mai important personaj al secolului, cel care vorbea în numele nostru, al tuturor. Acum mă simt obligată să scriu, pentru prima oară, *împotriva* lui. Mi se pare de negândit, dar n-am voie să-mi las propriile legende nezgâriate de dubiu. Când am asistat la felul în care după trecerea Armatei Roșii (pârjol și barbarie) se instala sistematic rusificarea, când în Basarabia (de pildă) nu mai aveai voie să vorbești românește în școli și în funcții de stat, tabloul idilic schițat de Soljenițîn devine cu totul inadmisibil. Sub pana lui de acum, numai rușii au dreptul la statutul de victime. Purta pe umeri un glob, l-a schimbat pe o singură țară a cărei inocență – atât de vinovată – o proclamă tocmai „zek“-ul paradigmatic.

Cât va mai ține vremea decepțiilor?

Joi 25 martie

Într-o scrisoare mai mult decât amabilă, Mircea Zaciu ne pune și o serie de fotografii luate în 1994 la lansarea unei cărți a mea și a alteia a lui Virgil, în curtea de la Grupul pentru Dialog Social. Le privesc cu oarecare mirare: parcă sunt din altă viață. În orice caz de pe alt tărâm: acela al speranței. Dacă aș spune „ce s-a schimbat de atunci?“ – întrebarea ar fi prost pusă. Mai exact este: ce nu s-a schimbat de atunci? Totul, bineînțeles, nu doar nădejdea în opoziția ce va instala democrația imediat ce va ajunge la putere, dar noi înșine. În 1994: din moment ce-mi fusese dat să mă întorc în România, semnasem un pact cu timpul. Aveam (eu cel puțin) pretenția nesfârșirii. Acum a fost înlocuită de conștiința fragilității. Pe care renunț s-o mai comentez.

Marți 30 martie

Un plic cu fotografii de la Crușeț. Fotografiile, de la nunta mamei, a Azotei și ale noastre, copiii lor, firește că mă mișcă. Lui V. i se pare că-și regăsește din fotografie casa lui de la țară aidoma celei de oaspeți de la Crușeț (singura ce rămăsese în picioare, bunicul meu megaloman și nesăbuit, bietul de el, dărâmând casa mare pentru a clădi una mai arătoasă. Fără bani la chimir, rămăsese toată familia în cea de oaspeți, alături de care Nenea Atu, de-a dreptul țicnit, își clădise o cameră numai pentru el). În cerdacul casei pentru invitați cercam, în adolescență, să mă culc când era lună plină („lună tu, stăpâna nopții“)*, în accesele mele pueril-romantice. Pe singura fotografie pe care figurez și eu sunt doar un boț (2-3 ani?) neștiutor de ce mă așteaptă. Toți cei fotografiați, la orice vârstă ar fi ei, nu ajung să-și privească și să-și prevadă soarta: Muma legată de carul cu boi și dusă pe ger și pe jos la Craiova și murind la puține zile după aceea, Mama în închisoarea fără de îngrijire medicală, Octav

---

* Trimitere la versul din *Scrisoarea I* de M. Eminescu: „Lună, tu, stăpân-a mării…“ (*n.ed.*)

în urma celor suferite în închisoare, Dan cu sechelele prizonieratului la ruși. Două supraviețuitoare: Rodica (surdă, bolnavă de inimă și nemaivăzând ca lumea) și cu mine, încă pe picioare. Am șansa de a nu dispune nici de zid, nici de timp al plângerii. Ce-ar fi altfel...

Duminică 11 aprilie

Privim micul film despre apartamentul din bulevardul Elisabeta, foarte bine făcut și cu un comentariu sobru. Mă dezolează doar silueta mea când intru și ies din holul casei (ne filmase Marilena Rotaru), ușor gârbovită și cu niște pași lamentabili, de bătrânică. Dacă tot mă întorceam spre „rădăcini“, ar fi trebuit să fie șterși și anii imobilizați de absență – să am un mers învingător și juvenil. Când ne-a filmat plimbându-ne în Cișmigiu, pe V. și pe mine, apăream ca niște fantome neînțelegând pe ce tărâm se află și ce se întâmplă cu ele. Ușor penibil. De ce „ușor“? Fiindcă vreau să mă țin bine și să nu mă plâng. Dacă aș da drumul potopului de jelanie din mine nu s-ar mai usca pământul. Și m-aș face și de râs. În primul rând față de mine. Așa că mai simplu e să nu mai privesc reportajul cu pricina. Până și rampa scării din bulevardul Elisabeta e în stare să mă arunce cu violență în trecut. Nu mă agățam în neștire de ea la primul bombardament american asupra Bucureștiului, în timp ce mama, bravă, mă consola ca pe un copil? Aveam aproape 20 de ani, deci nici o scuză. Scara aceea mă acuză și azi. Cât aș fi vrut s-o urc din nou cu pasul meu de altădată!

Cristo trece cu cozonac. Telefoanele țârâie nonstop pentru urări. Ziua trece fără spor. Dar e Duminica Paștelui.

Sâmbătă 24 aprilie

De la 17 până la 21 aprilie, prin spitale. Totul provocat de un fel de panică în diagnostic a doctorului Mihăileanu. Ieri ne-am petrecut ziua, V. și cu mine, în acest adevărat orășel care e spitalul Broussais –, eu înmărmurită de proporțiile lui, găsind

pentru prima oară farmec clinicii de la Val d'Or. Aici, bieți bolnavi care așteptau câte două-trei ore în căruciorul lor, polițiști transportând pentru operație un „tâlhar", ca în serialele polițiste televizate, tot felul de oameni mișunând aparent fără sens. În afară de doctori, tot personalul format de negri și negrese. Unii binevoitori și chiar veseli, alții gata să plătească bolnavului, căruia îi sunt acum superiori prin sănătate, suferințele semenilor lor de-a lungul anilor de dominație occidentală. Am aflat de când am tot fost prin spitale că există în acest sens o discriminare pozitivă: negrii din coloniile rămase franceze dispun de o „cotă" în anumite funcții de stat, mergând de la măturător la infirmiere. Nu știu dacă din pricina lor se vorbește atât de tare în acest spațiu ce ar trebui să aparțină tăcerii și șoaptei. A vorbi cel mai tare corespunde, probabil, cu a fi cel mai sănătos. Pe acest fundal de voci înăsprite, un du-te-vino de bolnavi, oameni de serviciu, infirmiere, subdoctori, doctori, supradoctori care te duce cu gândul la Kafka sau la haos.

La dus și la întors, cu taxiul. Ajungând pe rue St.-Jacques, pe lângă Observatoire, ne lansăm, V. și cu mine, într-o litanie a nostalgiilor, cu care, în genere, băgăm de seamă să fim mai economi: aici era cantina studențească (Maison des Mines), aici stăteam eu, rue du Val de Grâce, aici mama lui Greg, de la Leul din Belfort nu era departe până la Lupașcu etc., etc. Subtextul tăcut din demnitate elementară e mereu același: aici eram tineri, aici totul era încă nejucat pe scena existenței, aici, aici... Ajunge să privim o stradă ca să treacă din nou cei care își plimbaseră pașii pe-acolo, venindu-ne în întâmpinare pe când stăteam în rue Cassini. Plouă cu amintiri. Fără o umbrelă a decenței, am fi muiați până la oase. „Niciodată", cuvântul de care mi-e cel mai teamă. Și sunt nevoită să-l rostesc de nu știu câte ori pe zi. Din ce în ce mai des.

Duminică 9 mai

O singură imagine luminoasă: Papa la București. Silueta sa decupându-se pe fundalul Palatului monstruos al lui Ceaușescu spală și răscumpără parcă rușinea acestor vremi, chiar dacă alături de el se afla un patriarh ca Teoctist, pe care desigur nu îngerii îl vor fi împins să facă atâtea genuflexiuni la Curte. Rezistentul alături de colaboratorul-slujnic, ultimul care l-a omagiat pe tiran. Totuși nu unui discurs al lui Ceaușescu au servit această piață și acest palat grotesc, ci unei binecuvântări papale în reculegerea și emoția unui milion de persoane. Are și Istoria sau Dumnezeu revanșele sale. Se anunțase o zi de ploaie la București: a fost soare. Atât de orbitor, încât oamenii își deschideau umbrele prevăzute pentru timpul urât. Se fereau parcă de prea marea lumină.

Vineri 28 mai

O atât de lungă tăcere din pricină că am profitat de plecarea lui Mihnea în țară pentru a trimite la Humanitas prima parte a „Reperelor“ mele. Între timp, au primit și un titlu, descoperit de mine și – primul – agreat și de V., și de Gabriel: *La apa Vavilonului.* „Am stat și am plâns“ mai ales scoțând cele 163 de pagini pe o imprimantă rebelă la ordinele pe care i le dădeam și descoperind, la a nu știu câta corectură, mereu alte și alte greșeli. Acest gust sălciu de lucru niciodată încheiat m-a făcut și mai sceptică asupra rezultatului.

Luni 7 iunie

Îmi dau brusc seama că în ciuda progreselor mele „tehnice“ n-am încredere decât în pagina scrisă, singura concesie fiind mașina de scris în locul creionului. Îmi este greu să pricep cum, pentru a fi prezentată unei edituri, o carte se poate lipsi de suportul „hârtiei“. Am trecut de la tocul cu cerneală la ordinator într-o singură existență, dar capul n-a urmat. Fac doar gesturile.

Are dreptate Jung: nevrozele noastre vin din faptul că nu mai stăpânim ceea ce punem în mișcare, de la electricitate la roboți.

Frig și ploi de noiembrie, după ce vreo zece zile te-ai fi crezut într-un greu respirabil august. Lumea pe dos. Dacă nu mă plâng prea mult e din cauza bunicii… Muma ne exasperase nouă, nepoților săi, copilăria, încheindu-și orice observație sau ceartă cu „pe vremea mea“… Acum am impresia că „pe vremea mea“ anotimpurile erau mai bine desenate. Filmele mai bune. Cărțile mai multe. Personalitățile mai interesante. Dar n-o spun de teamă să nu semăn cu Muma. Am citit deci cu satisfacție o miniancheta din *Le Nouvel Observateur* unde Pierre Nora constata declinul rapid al științelor umane, alții al cărții în general. Acum lectura se „zapează“, iar din mare bulevard al culturii, Saint-Germain s-a transformat într-un impas. „Pe vremea noastră“, prin glorioșii ani ’70 – spun mai toți semnatarii –, se discuta la Paris ca niciunde pe lume. Acum chiar și gâlceava asupra intervenției americane în Kosovo nu mai produce scântei. Régis Debray are argumente de sergent-major ideologic, extrema stângă semnează alături de extrema dreaptă, doar Finkielkraut sau Glucksmann se mai servesc de ascuțișul ideii. Nivelul discuției e submediocru. Se țipă ca pe uliță, în timp ce „pe vremea mea“ se clama în istorie.

Caut orice pretext pentru a nu mă apuca de partea a doua a „Reperelor“, la care ar fi trebuit să mă înham de vreo două săptămâni. Nu e lene, ci un fel de lehamite de mine însămi, tot încercând să dau existenței mele un rost. „Reperele“ acestea, pompos intitulate *La apa Vavilonului*, ce sunt dacă nu căutarea acestui rost? Din când în când mi se pare că-l găsesc într-o străfulgerare, cum mi s-a întâmplat citind o scrisoare a lui Luc Bădescu, pe care, dacă mi-o regăsește V., trebuie s-o copiez aici. Pentru a o citi în clipele de îndoială. Adică mereu. Și fără nădejdea că-și va face efectul tonic mai mult decât o singură dată. Bună și ea… Virgil a regăsit-o. Am copiat fragmente

pentru „Repere“ – dacă le voi continua. Am tăiat, din modestie, paragraful în care ne compară cu Eliade, Cioran, și ne găsește viața mai împlinită decât a lor. Așa trăia Luc, din exagerări riscate, dar ce prezență! *Flamboyante*.

Luni 28 iunie

Umblând azi pe bulevardul Montparnasse, cu gândul la rememorările din *Vavilonul* II – la care scriu în fiecare zi și parcă din ce în ce mai trudnic –, mi-am propus stupid să provoc un fel de *flash*-uri ale amintirii. Intrând la Coupole, de pildă, am încercat să mă suprapun peste cea care cinase aici cu Ioneștii – era o aniversare? – sau se întâlnise tot aici cu Cușa și Cioran. Spre dezolarea lor și a lui V., am fost nevoiți să schimbăm masa de trei ori, deoarece lui Cioran i se părea că la fiecare îl „trage curentul“. Până la sfârșit a și plecat, renunțând la cină și scuzându-se intens. Scena o vedeam, desigur, dar rămâneam doar cu mine cea de azi, care tocmai ieșise de la dentist și căuta un taxi să se întoarcă acasă. M-am gândit la facilitatea cu care se poate construi un scenariu cinematografic cu procedeul *flash-back*-ului ce permite să se fragmenteze narațiunea și, în același timp, să se compună nelinear un personaj. Artificiul aparține însă (ca mai toate lucrurile prielnice) artei, realitatea îl refuză. M-am răzbunat pe pavajul bulevardului, călcându-l cu o pornire rea, deoarece refuza să păstreze urma pașilor mei de altădată. Dacă i-aș fi regăsit, ce-aș fi făcut cu ei?

Sâmbătă 3 iulie

Mă căznesc toată după-amiaza cu pasajul despre Marin Preda pentru *La apa Vavilonului.* Nu-mi iese. E greoi și neinspirat. În timp ce atât Aurora, cât și Ana Novac au venit în dicteu automat. Niciodată nu l-am „simțit“ pe Marin Preda. Nu mi se părea deloc țăran, ci mai curând tipul de periferie ajuns prea devreme în centru. Mahalagiu sau mitocan, dar fără vervă, nici

pitoresc. Deși felul cum stătea la masă era epocal. Numai doi oameni mi-a fost dat să văd mâncând astfel – hulpav și indecent – Șeicaru și cu el. Cioran umbla peste tot după Șeicaru numai ca să vadă cum înghite bucatele, apărându-și farfuria cu brațul ca pe o cetățuie (să nu i se fure hrana). Cu Marin Preda o singură dată am cinat (la „Rôtisserie de la Reine Pédauque"), dar mi-a ajuns, am crezut chiar că mi se va face rău. Or, n-aveam nici un motiv să mă răzbun spunând tot ce cred despre el, deși n-a înmânat părinților lui V. banii pe care i-a împrumutat în acest scop la Paris. Ceea ce a fost o mișelie pură. Ne-a comunicat-o a doua soție a lui, Eta, când a venit a doua oară să rămână la Paris, pe 28 iulie 1966. Pe Marin Preda vreau să-l las în plata lui Moromete, bătrânul. E tot ce-a făcut el mai bun.

Joi 8 iulie

În finalul unui articol al lui Nicholas Catanoy din *Vatra* (nr. 4) dau peste un detaliu de la sfârșitul vieții lui Cioran dezvăluind mai mult ca tot ceea ce știam – și credeam că știu tot –, halul de degradare în care căzuse. M-a apucat o tristețe de zile mari. Venise să-l vadă la clinică François Nourissier. Îi adusese un buchet de viorele știind că sunt florile lui preferate. Cioran a plimbat buchetul dintr-o mână într-alta cu un gest de automat, apoi și-a apropiat florile de gură și a început să le… mănânce. *Păștea*. N-am auzit nimic mai groaznic.

Virgil are dreptate, ruina acestui creier, devastarea lui progresivă par a fi un act de răzbunare cumplită al aprigului Dumnezeu din *Vechiul Testament* care nu a suportat blasfemia și derâderea lui Cioran. Pedepsirea lui Iov – pentru care Jung crede că Dumnezeu și-ar fi trimis spre răscumpărare Fiul pe pământ – devine o simplă glumă pe lângă un gest ca acesta, răpindu-i vehement lui Cioran condiția sa umană. Nici Shakespeare când nu vede în viață altceva decât „povestea unui idiot plină de zgomot și de furie și neînsemnând nimic" n-ar fi fost

în stare să închipuie un astfel de deznodământ. Nu ajung să mă dezbar de o imagine atât de atroce. Și nici s-o mai despart de amintirea lui Cioran. Oare îl voi mai putea citi vreodată?

Singura mea șansă: atât a trebuit să mă agit cu computerul care s-a stricat (dischetele nu mai pot fi recuperate), telefonând în dreapta și-n stânga fără rezultat, încât nu m-am putut, din fericire, instala în obsesia sinistrei scene. Sper că Simone n-a aflat-o până la moarte.

Duminică 11 iulie

Recitind o parte din corespondența lui V. către mine spre a controla câteva date, înainte s-o arunc la coș, sunt izbită de umorul din cele mai multe epistole. Printre știri din România, comentarii asupra emisiunilor, persoane, îndeosebi venite din țară, de văzut, multe ca într-o gară sau un muzeu, expoziții de vizitat, texte de scris, cărți de citit, muzică de ascultat, hazul creează spații pentru o respirație tihnită. Cum nimic nu va mai rămâne din ele, copiez câteva pasaje ca să mi le amintesc.

Una din misive (din vara lui 1969) începe așa:

„Azi e Sâmbătă. Mâine e Duminică. M-am sculat cu un torticolis și am impresia că Neamu Niculae pe care l-am visat azi-noapte mi-a pus un alt cap. *Rien ne va plus!*

Azi e Sâmbătă. Mâine e Duminică. Adio filozofie nu-mi mai rămâne să fac decât cuvinte încrucișate. Dar tocmai azi n-au sosit ziarele. Și nici nu e soare. Nici nu ninge (*n. m*: era vară!). Nimic.

N-are nici o importanță. Când vei fi primit această epistolă acefală totul va fi intrat în ordine.

Mă cobor repede la poștă și-ți trimit și un poem; de bună seamă cenzurabil."

În alta, de la munte, din 12 februarie 1969:

„Azi, spre deosebire de ieri și alaltăieri, cald cu ninsoare multă. Un fel de pace ca la Mircești. (Dacă o să țină așa, o să încep

să fac «pasteluri»). Între timp, din ciclul «doine și lăcrămioare» încă un poem."

Din 31 martie 1969:

„Tu știai că ai luat o «întruchipare a geniului românesc în exil»? Ăla sunt eu. Cine-o spune, e altă poveste: d. Stavila. Într-o scrisoare unde e citat și Goethe. [...]

Altceva nimic, vânt, ploaie și români."

Dintr-un Marți fără dată (din același an probabil și tot de la munte, deoarece se afla în același plic):

„Mi-a trecut pofta eleganței, de când o bătrână milionară marseilleză îmi cam face curte. Are cățel și conversație. O evit ca pe dracu și citesc acum și la masă. Ca să-mi consolidez legenda mea de urs și să fiu lăsat în pace."

Aș putea cita la nesfârșit. La ce bun, din moment ce amândoi am ajuns la concluzia „coșului de hârtie"?

Sâmbătă 17 iulie

Primim prin M.-F., căreia i-a fost trimisă din greșeală, traducerea lui Gabriel din *Introducere în metafizică* de Heidegger. O limbă limpede și clară care îți dă iluzia că vei înțelege totul. Îmi aduc aminte de cursul lui Gabriel despre Heidegger la care am asistat cu V., în 1996, la Universitatea din București: de abia îmi stăpâneam impulsul de a lua note tot timpul, ca orice student cuminte, convins că mai are doar unele cărți de citit, un sistem filozofic de parcurs, câțiva ani de studiu, înainte de a înțelege totul, de a dezlega enigma cunoașterii absolute.

Vineri 30 iulie

Citesc cu mare interes *Jurnalul* lui V. din 1968. Îmi pare rău că nu-l integrează în nici un fel în volumul pe care i-l va da lui Gabriel pentru Humanitas, *Trecut-au anii*... Întâlnirile cu scriitorii veniți din țară dobândesc o altă pondere și un nou sens la lumina Primăverii pragheze, opusă lui Mai de la Sorbona (tocmai în fața Sorbonei își găsise Mira Simian să închirieze

o garsonieră unde ne reuneam cu Nego, Paleologu, Matei Călinescu, Doinaș, Barbu Brezianu, Ion Vianu, Marie-France). Eu nu țineam *Jurnal* pe atunci și, fără cel al lui V., nu știu cum m-aș putea descurca în reconstituiri. Citesc, iau note și-mi spun că la urma urmei mă dedau la un fel de plagiat al memoriei.

Joi 5 august

Am pregătit totul pentru capitolul cu Praga și Mai '68 din *La apa Vavilonului*, dar șovăi să-l încep deoarece gândul îmi va fi stăruitor îndreptat doar spre plecarea la Megève. An plin, constat din nou acum citind *Jurnalele* lui V., ce-a mai rămas din ale mele, corespondența dintre noi doi – ca de un zumzet constant, de întâlniri cu tot felul de oameni, unii pasionanți, alții deloc, într-un insuportabil verbiaj intelectual. Astfel de lecturi sistematice ale trecutului nu sunt deloc recomandabile. Întăresc bănuiala – care devine certitudine – a pierderii de timp, a pierderii de vieți. Dacă n-ar fi fost contactul fulgurant cu frumusețea ascunsă a lumii, o carte, un tablou, muzica, rareori un peisaj, totdeauna vecinii mei întru entuziasme și angoase – prietenii –, nu știu ce-ar rămâne în afară de cenușă.

Nu-i adevărat: știu. Sentimentul de vremelnicie risipită, de zădărnicie, atât de limpede moștenit de la tata, nu trebuie confundat cu vreo modestie ce n-ar fi decât ipocrizie. În afară de întâlnirea cu V., sensul existenței mele acesta a fost: înfruntarea cu sistemul totalitar, un microfon, solidaritatea cu purtătorii de cultură ce se cereau salvați, încăierarea cotidiană cu călăii ascunși în cutele utopiei. „Undele scurte“ – ca să zic așa. Nu am deci nici un drept să mă plâng. Opresc jelania.

Miercuri 22 septembrie

Nu vom putea evita toate „recepțiile“ lui Emil Constantinescu. Cel puțin nu pe aceea în care ne va decora (!). Ieri am găsit pe *répondeur* un mesaj de la Sorin Alexandrescu: are pentru noi o surpriză. Îl rechem la Amsterdam și, într-adevăr, rămân

uimită: Emil Constantinescu ne va remite „medalii“ pentru activitatea noastră în favoarea culturii române. Sorin insistă asupra încărcăturii simbolice a medaliei care, prin noi, cinstește exilul, lăsându-ne să întrevedem rolul pe care l-ar fi jucat acesta.

Mi-aduc aminte cât de izbită am fost, punând ordine pe biroul tatei, după moartea lui, când am găsit într-un fund de sertar un pumn de medalii, aruncate vizibil acolo în nepăsare. Și cât am apreciat acest gest de indiferență – dacă nu și dispreț – pentru recunoașterile oficiale. Însă azi, e oarecum diferit. De pe pragul incert dintre trecutul totalitar și o năzuință de democrație pentru viitor, poate că nu ne putem permite să sfidăm un astfel de gest de bunăvoință față de exil.

De un lucru sunt sigură. Că ne vom simți mai puțin bine decât atunci când Ioan T. Morar, în prezența Marianei Marin și a altor optzeciști, ne-a remis la Paris, în 1990, mai multe decorații de „eroi ai muncii socialiste“, imitând vocea lui Ceaușescu. Atât de fidel, încât ne-am tăvălit de râs. Nu e greu de prevăzut că recepția de la ambasadă, în cursul căreia vor fi decorate și câteva „personalități“ franceze, va fi nu numai mai serioasă, dar și mai scorțoasă. În orice caz, dacă cineva ne-ar fi spus, când ne duceam să înregistrăm pe avenue Rapp, că într-o zi vom primi de la ambasada (fostă comunistă) de alături, în fața căreia ne regăseam cu toții la manifestații de protest, o medalie, l-am fi găsit de-a dreptul nebun.

Suprarealismele istoriei – cum ar spune V.

Marți 19 octombrie

Aseară, Gabriel pe *répondeur*: mi-a ieșit *Vavilonul*. E prima mea carte fără intenții radiofonice. Provocată de iritarea cu care mi-am recitit și distrus penibilele *Jurnale* adolescentine. Neprogramată. Neprevăzută. Poate că e menită să fie unica mea carte și nu, cum spunea cu o emfază corectată de umor Gabriel, volumul al 8-lea din „operele mele complete“. Cele precedente

ieșeau din cronicile mele radiofonice. Chiar dacă sunt utile pentru o „cronică“ a vremurilor sub care am stat, ele n-au fost scrise, ci doar rescrise. Pe când cu *Apa Vavilonului* am înșelat într-un fel nevinovat vârsta, jucându-mă de-a debutul.

Ar trebui deci să mă bucur de această apariție și nu știu de ce n-o fac. Azi era rece și umed, mergeam zgribulită pe stradă. O toamnă deodată urâtă, anunțând iarna ce ne așteaptă. Și timpul din mine, asemănător.

Marți 9 noiembrie

Zece ani de la dărâmarea Zidului Berlinului. Discuții și documentare pe mai toate rețelele de televiziune. Imaginile de atunci. Se suspendase timpul. Ne uimeam ca în Paradis. Azi tineri din RDG se plâng în fața microfonului: parcă era mai bine sub comuniști, fără șomaj, din școală știai că vei avea loc de muncă. Și asta unde? La Berlin, la doi pași de fostul Zid. Un reporter i-l amintește tânărului nostalgic. „Da? Un zid?“ Nu, nu știe. Parcă i s-ar fi spus ceva, dar pe el nu l-a stingherit.

Sâmbătă 13 noiembrie

La cină, Gabriel, cu cel mai mare dar primit vreodată: într-un plic, cheia de la apartamentul tatei. În astfel de cazuri, cuvântul „mulțumesc“ e neîncăpător.

Sâmbătă 20 noiembrie

Ca și cum ar fi trebuit să-mi ridice moralul, Gabriel – parcă în complicitate cu V. – s-a lansat într-unul din scenariile sale, în care sinceritatea este mișcătoare, iar jocul îngăduie râsului să camufleze emoția. A sosit spre seară, în ținută de gală – eu nu admisesem să cedez ceremonialului decât o ținută de schi (e ger afară). Gabriel adusese o vază înaltă cu o orhidee de toată frumusețea. Cum V. ținea să am stridii de ziua mea, ne-am dus după vreo 10-15 ani de pauză la restaurantul nostru de la

Laumière, unde fuseserăm pe vremuri cu Gabriel și cu Pleșu, și unde acesta din urmă își mâncase aici prima și ultima lui stridie înghițită cu o strâmbătură surâzătoare. Gabriel a retrăit scena și a fost mișcat, ceea ce a dat o notă de sinceritate scenariului ce a urmat, o dată întorși acasă.

Nu știu de ce i-am citit din *Jurnalul* 1982-83 prima noastră întâlnire cu el, apoi cu el și Carmen, în sfârșit cu el și Pleșu. De aici încolo au început punctele lui de exclamație. Că Jurnalul pe care îl țin regulat din 1980 încoace va fi publicat în cel puțin 20 de volume, în timp ce V. în „praf-pulberismul" său și l-a aruncat la coș, iar el Gabriel s-a dovedit incapabil să scrie așa ceva. O lamentație de zile mari pe scena complexelor sale: n-a făcut nimic, nu lasă nici o urmă a trecerii prin viață, n-a scris nimic cu adevărat esențial și așa mai departe. În schimb, *Jurnalul* meu… Fiecare frază i se pare remarcabilă, fiecare formulă memorabilă, fiecare pagină (noroc că nu-i citesc decât vreo două-trei) antologică. Vede gigantic o operă clădindu-se sub ochii lui și mărturisind pentru noi toți în posteritate!

Bineînțeles, se joacă. Dar emoția lui e reală. Când am ciocnit la restaurant în cinstea inimaginabilei mele vârste, mi-a șoptit că pentru asta a venit la Paris: să fim împreună, ca de câțiva ani în șir, de ziua mea. Ne mai spusese, lui V. și mie, că a venit la Paris pentru noi. Suntem desigur bucuroși că s-a gândit la asta, dar nu știm cum să reacționăm în fața unei atât de delectabile complicități. Gabriel este de fapt prietenul dobândit la bătrânețe pentru a spăla toate defecțiunile, decepțiile și trădările celorlalți amici de tinerețe, maturitate și luptă, toți caraionii, gomii, țepenegii și alții.

2000

Sâmbătă 1 ianuarie

Va trebui să încep *Jurnalul* și anul cu o constatare probabil comună mai tuturor contemporanilor în vârstă: nu credeam să ajung în anul 2000! Ori de câte ori mi se pomenea această cifră incredibilă și parcă magică, aparținând în orice caz tărâmului de dincolo, zâmbeam acru și înțelept, lăsând să se înțeleagă că nu ajung eu până acolo.

Și iată-ne sub semnul lui 2000, pe V. și pe mine, într-o stare încă posibilă. Parisul l-a sărbătorit printr-un omagiu delirant adus kitsch-ului, prostului gust celui mai delirant. Predecesorii noștri au clădit monumente și au dat Parisului calea lui regală, imperială și republicană: Champs-Élysées. Urmașii se mulțumesc să le urâțească agresiv. Ei numesc asta creativitate. Noroc că ne rezervaserăm revelionul să-l petrecem în doi și n-am fost obligați să urmărim stăruitor la televiziune desfășurarea sărbătoririi.

Luni 14 februarie

Doina Jela mi-a trimis un abecedar de prin 1938 pentru ca să-mi regăsesc „cucul" pe care-l confundasem, panicată, cu o cioară când încercase tata să mă „alfabetizeze". Cel din cartea Jelei e pașnic, cel din amintirea mea era net amenințător, justificând, în parte, spaima mea.

Duminică 20 februarie

Numai indignarea mă împinge spre lucru. N-am mai rezistat și am scris o „diagonală“ despre „orfanii lui Sartre“. Cred că limita suportabilului a fost depășită când, la o discuție pe Paris-Première, B.-H.L. s-a slujit, și el, de termenul „stalinism“ spre a evita pe acela de comunism.

Cu volumul 2 din *Vavilonul* n-am ajuns decât în 1970 și la pagina 100. Mă blochez, încurc datele, compun, descompun și recompun greu, mă întreb mai ales dacă ceva n-a secătuit în mine. Nemulțumirea de mine însămi e prea curentă ca s-o iau în tragic, dar poate din când în când să fie un semn. V., în care-mi pun toată încrederea și restul de speranță de care sunt în stare, îmi spune sobru când merge – în general „merge“ – și când nu. Mi-e teamă uneori că nu e destul de critic și alteori mă întristez că nu e suficient de entuziast. Sunt resturi din educația mamei, ea știa că doar prin încurajări se poate obține ceva de la mine și nu era avară cu ele.

Duminică 5 martie

Tot felul de doctori, săptămâna trecută și cele ce vor veni, pentru controale anuale. Primesc chiar felicitări, cu ochii văd mai bine, cu inima merge strună, tensiunea e ideală, aproape că nu-mi mai vine să strecor și eu un detaliu: nu merg strașnic, deviez pe dreapta etc… Doctorii iau un aer plictisit; s-ar zice că le stric plăcerea. Nu insist nici eu. Tot e bine că mai „merge“ capul. Bătrânețea, exaltată de Alecu, trebuie să se deprindă a se mulțumi cu puțin.

Sâmbătă 11 martie

Citesc frenetic *La Grande Parade* a lui Revel chiar dacă, așa cum îi este obiceiul, graba sau lenea, găsești în carte și esențialul, și accesoriul puse pe același plan. În sfârșit, cineva îndrăznește să meargă până la capăt și să explice clar manipularea prin care

comunismul eșuat este transformat într-un nou orizont al speranței, în timp ce liberalismul victorios e incriminat. Să auzi lucrurile spuse până la capăt, de pildă negaționismul de stânga împotriva Gulagului situat pe exact același plan cu cel de extremă dreaptă împotriva Holocaustului, e o reală încântare intelectuală. Într-un fel, găsim comparația și în miezul corespondenței dintre Nolte și Furet, *Fascisme et communisme* (apărută acum în volum la Plon, ca și Revel), dar mai timid, mai stingherit îndeosebi la Furet. Pe când lui Revel nu-i mai pasă. El se știe dinainte catalogat, nu mai are nimic de pierdut. Frunzărindu-i cartea, înainte de a mă apuca serios de citit, am dat și peste o paralelă între felul cum este demonizat Cioran (fascism) și celebrat Aragon (comunism) care poate servi drept cheie a întregului edificiu de dezinformare.

Marți 21 martie

E prima oară când, în loc de dispreț, mi se face milă de Ioana Postelnicu. În *România literară* (nr. 9) i se ia un interviu. Are 90 de ani, a suferit un atac cerebral, nu mai poate scrie, dar mereu se gândește „duios" la tata, fără a ști să evite ridicolul, ce îi este familiar. Când mărturisește, vorbind de bătrânețe: „mă plictisesc", îmi amintesc cât m-au impresionat aceleași cuvinte zise de Eugen. Eram în salon la ei, Eugen sta în fotoliu înconjurat de propriile lui cărți și părea mai mult absent decât atent la ce se vorbea în jurul lui. Era probabil la puțină vreme înainte să moară. A spus la un moment dat „mă plictisesc". Parcă toată bătrânețea lumii era inclusă în această frază minimală, nu mai lungă decât un suspin. „Mă plictisesc": în ciuda unei opere sau unei vieți cât o operă, „mă plictisesc" înseamnă că moartea te-a și luat în posesie, trecerea dincolo nemaireprezentând decât o formalitate. Greu de îndeplinit și ea, deoarece plictiseala și hotărârea de a-ți pune capăt zilelor aparțin spiritului, iar cerința vorace de a trăi vine din trupul intrat în răzmeriță.

Joi 30 martie

Feyns telefonează de la Washington. Mi-a citit cartea și vrea să-mi mulțumească în numele generației sale, căreia i-am dăruit – spune el – un trecut. Însemnez această reacție aici nu din vanitate, ci pentru că este exact ce vream să fac, dar pentru generația mea. Să n-o las să se risipească în neîmplinirile ei și să transcriu de n-ar fi decât numele unora dintre „contemporanii“ mei pe o pagină de carte. Când nu vor mai exista cei care i-au cunoscut, să se știe că X-Y-Z ar fi putut lăsa urme dacă n-ar fi pierit prin închisori sau în anonimatele geografice ale exilului.

Luni 3 aprilie

De ce am întârziat să notez că Rusia are un nou țar, pe Putin? Conform tradiției decriptate de Custine, „l'esclave à genoux rêve à la domination du monde“*. Putin a dobândit victoria nu doar prin falsificări de urne, nu numai cu sprijinul lui Elțîn, ci mai ales flatând șovinismul rus în războiul din Cecenia, unde, ca de fiecare dată când are mâinile libere, Armata Roșie violează, tortură, ucide pe civili. S-a deschis în Cecenia un lagăr, în principiu pentru a filtra pe teroriști, în fapt, pentru a supune pe toți, de la copii la bătrâni, unor torturi inimaginabile.

Spion de rangul doi al KGB-ului format de Andropov, mâncătorul de disidenți, Putin, deși este criticat în unele publicații mai lucide ale stângii, cum ar fi *Le Nouvel Obs.*, nu are de înfruntat obiecții majore. Să ne închipuim la 10 ani de la dispariția lui Hitler un cadru al Gestapoului ca lider al Germaniei în curs de democratizare. Nu-i așa că nu se poate? E greu de înțeles că-ți vine să taci din simplu, iremediabil și profund dezgust?

---

* „Sclavul în genunchi visează la dominația lumii.“ (*n.ed.*)

Duminică 30 aprilie

Nu știu de ce tot ce vine de la București îmi pare a sosi de pe alt continent. Nu înseamnă însă că mă simt pe continentul meu nici la Paris. Ieri, îl traversam în taxi de la un capăt la altul. Era o zi minunată, aproape de vară, și nu mă bucuram deloc. De fapt, continentul meu nu e în geografie. Ci în timp. Adică în trecut. De unde și lucrul la *Vavilonul*. Deși acum fără entuziasm și mai mult în silnicie, totuși numai rostul acesta mi-l mai simt.

Sâmbătă 13 mai

În momentul în care scriu aceste rânduri, în discul CD pe care l-am pus înainte de a mă instala la ordinator s-a ajuns la *Sonata nr. 2*, „Funebra", a lui Chopin, în inimitabila interpretare a lui Yves Nat (neegalat în Beethoven și neasemuitor în Chopin). Cum îmi îngăduisem să uit această minune? Deodată mă întorc în rue Cassini (ce vii mi-au rămas toate detaliile din casa aceea) și parcă bate în ușă proprietara, o doamnă Haas, rugându-ne să punem mai tare muzica. Yves Nat era și pasiunea ei, i-ar fi făcut plăcere să-l asculte chiar și de pe culoar. Firește c-am invitat-o în casă. Era unul din primele noastre discuri. Totul se petrecea exact acum 47 de ani! Întrețin iluzia, ascultând pianul lui Yves Nat, că dacă aș lua un taxi sau un autobuz și aș ajunge acolo, la nr. 14, rue Cassini, totul mi-ar fi redat. N-am de fapt o astfel de iluzie, mă joc cu mine și cu inepuizabila absurditate a acestei rotiri risipitoare și lipsite de sens. Doar cele câteva note, mai întâi șovăielnice, apoi dezlănțuite sub aripa neagră a morții, cu nuanțe ce nu-i aparțin decât lui (nu lui Chopin, ci lui Yves Nat) pot să pună, în clipa când sunt ascultate, o oarecare ordine în atât de disparatele momente ale vieții fiecăruia dintre noi. În orice caz, eu am întrerupt firul *Jurnalului* deoarece am regăsit cu o anormală precizie emoția estetică și uimirea că așa ceva poate să existe, cum le-am resimțit acum

o jumătate de secol când, la celălalt capăt al Parisului, îl descopeream pe Yves Nat. E de altminteri același disc trecut pe CD și deci ameliorat din punct de vedere sonor.

Duminică 4 iunie

Ieri, am terminat al doilea volum din *Vavilonul*. Nu credeam că-l voi mai sfârși, am dus-o din blocaj în blocaj. Lucrez la el din mai anul trecut, și mi s-a părut interminabil. Aș fi sărbătorit cu V., dar ne-am cam săturat de chinezi, și altă cârciumă mai ca lumea n-avem în cartier. Și apoi mitologiile sărbătorii au dispărut din moravurile noastre odată cu moartea lui Christiane, care ne ținea loc de familie. I-am telefonat lui Gabriel, știam că se va bucura. Altfel, cu moralul foarte jos, crede c-ar fi bine să vândă Humanitas, altfel nu va mai scrie nimic. Și așa, de 10 ani s-a tot sacrificat.

Vineri 9 iunie

Ieri, mi-au trimis de la Humanitas articolul lui Alain Paruit împotriva mea din *Contemporanul* (8 iunie). Mă acuză de „diversionism“, nu vreau să accept că pe lângă Gulag mai există și Shoah (am susținut contrariul, revoltându-mă împotriva celor care nu vor să admită că pe lângă Shoah a mai existat și Gulagul). Din nou, mă repun în chestiune. Cum de-a lungul a 15 ani de colaborare săptămânală și perfect armonioasă nu mi-am dat seama de adevărata lui natură ce se dezvăluie de abia acum? Influența nefastă a lui Țepeneag nu explică totul. Prietenia – chiar exclusivistă – cu greu poate provoca același tip de orbire ca iubirea. Înseamnă că un sâmbure de ură preexista, era pitit prin adâncuri. Chiar așa să ne fi înșelat, V. și cu mine, rând pe rând asupra lui Goma, Țepeneag și acum Alain? Dacă aș fi la vârsta când se mai leagă noi prietenii, mi s-ar face frică și m-aș gândi de mai multe ori înainte de a întinde o mână. De fapt, mă laud. Probabil că aș proceda la fel. S-ar putea ca

o astfel de încredere neroadă să-mi stea în fire, cu rădăcini ce nu mai pot fi smulse.

Sâmbătă 10 iunie

Vine Mihnea, târând după el nouă exemplare din cartea lui V. Al zecelea nu i-a mai încăput în valiză. Cartea e într-adevăr foarte bine prezentată și-l văd pe V. neascunzându-și mulțumirea. Îi telefonăm și lui Gabriel să-i mulțumim. De abia acum i-a venit ideea că, date fiind proporțiile *Jurnalului*, tot volumul i-ar fi putut fi consacrat, fără articolele și scrisorile care pot prezenta un aspect fie de *fourre-tout*, fie de antologie. Termenii sunt ai mei, Gabriel nu s-a slujit de ei, găsindu-i poate vexatorii. Dar sensul tardivei sale observații ăsta era.

Cum e și cum nu e, volumul arată frumos.

Vineri 16 iunie

Astă-seară, pe Arte, prima parte din cel mai interesant film despre *Gulag*. Realizatorii: Iossif Pasternak (fiul lui Boris?) și Hélène Châtelain. Subiectul: Insulele Solovki, de unde subtitlul primei părți, *Le temps de l'eau*. Deschizându-se cu un citat din marchizul de Custine, slujindu-se și de Șalamov, neuitându-l firește pe Soljenițîn, pelicula aceasta depășește limitele documentarului, din toate punctele de vedere: peisajul insulelor, arhivele epocii și interviurile luate unor supraviețuitori ni s-au părut de o calitate nemaiîntâlnită. Mai ales un bătrân cu fața atât de brăzdată de riduri, încât aducea mai curând a sculptură primitivă. Ca și o bătrână spunând, din gura-i fără dinți, adevăruri cutremurătoare. Probabil că pe deasupra tuturor strădaniilor de a analiza această utopie de întuneric, se ridică și rămân puținele cuvinte spuse de ea, cu o reală avariție a vorbirii. Nu încerc să le reproduc întocmai (îmi pare rău că n-am pus o videocasetă să copiez), dar sensul e cam acesta: ne-a luat soarta și și-a bătut joc de noi. De aici ar putea pleca un eseu: derâderea ca armă a totalitarismului.

Vineri 14 iulie

V. foarte avar cu manifestarea emoțiilor, n-a putut să n-o recunoască pe cea resimțită când Gabriel, acum două seri, i-a mărturisit că vine la Paris, în august, special pentru a sărbători împreună cu noi cifra rotundă (prea?) de 80 de ani împliniți de V. Tot astfel, la știrea, dată de același, că se deschide Librăria „Virgil Ierunca“ de la Râmnicu-Vâlcea.

Mi-am dus existența în obsesia cifrelor ce deschid câte un nou ciclu de vârstă (am început să fac „crize“ încă de la 30 de ani!), e natural deci ca aniversarea aceasta să mă frământe. Încerc s-o relativizez aducându-mi aminte că la 60 de ani mi-a fost rușine că mai exist. Nu și la 70, deoarece se deschiseseră porțile României și trăiserăm îndeajuns să vedem sfârșitul comunismului. Tot ceea ce încercaserăm să facem dobândea un sens, aveam drept la destin. Era mai mult decât sperasem?

Joi 27 iulie

Emil Constantinescu a renunțat să mai fie candidat la președinție. Se vorbește insistent de Isărescu (actualul prim-ministru) să-i ia locul. Gestul lui Constantinescu ar fi putut însemna ceva dacă n-ar fi fost atât de tardiv. Acum pare mai curând o consecință a sondajelor catastrofale pentru el. După cum vor arăta probabil și alegerile. Și nu doar pentru el. Alegătorii și aleșii arată tot atât de păcătoși, și unii, și alții. Asta a fost oare țara pentru care mi-am pus existența în paranteză? Curios, nici măcar nu-mi pare rău.

Sâmbătă 5 august

Tot amân, cu două prefețe plus o „diagonală“, momentul când mă voi hotărî ce fac cu *Jurnalul* scris timp de 20 de ani (1981–2000). Îl supun tratamentului din *Vavilonul*? Îl comentez? Tai doar pasajele prea intime sau neinteresante? În orice caz, această operație din urmă va trebui efectuată. Dacă va rămâne timp. Dar parcă a început să bată un vânt de delăsare.

Miercuri 9 august

Seară cu Gabriel sosit să-l pre-sărbătorească pe V. cu niște inițiative cel puțin originale: a pregătit el masa, venind de la București cu roșii imense, telemea și o tocăniță gătită de el, de duminică. Și o surpriză ce pare a justifica o existență: fotografia Librăriei „Virgil Ierunca“ de la Râmnicu-Vâlcea. Aceea în care i-ar fi plăcut, desigur, lui V. să intre pe când studia la Liceul Lahovari de *vis-à-vis*. Și în care și-ar fi cumpărat, înainte de a-l întâlni pe Lucian Bădescu, o carte vizibilă din vitrină. De ce nu *Trecut-au anii…?*

Discutăm despre viitorul Casei Muzeale „E. Lovinescu“ și structura pe care ar trebui s-o aibă Fundația „Aqua Forte“. Cum apartamentul e gata și se vor pune în curând rafturile, trebuie să începem a ne gândi la transportul cărților. Pentru octombrie. Cu insistență, Gabriel ne vede locuind acolo șase luni pe an, acum când s-a creat o excelentă clinică cardiologică, înconjurați de cei mai buni doctori și de dragostea tuturor. Știu că e irealizabil, dar măcar în gând pot să-mi îngădui visul de a veni să mor acolo unde m-am născut. Sau mai bine să las „locul“ acela imaginarului său de lumină.

Duminică 13 august

Îi dădusem lui Gabriel *Vavilonul* II, pe care normal ar fi urmat să-l citească odată întors la București. Îl începe însă imediat și, o criză de lumbago țintuindu-l o zi în pat, îi îngăduie aproape să-l termine. Ieri, telefonează de mai multe ori cu un entuziasm nu doar provocat de textul meu, ci și favorizat de generozitatea excepțională cu care-i judecă pe unii contemporani. Chiar cunoscându-i această capacitate rar întâlnită (de fapt, o singură dată, dar decisivă, la V.), nu pot să nu mă bucur. Să tot ai asemenea cititori: ar face să scrii numai pentru ei.

Această formă de *Jurnal* „povestit“ i se pare o formulă cu totul nouă: prin cronologia nerespectată, îmbrâncită spre viitor,

reîntoarsă spre trecut etc., precipitată sau țintuită în loc, prin mulțimea de „story“ din care este alcătuit și deplina stăpânire a două lumi (România și Franța) perfect îmbinate.

Marți 15 august

De aseară, V., care își cultiva refuzul de a mai da interviuri, e cu pâlnia telefonului la ureche. Numai la Radio București îi sunt consacrate trei emisiuni, dintre care două de peste o oră și jumătate. Nu numai că V. „răspunde“ la interviuri – pentru prima oară din 1977 –, dar o face cu o vervă ce uimește pe cei din studiouri. Aseară, la emisiunea Ilenei Corbea – unde Rebengiuc îi recita din poemele sale, cu multă inteligență, i-a făcut pe toți să râdă în hohote, atât de rapide, de pline de umor și de neașteptate îi erau răspunsurile. Eu rețin – evident interesat – pe cel care mă privește. Întrebat ce a fost mai important în viața lui, activitatea de polemist, de critic literar, de eseist, de publicist, a răspuns: „întâlnirea cu M. L.“. Era în emisiune și Geo Dumitrescu, iar lui Alecu, de atâta vervă a lui V., i-au pierit toate paradoxurile. Barbu Brezianu i-a trimis un mesaj că-l așteaptă cu răbdare printre nonagenari.

Mâine reîncepe, tot pentru un program de aceeași lungime, și tot pe Radio București. Să tot împlinești 80 de ani (vârstă ce ni se părea la amândoi de neînchipuit)!

Vineri 1 septembrie

Râvneam de mică la soarta eroilor și eroinelor de la Curtea lui Ludovic al XIV-lea, care, pe la 30 de ani, se retrăgeau la mânăstire să-și pună sufletul și mintea în ordine, pentru moarte. De pe la 75 de ani (progresul ne-a schimbat treptele viețuirii) ce fac eu altceva decât să pun în ordine amintiri, jurnale etc., să las cât mai curat în urmă. Cum n-am norocul credinței, nu pot să mă pregătesc pentru un dincolo purtând culoarea neantului. Mânăstirea mea e fără pajiști, nici capelă: camera de jos

și computerul ăsta trăsnit cu care îmi plătesc păcatele, reale – câte vor fi fost – și chiar pe cele imaginare (mai numeroase, fără îndoială). Nu mai înot (inima), nu merg ușor (medicamentele pentru aceeași inimă), ies din casă numai prin împrejurimi. În rest, taxiuri. Și nici nu mă plâng, cu o singură condiție: să n-am a mă gândi la viitor.

Vineri 22 septembrie

Gabriel revenea aseară din bulevardul Elisabeta. „Vin de la Cenaclu", mi-a spus cu o voce între întristare și umor. Apartamentul este curat, impecabil, și plecând de-acolo G. nu s-a putut împiedica să „viseze" – e expresia lui. Adică să-și închipuie că ne-am hotărât să ne mutăm acolo, măcar șase luni pe an. Nu-i vine să înțeleagă că este prea târziu.

Sâmbătă 23 septembrie

Interviul lui Gabriel din *22* (nr. 38) este intitulat pe drept cuvânt *Declarație de iubire*. Cum să încerc a privi din afară această „declarație", când ni se adresează atât de direct și de profund? Cred totuși în trudnicul meu exercițiu de obiectivitate, într-atâta textul acesta se vădește bogat în idei originale și formulări memorabile. E admirabil scris, fiindcă este bine gândit. Pasajele sale despre prietenie în general și cea dintre noi doi și el, îndeosebi, nu mi se par doar inedite, ci și, în ceea ce ne privește, reconfortante. Deodată pierderile succesive din ultima vreme (Goma, Țepeneag, și nu numai) nu mă mai fac să pun la îndoială capacitatea noastră de a ne alege amicii, din moment ce am putut câștiga, provoca și resimți una de asemenea fervoare.

Copleșit, V. îi mulțumește prin telefon lui Gabriel de a-i fi oferit, în viață fiind, o atare „posteritate" cu librăria de la Râmnicu-Vâlcea și cu acest interviu. Cui să-i mai pese de cea postumă, mai îndoielnică? Când Gabriel face din el un „răzbunător" al

cuvintelor suferind de prostituție, găsind că „a pus la punct o tehnică de a le trage în țeapă“, V. pare încântat de formulă, care nu e doar inspirată, ci și adevărată.

Sâmbătă 7 octombrie

Suntem cu toții niște bieți oameni care nu putem trăi fără iluzii. Eu (ce pildă mai bună?) mă încrezusem într-una din afirmațiile mai optimiste ale doctorului Mihăileanu după care betablocantele (care mă abrutizează) au avantajul de a face imposibilă orice tahicardie, ca și cum ar ridica în față-i un fel de baraj. Și iată că barajul a cedat acum două zile. L-am văzut în chiar acea zi pe dr. Mihăileanu. S-ar putea să fim nevoiți a-i pune capăt printr-un șoc electric, deci să mă internez câteva zile în clinica unde lucrează el, la Nanterre. Încep hărțuielile, laborator, medici și poate clinică. Până și faptul de a ajunge până în cartierul doctorului (rue Balard, la celălalt capăt al orașului), prin acest Paris gâtuit de *embouteillages* la orice oră din zi, devine o performanță. Fac peste un ceas la dus.

Deși i-am telefonat lui V. de la doctor, să-l previn de întârziere, îl găsesc în toate stările. Îl sperie la telefon și pe Gabriel, căruia în loc de „Allo“ îi spune pe un ton irezistibil de dramatic, dar în același timp reținut și demn: „Monica e bolnavă de inimă“, de parcă ar fi o noutate și boala n-ar ține din 1996 încoace.

Singura veste bună în peisajul spitalicesc ce se redeschide în fața mea am auzit-o în taxiul ce mă aducea înapoi de la doctor. La radiojurnalul de seară: revoluția de la Belgrad, sfârșitul lui Milošević, care n-a mai găsit slujitori destul de devotați spre a falsifica alegerile prezidențiale. A câștigat deci candidatul opoziției. Acum sunt toți în faza lirică, de parcă s-ar repeta nu numai revoluția din 22 decembrie ’89, dar și Piața Universității.

Marți 10 octombrie

Ascultând rezultatul alegerilor din Polonia, unde a câștigat un fost comunist, în timp ce Wałęsa n-a obținut decât vreo 0,8 și ceva din voturi, V. ne propunea să-l recitim de urgență pe Ortega y Gasset. Dar, pentru dezgustul din noi, mai avem nevoie de vreo confirmare teoretică? Și dacă am fi ispitiți să punem tot în contul moștenirii și deformărilor comuniste o astfel de opacitate a caracterului și a inteligenței, alte exemple celebre ar dezminți imediat iluziile noastre. Churchill câștigând războiul și pierzând alegerile, de Gaulle trimis și el, după o perioadă, de la cârma țării, în provincie, să mediteze la ingratitudinea maselor pornite în invazia lor „verticală" să instaureze mediocrația.

Niște evidențe? Probabil. Dar noi am vibrat într-atât la Solidarność, Wałęsa, Papa, Wajda, KOR, încât ni se confundă existența cu aceste mituri trăite. Stau deodată și mă întreb: ce-am căutat noi în Istorie? Oricât de bogat ar fi fost epilogul, dând vieții noastre un sens, pe deasupra tuturor speranțelor, poate c-ar fi fost mai sănătos să nu ne apropiem într-atâta de această mistificare a luptei dintre Bine și Rău care este Istoria. Trebuie să mă opresc din enunțarea de evidențe, iar dacă am aerul de a le descoperi pentru prima oară, când le știu de când lumea, e din pricina pângăririi din Polonia. Care-și omoară trecutul cu și mai multă eficacitate decât noi, românii. Pentru simplul motiv că noi nu prea avem ce să pângărim. Pe când polonezii… La capul patului meu, școlărește, am prins de tapiseria zidului o insignă „Solidarność" pe care o purtam la manifestații. Privind-o după știrea de aseară, am avut senzația unei abjurații.

Vineri 13 octombrie

A doua revedere a *Ghepardului* lui Visconti. Nu știu de ce rămăsesem agățată de secvențele balului. Fiindcă mi-aduseseră o boare îndepărtată din timpul proustian regăsit? Nici nu sunt

sigură. Acum sunt sensibilă la ceea ar fi trebuit să mă seducă dintru început: ariditatea sublunară a Siciliei, ironia tristă a lui Lampedusa atunci când vorbește de sicilienii săi așa cum am putea vorbi noi de românii noștri. Și mai ales trecerea unei vieți, sfârșitul unei epoci, în același timp farmecul și deriziunea unei astfel de treceri. Sunt mai tristă cu fiecare secvență. Și mai admirativă. Nici un film al lui Visconti nu mi-a produs o astfel de impresie. Nici măcar acesta, văzut într-o vreme pe care o puneam doar sub semnul avangardei.

Duminică 22 octombrie

Mâine mă duc la clinica doctorului Mihăileanu de la Nanterre să-mi facă un șoc electric. *Flatter*-ul durează de aproape trei săptămâni.

Miercuri 25 octombrie

M-am întors azi. Cu inima repusă pe șine de șocul electric preconizat de doctorul Mihăileanu.

Joi 26 octombrie

Mă reinstalez în casă ca după o substanțială absență. Nu seamănă cu o întoarcere din vacanță, cu imaginația încă pradă imaginilor: o pală de vânt, un pisc de munte, învolburarea unui val. Ce să aduci cu tine dintr-o clinică? Uniformitatea mediocră a urâtului? Senzația de metalic care provine de fapt de la paturile monstruoase de care atârnă toate firele pământului. Veacul nostru este și acela al firelor electrice ce ies din toate aparatele și zebrează toate zidurile. Lianele acestea dizgrațioase nu creează o junglă, ci pătează locurile prin care trec, făcând din orice cameră ce le adăpostește o magazie de vechituri mototolite. Așa arăta și camera de trezire unde mi s-a făcut șocul.

Primesc o scrisoare aparte. De la un filatelist, Valeriu Avramescu (fost coleg de liceu de-al lui Gabriel Dimisianu, care i-a dat adresa noastră). A „achiziționat“ recent o carte poștală

pe care mama, în turneu la Oravița, mi-o trimitea mie în strada Wilson 13, pe data de 22 mai 1942. Tocmai uitasem numărul de pe strada Wilson. 13! Se putea altfel?

Luni 30 octombrie

Dacă n-ar fi atât de bun și deschis nu doar spre prieteni, ci – ai zice – spre întreaga omenire chiar și atunci când nu o merită, ce invidii ar putea trezi prin tagma bătrânilor Barbu Brezianu, inepuizabilul nostru adolescent, care are 91 de ani și se plimbă încă prin Europa ca într-un muzeu cu piese rare și pasionante. Cap întreg (a atacat cu o implacabilă rigoare pe niște falsificatori care voiau să impună pe piață copii grosolane după Brâncuși!), trup neîntinat, mers săltat (își urcă cele trei etaje de câte trei-patru ori pe zi), Barbișon se plimbă încă dezinvolt prin viață spre iritarea (oarecum) a Irinei, mai obosită decât el. Pe ea nici n-am îndrăznit s-o întreb de vârstă, ne uimisem într-atât de a lui, încât n-am fi putut repeta acest apogeu al entuziasmului. Au venit din capătul celălalt al orașului să ne vadă, deși nu i-am încurajat. Tenacitatea lui Barbu (trebuie și așa ceva, probabil, pentru a străbate atâta drum printre ani) a fost mai puternică și decât oboseala Irinei sau șovăielile mele. Barbișon își spusese probabil – și pe drept cuvânt – că poate fi ultima oară când ne întâlnim, deoarece minunile nu se înmulțesc la nesfârșit, chiar dacă lui îi stă atât de bine cu ele. Ne-a adus și o cronică despre volumul său recent apărut cu poemele barbiene din tinerețe, decente și azi. Să tot visezi la o astfel de „bătrânețe“!

Joi 16 noiembrie

Horia P. era în toate stările. Se întorcea de la noua sa slujbă: controlul dosarelor. Numele și faptele de armă ale celor mai neașteptați „agenți“, personalități de frunte ale vieții culturale, îi tăiaseră respirația. Unora li se plătea chiar avionul până la Paris. Horia nu-și revenea. Și n-avea voie nici să comunice altora

acest „secret de stat“. Nu știu dacă am spus îndeajuns cât am fost de izbiți de maturizarea lui în ultimii trei ani, de când nu-l mai văzuserăm. Pare mereu cumpătat, deși nu exclud furtuni tăinuite…

Marți 21 noiembrie

Cheamă și Gabriela Omăt de la „Minerva“. Volumul al patrulea din *Agendele „Sburătorului“* trebuie să apară în decembrie. Printre documentele cercetate se află și un număr din *Adevărul* (1937) cu un interviu al tatei dat la Iași, pe când fuseserăm împreună la mânăstiri și apoi în cetatea lui Eminescu. Tocmai în fața statuii lui Eminescu suntem fotografiați amândoi, el impunător, eu doar o fărâmă de om. Se pare că, maimuțărind pe scriitorii din jur, îmi scriam impresiile într-un carnet de călătorie. Gabriela îmi mai dezvăluie că romanul meu cu păpuși a fost tradus în cehă de o sburătoristă de acest neam, de care, timp de o secundă, îmi aduc perfect aminte. Detaliu povestit tot de tata în interviul cu pricina. Încep să cred că ținea cu adevărat la mine, fiindu-mi poate recunoscător că, sosind împotriva voinței sale lângă el, preluam comportamentele tagmei sale.

Azi-noapte am visat-o pe mama. I se făcuse rău, dar o țineam în brațe și mă pregăteam să-i dau un pahar cu apă. Nu mă gândeam la ceva mai grav. Nu-mi va trece niciodată.

Joi 23 noiembrie

Au început să fie publicate listele cu informatori ai Securității printre cei ce se prezintă acum pentru funcții înalte. În cea de acum două zile, apărută în *România liberă*, după Ionescu-Quintus se află și Alecu P. Normal, o spusese singur încă din 1990.

Duminică 26 noiembrie

Deocamdată să fac o pauză în consultarea fișei mele de maladie și să mă ocup de cea a lui V. În afară de ochi, mai are și problema cu lipsa de echilibru ce se agravează. Până acum n-am știut să-l îngrijim, de parcă am locui într-un deșert și nu la Paris. Dar din punct de vedere medical, Parisul fără Cioran e văduvit de toate posibilitățile sale terapeutice. La telefon îți găsea doctorul cel mai bun și cel mai mare. Cât a trăit Lucia de Renéville, te făcea bine prin telefon, îți găsea spital și loc de convalescență, chiar când te îngrijea, știa să te convingă că n-ai nimic. Toată vitalitatea și bunătatea ei se refugiaseră în aceste nedezmințite accese de Cruce Roșie. Restul plecase cu totul odată cu André, de a cărui moarte nu s-a vindecat niciodată.

Fac incursiunea aceasta inutilă în trecut, probabil pentru a mai camufla semnele prezentului. Ne sună Gabi I. De la France Internationale, primele estimații: Iliescu 46%, Vadim Tudor 26%. Incredibil, dar inevitabil. Îi telefonăm lui Gabriel, al cărui nume a apărut în *România Mare* pe lista celor ce trebuie împușcați. Noi doi nu figurăm, deoarece nu mai suntem importanți sau n-au intenția să-și trimită teroriștii „peste hotare".

Joi 30 noiembrie

Telefoane peste telefoane pentru a presimți, constata, confirma catastrofa. Ca telefonul de marți seara al bietului Vlad Zografi care își cere iertare că trebuie să ne comunice asemenea știri! Gabriel înoată și el într-o mare de pesimism, ajungând să creadă că Vadim riscă să câștige. GDS-ul s-a hotărât să lanseze un apel ca cel puțin să fie ales… Iliescu. Între timp, vulpea bătrână a și făcut declarații împotriva extremismului și oarecum pentru Europa. Până și Doina Cornea a apelat să fie votat el, *le moindre mal*.

Presupun că, în afară de sentimentul zădărniciei – atât de familiar mie – și de umorul mereu mai înnegrit, ceea ce m-a

făcut să trec mai ușor peste „catastrofa națională“ a fost agravarea amețelilor lui V., din pricina cărora ieri l-am însoțit la osteopatul recomandat de Catherine și Mihnea. Noaptea care a precedat, de marți spre miercuri, am avut un coșmar cu V., cum nu mi se mai întâmplase de la cel cu mama în noaptea arestării sale. Mi-am dat seama, trezindu-mă, că nu sunt în nici un fel pregătită să fac față unei boli a lui V. Mi se pare imposibil de suportat, nu ca *un* sfârșit de lume, ci ca sfârșitul chiar al lumii. Un coșmar doar pentru câteva zile de amețeli, când eu am trecut pe vremuri prin mai mulți ani de vertijuri fără a dramatiza!

Duminică 3 decembrie

Noi telefoane de miez de noapte de la Zografi. Râde amarnic de el însuși în postura de apărător frenetic al lui Iliescu. De la secvența minerilor în Piața Universității, Z. îl detesta pur și simplu. Acum e îngrijorat să nu-i fie rupte afișele electorale. Din absurdă și bufonă, perspectiva de a-l avea pe Vadim Tudor președinte al unei Românii ce s-ar șterge astfel de pe hartă s-a transformat într-o posibilitate concretă. S-a schimbat în consecință și discursul pedeserist. Argumentele electorale ale lui Iliescu par a fi luate de la GDS, cum ne spune – firește ironic – Gabriel.

Operația lui Bernea a reușit. E la Mihăileanu acasă și cam face scandal că nu se simte imediat în formă pentru lucru și chef.

Marți 5 decembrie

Aseară, în jurul orei 8, sună Cristina Hăulică să ne anunțe, incredibil, moartea lui Horia Bernea... Fusese vesel toată după-amiaza de duminică, petrecută cu Mihăileanu și Hăulică. Ieșise chiar să se plimbe. Deodată s-a prăbușit. Mihăileanu, care consulta la Centrul său medical, alertat de Marga, a chemat imediat salvarea. Nu i-au mai putut face nimic. În câteva minute totul

luase sfârșit. E din pricina operației? Sper să nu se simtă prea responsabil bietul Mihăileanu, care probabil l-a sfătuit s-o facă.

Suntem năuciți. Primul telefon lui Gabriel, care aflase deja. El s-a agitat azi toată ziua pentru transportul sicriului cu TAROM-ul. A intervenit și Isărescu.

Ziua de azi n-aduce cu ea nimic care s-o dreagă pe cea de ieri. Plecat în zori de zi, cu bastonul său, la un control de „câmp vizual", V. cade peste un alt „savant" care nu exclude un nou glaucom. În schimb, la nervul optic, răul n-a evoluat galopant. Îi dă betablocante pentru ochi. Amețeli, oboseală. V. nu se mai plimbă prin Cartierul său Latin, cum avea intenția, și vine acasă mai devreme.

Demoralizarea se întinde asemenea unei epidemii. Campania electorală din țară e ca un fundal pe care se desenează gesturi de nebun.

Miercuri 6 decembrie

În timp ce V. s-a avântat eroic sub ploaie – deci și cu baston, și cu umbrelă – până la bancă, pentru nevoile monetare ale „familiei", eu m-am pierdut cu firea prin casă. N-am mai fost atât de zăpăcită de multă vreme. Pe ce puneam mâna abandonam imediat, spre a face alt gest și a-l uita pe cel început. E drept că jocul acesta era ritmat de țârâitul telefonului ce nu mai înceta.

Duminică 10 decembrie

Firește, zi în întregime pierdută în așteptarea rezultatelor electorale de la București. Până pe la orele 18 participarea minimală și previziunile: 70% Iliescu, restul Vadim. La știri, România, în ciuda extremei importanțe a scrutinului de azi, continuă a fi ultima. După alegerile din Coasta de Fildeș. E drept că n-avem decât ce merităm, dar mi se pare că atâta dispreț strică, nu poate să împingă pe cel astfel privit decât spre o totală delăsare.

Marți 19 decembrie

Călătoria lui Gabriel la Paris se va rezuma la un du-te-vino. Programată până în primele zile ale lui ianuarie, ea se va încheia de fapt joia viitoare. De ce? Odată ajuns aici, și-a dat seama că nu prea are mare lucru de făcut. Criza e suficient de serioasă pentru a-l determina să se întoarcă înainte de termen. Pentru a-l ajuta cât de cât să traverseze această criză, ar trebui modificată din rădăcini situația politică a unei Românii ce s-a aruncat în brațele lui Iliescu pentru a scăpa de Vadim. Îmi pare nesfârșit de rău că nu-i putem fi de folos. Nici nouă înșine nu ne mai suntem de altminteri de folos.

Marți 26 decembrie

Ieri, la Mihnea și Catherine, de Crăciun. Cu sarmale și tot alaiul. Suntem mișcați de inventivitatea de care dau dovadă în darurile de sub brad. Ca aluzie la plângerile noastre repetate că nu dispunem de suficiente exemplare din *Trecut-au anii...* au împachetat în hârtie de sărbători și două exemplare din cartea lui V., unul pentru el, altul pentru mine.

Duminică 31 decembrie

Fiind ultima zi a anului, a secolului, a mileniului, ordinatorul a hotărât s-o sărbătorească înghițind texte și nemaiținând seama de comanda de înregistrare. E a treia oară când scrijelesc (un fel de a spune) niște rânduri sărace rezumând niște fapte fără importanță. Am ținut să dăm acestei date un aspect cât mai cotidian, refuzând invitațiile și nedeschizând sticle de șampanie.

Azi-noapte, telefon de la Gabriel întors acasă cu același moral șubrezit.

Încerc să imprim această ultimă filă din an înainte ca ordinatorul meu, care nu-și mai suportă mileniul, s-o devoreze din nou. În orice caz, scriind de trei ori la rând niște inepții am dat dovadă de o răbdare de care ar trebui ca cineva, undeva, să țină

seama. Dacă ar exista însă „cineva-undeva“, totul ar dobândi sens în contabilitatea ținută de el. Și totul s-ar schimba atunci, nu doar anii, secolele sau mileniile.

Pentru ca acest jurnal să nu devină un buletin de analize medicale și un lung șir de rețete, mă opresc aici, în pragul anului 2001.

Indice de nume

Abuladze, Tenghiz 227
Acterian, Arșavir 296, 319
Acterian, Haig 47, 48, 384
Acterian, Jeni 319
Adameșteanu, Gabriela 227, 291, 294, 319, 345, 347, 348, 353, 364, 393, 419, 474
Adameșteanu, Mircea 364
Adamov 123
Aderca, Felix 440
Agopian, Ștefan 222
Aichelburg, Wolf von 49, 489
Albala, Radu 173
Aldulescu, Radu 396
Alexandrescu, Sorin 155, 193, 222, 266, 500
Alexandru, Ioan 165, 200
Alfandari (Sevianu), Monica 44, 85, 285
Al-George, Sergiu 33
Amalrik 219
Aman, Theodor 105
Amber Bousoglou 57, 64, 70, 230
Ana, regina 273, 286, 324, 355
Andrei, Ștefan 165
Andropov 71, 120, 121, 510
Anghel, Paul 28, 99
Antonescu, Ion 321, 412
Antonescu, Maria 327
Antonesei, Liviu 101
Apostol, Gheorghe 248
Apostu, George 165
Aragon, Louis 75, 76, 509
Arendt, Hannah 370, 371
Arghezi, Tudor 97, 204, 321
Aron, Raymond 26, 103, 106, 248, 370
Artaud, Antonin 475
Aubenque, Pierre 247
Avramescu, Valeriu 520
Axionov, Vasili 395, 396

Baba, Corneliu 215
Babeți, Adriana 37
Bach 250, 400
Baciu, Camillo 171, 172
Baciu, Ștefan 197
Bacu, Dumitru 283
Badea, consul 206
Baker, James 278
Balaci, Alexandru 206, 223
Balamaci, Elena 98
Balladur, Édouard 356
Balmtorth, Richard 153
Balotă, Nicolae 127, 208, 218, 219, 241

Banu, George 102, 165, 465
Banu, Monica și George 149
Barbăneagră, Paul (Barbă) 107, 168, 275, 283, 324, 357
Barbie, Klaus 462
Barbu, Eugen 45, 49–51, 60, 69, 80, 81, 84, 85, 87–89, 124, 157, 165, 196, 319, 396, 409
Barbu, George 220, 228
Barbu, Ion 387, 440
Barîșnikov, Mihail 187
Barthes, Roland 149
Bataille, Nicolas 385
Baudelaire, Charles 461
Băcanu, Petre Mihai 298
Bădescu, Lucian (Luc) 94, 393, 426, 495, 496, 515
Bălan, Ioanichie (părintele) 347
Bălan, Ion Dodu 207
Bălașa, Sabin 67
Bălăcioiu, Azota 491
Bălăcioiu (Lovinescu), Ecaterina 21, 26, 34, 42, 44, 49, 76, 84, 85, 91, 121, 126, 134, 138, 150, 151, 233, 272, 280, 285–287, 290, 296, 305, 307, 312, 313, 320, 326, 327, 329, 331, 340, 344, 348, 358, 373, 379, 393, 396–399, 406, 411, 412, 421, 423, 424, 434–437, 441, 445–447, 452, 453, 456, 458–460, 462–464, 470, 474–477, 480, 491, 492, 508, 521, 522, 524
Bălăcioiu, Paulina (muma) 491, 495
Bălăiță, George 46, 92, 200
Bănulescu, Daniel 395
Bănulescu, Ștefan 395, 475
Bărnuțiu, Simion 374
Băsescu, Traian 470
Bârsan, Victor 322
Beauvoir, Simone de 190
Beckett, Samuel 187, 342
Beethoven, Ludwig van 511
Beldiman, Alexandru 150
Bell, Andrew 183
Bellini, Vincenzo 417
Bellow, Saul 194
Beniuc, Mihai 79, 80
Bennigsen 214
Bentoiu, Pascal 418, 419
Berberova, Nina 377
Berg, Alban 191
Bergman, Ingmar 130, 149, 414
Beria, Lavrenti P. 227
Berindei (familia) 176, 217
Berindei, Catherine 62, 83, 132, 174, 214, 524, 526
Berindei, Dan 135
Berindei, Ioana 134
Berindei, Mihnea 27, 29, 43, 50, 51, 55–58, 62, 64, 70, 83, 91, 94, 96, 101, 128, 131, 132, 135–139, 148, 152, 153, 155, 159, 163, 167, 171, 172, 174, 175, 181, 186, 189, 199, 204–207, 212–216, 218, 219, 225, 227–229, 232–234, 237–239, 242, 243, 245, 251, 253, 256–259, 261, 265, 266, 269, 291, 298, 300, 302, 308, 311, 318, 328, 361, 364, 392, 417, 454, 477, 482, 488, 494, 513, 524, 526
Berindei, Ruxandra 233
Bernanos, Georges 53, 147
Bernard, Ioana 31, 34, 36, 79, 394
Bernard, Noël 23–25, 28, 30, 31,

33, 34, 36, 57, 79, 224, 226, 239, 240, 242, 251, 258, 317, 319, 394
Bernea, Horia 69, 200, 218, 223, 243, 275, 294, 345, 346, 483, 524
Bernea, Marga 524
Bertola, Clody 146
Besançon, Alain 52, 83, 127, 213, 221, 267, 370, 413, 439, 461
Biemel, Mimi 151, 223, 224
Biemel, Rainer 49, 72–74, 151, 221, 223, 224, 244
Bistran (Ioan Nistor) 84
Bistran, Sever 84
Bittel, Adriana 294
Bizet, Georges 31
Blaga, Lucian 80, 157
Blanchet, Pierre 258
Blandiana, Ana 158, 183, 275, 294, 299, 300, 310, 404, 428
Blot, Jean 193
Bobu, Emil 29, 30, 274
Bocaniciu, Dan 93
Boeriu, dr. 250
Boeriu, Eta 242, 250, 497
Bogza, Geo 157, 173
Boia, Lucian 454
Boisseau, Pierre-Yves 394
Bollon, Patrice 449
Bondy, François 150
Bonner, Elena 127, 207
Bordeianu, Dumitru Gh. 433
Borges, Jorge Luis 99
Boruzescu, Radu 275
Bosnief, Paraschivescu 230
Bossie, Gabi 216, 296, 339
Botez, Mariana 231, 233, 237, 238
Botez, Mihai 55, 60, 140, 153, 167, 170, 171, 181, 189, 206, 215, 219, 225–227, 237, 238, 245, 257, 259, 266, 306, 341, 392
Botta, Maria 91, 125, 134, 141, 160, 193, 217, 302, 384, 387, 405, 423
Botticelli, Sandro 347
Boué, Simone 107, 193, 196, 244, 329, 337, 338, 340, 341, 349, 355, 388–392, 405, 439, 448, 458, 498
Boutté, Jean-Luc 243, 244
Brăescu, dna 253
Brahms, Johannes 401, 472
Brâncuși, Constantin 51, 356, 521
Brando, Marlon 22
Braniște, Victor 242
Brătianu, Dinu 481
Brătianu, George 109
Bratianu, Gheorghe 481
Brătianu, Maria 261, 488
Brauner, Harry 272
Breban, Nicolae 83, 110, 125, 308, 335, 353
Brejnev, Leonid Ilici 71, 479
Bresson, Robert 53, 120, 487
Breton, André 254
Brezianu, Barbu 26, 296, 500, 516, 521
Broch, Hermann 196, 197
Brook, Peter 31, 45, 187
Brown 94, 95
Brucan, Silviu 229, 248, 267, 269, 270–272, 306, 362
Budin, Alla 82, 160, 189, 289, 373, 393
Budin, Jean 82
Bulcă, Ioana 299
Bulgakov, Mihail 89
Buñuel, Luis 227

Burlacu, Dan 198
Burtică, Cornel 58
Butika (Butyka), Francisc 85, 475
Buzura, Augustin 71, 86, 133, 165, 166, 260, 284, 291, 301

Calciu, Gheorghe 23, 47, 52, 55, 134, 136, 146, 160, 161, 164, 199, 200, 222
Callas, Maria 417
Calmuschi 290
Camus, Albert 248
Canetti, Claudine 204, 228
Caragiale, I.L. 21, 67, 129, 186, 249, 270, 289, 307
Caragiu, Toma 177
Caraion, Ion 45, 49–51, 55, 59, 84, 85, 164, 202, 221, 296, 424, 437
Caramitru, Ion 275, 276, 291
Caranica, Nicu 250
Carol al II-lea1 97, 412
Carp, Mircea 234
Cassavetes, John 386, 387
Cassian, Nina 171, 173, 246
Castoriadis, Cornelius 464
Catanoy, Nicholas 497
Cau, Jean 150
Cavalier, Alain 217
Cazaban, familia 83
Cazaban, Theodor 80, 102, 106, 159, 223, 322
Cazacu, Matei 55, 65, 91, 128, 155, 229, 251, 336
Căliman, Valeria (Walewska) 242
Călinescu, Al. 380
Călinescu, Armand 280
Călinescu, G. 118
Călinescu, G. 97, 108, 422, 440
Călinescu, Matei 117, 402, 500
Căprariu, Alexandru 66, 76
Cărtărescu, Mircea 350
Câmpeanu, Radu 175, 299
Cândea, Virgil 28, 61
Ceaușescu 23, 27, 29, 30, 45, 46, 48, 53–56, 58–60, 62, 64–68, 74, 75, 83, 84, 88, 97, 99, 100, 101, 103, 105, 112, 125, 129–131, 134–137, 139, 140, 146–148, 150, 161, 162, 166, 167, 169, 174, 175, 182, 184, 186, 200, 206, 218, 219, 226, 230–232, 239, 240, 242, 245–248, 253, 255, 265, 266, 268–271, 273–275, 282, 292, 294, 299, 306, 319, 323, 327, 329, 330, 335, 347, 409, 421, 460, 462, 480, 494, 501
Ceaușescu, Elena 127, 240, 242
Ceaușescu, familia 61
Cehov, Anton Pavlovici 45
Celac, Sergiu 267
Celan, Paul 354
Celibidache, Ioana 355, 430, 431
Celibidache, Sergiu 355, 430
Cella Delavrancea 26, 34, 91, 98, 146, 276, 307
Cerkez, Senta 233
Cerna-Rădulescu 137
Cernat, Manuela (Mounette) 241
Cernenko, Konstantin 121, 132
Cernovodeanu, Dan 199
Chaplin, Charlie (Charlot) 227
Char, René 138
Châtelain, Hélène 513
Chihaia, Pavel 50
Chimet, Iordan 171
Chirac, Jacques 87, 129, 244, 383, 450
Chiva, Isac 256

Chopin, Frédéric 511
Churchill, Winston 128, 519
Cimino, Michael 171
Ciobanu, Mircea 295, 309
Ciocârlie, Livius 275, 354
Cioculescu, Barbu 272
Cioculescu, Șerban 21, 29, 249
Ciolpan, Vasile 481
Cioran, Emil 29, 42, 63, 76, 95, 100, 104, 105, 107, 119, 126, 168, 169, 182, 193–196, 198, 204, 214, 218, 231, 243, 244, 257, 283, 311, 312, 320, 329, 337–342, 349, 355, 363, 388–392, 394, 400, 401, 410, 411, 415, 416, 429, 439, 448, 449, 458, 459, 496–498, 509, 523
Cioran, Relu 311, 363
Ciorănescu, Lydia 318
Ciorbea, Victor 438, 470, 473
Cismărescu, Mihai (Mike) 27, 29, 44, 47, 50, 52, 57, 60, 61, 68, 70, 79, 81, 86, 226, 240
Cleopa, părintele 347, 483
Cocârță 340, 345
Codreanu, Corneliu Zelea 95
Coelu 72
Cohen, Albert 397
Comaniciu 199
Comșa, Dan-Gheorghe 234
Consort, Deller 430
Constant, Marius 31
Constante, Lena 272
Constantinescu, Antonia 93, 150, 181
Constantinescu, Dan 150
Constantinescu (secretara Regelui) 199
Constantinescu, Emil 324, 327, 328, 379, 436, 438, 473, 481, 500, 501, 514
Constantinescu, Pompiliu 440
Constantinovski, Ilia 154, 221
Coposu, Corneliu 280, 317, 347, 348, 357, 379, 403, 404, 470
Coppola, Francis Ford 171
Corbea, Ileana 516
Corboz 159
Cornea, Andrei 348, 453
Cornea, Aurel 83, 228, 279, 339
Cornea, Doina 166, 231–233, 251, 258, 261, 266, 271, 277, 279, 280, 281, 293, 357, 523
Cornu, Aurora 83, 110, 182, 279, 339, 496
Corre, François 187
Cosăcescu 46
Cosma, Doru 357, 459
Cotruș, Delia 250,362
Cotruș, Ovidiu (Puiu) 250, 283, 284, 362, 398, 474, 475
Cozma, Miron 487, 488, 489
Craig, Gordon 384, 450
Crăciun, Gheorghe 237, 395
Crăciun, Tudor 198
Crăciunescu, Ioana 135
Crăsnaru, Daniela 46
Creția, Petru 204, 294
Cristea, Valeriu 310
Cristodulo, operator 420
Cristovici (dna) 96
Cristovici, Șerban (Cristo) 86, 118, 130, 140, 177, 181, 182, 186, 188, 196, 201, 202, 204, 205, 208, 254, 258, 275, 279, 280, 370, 380, 492
Cristu, Ina (pseudonim al Monicăi Lovinescu) 452
Crohmălniceanu, Ovid S. 64, 169

Culcer, Dan 283
Culianu (dna) 117
Culianu, Ioan Petru 117, 139, 145, 166, 196, 204
Cușa, Ileana 62, 63, 157, 192, 391, 496
Cușa, Ioan 63
Custine, Marchizul de 510, 513

Dandal, Yves 207
Daneliuc, Mircea 85, 87, 123, 186, 268, 281, 294
Daniel, Jean 35, 461, 462
Dante, Alighieri 84
Danton, Georges 81, 259, 436
Daoudat, Yves 189
Dăscălescu, Constantin 58
De Palma, Brian 164
Debray, Régis 473, 495
Debussy, Claude 417
Deleuze, Gilles 403
Demus, Jörg 401
Derrida, Jacques 248
Deșliu, Dan 32, 46, 158
Dimisianu, Gabriel 29, 248, 260, 520
Dimisianu, Geta 182, 194, 245, 275, 279, 281, 294, 295, 322, 323, 343, 411
Dimisianu, soții 288
Dimitriu, Paul 46
Dincă, Ion 274
Dinescu, Mașa 275
Dinescu, Mircea 135, 158, 212, 213, 260, 270, 275, 276, 288, 290, 291, 293, 295, 298, 318
Djuvara, Neagu 109, 190, 379, 401, 402
Doicescu, Pați 252
Doina, Jela 439, 453, 464
Doinaș, Ștefan Augustin 32, 108, 133, 268, 290, 295, 301, 318, 500
Dona, Nuni 82, 319
Dona, Pica 34
Dostoievski, Fiodor Mihailovici 483
Dragomir, Alexandru 195
Drăgan, Iosif Constantin 131, 411
Drăghici, Alexandru 309
Dubček, Alexander 479
Dubié, Josy 251
Duchamp, Marcel 450
Dumitrescu, Constantin Ticu 305
Dumitrescu, Cornel 23
Dumitrescu, Geo 295, 296, 330, 419, 516
Dumitrescu, Natalia 193
Dumitrescu, Sorin 57, 62, 68, 69, 97, 194, 275, 284, 294
Dumitriu, Anton 296
Dumitriu, Claudia 37
Dumitriu, Dana 106, 107, 205
Dumitriu, Petru 106
Dumitru, Ion 59
Duplan, Christian 231, 232
Dupoy, Georges 228
Durandin, Catherine 412

Eco, Umberto 187
Eddé, Dima 400
Eden, Anthony 128
Eichmann, Adolf 462
Eisenstein, Serghei M. 108
Elena, prințesa 323
Eliade (familia) 62, 66, 94, 136, 157
Eliade, Christinel 61, 63, 99, 163, 176, 191–195, 203, 204,

231, 245, 246, 252, 255, 256, 278, 321, 365, 387, 388, 391, 433, 469, 472
Eliade, Irina 336, 419, 421
Eliade, Mircea 22, 24, 27–29, 42, 43, 56, 61–63, 66, 92, 94, 95, 97–100, 107, 109, 119, 122, 157, 159, 161–163, 168, 176, 182, 191–196, 198, 203, 231, 238, 245, 252, 256, 260, 278, 284, 308, 319, 320–322, 325, 329, 338, 387, 388, 390, 394, 395, 411, 415, 421, 422, 429, 449, 469, 472, 496
Elian (dna) 296
Elțîn, Boris 308, 314, 339, 385, 427, 510
Eminescu, Mihai 112, 169, 276, 447, 491, 522
Emmanuel, Pierre 90
Enache, Petru 223
Enthoven, Jean-Paul 448
Everac, Paul 335

Fabius, Laurent 267, 275, 276
Farias, Victor 247, 248
Fauqueux, Didier 182
Fauré, Gabriel 461
Fărcășanu, Mihail 93, 223, 283
Fédier, François 248
Fejer (dna) 242
Fellini, Federico 349, 350
Ferro, Marc 260
Filip, Felicia 276
Filipescu, Radu 129, 137, 231–233, 237
Finas, Lucette 160
Finkenthal, Michael 453
Finkielkraut, Alain 371, 461, 495
Florea, Varvara 272, 348
Florescu, Eugen 89
Florian, Mircea 182
Forman, Miloš 171
Fournié, Christiane 36, 37, 41, 42, 51, 72, 76, 93, 112, 129, 170, 208, 222, 224, 373, 374, 384, 393, 433, 512
Francesca, Piero della 185
Franck, César 401
Franck, Nicolette (Nicoleta) 124, 167, 379
Freud, Sigmund 197
Frunză, Victor 62
Funderburk, David 168, 226
Furet, François 259, 370, 371, 389, 447, 509

Gaddafi, Muammar 54, 190
Galeriu (părintele) 194
Gane 150, 181, 250
Garton Ash, Timothy 310
Gary, Romain 150
Gaulle, Charles de 74, 478, 519
Gavrilă, Ioan 357, 410
Gavrilescu, Vasile 411, 412
Gâdea, Suzana 292
Genet, Gerard 190
George, Alexandru 22, 24
Georges, François 103
Georgescu, Adriana 330, 457
Georgescu, Emil 74, 75
Georgescu, Mary 253, 258
Georgescu, Vlad 23, 33, 60, 61, 81, 84, 87, 89, 94, 107, 109, 121, 122, 126, 134, 140, 146, 148, 151–154, 156, 161, 164, 167, 168, 173, 175, 182, 184, 189, 191, 192, 198, 204, 206,

207, 212, 215, 217–220, 226, 227, 229, 230, 233, 237, 240, 250–254, 256–258
Germain, Alain 87, 483
Gheorghe, Ion 50, 52, 53
Gheorghiu, Angela 417
Gheorghiu, Ilinca 457
Gheorghiu, Mihai Dinu 266
Gherman, Eftimie 390
Ghiaurov, Nicolai 417
Ghica, Ion 229, 232, 355
Ghica, prințul 471
Ghiu, Bogdan 288, 322
Giacometti, Alberto 369
Giret, Vincent 228, 232
Giscard d'Estaigne, Valéry 132
Glucksmann, André 36, 356, 371, 495
Godard, Jean-Luc 124, 487
Goethe, Johann Wolfgang 499
Gogea, Vasile 237, 238
Goiciu, Petre 386
Goldschmidt, Georges-Arthur 248
Goma, Ana 54, 113, 212
Goma, Filip 113
Goma, Paul 29, 30, 31, 34, 43, 47, 50, 51, 53, 54, 58, 59, 61, 62, 64, 65, 67, 69, 74, 84, 87–89, 111, 113, 127, 128, 130, 132, 136, 138, 139, 148, 151, 163, 172, 174, 177, 181, 183, 188, 189, 193, 198, 201, 202, 206, 212, 214, 220, 227, 230, 251, 267, 268, 275, 278, 280, 308, 322, 326, 335, 336, 353, 380, 381, 393, 403, 422, 439, 440, 512, 517
Gorbaciov, Mihail Sergheevici 207, 208, 214, 219–221, 248, 255, 274, 308, 313, 314, 317
Goretta, Claude 159
Gorki, Maxim 80
Gounod, Charles 417
Greceanu, Tudor 359, 364–366, 369
Grigore, Dan 276
Grigorescu, Constantin (Greg) 21, 27, 42, 51, 59, 208, 358, 373, 385, 393, 457, 483, 493
Grigorescu, Dan (Negroponte) 253
Grigorescu, Irène 21
Grigorescu, Laura 208, 483
Grigorescu, Odile 27, 36, 37, 42, 51, 208, 373
Grigurcu, Gheorghe 290
Groșan, Ioan 195, 249
Grossu, dna 330
Guerman, Alekseï Iourievitch 254
Gulea, Stere 281

Haas, proprietara 511
Hackford, Taylor 187
Haiduc, Moțu 65, 88, 132
Hallier, Edern 243
Hamelet, Michel 136
Hania 28
Harnoncourt, Nikolaus 430
Hassner, Pierre 310
Havel, Václav 271, 282
Hăulică, Cristina 224, 524
Hăulică, Dan 56, 62, 125, 152, 153, 165, 183, 208, 211, 223, 239, 270, 275, 276, 288, 291, 292, 524
Hăulică, familia 391
Hegel, Georg W. Fr. 72, 104
Heidegger, Martin 104, 170, 199, 218, 247, 248, 252, 256, 328, 375, 419, 499
Heinzer, William 130

Herescu, N.I. 97
Hersch, Jeanne 151
Hillerin, Charlie de 56, 434
Himmler, Heinrich 462
Hitchcock, Alfred 164
Hitler, Adolf 59, 90, 191, 227, 409, 510
Holban, Anton 26, 344
Holland, Agnieszka 254
Honegger, Arthur 101
Horasangian, Bedros 195, 249
Horea, Ion 284
Horia, Vintilă 322, 323, 429
Hossu-Longin, Lucia 309, 329, 336, 386
Hudiță, Ioana 135
Hudiță, Ion 135
Hudjinski (dna) 150
Hurezeanu, Emil 251, 275, 288, 323, 324, 336
Hussein, Saddam 318
Husserl, Edmund 384
Huxley, Aldous 82

Ianoși, Ion 225
Iaru, Florin 294
Ierunca, Virgil 21, 22, 25, 28, 29, 33, 34, 36, 44–46, 49, 51–53, 55, 57, 62, 63, 65, 67, 69, 70, 72, 80, 81, 84, 86–89, 91–93, 95, 97–100, 102, 103, 107–112, 117–119, 121, 122, 124–126, 128–130, 133, 135, 137, 139, 140, 148, 151–154, 157, 159–166, 168–172, 174, 175, 177, 181, 184, 185, 188–190, 192, 193, 196, 198–203, 207, 208, 211, 214, 215, 217, 219–221, 223–227, 230, 231, 238, 240, 241, 244, 247, 251, 252, 254, 255, 259, 261, 267, 273, 276, 279, 281, 283–285, 287, 288, 290–292, 295, 296, 301, 308–310, 312, 318, 322, 323, 328–330, 336, 338, 339, 343, 346–350, 357, 359–362, 364, 365, 366, 369, 373, 375, 377, 378, 380–382, 386, 387, 389–391, 393, 395, 400–403, 405, 409, 410, 413, 415–422, 424, 426, 427, 429–434, 436, 438, 440, 446, 449, 451, 452, 454, 455, 459–461, 464, 465, 472, 474, 475, 477, 479, 481, 482, 484, 487, 488, 490–503, 507, 508, 512–518, 524–526
Ilea, Daniel 349, 360, 403, 418
Iliescu, Ion 184, 265–268, 270, 272, 273, 278, 279, 281, 282, 285, 293, 294, 297–302, 310, 324, 328, 331, 341, 348, 356, 392, 403, 404, 437–439, 488, 523–526
Iliescu, Nicolae 249
Ioanid, Ion 308, 309, 323, 326, 327, 349, 359, 385, 470
Ioanid, Radu 256, 260, 480
Ionescu, Rodica 91, 355, 375, 405
Ionescu, Cristina 167
Ionescu, Dan 181
Ionescu, Eugen (familia) 26, 141, 176, 193, 208, 217, 229, 233, 261, 273, 313, 355, 392
Ionescu, Gabi 523
Ionescu, Eugen 29, 51, 91, 107, 110, 123, 124, 139, 141, 193, 194, 198, 229, 230, 241, 243,

245, 261, 294, 313, 325, 342, 349, 355, 356, 374, 375, 385, 390, 391, 429, 454, 458, 509
Ionescu, Gheorghe (Gelu) 87, 91, 101, 134, 136, 155, 156, 161, 166, 172, 220, 248, 253, 256, 257, 258, 300, 337
Ionescu, Ghiță 427
Ionesco, Marie-France (M.-F.) 22, 62, 63, 85, 91, 131, 133–135, 141, 155, 158–160, 167, 176, 182, 184, 185, 193, 194, 199, 208, 212, 229–232, 245, 275, 277, 287, 296, 301, 309, 313, 323, 329, 335, 336, 341, 355, 356, 375, 390, 392, 405, 458, 488, 499, 500
Ionescu, Nae 61, 95, 98, 411
Ionescu-Quintus, Mircea 522
Ionițoiu, Cicerone 198, 241, 305, 402
Iorga, Nicolae 95, 109
Iorgulescu (familia) 317
Iorgulescu, Mircea 64, 83, 237, 256, 260, 322, 329, 331
Iorgulescu, Oana 317
Iorgulescu, Rodica 145, 193, 317
Isărescu, Mugur 514, 525
Istrati, Panait 193
Iuga, Dumitru 374, 375, 377, 379
Iuga, Ion 294
Iuhasz, Leontin 280
Iulian, Rodica 26, 275, 448
Ivașcu, George 248

Jaruzelski, Wojciech 71, 81, 96, 203, 254
Jaspers, Karl 151
Jebeleanu, Eugen 26, 69, 260
Jebeleanu, Florica 260
Jela, Doina 439, 446, 451, 452, 462–464, 474, 488, 507
Jianu, Ionel 99, 193
Jirinovski, Vladimir 405
Jospin, Lionel 383, 464
Julliard, Jacques 35, 103
Jung, Carl Gustav 495, 497

Kádár, János 170
Kafka, Franz 67, 254, 276, 424, 493
Kantor, Tadeusz 165, 414, 449
Kazan, Elia 22
Kende, Pierre 310
Kenereș, Adina 462, 463
Kiesłowski, Krzysztof 414
Kiropol, Miron 212
Klimt, Gustav 190, 197
Koestler, Arthur 86, 87, 125, 248
Kokoschka, Oskar 191, 197
Kołakowski, Leszek 310
Korne, Laura 217
Korne, Mihai 138, 175, 217
Krall, Petr 310
Kubin, Alfred 190
Kubrick, Stanley 119
Kundera, Milan 120
Kurosawa, Akira 174
Kusturica, Emir 171

Laborey, Annette 267, 309
Labro, Michel 232, 237, 238
Labrunie, Henriette 208
Lacan, Jacques 22, 150
Laffont, Robert 461
Lahovary, Paul 49
Lampedusa, Giuseppe Tomasi di 520
Lang, Jack 187, 276, 328

Lao-Zi 52
Larian, Sonia 212, 213, 249
Laub, Roland 419
Lavastine, Sandrine 233, 237, 238, 288, 411, 412
Lavelli, Jorge 243
Lazăr, general 325
Lazăr, Josette 92,93
Lăncrănjan, Ion 69
Lăzărescu, Matei 233
Le Pen, Jean-Marie 131, 182, 189
Lefter, Ion Bogdan 422
Lenin, Vladimir Ilici 73, 74, 132, 232, 280, 374
Leși (prietenă) 216
Lévy, B.-H. 35, 36, 448, 508
Leys, Simon 120
Liehm, Antonin 310
Lighton, Stephen 128
Liiceanu, Carmen 58, 72, 122, 288, 289, 292, 294, 296, 360, 363, 364, 418, 503
Liiceanu, Gabriel 29, 35, 37, 42, 46, 47, 52, 57, 58, 62, 67, 72, 79, 81, 92, 104–106, 108, 111, 117–119, 121, 122, 126–129, 135, 136, 145, 157, 164, 165, 170, 195, 218, 223, 225, 230, 231, 252, 256, 258, 260, 267, 269, 271, 272, 277–279, 288, 291–294, 297, 298, 300, 310, 311, 318, 320, 326–330, 337, 341–348, 349, 353, 358, 360–364, 366, 372, 374, 375, 377, 386, 393, 415, 416, 418–420, 424, 426, 429, 430, 448, 453–455, 463, 464, 472, 474, 477, 478, 482, 487, 489, 490, 494, 499, 501–503, 512–515, 517, 523–526
Lipatti, Valentin 216, 240
Livescu, Cristian 447
Llosa, Mario Vargas 284
Loehrer, Edwin 430
Logeart, Agathe 131, 132, 137, 146, 174
Lovinescu, Eugen 21, 23, 26, 29, 43, 49, 50, 64, 66, 80, 82, 85, 91, 97, 102, 119, 125, 193, 287, 290, 306, 307, 320, 331, 336, 340, 344, 345, 348, 358, 382, 393, 396, 397, 399, 401, 421, 440, 447, 456–458, 476, 478, 479, 500–502, 507, 509, 522
Lovinescu, Horia 344
Lovinescu, Monica 69, 102, 147, 196, 229, 233, 290, 291, 349, 419, 422, 435, 456, 474, 516, 518
Lovinescu, Netty 344
Lovinescu, Octav 344, 491
Lovinescu, Vasile 344
Luca, Gherasim 354, 403
Ludovic XIV 97, 516
Lupan, Victor 272
Lupașcu, Ștefan 91, 98, 255, 453, 493
Lupașcu, Yvonne 80, 81, 145, 349, 382

Mahler, Gustav 145, 208
Mailat, Maria 222
Mainland, Edward 121
Mallarmé, Stéphane 24
Manea, Norman 169, 171, 213, 284, 308, 319, 321, 322, 480
Manea, student la Teologie 355
Maniu, Iuliu 404, 481

Manolescu, Dana 111
Manolescu, Nicolae 32, 34, 36, 54, 55, 64, 69, 71, 83, 102, 107, 111, 133, 134, 158, 168, 256, 260, 275, 301, 302, 305, 311, 317, 327, 328, 399, 404, 417, 436, 438, 458, 480, 481
Manoliu (dna) 228
Manoliu, pictor 220
March, Bill 317, 318
Marcus, Solomon 158
Margareta, principesă a României 324, 355
Marghescu 47
Marie-Antoinette, regină a Franței 259, 436
Marin, Mariana 501
Marinescu, Angela 294, 295
Márquez, Gabriel García 99
Marchenko, Anatoli 208
Martin, Mircea 268
Martineau 170, 247, 248
Mathias 131, 187
Mauriac, François 461
Mavrodin, Irina 397
Mazilescu, Virgil 195
Mazilu, Dumitru 269, 270, 272, 273
Măgură, Ioana 30, 31
Măgureanu, Virgil 324, 419, 424, 438, 473
Mălăncioiu, Ileana 23, 183
Mănescu, Manea 274
Mărculescu, Florin Gabriel 324
Mărculescu, Sorin 72, 92
Mercuri, Melina 276
Messiaen, Olivier 101
Metzger (prof.) 410, 424–426
Michaux, Henri 138, 410
Michelet, Jules 35
Michnik, Adam 156, 293, 310
Mihai Botez 107, 140, 167, 170, 181, 189, 219, 225, 257, 259, 306, 341, 392
Mihai I 199, 273, 286, 309, 311, 317, 323, 324, 325, 331, 347, 355, 357, 392
Mihai I 323, 362
Mihăieş, Mircea 290
Mihăilă, Ruxandra 434
Mihăileanu, Șerban 425, 426, 432, 492, 518, 520, 524, 525
Mihăilescu, Dan C. 386
Militaru, Nicolae 278
Milošević, Slobodan 356, 518
Minart, Cella 171, 172, 246
Minc, Alain 371
Minulescu, Ion 340, 397
Miot, Jean 136
Mircescu, Dumitru 96–98, 134, 204, 205, 234, 238, 239
Mircescu, Dumitru (Veteranu) 96, 204, 238
Miron, Olga 172
Mitterrand, François 28, 63, 68, 127, 129, 132, 173, 188, 244, 260, 299, 308, 356, 383, 385, 409, 451
Mitterrand, Fréderic 229, 230
Moldovan, Horia 451
Monciu-Sudinski, Alexandru 249
Monnerot, Jules 267, 370, 439
Monteverdi, Claudio 33, 159, 188, 208, 401, 417, 430
Morar, Ioan T. 501
Morin, Edgar 461
Morretta, Angelo 382
Moțu, mama 473

Mozart, Wolfgang Amadeus 120, 276, 417, 454
Mungiu, Alina 427
Munteanu, Aurel Dragoș 194
Munteanu, Ella 34, 193, 202
Munteanu, George 202
Munteanu, Marian 298, 302, 320
Munteanu, N. C. 89, 94, 172, 204, 234, 242, 255, 269, 374
Mušič, Zoran 377, 378
Musil, Robert 196, 197
Mussolini, Benito 298
Muti, Riccardo 430

Nadeau, Maurice 120
Naghiu, Iosif 294
Nandriș, Anița 320
Nandriș, Gheorghe 320
Nat, Yves 511, 512
Naum, Gellu 354
Naumescu, Ina 277
Naumescu, Radu 277
Nazaria, stareța 347
Neacșu, Iulian 69
Neagu, Fănuș 110, 127, 223, 310
Necșești 193
Nedelcovici, Bujor 118, 140, 206, 214
Negoițescu, Ion (Nego) 29, 51, 64, 167, 211, 250, 268, 269, 271, 336, 337, 365, 421, 479, 500
Negoiță 256
Negrescu 232
Nelson, Horatio 185
Nemoianu, Virgil 365, 402
Nichita Stănescu 62, 68, 69, 110–112
Nicodim, Ariana 56, 146, 208
Nicodim, Ion 56
Nicolau, Irina 313
Nicolau, Radu 313
Nicolescu, Basarab 255
Nicolescu, Vasile 28
Niculescu, Alexandru 341
Niculescu, Mihai 184, 185
Niculescu, Ștefan 101
Nietzsche, Friedrich 104, 198
Nikolski, Alexandru 309, 312, 323
Nistor, Ioan 459
Nițescu, Marin 69
Noica, Constantin 29, 35, 37, 42, 46, 47, 52, 67, 68, 72, 79, 92, 99, 104, 117–119, 126, 128, 155, 157–159, 161, 162, 168, 170, 195, 218, 224, 225, 230, 231, 277, 294, 297, 320, 363, 375, 411, 415–417, 429, 430, 437, 446, 474
Noica, Simina 99, 100, 158, 230, 231
Nolte, Ernst 509
Nourissier, François 497
Novac, Ana 496
Novac, Sabina 379

Odobescu, Alexandru 421, 422
Olăreanu, Costache 37
Olteanu, chirurg 250
Omăt, Gabriela 306, 307, 476, 522
Oprescu, Adrian 129, 135, 164, 170, 218, 256, 267
Oprițescu, Nicolae 201
Orezeanu, Nini 124
Orlea, Oana 26, 275
Ormesson, Jean d' 76
Ornea, Zigu 387

Ortega y Gasset, Jose 519
Orwell, George 28, 64, 83, 90, 108, 118, 120, 254, 306
Oster, Pierre 250
Ovadia, Suzy 172

Pacepa, Dana 148
Pacepa, Ion Mihai 147, 148, 239, 240, 242, 245, 253
Palade, Rodica 341, 348, 488
Paleologu, Alexandru (Alecu) 126, 194, 224, 260, 272, 276, 277, 282, 283, 288, 292, 298, 300, 313, 317, 322, 324, 336, 419, 455, 460, 474, 500, 508, 516, 522
Paleologu, Andrei 277
Paler, Octavian 67, 71, 100, 101, 103, 104, 169, 175, 183, 194, 256, 260, 270, 275, 276, 279, 284, 285, 288, 289, 294, 295, 298, 300, 348
Paleologu, Pia 93, 277
Paleologu, Toader 277, 455
Palma, Brian De 164, 171
Palmier, Jean-Michel 248
Pann, Anton 364
Pantazi, Ion 199
Papa Ioan Paul II 71, 96, 131, 456, 494, 519
Paraschiv, Vasile 43, 44, 47, 48, 55
Paraschivescu, Miron Radu (M.R.P.) 102
Pardău, Platon 284
Paruit, Alain 50, 87, 137, 158, 252, 322, 472, 512
Pasternak, Boris 513
Pasternak, Iossif 513
Patapievici, Horia-Roman 329, 366, 372, 375, 376, 386, 418, 428, 521
Patapievici, Ioana 372
Pauker, Ana 322
Pavel, Toma 247
Payot 193
Păun, Paul 154, 354
Păunescu, Adrian 60, 67, 68, 165, 182, 295
Pârjol 182, 490
Pârvulescu, Constantin 248
Pârvulescu, Jean (Prințul) 339
Pelin, Mihai 411, 419, 423, 424, 435
Pell 318
Penderecki, Krzysztof 203
Perahia, Murray 454
Petra, Isabela 162, 163
Petrașincu, Dan 382
Petrescu, Camil 82, 97, 245, 383, 384, 387, 440, 465, 489
Petrescu, Cezar 97, 440
Petrescu, Dan 101, 166, 204, 238–240, 243, 256, 258, 275, 293, 349
Petrescu, Radu 24, 27, 37, 46, 422
Petrescu, Tereza 204
Petrișor, Dana 199
Petrișor, Marcel 47, 134, 146, 199, 283, 284, 296, 398, 399, 471
Petrovici, Ion 420
Petrulian, Raluca 213, 226, 256, 272
Pillat, Dinu 93
Pillat, Ion 93
Pillat, Monica 93, 296
Pillat, Nelly 296
Pimen 323, 347, 348

Pinochet, Augusto 99
Pintilie, Lucian 21, 22, 30, 45, 59, 68, 75, 80, 85, 87, 101, 123, 124, 139, 140, 146, 186, 211, 223, 276, 284, 294, 318, 327, 328, 355, 357, 358
Pippidi, Andrei 308
Piru, Al. 207
Pița, Dan 85
Pițu, Luca 101
Pivot, Bernard 110, 120, 463, 483
Planche, Anne 43, 50, 171, 172
Planchon, Roger 123, 124
Platon 277
Pleșoianu, Marioara 296
Pleșu, Andrei 35, 42, 46, 56–58, 62, 67–69, 79, 81, 100, 104, 105, 108, 117, 118, 121, 122, 127–129, 135, 136, 145, 157, 165, 195, 218, 224, 225, 230, 231, 256, 258, 260, 267, 275, 281, 285, 288, 291–293, 300, 301, 310, 318, 328, 329, 363, 503
Pleșu, Catrinel 288, 292
Plézy, Gilles 374
Poghirc, Cicerone 55, 109
Pol Pot 462
Polac, Michel 57, 88
Popa, Iani 70, 427
Popa, Sorin 61
Popescu, Carmen 55
Popescu, D.R. 32, 46, 60, 158, 223
Popescu, Mircea 349, 429
Popescu, Petru 436
Popescu-Cadem 44, 85
Popovici, Doru 102
Popovici, Vasile 275
Pora, Ion 173
Pordea, Gustav 131, 132, 137, 147, 148, 174, 175, 176, 177, 181, 182, 189, 198
Postelnicu, Ioana 92, 509
Postelnicu, Tudor 274
Poulet, Bernard 47, 48, 131, 153, 189, 205
Preda, Marin 167, 195, 211, 337, 496, 497
Preisz, Dan 435
Puccini, Giacomo 417
Puceanu, Romica 177
Pupăzan, Mihai 28, 196, 199, 222, 284
Putin, Vladimir 510

Radina, Remus 160, 199
Raicu (familia) 213, 226, 322
Raicu (frații) 214
Raicu, Lucian 29, 83, 102, 119, 212, 213, 214, 228, 241, 322
Ralea, Mihai 422
Rateș, Nestor 161
Rațiu, Ion 131, 162, 199, 280, 299
Rădulescu, Banu 359
Răuță, Aurelio 163, 190, 357
Râpeanu, Valeriu 91, 165
Reagan, Ronald 28, 160, 184, 190, 198
Rebengiuc, Victor 516
Rebreanu, Liviu 21, 201
Regman (familia) 296
Regman, Cornel 57, 64, 268
Regman, Ștefăniță 193
Reichmann, Edgar 252, 394, 397
Rembrandt 185
Renéville, Lucia de 523
Revel, Jean-François 36, 90, 448, 508, 509

Rex, Karin 64, 384
Richard, medic oftalmolog 381, 382, 410
Richepin, Jean 437
Ricœur, Paul 157, 194
Rilke, Rainer Maria 392
Robbe-Grillet, Alain 149
Robescu, Marius 195
Rodica (verișoară a Monicăi Lovinescu) 331, 492
Rohmer, Eric 487
Roman, Horia (Bebe) 80, 349, 382
Roman, Petre 265, 266, 278, 297, 299, 300, 306, 310, 328, 481
Romanescu, Dan 217
Roșca Stănescu, Sorin 324
Rosen, Moses 173
Rosenthal, Denise 167
Rosetti, Georges 103, 190, 336, 373, 385, 393
Rosetti, Lucie 41, 241
Rosetti, Petre 146
Rossignon, Yvonne 26, 337
Rotaru, Marilena 420, 421, 492
Rowlands, Gena 386
Rupnik, Jacques 310

Sadoveanu, Mihail 97, 344
Saharov, Andrei 34, 94, 96, 127, 129, 132, 187, 207, 260, 409
Salacrou, Armand 375
Sartre, Jean-Paul 123, 150, 435, 508
Satie, Erik 197
Sava, Iosif 424
Savu, Andrei 396, 397, 426
Savu, Lia 396
Savu, Tudor Dumitru 99
Săndulescu, Al. 330
Săraru, Dinu 137, 202
Sârbu, Ion D. 43, 365
Schiele, Egon 191
Schmidt, Helmuth 28
Schnabel, Artur 454
Schubert, Franz 401, 472
Schwartz 23
Scola, Ettore 225, 459, 460
Sebastian, Mihail 385, 448, 453
Séjourné, Laurette 46
Semprun, Jorge 445
Semșa 93
Serdici 124, 131
Serkin, Rudolf 454
Shakespeare, William 95, 497
Silvestri, Artur 53, 124
Simian, Mira 336, 499
Simion, Eugen 29, 63, 64, 207, 208, 211, 249, 252, 290, 310, 331, 345, 391
Simionescu, Mircea-Horia 37
Simon, anchetator 59
Simuț, Ion 399, 400
Sipoș, Mariana 318
Skolimovski 187
Smith, John, nepotul Regelui Mihai I 323
Soare, D. 54, 375
Socrate 47, 159
Soljenițîn, Aleksandr 104, 110–112, 124, 132, 214, 218, 251, 358, 371, 395, 483, 490, 513
Sollers, Philippe 98
Soloviov, Vladimir 33
Solti, Georg 417
Sora, Mariana 196

Sorescu, Marin 56, 57, 59, 60, 67, 74, 205, 310, 356, 391, 476
Soufflet, Damien 220
Soulé, Véronique 219, 220, 228, 229, 239, 259
Souvarine, Boris 72, 73
Spiridon, Cassian Maria 447
Stahl, Paul 103
Stahl, Paul H. 103, 256
Stalin, I. V. 73, 74, 76, 108, 109, 124, 227, 255, 348, 409
Stănculescu, Victor 300
Stănescu, Mihai 96, 259, 294
Stănescu, Nichita 69
Stăniloae 25, 26
Stanislavski, K.S. 384
Steinhardt, Nicolae 26, 65, 70, 76, 84, 90, 107, 131, 194, 223, 277, 355, 475
Stern, Jean 238
Stockhausen, Karl Heinz 101
Stoian, Nicolae (Nicki) 56, 57
Stoica, Petre 69
Stoichiță, Victor Ieronim 122, 123
Stolojan, Sanda 62, 91, 148, 181, 182, 229, 230, 232, 302, 322, 429, 488
Stravinski, Igor 197
Strehler, Giorgio 107, 108, 130, 187, 205, 465
Stroe, Aurel 102, 139, 165, 276
Stroescu, Nicolae 50, 61, 86, 94, 96, 136, 148, 160, 161, 202, 220, 223, 234, 253, 254, 261, 281, 307, 317, 322, 327
Sturdza, Cristina 190, 218
Sturdza, Luli August 279
Sturdza, Mihai 128

Şalamov, Varlam Tihonovici 132, 513
Șeicaru, Pamfil 497
Șentalinski 439
Șerban, Andrei 89
Șerbănescu, Tia 348
Șora, Mihail 37, 57, 69, 195, 196, 285, 300
Ștefănescu, Ion Traian 68

Tacoi, Cristina 46, 166
Tacou, Constantin 339, 394
Tarkovski, Andrei 33, 155, 181, 188, 198
Tatarascu, Dinu 192, 195
Tatarascu, Giza 192, 195
Tattarescu, Gheorghe 105
Tănase, Stelian 271, 283, 293, 317, 427, 437, 475
Tănase, Virgil 52–54, 58, 59, 61–63, 65, 67–69, 84, 87–89, 132, 148
Teoctist, patriarhul 270, 285, 460, 494
Teodorescu, George 418
Tertulian, N. 256, 284
Thédrel, Arielle 153, 205, 206, 212, 228
Theodorescu, Răzvan 43, 299
Tismăneanu, Vladimir 247, 427
Tissé, Eduard 108
Tökés, László 273
Toth, Imre 67
Touvier 428
Trofin, Virgil 75

Truffaut, François 487
Tudor, Corneliu Vadim 43, 45, 64, 71, 145, 157, 249, 417, 438, 481, 487, 489, 523–526
Tudoran, Alexandra 158
Tudoran, Cora 158
Tudoran, Dorin 23, 50, 52–54, 60, 63, 69, 70, 86–88, 91, 94, 101, 103, 107, 125, 126, 130, 131, 133, 140, 152–156, 158–161, 164, 166–168, 189, 201, 222, 229, 247, 257, 322, 328, 393, 480, 481
Tulard, Jean 120
Turner, William 185

Țepeneag, Dumitru 335, 353, 380, 393, 440, 512, 517
Țoiu, Constantin 32, 284
Țopa, Tudor 37
Țuțea, Petre 283, 296, 311, 398

Uccello, Paolo 174, 185
Ujică, Andrei 54
Ulea, Sorin 67
Ungheanu, Mihai 183
Untaru, Maria (mama lui Virgil Ierunca) 92, 126, 129, 137, 202
Urban 184
Ursu, Gheorghe 171–173, 246

Vasile, preot 54
Vasile, Radu 438, 473, 488
Văcăroiu, Nicolae 329, 356
Velea, Nicolae 69
Veniamin, Virgil 46
Verdeț, Ilie 58, 75, 282
Verdi, Giuseppe 159, 417
Vermeer, Jan 185
Veroiu, Mircea 85, 201
Viala, Akakia 385
Vialanek 88, 148
Vianu, Ion 117, 402, 500
Vianu, Tudor 108, 308, 422
Vidrașcu 51
Vilara, Mihail 93
Visconti, Luchino 131, 519, 520
Vișniec, Matei 226, 230
Vișoianu, Constantin 93
Vivaldi, Antonio 145, 430
Vlădescu, Marina 177
Voican-Voiculescu, Gelu 278
Voiculescu, Marin 129
Voinescu, Alice 327
Vornicu, Mihai 158
Vosganian, Varujan 438
Vrancea, Ileana 26, 285
Vuia, Octavian 189
Vulcănescu, Măriuca 121, 434
Vulcănescu, Mircea 56, 99, 119, 121, 122, 328, 366, 411, 416, 434
Vulcănescu, Sandra 56, 121, 434
Vulcănescu, Vivi 434
Vultur, Smaranda 370, 374

Wagner, Richard 417, 461
Wajda, Andrej 81, 85, 254, 414, 519
Wałęsa, Lech 34, 68, 71, 75, 81, 96, 105, 131, 203, 260, 519
Walter 95
Warrin, Oliver 181
Webern, Anton von 191
Weil, Simone 74
Wolton, Thierry 189, 199, 207, 220

Yourcenar, Marguerite 187

Zaciu, Mircea 133, 354, 491
Zamfir, Mihai 23, 422
Zamfirescu, Dinu 229, 230, 234
Zinoviev, Aleksandr 50, 83, 120, 216
Zografi, Vlad 359, 366, 386, 418, 448, 523, 524

Cuprins

Monica Lovinescu de Ioana Pârvulescu 5
Notă asupra ediției de Cristina Cioabă 11
Cuvânt înainte 15

1981 19
1982 39
1983 77
1984 115
1985 143
1986 179
1987 209
1988 235
1990 263
1991 303
1992 315
1993 333
1994 351
1995 367
1996 407
1997 443
1998 467
1999 485
2000 505

Indice de nume 529

La prețul de vânzare se adaugă 2%,
reprezentând valoarea
timbrului literar ce se virează
Uniunii Scriitorilor din România,
cont nr. RO44 RNCB 5101 0000 0171 0001,
B.C.R. Unirea, București.